ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
שביעי

שער
שמיני

אגרות - קודש

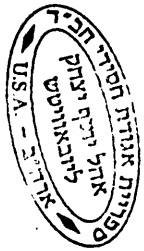
מאת

כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע

מליובאוויטש

•

כרך ב

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע״י חיים תשס״ט

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פארקווייי ברוקלין, נ. י׳.

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושש לבריאה

IGROIS KOIDESH

Vol. II

2nd edition

Published and Copyrighted by
"KEHOT" PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y. 11213
Tel. (718) 493-9250 • (718) 774-4000
Printed in the U.S.A.
5746 • 1986

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Schneersohn, Shalom Dov Baer, 1860-1920
Igrot-kodesh.
(Sifriy. Otsar ha-Hasidim, Lyubavitsh) (Kovets Shalshelet ha-or; hekhal 7., sha'ar 8).

Title on verso t.p.: Igrois Koidesh.
"Ne'erakh 'a. y. ... Shalom Dober Shay. Levin"--v. 1, p. [3] (1st group).
Vol. 2 is 1986 printing, c1982.
Includes bibliographical references and indexes.
1. Schneersohn, Shalom Dov Baer, 1860-1920. 2. 3. Rabbis--Russian S. F. S. R.--Correspondence. 3. Hasidism--Russian S. F. S. R.--Correspondence. I. Levin, Shalom Dober. II. Title. III. Title: Igrois Koidesh. IV. Series: Sifriyat Otsar ha-Hasidim, Lyubavitsh. V. Series: Kovets Shalshelet ha-or. VI .Series: Kovets Shalshelet ha-or; hekhal 7., sha'ar 8.
BM755.S286A4 296.8'33 81-85595
ISBN 0-8266-5545-9 (set)
ISBN 0-8266-5547-5 (Vol. 2)

נדפס בדפוס
שמחה ובנו גרשון גלוקאוו
BOOKMART PRESS, INC.
N. BERGEN, N.J. 07047

נסדר בדפוס "עמפייער פרעסס"
ע"י מרדכי ליב בן פינא
EMPIRE PRESS
550 EMPIRE BLVD. • BROOKLYN, N.Y. • (718) 756-1473

ב״ה.

פתח דבר

על פי הוראת כ״ק אדמו״ר שליט״א מדפיסים אנו בזה אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע*).

בראש הספר באים:

א) מבוא.

ב) צילום כתי״ק של כמה מהאגרות.

ג) מפתח האגרות — לפי סדר השנים.

ד) מפתח האגרות — לפי הנושאים.

ובסופו:

מפתח שמות אנשים ומקומות.

כן נוספו, ציונים והערות בשוה״ג.

כל הנ״ל נערך ע״י הרה״ת ר׳ שלום דובער שי׳ לוין.

מערכת „אוצר החסידים״

ב׳ ניסן ה׳חשמ״ב, ברוקלין, נ. י׳.
שנת השמונים לכ״ק אדמו״ר שליט״א

---

*) אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר הזקן, כ״ק אדמו״ר האמצעי וכ״ק אדמו״ר ה„צמח צדק״, נדפסו בשנת ה׳תש״מ. אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע, ומילואים לכרך הנ״ל — בשנת ה׳תשמ״א.
— כנראה רק חלק מכהנ״ל הי׳ ברשותנו. וכפרט דכ״ק אדמו״ר מהר״ש נ״ע.

מפתח

תרס״ט

קפז	מחרת יוה״כ	לאדמו״ר אברהם מרדכי אלטר מגור	ע״ד אסיפת הרבנים. עדיין אין ידיעות מפ״ב תיג
קפח	מחרת יוה״כ	למו״ה חיים עוזר גראדזענסקי	ע״ד אסיפה מוקדמת תיד
קפט	י״ב תשרי	למו״ה שמואל ברין	ע״ד הרב בחלק העיר שבוויטעבסק תיד
קצ	י״ג תשרי	למו״ה ישראל דובער פרומקין	לשלם המגיע לר״ח שמואלזאן תטו
קצא	י״ג תשרי	כללי	המלצה עבור המוסד בית מושב זקנים שבירושלים וחברון תטז
קצב	י״ג תשרי	לרשימת קרואים מאנ״ש	הזמנה לאסיפה — להתיישב בהעומד על הפרק. שיהי׳ בסוד תטז
קצג	אור לעחה״ס	למו״ה שמרי׳ יהודה ליב מעדאליע	סכ״ס בא לידי פועל הרבנות בוויטעבסק. לצאת בחוזק להקצבים תיח
קצד	[תחלת מ״ח]		הזמנת ב״ד בדבר הסכסוכים בעניני העיר וויטעבסק תיט
קצה	י״ז מ״ח		ההחלטה בענין הנ״ל אחרי הבירור והעיון תכ
קצו	י״ז מ״ח	למו״ה שמואל ברין	בענין הנ״ל תכא
קצז	י״ח מ״ח	לאדמו״ר אברהם מרדכי אלטר מגור	
קצח	[חשון]	להנאספים — אחר האסיפה	רשיון לאסיפה מוקדמת. נציגים לאסיפת הרבנים בווארשא בר״ח כסלו תכא מותר הלשכה. יסוד הישיבה בחברון. קניית החצרות בחברון. יסוד חברה
קצט	ג׳ כסלו	למו״ה חיים עוזר גראדזענסקי	לייסד חדרים וכיו״ב. אגודת „יבנה״ תכב הוספה עד כ״ה באסיפת הרבנים המוקדמת בווילנא תכז
ר	י״ג כסלו	למו״ה חיים הלוי סאלאווייצ׳ק	בענין הנ״ל תכח
רא	אור לט׳ כסלו	למו״ה שמרי׳ ליב מעדאלי׳	ביאור כתב ההחלטה — הנ״ל קצה תכט
רב	אור לט׳ כסלו	למו״ה מנדל יצחק ליאונאוו שו״ב	שלא יכנוס בנו לגבול השוביי״ם דעהנה״ק וויטעבסק תלב
רג	כסלו	למו״ה בנציון רסקין	לא יעשו חדשות במקוה תלב
רד	אור לג׳ דחנוכה	למו״ה נתן גוראר׳	המלצה עבור ח״א ר״ז אבראמאוו תלג
רה	ד׳ טבת		תוכחה על שירד לגבול חברו תלד
רו	אור לי״ט טבת	למו״ה זעליג פערסין	שיעזור לש״ב ר׳ זלקינד פערסין. אגודת מעייני הישועה תלו
רז	אור לכ״ח טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה. אסיפת הרבנים בווארשא. עניני פ״ב תלח

רח	אור לד׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	עניני פ״ב. בדבר הביכר שבלאדי. סדר עמידת הספירות. עניני הבית	תמא
רט	אור לז׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	המחברת של צירלסאן. עניני פ״ב	תמד
רי	אור לי״א שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	להעמיד הראדזימינער בהרשימה. רשיון אופר׳ לחסידים בפ״ב. להתעסק בעניני הרי״ סלאנים. בדבר האווזים. לשלוח ליה״ל הר״פ מההצעות	תמז
ריא	אור לי״ח שבט	למו״ה משולם רייך	עצה וברכה לרפו״ש	תמט
ריב	י״ט שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	להשיב בדבר פריידנבערג. הנוסח בענין הבחירות לאסיפת הרבנים. להכין הפרטי־כל ולשלוח ליה״ל. המאטיו שנכתב בבקשה. שמורה לפסח. בשוה״ג — מזוגתו הרבנית	תנ
ריג	כ׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	ע״ד הביורא (הכנות לועידה הרבנית?). ההכנות לאסיפה בווילנא. מחברת צירלסאן	תנב
ריד	אור לכ״ה שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	ריבוי ביקורים. ההכנות לאסיפה בווילנא	תנה
רטו	אור לכ״ו שבט	להרשיל״א	מינוי החכם באשי באה״ק	תנר
רטז	כ״ח שבט (?)	לכ״ק בנו	ריבוי ביקורים	תנח
ריז	ב׳ אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	*ההכנות* לאסיפה בווילנא. הביכלאך דלאדי. מענה להרצאה מאסיפת הנהלת הישיבה	תנח
ריח	אור לד׳ אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	רשימה מהכי״ק. מחלקת תור״ת בבאבינאוויטש	תסג
ריט	ז׳ אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	רשמים מביקור הרב בראייער. חסרון דא״ח	תסד
רכ	תענית אסתר	לכ״ק בנו והמשפחה	ההכנות לאסיפה בווילנא. שמורה לפסח. בשוה״ג — מזוגתו הרבנית	תסר
רכא	י״ח אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	ריבוי הביקורים. תוכנית הנסיעה לבית. הכנות לאסיפה בווילנא	תסח
רכב	כ״ג אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	נדבות פורים לתור״ת. תוכנית הנסיעה והכנת הבית	תסט
רכג	כ״ו אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	תוכנית הנסיעה	תעא
רכד	כ״ז אדר	לר״ש הויזמאן	קניית החצר השנ׳ בחברון. לשום עין על שאר החצרות	תעב
רכד*	אייר	רשימה	הצעות באסיפת ווילנא. מחאה. קול קורא	תעג
רכה	י״א סיון	למו״ה זעליג פערסיץ	המלצה עבור אדון א׳	תעד
רכו	י״ג סיון	למו״ה משה ארי׳ ליב	שיקנה חצר בחברון	תעה
רכז	י״ג סיון	אנשי אוואראוויטש	קבלת הר״ש לאזאראוו לרב	תער
רכח	י״ד סיון	למו״ה אלעזר משה מאדייעווסקי	המלצה עבור שו״ב	תעז

רכט	בדר״ח תמוז	למו״ה יהושע [נימויטין]	רבנות רעציצא תעח
רל	כ״ג תמוז	למו״ה אלעזר משה מאדייעווסקי	פרטי־כל מאסיפת ווילנא. קול קורא ונסיעה על העיירות תעח
רלא	י׳ מנ״א	למו״ה מנחם מאניש מאנעסזאן	עצה וברכה לרפו״ש תפ
רלב	[קיץ]	לכ״ק בנו	לא להשתמש במקום התנור תפ
רלג	[קיץ]	לכ״ק בנו	בנין המקוה תפא
רלד	ג׳ אלול	לאה״ק	נגד בתי הספר. חיוב האב לחנך בניו תפב
רלה		למו״ה יהושע [נימויטין]	להסיר הפחד מהלב תפו
רלו			הכנות לבחירות לועידה הרבנית תפו
רלז			כנ״ל תפח

עת״ר

רלח	ה׳ תשרי	למו״ה פרידלענדער	זירוז לעניני צדקה תפח
רלט	[ד׳ מ״ח]	לכ״ק בנו	לקבל תלמיד לחדר תפט
רמ	כ׳ מ״ח	למו״ה יצחק רובינשטיין	עצה וברכה לרפו״ש תצ
רמא	אור לכ״ה מ״ח	למו״ה פייוויש יעקב חפץ	עצות לרפו״ש ובענין מו״מ תצ
רמב	מ״ח		הכנות לבחירות הפלכיות לועידה הרבנית תצא
רמג	י״ג כסלו		מאמר אל הבחירות הפלכיות תצא
רמד			כנ״ל תצד
רמה	אור לז׳ חנוכה	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	הוראות להר״ש גוראר׳ בנסיעתו לפ״ב תצח
רמו	ג׳ טבת	לכ״ק בנו	עניני פ״ב תצט
רמז	אור לי׳ טבת	להרשיל״א	ההכנות לועידות הרבנים. עניני חברון והישיבה תצט
רמח	אור לכ״ח שבט	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	עניני פ״ב תקב
רמט	כ״ח שבט	לכ״ק בנו	להעתיק תשובת ראזענהיים תקג
רנ	תחלת אד״ר ז	לכלתו הרבנית	בטחון תקד
רנא	אור לו׳ אד״ר	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	עניני פ״ב תקה
רנב	אור לח׳ אד״ר	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	הכנות לועידה הרבנית תקו
רנג	אור לי״ג אד״ר	למו״ה אלעזר משה מאדייעווסקי	הקריאה לועידה הרבנית תקח
רנד	אור לכ׳ אד״ר	להרשיל״א	בדבר הועידה. משלוח מעות. שיבוא לחו״ל תקט
רנה	אד״ש	מאמר פתיחה (?)	אסיפת הרבנים בפ״ב תקי
רנו	תענית אסתר	לזוגתו בנו והמשפחה	שאלת הרבנים תקיד
רנז		רשימה	37 הצעות לאסיפת הרבנים תקטו
רנח		רשימה	הצעה תקיז
רנט	י״ט אד״ש	לזוגתו הרבנית	שאלת הרבנים. הראיון אצל סטוליפין. מצב הרוח תקיח
רס	כ״ה אד״ש	לזוגתו הרבנית	ישיבות הועדות תקכב
רסא	כ״ז אד״ש	לזוגתו כלתו והמשפחה	שאלות דתיות. שאלת החינוך — כנראה לא יספיקו תקכג

רסב	ה׳ ניסן	לזוגתו הרבנית	שאלת הסתדרות הקהלות. סיום הועידה	תקכה
רסג	ו׳ ניסן	לזוגתו הרבנית	שאלת החינוך. תוכנית הנסיעה לבית קנית מניות דפוס ראם. דעת המיעוט בשאלת הרבנים	תקכו
רסד	מוצש״ק ג׳ תמוז	לכ״ק בנו		תקכח
רסה	ז׳ תמוז	לכ״ק בנו	דעת המיעוט בשאלת הרבנים. השגת שטר הקנין מבית החומה בוויטעבסק	תקלא
רסו	י״ז תמוז	לכ״ק בנו	הנסיעה לוילנא. דעת המיעוט	תקלב
רסז	כ״ד מנ״א	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	גנבים נכנסו לקאבינעט. בשוה״ג — מזוגתו הרבנית	תקלג
רסח	אדר״ח אלול	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	סידור שמירה	תקלד
רסט	אור לג׳ אלול	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	עסק ראם. שונות	תקלה
ער	ח׳ אלול	לכ״ק בנו וכלתו הרבנית	הבוך חמש מגילות. ענייני פ״ב	תקלו
תרע״א				
רעא	אור לער״ח מ״ח	למו״ה שמואל גוראר׳	עצה בעניני מו״מ. הנסיעה לפ״ב ולחו״ל. תיקון הפרטקאל מהועידה	תקלח
ערב	י״ט מ״ח	לזוגתו הרבנית	תוכנית הנסיעה חזרה מפ״ב	תקמא
רעג	תשרי־כסלו		קריאה לעזרה לשומרי שביעית באה״ק	תקמב
עדר	מוצש״ק י״ז כסלו	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה והביקור אצל הרופאים. ענייני חברון	תקמג
ערה	כ׳ כסלו	לכ״ק בנו והמשפחה	י״ט כסלו בברלין. הנסיעה לויעסבאדען. בשוה״ג — מזוגתו הרבנית	תקמה
רעו	ב׳ דחנוכה	לכ״ק בנו והמשפחה	ניחום אבלים להבארון גינזבורג. עסק ראם. שונות	תקמו
רעז	ב׳ דחנוכה	למו״ה שמואל גוראר׳	ענייני פ״ב. המלצה לר״א סטאלבערג	תקמח
רעח	אור לג׳ טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	התעניניות בנעשה בבית. החצרות בחברון	תקנ
רעט	ו׳ טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	ועד ממוני התמימים. העזרה לשומרי שביעית	תקנא
רפ	י׳ טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	המצאת הקארטעס. עתון האח והפצתו. הספרים הכפולים. עסק ראם	תקנב
רפא	י״ז טבת (?)	למו״ה שמואל גוראר׳	עריכת הדאקלאד ע״י איבסאן	תקנה
רפב	אור לי״ח טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	המא׳ של סטאלבערג. עסק ראם. דבר הביורא. הערה לעתון האח. בדבר פרס לחתומים על העתון. הס׳ הכפולים	
רפג	אור לכ׳ טבת	למו״ה שמואל גוראר׳	עריכת הדאקלאד. עסק ראם	תקנר
רפד	כ׳ טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	שונות	תקנט
רפה	אור לכ״ה טבת	להרשיל״א	שטר ההרשאה מרבנו להרשיל״א	תקס
רפו	אור לכ״ח שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	עסק ראם. הפצת האח באשכנז. מצב הישיבה	תקסא
				תקסג

רפז	ו' שבט	לכ"ק בנו	עריכת הדאקלאד. אסיפת רבני פולין בדבר יום הראשון. שונות	תקסד
רפח	י"א שבט	למו"ה שמואל גוראר'י	שונות	תקסו
רפט	י"א שבט	לכ"ק בנו והמשפחה	שמחה מפעולה הטובה ולא מהריות. עניני פ"ב. שונות	תקסז
רצ	ט"ו שבט	לכ"ק בנו והמשפחה	עניני פ"ב. המשגיח ר' יוסף פרידמאן	תקסט
רצא	י"ט שבט	לכ"ק בנו והמשפחה	עניני הישיבה. האח. עריכת הדאקלאד. האסיפה בדבר יום הראשון	תקע
רצב	כ"ג שבט	לכ"ק בנו	רשימה מהדברים שנדברו בש"ת [קונ' העבודה]	תקעב
רצג	כ"ד שבט	לכ"ק בנו והמשפחה	עניני פ"ב. שונות	תקעג
רצד	אור לכ"ו שבט	למו"ה שמואל גוראר'י	עצה בעניני מו"מ	תקעד
רצה	ער"ח אדר	לכ"ק בנו והמשפחה	עניני מו"מ. ועד הנהלת הישיבה. תיקון המדות	תקעה
רצו	ב' אדר	למו"ה מיכאל הכהן מפולדא	להתעסק בתקנות העיר ויעסבאדען	תקעז
רצז	ה' אדר	לכ"ק בנו	עניני פ"ב	תקעח
רחצ	ו' אדר	למו"ה שמואל גוראר'י	להזדרז בעריכת והגשת הדאקלאד. האסיפה בדבר יום הראשון	תקפ
רצט	מוצש"ק י"ב אדר	לכ"ק בנו והמשפחה	עריכת הדאקלאד. עניני מו"מ. האסיפה בדבר יום הראשון. שמורה לפסח	תקפא
ש	י"ט אייר	למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	עצה וברכה לרפו"ש. קבורת חתיכות ס"ת שנשרפו	תקפב
שא	כ"ד אייר	למו"ה שמואל גוראר'י	עצה וברכה לרפו"ש לבנו מ"מ. איבסאן גמר הדאקלאד. הגשת הדאקלאד. המחאה	תקפג
שב	כ"ו אייר	אנשי שצעדרין	נגד יסוד בית הספר שם	תקפד
שג	ו' תמוז	למו"ה אלעזר משה מאדייעווסקי	אסיפה בדבר יסוד אגודת יראים	תקפה
דש	י"א תמוז	לכ"ק בנו	עניני פ"ב והאסיפה הנ"ל	תקפו
שה	כ"ב תמוז	למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	עצה וברכה לרפו"ש	תקפז
שו	ר"ח מנ"א	למו"ה שמואל גוראר'י	אסיפה הנ"ל ואסיפה באטוואצק בדבר יום הראשון. שונות	תקפח
שז	כ"ג מנ"א	למו"ה חיים בנציון רסקין	השתדלות עשיית מקוה במי מעיין	תקצ
שח	ער"ח אלול	למו"ה שמואל גוראר'י	מצב הכללי. האסיפה הנ"ל. בתו"ת הדוחק גדול	תקצב
שח•		למו"ה שלמה זלמן האוולין	התעסקות עם התלמידים בהאראדישץ	תקצג

תער"ב

שח••	ב' מ"ח	למו"ה שלמה זלמן האוולין	התעסקות עם התלמידים בחברון הוספה: אגרת כ"ק בנו	תקצד
שח•••	תחלת מ"ח	למו"ה שלמה זלמן האוולין והתלמידים	מינוי בתור בא כח	תקצד
			סדר הנסיעה לחברון	תקצה

שט	אור לט״ז מ״ח	למו״ה שמעון הויזמאן	ברכת מז״ט. להצדיק הנחלאות בחברון
			ע״ש הרש״ש שיינפינקל תקצו
שי	מ״ח (?)		יסוד ישיבת תורת אמת. לעורר את
			אנ״ש לבא לעזרתו תקצז
שיא	אור לח׳ טבת	להרשיל״א	בדבר הישיבה הנ״ל תקצט
שיב	כ׳ טבת	להרשיל״א	בדבר הישיבה והנחלאות בחברון תר
שיג	ב׳ שבט	לאמו הרבנית	מהמצב במענטאן תרב
שיד	ג׳ שבט	לכ״ק בנו	בדבר האדיטש — האהל והמקוה תרג
שטו	אור לו׳ שבט	למו״ה שמואל מיכל טריינין	בדבר מנוחת יום הראשון תרה
שטז	אור לז׳ שבט	לכ״ק בנו	מטרת הישיבה בחברון ותנאי הקבלה
			בה תרו
שיז	אור לי״ג שבט	למו״ה שמואל גוראר׳	עצה בעניני מו״מ. עניני פ״ב. החצרות
			בחברון. המצב במענטאן תרח
שיח	אור לי״ג שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	העברת החדר בליובאוויטש אל תוך
			החצר. החצרות בחברון. עניני פ״ב תרי
שיט	י״ד שבט (?)	לכ״ק בנו	שר׳ שמואל מבאריסאוו יאמר שיעור.
			בשוה״ג — מוגתו הרבנית תריב
שכ	ט״ז שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	בדבר האדיק. ׳נסיעתך אלינו׳. ההצעה
			לרשיון לייסד מוסד למזכרת תריג
שכא	י״ט שבט	למו״ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	מצב הבריאות. במענה לבקשתו למצוא
			שו״ב תרטז
שכב	כ״א שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	נסיעתו לקעשינוב ולפה. החצרות
			בחברון תריח
שכג	מוצש״ק כ״ב שבט	לאמו הרבנית	המצב במענטאן תרכ
שכד	אור לכ״ז שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	נסיעת אחי רמ״מ לפה תרכא
שכה	ט׳ אדר	להרשיל״א	עניני חברון תרכב
שכו	י׳ אדר	למו״ה מרדכי דובער סלונים	הישיבה בחברון. בריאותו תרכג
שכז	י״ט אדר	לכלתו ונכדותיו	נסיעת בנו לפ״ב וקעשינוב והנסיעה
			חזרה לבית תרכד
שכח	מוצש״ק כ״א אדר	למו״ה שלמה זלמן האוולין	שקידת התלמידים בחברון. הנהגת יו״ט
			שני ש״ג תרכה
שכט	ד׳ סיון	למו״ה שמואל גוראר׳	בקשה בשאלת הרבנים. עצה בעניני
			מו״מ תרכו
של	ח׳ תמוז	למו״ה מנחם מאניש מאנעסזאן	עצה וברכה לרפו״ש תרכז
שלא	י״א תמוז	למו״ה שמואל מיכל טריינין	השתדלות עם הרב מטוקעם. תיקון
			האהל בניעזין ועזרה לתו״ת תרכח
שלב	י״ב תמוז	למו״ה שמואל גוראר׳	בענין הנ״ל תרכט
שלג	י״ז תמוז	לכ״ק בנו	עניני פ״ב תרל
שלד	כ״ב תמוז	למו״ה שמואל גוראר׳	עצה וברכה לרפו״ש ובעניני מו״מ.
			בדבר הרב מטוקעם תרלא
שלה	כ״ו תמוז	למו״ה שמואל מיכל טריינין	העזר לתיקון האהל ולתו״ת. עצה
			וברכה. אסיפת קאטאוויץ תרלב

שלו	ב' מנ"א	למו"ה שמואל מיכל טריינין	המלצה לעזור למו"ה מנחם מענדל האדין בעניני תחום המושב	תרלג
שלז	כ"ג מנ"א	לח[תן] ג[יסו]	נגד התייסדות מושבות באה"ק	תרלד
שלח	אדר"ח אלול	לכ"ק בנו	עניני פ"ב	תרלה
שלט	ב' אלול	למו"ה שמואל מיכל טריינין	בעניני מו"מ. אגודת ישראל. הרב מטוקעם	תרלה
שמ	ח' אלול	למו"ה צבי ליכטינשטיין מטוקעם	אישור קבלת ספרו. שישתדל בענין הנ"ל	תרלו
שמא	אור לט"ז אלול	למו"ה מנחם מענדל נאה	התמנותו בכולל בירות"י. לעשות תיקונים הנדרשים	תרלז
שמב	אלול (?)		להמנע משאלות עצה בימי אלול ותשרי	תרלח
שמג	כ' אלול	למו"ה שמואל גוראר'י	עצה בעניני מו"מ	תרלח
שדמ	כ"ב אלול	למו"ה שניאור זלמן סלונים	ת"ח על תשורתו — כי"ק. שישאר לדור ביפו	תרלט

תרע"ג

שמה	אור לי"ז מ"ח	למו"ה שמואל גוראר'י	הוחלט לקרוא ועידת רבנים בפ"ב — לברר הפרטים. דאקלאד של אליכסנדר	תרמ
שמו	אור לי"ח מ"ח	למו"ה יחיאל צבי הירש	אישור קבלת משלוח נדבתו	תרמג
שמז	אור לי"ט מ"ח	למו"ה שמואל גוראר'י	בדבר ועידת הרבנים המיועדת	תרמג
שמח	[אור לכ' מ"ח]	למו"ה שמואל גוראר'י	בענין הנ"ל	תרמד
שמט	אור לכ"ו מ"ח	למו"ה שמואל מיכל טריינין	אדרעס מעות הכולל. בדבר חתנו — רשיון להיות בפ"ב	תרמה
שנ	אור לד' כסלו	לכ"ק בנו	בהמגילה ע"ד הר' — שני דברים אינם מכוונים	תרמו
שנא	אור לד' כסלו	למו"ה שמואל גוראר'י	עצה בעניני מו"מ. ת"ח בעד השגת הנייר	תרמז
שנב	ז' כסלו (?)	למו"ה שמואל גוראר'י	בהמכ' ע"ד הר' — שני דברים אינם מכוונים	תרמח
שנג	אור לט"ז כסלו	למו"ה בנציון רסקין	בדבר המקוה — לשאול אצל הרב מסמאלענסק	תרמט
שנד	אור לט"ז כסלו	למו"ה הענך גינזבורג מסמאלענסק	לבדוק המקוה הנ"ל ולהשיב על שאלתם	תרמט
שנה	אור לי"ט כסלו	למו"ה שמואל גוראר'י	עצה בעניני מו"מ	תרנ
שנו	אור לא' חנוכה	למו"ה בנציון רסקין	אישור קבלת משלוח נדבתו	תרנא
שנז	ט"ו טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	ע"ד האכסניא בברלין	תרנב
שנח	אור לכ"ג טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	בשו"ט — נעשו הקושאנעס על החצרות בחברון. ריבוי הביקורים. אגודת ישראל	תרנג
שנט	כ"ד טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	נהנה מנסיעתם להאדיץ. תשובה מהרש"מ. מאה טע"ג	תרנה

שס	אור לער״ח שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	סדר ורשימה בהספרים. אגודת ישראל. עסק ראם. טעמי המצות. תקנות „תורת אמת״. הגהות בס׳ תקס״ח	תרנו
שסא	מוצש״ק ד׳ שבט	למו״ה שמואל מיכל טריינין	ברכה בעניני מו״מ ושידוכין. אגודת ישראל	תרנט
שסב	ד׳ שבט	לגיסתו מרת שיינדל דוליצקא	תנחומין לפטירת בעלה. חינוך הבנים	תרס
שסג	ו׳ שבט	למו״ה שמואל גוראר׳	אגודת ישראל. עניני פ״ב	תרסא
שסד	ז׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	ריבוי הביקורים. המשפט במאסקווא. המצב בשצעדרין. חברון	תרסג
שסה	ט׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	הרשיל״א ועניני תמן. ריבוי הביקורים. אסיפת הרבנים	תרסה
שסו	י״ב שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	אגודת ישראל. אגודת יראים. עסק ראם. הנסיעה חזרה לבית	תרסו
שסז		רשימה	הצעה כללית מס׳ התקנות של „אגודת יראים״ במדינת רוסיא	תרעו
שסח	כ״ב שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה למענטאן. תוכן השיחה עם הלוי וראזנהיים ע״ד אגודת ישראל	תרפט
שסט	אור לכ״ו שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	ע״ד הדירה במענטאן	תרצד
שע	כ״ח שבט	למו״ה חיים בנציון רסקין	עצה בעניני מו״מ	תרצה
שעא			עניני פ״ב	תרצו
שעב	ט״ז אד״ר	למו״ה שניאור זלמן סלונים	*עצה וברכה בעניניו*	תרצו
שעג	אד״ר	לכ״ק בנו	בענין אגודת ישראל	תרצז
שעד		לאפוטרופסי עזבון מו״ה ישע׳ ברלין	בדבר העזבון. התמסרותו לרבותינו ונתינתו לתו״ת	תשא
שעד*	י״ז אד״ש	למו״ה בנציון רסקין	ברכת יעקב אע״ה יעמוד לו	תשג
שעה	אור לער״ח ניסן	למוהרשיל״א	הישיבה והנחלאות בחברון ועניני הכלל. הנסיעה חזרה לבית	תשג
שעו	אח״פ	למו״ה חיים משה יהודא ליב לנדא	עצה וברכה לרפו״ש	תשה
שעז		לכמה רבנים	הזמנה לאסיפה בי׳ תמוז בקרעמענצוג בעניני כולל חב״ד	תשר
שעח			הכחשה להערעור בעניני הכולל	תשז
שעט	י״ב תמוז	לגבאי כולל חב״ד	בירור הדברים ועידוד לחזק את בדק הבית	תשח
שפ	י׳ מנ״א	לכמה רבנים	הזמנה לאסיפה נוספת בט״ו מנ״א	תשט
שפא	אור לכ״ב מנ״א	למו״ה חיים משה יהודא ליב לנדא	עצה וברכה לרפו״ש	תשי
שפב		למנהלי תו״ת	מטרת הישיבה. הגברת לימוד החסידות	תשיא
שפג		לאנ״ש	לימוד החסידות ועבודה שבלב. קביעות עתים ללימוד החסידות ברבים בבהכנ״ס	תשיג

תרד"ע

שפד	ז' תשרי	למו"ה שמואל מיכל טריינין	עצות בעניני מו"מ תשכב
שפה	מוצאי יוהכ"פ	למו"ה שמואל גוראר'	המלצה — להיות לעזר לגיסת רבנו בענין העזבון מבעלה תשכג
שפו	ה' מ"ח	למו"ה מרדכי גורעוויץ	משלוח צמר לטוית טליתות תשכג
שפז		למו"ה אלחנן מאראזוו	טוית ציצית בליובאוויטש תשכד
שפח	כ"א מ"ח	לאמו הרבנית	הנסיעה לויען תשכד
שפט	כ"א מ"ח	לכ"ק בנו והמשפחה	הנסיעה לויען תשכה
שצ	כ"ה מ"ח	לכ"ק בנו והמשפחה	ע"ד הרופאים ובריאות רבנו תשכו
שצא	אור לי"א כסלו	לכ"ק בנו והמשפחה	הנסיעה למענטאן. קניית ספרים בויען תשכז
שצב	אור לכ"ג כסלו	לכ"ק בנו והמשפחה	גבית מעות הכולל באסאניצא וריגא. ע"ד הפעריין דהמבורג תשכט
שצב*	אור לא' דחנוכה	לכ"ק בנו והמשפחה	שמחת י"ט כסלו בליובאוויטש. מעות הכולל בריגא תשלא
שצב**	אור לב' דחנוכה	לכ"ק בנו והמשפחה	נסיעת נציג אגודת ישראל לפ"ב תשלב
שצג	ג' דחנוכה	לכ"ק בנו והמשפחה	עגונה שבעלה חולה רוח, והתחיל החולי לפני הנישואין תשלג
שצד	ג' דחנוכה	לאמו הרבנית	בענין הנ"ל תשלה
שצה	אור לו' דחנוכה	למו"ה שמואל מיכל טריינין	ברכה בעניני מו"מ. אגודת ישראל. המלצה עבור בן־אחיו ר' פייויל תשלו
שצו	אור לזאת חנוכה	לכ"ק בנו והמשפחה	קראספאדענט. שמורה לפסח תשלז
שצז	ג' טבת	למו"ה אליעזר משה מאדייעווסקי	נסיעתו לריגא תשלט
שצח	אור לד' טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	שמורה לפסח. מעות הכולל, מאמר בעתון האח תשמ
ת	ז' טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	סניף בחדר בליובאוויטש לילדי ראסטאוו תשמד
תא	י' טבת	למו"ה שמואל מיכל טריינין	עצה וברכה בעניני מו"מ. המלצה עבור בן־אחיו הנ"ל תשמז
תב	אור לי"א טבת	למו"ה אליעזר משה מאדייעווסקי	עניני מעות הכולל בריגא תשמח
תג	י"א טבת	לאמו הרבנית	שונות תשמט
תד	י"א טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	ריבוי המבקרים. עניני ריגא תשנ
תה	אור לט"ו טבת	לאמו הרבנית	פ"ש מאחיו הרמ"מ. פ"ש לר"ז פראדקין תשנא
תו	אור לט"ו טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	סדר באוסף הספרים. בענין הנ"ל — אגרת שצג. המשך בשעה שהקדימו מהות ענין החסידות. הישיבה בשצעדרין תשנב תשנד
תז	ט"ז טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	
תח	י"ז טבת	למו"ה בנציון רסקין	עצה וברכה בעניני מו"מ תשס
תט	ח"י טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	שונות תשס
תי	אור לכ"א טבת	לכ"ק בנו והמשפחה	רשימה מעניני הספרים. עניני מעות הכולל בריגא תשסא
תיא	אור לכ"ב טבת	לאמו הרבנית	שונות תשסג

תיב	אור לכ״ה טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	ע״ד מכתב הכללי אודות לימוד החסידות ונסיעת משפיעים על העירות. מסכ׳ — צילום כת״י. הנסיעה לפ״ב	תשסד
תיג	כ״ה טבת	לאמו הרבנית	אגרת שלומים	תשסה
תיד	אור לער״ח שבט	לאמו הרבנית	פ״ש ע״י ב״ד הרח״מ אלכסנדר	תשסו
תטו	אור לער״ח שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	אופני נסיעת המשפיעים על העירות. הצעת עסק השו״ב בוויטעבסק	תשסז
תטז	אור לר״ח שבט	לנכדותיו	הנהגתם ולימודם	תשעא
תיז	ר״ח שבט	למו״ה שמואל ליב לוין	הצעת עסק השו״ב בוויטעבסק	תשעב
תיח	אור לג׳ שבט	למו״ה שמואל מיכל טריינין	מצב היהודים. משפט ביילים. מזכרת לעו״ד גרוזנבערג	תשעב
תיט	ג׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	בענין הנ״ל	תשעד
תכ	ז׳ שבט	למו״ה שמואל גוראר׳	השתדלות ע״ד מצב היהודים הכללי. התוועדות בריסל	תשעה
תכא	אור לט׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	ריבוי הביקורים. התועדות בריסל. מגרעות המוסד תו״ת ותיקונו	תשעז
תכב	יו״ד שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	שונות	תשעח
תכג	יו״ד שבט	למו״ה שמואל גוראר׳	התועדות בריסל. בחירות לועידת הרבנים	תשפ
תכד	י״ז שבט	לכללתו הרבנית והנכדות	התנחומין וצדוק הדין לפטירת אמו הרבנית	תשפא
תכה	אור לכ״ח שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה לחה״פ לויעסבאדען	תשפב
תכו	אור לבדר״ח אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	בענין הנ״ל	תשפד
תכז	ח׳ אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	בענין הנ״ל	תשפה
תכח	י״א אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	הכנת השמורה בגדולים. הנסיעה לויעסבאדען. שמירת הכ״ק	תשפו
תכט	שושן פורים	לכ״ק בנו והמשפחה	בשוה״ג של אגרת זוגתו הרבנית — שמחת פורים	תשפז
תל	אור לכ״ה אדר	למו״ה שמואל גוראר׳	עצה וברכה בעניני מו״מ	תשפח
תלא	כ״ו אדר	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה לויעסבאדען. אפיית שמורה בפד״מ בע״פ	תשפח
תלב	כ״ז אדר	למו״ה שמואל גוראר׳	עניני פ״ב	תשפט
תלג	ד׳ ניסן	למו״ה אליעזר משה מאדייעווסקי	סידור מעות אה״ק בריגא. אסיפת הרבנים המיועדת	תשצ
			הוספה: אגרת כ״ק בנו בענין הנ״ל	תשצב
תלד	ד׳ ניסן	למו״ה בנציון רסקין	ברכה לפרנסה	תשצג
תלה	ל״ד לספה״ע	למו״ה שמואל מיכל טריינין	עצה וברכה בעניני מו״מ	תשצג
תלו	י״ג סיון	לכ״ק בנו והמשפחה	הנסיעה על הדאציע. מצב אגודת ישראל עתה	תשצד
תלז	כ״ז סיון	למו״ה שמואל גוראר׳	עצה וברכה לבריאות בנו. עניני פ״ב	תשצה
תלח		לכ״ק בנו	מינוי רב בעהנה״ג וויטעבסק	תשצה

תרע״ה

תלט	תשרי	פדיון על האהל הקדוש	למצב בנ״י במלחמה	תשצו
תמ	ו׳ מ״ח	למו״ה שמואל גוראר״	עצה וברכה לבריאות בנו ובעניני מו״מ	תשצז
תמא	אור לכ״ב כסלו	למו״ה שמואל מיכל טריינין	להשלים מכסתו על תו״ת. הובלת מעות לאה״ק. ברכה בעניני מו״מ	תשצח
תמב	אור לה׳ טבת	למו״ה יהושע	בדבר הסכסוך בין בן לאביו	תשצט
תמג	אור לי״ט טבת	למו״ה שמואל מיכל טריינין	עצה וברכה בעניני מו״מ. הובלת מעות לאה״ק	תשצט
תמד	אור לד׳ שבט	למו״ה ש׳ זלמן יצחק וואלשאניק	התרגשות. התגברות צורה על החומר. עצה וברכה בעניני בריאות ומו״מ. עזבון הר״י ברלין	תת
תמה	כ״ה שבט	לכ״ק בנו	המצה־קאמיטעט בווילנא. הנסיעה לריגא	תתב
תמו	אור לכ״ז שבט	לכ״ק בנו	עניני פ״ב. ווילנא וריגא	תתג
תמז	כ״ז שבט	לכ״ק בנו ולמו״ה שמואל גוראר״	הנסיעה לריגא להשתדל בדבר העזבון	תתד
תמח	כ״ו שבט	לאפוטרופסי עזבון הר״י ברלין	חלוקת העזבון	תתד
תמט	אור לי״א אדר	לאפוטרופסי עזבון הר״י ברלין	משלוח מעות העזבון המגיע לתו״ת	תתה
תנ	אור לכ״ה אדר	למו״ה שמואל מיכל טריינין	המצה־קאמיטעט בווילנא או בפ״ב	תתו
תנא	אור לכ״ה אדר	למו״ה שמואל גוראר״	עצה וברכה לבריאות בנו. הובלת מעות לאה״ק	תתז
תנב	אור לי״ג איר	למו״ה ש׳ זלמן יצחק וואלשאניק	עצה וברכה לרפו״ש	תתח
תנג	י״א מנ״א	למו״ה שמואל מיכל טריינין	עצה וברכה בעניני מו״מ	תתח
תנד	י״ד אלול	למו״ה אהרן רייכינשטיין	נגד יסוד בתי ספר — בפרט בעת המלחמה	תתט

תרע״ן

תנה	כ״ג כסלו	אלופי ונגידי ק״ק פאלטאווא	תנחומין על פטירת הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו. לקיים דבריו האחרונים — למנות במקומו א׳ מבניו	תתיב
תנו	חורף	כללי — לגרוזיא	שולח אליהם את מו״ה שמואל לעויטין למשגיח על הת״ת	תתיג
תנז	תחלת הקיץ (?)		מקומות מהנודדים שאין שם מקוואות	תתיד
תנח	כ״ו סיון (?)	למו״ה יעקב לנדא	יסוד מקוואות בכמה עיירות	תתטו
תנט		כללי	הדבור בלשון הקדש	תתטז
תס		[למו״ה שמעון יהודא ליב קנטרוביץ]	עצה לפטור מעבודת הצבא	תתכה
תסא			בענין הנ״ל	תתפה

תרע״ז

תסב	עשי״ת (?)	לדר. גרינבערג — ראש הקהל סלאוויאנסק	לזכרון היותינו פה — 600 רו״כ לביהכנ״ס	תתכו
תסג	כסלו	למו״ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	אישור תשלום חוב. התענינות במצבו	תתכו

תסד	חורף (?)	אל ועד הדתי בפעט'	הידיעות שנאספו מהדורשים עזר לתיקון מקואות	תתכז
תסה	ד' ניסן	לק"ק ניעזין	ענינים הכללים דורשים התעכקות הרב מו"ה מנחם מענדל חן	תתכט
תסו	ניסן	כללי	להשתדל בעזרת הממשלה הזמנית	תתכט
תסז	א"ח פסח	למו"ה יצחק רבינוביץ מפאנעוואוש	נחוץ אסיפת הרבנים בהקדם	תתלב
תסח	ח' אייר	למו"ה יוסף ראזין מדווינסק	רק התחלה	תתלג
תסט	אייר	כללי	התאגדות היראים — בעז פארטיענ. חיזוק ת"ת תשב"ר. לבחור יראים בקאמיטעטן הצבוריים	תתלד
תע	איר(?)		התאגדות היראים. מוסגר בזה מכתבי אשר הערכתי	תתלז
תעא	ער"ח סיון	למו"ה יהודא ליב צירלסון	אסיפת הרבנים. תוצאות אסיפת רבני באסראבי'	תתלח
תעב	כ"ז סיון	למו"ה חיים עוזר גראדזענסקי	הקול קורא ע"ד האסיפה. המרכזות האחרות מתחפשים	תתלט
תעג	כ"ח סיון	למו"ה אלי' אהרן גארפינקל	ע"ד האגודות „נצח ישראל" ו„המסורת והחירות"	תתמ
תעד	ער"ח תמוז	למו"ה שמרי' יהודא ליב מעדאלי'	ע"ד „המסורת והחירות", ה„קונגרס היהודי" והתאגדות היראים	תתמב
תעה	אדר"ח תמוז	למו"ה יהודא ליב צירלסאהן	ע"ד אסיפת הרבנים	תתמה
תעו	ח' תמוז	למו"ה אליעזר רבינוביץ ממינסק	הקול קורא ע"ד האסיפה	תתמו
תעז	ט' תמוז	למו"ה חיים עוזר גראדזענסקי	אסיפת הרבנים והקול קורא. תמיכת הרבנים	תתמז
תעח	י"ב תמוז	למו"ה יעקב לנדא	אופן בנית המקוה	תתמח
תעט	ט"ו תמוז	למו"ה יצחק יואל ראפאלאוויטש	ע"ד הק"ק. אגודת „המסורת והחירות" ואסיפת הרבנים	תתמט
תפ	צום הרביעי — נדחה	למו"ה חיים עוזר גראדזענסקי	ע"ד המסורת והחירות, אסיפת הרבנים ואסיפה מוקדמת	תתנא
תפא	צום הרביעי — נדחה	למו"ה יוסף עלקינד	כנראה, ע"ד עניני ועד הנודדים	תתנב
תפב	כ' תמוז	למו"ה לוי יצחק שניאורסאהן	אסיפת הרבנים. האסיפה המוקדמת. האגודה דמחנו. הפרוגראמא צ"ל בלה"ק	תתנג
תפג	כ' תמוז	למו"ה מנחם מענדל חן	אסיפת הרבנים והאסיפה המוקדמת.	תתנד
תפד	כ"ה תמוז	לנכבדי ק"ק חארקוב	אסיפת מאסקווא והקונגרס	תתנר
תפה	ער"ח מנ"א	למו"ה שמואל מיכל טריינין	תמיכה באגודת „עצת ישראל" בבחירות להנהגה העירונית	תתנז
תפו	ד' מנ"א	למו"ה מנחם מענדל חן	ע"ד אסיפה ההכנה לקונגרס, אסיפת הרבנים ואסיפה מוקדמת	תתנט
			אם להשתתף באסיפת הרבנים	

תפז	ו׳ מנ״א	למו״ה יצחק יואל ראפאלאוויטש	ע״ד אסיפת הכנה הנ״ל, הבחירות בהדומא ואסיפת הרבנים תתסב
תפח	ו׳ מנ״א	למו״ה לוי יצחק שניאורסאהן	אם להשתתף באסיפת הרבנים תתסד
תפט	י״ב מנ״א	למו״ה יעקב	להשגיח על לימוד הילדים בחדרים תתסה
תצ			התאגדות היראים וההתאחדות עם שאר האגודות תתסו
תצא	ב׳ אלול		החלטות אסיפת הרבנים והנבחרים בועד המארגן תתסו
תצב	אלול		תפקיד הועד המארגן והביורא תתעא

תרע״ח

תצג	א׳ נח	למו״ה משה רוזנבלום	עבודת הביורא. להזמין לאסיפת הועד בחארקוב תתעב
תצד	אדר״ח מ״ח	למו״ה חיים עוזר גראדזענסקי	ע״ד המועצה הפעט״. אסיפת הועד. ח׳ נצח ישראל״. תמיכת הרבנים תתעג
תצה	י״ג מ״ח	למו״ה משה רוזנבלום	אסיפה הכללית. אם להעביר הביורא ליעקט׳ או חארקוב תתעה
תצו	אור לכ״א מ״ח	למו״ה אליעזר משה מאדייעווסקי	ע״ד אסיפה הכללית והנסיעה לפעט׳ תתעו
תצז	שלהי מ״ח (?)	רשימה	מניות להדפסת ספרים עברים תתעח
תצח	כסלו (?)		הצעת פרוגראמא לאגודת ״עדת ישראל״ תתעח
תצט	כסלו	כללי	הבחירות לכנסי׳ העברית, לבחור יראים תתפב
תק	אור לח׳ דחנוכה	למו״ה חיים עוזר גראדזענסקי	ע״ד הנסיעה לפעט׳, הבלוק אחדות ואסיפת הרבנים תתפה
תקא	אור לכ״ג טבת	למו״ה אלי׳ מאיר פייוולזאן	ע״ד הבלוק אחדות, תעמולת בחירות ופירוד הדעות תתפו
תקב	שבט (?)		להסיר לזות שפתיים מהרבנים המודיעים תתפז
תקג	כ״ח אדר	למו״ה נתן גוראר״	אישור קבלת השמורה. המצב במחנו. שיפוץ בית רבינו. המצב בליובאוויטש והעתקת הישיבה לקרעמענטשוק תתפח
תקד	אדר (?)		שיפוץ הבית תתצ
תקה	י״א ניסן	למו״ה נתן גוראר״	אישור קבלת האלף. המצב בקרעמענטשוק חערסאן וראסטוב. בריאות רבינו. העתקת הישיבה. מז״ט לב״מ של בנו תתצא
תקו	אור לט״ו מנ״א	למו״ה נטע לערנער	גומי למקוה — אם מקבל טומאה תתצג
תקז			קנית כלי בית דפוס תתצו

תרע״ט

תקח	אור לז״ך שבט		קצירת הכנת ושמירת החטים של שמורה תתצו

תקט	ח״י תמוז	למו״ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	הישיבה בקרעמענטשוק. הובלת מעות אה״ק. הנעשה בישיבתו והנסיעה חזרה לביתו תתצז
תקי (?)		לא׳ הפליטים העשירים	להתחזק בהנהגה טובה ולא להמשך אחר הסביבה החדשה תתצח

תר״פ

תקיא	ערב חנוכה	למו״ה משה אקסילראד	לשלוח משולח על הישיבה. משלוח עזרה. תמיכת רבנים תתק
תקיב	חורף (?)	למו״ה משה אקסילראד	משלוח עזרה על החוקת החדרים תתקא
תקיג	אור לח״י אדר	לגיסו מוהרא״ל גינזבורג והמשפחה	מצב בני המשפחה למקומותיהם תתקא
תקיד			קטע מהצוואה תתקג
תקטו			קטע נוסף ע״ד חלקו בעסק הלעדער תתקו
תקטז			קטע נוסף לכ״ק בנו תתקז

חסרות תאריך

תקיז		למו״ה משה הארנשטיין	סדר הלימוד תתקח
תקיח		למו״ה אהרן	מענה לשאלתו בד״ה ששים המה מלכות שבלקו״ת תתקח
תקיט		למו״ה מנחם מאניש מאנעסזאהן	עניני פ״ב תתקיב
תקכ		למו״ה מנחם מאניש מאנעסזאהן	כנ״ל תתקיב
תקכא			ישוב אה״ק האמיתי ע״י העוסקים בתורה באה״ק תתקיג
תקכב			שו״ב שיצאה טרפה מתח״י תתקיד
תקכג			בענין הנ״ל תתקיד
תקכד	ג׳ מטו״מ	למו״ה פייויש יעקב חפץ	עצה וברכה בעניני מו״מ תתקטו
תקכה		למו״ה משה ראזנבלוים	אם נסע ר״א לחאטימסק. מה נעשה באוסטרוב תתקטו
תקכו		למו״ה שלום שכנא	מז״ט בעד קשוה״ת תתקטז
תקכז		למו״ה אלחנן מאראזאוו	סדר הלימוד תתקטז
תקכח			עצה וברכה בעניני מו״מ תתקיז
תקכט			הנאה מעשבים שע״ג הקבר תתקיז
תקל	יום ג׳	לכ״ק בנו	שונות. בשוה״ג — מזונתו הרבנית תתקיט
תקלא			עצה וברכה לרפו״ש תתקכ
תקלב			כנ״ל תתקכ
תקלג			המלצה עבור הלל זארקאווסקי תתקכ
תקלד			עצה וברכה לרפו״ש תתקכא
תקלה		למו״ה גרשון חן	בדחקו הסכמתי לעשות במטחר, עתה יתמסר לרבנות תתקכא
תקלו			בעניני שו״ב תתקכב
תקלז			תקנה בעניני שו״ב תתקכב

תקלח		כלה וחמותה בשם אחד	תתקכב
תקלט		נשואי אלמנה	תקכג
תקמ		ב׳ אחים לב׳ אחיות	תתקכג
תקמא		כלה וחמותה בשם א׳ או חלוצה	תתקכג
תקמב		חולה מסוכן לבשר וחלב	תתקכד
תקמג	למו״ה שמואל ליב לעוין	הצעת הרבנות בהאמלי׳ קטנה	תתקכד
תקמד	לק״ק ביעלאגראד	לקבל לרב את הר״ר שמואל נאטקין	תתקכד
תקמה	לק״ק ניקאלאייעוו	הפראגראמא בחדר שמיסדים — שיהי׳ ע״ד הישן	תתקכה
תקמו	למו״ה אהרן בעלינקי	טלית מכונה ואתרוגי קורפו	תתקכה
תקמז	לכ״ק בנו	הדרכת התלמידים — לא להתרשל	תתקכו
תקמח (?)	למו״ה אברהם קלאצקין	נשואי בת כהן לישראל	תתקכו
תקמט (?)	מודעה רבה	איסור השחתת פאת זקן	תתקכז

אגרות־קודש

אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע

– כרך שני –

קפז

ב״ה מחרת יוהכ״פ תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הרה״ג המפורסם תפארת ישראל מעוז ומשגב
בנש״ק כו׳ כש״ת מוה״ר אברהם מרדכי שליט״א

אחדשה״ט. מכתב מעכת״ר נכון הגיעני ולא הי׳ באפשרי להשיב עד היום מפני ריבוי העבודה בהימים המושבעים האלו. ועתה הנני להודיעו אשר אין לי ידיעות בהענינים אשר דברנו באשר האיש אשר בחרתי נתעכב נסיעתו מכמה סבות, והי׳ בפה ר״ה ומפה נסע לפ״ב וא״א להיות עדיין ידיעות מאתו. וכאשר יהיו ידיעות נכונות בטח לא אמנע מלהודיע אי״ה למעכת״ר. והנני מבקש כאשר תהי׳ האסיפה אצלם יצווה נא להודיעני מה החליטו, ונא בזה. בוילנא עוד לא הי׳ אסיפה.

ויתברך מעכת״ר וכל הנלוים אליו בגמ״ח טובה ויתרומם קרן אחב״י ברו״ג ונזכה לביאת ג״צ בב״א כנפשו וידי״נ דו״ש מלונ״ח כה״י.

קפז

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. לאחי״ז שם (בר״ד מיום ה׳ ז׳ך תשרי): „עפ״י ציווי שלחתי מכתב להרב מגור, שיודיע דבר אסיפת הרבנים שאצלם. והחלטתיהם״.

אברהם מרדכי: אלטר. האדמו״ר מגור. אגרת נוספת אליו — לקמן קצז.

בהענינים אשר דברנו: ראה חנוך לנער (ע׳ 12): „תרס״ח ... סוף סיון נוסע לברלין ומאריענבאד. ועידה במאריענבאד עם האדמורי״ם מגור וסאכאטשאוו״. והמדובר הוא בשאלון הממשלה שנשלח להרבנים (לעיל אגרת קעט), שהוחלט לארגן אסיפת הרבנים עד״ז בווארשא (לקמן בסמוך, ובאגרות קצז. רז) ובווילנא (לקמן בסמוך, ובאגרות קפח. קצט. ר). בפרטיות עדכ״ז ראה מבוא פ״ז.

האיש אשר בחרתי: לשהות בפ״ב ולהתעסק בהענין הנ״ל [בכמה אגרות דלקמן (רז. רט. רי. ריב. ריז) נזכר בשמו „ריי״ל״].

אסיפה אצלם .. בוילנא: אסיפת רבני פולין התקיימה בווארשא בר״ח כסלו. ואסיפת רבני רוסיא בוילנא בחדש אייר. ראה בכ״ז בהנסמן לעיל, ובמבוא פ״ז.

קפח

ב״ה מחרת יוהכ״פ תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הרה״ג המפורסם תפארת ישראל מעוז ומשגב
כש״ת מו״ה חיים עוזר נ״י אבד״ק וילנא

אחד״ש הדר״ג שי׳.

בהתראותינו בקעניגסבערג דברנו שיגיש בדבר רשיון על אסיפה מוקדמת בטח עושה כת״ר שי׳ בזה. והנני לבקשו אשר טרם יקבע זמן האסיפה ייטיב להודיעיני למען להרחיק אי״ה העיכובים בזה.

ויתברך הדר״ג בגמ״ח טובה בשנה טובה ומבורכת ברו״ג בכלל ובפרט ונזכה לביאת ג״צ בב״א כנפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא.

קפט

ב״ה יום ד׳ י״ב תשרי תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
שמואל שי׳

אחדשה״ט. קלא דלא פסיק הוא אשר . . . מאכיל טריפות בפו״מ ר״ל,

קפח

נעתקה מכת״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
מו״ה חיים עוזר: גראדזענסקי. אגרות נוספות אליו — לקמן קצט. תעב. תעז. תפ. תצד. תק.
בהתראותינו בקעניגסבערג: השוה לקמן אגרת רו ״במא״ב וקא״ב״.
אסיפה מוקדמת: לפני ועידת הרבנים בפ״ב. כנ״ל באגרת שלפנ״ז. בפרטיות עדכ״ז ראה מבוא פ״ז.

קפט

נעתקה מכת״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, ובשוה״ג הוסיף: ״אמר המעתיק. המכתב הזה הוא לר׳ שמואל ברין שי׳ אשר לרגלי מחלוקות לקח רב בחלק העיר דעיר ויטעבסק״.
האגרת נזכרת לקמן קצג. והשוה גם קצה. קצו. רא. רב. אודותיו — התמים ח״ז [שע] קג.

ולפלא בעיני אשר כבודו מחזיק בידו, ועי״ז עוד רבים חושבים אשר גם הסכמתי בזה. וכבודו יודע אשר לא התיישב אתי כלל בזה, ולא ידעתי כלל מאתו ומהרבנות שלו בויטעבסק. לבי סוער מאד על המכשול הנורא הזה, ועוד לא נשמע בזאת בכל תפוצות ישראל אשר יוצא איש להכשיל את הרבים בגלוי למורת השוביי״ם המובהקים ולמורת הרבנים היראים, רק באשר הוא חוסה בצל הקצבים וההמון, ועוד יחזיקו בידו איזה מהנכבדים. נפלאים המה הדברים הנוראים ר״ל הבאים בהדור היתום הזה, והלב ידאב מאד ע״ז, ה״י. ובאשר במח״כ המכשלה הזאת באה על ידו, עליו להשתדל בחילא יתיר להסיר את המכשול, והשי״ת יהי׳ בעזרו, וירומם השי״ת את קרן אחב״י ויחזק לבם לילך בדרך התורה והמצוה בפו״מ, ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת הגמ״ח ברו״ג כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

קצ

ב״ה יום ה׳ י״ג תשרי יום הילולא דכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע
תרס״ט לפ״ק ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הר׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳
מו״ה ישראל דובער פרומקין נ״י

אחדשה״ט, זה מכבר כתב בני שי׳ לכבודו משמי בדבר המגיע לידידינו הר״ח שמואלזאן נ״י, וכפה״נ לא נתקבל המכתב. ועתה הנני לכתוב לו שיתנו לו מהכולל הסך שני מאות רו״כ המגיע לו בעד השליחות מכבר, בלי שום עיכוב ח״ו, וייטיב להודיעיני מקיום הדבר,

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת הגמ״ח ברו״ג בתוך כו׳ כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

קצ

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו, אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, העתק ממכתב אביו.
ישראל דובער פרומקין: עורך החבצלת. נזכר גם לעיל אגרות קס. קעג.

קצא

[י״ג תשרי תרס״ט]

בעזה״י

המוסד בית מושב זקנים בעה״ק ירושלים וחברון תובב״א הוא ענין גדול מאד. והנהגת הבתים הוא עצהיו״ט בהשגחה מעולה וטובה בכל פרט ברו״ג ע״י המנהלים הנכבדים יחיו. ומצוה גדולה היא להחזיק את המפעל הגדול הזה. ונתתי נדבתי ע״ז שמונה עשר רו״כ. ובאעה״ח יום י״ג תשרי יום הילולא דכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זיע״א. שנת תרס״ט לפ״ק פה ליובאוויטש

שלום דובער

קצב

ב״ה י״ג תשרי יום הילולא דכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע תרס״ט לפ״ק ליובאוויטש

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

כאשר נחוץ מאד להתיישב, בעזרתו ית׳, בדבר הענינים העומדים על הפרק, החלטתי לקרוא לפה איזה מידידינו יחיו וידברו יר״א איש אל רעהו כו׳, ולזאת הנני לבקשו לבוא לפה ליום ג׳ פ׳ נח הבע״ל, ומוסגר בזה רשימת הקרואים, וייטיב להודיעיני תומ״י בדבר בואו אי״ה לשלום,

---

קצא

נעתקה מצילום כתי״ק. ומעל״ד — בגוכתי״ק בנו אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע: ב״ה נתתי נדבתי על מושב זקנים המתנהג בערי הקדש ירושלים וחברון ת״ו בב״א סך חמשה רו״כ יום ה׳ א׳ בסלו ס״ט, יוסף יצחק ש״ס.

קצב

טופס אגרת זו נשלח לכמה מרבני וגבירי אנ״ש. ביגדיל תורה (נ.י.) חל״ח ע׳ נט נדפס העתק מגוף האגרת שנשלחה להרב מאדיי״עווסקי מחאראל ,ב״ה יום ה׳ י״ג תשרי. כבוד ידידי עוז הרב המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה אלעזר משה שי״. בכתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע מועתק טופס האגרת שנשלחה להרב בעזפאלאוו מפאלטאווע ,כבוד ידי״נ ומחו׳ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה יעקב מרדכי שי״.

מע״ל בתי״ק (1167) הנ״ל:

נשלחו היום מכתבים להריע״מ בעזפאלאוו, ולהרב רד״צ שי׳ והרב רי״י שי׳ והרב רא״מ שי׳

ומובן אשר כללות הענין מוכרח שיהי' אי"ה בסוד סתום, והשי"ת ירומם קרן אחב"י ברו"ג ונזכה לביאת ג"צ בב"א,

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לו השי"ת הגמ"ח ברו"ג בתוך כו' כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רשימת הקרואים שי'

הרב ר' יעקב מרדכי שי' בעזפאלאוו מפאלטאווע
הרב ר' יצחק יואל שי' ראפאלאויץ מקרעמענצוג
הרב ר' אלעזר משה שי' מאדיעווסקי מחאראל
הרב ר' דוד צבי שי' חן מצערניגאוו
הרב ר' מ"מ שי' חן מניעזין
הרב ריי"ל שי' שניאורסאן מועליז
הרב ר' שמרי' מעדאליע מויטעבסק
הר' שמואל שי' גוראר' מקרעמענצוג
הר' שמואל מיכיל שי' טראיינין מפ"ב
הרי"י שי' הורעויץ מריגא
הרז"י שי' ואלשאניק מריגא

* * *

לפלא שאין לי שום ידיעה מידידינו הריי"ל שי' אפשר הוא מפני

והרב רמ"מ שי', כולם בנוסח א' כנ"ל מעל"ד, רק להריע"מ כ"י כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א בעצמו ולהשאר כתבתי אנכי והוא רק חתם שמו הט'.

ב"ה יום ב' ד"ד תשרי אס"ח.

נשלחו מכתבי הזמנה הנ"ל להג' ר' שמואל מיכיל שי' טראיינין מפ"ב, ולש"ב ר' זלמן יצחק שי' ואלשאניק מריגע כתבתי המכתבים, ובא על החתום.

ב"ה יום ה' ז"ך תשרי.

נשלחו ג' מכתבי הזמנה. להג' ר"י הורעויץ להרב ריי"ל ש"ס מועליז. להרב מעדאליא ויטעבסק, בנוסח הנ"ל.

האסיפה הותחלה ביום ג' לך וסיומה ביום ב' פ' וירא, ופרטיות הישיבות וההחלטות יבאו עוד הלאה, כי עוד לא נערך הפרטי־כל.

לתוכן האסיפה ראה מבוא פ"ז. לקמן אגרת קצז. קצח. לקוטי דבורים ח"א ע' 256. על אחדים מהחלטות האסיפה ראה לקמן אגרות קצז. רז.

לפלא ... אודותו: בכתי"ק (1167) שם: "למכתב הרשמ"ט שי' כתב בעצמו אלה הדברי". לתוכן הדברים השוה לעיל אגרת קפז: "האיש אשר בחרתי ... נסע לפ"ב" וראה גם לקמן אגרת קצז.

קדושת המועד, מכתבי להריי״ל מקודם ע״ש כבודו בטח נתקבל, נתקבל מכ׳ מהרב מראדין אשר מכירו כתב לסמיר׳ אודותו.

* * *

נא שיהי׳ הדבר בסוד שזה נוגע הרבה.

קצג

ב״ה אור יום ועש״ק ועחה״ס תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א
כו׳ מו״ה שמרי׳ יהודא ליב נ״י

אחדשה״ט, מכתבו נכון הגיעני. ומפני רוב העבודה אשר בימים הנוראים והמקודשים האלו לא כתבתי לו עד כה.

נהניתי אשר סכ״ס בא לידי פועל הרבנות של כבודו בויטעפסק ונתקבל לרצון אצל כל נכבדי העיר, ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה ברו״ג ויהי׳ איתן מושבו בלי שום צער ועגמ״נ. וחפץ ד׳ בידו יצליח לעשות תיקונים הנדרשים והנחוצים מאד. ותקוותי להשי״ת אשר יהי׳ בעזרו אי״ה והסערה ההוות תושקט אי״ה, כי הדבר מצ״ע א״א להיות לה עמידה וקיום ח״ו, והסמיכה על ההמון, כבר הורה הנסיון שזה משענת קנה כו׳. ומ״מ אין לחשות בדבר כזה אשר לפי ששמעתי המצב נורא הוא. ולפ״ד על כבודו ועל הג׳ הנכבדים הנלוים איליו לצאת בחוזק ולהודיע להקצבים אשר באם לא ישובו מדרכם כו׳ יעמידו קצבים אחרים, וכאשר יראו מאתם תוקף בלי מורא כו׳ יכנעו לבבם, וזה כלל כשזה קם כו׳, ובאמת אין מה לפחד ח״ו, והעיקר הוא לעשות בבטחון גדול בהשי״ת

הרב מראדין: הג״ר ישראל מאיר הכהן, בעל החפץ חיים.
נא ... הרבה: בכתי״ק שם: למכתב מעדאליע כתב זה בעצמו.

קצג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, חלקה נעתק בכתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
שמרי׳ יהודא ליב: מעדאליע. אגרות נוספות אליו — לעיל אגרת שלפנ״ז. לקמן קצד. קצה. רא. תעד.
בא לידי פועל הרבנות: השוה לעיל אגרת קסב, ובהערות שם. וראה גם לקמן אגרת תלח.
והסערה ההווה חושקט: ראה לעיל אגרת קסט. לקמן אגרת קצד. קצה. רא.

והוא יהי׳ בעזרם. תמול כתבתי לידידינו הר״ש ברין נ״י אודות זה, והשי״ת יעזור לכבודו להיות במנוחה על התו״ע ויצליח בכל ענינו ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת הגמ״ח בתוך כו׳ כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קצד

[תחלת מ״ח תרס״ט]

ב״ה

בדבר הסכסוכים בעניני העיר דעהנה״ק דק״ק ויטעבסק הוחלט כעת אשר . . . לא יורה לעת עתה שום הוראה בשאלות בית המטבחיים, והקצבים ישאלו שאלות הנ״ל מהרב דקאראלעויץ, ובמשך עשרה ימים או שבועות אדרוש אי״ה את שני הרבנים הנ״ל וגם את השוחטים דעהנה״ק לבוא לפה לברר אי״ה את כל הענינים שהיו עד עתה, ואז אכתוב אי״ה דבר ברור ומוחלט איך שיהי׳ על להבא. והנבררים משני הצדדים קיימו וקבלו עליהם לקיים את הנעשה כעת וגם על להבא לקיים כפי שיהי׳ ההחלט אי״ה, גם הנני להודיע שמהנבחר מהקצבים נדע אשר מה שהחזיקו במחלוקת עד עתה, לא הי׳ מצד איזה קלות ח״ו כ״א מאיזה סיבות אחירות, ומקבלים עליהם לציית לכל מה שיאָמר להם.

תמול כתבתי: אגרת קפט.

קצד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. ולא נתפרש בה התאריך, אך ממ״ש כאן ״במשך עשרה ימים או שני שבועות אדרוש כו׳ ואז אכתוב דבר ברור״, וממה שההחלטה נכתבה ביי״ז מ״ח תרס״ט, נראה שההסכמה שלפנינו נכתבה בתחלת מ״ח.

בדבר הסכסוכים: השוה לעיל אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

עהנה״ק: העיר וויטעבסק מחולקת מטבעה לשנים שהנהר דווינה חוצה אותה לשנים, חלק המזרחי הוא העליון והגדול, ונק׳ ״עהנה״ג״ [עבר הנהר הגדול] וחלק המערבי הוא התחתון והקטן, ונק׳ ״עהנה״ק״ [עבר הנהר הקטן].

הרב דקאראלעוויץ: הרב שמרי׳ יהודה ליב מעדאליץ, שהי׳ בתחלה רב בקאראלעויץ (על מקום חותנו הרב דובער קרסיק שנפטר בשנת תרס״א), ונתקבל לרב בעהנה״ק דוויטעבסק בשנת תרס״ח — כנ״ל אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

קצה

[י״ז מ״ח תרס״ט]

ב״ה

החלטה בדבר ענין הרבנים דעהנה״ק דק״ק ויטעבסק אחרי הבירור והעיון בכל פרט ופרט,

א) . . . לא יורה שום הוראה בשאלת בית המטבחיים והאיטלזים ולא יתערב בזה כלל. ב) שכירות ינתן לו מקופת הקהל ארבעים רו״כ לחודש, לבד מהכנסת אתרוגים אשר ימכור ליחידים ששייך ג״כ אילין, אבל אין לו רשות למכור אתרוגים להמנינים, ובעד זה ינתן לו מהכנסת האתרוגים מהמנינים סך מאה רו״כ. ג) דבר מכירת חמץ שייך להרב מוהרש״ל מעדאליא נ״י לבדו. רק מההכנסה דמכירת חמץ ינתן להדיין הנ״ל סך שבעים וחמשה רו״כ. ד) השובי״ם . . . מפני שהתנהגו בענין הזה שלא כשורה יענשו עבור זה בהעברה על משך זמן שני שבועות, שניהם בזמן אחד, ואחרי ימי העברה הנ״ל הרי הן בחזקת כשרותן כמקודם ואסור להסיג גבולם ח״ו.

וה׳ יברך את עמו בשלום ויתן בלבם לעשות את הטוב והישר תמיד כה״י וירום השי״ת קרנם בכל הפרטים ברו״ג ונזכה לביאת ג״צ בב״א

יום ד׳ י״ז מ״ח תרס״ט לפ״ק פה ליובאוויטש

כ״ד ידידם חפץ טובם והצלחתם ברו״ג

* * *

כתב כזה שלחתי לידידי הג׳ הנכבד הר״ש ברין נ״י

קצה

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. ולפנ״ז הוסיף:

בליל ב׳ פ׳ וירא ביום ט״ו מ״ח במושב כ״ק אאמו״ר הרה״ק שליט״א ואתו עמו הרב רד״צ מצערניגאוו, והרב ריע״מ מפאלטאווע, והרב ריי״ מקרעמענצוג, והרב ריי״ל מועליז, והרב רמ״מ מניעזין, נעשה הבירור ד . . . עם השובי״ם. משעה התשיעית ערב עד שעה חצי הרביעית עד אחר חצי הלילה.

בליל ג׳ בשעה השתים עשרה לילה נקראו הרב ר״ש מעדאליא, ו . . . והבע״ב שלשה ב׳ מצד מעדאליא ואחד מצד . . . והשובי״ם להגיד להם החלט דבר.

ודברים הראשונים כה היו. דער רבי האט גיזאגט אז מיא רעט און עס איז ניט פועל איז פאר זיך אליין איך ניט קיין מעלה, ער האט דאס גיזאגט אין חסידות, אז מיא רעט חסידות און עס איז ניט פועל, מכ״ש אין אנדערע ענינים כו׳, ואח״כ הגיד להם ההחלט כפי שמבואר ומועתק הלאה.

ההחלטה עצמה (בלי הברכה והתאריך שבסוף) נמצאת באוסף המכתבים — גם בגוכתי״ק.

דעהנה״ק דק״ק ויטעבסק: ראה לעיל בהערות לאגרת שלפנ״ז.

כתב . . . ברין נ״י: בשוה״ג הוסיף כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע: כתב כזה שלחתי לידידי הג׳ הנכבד הר״ד הערשמאן נ״י, ועל ההחלט השני לצד מעדאליע כתב כזאת כתב כזה . . . ברין נ״י.

קצו

ב״ה יום ד׳ י״ז מ״ח תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
שמואל ברין שי׳

אחדשה״ט. מוסג״פ הכתב מה שהוחלט בדבר ענין ההוראה. והנה עתה אחרי הבירורים אוכל להגיד לו אשר . . . יש בו קלות גדולה בענין ההוראה. ולבד זאת מדיבוריו בעניני שאלות ניכר אשר ידיעתו בפוסקים קטנה מאד, וברור אצלינו אשר ע״פ פשוט אינו יכול להורות גם שאלות או״ה ומכ״ש שאלות בהמט״ב. ויתן השי״ת שיהי׳ שלום במחנם ויהי׳ הכל כדבעי.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

קצז

ב״ה יום ה׳ י״ח מ״ח תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הרה״ג המפורסם בנש״ק תפארת ישראל כו׳
כש״ת מו״ה הרא״מ שליט״א

אחדשה״ט. מכתב כת״ר לבני שי׳ הגיעני. האיש היושב בפ״ב עוסק

קצו

נעתקה מכת״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
שמואל ברין: ראה אגרת שלפנ״ז — בסופה. לעיל אגרת קפט.
בהמט״ב: = בית המטבחיים.

קצז

נעתקה מכת״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
הרא״מ: הרב אברהם מרדכי האדמו״ר מגור. אגרת נוספת אליו — לעיל קפז.
האיש היושב בפ״ב: השוה לעיל אגרת קפז, ובהנסמן בהערות שם.

כעת בדבר רשיון אסיפה מאלה שנשלחה להם השאלה מהדופאר׳, בהוספת עוד רבנים עד כ״ה כולם נקובים בשמותם. לע״ע עוד לא באה התשובה ע״ז, וכשיהי׳ בזה חדשות אודיע אי״ה לכת״ר שי׳. לבד הג׳ טראיינין אינו ידוע לי בפ״ב למי שיכולים לפנות בזה. והאיש היושב מאתנו בטח יהי׳ להם לעיניים בכל אשר ידרוש להם.

שבוע זו עשיתי פה אסיפה קטנה מיח״ס מרבנים ובעה״ב הגבוהים בדבר הראוי׳ קאמיסי׳, וכאשר האסיפה מרבני פולין תהי׳ בר״ח כסלו הבע״ל הנני בזה לבקש מכת״ר להרשות אשר שני רבנים מאתנו יהיו באסיפתם ולא לחוות דעה כ״א להשתתף בהאסיפה ועי״ז נוכל אח״כ להתאחד אי״ה, וכן החליטה אסיפתינו לבקש זאת מכת״ר שי׳. שני הרבנים אנו חושבים את הרב מניעזין הר״מ חן נ״י והרב מויטעפסק הרש״ל מעדאלי נ״י. וכאשר זמן האסיפה היא בקרוב אפשר ייטיב כת״ר להשיבני ע״ז בטע״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו הט׳ וכחפץ ידידו דו״ש מלונ״ח כה״י

קצח

[חשון תרס״ט]

ב״ה

מותר הלשכה

נשאר לפני ענין אחד אשר רציתי להרצות לפני הנאספים למען יהיו בפנים כל הענינים וישתמשו בהם לעת החפץ, ויען נמשכו הענינים הרבה

בדבר רשיון אסיפה: בפרטיות עד״ז ראה לעיל שם. מכוא פ״ז.

הג׳ טראיינין: = הגביר שמואל מיכל טראיינין. אגרות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

אסיפה קטנה: ראה לעיל אגרת קצב, ובהנסמן בהערות שם.

הר״מ חן ... מעדאלי: שאמנם נסעו, ולאח״ז דווחו עד״ז לרבנו, כדלקמן אגרת רז. וראה גם ס׳ זכרון (י.ל. גרויבארט. לודז תרפ״ז, ע׳ 31) — שנפגש שם עם הר״מ חן.

קצח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

קביעת התאריך חשון תרס״ט היא: א) ממ״ש בסופה: ״ועתה בנסעי ממאריענבאד נתוועדנו בברלין עם שלשה מהרי היראים דאשכנזי״, שקאי על נסיעתו בשלהי תרס״ח כמסופר בחנוך לנער ע׳ 15. ב) ממ״ש:

והי' העת דחוקה, גם הנאספים היו כבר יגיעים מעל העבודה הגדולה, השארתי את הענין ובחרתי לבארו עתה בכתב יושר בעזה"י.

והוא דבר אגודת פילאנטראפיע אשר יסדנו בחו"ל בשנת תרס"ז:

בשומנו אל לבנו את המצב הרוחני באה"ק אשר בעוה"ר ירד פלאים בשנים האחרונים מצאנו אשר אחת מעמודי ההחזקה הוא לייסד ישיבה באה"ק שתהי' תחת השגחה טובה. כי ברית כרותה לעסק התורה שאינה חוזרת ריקם ח"ו. והנכנס לחנות של בושם כו' וזה דבר ידוע. אמנם ג"ז ידוע מארז"ל כל האומר אין לו אלא תורה כו' (ובגמ' שם אמרו זה לענין גמ"ח וידוע דעיון תפלה הוא בכלל גמ"ח כמו שפרש"י בפרק מפנין), וביותר בזמן הזה אשר התורה והיראה המה שני דברים נבדלים זמ"ז, דרוש התעסקות פרטי להשריש בעזרתו ית' שרשי היראה בלומדי תורה, ויהיו שניהם בידם, ויתקיימו שניהם בעזה"י וכמארז"ל אי יראת ה' אוצרו אין כו' וכל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת כו'.

והאמת אגיד אשר אינני נותן אומן להישיבות דזה"ז כשהן בלי השגחה. ודוקא כאשר יש בהן השגחה טובה לשמור מהדברים המזיקים ר"ל ולהשריש שרשי היראה ופרחי האהבה והקירוב לה' ולתורתו, אז יש לקוות על טוב פעולתן בעזרתו ית'. אשר בשנים האחרונות דרוש ההשגחה הנ"ל גם באה"ק כי החדשות מצאו גם שמה מקום כנודע ולזאת נחוצה גם שמה ההשגחה.

אמנם דבר החזקת ישיבה באה"ק שתהי' תחת השגחה טובה אי"ה, ה"ז עיקר ויסוד גדול שיש לקוות מזה להטבת המצב הרוחנים של

---

*אגודת פילאנטראפיע אשר יסדנו בחו"ל בשנת תרס"ז ... אח"כ הי' ה' בעזרנו וקנינו את האחוזה הנ"ל בקיץ העבר", והקניה היתה בקיץ תרס"ח — כמסופר לעיל אגרת קפד.

ויש מקום לשער שנכתבה לאחר אסיפת רבני ועסקני אנ"ש שבחודש מ"ח תרס"ט בליובאוויטש, שבה נתייסדה "לשכה תמידית אשר תתעסק בהכנות לאסיפת הרבנים קר' בפטרבורג" (חנוך לנער ע' 13), וע"ז בא באגרת שלפנינו לכתוב ע"ד "מותר הלשכה ... אשר רציתי להרצות לפני הנאספים".

לכללות המבואר כאן ראה מבוא פ"ו.

אגודת פילאנטראפיע: אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בזה, נדפסה לעיל — בתור נספח לאגרת קעג.

ליסד ישיבה באה"ק: ע"ד השתלשלות רעיון יסוד הישיבה, מתחיל משנת תרס"ג, ועד שבא לפועל בשנת תער"ב, ראה מבוא פ"ו.

הנכנס לחנות של בושם: ילקוט שמעוני משלי רמז תתקנ.

כל האומר ... תורה כו': יבמות קט, ב.

פרש"י בפרק מפנין: שבת קכז, ב ד"ה.ה"ג הני נמי.

אי יראת ... אין כו': שבת לא, א.

כל שמעשיו ... מתקיימת כו': אבות ג, י.

הצעירים והאברכים דתמן אשר בעזרתו ית' ראוים לקבל ברכה. ורק בהעדר הדאגה עבורם ובהעדר ההתעסקות עמהם ה"ה באים לידי הפסד ר"ל,

וכבר ידוע דעתי אשר המקום המסוגל לזה יותר היא עיה"ק חברון ת"ו, אשר עד עתה עודינה טהורה היא ת"ל מהתערבות איזה התייסדו' זרות. ובנקל יותר לבוא אי"ה אל התכלית הנרצה. אשר הענינים כבר ידועים בזה באריכות דברים וכשתהי' ישיבה בחברון ת"ו יתחזק ויתגדל הישוב של חברון בעזה"י. אשר עתה בעוה"ר נתרוקן הישוב שלה שמה לגמרי, ולא נשארו בה רק איזה מהזקנים המחזיקים בנושנות ועוד יקר אצלם הישוב אשר יסדו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע, וקדושת העיר מקום משכן אבות העולם נקבע בלבם, וגם המה ברגל אחת כו', כי לפי מצב העיר כעת אין להם עם מי להתחבר ולדבר דבר, כי באשר היישוב פנוי וריקם כמעט מבעלי צורה כו', הצעירים פרקו עול ביותר וחוצפא יסגא כו', ותחת אשר בעזרתו ית' מסוגלת העיה"ק הנ"ל להיות מקום משכן לעסק התורה ועבודה ושישולם במקצת רצון כ"ק אבותינו רבוה"ק זצוקללה"ה נ"ע בהארץ אשר בחר כו', עוד היא מושפלת ר"ל כו'. והחזקת ישוב עה"ק הנ"ל נוגע מלבר ומלגאו כו', וכאשר תוסד ישיבה בחברות"ו ותמשיך אילי' אברכים יראים ועוסקי תורה ושיהי' הכל אי"ה תחת השגחה טובה בעזה"י קימה תהי' לה (יש גם עכשיו ישיבה בחברון אבל מצערה היא ולא כמו הכוונה האמיתית בענין הישיבה אשר בכוונתינו בהתייסדות ישיבה שמה).

אחת מהדברים המחזקים את הישוב באה"ק הוא דירות חפשיות, אשר כמה נדיבים בנו בתים באה"ק ונותנים דיורים חפשים ע"פ הגורל על שלוש שנים, בתים כאלה נמצאים במספר נכון באה"ק (גם להכולל יש בתים כנ"ל וגם מבתי הנדיבים יש שנותנים דיורים לכל בני הכוללים אם כי המנדב הוא פולני וכדומה) אבל הכל רק בעה"ק ירושלים ת"ו, וגם זה המשיך הרבה משארי עה"ק לירושת"ו מפני הדיורים החפשים שבה לבד ריבוי הישיבות שבה שנותנים החזקה גדולה להלומדים. וגם באשר יש בה מסחר וקנין. שבכ"ז המשיכה אלי' יושבים הרבה, ובחברות"ו אין בתים כנ"ל ואין ישיבה שכ"ז גרם להקטין היישוב.

(בחורף תרס"ה קבלתי מכתב מהג' המפורסם מוהרש"ז ברלין ז"ל

יש גם עכשיו ישיבה: השוה לקמן אגרת רכו, ובהנסמן בהערות שם.

מוהרש"ז ברלין: אחיו של ר"י ברלין — הנ"ל אגרת צד, ובהנסמן בהערות שם.

ברשימת „רכוש הכולל בבתים בעיה"ק חברון תובב"א" ס"ה: „חצר הר"ר שלמה זלמן ברלין ז"ל בת שתי

כאשר רצונו לקנות נחלה באה"ק וכאשר שמע מאתי אשר נחוץ בחברות"ו בתים כנ"ל וחסרונם נרגש, ומציעים לו חצר בחברות"ו לזאת שואל מאתי למי לפנות בזה, והושבתי לו לפנות לנ"ד הרה"ח הרמד"ס נ"י ולש"ב הרה"ח הרש"ל נ"י ועל ידם קנה את החצר, וכמדומה שיש בו ג' או ד' דיורים ועלה לו כמדומה שני אלפי' וחצי רו"כ. ואם כי מעט הוא לפי ערכו אבל מ"מ יותר הוא מהעדר, מער וידער ניט).

במשך הזה עמד למכור אחוזה גדולה בעה"ק חברות"ו, חצר המפורסם לטובה בכל אה"ק, בו בתים הרבה ויפים וקרקע הרבה שדות וכרמים, אשר עלה לבעל החצר בסך מרובה, ועתה עמד במקח כ"ד כ"ה אלפים רו"כ, באתי בדברים אודות זה עם נדיבים אחדים, מהם שהבטיחו על המחצה מהם בשלימות, וכ"ז לא בא לידי פועל, והחלטנו לעשות אקציאנערני אבשצסטווא בשם „פילאנטראפיא" לקנות בתים באה"ק לטובת עניים ולהחזקת עוסקי תורה ויראי ד'. וכאשר בחו"ל זה בנקל יותר לעשות חברה כנ"ל, עסקנו בזה בוירצבורג. ומצד איזה עיכובים שהי' בזה מהמושל המקומי הי' בהכרח שיילך הדבר לברלין, ובעזרתו ית' בא הרשיון ע"ז מהרייכסקאנצלער, והדבר נתאשר (האקציעס נעשו ע"ס ששים וחמשה אלפים מארק, כל אקציע בת חמש מאות מארק, ומתחלקת גם לקופאנעס מן מאה עד חמשה מארק). אח"כ הי' ה' בעזרינו וקנינו את האחוזה הנ"ל בקיץ העבר בסך כ"ב אלפים רו"כ בלי עזר האקציעס. וכבר נעשה ת"ל הקופצע. והכל נעשה על נכון. והודיתי לה' על הקני' הזאת אשר בעזה"י הוא ענין גדול ונעלה מאד (ואנו חושבים אם כי לא הוחלט עדיין – אשר ההכנסה מהאחוזה הנ"ל יהי' לצורך הישיבה שתוסד אי"ה), עתה קנינו ת"ל עוד חצר קטן אשר בגבול החצר הגדול הנ"ל. וזה בעזר האקציעס אשר לע"ע נמכר במספר מועט.

בזמן ההתעסקות בדבר החברה הנ"ל נתעוררנו אשר האגודה תהי' ג"כ מטרתה לייסד חדרים ת"ת וישיבות ושיעורי ערב וכה"ג בכ"מ אשר תמצא לנכון בכל רחבי התבל, וליתן עזר להלומדים מזון ולבוש וכו', כן

קומות וגם חנות קטנה בדרך השוק". שתי אגרות מהרש"ז, בדבר בנין הקומה השני', מימונו ונתינתו בתור מתנה עולמית לכולל חב"ד, נדפסו ב„המשפיע" ע' ריב, רל. וראה גם מ"ש בזה שם ע' קצב ד"ה כן אודיעו. ע' רו אגרת כב. ע' רט ד"ה לידידנו.

הרמד"ס: הרב מרדכי דובער סלונים.

הרש"ל: הרב שלמה ליב אליעזרוב.

שהבטיחו על המחצה: ראה לעיל אגרת קלו, ובהנסמן בהערות שם.

אקציאנערני אבשצסטווא: חברת מניות.

הקופצע: שטר הקנין.

תשתתף החברה אם איזה מוסד ממון הנ"ל אשר כבר נוסד מקודם והחברה תמצא לנכון להשתתף בזה או לקחת תחת חסותה (ומצורף לזה הסעי' מהאוסטאוו המדבר בהנ"ל). מובן אשר תכלית כוונתינו בזה בשביל מדינתינו, ובאותה הכוונה עצמה אשר חשבנו באגודת „יבנה", אשר בהתייסדות אגודת „יבנה" היו כמה עיכובים כאשר ספרתי לפני הנאספים. ובחו"ל יכולים להשיג הרשיון על כ"ז בנקל. ובדעתינו להעביר הדבר למדינתינו ברשיון הממ'. ואני חושב אשר לעצם קיום האגודה כנ"ל במדינתינו ולטוב פעולתה נחוץ לנו השתתפות היראים שבאשכנז, ודבר זה ביארתי בארוכה במכ' בחורף העבר להגרד"פ נ"י. והנני מסגיר בזה העתקתו. אמנם ידוע אשר אחינו שבאשכנז הולכים בשיטת השתתפות היראה והחכמה, שהשתתפות זאת היא נגד רוחינו לגמרי כנודע.

ועתה בנסעי ממאריענבאד נתוועדנו בברלין עם שלושה מהר' היראים דאשכנזי' אודות פילאנטראפי' והודו אשר זאת ודאי שאין מצוה להשתדל במדינתינו בהשתתפות הנ"ל (ובפנימיותם מצטערים כמעט על השטה הזאת ההולכת במדינתם אך אין להשיב כו') ונתעוררו להשתדל להמציא חבירים אל האגודה. ובעת הזאת נשתדל אנחנו בדבר הרשיון להביא את האגודה למדינתינו, – אנחנו עוד לא עשינו דבר בדבר הרשיון ותקותינו להתחיל בזה אי"ה והשי"ת יהי' בעזרינו.

זה שבארתי בקוצר אמרים דבר האגודה פילאנטראפי', אשר בכל ענין מהנ"ל הי' הרבה התעסקות ויגיעות, וכמה סיבובי דברים הי' בזה אשר א"א לבאר ולפרט הכל, וראוי' היא דבר פילאנטראפי' לשום לב אלי' הן בהחומרי היינו דבר קניית בתים בעה"ק חברון ת"ו, והן בהרוחני דהיינו התייסדות בתי אולפנא בעזרתו ית'.

יבנה: ע"פ גיטין נו, ב: תן לי יבנה וחכמי'. ואולי זוהי החברה שדן בה לעיל אגרת קלה.
הגרד"פ: הג"ר דוד פרידמאן, אב"ד קארלין־פינסק.
בנסעי ... בברלין: השוה לקמן אגרת ריט.

קצט

ב״ה יום ג׳ כסלו תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד הרה״ג המפורסם תפארת ישראל מעוז ומשגב כש״ת
מו״ה חיים עוזר נ״י

אחד״ש הדר״ג שי׳. על יסוד המכתבים שנשלחו מהיהודי המלומד להדוח׳ רבנים עשינו השתדלות בדוח׳ דיפארט׳ לתת רשיון לאלה הרבנים להתוועד ולהתיישב במה להשיב ולהציע בהטבת מצב הרוחני. ונוסף להנ״ל עוד רבנים עד כ״ה במספר, ומוסגר בזה רשימת הרבנים יחיו, ובקשנו שההתוועדות תהי׳ בווילנא, ותמול קבלתי מכתב מידידי הג׳ הנכבד הרש״מ טראיינין נ״י אשר הדירעקטאר חתם על הרשיון ושלחו להגו״ב לדרוש על הרבנים הנקובי׳ בשמותם לידע האמנה שלהם (בלאגאנאדאזניסט) והתקוה אשר התשובות יהיו אי״ה לטוב. ואז עפ״ע ידיעו זאת מהמניסט׳ להגו״ב דוילנא בנתינת רשות להתוועד. ולמותר לי לבקש את הדר״ג שי׳ לחקור ולהוודע בכ״ע בגו״ב פראוול׳ אם נתקבל איזה ידיעה אודות זה, וכשיעזור השי״ת שלא יתפרסם הדבר בין המנגדים יש לקוות שתהי׳ אי״ה ההתוועדות, והשי״ת יהי׳ בעזרינו ויתרומם קרן התורה והיראה וקרן אחב״י בב״א.

ויקבל הדר״ג החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז מכבדו ומוקירו כערכו הרם והנשא.

קצט

נעתקה מכת״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

מו״ה חיים עוזר: גראדזענסקי, אגרות נוספות אליו — לעיל קפח, ובהנסמן בהערות שם.

על יסוד המכתבים: בהבא לקמן השוה אגרת שלאח״ז. מבוא פ״ז.

מהמלומד היהודי: ד״ר מ. קרעבס (לקמן אגרת ריז) מהמחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים, שהוא הכין השאלות שנשלחו להרבנים (ראה לעיל אגרת קעט), והוא גם הי׳ נציג הממשלה בועידת הרבנים בפ״ב (לקמן הערות לאגרת רנב). וראה גם לקמן אגרת שמה.

דוד׳ דיפארט׳: המחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים.

ונוסף ... עד כ״ה: בזה דן גם לקמן אגרות ר. רז. רח. ולאח״ז ביקשו להוסיף עוד שמות רבנים בהרשיון — כדלקמן אגרות רט. רי. ריב.

תה׳ בווילנא: התקיימה באייר תרס״ט, כדלקמן אגרת רכדי, ובהערות שם.

הדירעקטאר: מנהל המחלקה הנ״ל (השוה לקמן אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם).

גו״ב פראוול׳: = במשרד הגוברנטור.

בין המנגדים: הרבנים מטע״מ והעסקנים הצבוריים שאינם יראים. לפועל קיבלו גם הם רשיון אסיפה בקאונא. דו״ח אסיפה זו, כולל הנאומים שנשאו בה, נדפס בס׳ בפ״ע בשם
Совѣщаніе еврейскихъ общественныхъ дѣятелей
[אסיפת העסקנים הצבוריים היהודים (פ״ב עת״ר)]. וראה גם לקמן אגרת ריג. רמד. רנה.

ר

ב״ה אור יום ועש״ק ג׳ כסלו, תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם בקצוי תבל תפארת
ישראל מעוז ומשגב יראת ד׳ אוצרו כש״ת מו״ה חיים הלוי
שליט״א, אבד״ק בריסק דליטא

אחד״ש הדר״ג יחי׳, הצעת הדר״ג ע״י ידידינו הנכבד מוהרי״ל נ״י, נתקבל אצלי בחפץ לבב כי זה חפצי מכבר הימים להתוועד ולהתייעץ בהרמת המצב בעזה״י, והנני מוכן לבוא אי״ה בכ״ע שידרשו אותי. ועתה הנני לבשר להדר״ג שי׳ שיש תקוה שתהי׳ התוועדות ברשיון אי״ה, וקודם שהיינו בקירוב אל הרשיון לא רציתי לדבר בזה. והוא הדבר זה כשני חדשים אשר אנו משתדלים בדוחאוונא דיפארט׳ לתת רשיון לאלה הרבנים שנשלח להם המכתב מהיהודי המלומד להתוועד בוילנא להתייעץ מה להשיב ולהציע בהטבת המצב הרוחני, ועוד הוספה על הרבנים הנשאלים עד בכ״ה מספר (ומוסגר בזה רשימה מהרבנים יחיו), ותמול קבלתי מכתב מידידי הג׳ הנכבד הרש״מ טראיינין נ״י אשר הדירעקטאר חתם על הרשיון, ושלחו להגו״ב לדרוש על האמנה (בלאגא־נאדאזניסט) של הרבנים הנאספים, והתקוה אשר התשובו׳ יהיו אי״ה לטוב. כתבתי היום להגרח״ע נ״י לחקור ולהוודע בכ״ע בגו״ב פראוול׳ אם נתקבל איזה ידיעה אודות זה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו שיבוא הדבר לידי פועל, ויעזור לנו לפעול לשוב להרמת המצב הרוחני, ויחיש וימהר השי״ת ישועתו וירומם קרן התורה והיראה וקרן אחב״י בב״א.

ויקבל הדר״ג החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו הט׳ וכחפץ ידידו המוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא.

ר

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
והוא הדבר: השוה אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

רא

ב״ה אור יום ה׳ ט׳ כסלו הילולא דכ״ק אדמו״ר נ״ע זצוקללה״ה זי״ע
תרס״ט לפ״ק ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א
כו׳ מו״ה שמרי׳ ליב נ״י

אחדשה״ט. שמעתי אשר נולדו ספיקות בכתב ההחלטה, ע״י איזה מהמחזיקים במחלוקת ר״ל, אשר לומדים בו פשטים בדברים זרים ועקומים שאין הדעת סובלתן. ואם כי לכל איש ישר ההולך בתום אין שום מקום בהכתב לילך בו בדרך עקלתון, ואטו בשופטני עסקינן, וכי נזקקין לשוטים וכסילים כו׳, אך באשר מזה למחלוקת תוצאות, ואני אדיר כל חפצי שיהי׳ השלום והמנוחה בתוקף במחנם, בעזרתו ית׳, לזאת הנני לפרש ולבאר הדברים, ולהמביטים אל האמת לא יהי׳ בזה דבר נוסף על האמור בכתב ההחלטה, וכמ״ש הרמב״ם ז״ל במאמר תחה״מ וז״ל ואין בזה המאמר דבר נוסף על כל מה שאמרנוהו בפי׳ המשנה והחבור אבל יש בו כפל ענינים והארכה המונית ותוספת ביאור יבונוהו הנשים והסכלים לא זולת זה עכ״ל ואני מבקש את כבודו למסור דברי ביאורי לאנשי מחנו.

הכתב מדבר רק בהענין שאנו דנין עליו, היינו בדבר . . . אשר לאחר הבירור הוחלט שלא יורה שום הוראה בשאלות בהמטב״ח והאיטלזים. ולא מצאתי לנצרך כלל להזכיר אשר השאלות הנ״ל יורה הרב מהרש״ל נ״י, כי מי אחר שיורה שאלות הנ״ל, הלא הוא הרב שנתקבל בעהנה״ק ועליו להורות שאלות הנ״ל כמו כל יתר השאלות שע״ז נתמנה. ולא באנו רק לשלול את הדיין הנ״ל משאלות האלו. ועתה מפני הפשטנים הנ״ל

רא

אגרת זו ושלאחרי׳ נעתקו מכת״י 1167. כת״י הנ״ל כולל העתקת אגרות רבנו בכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. יוצאות מכלל זה שתי האגרות שלפנינו (ועוד אגרות אחדות), המועתקות בו בכתיבת יד אחרת.

באוסף המכתבים נמצא גם העתק שתי אגרות אלו בכתי״ק כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע; אך שם הוא בשינויים, גם שינוי בתאריך: „ב״ה אור יום ד׳ ח׳ כסלו תרס״ט לפ״ק ליובאוויטש״. מתוכן השינויים, ומשינוי התאריך, נראה שההעתקה שבכת״י 1167 הנ״ל היא מהדורא בתרא, והיא המועתקת כאן.

שמרי׳ ליב: מעדאליע. אגרות נוספות אליו — לעיל קצג, ובהנסמן בהערות שם.

הרב מעדאלי׳ נזכר באגרת כמ״פ בשמו, כיון שהאגרת נועדה גם עבור בני הקהלה, כאמור לקמן: „ואני מבקש . . . לאנשי מחנו״.

בכתב ההחלטה: הנ״ל קצה.

בעהנה״ק . . . לעהנה״ג ועהנה״ק: ראה לעיל בהערות לאגרת קצד.

מוכרח אני לפרט דעתי אשר שאלות המטבחיים והאיטלזים השייכים לעהנה"ק ישאלו רק מהרב רש"ל נ"י ולא מזולתו. אשר כן צ"ל לדעתי גם בהשאלות הנ"ל השייכים ליתר המחוזים היינו איזהארי' וזארעצי' שישאלו דוקא מהרבנים שלהם, ומהראוי שהרבנים יחיו יעשו בזה סדר נכון אשר כאו"א מהם יורה את השאלות השייכים להמחוז שלו, ולא יתערבו העניינים שיוכלו להביא לידי מחלוקת ח"ו. ובהנוגע לעהנה"ג ועהנה"ק יען שהיה מחולקים ומובדלים זמ"ז בכל עניניהם, נ"ל שזה נכנס תחת הסוג שלא להורות באתר דחברי', אשר בגוף ועצם הענין הזה האריכו רבים וגדולים מהראשונים והאחרונים בדברים חוצבים להבות אש, ומהראוי אשר יעשו בזה תיקון וסדר נכון בעזרתו ית'.

ההעברה אשר נתנה להשובי"ם, אין זה משום איזה פסול שנמצא בהם ח"ו, ולא משום שנגעו בכבוד הדיין, כ"א מפני הדבר שהגדתי בעת אשר אמרתי את הפסק לפני הרבנים והבע"ב יחיו, אשר מפני הכבוד אין רצוני לבאר זאת בכתב. ולאחר שקבלו עליהם את הדין ה"ה בחזקת כשרות כמקודם, וה"ה חוזרים למשמרתם ומצבם הראשונה, ואסור להשיג גבולם ח"ו. ולא אבין כלל איך יעיזו הקצבים לדחות את השו"ב ... שי' ממשמרתו וחזקתו, ואף אם אין דעתם נוחה ממנו, אין להם הרשות לדחותו ח"ו, וידוע הוא שע"פ הרוב כל שו"ב שאין רוח הקצבים נוחה הימנו רוח היריאים והחרידים נוחה הימנו, ואם רוצים לדון עמו בד"ת בעניניהם הפרטים, היינו מה שנוגע להם בפרט לא הנוגע אל החזקה שלו הרשות בידם. ואין לזה שייכות עם השחיטה וצריך לשחוט כמקודם. וידונו אתו לפני רבנים, אבל לא יערבו בזה בע"ב, כי אין זה שייך להבעה"ב, ואין הענין נידון ע"פ פסקי בע"ב, ועמ"ש בשו"ת דרכי נועם חלק יו"ד סי' ה' בסוף התשובה בדברי מהר"י בי רב ז"ל (רבו של הרב"י ז"ל) ומי גבר יראה ולא יחרד נפשו ע"ז.

ומה שרוצים ליקח שו"ב שלישי, הנה אין הדבר הזה תלוי בהקצבים וגם אם ירצו בזה רבים ונכבדים מהעיר לא יוכלו להשיג גבולם בלא ד"ת, וכמה דיוית נשפכו וכמה קולמוסים נשתברו על הענין הזה, ולא בנקל הוא להביא עוד שו"ב בגבול הקודמים. ושמעתי אשר מפי איזה מהלומדים נשמע אשר ליקח עוד שו"ב אין בזה משום הסגת גבול. על הדברים האלה ידאב לבי מאד, הכי כחוכא וטלולא יעשו ח"ו את תוה"ק, הלא כל החכמים והסופרים צדיקים וקדושים נוחי עליון המדברים

איזהארי' וזארעצי': הם שני המחוזים שבחלק המזרחי של העיר הנק' „עבר הנהר הגדול' — שחלק הצפוני שבו נק' איזהארי' [ברוסית „איזגארי", פי' על ההר] וחלק הדרומי נק' זארוצייע; וע"ש זה נקראים שני בתי הכנסת שבו.

בהענין הזה רובם ככולם הוא באופן כזה, היינו גם כשאינו מדחה את הקודם לגמרי, וכי מפני איזה פני' או מפני המחלוקת הותר לאמר כל העולה על רוחם, ובדברים כאלו ובכיוצא בזה רק מבזים את התורה ומחללים ש"ש ר"ל ועושים מחלוקת בישראל. וגם זה שפל מאד ויש בזה משום חה"ש ר"ל אשר איזה מהלומדים מתחברים עם אנשים פשוטים ונעשים להם כעורכי הדיינים, מלמדים אותם דיינים ותורות אם כהלכה או שלא כהלכה, ושמות הספרים שגורים בפיהם של הע"ה, והדבר נעשה כחולין בעיניהם, והתורה והגבלותי' נהרסים ח"ו וח"ו ע"י ענינים כאלו. ה"י. וגם יש מהלומדים אשר כל עסק תורתם ועיונם הוא בכדי לצודד נפשות ולחרחר ריב ומחלוקת, ומפיהם ומפי כתבם יוצאים דברים אשר הם גועל נפש ממש, וכותבים למדות ומפיצים ושולחים, והכל שלא לש"ש כלל וכלל, וריחם הרע נודף עד נו"ן פרסאות, ישימו אלה הלומדים אל לבם אשר על כל זה עתידים ליתן את הדין, וירתי תרתי גיהנם, ומוטב להם שיעסקו בישובו של עולם ולא יהי' תורתן כושלתן. ועוד טוב מזה אם היו לומדים לש"ש, והשי"ת ברוב רחמיו יישר את העקמומיות האלו בחסד וברחמים, ויהי' שלום על ישראל.

יכול להיות אשר גם עתה ימצאו איזה בעלי מחלוקת מה לעקם ולדרוש כחפצם. אבל זכרו נא את ה' אלקינו הוא עשנו ולו אנחנו (במד"ר פ' ויחי פ"ק ולו אנו משלימים נפשותינו), ואנו צריכים לייחד ולכוון דעתינו לבינו ומעשינו אל רצונו ית' ללכת בדרכיו ולשמור חקותיו ומצותיו ית', וכל מטרת נפשינו יהי' לידע את האמת היא אמיתית תוה"ק ולזה נהי' מסורים בנפשינו, וכל הפורש ח"ו מהאמת הזה כפורש מן החיים, וכבר העידה עלינו תוה"ק ואתם הדביקי' בה' אלקיכם חיים כולכם היום.

אני מבקש את כבודו לקרוא אליו את הקצבים ולהזהירם שיחדלו מלהחזיק בריב ומחלוקת, וטוב להם להיות שקטים ושלוים ולציית אל הרבנים, ובזה ירשו עולמם, וכאשר ילכו בדרך הטוב והישר יצליח השי"ת מעשיהם. גם שמעתי סברה אשר עוד עתה הם משלמים להדיין . . . יזהירם גם על זה שיחדלו מלשלם לו. ואם ח"ו לא יצייתו, ינוכה לו הסכום הזה מהשכירות שלו והשי"ת יתן בלב כל אחב"י לילך בדרך הטוב והישר ויתרומם קרן התורה והיראה וקרן אחב"י בגו"ר, וה' יברך את עמו בשלום.

ויקבל החיוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז המצפה לישועה וחפץ באושר והצלחת כל אחב"י ברו"ג דו"ש מלונ"ח תכה"י

רב

[אור ט' כסלו תרס"ט]

כבוד ידידי המפורסם וו"ח י"א כו' מו"ה מענדיל יצחק שי'

כאשר בנו ר"ל שי' חושב מחשבות לכנוס לגבול השו"בים דעהנה"ק ועושה בזה איזה תחבולות, הנני מבקשו להזהירו שיסלק מאתו המחשבה הזאת ולא יהי' מסיג גבול ח"ו.

ובד"כ אין לכם להתערב בעניני השחיטה דעהנה"ק וזה טוב וישר לפניכם.

והיו זה שלום וברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

רג

[כסלו תרס"ט]

ב"ה

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה בנציון שי'

מכתבו הגיעני בדבר המקוה האופן הקל שכותב הוא חמור הרבה

רב

ראה בהערות לאגרת שלפנ"ז. ובאגרת שלפנינו, בהעתק שבכת"י 1167 לא מופיע תאריך, ובהעתק כת"ק הנ"ל מופיע התאריך „ב"ה יום ד' ח' כסלו תרס"ט לפ"ק ליובאוויטש", ועפמ"ש בהערה לאגרת שלפנ"ז, בודאי שונה גם התאריך שבאגרת שלפנינו — שנכתבה בהמשך לאגרת שלפניה.

מנדל יצחק: ליאזנאוו, שו"ב וויטעבסק. אודותיו — באגרת קודש אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, הנדפסת בטוף ס' השיחות תש"א.

רג

תצלום כת"ק נדפס במגדל עז ע' תרכד. והעתקתה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ז ע' של. ושם, שמע"ל נרשם „נתקבל בכסלו רס"ט".

בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר המקוה: „בעירנו גזאטסק שנבנתה זה כעשרים וחמש שנה בידי א"ז ר' ש[שמעון] ק[רימער] ז"ל..." ראה יגדיל תורה שם בהנעתק בשוה"ג.

האופן הקל: בהשאלה לאגרת שז דלקמן נראה שרצו להחליף מקוה המחוברת למעין במקוה של מי גשמים.

וצריך זהירות והשגחה יתירה וח״ו להחליף הראשונה בכזו. ולא יעשו חדשות והשי״ת יהי׳ בעזרם. ובטח מנקים את המקוה לעתים כמו בכל עיירות ישראל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רד

ב״ה אור יום ב׳ ג׳ דחנוכה תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה נתן שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. כאשר ח״א ר״ז אבראמאוו זה משך רב בלי עסק, ולאחר כמה יגיעות עוד לא הזדמן עסק לפניו. ועתה כאשר צ״ל הטארג בעסק ראזאנא׳, אני מוצא לראוי ונכון שכשיעזור השי״ת ויקחו את העסק יתנו לו זאסט מהעסק הזה, והשי״ת יעזור להם שיקחו את העסק ויהי׳ בהצלחה בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
נתן: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לקמן תקג, תקה.
ח״א ר״ז אבראמאוו: = חתן [ר׳ שמואל גוראריי] אחיו [של ר׳ נתן] ר׳ ז[ושא] אבראמאוו.
טארג: = מיכרז.

רה

ב״ה יום ב׳ ד׳ טבת תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי הגביר המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה ... נ״י

אחדשה״ט. קבלתי מכתב מהג׳ ר׳ דוד גאליאסין צועק חמס על כבודו שהסיג גבולו, והוסיף סך גדול על בית מסחרו ולקחו מאתו, הדבר הזה שמעתי מפי מגידי אמת זה איזה חדשים, ולא נזקקתי לזה באשר יש להם ת״ל רב ואנשי צדק. ואמרתי בטח יעמדו בזה וידברו על לבו לחדול מן הרעה הזאת, וכבודו יקבל את האמת והצדק. אמנם עתה כאשר פנה רד״ג הנ״ל במכתבו אלי, וכותב אשר כבר הזמין את כבודו לדין של ג׳ אנשים, וכבודו פונה עורף לזה. גם בקש את הרה״ג דמחנם נ״י, ואין ביכולתו לעזור לו, באתי עם הסופר להוכיח לכבודו אי־ישרו בזה, ואיך שעולתו בו. מאד אתפלא על כבודו אשר יורד לחייו של חבירו, בית מסחר אשר יסד איש זה כט״ו שנים, ויגע וטרח הרבה עד אשר שכלל את בית מסחרו והמשיך איליו קונים מהעיר וחוצה לה, ועתה יבוא אחר ויקח בלי עמל יגיעתו של חבירו ויהנה בה. זה עול גדול, וגם אלמלא ניתנה התורה השכל מחייב כן, ובפרט שהתורה אסרה לנו הסגת גבול, והיא אחת מהעקרים הגדולים ממצותי׳ של תורה המאשרים את עמינו לחיות בצדק וביושר. ואם ח״ו תוסר ההגבלה הזאת באחינו, הרי איש את רעהו חיים בלעו, ויתבולל עם קודש בגזל וחמס ח״ו, אשר זה שנאוי מאד לד׳ אלקינו, ולא נחתם גז״ד של דור המבול אלא על החמס ר״ל, וחפץ ד׳ בנו שנהי׳ מאושרים בכל פרט.

כל ישראל מאמינים באמונה שלימה אשר הפרנסה היא מאת השי״ת, ולא העסק משא ומתן הוא מקור הפרנסה כ״א השי״ת ויתי׳,

---

רה

נדפסה בשמועות וספורים ח״א (הוצאה חדשה ע׳ פא), והושלמה כאן ע״פ כתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

בשמריס שם מקדים לפניה: במוסקוא הי׳ עשיר אחד שהי׳ לו בית מסחר גדול לבגדים שנים רבות. בא עשיר אחר והוסיף לבעל הבית דמי שכירות של החנות ולקח ממנו החנות, הראשון צעק ואין מושיע לו (ושניהם היו יר״ש) ופנה לה׳חפץ חיים״ ז״ל והבטיח לו סכום גדול לישיבתו באם יפעל אצלו לעזוב דרכו הרעה, והחפץ חיים לא פעל מאומה, אז פנה אל כ״ק אדמו״ע אולי הוא יפעול עליו, וכ״ק אדמו״ע כתב אליו מכתב ע״י החסיד המפורסם ר׳ לייב הופמן ז״ל, והמכתב נמצא אצלי כתי״ החסיד המפורסם הנ״ל, שהעתיק מכתי״ק אדמו״ע, כי גוף המכתב מסר לידי העשיר הנ״ל.

העסק הוא רק כלי לבד, וברכת ד׳ היא תעשיר, וכאשר הכלי היא כשורה אז שורה בה ברכת השי״ת, ולזאת צריך כאו״א לראות אשר המסחר שלו יהי׳ בכשרות דוקא, ובפרט כאשר כבודו פזר נותן לישיבות ות״ת ולכל דבר שבצדקה, כאשר יהי׳ הכל בהכשר אז דוקא יהיו מעשי׳ רצוים ומקובלים להשי״ת וכמ״ש לא תבוא כו׳ בית ה׳ אלקיך וכתי׳ שוחט השור כו׳, ואדרבא בזה ש״ש מתחלל ח״ו. ועוד מתחלל ח״ו מהעושק והנעשק וכדאי׳ במד״ר נח פל״א ע״פ מרוב עשוקים וכו׳, יתבונן נא כבודו מה הוא עושה נגד ד׳ ונגד עם ישראל, ולא יחללם ח״ו לעיני העמים רבים אשר בטח מדברים סרה ע״ז וח״ו על הכלל כולו יצאו. וכאשר כבודו ינחם על הדבר הזה יקדש בזה שמו ית׳ ושם ישראל יתעלה ויתרומם, כבודו יכול לתרץ עצמו אשר האדמינסטראציע עשתה זאת, יסלח לי כבודו אשר אמַר לו, טארגעווען מעג מען אויף אַ גוי־ס נאמען, טָאן אַ עבירה ח״ו טאר מען ניט אויף אַ גוי־ס נאמען אייך. והשי״ת יתן בלבו לבחור בהטוב באשר הוא טוב לשמים וטוב לבריות, ובזכות זה ייטיב לו השי״ת בכל מילי דמיטיב ויצליח ברו״ג.

הג׳ רד״ג דורש מאתי שאבוא למאסקווא בשביל זה, ובאמת בשביל גודל הענין הי׳ כדאי לבוא למאסקווא ולהשתדל בכל עוז להטות לב כבודו – בעזרתו ית׳ – למען שמו ית׳ ויתּ׳ ולמען אחב״י שלא יחולל ח״ו, ויחיו אחינו ביושר ובצדק. אבל מאד כבד עלי כעת הנסיעה, ומסרתי דברי ע״י ידי״נ הרה״ח המפורסם מו״ה ליב האפמאן הנוכחי והנני מבקש את כבודו להטות אזן קשבת לדבריו, וזה טובת כבודו בעזרתו ית׳, ובטוח אני בלב כבודו אשר יתן מקום לדברי, ובגלל הדבר הזה ירומם השי״ת קרנו ויתן לו השי״ת פרנסה והצלחה ויעלה מעלה מעלה בעזרתו ית׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח כה״י.

האדמיניסטראציא: = ההנהלה.
טארגעווען: = להתמקח.
מו״ה ליב האפמאן: ראה אודותיו גם לעיל אגרת סג.

רו

ב״ה אור יום ג׳ י״ט טבת תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳,
מו״ה זעליג פערסיץ נ״י

אחדשה״ט, באתי עם הספר אל כבודו בדבר ש״ב ידי״נ הנכבד ר׳ זלקינד פערסיץ נ״י כאשר הי׳ פה ודברנו בדבר העסק גיוואנט שהזמין לו השי״ת, וברצות ה׳ הוא עסק נכון ויכולים להרויח בו בעזרתו ית׳, אמנם צריכם להעמיד את העסק במצב נאות כפי דרישת העסק היינו לעשות בו אבאראט נכון וכמובן דרוש לזה מעות, וספר לי אשר דרש מכבודו הלואה עשרים אלף ר׳ וכבודו לע״ע לא הבטיח לו, והנה כמה פעמים דברתי עם כבודו אודות ש״ב הנ״ל ובכל פעם אומר אשר חושב הוא אודותיו ורצונו וחפצו לעשות לו טובה, רק אינו מוצא במה בעניני מסחר כמו באטפראווקעס א״א לוותר באשר אצלו יעלה ביוקר וכמאמר העולם אין אחיות במסחר (אם כי הר״ז חושב שאינו עולה ביוקר נגד אחרים), והציע לפניו בקיץ העבר בהיותי במאסקווא שיעשה דיסקאנט וכבודו יעזור לו בזה, אך אין ביכולתו לעשות זאת מפני טבעו הרך, וכנודע שהעסק הזה דורש תבנית קשה, ועתה כאשר הזמין לו השי״ת עסק שבעזה״י יכול להתפרנס מזה בריוח, ורק דרוש לו מעות ע״ז, אם אך חפץ כבודו באמת לעשות לו טובה כאן מקום אתו להביא חפצו לידי פועל.

ואינני חושב אשר כבודו יש לו ספיקות ח״ו בנאמנות שלו, ובפרט שרוצה להבטיח אותו רק כבודו אינו חפץ בבטוחות כי מאמין לו, לפי השערתי אני כבודו קרוב אליו ברוח ונפש וחפץ להיטיב לו, רק כבד לו לעשות דבר בפועל – בל׳ העולם ארויס נעמען געלט במזומן און לייגין –, אבל ידידי אין חכם כבעל נסיון, הפעולה היא מאמת את הכח, כאו״א הוא בעל גמ״ח בכח, ומדה טובה הזאת תמצא במי שאינו כמו בישנו, ישראל קדושים הן כו׳, וצריכים לחבר הכח עם הפועל ואז שניהם

רו

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
זעליג פערסיץ: אגרת נוספת אליו — לקמן רכה.
ש״ב ... זלקינד פערסיץ: שאר בשרו (של ר׳ זעליג פערסיץ).
בהיותי במאסקווא: ראה חנוך לנער ע׳ 14: ״תרס״ח בחודש אייר בא למוסקבא״ וראה לעיל בהערות לאגרת קעג.

אמיתים, וכאשר כבודו בפנימיותו חפץ הוא בטובתו יבוא נא את הדבר לפועל, ובצדק אחשוב אשר כבודו צריך לדאוג לקיומו ולטובתו של ש"ב הנ"ל אשר נגדלתם יחד ומאז ועד עתה אתם אהובים ומקושרים זע"ז, והיתכן אשר לא יעמוד לו בעת כזאת אשר בעזה"י ביכולתו להרים מצבו ע"י הלוואה הנ"ל אשר כבודו יהי' שלום ואחיו יחי' אתו עמו, יאמין לי כבודו אשר אינני משער בנפשי וכמו אינני מאמין לעצמי (עס גלויבט זעך ניט כלל) שכבודו לא יעשה לו הדבר הזה. ובאם ח"ו כו' אי' היא האהבה והריעות, הלא נצטוינו על הפועל דוקא, ואין אדם יוצא י"ח במחשבה וכוונה, אפילו בריעות נפש ובכוונה עצומה ותשוקה ודביקות אמיתי', גם מרע"ה הי' צריך להניח תפילין בפועל ולאכול מצה בפועל, וכן אנחנו כולנו נצטוינו על המעשה דוקא כמ"ש אשר יעשה אותם האדם, ועשיתם אותם, ורבים כמוהם. תקוותי תאמציני אשר כבודו יתעורר בלב ובפועל יחד ויתן לו את ההלוואה כנ"ל. ובגלל הדבר הזה יברכו השי"ת בכה"ט וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטוב ויצליח לו השי"ת בכל עניניו בגו"ר.

בדבר אגודת מעייני הישועה, הי' הרבה עסק בזה במא"ב וקא"ב כי הי' בלתי סדרים הרבה, ולבסוף אמרתי להם כך, כאשר בהאופראוולויעניע שלהם יש י"ב אנשים יוסיפו עוד י"ב ומהם יהיו רובם מאנשי רוסיא ועוד מאשכנז ורומיני', אשר המה יהיו בהועד בההנהגה פנימיית. וחשבתי להם את כבודו ואת האחים גו"א ואת הגי' ר"ן ראבינאוויץ מקרעמענטשוג (שהוא עסקן גדול בעניינים אלו) והגי' ר' מיכאל זעליגסאן אשר דר בתמידות בקראקא, וכאשר יעשו אסיפה יזמנו את הנכבדים הנ"ל אשר יבואו אל האסיפה למען לסדר אופן ההנהגה בבתי הרחצה, ואם ככה יעשו אמרתי להם אשר אנחנו ניתן להם אי"ה בל"נ ערך ס"ב י"ב עד ט"ו מאות ר' לשנה, מהסך הזה ינתן להם שליש על ההוצאה כללית, ושני שלישים עבור שיחזיקו רבנים וכה"ג שנשלח לבתי הרחצה שתחת רשותם, כפי המספר שנשתווה ביניהם.

שבוע העברה הי' פה ידי"נ הגי' ר' שמואל גו"א נ"י ודברנו בזה, ואמר אשר יצטרף אי"ה בסכום נכון וגם ישתדל להביא לזה חבירים בעזרתו ית', וכבודו בטח יצטרף בהסכום שאמר לי בקיץ, וגם אמר אז שישתדל

במא"ב וקא"ב: = במאריענבאד וקאניגסבערג [ראה לעיל אגרת קפח. בהתראותינו בקעניגסבערג"].
אופראוולויעניע: = הנהלה.
האחים גו"א: ר' נתן ור' שמואל ור' מנחם מענדל.
ר' מיכאל זעליגסאן: ראה אודותיו ס' הצאצאים ע' 206.

אי״ה להשיג חבירים אל האגודה האופן שדברתי עמהם כמדומה לי שזה אופן טוב, ועפ״ע יכתוב לי חוות דעתו ע״ז.

אני נוסע מחר אי״ה לחו״ל לויסבאדען, והשי״ת יצליח דרכי וישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י.

רז

ב״ה אור יום ה׳ כ״ח טבת תרס״ט לפ״ק

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלום ת״ל תמול בקר שעה 9. נסענו מברלין שלאף וואגאן וישנתי איזה שעות. ובבואינו לפה התחלנו תיכף בדבר הדירות. והנה האטעלען אינם מוסכמים להכניס אוכל לתוכם . . . ושכרנו אצל אשכנזית מהיראים דפה אשר אין חשש על הקיך שלה ויכולים ליקח מים חמים. גם בשלה תמול עבורינו דגים. היום אכלנו בפעם הראשון מאכל חם בשר עוף ע״י ליאחאווסקי.

היינו תמול אצל הפראפ׳ . . . יתן השי״ת שיהי׳ לתועלת וישלח לנו השי״ת רפו״ש בקרב בתוך כו׳. והנה מבקש אתכם להודיענו בכ״ע משלומכם הטוב להחיות נפשינו.

מידידינו הר״מ והרש״ל בטח קבלת ידיעה פרטיות מהאסיפה דווארשא, הרש״ל הי׳ בד״כ קל בענין האסיפה והיינו להביט על רוח הנאספים שלא להגיד נגד רוחם אם כי אינו מתאים לדעתינו היינו לפי מושגינו בהענינים. ודעת הר״מ הי׳ שאנו צריכים להגיד דעתינו ולבלי להביט מה שבדעתם הם. וכן הי׳ בדבר ההצעה בענין שמירת שבת (והיינו לבטל חק שביתת יום הראשון) וענין עירובין (סעי׳ ט״ו ט״ז בהפראג׳)

רז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם בכתי״ק בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ״ויסבאדען״.

באנו לפה: מקום מרפא — ״ויסבאדן״ — שם שהה עד שלהי אדר (כדלקמן אגרת רכד).

הר״מ והרש״ל: שנסעו בתור צירים מאת רבנו, לאסיפת רבני פולין בווארשא שהתקיימה בר״ח כסלו, כנ״ל אגרת קצז.

לבטל חק שביתת יום הראשון: בהעבר (יט ע׳ 132) נדפס תרגום תזכיר הרבנות בוארשא, בענין הצעת

שרצו הפולנים לאחד ב' הבקשות, ואנחנו באסיפתינו החלטנו לבלי לבקש בדבר העירובין מפני הגרעון שיש בזה, שע"י היתר ההוצאה מוציא גם שירעם ומחסה א"ע בו וכה"ג ובד"כ משתכח עי"ז איסור ההוצאה מרשות לרשות בש"ק. ובפרט לאחד הבקשה הזאת עם ענין הש"ק שזה נוגע מאד בנפש אחינו ודאי לא יתכן, כאשר בד"כ אין לאחד החמור עם הקל שמא יתנו את הקל לבד. והר"מ יצא נגד זה בתוקף (נגד דעת הרש"ל) ופעל לכה"פ שהעמידו זה בשני דברים.

כן עמד נגד סעי' ד' אשר באמת אין הדעת סובלת זאת שכל פלך יעשה לו תורה בפ"ע, ומי יודע מי יהיו הרבנים, אשר בכל פלך ודאי נמצאים כאלה שאינם מתאימים אל הכוונה האמיתית וכבר אמרתי להרב מגור במא"ב שאין הדבר הזה ישר מטעם הנ"ל כ"א שיעשו ועד גלילי, והר"מ טען נגד זה וכמדומה שלא פעל מאומה.

בווארשא לא הספיק הזמן לדבר הרבה, ומברלין שלחתי להם טע"ג ע"ש ר"י הורעויץ בזה"ל ווי דאלזני ויסקאסזיט טוָארדא וואשעהא מנעני', וא"י אם חתומה (מאנשי האסיפה) נמסרה להם או פתוחה. הר"מ הבטיח לסדר את הפראטאקל בהקדם, גם להודיע הפרטיות מאסיפת ווארשא. כשתקבל בטח תשלח לי בהקדם.

אם הי' איזה ידיעה מהרש"מ בדבר רשיון האסיפה ובדבר ההעתקות. אם הי' ידיעה מהריי"ל בדבר בקשת ההוספה, בטח אתה זוכר שהרש"מ כתב שישלח הבקשה איליו.

החוק הזה. ובשוה"ג שם הוסיפה המערכת, שתזכיר זה נדפס, כנראה, בעת הדיון בחוק זה ע"י הדומה השלישית באפריל 1910. אך אפשר שנכתבה לאחר אסיפת הרבנים בווארשא בכסלו תרס"ט, שדנה בזה כנ"ל. זוהי גם א' מההצעות שרשם רבנו בעת הועידה הרבנית בפ"ב (סי' רנז סעיף 22). בשלהי חורף תרע"א התקיימה בנד"ז אסיפת הרבנים בפולין ובמינסק (לקמן אגרות רפז. רצא. רצג. רצז. רחצ. רצט). ובקיץ תרע"א התקיימה אסיפה בנד"ז באטוואצק (אגרת שו). המועצה הממלכתית דנה בזה בחורף תער"ב (אגרות רפז. שטו). והחליטה להרשות לפתוח חנויות אוכל ביום א' לחמש שעות. אך זה לא סיפק את רבנו (אגרת שטו).

באסיפתינו: בחדש מ"ח בליובאוויטש — כנ"ל אגרת קצב, ובהנסמן בהערות שם.

מבלי לבקש בדבר העירובין: לפועל רשם רבינו הצעה זו לקמן סי' רנז סעיף 25.

במא"ב: בעת הועידה במאריענבאנד — קיץ תרס"ח. השוה לעיל אגרת קפז, ובהנסמן בהערות שם.

ועד גלילי: השוה לקמן אגרת שסז סי' ה.

ר"י הורעויץ: ר' יוסף יוזיק מווארשא (אגרת אליו — לעיל קכא).

ווי ... מנעני': – אתם צריכים להביע דעתכם בתוקף.

הפראטאקאל ... מאסיפת וואַרשא: בזה דן לקמן אגרות רח. ריב. ריד. ריז.

הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין מפ"ב.

רשיון האסיפה: בווילנא. כנ"ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

העתקות: ההצעות שנתקבלו בפ"ב, כדלקמן בסמוך. ובזה דן גם לקמן אגרות רח. ריג. ריז. רכ. רכא.

ריי"ל: השוה לעיל אגרת קפו, ובהנסמן בהערות שם.

ההוספה: הוספת שמות רבנים ברשיון האסיפה דווילנא — כנ"ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

ידידינו הרש״ג שי׳ בהיותו עתה בפ״ב א״ל גארינפינקל בשם וואסיל׳ (אשר באותו יום הי׳ אודות זה אצל הנ״ל ואומר אשר הוא עשה הכירות הרש״מ שי׳ אתו) אשר מהר׳ מטע״מ נתקבלו הרבה הצעות ויחזיק בערך ב׳ מאות דפים. גם נתקבל מד׳ רבנים דוח׳ מהרב דפ״ב ומצירלסאן ומאהרנסאן וראבינאוויץ דפאל׳. ודבר בדבר העתקה ואמר א״א ליתן לו בב״א כ״א מעט מעט הי׳ נותן להכותב שלו, ואמרתי להרש״ג שיודיע להנ״ל בטע״ג שיראה בדבר ההעתקה. ועפ״ע יעלה זה איזה סכום, אבל התקוה שיבוא אי״ה לידי פועל. הנ״ל אומר אשר הרש״מ לא ידע מזה. הרש״ג חשב שיהי׳ אי״ה בפ״ב שבוע הבע״ל ויראה אי״ה למהר הדבר. ולפ״ד א״צ להאיץ כ״כ בהרש״מ בדבר ההעתקות שלא יהיו כסותרים זל״ז.

היום קבלתי מכ׳ מהרש״ג וחושב להיות פה אי״ה יום א׳ או ב׳ הבע״ל, תודיעיני אם בא הר״י חן ומה נעשה אתו.

הנני מברכך בברכת מז״ט בעד הקושאן הנעשה יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה ויושלם אמיתת הכוונה הרצוי׳, הרש״ג אמר שיכתוב לפד״מ שישלחו את הצעק לפה, וכן כותב במכ׳ שכבר כתב, ולע״ע לא נתקבל. בטח יהי׳ מחר אי״ה ואשלחנו אי״ה.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

אם ש״ב ידי״נ הרה״ח הרש״ל שי׳ בליובא׳ עודינו הנני פב״ש באה״ר יצליח השי״ת דרכו ויבוא לביתו לשלום ויהי׳ במנוחה על התו״ע.

על הטע״ג א״צ לכתוב רק הפאמילי׳.

הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר׳.
גארינפינקל: אולי הרב אלי׳ אהרן גארפינקל מפ״ב.
מהר׳ מטע״מ: אולי הוא הדו״ח מאסיפת קאוונא (הנ״ל בהערות לאגרת קצט). וראה גם לקמן אגרת רלז.
הרב דפ״ב: הרב דוד טבלי קצנלבויגן.
צירלסאן: הרב יהודה ליב מקישינוב.
אהרנסאן: הרב שלמה הכהן מקיעוו.
ראבינאויץ דפאל׳: הרב אליהו עקיבא מפאלטאווא.
קושאן: חתימת שטר הבעלות על הנחלה השני בחברון. בפרטיות עד״ז ראה מבוא פ״ו.
הצעק: השתתפותם בקנית הנחלה, והם מעות האקציאן (כנ״ל אגרת קצח). והשוה אגרת שלאח״ז.
הרש״ל: הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון. וראה לקמן אגרת רטו — שכבר הגיע לביתו.

רח

ב"ה אור יום ג' ד' שבט תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מיום ג' קבלנו לרוב עונג ולגודל קו"ר ות"ל בעד שלומכם הטוב. חשבנו לקבל ימים אלו עוד מכתב ובפרט מכלתי תי' אשר לא הי' מאתה רק מכתב א'. והנני מבקשה לכתוב לנו בכ"ע ותכתוב בפרטיות מבריאותה . . . והשי"ת ישמרך מכל נו"מ וישלח לך רפו"ש ויחזקך שתהי' בריא אולם.

מבריאותי ת"ל . . . והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'. חשבתי להיות היום אצל הפראפ' וקבלתי מאתו מכתב אשר נסע היום ושאבוא אליו מחר אי"ה.

בדבר האסיפה דוואר' כתבתי לך במכ' הקודם (כעת קבלתי טע"ג מניעזין אשר ידידינו הר"מ אינו בקו הבריאה והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב).

שכחתי לכתוב אשר דבר דיבת הראדז' על נשיא הכבוד אומרים השלוחים מאתנו שאין לזה יסוד. והראדז' השתתף בעצמו בהאסיפה.

בדבר ההעתקות כתבתי לך במכ' הקודם בשם ידידינו הרש"ג שי'.

השגת הפרטי־כל, הוא ענין נכבד מאד לענייננו ונראה אי"ה אודות זה.

ההוספה נחוצה, ואם יש באפשר נחוץ מאד להשתדל שלא יומשך הזמן הרבה.

רח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
כלתי . . . בריאותה: ראה בזה לקמן אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.
מניעזין . . . הר"מ: חן, שעליו הי' לסדר הפרטאקאל מאסיפת ווארשא, כדלעיל באגרת שלפנ"ז ובהנסמן בהערות שם.
הראדז': = ראדזימין (האדמו"ר אהרן מנחם מענדל) או ראדזין (האדמו"ר מרדכי יוסף אליעזר).
העתקות: ההצעות, כנ"ל אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.
הפרטי־כל: מאסיפת ווארשא — כנ"ל.
ההוספה: משמות הרבנים ברשיון האסיפה בווילנא, כנ"ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

להגרד"פ שי' אני חושב לכתוב אי"ה ואשלח אי"ה את המכתב אליך.

על המכתבים הנשלחים אלי הושבתי ושלחתי לך בטח תקבלם אי"ה.

בדבר הביכר שבליאדי בוך כל המשמח אינו נמצא בין הכ"ק מועתק כמו שהוא (וזה לפלא אצלי וכפה"נ ניקח שנים הרבה קודם כו' ע"י המשרתים הידועים) הכתבים ממנו בטח נמצאים, אבל לא בסדרו ובכ"ע יש לי געגועי' להשיג לכה"פ המפתח ממנו, כי כידוע נוגע מאד הסדר כי יש כמה דרושים על פסוקים שונים והם המשך אחד, ובאמת זה אינו מספיק עדיין, כי כמה פעמים רושם כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה בבוך הנ"ל על הדף ואינו מזכיר כלל התחלת הדרוש (וכמו"כ נמצא בעוד ביכער, וביותר על ס' תרטו"ב, וביתר הביכער הרושם הוא ע"פ הרוב בזה הבוך עצמו כאשר נמצא כזה בספרי תרי"ט ובס' דברים ח"ג (ושם רשם כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה הדף שבההעתקה) ובס' בראשית מן הב' על הא', אבל על תרטו"ב וכל המשמח רושם בביכער אחרים בהביכער הנ"ל על הדף. ונראה מזה שהיו נחשבים אצלו ביותר וע"ד דכולא בי' כו'), אמנם ג' המפתח הוא ענין גדול כנ"ל. ומ"ש שמחזיק ג' מאות בוגין כבד להאמין.

הפי' המילות נר' שזהו מה שנמצא מס' ב"ג בשלימות, ומ"ש עליו חלק יכול להיות שהי' בדעתו הק' לכתוב עוד בענין וסגנון הזה, וכמו שהי' עם האגרת הק' איהו וחיוהי חד כנודע.

הגרד"פ: הג"ר דוד פרידמאן. ע"ד המכתב אליו — גם לקמן אגרת שלאח"ז.

הביכר שבלאדי: כרכי כת"י דרושי אדמו"ר הצ"צ, שבידי נכדו אדמו"ר מהריי"ד מלאדי. ובזה דן גם לקמן אגרות ריז. ריח.

בוך כל המשמח: חלקו (עלים נפרדים) נמצא עתה בספרית כ"ק אדמו"ר שליט"א ונסמן במס. 1178. ודף האחרון שתח"י הוא שס.

ס' תרטו"ב: ראה לקמן אגרת ריח — שהי' אצל רבנו, אבל לא בשלימות. בספרית כ"ק אדמו"ר שליט"א נסמן 1065, וכולל שני חלקים: ח"א — דפים טז־רצה. ח"ב — דפים קלב־שלד. וראה לקמן שם. ואגרת תכו.

ספרי תרי"ט: ח"א (מס. 1096) ח"ב (מס. 1059) וח"ג (מס. 1098).

ס' דברים ח"ג: כת"י מעתיק — מס. 1147 — הנ"ל אגרת נג.

בראשית מן הב' על הא': יש בזה שתי סדרות: בראשית א ח"א (מס. 1152) ח"ב (מס. 1014) וח"ג (מס. 1040). בראשית ב ח"א (מס. 1104) וח"ב (מס. 1035).

ג' מאות בוגין: שהם 1200 דפים.

ס' ב"ג: גוכתי"ק נסמן במס. 1179, וההעתק — 1145.

ומ"ש עליו חלקו: ההשלמה נדפסה בקובץ התמים ח"ב ([נו] יז). ובפה"מ הוצ' קה"ת.

האגרת הק' איהו וחיוהי חד: אגה"ק סי' כ' — שבסופו „ע"כ מצאנו מכיה"ק". וראה דרמ"צ (קע, א): מגוף כי"ק אדמו"ר נ"ע אשר כ' בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא.

ביום ועש"ק העבר קבלתי מפד"מ הטשעק ע"ס 3932-60 פראנק. ובאותו יום שלחתיו לירושת"ו ע"ש ר"י פריינד והודעתי לך בטע"ג.

בדבר שאלתך בענין הספי' בסדר עמידתן בבחי' קוין שהחסד אם שעומד' תחת החכ' אנו אומרים שמקבלת מבינה וא"כ כמו"כ נא' בדעת אם שעומד בסדר הזה תחת הכתר מ"מ מקבל מהמוחין, תשובה. אין לדמות דעת לחסד, כי חסד היא מדה ר"ל שהיא הסתעפות דבר לא ענין בפ"ע, ואם נא' שמקבל' מהמוחין צ"ל שמקבלת מהבינה שכן הוא הסתעפות המדות מהבינה דוקא כנודע וכמ"ש בלקו"ת ד"ה ביום השמע"צ כנישין כו' ומבו' בד"ה מצה זו רס"ז, (ובאמת בסדר הזה הכוונה שגם המדות מקבלים מהכתר וכמ"ש בתו"א בהבי' דמים רבים דפ' תולדות בענין זה) אבל הדעת הוא כח בפ"ע והוא כח ההתקשרות לקשר א"ע לאיזה דבר מה אף בדבר הרחוק ומובדל ממנו ועי"ז מתחבר ומתקשר עם הדבר ההוא או שהוא בדרך המשכה שנמשך הכח המובדל והיינו הך כו' והוא שעצמות הדבר נמשך עי"ז או שמגיע אל העצם כו' (וד"ת נק' דעת המתפשט לפי שזהו בחי' התפשטות הארה הנמשך מן המוחין אל המדות, והיינו בסדר עמידתן זת"ז. ומ"מ גם בזה אין זה שהדעת מקבל מן המוחין כ"א שמקשר ומחבר כו'. והמקבלים נק' המדות אבל הדעת אינו מקבל בעצם כ"א מחבר כו'. רק שבחי' הדעת מעמדו דוקא למטה מהמוחין בין המוחין אל המדות, אבל ענינו אינו שמקבל מהמוחין רק מחבר המוחין עם המדות. ולכן עיקר ענין הדעת הוא להרגיש ולהכיר את המושג במוח בינה שזהו למעלה מבחי' הבינה עצמה כו') ולבד הנ"ל הנה קו האמצעי בהכרח שיקבל מהכתר דוקא שבכח זה הוא עושה ההתכללות בב' הקוין וכמ"ש בלקו"ת בד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקיע ועמ"ש בד"ה וידבר אלקי' את כה"ד כמדומה רנ"א. וכמדומה שכ"ז מספיק לתשובה על שאלתך.

ידידינו הרש"ג שי' חשב להיות פה שבוע זו אמנם קבל טע"ג ונחוץ לו להיות מחר בחארקאוו ונסע מוצש"ק דרך פד"מ ישר לחארקאוו, בטח שלחת לו האוסטאוו כי עפ"ע יהי' גם בפ"ב ויראה אותו לא' מהגדולים שכבר דבר אתו בזה.

תודיעני אם נתקבל מכ' מר' שמואל ליפסאן מקאמינקע בדבר השמורה.

מפד"מ הטשעק: ממעות האקציאן, עבור קנית הנחלה השני' בחברון, כנ"ל אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.

אוסטאוו: = ספר התקנות [אולי מהחברה שדן בה לעיל באגרת קצח — בסופה].

ר' שמואל ליפסאן: השוה לקמן אגרת ריב: ר"י ליפסאן.

בדבר השמורה: עד"ז גם לקמן אגרות ריב. רכ.

מה נעשה בהזאל שלי אם מסיקים כדבעי ואם לא יש בזה אפאסנאסט ח״ו, צריכים לנקות את הרער גם הקיימען. ומה נעשה בהזאל הגדול ובהחדרים ובהאדעלעניעס. הנני מבקשך להודיעיני בפרטיות איך הולך הענין ברוחניות וגם מה נעשה בהגשמיות.

יום א׳ הי׳ פה ידידינו ר׳ אליקים וואלף שי׳ ונהניתי בההתראות אתו. הד״ר עהרמאן לא עשה לע״ע דבר וממתינים מאד על הדברי הימים שזה יהי׳ להם פתח להתחיל בהענין. וואלף מבקש אולי אפשר שתשלח חלק מזה שכבר כתבת, וגם לפ״ד הי׳ נכון לשלוח חלקים חלקים.

המכ׳ נתאחר עד היום יום ג׳ ונתקבל מכתבך מיום ד׳ (וחותם הפאצט עליו סו־טן שהי׳ ש״ק).

בעניני העיר טוב שלא תתערב לאזין זיי׳ זעך אביסל אן דולין וכשנבוא אי״ה לביתינו שלום נראה אי״ה.

ע״ד בשר לע״ע אני מסתפק בבשר עוף, וואלף הבטית לכתוב למכירו לסטוטגארט להוודע בדבר השו״ב רצ״ה שי׳.

והנני מבקשם לכתוב לנו בכ״ע מכתבי׳ בפרטיות משלומם הטוב.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רט

ב״ה אור יום ועש״ק ז׳ שבט תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

אפאסנאסט: = סכנה.
הרער גם הקיימען: הצנור והארובה.
אדעלעניעס: מחלקות.
הד״ר עהרמאן ... חלקים: המדובר הוא בכתיבת מאמר ע״י ד״ר עהרמאן ופרסומו, בדבר שעבורו בא הרי״י (בהרש״ז) סלונים לחו״ל. ואולי קשור למכירת האקציעס (מניות) עבור הנחלאות בחברון. ובזה דן גם לקמן אגרות רי. ריג. והשוה לקמן אגרת רמז, ובהנסמן בהערות שם.

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך הזאקאז׳ מיום ועש״ק נתקבל תמול (וחותם הפאצט עליו 11 שהי׳ יום א׳) ומכתבך ממוצש״ק כן מכ׳ כלתי תי׳ מיום א׳ נתקבלו היום לגודל קו״ר ולשמחת לבבינו ות״ל בעד שלומם הטוב. יעזרנו השי״ת להתבשר בשו״ט זמ״ז ולהתראות בחו״ש.

ביום ג׳ הייתי אצל הפראפ׳ . . . והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

את המחברת של צירלסאן בטח תשלח לי. הצעתו לשלוח מכתבי׳ לכל המקומות בדבר הבחירות נכונה היא, ויהי׳ נצרך להעריך אי״ה נוסח ולשולחו לכל המקומות בעת הנדרש (לבד המא׳ של יה״ל), ובכללות הצעתו שנוטה אל התערובות ידוע לך שאין דעתי מסכמת ע״ז כלל ולאחר שאראה המחברת שלו אשיב לו אי״ה (דרך ליובא׳).

קבלתי היום מכתב מידידינו הרשמ״ט וכותב שכתב להריי״ל לשלוח הבקשה ולהוסיף גם את הרב דפ״ב ואותו, וחושב שזה יהי׳ גם תועלת

זאקאז׳: = דואר רשום.

המחברת של צירלסאן: כנראה הכוונה ל„ספר הנדפס׳ הנזכר באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, המועתקת לקמן. והיינו שהריי״ל צירלסאן שלח א) מכתב. ב) ספר [הנק׳ כאן מחברת]. ג) ספר הבקרת של ה׳ פריידנבערג. המכתב נשלח מיד לרבנו [כמסופר באגרת הנעתקת לקמן], וביקשו רבנו שישלח גם את המחברת הנזכרת בהמכתב, ע״ד המחברת הנ״ל וס׳ הבקרת של פריידנבערג כותב רבנו גם לקמן באגרות ריב. ריג. ריז.

וז״ל אגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע:

ב״ה יום ה׳ ר׳ שבט ס״ט

כבוד הרה״ג המפורסם נכבד ומרומם א״א מוהר״ר יהודא ליב נ״י צירעלסאהן אחדשה״ט ברגשי כבוד.

מכתב כבודו במועדו הגיעני וגם הספר הנדפס, עברו ימים אחדים עדי לקחתי לי עת לקרוא הספר ועברתי על כל הכתוב בו. גם ראיתי ספר הבקורת של ה׳ פריידינבערג הדובר בלשון שאר אחיו ממינו כו׳.

את מכתב כבודו מצאתי לנחוץ לשלחו לכ״ק אאמו״ר הרב שליט״א אשר זה כשבועות שתיים שנסע לחו״ל לרגלי חיזוק בריאות. השי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב, ויהי׳ בריא אולם תכה״י. ואם כי אין להלאותו בהיותו שם בעניינים גם גדולים, להיות כי המנוחה דרושה לו ביותר, אבל בכגון דא לא יבולתי להתאפק ושלחתי איליו בטוח.

את כבודו הסליחה על איחור תשובתי כי ימים אחדים לא הייתי בביתי, ועתה באתי ותהי ראשית עבודתי עבודת התשובה מאהבה.

והנני הדו״ש ומכבדו כרום ערכו הנעלה

יוסף יצחק ש״ס

בדבר הבחירות: למועמדי ועידת הרבנים בפ״ב. בזה דן גם לקמן אגרות ריב. רלו. רלז. רמב. רמג. רמד.

יה״ל: הי״ר יעקב הלוי לישעיץ, מח״ס זכרון יעקב.

הרשמ״ט: הי״ר שמואל מיכל טריינין.

הריי״ל: השוה לעיל קפז, ובהנסמן בהערות שם.

ולהוסיף: לרשימת הרבנים שברשיון האסיפה, כנ״ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

הרב דפ״ב: הרב דוד טעביל קאצינעלנבויגן.

שלא ידרשו מהגו"ב על הנאספים. ושיבקש ריי"ל בהבקשה להגביל האסיפה על סוף חודש יאנוואר או תחלת פעווראל'. והי' נחוץ לשלוח בהקדם אל הנאספים הפרטים שעיינו בהם באסיפתינו (היינו רק הדברים לא ההחלטות) וכאשר ריי"ח לא בא עדיין אפשר לעשות זאת ע"י ר' אלחנן שי'.

אשתדל אי"ה לעשות המכ' להגרד"פ שי' בשבוע הבע"ל (נייר ע"ז כבר קניתי).

דברתי עם וואלף בדבר השגת הוואקס־טוך, ואמר שתכתוב איליו בבירור מה נצרך לך וכמה. ואם נצרך גם פארב וישתדל אי"ה להשיג להעביר כנדרש, בטח תכתוב איליו.

מחר אי"ה אשלח לך ע"י זאקאז' עוד ממין וסוג הקודם וע"פ תנאי הקודם, וטוב שתחזיק אותם בא' מהאלמערס שכשנבוא אי"ה אמצאם שם.

נכון ליתן את הספרים לכרוך אותם.

ובקשתי לכתוב לנו תמידין כסדרן משלומכם הטוב ומהנעשה אצלינו ואם לומדים איזה בחורים בחדר הראשון.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

להגביל האסיפה: ע"ד קביעת זמן האסיפה דן גם לקמן אגרות ריג. ריז. ולפועל התקיימה בחודש אייר בווילנא. — כדלקמן אגרת רכדי, ובהנסמן בהערות שם.

לשלוח ... הנאספים: אלו שניתן להם הרשיון להתאסף בווילנא, שרבנו רצה שיושלח להם לפני האסיפה א) ההצעות שהוצעו בעת האסיפה בליובאוויטש בחודש מ"ח (— אסיפתינו) — כמבואר כאן. ב) ר"פ של ההצעות מהרבנים שנתקבלו בפ"ב (כדלקמן אגרת שלאח"ז, ובהנסמן בהערות שם). ג) פרטי־כל של אסיפת הרבנים בווארשא בר"ח כסלו (כדלקמן אגרת ריב, ובהנסמן בהערות שם). וכ"ז יומסר לה"ר יעקב הלוי ליפשיץ, כדי שיסדרם, וישלחם אל הנאספים שיעיינו בהם לפני אסיפת ווילנא (כנ"ל שם, ובאגרת ריז). ונראה שכ"ז הוא מלבד "המא' של יה"ל" הנזכר לעיל, שהוא הי' עשוי להשלח לכל המקומות, והוא בקשר להבחירות הנז"ל שם.

ר' אלחנן: מאראזאוו (ז).

הגרד"פ: = הגי"ר דוד פרידמאן. השוה אגרת שלפנ"ז.

וואלף: הי"ר אליקים.

פארב: = צבע.

ממין וסוג הקודם: הכוונה, כנראה, לרשימות בדא"ח שהי' שולח לו מויסבאדען. נדפסו בסה"מ תרס"ט ע' קלג ואילך. וראה שוה"ג למפתח שם: "בעזהי"ת היום ב' בשלח יו"ד שבט, ס"ט, קיבלתי ... מויסבאדען עם הרשימות בדא"ח" — שהוא ג' ימים לאחר כתיבת האגרת שלפנינו. וראה גם לקמן אגרות ריב. ריט.

בחדר הראשון: ע"ד החדרים — ראה מבוא פ"ה.

תודיעני אם נתקבל ידיעה מידידינו הרז״פ שי׳ בדבר הענין הנמסר אליו, גם אם הודיע דבר בדבר הקוויטאנציע.

הנני פב״ש ש״ב ידידי הר׳ המפורסם וו״ח כו׳ מו״ה יעקב יוסף סלאנים שי׳.

רי

ב״ה אור יום ג׳ י״א שבט תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך מאור ליום ד׳ ומאור ליום ה׳ קבלנו תמול ומיום ה׳ קבלנו היום. כן גם מכתבי ז׳ כלתי תי׳ נתקבלו לרוב עונג ולגודל קו״ר אשר נודענו משלומכם הטוב. גם קבלנו לרוב עונג דיא גריסן מב׳ נכדותיי היקרו׳ יחיו, והנני מבקש אתכם על להבא לענגינו בכ״ע במכתביכם משלומכם הטוב.

בדבר הראדזימינער והרי״י יחיו אני שולח לך כעת טע״ג להעמיד אותם, כי בין כה נמשך הרבה בההקדמות ולמתי כו׳, ואם יאָמן השערת ידידינו הרש״מ שי׳ שלא ידרשו עליהם מהגו״ב . . . ונצרך להחיש מעשי הריי״ל בדבר הבקשה.

הרש״מ מודיע לי אשר המניסט׳ חתם ע״ד רשיון האופר׳ לחסידים.

רז״פ: ר׳ זאלקינד, או ר׳ זעליג פערסיץ. והשוה לעיל אגרת רו. לקמן אגרת ריג.

מו״ה יעקב יוסף סלאנים: בנו של ה״ר שניאור זלמן — דלעיל אגרת ח, ובהנסמן בהערות שם והשוה אגרת שלאח״ז.

רי

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

הראדזימינער: האדמו״ר אהרן מנחם מענדל מראדזימין.

הריי״: אולי הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש מקרעמענטשוק.

להעמיד אותם: ברשימת הרשיון לאסיפת ווילנא, כנ״ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

הרש״מ: ה״ר שמואל מיכל טריינין.

הריי״ל בדבר הבקשה: ע״ד הרשיון הנ״ל, ראה לעיל אגרת קפז, ובהנסמן בהערות שם.

רשיון אופר׳: - אופראוולויעני׳ [הנהלה]. והוא מחמת האיסור על היהודים לדור בפ״ב, לא יכלו לעשות ביהכנ״ס לאנ״ש וכו׳ וע״ז הוצרכו לרשיון מיוחד להנהלת עדת החסידים בפ״ב. ועד״ז גם לקמן אגרת שכ: „בהשגת רשיון על אופראוולויעני׳ מאחדים לעדת החסידים בפ״ב״.

אם הי׳ כזאת לאנ״ש דמאסקווא הי׳ אפשר להם בקל לעשות ביהכנ״ס גם להחזיק את הר״א שי׳, ויהי׳ נצרך לעוררם בזה, אמנם עוד חזון כו׳.

ע״ד המכ׳ מקאוונא א״י מה שיש ביכולתי לעשות בזה, אצל הוועטאר׳ דליובא׳ לא ישאלו עפ״ע, ובהעיירות הג׳ בטח שלח ועורר בעצמו, רק בדעתי לשלוח אי״ה המכ׳ להרש״מ שי׳ ולעוררו בזה, אם כי ודאי ידוע לו מעצמו אם מהרב.

מה שאין אתה עוסק בכלל בהשייכות להרי״י סלאנים. אין זה נכון, וצריך אתה לקבוע ע״ז איזה שעה ביום, וכבר כתבתי לך אשר בפה מצפים ע״ז. ולע״ע לא התחילו, ואומר וואלף אשר זה תהי׳ ההתחלה, ואולי תשלח חלקים חלקים כאשר כתבתי במכ׳ הקודם.

בדבר האווזים לא נשאלתי ע״ז מעולם ולא הושבתי דבר ולא היו ד״מ, א״י מי הוא הרב המתיר וחתנו ואיך ומה ימצאו היתר ע״ז. אך מה שמערבים אותי בזה הוא דבר בדוי ושקר.

בדבר ח״ק טוב עשית שלא נתת הוועקסל.

ידידינו וואלף הי׳ פה תמול. ושבוע העברה הי׳ בברעסלא, וקנה מהנייר ועשה אותו בראָלע (כמו שנתקבל הפלאן מאה״ק) מ״ח באגין גדולים בד׳ ראלעס. וחשב לשולחם ע״י פאצט כמו מכ׳ זאקאז׳, אך לא הסכמתי ע״ז כי ודאי יפתחו, גם הנייר הוא גיווירעט באורך וברוחב בלינייקעס צבועים, וא״י אם זה מוכשר לכתיבת הכ״ק.

אבקשך להודיעני מה נעשה בכסף ההוצאה, אבל תכתוב בבירור כמו שהוא לא לכסות דבר. יכול להיו׳ אשר אשלח לך אי״ה ימים אלו איזה סך. ונא להודיעני מכל הנעשה אתכם לטוב ומהנעשה בתו״ת, כי באמת רצוני לידע הכל.

הר״א: ה״ר אהרן בעלינקא, שנבחר ע״י רבנו למשפיע במאסקווא (ראה לקמן בהערות לאגרת תקמו).
בשייכות להרי״י סלונים: כתיבת דה״י ומסירתם לד״ר עהרמאן, כנ״ל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם. וראה גם אגרת שלפנ״ז — בסופה.
וואלף: ה״ר אליקים.
בדבר האווזים: לא נתפרש כאן איזה סוג אווזים, ומהי השאלה. וראה דרכי תשובה סי׳ פ״ב סקכ״ז ובהנסמן שם — בדבר אווזים המשונים באורך צוארם ובגבשושית שעל החרטום. כף החיים סי׳ פ״ב סקכ״ג וסי׳ פ״ו סק״כ ובהנסמן שם — בדבר האווזים שחרטומיהן שחורות.
בדבר ח״ק: ראה לעיל אגרת קעו, ע״ד עשיית גדר לבה״ק. וראה גם לקמן אגרת רלג.
וועקסל: שטר חוב.
ראלע: גליל.
באגין: גליונות.
גיווירעט: מסומן.
לינייקעס: שורות.

קבלתי כעת מכתב מיה"ל והנני מסגירו בזה, לפ"ד צריכים לשלוח איליו הראשי פרקים של ההצעות (נצרך להוסיף גם של צירלסאן מה שתמצא לנכון) והוא יסדרם וימציאם להנאספי'. ואם ירצה להוסיף דברים, יכתוב מקודם אליך ותראה אם כדאי להוסיף. וכ"ז צריכים לעשות בלי המשכת זמן.

יותר אין לי מה לכתוב כעת, והנני בבקשתי להודיעני מכל הנעשה אתם לטוב, ומה נעשה בהזאל שלי.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ריא

ב"ה אור יום ג' י"ח שבט תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

כבוד ח"ד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה משולם נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. ויש לי עגמ"נ רב מחלישות בריאותו, בד"כ היא המחלה הישנה, אמנם מצד חלישות הלב כבד לו לקבל כעת אמבטיות. אך חלב ביכולתו לשתות שזה טוב, בעזרתו ית', גם אל הלב, וצריך להרבות בזה. והנני מבקשו לכתוב לי תיכף בקבלת מכתבי איך הוא מרגיש א"ע כעת והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

מבריאותי ת"ל הוטב קצת, ההילוך עדיין כבד, אך הכאב הוקל קצת. והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וב"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

יה"ל: הי"ר יעקב הלוי ליפשי"ץ, מח"ס זברון יעקב. תוכן המכתב מיה"ל מסופר לקמן אגרת ריב.
ראשי פרקים ... להנאספים: = לעתידים להאסף בווילנא, כנ"ל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.
של ההצעות: ממ"ש "גם של צירלסאן" נראה דמיירי בהצעות הרבנים שנתקבלו בפ"ב — כנ"ל אגרת רו.

ריא

נעתקה מצילום כתי"ק.
משולם: רייך. אגרות נוספות אליו — לעיל ס, ובהנסמן בהערות שם.

ריב

ב״ה יום ד׳ י״ט שבט תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. שבוע זו לא כתבתי לכם, וא״י מפני מה לא הספיק הזמן לכתוב אבל כך הי׳, מכתביך מיום ב׳ ד׳ (זאקאז׳) ה׳ (גלוי) ויום ועש״ק קבלנו לרוב עונג ולגודל קו״ר. כן נתקבל מכ׳ זו״כ תי׳ והפ״ש מנכדותיי היקרות והחביבות יחיו. ואני מבקש אתכם על להבא לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב להחיות נפשינו. עד אשר נתראה אי״ה בחו״ש.

מבריאותי ת״ל לאט לאט הולך וטוב . . . והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

בדבר פריידינבערג נצרך להשיב לו. וגם מתחלה חשבתי להשיב לו על עצם הענין. לא על הדברי׳ שבינו לבין צירלסאהן. אבל עד עתה עוד לא נדע לי האמור במחברת שלו.

בערנשטיין עוד לא הי׳ פה וא״י אימתי יהי׳, ובין כה נמשך הזמן.

בדבר הנוסח בענין הבחירות, בדעתי לרשום בעצמי אי״ה נוסח קצר ע״ז, ועוד יש ע״ז זמן. בדבר צירוף ידידנו הרש״ג והר״י יחיו כבר כתבתי לך, ומש״כ שיהי׳ הרשות לצרף ששה או שבעה אנשים, זאת א״צ לבקש בפ״ב, וזה שייך למקום הועד היינו להגו״ב דוילנא, כן הוא לפ״ד.

דבר שילוח הפרטים אל הנאספים. כוונתי אל הכ״ה, וכבר כתבתי לך

ריב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
זו״כ: = זוגתך וכלתי.
פריידינבערג: השוה לעיל באגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.
בערנשטיין: = הרמ״ב. ראה לעיל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.
הבחירות: למועמדי ועידת הרבנים בפ״ב. ראה לעיל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.
צירוף ידידינו: לרשימת הקרואים לאסיפת הרבנים בווילנא, כנ״ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.
שילוח הפרטים אל הנאספים: העתידים להאסף בווילנא כנ״ל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם. וממ״ש

שלפ"ד למסור זאת ליה"ל אבל דא עקא אשר לע"ע לא יש הפרטי־כל. וידידינו הר"מ חן שי' לע"ע אינו בקו הבריאות השי"ת ירפאהו בקרב. ומתי יהי' הפרטי כל, וזה נחוץ מאד. אפשר צריכים לבקש שישלח את כל הניירות למעדאלי', והוא יעשה אותם.

יה"ל כתב במכתבו ששלחתי לך שא"י המאטיו על יסוד האסיפה. לפ"ד יכולים לכתוב לו נושא הפראשעני' הראשונה של ריי"ל שי'. בטח אתה זוכר כללות הדברים (כאשר הצעירים נתקו כו' וכאשר הממש' דורשת במה להטיב רצוננו להתיישב מה להציע דברים בהרמת הדת ואשר ימשיך את בני השעורים) אפשר נמצא הפראשעני' בין הניירות (בהשיפלאד האמצעי לצד השמאל), אך כמדומה שהכל אצל חן.

כאשר הפסיקו לי באמצע הכתיבה (שבא מרגאלין מפ"ב שהוא פה וישב כשעה ומחצה) והגיע עת סעודת הערב, מוכרח אני להפסיק ואשיב אי"ה על יתר הדברים במכ' מיוחד.

אם לא נתקבל עדיין ידיעה בדבר השמורה תשלח טע"ג לר"י ליפסאן לשאול אם שלח.

ימים אלו אשלח לך אי"ה עוד איזה גרגרים מעין וסוג הקודם ובתנאי הקודם

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

פ"ש ידידי המפורסם וו"ח י"א כו' מו"ה נחמן הכהן נ"י.

בסמוך נראה שהמדובר בפרטי־כל של אסיפת הרבנים בווארשא, שגם זה הוצרך יה"ל לסדר ולשלוח אל הנאספים — כנ"ל בהערות שם.

הכ"ה: רבנים שקיבלו רשיון להתאסף בווילנא, כנ"ל אגרות קצט. ר.

יה"ל: הי"ר יעקב הלוי ליפשיץ.

פרטי־כל: מאסיפת הרבנים בווארשא, שהוצרך הר"מ חן לסדר, כנ"ל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

מעדאלי': הרב שמריה יהודא ליב מוויטעבסק, שגם הוא נסע בתור ציר מאת רבנו לאסיפה הנ"ל — כנ"ל שם.

פראשענ': = הבקשה שנמסרה בפ"ב ע"י ריי"ל — כנ"ל אגרת קפו, ובהנסמן בהערות שם.

כאשר הצעירים כו': השוה לקמן אגרת רכד*.

שיפלאד: מגירה.

מרגאלין: אודותיו — לעיל אגרת קלה, ובהנסמן בהערות שם.

ר"י ליפסאן: מקאמינקא, השוה לעיל אגרת רח „שמואל ליפסאן". ולקמן אגרת רצט „ר"י ליבנסון".

איזה גרגרים: ראה לעיל אגרת רט בסופה, ובהערות שם.

נחמן הכהן: מאריאשין הגבאי.

פ״ש ידידי המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה קאפיל ז״ס נ״י.

וידידי המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה אליעזר קאפלאן נ״י.

לפלא שאין מהם בכל העת שום תמונת אות.

* * *

איך גערוס אייך מיינע הייסליבענדע קינדער יחיו. רעכט הערצליכסט און [ווינטש?] אייך גיזונד און גליק עד מאה ועשרים שנים טובים ונעימים אמן כה יעזר ד׳.

ריג

ב״ה יום ה׳ כ׳ שבט תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

המשך למכתבי מתמול. דבר הביורא, בלתי ספק הוא שאינה כפי שדורשת להיות, והאות ע״ז הוא שאם הי׳ כמו שצריכה להיות הי׳ לה מלאכה ועבודה, מאמר העולם הוא כשבא רופא נמצאים חולים, וכן הוא בכל דבר, שהדבר מושכת אלי׳ מה ששייך לה. ואם אינה מושכת אינה דבר, ואם היתה הביורא כדבעי למהוי הי׳ נמשך אליה ענינים רבים. עוד זאת שהביורא צריכה להבראות דברים, היינו להמציא ענינים הנוגעים למטרתה ואשר יכולים להביא תועלת לענינה.

קאפיל ז׳ס: מוה״ר יעקב קאפיל זעליגסאן המוכיר.

אליעזר קאפלאן: מנהל הלשכה.

איך ... ד׳: הוספה בשוה״ג — מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

ריג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

המשך למכתבי מתמול: כדלעיל שם: על יתר הדברים במכ׳ מיוחד.

ביורא: ראה חנוך לנער ע׳ 15 (ע״ד האסיפה בחדש מ״ח בליובאוויטש — הנ״ל אגרות קצב. קצז. קצח) ,מייסד לשכה תמידית אשר תתעסק בהכנות לאסיפת הרבנים ... בפטרבורג״. ע״ד לשכה זו ראה גם לעיל בהערות לאגרת קצח. ונראה שאודות לשכה זו דן באגרת שלפנינו, ולקמן אגרות ריד. ריז. רכ. רכא.

אמנם כל מה שנברא הכל צריך תיקון, ואין דבר שיהי' מתוקן מתחלה, וגם אין אדם עומד ע"ד הלכה אא"כ כו' וצריכים להשתדל בעזרתו ית' לעשות אי"ה את הביורא שתהי' דבר באמת, כי לפי האמיתית הוא דבר נחוץ מאד. אין לכחד אשר הרבה דברים טובים עשתה הלשכה דקאוונא, ואם יהי' לנו כזו, תקוותי אשר תהי' אי"ה טובה ממנה, לפ"ד צריכים לבאר לידידינו הר"י באס שי' דבר הביורא ומה כוונתינו וחפצנו בה. וידע אם האיש הנמצא במחנו מתאים לזה, ובא"ל צריכים לחפש בערי הנגב. עיקר גדול חסר מן הספר, שאין על שום דבר כסף הדרוש אם מעט או הרבה, וגם בזה צריכים לחפש איזה עצה, אם יתן השי"ת ותהי' הביורא באופן טוב, יכול להיות שיהי' באפשר להשיג אי"ה מעות ע"ז מעיירות מיוחדות מקופת הקהל ע"י יחידים מאנ"ש, ורק על זמן הראשון צריכים כחות ע"ז, ועתה תכתוב להר"י באס כנ"ל ונראה אי"ה.

העתקות הצעות בעלי המטע"מ נחוצה מאד קודם האסיפה, ובשביל זה כדאי להמתין עם האסיפה, אבל מתי יהי' קץ הפלאות הזה גם אני לא אדע, ידידינו הרש"ג שי' א"ל אז אשר ע"י גאר' ישיג אותם, ומני אז שנסע מפרייִדבער לרוסלאנד לא הי' לי מאתו שום ידיעה משום ענין מהענינים. רק בשבוע זאת קבלתי מאתו בדבר ענין א' שלו, ושהוא נוסע לאנטווערפן וכפה"נ גם אתה לא תדע ממנו מאומה בזה.

להמשיך הגבלת זמן האסיפה הרבה כבד הדבר, כי בקירוב לימי חה"פ הבע"ל אין הרבנים יכולים לנסוע ממקומם, להקדים קודם השגת הנ"ל ג"כ א"א, כן החשבון מצידי. אם הייתה ההגבלה באמצע זמן הקוראציע ביכולתי לנסוע אי"ה וליסע חזרה כאשר חשבנו. אבל אם תהי' בסוף הזמן, לא יהי' כדאי לנסוע בשביל זה חזרה. כ"א לקצר, וג"ז א"י אם כדאי, כמה עוד נצרך לנו . . . פה אינני יודע ואני ממתין על ידיעה מברלין אשר עפ"ע אקבל מחר אי"ה. לאחר זמן האסיפה על אחר חה"פ

הלשכה דקאוונא: ראה לעיל בהערות לאגרת קצט (ובהנסמן שם) ע"ד אסיפת הרבנים מטע"מ וכו' בקאוונא — כהכנה לועידת הרבנים בפ"ב. אך ממ"ש „דברים טובים עשתה" נראה שגם החרדים פתחו שם לשכה (אפשר ע"י הי"ר יעקב הלוי לישקיץ מקאוונא).

ר"י באס: שהוא נתמנה, כנראה, לנהל הביורא, ולבחור עבורה עובד (מזכיר) המתאים. וראה לעיל אגרת קפ שהוא התעסק גם במכירת האקציעס עבור חברון. גם האגרת שבמגדל עז (ע' תקמד) בדבר מעות אה"ק היא אליו.

הצעות בעלי המטע"מ: הנ"ל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

האסיפה: מהרבנים בווילנא.

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.

גאר': הרב אלי' אהרן גארפינקל מפ"ב.

הבע״ל, הנה לבד אשר לפי מש״כ ידידינו הרש״מ שי׳ תהי׳ הועד בפ״ב בחודש מאי (אם כי אינני משער כן) וממילא קצר הזמן. כבד הדבר לפני ליקח הזמן שבין פסח לעצרת. ואם הי׳ באפשר שתהי׳ בסוף חדש אדר הבע״ל כמדומה לי שהי׳ דבר השוה לכל, אני אכתוב אי״ה להרש״ג שי׳ להוודע בדבר גאר׳ ואודיע לך אי״ה אם תדרוש מהרש״מ שי׳.

השגת הפרטי־כל מהועד דשנת תר״ג נחוץ מאד, אבל אין זה נוגע אל האסיפה כ״א אל הועד וממילא יש לזה זמן אי״ה.

הצעת ידידנו הריע״מ שי׳ טובה ונחוצה היא, אבל איך ומה, אדרבא יחפשו המה אמצעים לזה. ולמותר הוא מעורר אותנו בזה, יעורר את הנותנים כו׳.

היום קבלתי את המחברת של צירלסאן, ודמיתי שהיא בלה״ק, ערשט ער מאכט אייך אויף רייסעס. ומסת׳ נותן בזה עוד חומר לפריידענבערג. איך שיהי׳ ממני הדבר חתום וסתום.

נצרך הי׳ להזכיר את הרז״פ שי׳ בדבר מה שדברתי אתו אודות הרא״פ שי׳. מהרו״פ הגדול כפה״נ לא הי׳ תשובה על מכתבי.

על מ״ש לך אודות חיבורך הנוגע לד״ר עהרמאן אין אתה משיב מאומה, יכול להיות אשר יבוא לפה להתראות (ומסופק אני בזה), ואם הי׳ מתקבל דבר, הי׳ באפשר לדבר אתו איך ומה יעשינה.

... והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳. והנני מבקש אתכם לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב להחיות נפשינו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הרש״מ: הי״ר שמואל מיכל טריינין מפ״ב.

הועד בפ״ב: ועידת הרבנים בפ״ב התקיימה באדר עת״ר, ואסיפת הרבנים בווילנא — שהיא כעין הקדמה לועידה הנ״ל — באייר תרס״ט.

הועד דשנת תר״ג: בהשתתפות אדמו״ר הצ״צ. ראה בארוכה קונ׳ אדמו״ר הצ״צ ותנועת ההשכלה.

הריע״מ: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.

המחברת של צירלסאן: השוה לעיל אגרת רט, ובהערות שם.

פריידענבערג: ראה בהערות שם.

רו״פ: ר׳ זאלקינד, או ר׳ זעליג פערסין — כנ״ל אגרת רט.

רו״פ הגדול: = רב ופוסק הגדול! [ואולי מתייחס למכתב ששלח להגרד״ם, כנ״ל אגרות רח־רט].

זיבורך ... עהרמאן: בשייכות לריי״ סלאנים, כנ״ל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.

ריד

ב"ה אור יום ג' כ"ה שבט תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי, מכתביך מיום א' וג' והגלוי מיום ב' ומכ' כלתי תי' מיום ה' קבלנו לרוב עונג ולשמחת לבבינו אשר נודענו משלומכם הטוב והיקר, ואני מבקש אתכם על לכתוב לנו בכ"ע משלומכם הטוב לשמח נפשינו עד אשר יעזרינו השי"ת להתראות אי"ה בחו"ש.

כעת פה ידידינו הרמ"ב שי' בערנשטין וחתן דנן, וכמובן הולך הזמן לא כ"כ מסודר כעת והעיקר שאין זמן כ"כ לכתוב והתקוה אשר ימים אלו יבוא אי"ה ידידינו הרמ"מ שי' ומסת' זה יוסיף על הנ"ל. גם היו כעת הרבה ביקורים. וואלף הי' תמול גם יאזעף רוטשילד ושהה פה כד' שעות גם השו"ב סאפראן וסעדו אצלינו סעודת ערב. קבלתי כעת מכתב מראזענהיים אשר יבוא אי"ה מחר לפה, וכ"ז לא כ"כ כרצוני.

בדבר מאסקווא א"צ לדבר כעת בזה, כי יש אצלי חששות וצריך ישוב.

בדבר . . . כאשר כעת אין מלאכה ובד"כ אינו מסוגל לזה כפי האמת, ובצירוף שאין מלאכה, בהכרח להפסיק כעת ונראה אי"ה במשך הזמן.

כתבתי לידידינו הרמ"מ חן שי' שישלח את כל הניירות אליך, ותראה או תוכל בעצמך ליקח ממנו פרטי הענין בכלל או תמסור למעדאלי'.

באשר הגיע זמן האוכל ההכרח להפסיק ואשלים אי"ה במכ' מיוחד.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ריד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

רמ"ב ש"י בערנשטיין: הנ"ל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.

וואלף: ה"ר אליקים.

ראזענהיים: ה"ר יעקב.

אין מלאכה: בהביורא הנ"ל אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם. וראה לעיל שם: אם הי' כמו שצריכה להיות הי' לה מלאכה.

הניירות: השוה לעיל אגרת ריב: שילוח הפרטים אל הנאספים ... הר"מ חן שי' לע"ע אינו בקו הבריאות ... הניירות למעדאלי' והוא יעשה אותם.

רטו

ב״ה אור יום ד׳ כ״ו שבט תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה שלמה יהודא ליב שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

ברוך בואכם לשלום. אני מקווה לקבל מכתב מכבודו מבואו לביתו שלום, ומנסיעתו מאדעס ליפו איך הייתה ועפ״ע הי׳ הכל טוב ושלום. ובקשתי להודיעני הכל בפרטיות ומהנעשה בעיה״ק חברות״ו, ובדבר הישיבה אם התחיל להתעסק בזה. את הכל יודיעני בכה״פ.

מבריאותי ת״ל הוטב לי מכמו שהיה בביתי, אבל הכאב עדיין יש, ובפרט מן ההילוך מתגבר הכאב ועצם ההילוך הוא בכובד, הדאק׳ מבטיח אשר יוטב אי״ה וכן תקוותי להשי״ת. והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳ אנחנו נהיה פה עוד ערך ב׳ או ג׳ שבועות.

הנני מסגיר בזה את המאמר דברים כמו שהם אשר קבלתי מאחד האשכנזים היראים דפרנקפורט. ובאשר יש בזה דברים מתמיהים הנני שולח את המא׳ אליו ומבקש אני את כבודו לבאר ולברר לי אמיתתן של הדברים. דבר הבולט הוא אשר שאלת מינוי חכם באשי אינו נוגע לעדת האשכנזים כלל. וא״כ יפלא למה רעשו כ״כ במינוי החכם באשי יעקב מאיר. הלא זה הדבר באשר החכם באשי בידו כל ההנהגה הרוחנית. ואם כי זה רק לספרדים, אבל כנודע היא מחלה מתדבקת ר״ל, ואם ח״ו הספרדים יקולקלו, נוגע מאד גם להאשכנזים. וא״כ דבר מינוי החכם

רטו

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם. האגרת שלפנינו נזכרת גם לקמן אגרת רכד.

בואכם לשלום: מנסיעתו לחו״ל. השוה לעיל אגרת רז — בסופה.

בדבר הישיבה: השוה לקמן אגרת רכו, ובהנסמן בהערות שם.

מינוי חכם באשי: מאז פטירת החכם באשי יעקב שאול אלישר (ש״א ברכה) בכ״ח תמוז תרס״ז, נתנהל פולמוס בחירת ממלא מקומו במשך קרוב לשלש שנים. בתחלה כיהן כחכם באשי הרב יעקב מאיר במשך שמונה חדשים, עד תחלת ניסן תרס״ז, שאז נתמנה כחכם באשי הרב אליהו משה פאניזיל, וכיהן בתפקיד זה כשנתיים ימים, שאז הוכרח להתפטר ממשרתו, ונתחדשה מערכת הבחירות, שעליה דן באגרת שלפנינו (ראה בכ״ז „מרא דארעא דישראל״ ע׳ רט־ריא, ובהנסמן שם. „מן המקור״ ע׳ 64־68).

באשי יש בו ענין להאשכנזים כמו להספרדים. ולפ"ז יש לדון בהפלגת הדבר שמפליגים שאינו נוגע כלל, יש בזה איזה כיסוי דבר שרוצים לחפות על איזה כוונה. ואין לחשוד את החותמים שמסכימים על חדשות ח"ו, אבל אולי איזה פני' אפשר טחה עיניהם לראות את האמת. כי מקום יש לחשוב במינוי החכם באשי אלשיר בנו של הרב אלשיר ז"ל, באשר אנתעבי רוצה בו. וגם אם הוא אלשיר באמת יר"ש . . . אם ענתבי יהי' משלו ויהי' כניסה ויציאה אצלו הלא ח"ו יפעול מאתו הכל ויעשה לו כל חפצו. וזאת על אחינו האשכנזים להבין היטיב. ואולי ח"ו אלשיר בעצמו אינו כ"כ טוב. ואמרו לי איזה מהיראים דפראנק' אשר יש מהב"ד דפרושים שמחזיקים בד"כ עם ענתבי, וזה דבר פלא. ועל שאלתי שפרומקין מן החתומים אמרו לי שהוא בן משפחתו.

ולזאת כאשר בטח יודע כבודו כל הענין, ואם אינו ידוע לו הנני מבקשו להוודע היטב הענינים בדיוק. ולהודיעני ברור מלולו. מהו החכם אלשיר אם הוא טוב באמת, ומהו הדבר אשר ענתבי רוצה בו, ולמה החותמים את המאמר אינם יראים מזה היינו מהשתתפות ענתבי ורוצים דוקא באלשיר. ונא להודיעני בהקדם דברים ברורים.

איני יודע אם יכול להגיע תשובתו אלי לפה. כפה"נ נהיה פורים הבע"ל בפה, ועפ"ע תיכף אחר הפורים נסע אי"ה מפה לביתינו שלום. ולזאת יטיב להשיב לי לביתי. ואם יהיה בידו להשיב לי איזה דבר במלות קצרות בטע"ג לפה, לא יחוס על הוצ' הטע"ג (ואחזיר לו אי"ה) ויודיעני לפה. ולהאריך בטע"ג או להודיע דברים קלוטים מאויר והשערות אינו כדאי. ובטח ימלא כבודו בקשתי הנ"ל.

והשי"ת יעזור [לכבודו] להיות בביתו במנוחה נאוה קדש על התו"ע וישיג חפצו ורצוניו הטובי'. בנחת ובנקל ושלום ושלוה יהי' בביתו ובעירו הק' ונשמע בשו"ט מאתם בכל פרט ברו"ג, ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שלום דובער

אדרעס לטע"ג לפה

Schneersohn
Weisbaden

אנתעבי: פקיד ביה"ס כל ישראל חברים.

רטז

[כח שבט תרס״ט]

שבוע זו הטרידו אותי הרבה הן הביקורים האשכנזי׳ והן מידידינו וגם סטאלבערג נוסף על כו׳, ומשו״ז לא כתבתי לך שבוע זו רק מכ׳ א׳ קצר. ואי״ה אחר שׁ״ק אכתוב לכם אי״ה. ואשיב לך אי״ה על מכתביך. כ״ד אביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

ריז

ב״ה יום ג׳ ב׳ אדר תרס״ט לפ״ק
ויסבאדן

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. כל מכתביך נכון הגיעני לרוב עונג ולגודל קו״ר מהודעת שלומכם הטוב. מז״ט בעד ישראל נח שי׳, הרבה חשבתי אודותו מה שאין שום ידיעה כו׳, ות״ל בעד חסדו הטוב. גם ת״ל עבור הב׳ גרשון שי׳. יתן השי״ת שיהיו עובדי ה׳ באמת תכה״י ולא יהי׳ בהם שליטת ז׳ כלל וכלל כו׳.

בדבר הגבלת זמן האסיפה על ט״ז חו״ז [כפה״נ הי׳ צ״ל הגבלת האסיפה על יום ב׳, למען שיהי׳ באפשר לנסוע אי״ה חזרה ביום ה׳,

---

רטז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, ונכתבה בשוה״ג של אגרת ארוכה מזוגתו הרבנית — בתאריך „עש״ק משפטים״. העדר זמן לכתוב מחמת ריבוי הביקורים נזכר גם באגרת ריד דלעיל. ויש מקום לשער שגם האגרת שלפנינו נכתבה בעש״ק משפטים תרס״ט.

סטאלבערג: ה״ר אלימֶלך. ראה אודותו התמים ח״ב ([פו] עז ואילך). לקמן אגרת רעז.

רק מכ׳ א׳ קצר: הנ״ל ריד.

ריז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

הגבלת זמן האסיפה ... יום ב׳: אסיפת הרבנים בווילנא, שאמנם התחילה ביום ב׳ י״ב אייר, ונמשכה עד

והרחוקים יבואו על ש"ק הקודם או שיהיו ש"ק בדרך] הוא כמעט דבר הבלתי אפשרי מצידי, כי לפי הפעראדענונג של הפראפ' אתמול יהי' נצרך לי להיות אי"ה פורים הבע"ל בפה, כי נתן לי מלאכה עד יום ב' הבע"ל ואז אהי' אי"ה אצלו, וא"א לנסוע מפה ביום ג' (גם אם יסכים להפסיק הקור) כי בהכרח לנוח איזה ימים. גם להיות פורים בברלין אין זה מתקבל כלל, וביום כ"ג אדר, אם יאמר הפראפ' להפסיק הקור בשבוע הבע"ל (וכן קרוב אצלי...) אז בדעתי שניסע מפה אי"ה ביום ב' שו"פ, ואת הקאנסולים להכין אי"ה מפה על יום ג', ונוכל להיות אי"ה על ש"ק תשא לביתינו שלום. או שנהי' אי"ה ש"ק בברלין וניסע אי"ה ישר לוילנא. ואם יאמר אחר ש"ק הבע"ל לעשות את הקור עוד (אשר כן הי' משמעות מאתו תמול, רק אני חושב אשר ישוב כו') אז א"י מתי תוכל להיות נסיעתנו מפה, ואיך יהי' סדר הדברים. הצעתך הגם כי טובה היא אבל כבידה היא באשר איך שיהי' ה"ז בסוף הקור דפה, גם א"א שלא להיות בביתינו עד בקירוב כ"כ לחה"פ הבע"ל.

ההעתקות נחוצות מאד אל האסיפה, ולפלא אשר לא שאלת בטע"ג את ידידינו הרש"ג שי' כמו שכתבתי לך, כי מה בכך כי הי' משיב לך ע"י אלכסנדר כו'. ולפי הטע"ג שקבלתי מאתך היום נראה אשר גאר' לא השיג רק העתקה אחת היינו מהצעה א', והושבתי לך היום להאיץ בידידינו הרש"מ שי' להשיג ההעתקות. הרש"ג שי' כפה"נ יהי' פה אי"ה על ש"ק הבע"ל או בתחלת שבוע הבע"ל, ואודע מאתו אי"ה את הנעשה בזה.

גם ההכנה דרושה ונחוצה מאד. וטענות יה"ל אמיתית היא, ומוסג"פ עוד מכתב מאתו, וצריכי להודיע לו אשר האסיפה ניתנה על יסוד המכתבי' של קרעבס והיינו להציע דברים השייכים אל ועד הרבנים.

כ' אייר (כדלקמן אגרת רכדי, ובהערות שם). עוד ע"ד הגבלת זמן האסיפה — לעיל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.

שו"פ: = שושן פורים.

העתקות: של ההצעות שנתקבלו בפ"ב — כנ"ל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'י.

אלכסנדר: דלקמן אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם; או אפשר הכוונה לרח"מ אליכסנדר.

גאר': הרב אלי' אהרן גארפינקל מפ"ב.

הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין.

ההכנה: סידור הפרטים ע"י יה"ל ושילוחם להנאספים — כנ"ל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.

יה"ל: יעקב הלוי ליפשיץ.

קרעבס: המלומד היהודי במחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים, שהכין השאלות להרבנים — כנ"ל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

אסיפה ... ועד הרבנים: ר"ל שהאסיפה בווילנא היא הקדמה לועידה הרבנית בפ"ב.

כתבתי לידידינו הרמ״ח שי׳ לשלוח אליך את כל החומר ובטח ישלח, ומזה תמצא אי״ה מה לכתוב לקאוונא הפרטים בכלל, והדברים הנחוצים שבהצעת צירלסאן לפי ידיעתי ממכתבו (לא ממחברתו שעודנו סתום ממני), עצה וגדר להעבריינים על חדרגמ״ה, ושהיבם יוזקק לחלוץ יבמתו, ושלא לבטל מכס הבשר.

הצעת ידידינו ריי״ל שהמאסף יהי׳ . . . אינה נכונה, כי מה הוא, מה שמו ומה התעסקותו שיהי׳ הוא המאסף, ולא יהי׳ לזה פאר כלל, כ״א היותר טוב שיהי׳ הגרד״פ שי׳.

בדבר ענין גוטערמאן הדבר כבד מאד להחליט בחיוב. לבד אשר גם אם באמת כוונתו (היינו של העו״ד) לטובה כבד מאד ורבים יליזו ע״ז לקבל טובה מאיש כזה, שע״ז יש לומר מ״ש כל פעל ה׳ למעניהו וגם רשע כו׳. יותר מזה יש לחשוש אולי כוונתו רק לרמאות, ויגלה הדבר לסייעתו, והמעות יתן לנדבה על ענינים בשם אחב״י היראים, כי אין חקר לרוע לבבם ר״ל, ואיך שיהי׳ א״א לעשות דבר כזה מבלי להתיישב עם גדולי הרבנים האשכנזים כמו הגר״ח מבריסק או הגרד״פ יחיו, ולע״ע א״י איך ומה יהי׳ הדבר, כי לכתוב . . . א״א, כי הוא או יפול על המציאה ויעשה מזה צימעס גדול. או ילהג ויבוז את הדבר . . . ואם תהי׳ האסיפה בקרב יכולים לדבר אי״ה בזה, ובא״ל יהי׳ נדרש אי״ה לשלוח איש מיוחד לבריסק כו׳.

נהניתי מאד מקבלת הכ״ק מידידינו קרולאק, ואי״ה אכתוב לו. מה שנרשם תקע״ט זה עפ״ע מאחר והוא בטעות.

מש״כ ידידינו הר״י באס בדבר הדרוש כל המשמח הוא לפלא אצלי ראשית מש״כ שמחזיק כח׳ או ט׳ בויגן, שאינני משער שיהי׳ דרוש כזה, קיצור ממנו נמצא בבוך תרטו״ב, הדרוש כל המשמח הנמצא מכ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה נ״ע אם כי הוא דרוש גדול (והוא

הרמ״ח: הרב מנחם מענדל חן מניעזין. והשוה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

לקאוונא: ליהי״ל הנ״ל מקאוונא, שהוצרך לסדר הפרטים ולהמציאם אל הנאספים, כנ״ל אגרת רט. ובהנסמן בהערות שם.

מחברתו שעודינו סתום ממני: השוה לעיל אגרת רט, ובהנסמן בהערות שם.

עצה וגדר כו׳: השוה ההצעות דלקמן רנז.

ריי״ל: השוה לעיל אגרת קפז, ובהנסמן בהערות שם.

הגרד״פ: הג״ר דוד פרידמאן אב״ד קארלין־פינסק.

כל פעל ה׳ למעניהו: עד״ז לעיל אגרת קעט, ואפשר גם כאן דן בדבר הרשיון הנזכר שם.

דרוש כל המשמח: נמשך למ״ש לעיל אגרת רח, בדבר בוך כל המשמח.

בבוך תרטו״ב: ראה אודותיו לעיל שם ובהנסמן שם, ובחלק שהגיע לידינו לא נמצאים קיצורים אלו.

הדרוש כו׳: כת״י 1092 קיג, א — קכט, ב (וחסר הסיום).

מהדרושים האמצעיים) מ"מ אינו בערך זה, גם איך הוא בבוך ב"ג (יש בדוגמא כזאת בדרוש ואתחנן שבס' תרט"ו כי"ק הנלקח מנ"ד רא"ז שי', והוא מדרושי ס' תרטו"ב).

הדרוש את שבתותי דתק"ע, עפ"ע הוא המובא בכ"מ בשם ד"ה את שבתותי שלא נדפס, ושם ענין התפילין, ונמצא הוא בס' במד"ר יפה שיחתן או בס' להבין מ"ש בע"ח, בכתבי כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע, וממנו לוקח הדרוש את שבתותי בס' רל"ה ולא נגמר בכתיבה.

מש"כ שמהרושם בבוך כל המשמח ד' שצ"ב, ניכר שהוא ספר גדול, מזה אינו ראי' עדיין, שהרי מספר זה לא הגיע עדיין למאה בויגין (ובוך תרטו"ב מחזיק יותר ממאה בויגין ויש הרבה ביכער מסכום כזה ויותר (כמו ס' יבל הוא אבי יושב) וניכר שהוא ספר גדול (גם מהמראה מקומות איליו ניכר כן) אבל רחוק עדיין מג' מאות בויגין כמו שאמר הנ"ל שזה גוזמא גדולה ביותר.

מש"כ לך אמך תי' בדבר ל' אמת הדבר, וזה הודעתי לך היום בטע"ג כבקשתך, ואם תדע להוציא מזה איזה דבר טוב, מה טוב ונעים.

. . . נצרך לשלם עבור החודש הב' אם כי לא הי' ולא עשה מאומה, מ"מ כו'. לר"י באס כתבת לפי מכתבך. ונצרך לכתוב גם לידידינו הריע"מ שי' אבל שלא יחפש מרוחמים כ"א הדרוש וטוב להענין אי"ה.

ההרצאה מהאסיפה קבלתי, בהסעי' הא' הנני להעיר אשר לימוד פרק תני' ב"פ בשבוע צריכים גם עם התלמידים הפחותים מבני י"ג, לפי כשרונותיהם, ושהמלמד יאמר לפניהם, ודוקא ע"פ פשוט עברי מיט דייטש, לא יותר, והמה יחזרו על הפרק.

בבוך ב"ג: חלקו הגיע לידינו (עלים נפרדים) ונסמן 1179, ובוך העתקה (מחלקו) נסמן 1145, ובשניהם לא נמצא ד"ה כל המשמח.

ואתחנן שבס' תרט"ו: מס. 1072 לג, א — סה, א: שם הוא בכתי"ק.

מדרושי ס' תרטו"ב: מס. 1065 ח"ב קסב, א — קסב, ב: שם מועתק מבוך תרט"ו הנ"ל, ונוספו עליו הגהות בכתי"ק.

את שבתותי תק"ע: גם בזה נמשך למ"ש שדרוש זה נמצא בבוך המשמח, כדלקמן בסמוך.

בס' במד"ר יפה שיחתן: לא הגיע לידינו.

בס' להבין מ"ש בע"ח: נסמן במס. 1076, ובמפתח שם, בדרוש זה, הוסיף רבינו בכתי"ק: „(את שבתותי תשמורו) תק"ע — מבוך כל המשמח ערך דף ש"צ".

מהרושם . . . ד' שצב: ראה אוה"ת בהר ע' תתקטו: „ד"ה את שבתותי תשמרו דתק"ע בבוחאב ישן, בבוך כל המשמח דף שצב ע"א". בעלים נפרדים מבוך שהגיע לידינו — דפים אלו אינם (כנ"ל בהערות לאגרת רח).

בוך תרטו"ב . . . בויגין: ראה לעיל בהערות לאגרת רח — ע"ד בוך זה.

ס' יבל אבי יושב: לא הגיע לידינו. אבל לפי רשימת כתה"י (ריגא) יש בו (יותר מ)תקמט דפים.

לשלם כו': עבור החזקת הביורא הנ"ל באגרת ריג, ובהנסמן בהערות שם.

הריע"מ: הרב יעקב מרדכי בעופאלאוו מפאלטאווא.

מהאסיפה: כנראה — אסיפת הנהלת תו"ת בליובאוויטש.

הג׳ גם בני השיעור כו׳ היינו דליובא׳, אבל בני השיעור דבאבינאוויץ צריכים ללמוד יותר, ושיהי׳ אצלם לדבר עיקרי.

הד׳, דעתי בכלל אשר יותר טוב אי״ה שיהיו בבאבינאויץ כאשר כבר אמרתי לך טעמי בזה.

הה׳, כולו טוב ונכון אי״ה.

הו׳, התועלת הזה לא כ״כ גדול כגודל התועלת בעזרתו ית׳ במה שיהיו בריחוק מקום קצת. ובאופן הזה יוכל להיות ג״כ ההתוועדות אחת לחודש ותביא אי״ה תועלת לא הרבה במיעוט מהתועלת שחושבי׳ כשיהיו כולם במ״א. והנסיעה לפרקים לשם נחוצה היא ותוכל להביא אי״ה תועלת רב.

קבלתי מכ׳ מידידינו ר״ש הויזמאן אליך, ומוסג״פ, ותמול קבלתי מאתו הקויט׳ מקוים מהקאנסול ע״ס 7069 פר׳, את מכתבו עדיין לא קריתי בשלומות, וכפה״נ עוד יגיע איזה מאות פרנק, נצרך לחשוב אודות להבא, ונראה אי״ה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

מבריאותי בשבוע זו ת״ל אני מרגיש הטבה, הן בהכאב שנתמעט והן בההילוך שנקל לי יותר ת״ל . . . והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ידידינו בערנשטין ויודל עודם בפה ויהיו עפ״ע עד שיבוא אי״ה ידידינו הרש״ג שי׳.

נא לכתוב לנו בכ״ע מבריאותם ושלומם הטוב, ואם נפל הקור החזק, ואיך כעת בהחדרים בהזאל שלי ובספאלני׳, ומה נעשה בהספרים.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

בני השיעור ... דליובא׳ ... דבאבינאוויץ: השוה מבוא פ״ה.
ר״ש הויזמאן: מענה רבנו אליו — לקמן אגרת רכד. ע״ש.
קויט׳: קבלה על משלוח המעות אליו — עבור החצרות בחברון (כנ״ל אגרות רז־רח).
מבריאותי ... מרגיש הטבה: באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, מח׳ אדר להרשיל״א:
מכ״ק אאמו״ר הרה״ק שליט״א הננו מקבלים מכתבי׳ תמידין כסדרן ות״ל כי הוטב מצב בריאותו הטוב, השי״ת ישלח לו רפו״ש בקרוב ממש. ויבאו לבתינו צלחה, בריאים ושלמים, ולא יצטרכו לנסיעות כאלו כלל וכלל, ויוכלו לישב בבתינו במנוחה ובבריאות הגוף. ועתה הננו רואי׳ עד כמה שהי׳ נחוץ נסיעתו צלחה. כי ת״ל תועלת נכון נראה מהנסיעה.
בערנשטיין: רמ״ב, הנ״ל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.
יודל: נזכר גם לקמן אגרת רכ.
ספאלני׳: חדר שינה.

ריח

ב"ה אור יום ה' ד' אדר תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבכם מיום א' קבלנו כעת לגודל קו"ר, על המכתבי' המוסגרים בו אשיב אי"ה.

עשיית רשימה מהכי"ק הבלתי מכורכים הוא דבר נחוץ, והרבה פעמים חשבתי לעשות בהם סדר, ואינו נמצא זמן פנוי ע"ז, וכשתהי' רשימה בנקל שיבוא אי"ה לידי פועל. יש שם הרבה השייך להלקו"ת כת"י גם הגהות לדרושים מהנדפסים והבלתי נדפסים. ושיהי' בהם השלמת לביכער אחרים, אינני יודע, כי הביכער כולם שלמים המה ת"ל. ואפשר נמצא שם השייך לבוך במדבר או חמ"ג, וג"ז ספק, כי החסר בהביכער הנ"ל הוא אשר לקחם . . . ומי יודע אם יהי' באפשר להשיגם, ויש לי עגמ"נ רב מזה שהביכער הנ"ל חסרים המה היינו שניים הנ"ל ובוך תרטו"ב כי"ק אשר המה מהביכער היותר יקרים, והמה חצי כלי, ומה לעשות אם ירצה השי"ת יתן בדעתה ליתן אותם.

הכי"ק מספרי תר"ך־רכ"ד, המה ספרי וישבות ביום השביעי ויבל הוא אבי יושב. הס' תרט"ו מי אמר לך שהוא ג' כרכים, לפה"נ הוא ב'

ריח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

רשימה מהכי"ק הבלתי מכורכים: לאח"ז עשו מהם חמשה קובצים (מלוקט ח"א־ח"ה), ובכל דף או גליון נכתב בגוכתי"ק רבינו לאן שייך. חלקם נמצא בספרית כ"ק אדמו"ר שליט"א, ומסומנים 1124־1122. לקו"ת כת"י: נסמנו במס. 2־1101.

במדבר או חמ"ג: ששניהם לא היו בשלימות אצל רבנו בגוכתי"ק. חלקם הגיע אלינו (מפורדים), ומסומנים 1127 (במדבר) 1177 (חמש מגילות). וראה לקמן אגרת ער.

חסרים המה: הגיע לידינו בוך אחד (כל המשמח לאגער נסמן 751) שבו נכרכו דפים רבים מבוך חמ"ג הנ"ל ותרטו"ב דלקמן, גם הגיע לידינו בוך (נסמן 235) שבו נכרכו דפים רבים מבוך במדבר הנ"ל, ואפשר הם הם „החסר בהביכער הנ"ל אשר לקחם".

תרטו"ב: ראה אודותיו לעיל אגרת רח, ובהערות שם.

תר"ך־רכ"ד: הגיע לידינו רק חלק השני, שהוא „תרכ"ב תרכ"ג תרכ"ד תרכ"ה חורף", ונסמן 1120. וישבות ביום השביעי: נסמן 1056.

יבל הוא אבי יושב: לא הגיע לידינו.

תרט"ו . . . ב' כרכים: לא הגיע לידינו אלא כרך אחד, נסמן 1072 (תיד דף), והעתקתו — כת"י 1142 (שכז דף).

כרכים, וכבר כתבתי לך במכ' הקודם שנמצא בו דרוש ואתחנן השייך לתרטו"ב.

היום יום ה' קבלתי מכתב ראי"ק שי' עם טענות הרבה בדבר באבינאויץ, ומהן שיש בהן ממש, והדבר צריך ישוב בדיבור פא"פ אי"ה אמנם גם אם נסכים להביאם לליובא' דרוש בזה סדר גדול.

ובקשתי להודיעיני בכ"ע משלומם הטוב עד אשר נתראה אי"ה בחו"ש.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ריט

ב"ה יום א' ז' אדר תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך נכון הגיעני לגודל קו"ר אשר נודעתי משלומכם הטוב. ובקשתי על להבא עד אשר נתראה אי"ה לכתוב לנו בכ"ע משלומכם הטוב לענג נפשינו.

בטח תכתוב לי מה שנודע לך מידידינו הרש"מ שי', היום בא לפה ידידינו הרש"ג שי'. ועדיין לא ראיתיו. כמה יתמהמה פה לא אדע עדיין.

ראי"ק: ר' אליעזר קאפלאן מנהל הלשכה.
באבינאויץ: מחלקת תו"ת בבאבינאוויץ, שאמנם עברה בשלהי שנה זו לשצעדרין (ראה לקמן בהערות לאגרת רפו. מבוא פ"ה).

ריט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.

ידידינו הרמ"מ שי' יבוא ימים אלו, גם אחי הרמ"מ שי' יבוא אי"ה על ש"ק הבע"ל. כעת הי' פה הרב בראייער שבא עקסטרע עם ביקור, בד"כ רוצים להתקרב כעת אל מדינתינו, בפרטיות א"א לכתוב ואי"ה נדבר בזה.

רואה אני בפעם הזה את אשר הרגשתי קצת בקיץ בהתוועדות ברלין, והוא אשר האשכנזי' היראים התחילו להרגיש איזה חסרון בעצמם ובענינם. עד עתה היו תמיד שמחים בחלקם ר"ל צוא פרידון פון זיך, ועתה איז בא זיי' עפעפס אַ אום צוא פריעדענקייט עפעס פעלט זיי', אני משער הסיבה לזה, אבל לא ידעתי על בירור עדיין. אך כמו בכאב הבא בסיבת חלישות או גירוי הנערוין ע"פ הרוב מרגישים את הכאב שלא במקומו האמיתי כמו בכאב שיניים ר"ל, כן האשכנזים היראים מרגישים עתה איזה חסרון אבל ההרגש הוא שלא במקומו האמיתי, המה מדמים שחסר להם תורה, ובאמת חסר להם חיות של יראת שמים.

כמדומה לי אשר כעת אפשר לפקח עיניהם אלו היו אנשים תמידים שיהיו שופכים עליהם מעט מעט מים רותחין ברשפי אש הבא מלמעלה דא"ח כו'. וכמדומה לי שצריכים ליקח זה לענין לחשוב בזה בעזרתו ית'.

שלחתי לך היום במכ' זאקאז' איזה גרגרים לשמחת פורים הבע"ל, והא' ענין עמוק שדורש עיון טוב.

בפורים הבע"ל תתן בעדי למענדל משרת ג' רו"כ למענדל שמש ב' ר'. לר"ן מאריאשין צריכים ליתן דמי חודש שלושים רו"כ.

מש"כ בחשבון העבר הכנסה מר"י לעוין מבא"ב, אפשר זה שייך להמעמד כללי. ימים אלו אשלח לך אי"ה עוד איזה סך.

בדבר נסיעתינו נדע מחר אי"ה אחרי היותי אי"ה אצל הפראפ'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הרמ"מ: כנראה ה"ר מנחם מענדל גוראר'. וראה לקמן אגרות רכא. רכב.

בקיץ בהתוועדות ברלין: בנסיעתו לביתו מהועידה במאריענבאד התעכב בברלין, ע"פ בקשת עסקני אשכנז, לדון ע"ד השאלות העומדות על הפרק (ראה לעיל אגרת קצח. חנוך לנער ע' 13). והביעו בפני רבנו שמצטערים על השטה ההולכת במדינתם (לעיל שם).

איזה גרגרים לשמחת פורים: כנראה הכוונה להנדפס בסה"מ תרס"ט ע' קמב־קנו. וראה מ"ש לעיל אגרת רט, ובהערות שם.

לר"נ מאריאשין: ר' נחמן הכהן מאריאשין הגבאי.

רכ

ב״ה יום ה׳ ת״א תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך נכון הגיעני לגודל קו״ר אשר נודעתי משלומכם הטוב. והשי״ת יעזרינו להתראות בקרב אי״ה בחו״ש. ועד אשר נתראה אי״ה הנני מבקשם לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב להחיות נפשינו. שלחתי לכם היום טע״ג אשר הפראפ׳ ... הוא מוצא אשר ת״ל הוטב, וכן אני מרגיש בעצמי והפעולה בשלימות אי״ה אומרים הכל אשר בא אח״כ בעזרתו ית׳. ואי״ה שבוע הבע״ל נהי׳ אי״ה פה. ויכול להיות אשר יהי׳ נצרך להיות עוד שבוע פה. ואי״ה אודיע להם. והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

בדבר ההעתקות נתקבלה ידיעה מגאר׳ אשר הדירעק׳ קיבל הכל אליו, וממילא אין במה לחשוב כעת עד אשר ישיבם ומי יודע כו׳. ויש לי עגמ״נ מזה. א׳ ניכר שנותן לב אל הענין ומסתמא מתקרב הדבר לבוא. אם כי הרש״מ שי׳ כותב בשם וואס׳ אשר הועד יהי׳ אחר חה״ש הבע״ל. מי יודע אם הוא כן. והעיקר הוא הב׳ שא״י אם נשיג ההעתקות עד האסיפה אשר הנחיצות בזה הרבה. חשבתי אולי יש תחבולה לגרום ההשבה בקרב, אבל א״א לעשות זאת ע״י מכתבים וא״י איך יפול דבר. והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

מ״ש ר״י באס שיבוא האיש לליובא׳ אם לא יחשוב שנוסע על מקום ברור ולא יעזוב את מצבו (כי בכל האופנים א״א ליקח תיכף עד שיהי׳

רכ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
העתקות: ההצעות שנתקבלו מפ״ב, כנ״ל אגרות רז, ובהנסמן בהערות שם.
גאר׳: הרב אלי׳ אהרן גארפינקל מפ״ב.
דירעק׳: מנהל המחלקה לענייני דת (ראה לקמן אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם). וראה אגרת שלאח״ז „החזיר הדיר׳ את הקובץ״.
הרש״מ: ה״ר שמואל מיכל טריינין מפ״ב.
הועד: ועידת הרבנים בפ״ב, שהתקיימה לפועל — אד״ש עת״ר.
האסיפה: אסיפת הרבנים בווילנא (הקדמה לועידה הנ״ל) שהתקיימה בפועל באייר תרס״ט.
ר״י באס ... ביורא: השוה לעיל אגרת ריג, ובהנסמן בהערות שם.

איזה יסוד אי״ה על החזקת הביורא. ואם יוכשר האיש, יכול להיות הדיבור על סוף הקיץ או על חורף הבע״ל) הי׳ כדאי שיבוא. ואפשר לדעת אי״ה אם יהי׳ מוכשר לזה.

הידיעה ש׳תקבל מהרב דשטרעשון תשלח לאוללמאן.

בטח תודיעיני בדבר השמורה אם נתקבלה כדבעי. וידוע דהמצה הב׳ הוא שא״צ שמירה ומשתמרת מעצמה שעז״נ כי לא הספיק להחמיץ כו׳ כמ״ש בלקו״ת ד״ה ששת ימים ובכ״ד. ותקוותי להשי״ת שישמור אותה ותבוא אי״ה כשורה. אם ח״ו וח״ו כו׳, צריכים לידע אם נמצא שמורה אצל הר׳ שאול מקובליץ שעשה בעצמו, גם לחקור ולדרוש על עוד מהרבנים, והשי״ת יעזרינו שלא נצטרך לזה ותבוא השמורה מקאמינקא כשורה בתכלית ההכשר.

תמול בא לפה הרמ״מ מא״ז שי׳, מחר יבוא אי״ה או״ד שי׳, הרש״ג שי׳ ובערנשטיין ויודל יחיו המה פה. מובן אשר בד״כ מספיק על העת.

הנני מברכם בשמחת פורים הבע״ל, ויתן השי״ת אשר כל ההמשכות השייכים ליום הנ״ל יאירו בנו ובכ״י בגילוי ושמחת עולם יהי׳ על ראש כאחב״י ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

שלחתי לך שני מאות ר׳, מאה שייך לך ע״ח החודש, ומאה לתו״ת ע״ח האלף עבור שבט אדר, ובזה נשלם תשלום האלף ר׳. הנו״ן שנתקבל מרמ״ד שי׳ יהי׳ על הוצ׳ הבית.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

* * *

איך געריס אייך מיינע הערצינס געליבטע טהייערע קינדער יחיו ג״פ, אייער

בדבר השמורה: השוה לעיל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.
רמ״מ מא״ז: = ר׳ מנחם מאניש מאנעסזאהן.
או״ד: = אחי ודודכם הרמ״מ.
הרש״ג: הר״ר שמואל גוראר׳.
בערנשטיין: הרמ״ב.
יודל: כנ״ל אגרת ריז.
אי״ך ... ש״ש: הוספה מע״ל מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

בריף האבין מיר היינט מיט פערגעניגן ערהאלטין איך דיינק אייך זייער אוך בעט אייך אויף ווייטער שרייבן אפט ביז אונזער זעהן זיך מיט פערגעניגן אי״ה. דיין קאמיסיאן בני יקירי שי׳ וועל איך מיט פרייד אוך פערגעניגן אויספאלנוען. איך שרייב דעם בריף שפעט מוז איך קורצן. ווינטש (?) אייך א גוטן שבת א פרייליכן פורים מיר זאלן אין פריידן געזונדערהייט דערלעבן איבער איאהר אלע צ״ז זיין בנחת ובהרחבה וויא עס האפט או״ח וא״ז

ש״ש

רבא

ב״ה יום ה׳ י״ח אדר תרס״ט לפ״ק
ויסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביכם נכון הגיענו לגודל קו״ר, שבוע זו הייתי מוטרד הרבה מאנשים, וגם שעת הנני עמוס בעבודה וכפה״נ זה להתרגל בעבודה כו׳. הר״מ גו״א שי׳ בא תמול לפה. בערנשטין נוסע היום לאנטוו׳. הר״מ מא״ז שי׳ יהי׳ פה עד אחר ש״ק הבע״ל. אנחנו נהי׳ אי״ה פה שבוע הבע״ל . . . ולהיות ש״ק פ׳ ויק״פ בברלין כבד לי באשר הוא פ׳ החודש, ולזאת ניסע אי״ה מפה ביום א׳ פ׳ ויקרא. והתקוה שנבוא אי״ה לביתינו שלום ביום ה׳ בקר דרך קראסנאי׳ עם הקורייער. שלחתי לכם היום טע״ג שנהי׳ פה אי״ה שבוע הבע״ל למען יכתבו לנו לפה.

בדבר האיש מנאווג״ס מכותלי מכתבו נראה שהוא מוכשר לעבודה כזו. והי׳ כדאי שיבוא על איזה ימים ולדבר אתו. וכבר כתבתי לך שאני׳ חושב זאת על סוף הקיץ הבע״ל.

רבא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
הר״מ גו״א: ה״ר מנחם מענדל גוראריי.
בערנשטיין: הרמ״ב.
הר״מ מא״ז: ה״ר מנחם מאניש מאנעזאהן.
קורייער: רכבת מהירה.
נאווג״ס: = נאוואגארד־סיווערסק.
לעבודה כזו: הביורא דלעיל אגרת ריג, ובהנסמן בהערות שם.

מגאר' נתקבל עוד ב' ניירות. וכפה"נ החזיר הדיר' את הקובץ, וכתבתי כעת לידידינו הרש"ג שי' שיראה למהרו בזה,

... בכללות הוטב ת"ל ושלימות התועלת יתן השי"ת שיבוא בקרב. והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

מפני שהרגעים ספורים המה, מוכרח אני לקצר, ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

או"ח תי' ב"ה בחו"ש וכתבה לכם תמול ובטח תכתוב מחר אי"ה, והיא טרודה ג"כ מהאורחים ובפרט עם ב"ד תי'.

רכב

ב"ה יום ג' כ"ג אדר תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביכם מיום ד' ומיום ה' קבלנו לרוב עונג ולשמחת לבבינו, והשי"ת יעזרנו להתראות אי"ה בקרב בחו"ש.

המכ' מל' מסת' נתקבל ואם יהי' מה להעתיק התקוה שיתן אי"ה. מה שנתקבל ממאסק' מידידינו הרז"פ שי' נהניתי מאד. ואי"ה אכתוב לו ת"ח. גם פה עלה בידינו בעת הסעודה סך ערך 400 מארק, עבור ידידינו יחי', ות"ל עבור חסדו הטוב.

גאר': הרב אלי' אהרן גארפינקל מפ"ב.
ניירות: העתקת הצעות שנתקבלו בפ"ב, כנ"ל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.
הדיר': = הדירעקטער, שלקח את הקובץ — כנ"ל באגרת שלפנ"ז.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.
או"ח: = אמך וחותניך.

רכב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
המכ' מל': = המכתב מלאדי, כנראה, בקשר להביכער הנ"ל אגרות רח. ריז. ריח. ואם יהי' בהם דרושים שאינם אצל רבינו עדיין התקוה שיתן להעתיק.
הרז"פ: ה"ר זאלקא, או זעליג, פערסין ממאסקווא.

נדבת פורים לתו"ת הודעתי לך בטע"ג לרשום מידידינו הרש"ג שי' 324 רו"כ. וע"י טע"ג מאחיו הר"ן שי' 36 ומאחיו הר"מ שי' 36. הר"מ שי' נוסע היום מפה וכמו"כ הרמ"מ מא"ז שי'. כן נהניתי מנדבת הגר' ראזענצווייג. ונכון לעשות להם בגדים על יו"ט הבע"ל. ידידינו הרש"ג שי' הבטיח לשלוח אלף רו"כ על תו"ת, לידידינו ר"י הורעויץ שי' כתבתי מכ' חזק ובקשתיו שישלח ט"ו מאות...

כבר כתבתי במכ' הקודם שניסע אי"ה מפה יום א' הבע"ל לברלין ... אנחנו באים אי"ה לברלין יום א' שעה 11 לילה, יכול להיות שנתעכב בברלין גם יום ג', ונתאכסן אי"ה בהאטעל קאבורג. נסיעתינו מברלין תהי' עפ"ע דרך ווארשא, וניסע אי"ה מברלין שעה 7:52 ערב ונבוא אי"ה לווארשא שעה 8 בקר. ועם הקורייערסקין ניסע אי"ה מווארשא. והשי"ת יצליח דרכינו.

ב"ד ומחו' וחו"א הרה"ח שי' כתב לי שישלח היי"ג לפסח אחר פורים ע"י באלשי' סקאראסט בטח יתקבל אי"ה ימים אלו.

אבקשך ליתן עבורי לר"ל קאנדל חמשה רו"כ. אני מקווה לקבל מכם עוד מכתבי' שבוע זו פה. ואפשר גם לברלין.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

אם ר' שמואל תנחום עודינו בליובי' תאמר לו שיוכל לנסוע ליעקאט', והשי"ת יצליח לו.

אם באפשר יהי' להיות בהזאל שלי, תעמיד את האלמערס במקום שעמדו, היינו את הנומערן 4־1 לכותל דרום, והנו' 5־8 לכותל מערב

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.
אחיו הר"נ: הי"ר נתן גוראר'.
אחיו הר"מ: הי"ר מנחם מענדל גוראר'.
הרמ"מ מא"ז: הי"ר מנחם מאניש מאנעסזאהן.
ר"י הורעוויץ: ר' יוסף יוזיק הורעוויץ מווארשא.
קורייערסקין: רכבת מהירה.
ב"ד ומחו' וחו"א: = בן־דודי ומחותני וחותנך ואביך הרה"ח ר' אברהם מקישינוב, שהי' סוחר ביין, ושולח יין לפסח לרבנו (בנ"ל אגרת קפ).
באלשא' סקאראסט: משלוח מהיר.
ר"ל קאנדל: נזכר גם לעיל אגרת כב.

שניהם זה אצל זה, והנו' ע"י 12 לכותל מערב אצל הפתח. ואם א"א להיות בהזאל, תעמיד אותם בספאלני' כמו שהי' קודם נסיעתינו.

רכג

ב"ה כ"ו אדר תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מויט' נכון הגיעני, ולפה"נ הציק לך הרבה השן אשר החלטת להוציאו, ישמרך השי"ת על להבא ולא תסבול שום מכאוב ח"ו ותהי' בריא אולם.

קבלתי הטע"ג שלך שתכתוב לברלין לקאבורג . . . מברלין ניסע עפ"ע ביום ג' ערב (אם לא יהי' עיכוב ח"ו מהפראפ') דרך ווארשא, ואי"ה אודיע בטע"ג. מחמת עש"ק ההכרח לקצר.

ותקבלו החוה"ש מאדה"ש ותתברכו בכה"ט ברו"ג כאוות נפשכם ואביך וחותניך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י, ומקוה להתראות בקרב אי"ה בחו"ש

שלום דובער

או"ח תי' ב"ה בחו"ש וכתבה תמול.

ספאלני': חדר שינה.

רכג

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
קאבורג: האטעל בברלין שבו יתאכסן רבנו — כנ"ל אגרת שלפנ"ז.
או"ח: אמך וחמותיך.

רכד

ב"ה מוצש"ק כ"ז אדר תרס"ט לפ"ק
ויסבאדען

כבוד ידידי עוז הג' המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה
שמעון הויזמאן נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו צירוף הקויטונג על הכסף עבור הקני' מהחצר הב' נכון הגיעני במועדו, ומפני שבשבועות האחרונות הטרידו אותי הרבה גם פה, נוסף על התעסקות הקור שהי' מוטל עלי, משו"ז לא כתבתי לו עד כה.

ות"ל אשר עלה בידינו לגמור בחסדו ית' הקני' הזאת השני', והיא אצלי כמוצא שלל רב, ובפרט שהוצאנו את החצר ממקום אחר אל מקום הקדושה בעזרתו ית'. והשי"ת יעזרינו לראות בקרב הרמת עיה"ק חברות"ו ברוחניות ובגשמיות כאשר ברצונו הפנימי והעצמי. והנני בגודל ת"ח על רוב יגיעתו וטרחתו בהענין הגדול אשר הניח את כל אשר לו ונתן נפשו על הענין הזה ומנהל את הענין בהשכל ודעת, והשי"ת הי' בעזרו להביא לידי גמר טוב, כן יהי' השי"ת בעזרו לפעול לטוב בענין הזה ובעוד ענינים טובים לטובת עה"ק, ויזכהו השי"ת לראות בקרב בהרמת עיה"ק ובנחמת ציון וירושלים בב"א, ויצליח לו השי"ת בכל ענייו וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטוב.

אם יהי' באפשר להשיג רשיון קני' על שמי זה דבר גדול מאד וכדאי להשתדל בזה, וכאשר רואה אני אשר כבודו עושה כל הענין באמונה יתירה, בטוח אני אשר כל מה שאפשר יהי' לעשות בזה יעשה אי"ה, והשי"ת יהי' בעזרו. ויעזרינו השי"ת שנוכל לקנות בקרב יתר החצירים אשר בסביבות החצר הגדול, ובד"כ צריך כבודו לשום עיניו

רכד

נעתקה מצילום כת"ק.

שמעון הויזמן: אגרות נוספות אליו — לעיל קעג, ובהנסמן בהערות שם.

הקויטונג: הקבלה על משלוח המעות — הנ"ל אגרות רז. רח. והשוה לעיל אגרת ריז.

מהחצר הב': שנקנתה מהישמעאלי דאהוד, בנוסף לחצר הא' שנקנתה מאת משפחת רומאנו (לקמן אגרת שיב). ע"ד שתי הקניות ראה לעיל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם.

ממקום אחר: = הישמעאלי דאהוד — כנ"ל.

רשיון קני' על שמי: השוה לקמן אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

יתר החצרים: השוה לקמן אגרת רכו. רמז. אך לפועל לא נקנו חצרות אלו, ולקמן באגרת שיב, אינו מזכיר אלא את שתי החצרות הנ"ל — רומאנו ודאהוד.

ולבו אל החצר של ריבלין וקלאנסקי, גם כמדומה שיש שם עוד חצר של ישמעאל, בטח לא יסיח כבודו דעתו מזה, והשי״ת יעזור לנו.

לידי״נ ש״ב הרה״ח הרש״ל נ״י כתבתי מפה זה כג׳ שבועות ויותר, ומקוה אני על תשובה מאתו לביתי.

בריאותי ת״ל הוטב, ואם כי לא בשלימות עדיין אך הכל אומרים אשר גמר התועלת בא אח״כ, והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

מחר ניסע אי״ה מפה לברלין, ומברלין ניסע אי״ה יום ג׳ הבע״ל לביתינו שלום, והשי״ת יצליח דרכינו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוג את חהמ״צ הבע״ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רכד*

[אייר תרס״ט]

ב״ה

א) ראשית דבר לסדר ולקרוא מחאה נגד מעשה הצעירים ולהביע רגשי עבודתינו הנאמנה למלכינו יר״ה וכו׳.

הרש״ל: הרב שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.
כתבתי: לעיל רטו.

רכד*

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. מתוכנה נראה שנכתבה בעת אסיפת הרבנים בווילנא באייר תרס״ט.

אסיפת הרבנים בווילנא, וקביעות זמנה, נזכרת לעיל בעשרה אגרות (רז — רכא) במשך החדשים שבט־אדר. אך לא נזכר בהם קביעת התאריך הסופי לאסיפה זו. באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (כ״ג מנ״א תרס״ט, להרשיל״א): „כאשר התחוללה ונהיתה האסיפה הכבירה בווילנא, אשר זה כמאה שנה לא היתה אסיפה כזאת, התאחדות כל המפלגות השונות. כמה דיו נשפך עדי נוסדה, וכמה חליפות טע״ג ומכתבים סתרים, כמה עבודה ויגיעה, לילות כימים שקדתי על המלאכה הזאת לבדה, וכמה עבודה בעשרת ימי האסיפה״. גם כאן לא נזכר תאריכה המדויק של האסיפה. ומ״ש שהי׳ בחודש אייר הוא ע״פ מקורות אחרים.

וראה חנוך לנער ע׳ 14 (אצל שנת תרס״ח. ונראה שהוא טה״ד, וצ״ל אצל שנת תרס״ט): „ט־יא אייר — ועידת חשאית בבאראנאוויץ. יב־כ אייר — אסיפת הרבנים בווילנא״. (וראה גם אגרת הגרח״ע מווילנא, מז״ך סיון תרס״ח (אגרות אחיעזר, אגרת קס), שבאייר תרס״ח — לא התקיימה אסיפה בווילנא).

מחאה נגד מעשה הצעירים: השוה לעיל אגרת ריב: כאשר הצעירים נתקו כר.

והנני מציע בזה, אשר בהמחאה תהי' מבואר מפורש אשר סיבת משובת הצעירים הוא משתי סיבות, האחת מפני התרחקם מתוה"ק באופן נורא ומבהיל, והשנית מפני הציונות שהתעוררה והתגברה רגש הלאומי בלב ההמון בכלל והצעירים בפרט, והיא המביאה אותם לצאת מסדרי ההגדרה, ורוח אחרת נהייתה בהם. ואנחנו הננו מנגדים בכל תוקף ועוז אל הציונות מצד הדת ומצד שלום המדינה. ובאסיפתינו זאת נשתדל למצוא דרכים לקרב גם את צעירי אחינו אל תוה"ק אשר תקוותינו תאמצינו שהממשלה יר"ה אשר בחסדה נתנה לנו הרשיון על האסיפה הזאת תחזק ידינו בהדרכים אשר נמצא אל הרעיון הנשגב הזה ותתן לנו יכולת להשיג מטרתינו האדיר, ובשם ה' ובשם תוה"ק הננו מזהירים את אחינו כל אשר נגע יראת ה' בלבבו להבדל מהרעיון הציוני לגמרי ולהזהר מחברתם.

ב) לסדר קול קורא אל הצעירים על משובת נפשם (הדימיקראטיעס) להוכיחם ע"ז מצד תוה"ק, ואשר בזה המה מביאים רוגז על כל אחינו יושבי מדינתינו ואם ח"ו תסיר הממשלה יר"ה את השגחתה מאתנו הלא מסוכנים אנחנו ח"ו בנפשינו ממש, וכאשר אנחנו מצידינו נהי' נאמנים ומסורים אל הממ' יר"ה תקוותינו חזקה אשר תטה חסדה עלינו ותשגיח עלינו לשמור אותנו ומטובה הגדול תענקינו לחיותינו כיום הזה. והקול קורא יהי' בלה"ק וזשרגאן ויודבק בכל הבתי כנסיות.

וצריכים למסור למומחים לדבר לסדר המחאה והקול קורא בהשכל ודעת ויבקר מהרבנים הג', ויחתמו עליהם כל הרבנים הנאספים.

רכה

ב"ה יום ב' י"א סיון תרס"ט לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה זעליג פערסיץ נ"י

אחדשה"ט. בא אלי אדון לודויג סמאלסקי מסביבות סמאלענסק

לסדר קול קורא: השוה לקמן אגרת רל: „שום קול קורא לא נערך עדיין".

רכה

נעתקה מכתי"ק (1167) בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.
זעליג פערסיץ: אגרת נוספת אליו — לעיל רו.

(גם לו חצר בפלך מאהילוב) ולו בן אינזיניער שגמר לימודו יותר משנה עם אדעסטאט נעלה, ועובד כעת באמסק (או בטאמסק) ובקש אותי להמליץ עבורו לפני כבודו. והנה אם יש לכבודו מקום עבורו בהזאוואד שלו אשר בניזנע, הנני מבקשו לקבלו, ולפי דברי אביו יודע הוא את ענינו בטוב והנהגתו טובה אינו שותה ולא משחק בקובי׳ וכו׳, וראוי לעשות לו טובה, ובטח כבודו יכיר אותו. ואם אך יש לו מקום, אני מבקש את כבודו שיהי׳ לסמאלסקי הנ״ל דין קדימה, ועמ״ש במד״ר במדבר פ״א ע״פ וגם אל הנכרי כו׳.

והשי״ת יצליח לכבודו בכל עניניו בגו״ר, ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י.

רכו

ב״ה יום ד׳ י״ג סיון תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה משה ארי׳ ליב שי׳

אחדשה״ט. הסך ארבע מאות ושמונים רו״כ ששלח כ׳ עבור ב׳ אקציעס נתקבלו בעתם, ויען א״ל כבודו אשר רצונו לקנות נחלה מיוחדת לשמו, לזאת לא הוצאנו הסך הזה, אם כי במשך זה קנינו ת״ל עוד חצר בעד סך קרוב לג׳ אלפים רו״כ, אמנם באשר א״א לייחדו לשמו, נשארו מעותיו מונחים עדיין. ועתה קבלתי מכתב מאה״ק אשר יש לקנות חצר קטן בשכונת השני חצרים הקודמים בסך ערך שמונה מאות רו״כ ואפשר יעלה עד אלף רו״כ, ולזאת הנני מבקש את כבודו, אם ירצה להוסיף על הסך הקודם ולקנות החצר הנ״ל אכתוב אי״ה לתמן להשתדל בדבר הקני׳ בעזרתו ית׳.

אדעסטאט: = תעודה.
זאוואד: = בית חרושת.

רכו

נעתקה מכת״י מעתיק 1167.
אקציעס: השוה לעיל אגרת קעג.
עוד חצר: השוה לעיל אגרת רכד, ובהנסמן בהערות שם.

הענין מצ״ע הוא דבר גדול מאד, כי כל החצרים המה בשכונה אחת, וכשיעלה בידנו לקנות את החצר הנ״ל נשאר שמה עוד חצר לקנות ואז תהי׳ כל המבוי שייכה אלינו וגם הכנסה מזה הוא ענין נעלה מאד. ההכנסה מהחצרות הקודמים המה על הישיבה שיסדנו ת״ל בעה״ק חברון ת״ו שזה לעצמו ענין נעלה ונכבד מאד.

בטח ישיבני כ׳ בהקדם והשי״ת יעזור לו בבריה״ג ובפרנסה והצלחה בכל עניניו בגו״ר ויקבל החו״ש והברכה מאדה״ש. כאות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח

רכז

ב״ה יום ד׳ י״ג סיון תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידיי נגידים ווח״ס ונכבדי׳ דק״ק אווארוויטש ד׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט. מכתבם נכון הגיעני. ויקבלו לרב ומורה את ידידנו הר״ר שמעון לאזאראוו נ״י, ובעזהי״ת יפיק רצון מאתם בכל פרט, ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה בכה״פ ברו״ג.

ויקבלו החו״ש והברכה מאדה״ש כאות נפשם וידידם החפץ טובתם והצלחתם ברו״ג דו״ש מלונ״ח.

הישיבה שיסדנו: השוה לעיל אגרת קצח: ״יש גם עכשיו ישיבה בחברון אבל מצערה היא ולא כמו הכוונה האמיתית בענין הישיבה אשר בכוונתינו בהתייסדות ישיבה שמה״. ולעיל אגרת רטו: ״בדבר הישיבה אם התחיל להתעסק בזה״. לקמן אגרת רמז: ״הכנסת החצר על הוצאת הישיבה״. וכ״ז לפני שנשלחו התלמידים עם המשפיע ה״ר שלמה זלמן האוולין לחברון — בשלהי תרע״א. וממ״ש ״שיסדנו״ נראה שאין הכוונה לישיבה הנ״ל אגרת קכה, ובהנסמן בהערות שם — שנוסדה ע״י הרשי״א בשנת תרמ״ט.

רכז

נעתקה מכת״י מעתיק 1167.

הר״ר שמעון לאזאראוו: הי׳ משך זמן רב באווארוויטש, ולאח״ז נתקבל ברעציצע (השוה לקמן אגרת רכט).

רכח

ב״ה יום ה׳ י״ד סיון תרס״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
אליעזר משה נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. בדרך נסיעתינו דבר כבודו בדבר השו״ב הנדרש להם. והנה כעת הי׳ פה האברך ר׳ נחום מפאדאבראנקא. ולפ״ד הוא מתאים אל הכוונה, הוא שו״ב טוב יר״א וחסיד ועידותו של ידידינו הרר״י נ״י מפא״ב טובה עליו ביראתו ולמדנותו, ולפ״ד ראוי ונכון שיקבלו אותו לשו״ב ובעזרתו יפיק רצון מאתם בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

רכח

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

אליעזר משה: מאדייעווסקי. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

בדרך נסיעתינו: כנראה, חזרה מאסיפת הרבנים בווילנא, בחדש אייר.

ר׳ נחום מפאדאבראנקא: באוסף המכתבים נמצאת אגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע למוהרא״מ, בה מודה לו עבור השתדלותו בזה, ומועתקת בזה:

ב״ה יום ג׳ י״ז תמוז

כבוד ידידי עוז הרה״ג הנכבד ומרומם וו״ח אי״א מוהרא״מ שי׳ מאדיעווסקי.

אחדשה״ט. ראשית הנני לברך את כבודו בברכת מז״ט עבור נשואי בנו היקר שי׳ מי שהי׳ תלמידינו, ויראה בהם רוב נחת ובכל זרעו ברו״ג.

באתי בתודה רבה לכבודו הרם עבור השתדלותו הנעימה בדבר השו״ב ר״נ שי׳ ומקוה כי יפיקו ממנו רצון בעזהי״ת, כי תמים הנהו.

ועתה הנה שמעתי כי נדרש שו״ב בסט׳ סינעלניקאוו, אשר הנני מבקש את רום כבודו להיות מטובו לדרוש בזה טובת תלמידינו היקרי׳ שי׳ ומלאתי יד מזכירי כמוהר״ר מ. ראזענבלום לכתוב לכבודו הרם אודות זה בארוכה.

בדבר עניני הכלל אכתוב לכבודו במכ׳ הבא.

מושבינו עתה בנאות דשא הסמוכה לעיר באבינאוויץ והאדרעס הוא כהחותם.

והנני ידי״ע הדו״ש ומכבדו כרום ערכו הנעלה

יוסף יצחק ש״ס

רכט

ב"ה יום א' ב' דר"ח תמוז תרס"ט לפ"ק
דאציע דעניסאווקי

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה יהושע נ"י

מכתבו נכון הגיעני. ובדבר רעציצא הנה לפי המכ' שקבלתי מנ"ד ידי"נ הרה"ח מוהר"ז נ"י הענין אצלו עוד בספיקות. ולזאת יכתוב לנ"ד הרב הנ"ל ואם יכתוב לו שהוחלט אצלו לבלי לקבוע דירתו ברעציצא, אזי נכון שיסע כבודו לרעציצא אשר לפ"ד ראוי כבודו להתקבל כי בעזרתו ית' יפיקו רצון מאתו בכל פרט.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רל

ב"ה יום ב' כ"ג תמוז תרס"ט לפ"ק
דאציע דעניסאווקע

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה אליעזר משה נ"י

הנני מברכו בברכת מז"ט בעד חתונת בנו שי' למז"ט, מז"ט, יתן ה'

רכט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

מו"ה יהושע: שני רבני אנ"ש באותה תקופה היו בשם זה: א) ר' יהושע נימוטין. ב) ר' יהושע ליין. ומסתבר יותר שהכוונה לראשון, שהי' אז בגיל העמידה (בן חמשים לערך), וכבר שימש כמה שנים ברבנות ביעשינקאוויץ. אליו מתאימה יותר הצעת הרבנות ברעציצא, ועליו מתאים יותר התואר "הרב המפורסם" — מאשר לר' יהושע ליין שהי' אז עדיין צעיר לימים (בן שלשים לערך). וראה גם לקמן אגרות רלה. תמב.

בדבר רעציצא: שנסתלק בה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מרעציצע (באדמו"ר מהרי"ל מקאפוסט) בט"ז תשרי תרס"ט, והוצעה לר' יהושע הרבנות ברעציצא (רבנות זו לא באה לפועל. וראה לעיל בהערות לאגרת רכז).

נ"ד ... מוהר"ז: כנראה הכוונה למוהרש"ז, באדמו"ר מוהרש"ב הנ"ל, שהי' באותה שעה רב בסטארדוב.

רל

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

אליעזר משה: מאדייעווסקי מ"ץ דחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל לו, ובהסנמן בהערות שם.

חתונת בנו: ראה גם לעיל — הערות לאגרת רכח.

אשר זיווגם יעלה ליפה באריו"ש טובים ובדור ישרים זרע ברך ד' ובהצלחה ברו"ג בבחו"מ, וכבודו יראה מהם נחת בכל פרט ברו"ג.

הפרטי כל הוגש וכבר נתקבל בהדיפ' עם הערה מהגו"ב. אמנם טרם נדע לי סגנון הערתו בטח נודע אי"ה בקרב הפרטיות בזה. השקו"ט כעת אם להדפיס את הפרטי כל הקצר אשר בוילנא דברנו להדפיסו, וכותב לי הרח"ע אשר הרב בעל חפץ חיים מנגד לזה, ולפ"ד צריכים להדפיסו ורבים אומרים להדפיס גם את הארוך עם הדעבאטון וגם דעתי נוטה לזה שלפ"ד יביא אי"ה תועלת לרבים. וייטיב להודיעיני דעתו בזה.

שום קול קורא לא נערך עדיין, גם בדבר ועד הכספים כתבתי להרח"ע שי' שיהי' מכתב חתום מכל חברי הועד, והוא מנגד לזה, והחלטתי לשלוח מכתבי ליחידים, ולמקומות אחדים אל הרב לאסוף ע"ז, ויושלחו המעות להג' ר' יוסף לעוין שי'.

ידידינו הרד"צ שי' מתנדב לנסוע לאיזה עיירות בסביבו לעורר כפי שנדבר על האסיפה, ושאלתיו אם יתרצה לנסוע למקומות הרחוקי' ג"כ, ובד"כ נצרך לנו להכין את מי לשלוח, וגם בזה אני מבקש חוות דעתו.

בטח נודע לכבודו אופן וסדר הבחירות אל הראוונסקי קאמיסי', אם רק בערי הפלכים או גם בהמחוזות נעשה הבחירות, ובאיזה פלכים, ואם צריכים לבחור איש מהפלך או לאו דוקא, כי כאשר עפ"ע תהי' בקרב איזה פקודה על הבחירות בדעתי לשלוח אי"ה קו"ק אודות זה, לזאת בקשתי להודיעיני בהקדם איך הוא אופן וסדר הבחירות.

הדירעק' אמר לידידינו הרש"מ שי' אשר ישתדל שיהי' להרבנים הדתים דיעה גדולה בהאקאמיסי'. והשי"ת יחיש וימהר גאולתינו ופדות נפשינו ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הפרטי כ"כ: מאסיפת הרבנים שבווילנא בחדש אייר.
דיפ': = דיפארטמענט [מחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים].
גו"ב: = גובערנאטאר [כנראה של פלך ווילנא, ששם נתקיימה האסיפה].
הרח"ע: הרב חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא.
דעבאטון: תוכן הנאומים וכו' שבאסיפה.
שום קול קורא: השוה לעיל אגרת רכד': לסדר קול קורא כו'.
הרד"צ: הרב דוד צבי חן מצ'ערניגאוו.
ראווינסקי קאמיסי': ועידת הרבנים בפ"ב (אד"ש עת"ר).
קו"ק אודות זה: ראה לקמן אגרות רמג, רמד.
הדירעק': מנהל המחלקה לעניני דת. וראה לקמן אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין מפ"ב.

רלא

ב״ה יום ד׳ יו״ד מנ״א תרס״ט לפ״ק
דעניסאווסקע

כבוד ח״ד ידי״נ הר׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
י״א כו׳ מו״ה מנחם מאניש נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. וצריך כבודו לנסוע לדובבעלין שבעזרתו ית׳ יהי׳ טוב לפניו. ומשום שבריגא כו׳ אין חשש ח״ו לנסוע משו״ז לדובבעלין, והשי״ת ישמרהו מכל צו״צ ונו״מ ויצליח השי״ת דרכו וישלח לו השי״ת רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם, ויתן לו השי״ת פרנסה והצלחה בכל. ויעזור לו השי״ת לגמור בקרב עבור בתו ש״ב תי׳ ענין טוב ומוכשר ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

מר״א גארפינקיל קבלתי מכ׳.

רלב

[קיץ תרס״ט]

ב״ה יום ג׳

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. בדבר הפלאן מהחדרים כותבת לך אמך

רלא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
מנחם מאניש: מאנעסזאן. אגרות נוספות אליו — לעיל קטו, ובהנסמן בהערות שם.
ר״א גארפינקל: הרב אלי׳ אהרן מפ״ב.

רלב

נדפסה, בצירוף צילום כתי״ק, בקובץ יגדיל תורה (נ. י.) חמ״ו סל״ח. בראשה נרשם בכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, ״קיץ תרס״ט״. ומהתוכן נראה שנכתב מנאות דשא דעניסאווקע, שם שהה רבנו בחדשים תמוז־מנ״א.

תי׳. אמנם מה שחשבת לזוז את התנור, הנה במקום תנור שאופין בה אין לעשות שום שימוש אפי׳ דרך להלוך בו, וכ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נ״ע, החמיר מאד בזה שלא להשתמש כלל במקום התנור, וכאשר תשמע מזה מכ״א מורתי הרבניות תי׳. ואין להקל בענינים אלו כלל. ולזאת לפ״ד ההכרח לעשות כפי הפלאן לקצר קצת הספאלנע שיהי׳ שם חָאד. ובדבר מעות שיעלה ה׳ ו׳ מאות אינו בנקל כ״כ כעת, וצריכים לראות מה שאפשר להיות בפחות.

ויתן השי״ת שיהי׳ הענין בהצלחה בכל פרט ברו״ג. ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

נצרך לי אלו הספרי׳ טור ויוד״ע ח״א ס׳ דרכי תשובה וס׳ מנחת יוסף. ותיטיב להביאם אתך.

רלג

[קיץ תרס״ט]

ב״ה יום ה׳

בני יקירי שי׳

משלומינו ת״ל כה לחי. מכתבך קבלנו תמול ות״ל בעד שלומך.

בדבר הבנין שעל המקוה להעמיד כעת עלי׳ בנין שיעלה עד ק״נ ר׳, זה א״א, ולזאת הוחלט אצלי שנעשה אי״ה בנין חומה על המקוה, ותהי׳ 9 על 6 ארשין, אשר תעלה בערך חמשה מאות ר׳. והכחות ע״ז. מש״ל יתן עוד מאה רו״כ לנכות לו במשך השנה הראשונה, מההכנסה הקודמת יש ערך

חנור: השוה לעיל אגרות נד. סד.
ספאלנע: חדר שינה.
חאד: מעבר.

רלג

נעתקה מצילום כתי״ק. ובראשה נרשם בכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ,קיץ תרס״ט׳.
בנין שעל המקוה: בדבר בנית המקוה בליובאוויטש השוה גם לעיל אגרות קסז — קעא.
ארשין: מדת אורך רוסית.

45 ר׳, ועם מה שנפדה מהבנין הישן יהי׳ מאה, נמצא אצלי מח״ק 85 ר׳ שנתנו על הגדר, ויש לי צד היתר ע״ז, לבד מה שנתנו על דעתי כי הגדר עלה כעת ערך נו״ן ר׳ או יותר, ומאתיים ואפשר ג׳ מ׳ יהי׳ בהכרח להלוות עוד ואי״ה נשלם. מיר וועלן אי״ה גאנץ זיין. והענין הוא מוכרח כנ״ל ובפרט כאשר הסמיסאריע תהי׳ בנוי׳, יהי׳ עכ״פ גם המקוה על תילה בנוי׳. ולזאת אני שולח כעת את מש״ל לליובא׳, וכעת ינקה את המקוה ולהכשיר אותה, ולהעמיד עלי׳ מחיצות מדראניצעס וכה״ג, ולהתחיל תיכף בבנין הכותלים. זאת לא יחשבו להעמיד כותל המערבי על דופן המקוה, כי דופני המקוה עומדים רק על עצים רקובים, כאשר ראינו בעת שחפרנו סביב להמקוה, ובס״ה בנס היא עומדת, ואין סומכין על הנס, לזאת א״א להעמיד על דופני שום דבר, ותעשה עם ר״ל חשבון נכון כמה צריכה לעלות, ובטח ישתדל ר״ל שיעלה בפחות כמה שיש באפשר, והשי״ת יהי׳ בעזרנו למלאות ולתקן כל הצריך תיקון כו׳ ויהי׳ בהצלחה בכל פרט.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רלד

ב״ה ג׳ אלול תרס״ט לפ״ק

מכתבם הגיעני וראיתי בו כי בא האויב למחנם ובנה בה מצודות וחרמים להכרית ח״ו עולל ויונק מבית חיינו, היא התורה והמצוה, בסדרי למוד חדשים ארסיים, מזיקים מאד להשרשת קדושת התורה בלבות הילדים, והם לשונם יחליקון, וידיחו את יושבי עירם לאמר: —

מח״ק: =מחברא קדישא, שנתנו על הגדר — כנ״ל אגרת קעו. וראה גם לעיל אגרת רי.
דראניצעס: עצים דקים.

רלד

נדפסה בחכמי ישראל בעש״ט (כה, א). קובץ מכתבים מכתב כג. ונמצאת בכת״י 1201 (קכד, א). וקטעים ממנו נדפסו במגדל עז ע׳ כב.

באוסף המכתבים נמצאת מהדו״ק בגוכתי״ק, בלי תאריך, ובכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע נרשם בראשה ״קיץ תרס״ט״. ובהנדפס כו׳ ישנן הוספות רבות. ונדפסה כאן המהדו״ב — שעם ההוספות.

למחנם: בחכמי ישראל בעש״ט: ״מכתב... ששלח לאה״ק ת״ו״. והשוה לעיל אגרת קיח.
סדרי למוד חדשים: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם.

הנה סדר הלימוד הישן מלא רקבון הוא עלה באשו, וכל הלומדים על פיו אינם יודעים גם את השפה העברית הקדושה, וראו הנה הוביאו לנו אנשים עברים חובבי שפת עברי, סדר חדש ודרכים חדשים, אין בהם לא „אלף" ולא „בית" לא תורה מן השמים, ולא סיפורים נעלים מבינת ילדים, כי אם הברות וצפצופי אחדים, ואיזה ספורים נלקטים, וכבר מיד יודע הילד לקרא ולכתב ולדבר עברית בבת אחת, והרי לכם עברים יפים בשעה קלה – כאלה וכאלה מרבים הם המתחדשים המהרסים שונאי הדת ורומסי הקדש לדבר על לב האבות וביתר על לב האמהות שלבן רק ודעתן קלה ונוחה אחרי החדשות, עד שהם נפתחים למסור את ילדיהם לתופת וגי בן הינום.

הנסיון הראה כי אם אין משרישים בלב הילד בעודו רך ותמים אור קדושת התורה אותיותי׳ וספורי׳ שהם כולם יסודתם בהררי קודש, ונהפוך הוא שמפטמים אותם בסיפורים והבלים שהמציאום חפשים ותעלולים הלא לפי דרכו זו יתחנך שלא מדעתו שלא בקדושה וכח הפועל של אותם הספרים והספורים ישחית את קדושת נפשו, ומה יעשה הבן כו׳ ותקוה רחוקה היא שילך בדרך טובה ומי האיש החפץ בחיי בנו להכשירו ולהעמידו על דרך האמת ינוס ויברח לנפשו מהדרכים החדשים אשר לא שערום אבותינו.

מ"ע מה"ת על האב ללמד את בנו תורה וארז"ל בסוכה, קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש, תורה מה היא כו׳ תורה ציוה לנו משה כו׳, ק"ש מה היא פסוק ראשון שמע ישראל כו׳ והיינו להשריש בהתינוק אמונת ה׳ ואהבת התורה, ובירושלמי אמרו מלמדו לשון תורה, והיינו ללמדו אותיות ותיבות דלה"ק ופירושן והוציאו זה בל׳ לשון תורה היינו שיהי׳ הלימוד בשביל שיוכל ללמד תורה ולא בשביל לימוד הלשון והשפה.

הלשון הזאת נקראת לה"ק שבה נבה"ע ובה ניתנה התורה ובהאותיות יש בהן קדושה בתמונתן ובקריאתן, וכמו שדרז"ל בגמ׳ שבת האותי׳ בקריאתן (ר"ל במילואיהן) וכמו שנדרש בס׳ אותיות דרע"ק ובס׳ התמונה, וסדר הלימוד ניתן לנו מגדולי הראשונים כמ"ש בכל בו והכל הוא בכוונה מיוחדת נסתרת מעיני ההמון ובתוכה כוונה אלקית ידעוה גדולינו ורבותינו להביא את הנער בכח נעלם ובכח נגלה אל הכוונה

נפתחים: אוצ"ל: נתפתים.
הלשון הזאת: השוה לקמן אגרת תנט.

האמיתית, והנה נודע אשר כל מה שעושים ומתעסקים בתינוק הוא בדרך חינוך והשרשה וכמ״ש חנוך לנער כו׳ וההשרשה הטובה היא הנשארת בו והיא המסייעה אותו לבחור בטוב וללכת בדרך האמת וע״י הלימוד באופן המסור לנו מרבותינו הק׳ ז״ל וע״י לימוד האותיות והתיבות בקדושתן נשרש בו אור הקדושה ויש לקוות שילך בדרך התורה והמצוה, אבל בהלקח מאתו כל הנ״ל ולומדים אותו האותיות והתיבות כסדר אשר סדרו אנשים הרחוקים מהתורה ובדרך חדשה, אינו נשרש בו אור הקדושה, ולעומת זה נשרש בו כח הפועל המחדש חדשות ומוליך אותו אל הדרך החדשה ר״ל, אשר אחריתה עדי אובד.

מי יוכל לעצור ברוחו בפרוע פרעות בהיהדות את התורה הקדושה סרסו וקטעו קטעים קטעים, היא התורה נשמת העם ורוח אפינו, אשר בעד לנגוע בנקודה אחת ממנה מסרו אבותינו עצמם לטבח המונים המונים בשמחה וגבורת לב אדירה וקדושה הנה עתה יעשו בה נקמות כסנחרב במקדש אל, את מאמרי רז״ל הפכו לראש ולענה, את הקדושה החופפת על זקני חכמינו אישיותם האלקית הסירו בחוזק יד וילבישום בגדים צואים דמות דיוקנם של חכמים סתם חכמי קדם מדור ישן נושן, ומרעה אל רעה יצאו עד שלא פחדה ולא רעדה נפשם לנגוע גם בהתורה הכתובה ולעשותה כספר דה״י הוציאו את הדברים שאינם לפי רוחם וסדרוה בסדר הנאות להם, וממש יחר הלב ממקומו על חילול הקדש הזה, ומה שעשו פורעי הפרעות ר״ל, בגשמיות עושים המה ברות, והאם יש לקוות אשר בתורה כזו ובלימוד כזה יהי׳ הבן יר״א וילך בדרך התומ״צ? אוי לאזניים שכך שומעות בקום עלינו אדם לעשות כמעשה אותו שאמר „אם אין גדיים כו׳״ ואומרים הם לעקור את עץ החיים היא הדת ואת עמו גם את אילן התורה הקדושה משרשם ומעיקרם, אינם מסתפקים בכריתות ענף או בד אחד או אחדים מאחד משתי האלנות כ״א בעקירתם משרשם לגמרי.

והוא בנכלם מזימות לגמל את הילדים מראשיתם מן הקדש לטמאם ולהציק לתוך פיהם ומעיהם רותחים מרעלים ומרק פגולים.

וביותר יתפלץ הלב לראות איך מיני׳ וביי׳ אבא עושים הם נרגא לכרות את יער הלבנון בלשון קדש גופא מחללים הם את הקדש ובלימוד עברי מחנכים הם את הילד להיות נכרי חלילה, מעמידים הם צלם בהיכל דוקא, מרימים הם על לשונם את השפה העברי׳ עד שמי השמים ובה וע״י עצמה הם משפילים את קדושת התורה וטהרת הדת, תכלית כל לימודם היא ידיעת השפה, ותכלית ידיעת השפה היא שלילת ידיעת

וקליטת שום דבר שבקדושה היתכן לחלל קדש בקדש? להמית את רגש, הדת, ובמה? בלשון עברי דוקא.

ולמען עור עיני היהודים אשר פן יראו ונפקחו לראות ולהבין לרשעת המורים ההם מסמאים הם עיניהם בטיח שוא וטפל, ישיתו בחלקות פיהם ולשונם ובין כה וכה והילדים רכים בספריהם נכרכים ולטבח נמשכים ח"ו.

ומאד יפלא על האבות וההורים החפצים בודאי שיהיו בניהם יהודים כשרים ונאמנים איך יואלו להאמין בדברי המחבלים ולהשחית נפשות בניהם הנקיות בהמיתם בם כל רגש קדש, ובעודם באבם יקטפום מלחיות חיי יהודי כשר.

הקדושה והאמונה אינם דברים הנלקחים בשוק ובחנויות, והרבה מאד צריך לעמול ולטרוח להשיגן ואינם נמסרים כ"א עפ"י אנשים יראים ועפ"י לימודים קדושים, ובדור הזה שגם אחרי כל העמל והיגיעה שההורים עמלים בבניהם אין הבנים נשמעים לרצון אבותיהם, וה"ה נסחפים בזרם הזמן, לדאבון לב האבות וצערם הגדול מאד, הנה לכה"פ כאשר תהי' בהם השרשת קדש, ה"ז תסייע אותם בדרכם ויש תקוה עכ"פ, ויכול האב לומר אני את נפשי הצלתי, ואת אשר הי' בידי לעשות עשיתי, אבל כאשר בתחלת ההשרשה משרישים בו שרש פורה ר"ל, מה יש לקוות ממנו? ועל הדבר הזה עתידים האבות ליתן את הדין ר"ל, כי הלא זאת ודאי ברשותם ללמד את בניהם בתחלת הלימוד עכ"פ כפי הלימוד המסור לנו וע"י מלמדים יר"א וכולי האי ואולי יש לקוות לטוב, ועכ"פ ליתן היכולת להבנים להיות יר"א בעזרתו ית', ולהתחזק ולעמוד בפרץ לבלי הניח את הצר ואויב הרוחני לכנס בשעריהם, ואז ינחלו מבניהם כבוד, כי השי"ת יהי' בעזרם וישיגו ארחות חיים ומחי החיים יתן להם חיי"ט ומתוקים בכוח"ט ברו"ג.

רלה

[תרס״ט]

ב״ה

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה יהושע נ״י

מכתבו קבלתי. עיקר גדול הוא להסיר את הפחד מהלב בכח עוצם הבטחון בהשי״ת, ולהזהיר שלא לילך אליבא ריקניא, ולפ״ד טוב אשר עשרה אנשים ילמדו בכל יום פרשה בתורה ובפרט בס׳ בראשית הנק׳ ס׳ הישר כנודע, ולפני זה יאמרו במתינות המ״ב מסעות שבתורה, והשי״ת ישמור אתכם ואת כל אחב״י בכל מקומות מושבותיהם מכל צו״צ ונו״מ ויתרומם קרנם ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רלו

[שלהי תרס״ט?]

ב״ה

הנני להודיע לכבודו אשר המניסט׳ החליטו לקרוא ראווינסקי

רלה

נעתקה מגוכי״ק שבאוסף המכתבים, ובראשה נרשם ״תרס״ט לב״. עוד נמצא העתק אגרת זו באוסף הרא״מ מאדייעווסקי ובכתב־ידו, וכתב ע״ג: ״העתק ממכתב כ״ק שליט״א להרב ר׳ יהושע נ״י בביעשינקאוויץ״, ועפ״ז יש לפענח את הרשום בראשה [ע״י מקבל האגרת] ״תרס״ט לב[יעשינקאוויץ]״.

מו״ה יהושע: כבר נזכר לעיל בהערות לאגרת רכט, ששני רבני אנ״ש היו בשם זה. אך כאן בודאי הכוונה לר׳ יהושע נימאטין, שבכתב־ידו נכתב בראש האגרת ״תרס״ט לב״, ומסתמא נרשם זה על ידו בעת קבלתה.

להסיר את הפחד: השוה אגרות־קודש אדמו״ר הצ״צ ד־ה.

רלו

שתי האגרות שלפנינו נעתקו מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בעט עופרת, בלי תאריך ופני׳ בראשן. מהתוכן נראה שזהו נוסח הטופס שנשלח לכמה עסקנים ורבנים ברחבי המדינה.

לעיל באגרת רל כותב ״עפ״ע תהי׳ בקרוב איזה פקודה על הבחירות בדעתי לשלוח אי״ה קו״ק אודות זה״. להלן אגרות רמב־ד נדפסו המכתב כללי והקול־קורא בענין זה, ובהם נראה שכבר היו ידועים אז פרטי הבחירות ותאריכן. א״כ נכתבו שתי האגרות שלפנינו לאחרי תמוז תרס״ט, ולפני מ״ח עת״ר.

ראווינסקי קומיס׳: ועידת הרבנים, שהתקיימה באד״ש עת״ר בפ״ב.

קומיסי' כי נאספו שאלות אשר נחוץ לפתור אותם, ובשבוע העברה נשלח לכל הגו"ב לעשות בחירות, וכפה"נ יהיו הבחירות ע"פ סדר הישן, היינו שבהפקודה לא יהי' נזכר לבחור דוקא ברבנים דתים (בטח נודע לכבודו אשר הסייעזד החליט שהראווינסקי קומיסי' תהי' רק מרבנים דתים, אך באשר עניני הסייעזד עוד לא באו לידי החלטה ממילא לא יהי' זכרון כזה בהפקודה) והדבר תלוי בהבוחרים, אפשר נזכר בהפקודה מהמניסט' לבחור בארתודוכסי', וגם זה לא נודע עדיין.

השאלות שנאספו במניסט' כפה"נ המה שאלות דתיות, אמנם מהמניסט' כתבו להגו"ב שבאם נמצא אצלם עוד שאלות השייכים לאחב"י מבקשים שיכתוב להדעפארט' ויפתרו אותם בראווינסקי קומיסי' וא"י אם הכוונה ג"כ רק שאלות דתיות שבאו לידם שימהרו למסור הדבר לדעפארט' למען יפתרו בזו הקומיסי', או הכוונה גם על שאלות כלליות הנוגעים לכללות מצב הרוחני, ובד"כ יש לחשוב שיהי' נחוץ איזה התעסקות – בעזרתו ית' – בהבחירות, כשיוודע דבר ההחלטה להיות ראוינסקי קומיסי' יוכל להיות שיהי' איזה השתדלות שיהי' גם סייעזד בצירוף להקומיסי' (שגם זאת אחת מהחלטת הסייעזד שבכל פעם יהי' סייעזד ג"כ)

מה שיוודע לנו איזה בירור דברים בספיקות הנ"ל אודיע אי"ה לכבודו, ולע"ע הנני להודיעו את הנ"ל ובטח ימסור כבודו הדברים להרה"ג יחיו ויתיישבו איך לכלכל דבר שתהי' הבחירות רצוי' ומכוונת אל תכלית הכוונה. בד"כ נחוץ מאד שהנבחרים בהראווינסקי קומיסי' יהיו כאלה שאינם מנגדים להחלטת המיעוט בהסייעזד, והשי"ת יהי' בעזרינו.

הגו"ב: = הגובערנאטור (ראשי הפלכים).
סייעזד: כינוס כללי (לא רק ועדת הרבנים) והשוה לקמן אגרת שמה ס"ג.
דעפארט': מחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים.

רלז

[שלהי תרס״ט?]

ב״ה

נודע עתה אשר עוד לא כתבו להגו״ב אודות הבחירות כ״א כתבו להם שיודיעו לקהילות אחב״י אם נמצא אצלם רעליגייאזניע וואפראסין יגישו בלי איחור כי בקרוב יהי׳ ראווינסקי קומיסי׳. וכתבו להם אשר אופן (ספאסעפ) הקומיסי׳ יודיע להם במועדו.

והנה הגו״ב בטח ישאלו מהר׳ מטע״מ, ומהם ודאי רבים יגישו לא רק שאלות כ״א הצעות, אשר מזה יוכל לצמוח שיהי׳ גם סייעזד (אם כי כעת אומרים שלא יהי׳ סייעזד). אם ההצעות יתקבלו אל המניסט׳, או יכול להיות שיקבל איזה הצעות למוסרם לפתרון הקומיסי׳, וכ״ז נוגע להבחירות, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

ו׳לח

ב״ה אור יום ב׳ ה׳ תשרי עת״ר לפ״ק

כבוד הגביר המפורסם נכבד ונעלה יר״א כו׳ מו״ה פרידלענדער נ״י

אחדש״ה. בני הרה״ח נ״י יציע לפני כבודו איזה עניני צדקה גדולים ונכבדים מאד אשר מהראוי ונכון שכבודו יעשה אותם בעזרתו ית׳. ועשייתו זאת תהי׳ אי״ה מרוצה לפני השי״ת. ובזכות זה יתן להם השי״ת אריכות ימים ושנים טובים ותצליחו בכל עניניהם וימלא השי״ת כל משאלות לבבם לטוב.

רלז

ראה בהערה לאגרת שלפנ״ז. ומ״ש ״נודע עתה״ נמשך למ״ש באגרת שלפנ״ז ״מה שיוודע לנו ... אודיע אי״ה לכבודו, ולע״ע הנני להודיעו את הנ״ל״. ונראה שנכתבו בסמיכות זל״ז.

רעליגייאזניע וואפראסין: שאלות דתיות.

יגישו ... הצעות: השוה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

רלח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילומו לעיל — מבוא ע׳ 16].

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו המברכו בחתימה וגמ"ח טובה ודו"ש מלונ"ח

שלום דובער

רלט

[ד' מ"ח עת"ר]

כאשר קרא אותי שלא בדרך הרגיל הי' רצוני שיקבלו אותו.

לשרוף הצעטיל הזה.

רלט

צילום כתי"ק נדפס במגדל עז ע' תרכז.

מע"ל ביאר בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, את פרשת הענין:

פרשת הענין.

אשה אלמנה — ל"ע — הביאה שני ילדי' מעיר זעמבין אחר ר"ה שנה זו. למען לתנם בחדרי המוסד תומכי תמימים. ובהגיע עת קבלת התלמידים נחקרו הילדים הנ"ל כסדר החקירה והדרישה, אחד בן י"ב שנה לומד גמ'. והשני בן י"ג שנה, למעלה ממנו יכול לקבל גם תוס', וכשרונותיו טובים. משא"כ הראשון עודינו נער צריכים להרגילו עוד בלימוד הגמ' בקריאה וכשרונותיו ממוצעים. ומצב תלמיד כזה נק' במוסד החדרים בשם התחלת גמרא.

מצב מוסד החדרים בשנה זו הם באופן כזה, מלמד א' שלומד עם י"ד נערים גמ' עם תוס'. והם קורא' הגמ' וחוזרים אותה והוא לומד עם כאו"א ביחוד. מלמד ב' למעלה ממנו. מלמד ג' לומד עם ח"י תלמידים, שנים שנים, גמ' בעיון הטוב. מלמד ד' לומד עם כ"ב נערי' בעיון נעלה יותר, ג' ג'. ושיעור, ראש ישיבה אחד עם נו"ן תלמידים מגיד לפניהם שיעור בכל יום. והם חוזרי' וקורא' ומעיינים בעצמם. והם נערי' בני י"ד ט"ו. וכ"ז נכנס בסוג החדרי' במוסד תומכי־תמימים יצ"ו.

ולואת הוחלט כי נערי' בני התחלת גמרא כנ"ל לא יקובלו בזמן הנוכחי, ורק הראויים כפי הסדר הנזכר, ולהיות הדבר כן נתקבל רק אחד האחים. והשני הוחזר בקשתו ריקם. וכשמעו התשובה והנה נער בוכה וכה עבר עליו כמה ימים בבכי', וביום ג' (היום הזה) ד' מ"ח נכנס לאחד מחדרי הבית אשר במקרה נכנס לשם כ"ק אאמו"ר שליט"א והנער בוכה במר נפשו לאמר יתום אנכי, וחפץ להיות יהודי כשר. והשגתי לי ימים, ומה אעשה רחמו עלי, והוא בן י"ב שנה: וכעבור שעה הגיעני פתקא הלזו.

סיפור זה נזכר גם ברשימת זכרונותיו של הר"י דוייקאבסאן ע"ה: „ב' בחודש אלול תרס"ט באה אלמנה מזעמבין עם שני בנים א' הי' בר מצוה והשני לפני בר מצוה שם הבכור משה ראובן ושם אחיו הצעיר ש. פייוש . . ." ונראה שזוהי המעשה הנ"ל, אף שלפי המסופר לעיל באו „אחר ר"ה" (ולא בב' אלול), וא"כ למדנו מכאן שנכתבה הפתקא שלפנינו „ביום ג' ד' מ"ח" — עת"ר.

בענין החדרים והשיעור ראה מבוא פ"ה.

רמ

ב"ה יום ה' כ' מ"ח עת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"ע המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה יצחק שי'

מכתבו נכון הגיעני, ויהי' אצל מינאר, ואם יאמר לו להעמיד עלוקות יעשה זאת. והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רמא

ב"ה אור יום ג' כ"ה מ"ח עת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי ומחו' הנגיד המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה פייווש יעקב שי'

מכתבו נכון הגיעני. ובדבר חתנו שי' צריך לנסוע למקומות החמים למאראן ולכל הפחות לקרים. ואינו כדאי להמשיך הדבר כ"א יסע בהקדם, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

בדבר הפשרה עם הערל אם בהסך שנותן יש בזה ריווח לכהפ"ח אף רו"כ כדאי להתפשר ובא"ל צריכים להניח הענין שילך הסוד, ובעזרתו ית' התקוה להשי"ת שכבודו יזכה אי"ה, והשי"ת יצליח לו בכל עניניו.

רמ

נעתקה מצילום כתי"ק.

רמא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
פייווש יעקב: - חפץ. אגרות נוספות אליו — לעיל קנא, ובהנסמן בהערות שם.
חתנו: אולי הכוונה לחתנו ר' ישראל ליב איטקין — דלעיל אגרת קנג.

ובדבר ענייני ... שי' יודיע מצב הענינים כעת ואי"ה אשיב לו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו ומחו' דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רמב

[מ"ח תר"ע]

ב"ה

באשר הבחירה הפלכיות צריכה להיות בכובד ראש ובעיון הטוב מי ומי לבחור שיתאימו אל אמיתת הכוונה, לזאת הנני לעורר ולבקש את הבוחרים הנכבד' שבל יחישו על הזמן וההוצאה ויתאספו אל ערי הפלך איזה ימים קודם היום הנועד על הבחירה, וידברו יראי אלקים איש אל רעהו ויתיישבו היטיב את מי לבחור, וחפץ ה' בידם יצליח לבחור בטוב להטבת והרמת המצב הרוחני בקרב אחינו.

רמג

[י"ג כסלו עת"ר]

מאמר אל הבחירות הפלכיות

רבים מהחפשים אומרים אשר בהראווינ' קאמיסי' המיועדת

רמב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בעט עופרת, בלי תאריך ופני' בראשה. ונרשם בראשה בכתי"ק בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע „מ"ח תר"ע".

לתוכנה השוה לעיל אגרות רלו. רלז. לקמן אגרות רמג. רמד.

רמג

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ח ע' נה (בצירוף צילום חלקי מהכתי"ק) מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים — רק הטופס, בלי פניה ובלי תאריך, ובכותרת „מאמר אל הבחירות הפלכיות".

האגרת נשלחה לכמה רבנים, ובאוסף מונדשיין נמצא צילום האגרת (כת"י סופר וחתי"ק) שנשלחה להרא"מ מאדייעווסקי, ומתחלת: „ב"ה י"ג כסלו עת"ר ליובאוויטש, כ' הרה"ח מופ' ומפורסם כו' מו"ה אלעזר משה מאדאייעווסקי יחי"" ובחתימה: „והנני ידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י שלום דובער".

בנוסח הנשלח ישנם כמה הוספות, ונעתקו בין חצאי רבוע.

בחירות הפלכיות: לבחור נציג מכל פלך.

רבנו נבחר בבחירות אלו כנציג פלך מוהליב (שכולל גם ליובאוויטש), ונסע לשם לתעמולת בחירות, והתארח שם אצל הגביר ר' יהושע ראזינקין (מרשימת הר"י דזייקאבסאן ע"ה).

ראווינ' קאמיסי': = ועידה הרבנית.

להיות יעלה על השולחן שאלת היהודים בעניינים החומריים, בעניני המחי׳ והכלכלה, למען קחת לב העם לבחור באנשים מלומדים והמעמידים עצמן לעסקנים ציבורים, בחשבם במושכל ראשון אשר רק המה מוכשרים ומסוגלים להשתדלות בעניינים החומריים.

והנה לוא יהא כדבריהם אשר בהראווינסקי קאמיסי׳ יבואו הצעות ממין הזה, עוד לא ראינו הטובות והישועות אשר פעלו בקרב אחינו במשך השנים הרבות, ומהם אשר המציאו וחדשו אופני ישועות שגרמו בזה אי־רצון ורוגז, ובדרך כלל ספק גדול אם מביטים בעין טובה על העסקנים הציבוריים האלו. טוב לאחינו להגיש עצומיהם גם בעניני החומריים ע״י אחיהם היראים הקרובי׳ אליהם בלבם, ומצבם המר נוגע לפנימיות לבם ודואגים באמת על צרתם, עניותם ודלותם והשפלת רוחם בוקעים ויורדים עד לעומק נפשם, ואינם הולכים בגדולות ונפלאות ובדרישות נפרזות, ודרכם והילוכם לא בחיל ולא בכח כ״א ברחמים ותחנונים, ועל כל אלה תומכים יתדותם בזכות הרבים שזכות אבותם מסייעתם ובטחונם רק בד׳ אלקי ישראל העונה לעמו ישראל ורב להושיע.

[כל זהו לו הי׳ כדבריהם הם] אמנם באמת בהראווינסקי קאמיסי׳ לא ידובר בה רק בהעניינים הרוחניים, כאשר ניכר בולט מיסוד החק הנרשם בהצירקוליאר המדבר רק בעניינים הרוחניים, וכללות הקאמיסי׳ הזאת היא תחת רשות הדעפארטאמענט לעניני דתיים של האמונות שונות, והמורשה מצד המיניסטעריום המשתתף בהקאמיסי׳ הוא צינאוויניק מהדעפארטאמענט הנ״ל אשר דבר אין לו עם העניינים החומריים, וכל זה הוא דבר ידוע ומפורסם אשר גם החפשים יודעים אותה ותכלית כוונתם הוא רק להטעות לב העם להכניס בהקאמיסי׳ מחבריהם, [אולי יצלח להם] לחדש סדרים חדשים (בעניני הקהילות לפי רוחם המה, להרוס ח״ו עוד יותר את המצב הרוחני במדינתינו) [בעיקרי עניני הקהלות אשר עתה נתעורר בה׳ חפץ ביותר לחדש (רעפארמירין) קהלות ישראל בכל פרטי׳ כמו ... בזי התפלה, בקבלת רבנים ושו״בים, וכמו״כ] לבצור ולחזק את מעמד ומצב הרבנים מטע״מ, והרבנים הדתיים עם כל עניני הדתיים העיקריים וכל הדברי׳ שבקדושה יהיו עוד יותר נכנעים ח״ו תחת ידיהם, ובדרך כלל אשר המה יעמדו בראש כל הנהגת עם ישראל במדינתינו והמה יהיו

צירקוליאר: = שאלון הממשלה אצל הרבנים בשנת תרס״ח — הנ״ל באגרת קעט, ובהנסמן בהערות שם.
צינאוויניק מהדעפארטמענט הנ״ל: פקיד המחלקה לענינים דתיים.

המנהיגים הדורשים והמטיפים [עד שיעלה בידם רעפארמירין כל מצב הקהלות באופן מחודש לפי רוחם] זהו תכלית חפצם ורצונם.

אבל אחינו, הביטו וראו את המצב הרוחני הנורא והאיום מאד, כל עיקר עניני הדת כמו מילה קדושין וגיטין וגם הרבנים והשו"בים הכל תחת רשות הרבנים מטע"מ אשר בהרבה מקומות עושים שַמות ממש ר"ל בעניינים אלו ורבים מאד מהרבנים הדתיים יודעים צרת נפשם אשר סובלים מהרבנים מטע"מ, ופוגעים מהם מעיקות ומכשולים רבים בעניני הדת, ואין ביכולתם לעשות דבר בלי רשותם וכ"ש לנגד להם, ורובם של הרבנים נזהרים לנפשם לבלי לצאת באיזה דבר שנגד רוחם של הרבנים מטע"מ, באשר כל חיותם וכבודם בידם הוא. ובאמת חרפה היא לנו, אשר הרבנים האמיתים שמפיהם אנו חיים, הרבנים אשר בלעדם לא יוכל איש לשום אכל לפיו, בלעדם לא יוכל לחיות חיי משפחה, ועל כל צעד וצעד בדרכי חייו צריך להיות נמלך בב"ד רבנים האלה ואתם עמם כל התורה והדת כולו שהן האדם הפנימי והחיות העצמי בכל ציור קומת אחינו בני ישראל, יהיו משועבדים ומוכנעים לאנשים כאלה אשר חלק אין להם בתורה, ואין להם שום מושג בעניני הדת והיהדות, ואדרבא מנגדים המה להם ותכלית כל חפצם רק להרוס ולחבל ח"ו [והי' ראוי אשר הרבנים מטע"מ ישארו על מקומם ויכהנו בתור פקידים מהממשלה ויקבלו את משכורתם שלמה, אך] עבודתם ומלאכתם של האנשי' האלה צריך להיות רק הנהגת ספרי המעטריקעס וכה"ג ושם יכירם מקומם, אבל חלק לא יהי' להם בעניני הדתות והיהדות.

שפלות מצב החינוך כבר נגע בלב כל אחד ואחד, והאבות דם יגנחו מפריקו' עול בניהם וממצבם הפרוע ר"ל. ובאם ח"ו לא נחיש להמציא עצה ותושי' בעזרתו ית' להטבת החינוך, הרי עוד יורד ח"ו יותר ויותר, ועל אחינו לשום לבם ודעתם אל הדבר הזה ביחוד.

ואתם אחינו הבוחרים, הדבר הזה כעת הוא בידכם, ובכם הדבר תלוי, אם תבחרו אנשים בעלי דיעה יראי אלקים באמת אשר המצב הרוחני נוגע אל עומק לבם, ואשר כח בהם לעמוד בפרץ, ויתנו נפשם על כל העניינים לבנות את אשר נהרס במשך השנים הרבים, ולתקן את אשר דורש תיקון, יש לקוות אשר המצב הרוחני יוטב בעזרתו ית', ובאם ח"ו וח"ו יתנו יד לפושעים ויתנו להם מקום בהראוונסקי הקאמיסי'

מעטריקעס: = תעודות לידה.

הנוכחי׳ אז עוד יוגרע ח״ו המצב ביותר באין ערוך, כי באם ח״ו בפעם הזה ישיגו מזימתם, יצאו בתוקף השלטון ביותר לדרוך על כל דבר שבקדושה ועל כל נושאי דגל הקדש ודגל התורה ולהכניע ח״ו הכל – הל״ת – ובפרט החדרים והת״ת ינהיגו כפי רוחם והחינוך עוד יוגרע ויוגרע ח״ו.

אחי ורעי, החיים והמות בידכם הוא, ובחרתם בחיים.

ידעתי אשר רבים מאתכם שלימים המה אתנו, ורצונכם העצמי והפרטי הוא כרצונינו אנו [והנכם מדמים כי בזה אתם יוצאים ידי חובתכם, ואינכם מחויבים עוד להתערב בענינים כלליים כי לא הייתם מעודכם אנשים כאלה] אבל דעו נא אחינו אשר לעת כזאת אין אתם אנשים פרטיים כ״א אנשים כלליים אשר גורל כל אחינו בידכם הוא, ואין אתם יכולים לפטור עצמכם בדעתכם ורצונכם הפרטי, כל אחד ואחד מכם מחויב לאזור כגיבור חלציו וליתן נפשו ממש לפעול על יתר חביריו. אל תחוסו על הזמן ועל ההוצאה או על בריאת גופם, ותתאספו אל ערי הפלך ימים אחדים קודם הזמן הנועד וידברו יראי אלקים איש אל רעהו ויתאגדו באגודה אחת לבחור בהטוב, להעמיד אנשים אשר מתאימים אל תכלית הכוונה הנרצה, ומי שלא יעשה כזאת, מפורש אגיד אשר כחוטא ופושע יחשב נגד ד׳ ותורתו ונגד כל קהל עדת ישראל.

חזקו ואמצו אחינו ועשו את המוטל עליכם, והשי״ת יהי׳ בעזרכם ויתן לכם הכח והעוז, הוא יהי׳ עם פיכם, הוא יצליח חפציכם בידכם, ובעזרתו ית׳ תעשו פרי טוב לטובת כל אחינו ב״י.

רמד

כאשר בקרוב תהיינה בחירות אל אספת הרבנים בפ״ב הנודעת בשם ראווינסקאיע קומסיע, הנני לעורר בזה את ידידינו אחינו בדברים אחדים:

נודע לכל אשר הר׳ קומיסי׳ יסודה ועיקרה לפתור שאלות דתיות הנצברות בהמיניסט׳ בסבות מקריות שונות שבמדינה במשך כמה

רמד

נדפסה בעתון חבצלת — כ״ז כסלו עת״ר.

שנים, שבאות בזה קובלנות אל הממשלה יר"ה, ולפותרן דרוש לה לדעת דיני תורתנו רק בענינים אלה, ועל פיהם לפתור שאלות הקובלנות, וע"ז נקראה ר. קומיסי' לבאר לה הענינים עפ"י הדת.

כל מי שיש לו מוח בקדקדו יבין אשר למטרה זו דרוש שהנבחרים יהיו יודעי דת ודין וחרדים לדבר ד' זו הלכה לבאר כל דבר עפ"י אמתת הלכותיה של תורה.

ולדאבון לבנו ראינו עד עתה שהיו בהם רק רב א' או שנים לכל היותר, ורוב מנין הקומיסי' הי' מאלה שאין להם חלק בדת ודיני התורה, וגם כאלה שאין יראת אלקים בלבם.

(היתה קומיסי' אחת שלא הי' בה רב כלל ונקראה אז בפי מכה"ע: אספת רבנים בלי רבנים)

סבת הדבר היא, באשר העם הבוחרים אינם שמים לבם אל המושג הפנימי בהראווינס' קומיסיע, רק אל המושג החיצוני לבד, תופסים הם בדעתם את הקריאה החיצונית שקוראים אנשים אל המיניסטערסטווא, ומי אופוא הוא הראוי לעמוד בפני גדולי השרים, הלא האנשים המלומדים אשר פיהם ולשונם עמהם בשפת חלקות ולשון מדברת גדולות ורבים מהבוחרים ידמו באשר קוראים פרעדשטאוויטעלעס יהודים לפ"ב, בודאי ידברו עמהם בענינים החומרים ליהודים, וידמו ג"כ שבודאי רק המלומדים ראויים ומוכשרים להתעסק בשאלת הטבת מצבם החומרי, והחפשים משתדלים מצדם בכל תקף להטעות את עמנו, אשר בהבחר מהם דוקא ישתדלו בהטבת מצב החומרי ויבטיחו אותם בהבטחות טובות לקחת לבם לבחר בהם.

אבל טועים הם הבוחרים בדמיונם עליהם לשית לב אל המושג הפנימי ואל אמתת הקריאה. הקריאה היא רק לחוות דעה בענינים דתיים, ואין לזה שום התערבות עם הענינים החומריים, ומעולם לא הציעו לפני הנבחרים בראוו. קומיס. איזה שאלה חומרית לחוות דעתם בה, ובשאלות דתיות הרי מובן הוא, שאותם שאינם יודעים את הדת ובפרט שאין יראת אלהים בלבבם הרי הם מפסידים ח"ו את הענינים לגמרי.

כבר הגיעה העת אשר אחינו יסירו את העורון מעיניהם, ובכל

פרעדשטאוויטעלעס: נציגים.

מעשיהם ידעו מה הם עושים, ולא יתפתו בדברי פתויים והבלים מאנשים חורשי און המשתדלים להחשיך עיניהם בדברים בלתי אמיתים ובהבטחות שקר, ואל יפסידו בידים גם את הדבר הטוב הנתן להם, אשר הממשלה יר״ה קוראת אנשים קאמפיטענטנע בעניני הדת, והעם שולח לה אנשים שאין לה חלק בה ואדרבה הרוצים בהפסדה ח״ו.

ביחוד ראוי לשית לב אל הראווינסקי קומיסי׳ הזאת המיועדה להיות בקרוב, כי מלבד השאלות דתיות הפרטיות (הבאות ע״י מקרים שונים כנ״ל) תבאנה בה הצעות בכללות הרמת המצב הרוחני באחינו, אשר למטרה זו כבר פנתה הממשלה אל הרבנים בהמדינה להציע לפניה במה להרים את המצב הרוחני, וכאשר עד עתה בדרך רשמי נחשבים הרבנים מטעה״מ לרבני העדה ולהעומדים מצד הדת, פנתה הממשלה בשאלתה הנזכרת אל הרבנים האלה, ונתנה להם הרשות להתאסף יחד למטרה זו, והגישו מכל עבר ופנה הצעות רבות, וכמובן כל דבריהם הם לפי רוחם המה. אמנם באשר הממשלה יודעת ג״כ אשר לפי האמת העומדים מצד הדת והיודעים אותה ואת הרוח הדתי שבהעם המה רק הרבנים הדתיים פנתה גם אליהם בשאלתה הנ״ל, ונתן להם הרשיון להתאסף ולחוות דעה בהרמת המצב הרוחניי, אשר למטרה זו היתה אספת וילנא בקיץ העבר, והגישה לפני הממשלה הצעות נחוצות ונעלות מאד, ועל כל אלה הדברים יהיה המשא ומתן והדין ומשפט בהראוו. קומסיא המיועדת, ואם ח״ו ישתתפו בה רבים מהחפשים יהפכו ח״ו את הקערה על פיה, ויהרסו ח״ו את כל מוסדות הדת והיהדות, הל״ת.

מחזה מכאיב לב הוא לראות, איך שאחינו היראים משמיטים א״ע בכל עת מלהתעסק בכל ענין כללי, וביותר בעניניים הרוחנים הכלליים, אשר בזה נותנים תוקף ועזות נפש אל החפשים והרמת ראש להם להיות המה המתעסקים בכל ענין כללי ומשתדלים להכחיד כל רגש קדש בכל ענין וענין, ולהנהיג הכל כפי רוחם, והמכשלה הזאת היא תחת יד היראים המטמינים א״ע ואנם נותנים נפשם על העניניים האלה, אשר בהשתדלותם והתעסקותם כאו״א בעירו, וכן בהשתתפותם

קאמפיטענטנע: מומחים.

פנתה הממשלה: כנ״ל באגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

הרבנים מטעה״מ ... להתאסף: בקאוונא בחודש מ״ח תרס״ט, כנ״ל בהערות לאגרת קצט, ובהנסמן שם.

בקיץ העבר: בחודש אייר, כנ״ל אגרת רכדי, ובהנסמן בהערות שם.

מהענינים הכלליים היו פועלים הרבה לטוב, כי לא אלמן ישראל מאלקיו, ובנקל היא בעזרתו ית' להטות את רוב העם אל צד הקדש ורק חלישות היראים היא היא אשר גרמה את הרעות ר"ל, ואם חלילה גם בפעם הזאת יעמדו היראים מרחוק יהיו ח"ו מתחייבים בנפשם ובנפש העם כלו וימיטו ח"ו רעה גדול על היהדות כלה, כי כאשר נתבאר לעיל ידובר בהקומיסיע על כללות המצב הרוחני, ואם ח"ו יהי' הרוב מחפשים מי יוכל לשער את הרעות הגדולות אשר תבאנה מזה על כללות מצב היהדות, והחובה מוטלת על אחינו היראים לעמוד על נפשם ולעורר עוז וגבורה בנפשם בהשתדלות יתרה ונמרצה שיבחרו בהראווינסקי קומיסיע המיודעת רבנים גדולי המדינה ואנשים נכבדים יראי ד' באמת ובעלי דעה והשכל אשר קהל עדתנו יכול לסמוך עליהם שיתנו נפשם על הדת והיהדות והשי"ת יהי' בעזרם.

ואל ידמו אחינו היראים אשר כחם קטן ודל הוא, לא כן הדבר, כי עוד רוח רגש הקדש מתנוסס ת"ל בכאו"א מאחינו, ומתעורר מאד לקול קריאת אמת באמתתה של רוח היהדות, ובכל עיר ועיר אם יצא איש בקריאה פנימית מעומק הלב, רבים מאד אשר יתקרבו אליו.

וזאת אשר אנו דורשים ומבקשים בשם ד' ובשם התורה והיהדות, אשר כל איש ואיש אשר יש רגש אלקי בנפשו, יקרא בקול גדול מעומקא דלבא להתאחד יחד בלב אחד לאבינו שבשמים ולב[ח]ר באנשים הראויים ומוכשרים ומתאימים אל הכונה, ועל כולם נשים בטחוננו בד' אלקינו, ועלינו רק לעשות ולהשתדל באמת בכל לב ובכל נפש, והוא ית' יהי' בעזרנו.

ואתם ידידי ד' שימו לבבכם אל כל הדברים הנ"ל הנאמרים באמת לכבוד ד' ולכבוד תוה"ק, והתאזרו ברוח עזה וגבורה בהענין הזה, וידברו יראי ה' איש אל רעהו, גם העירות והמחוזות יתאחדו יחד לבחור באנשים המוכשרים כנ"ל, והשי"ת הבוחר בתורה ובישראל יחוס וירחם וירומם קרנם מעלה מעלה.

כ"ד המדבר לכבוד התורה והיראה אוֹהב דבק מאח ליראי ד' ולחושבי שמו וחפץ הצלחתם ברו"ג תכה"י

שלום דובער שניאורסאהן

ליובאַוויטש עת"ר לפ"ק

רמה

ב״ה אור יום ג׳ ז׳ חנוכה עת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. הטע״ג מסט׳ דנָא קבלתי, ועוד לא קבלנו טע״ג מבואכם שלום. (אפשר נתקבל טע״ג ולא מסרו לי עדיין וכשאצא אי״ה בקרב לסעודת הערב יומסר לי). ובקשתי להודיעיני מנסיעתם שלום ובדבר הקוואנ[ר]טיר ... והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב.

מוסג״פ מכ׳ לידידינו הר״י שי׳, מידידינו הרש״ג שי׳ הי׳ טע״ג שחושב לנוסע בלילה לפ״ב. הוא מבקש אינסטרוקציע מה לעשות. אך הטע״ג נתקבלה באיחור שלא יכולתי להשיב. ומס׳ הודעת לו מנסיעתך ומבין שמסרתי ע״י פרטי הדברים.

אמך תי׳ ובנותיך היק׳ יחיו ב״ה בחו״ש, ומסת׳ כתבו היום.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הנני פב״ש ידי״נ הרש״ג שי׳.

רמה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פטרבורג״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת. והשוה לקמן בהערה לתחלת אגרת רמח.

קווארטיר: אכסניה.

ישלח לה: להרבנית נחמה דינה, למחלת האוניים שלה. השוה לעיל אגרת רח. לקמן אגרות רמז. רמח. רנ. רנא. רצא. שכד. שס. שסד.

הר״י: לא ברור בכתי״ק, ואולי הוא ר״י הנזכר באגרת שלאח״ז.

הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר״י.

אינסטרוקציע: הוראות.

רמו

[ג' טבת]

ב"ה

התחלתי לכתוב לידידינו הרש"מ שי' אבל לא הספיק הזמן לגומרו כי דורש מתינות וכמובן איז שיים ניט פרי, ועוד ר' יצחק לעמפערט ליכנוס, מחובר לזה העתק הטע"ג ששלחתי לר"י שי', הטע"ג להרש"ג שי' בטח נתקבל, ומקווה לקבל איזה ידיעה אי"ה. מהר"י לע"ע לא נתקבל תשובה. היום הודיע הנאצאלניק אשר לא יתן הפאצט בלילה, וא"י אם נתקבלה כעת הפאצט.

והי' זה שלום וברכה

רמז

ב"ה אור יום ד' עשרה בטבת יהפך לששון ולשמחה עת"ר לפ"ק ליובאוויטש

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ונעלה ומרומם י"א כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

ראשית דבר הנני מברכו בברכת מז"ט בעת חתונת בתו תי' למז"ט, מז"ט. יתן השי"ת אשר זיווגם יעלה ליפה בדור ישרים זרע ברך ה' באריכות ימים ושנים ויהי' בנין עדי עד בהצלחה בכל הפרטים בבחו"מ וברו"ג וכבודו יקבל מהם נחת ועונג בכל פרט ברו"ג.

רמו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בעט עופרת, בלי תאריך ופני' בראשה, ונרשם בראשה בכתי"ק בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע — "ג' טבת, פטרבורג. ליובאוויטש" ר"ל שנכתבה מליבאוויטש, ונתקבלה אליו בפ"ב בג' טבת.

הרש"מ: ה"ר שמואל מיכל טריינין מפ"ב.

ר"י: השוה אגרת שלפנ"ז, ובהערות שם.

רמז

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקנג. המשפיע ע' רלח. ונשלמה ע"פ צילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

ועתה אבקש סליחתו על העדר כותבי לו עד כה, כי כבר ידוע לכבודו גודל עוצם טרדותי ובמשך הזמן עוד מתוספים ענינים ודברים. בקיץ העבר הי' לי טרדא רבא מבריאת זוגתי תי' כאשר בטח סיפר להם כ"א ידי"נ שי' וכל המשך היא חלושה בבריאותה וצריכה שמירה יתירה וזה שייך רק להשי"ת לבדו הוא ישמור אותה מכל צו"צ ומכל נו"מ וישלח לה רפו"ש בקרב ויחזקה.

ומן אחר יו"ט התחילו ענינים הכללים להרעיש בעולם, ומה שהי' טמון וכמוס פנימה יצא ובא לידי גילוי כאשר בטח ידוע גם להם אשר מתעתד להיות אסיפת רבנים בפ"ב על יד המניסט', והמלחמה בין המפלגות גדולה היא מאד, וכפה"נ בהבחירות ננצח אנחנו אי"ה שיהיו רובם כשרים, אבל איזה שנמצא מהם עושים הרבה וגם עוסקים מבחוץ בכח גדול. וכללות מצב היהדות במדינתינו צריך כעת לרחמים רבים והרבה יגיעות אנו יגיעים לעורר ולעשות מה שביכולתינו ועם זה רק בה' אלקינו נבטח ואיליו נקווה הוא יחויז וירחם על תורתו הק' ויראתו הט' ועל ישראל עמו וישמרם מכל צו"צ וירומם קרנם מעלה מעלה.

בדבר הדירה אשר שואל כבודו, אינני יודע אם כדאי הדבר נגד ב"ד ידי"נ הרמד"ס נ"י כאשר בטח יהי' בלבו ע"ז ולמה לו לכבודו זאת. וגם יהי' טענות עפ"ע שזה רחוק מהעיר וכה"ג. ובהנוגע אל ההכנסה שישלם כבודו לפ"ע שיווי הדירות זה הרבה לפניו ובפרט כאשר אינו דרוש לו דירה כזאת. וההכנסה הלא נוגע אל הישיבה. ידידינו הרש"ה יחי' בטח נותן לכבודו הכנסת החצר על הוצאת הישיבה, כי כמדומה לי שפעם כתב שממתין על ידיעה בזה מפה, ואמרתי מכבר לבני יחי' שיכתוב איליו ליתן על הישיבה.

ההצעה מכבודו וידידינו הרש"ה שי' בדבר עסק היי"ג הוא דבר כבד ורחוק לחשוב, אבל בדבר לעשות מרתף להשכירו, בזה הי' אפשר לחשוב בכדי להגדיל אי"ה ההכנסה, כי בד"כ ההכנסה לא גדולה, ואם הי' מתקבל מכתבו בעת שידידינו נמצאים פה כמו בר"ה יהי' אפשר

כ"א ידי"נ: – כבוד אביו ידיד נפשי ה"ר אליעזר שמעון קזרנובסקי.
הרמד"ס: ה"ר מרדכי דובער סלונים.
אל הישיבה: השוה לעיל אגרת רכו, ובהנסמן בהערות שם.
הרש"ה: ה"ר שמעון הויזמאן, שהתעסק בקניית החצרות, כנ"ל אגרת קעג אליו, ובהנסמן בהערות שם.
מרתף: בתיאורם של הרשילי"א והרשז"ה (מגדל עז ע' תקנט) את החצר השני' (דאהוד) שקנו בחבררון: „יכיל בקרבו ארבעה דיורין מרווחים וחנות גדול ומרתף תחתיו".

להתיישב בזה, ובאמת אמרתי בקיץ לבני שי' שיכתוב לכ' להציע בזה פרטי הדברים שיגיע לזמן הנ"ל, ומסת' לא כתב כי היינו טרודים בענינים הנ"ל.

מכבר כתבתי שמנדב א' רוצה לקנות נחלה בערך אלף רו"כ, ולא הי' ע"ז תשובה לא מכבודו ולא מידידינו הנ"ל. הסך חמשה מאות ר' בטח נתקבלו, ובס"ה שלחנו ערך ז' מאות או יותר, ובקרוב אקווה שנשלח אי"ה עוד איזה סך על הישיבה, ואי"ה נשלם הסכום שהבטחנו בעזרתו ית'.

לפלא לי אשר כבודו אינו כותב בפרטיות מעניני הישיבה במכתבו האחרון הזכיר רק אשר מצב הישיבה הוטב ברוחניות ונהניתי הרבה מזה, ואלו כתב בפרטיות הי' לי תענוג רוחני. ובקשתי לכתוב בפרטיות כמה לומדים ואת מהותם, ואם לומדים בשקידה, ואם לומדים דא"ח, ואם חושבים זה לענין עיקרי להתעסק בזה ולשום את הדברים על לבם, וגם אם מספיק לו לשלם להלומדים יחיו, ואם כבודו מקבל ע"ח עצמו כאשר דברנו. גם רצוני וחפצי לידע מבריאותו ושלומו ושלום ב"ב יחיו. והשי"ת יעזור לו להיות במנוחה על התו"ע ויראה פרי טוב בעמלו וחפץ ד' בידו יצליח בכל פרט.

בדבר כ' אביו ש"ב ידי"נ שי' כתב הר"נ שי' בשמי לידידינו הרמש"ח יחי' לשלוח עבורו לפה, וכאשר יתקבל אשתדל אי"ה לצרף עוד ולשלוח אי"ה. והשי"ת יחזק בריאותו ויעזור לו שיוכל לישב במנוחה בארה"ק על התו"ע.

אנא להזכירנו בכ"ע על המקומות הק'. ויה"ר שתקובל תפילתנו לרצון כו'. בני יחי' כעת בפ"ב עם זוגתו כלתי תי' בדבר מחלת האזניים שלה אשר בעת האחרונה סובלת הרבה מזה, והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש באה"ר מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

מכבר כתבתי ... אלף רו"כ: כנראה הכוונה להנ"ל באגרת רכו.
מחלת האזניים: השוה לעיל אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.

רמח

ב"ה אור יום א' כ"ח שבט עת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

N. s

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מאור ליום ועש"ק קבלתי תמול לגודל קו"ר, ובו אין דבר מהענינים כלל. חשבתי כשיבוא הרש"ג שי' יהי' בהמקומות שחשבנו, וגם אין שום ידיעת דבר ...

כעת קבלתי הטע"ג שהייתם אצל אליכסאנ' גם הייתם אצל איבסאן בטח. תכתוב מה שנדבר ומצב הענין. גם מה נעשה בדבר השחור איזה חומר הוצג לו ומה עשה הוא. ביאת הרי"י ראפאל' נחוצה היא באשר זאת עכ"פ כשיבוא הוא יוכלו לעשות דבר אודות שילוח המחאות מערי המדינה, הוא ישתדל בהנוסחאות ובהשילוח להמקומות, ותדרוש בואו בהקדם ויהי' אי"ה לעוזר. רז"פ שי' הוא בפ"ב בטח בשביל הענין דוולאדי' וטוב שלא תצטרך לנסוע כי הלא הזמן א"א כעת ליקח על ענין אחר.

נפלא הדבר שאין אתה מזכיר דבר אודות בריאותה ומצבה אחרי שכתבתי בב' מכתבי' לבד מה שבקשתיך קודם נסיעתך.

רמח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ"ב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.

האגרות רמח — רנב דלקמן ממוספרות ע"י רבנו, והוא מספר האגרת שכתב רבנו לכ"ק בנו, בעת שהותו בפ"ב בחורף עת"ר. שבע האגרות הראשונות — מסדרה זו — לא הגיעו לידינו. ואפשר שבחשבון זה נכללות האגרות רמה־ו דלעיל, אלא שהן לא מוספרו.

אור יום א' כ"ח שבט: לפי הקביעות של שנה ההיא צ"ל הכוונה: יום א' בלילה אור לכ"ח שבט.

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.

אליכסאנ': פקיד בפ"ב.

איבסאן: עו"ד בפ"ב.

מצב הענין: בנוגע להכנות הועידה הרבנית.

הרי"י ראפאל': הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש מקעמענטשוק.

המחאות: השוה לקמן אגרת שא. לעיל אגרת רכד'.

רז"פ ... וולאד': ר' זאלקינד פערסין ועניניו השייכים לעיר וולאדימיר. השוה לקמן אגרת רנב.

בריאותה: השוה לעיל אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.

כ"א מורתי הר' תי' כתבה לך בדבר השידוך ותשיב לה בהקדם. לפי מכתב זו"כ תי' לאו"ח תי' תבואו אי"ה שבוע הבע"ל.

מכבר בקשתיך שבעת כתבך מכתב יהי' לפניך מכתבי ותשיב על השאלות.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

כעת פה ר"ל ליובינסקי וקבלתי ע"י פ"ש מכם ונהניתי ת"ל.

רמט

[כ"ח שבט עת"ר]

ב"ה יום ב'

N. 9

תמול ערב הגיעני תשובת ראזענהיים והנני שולחה אליך ותטיב ליתן תיכף להעתיקה בלה"ק ולשולחה אלי. בסוף כותב שהביכער השייכים לזה שלחו לפ"ב. ויהי' נצרך ג"כ להעתיק את הנוגע להענינים הדרושים לנו, אבל ראשית דבר להעתיק המכ' המוסג"פ ולשולחו אלי בהקדם האפשרי.

קבלתי הטע"ג שלך שתשלח היום זאקאז'. אם הי' שולח במכ' פשוט הי' מתקבל מחר. ואפשר גם הזאקאז' יתקבל מחר היינו יום ד' הבע"ל בקר, המכ' הזה אני שולח ע"י בע"ג לרודני'.

השידוך: השוה לקמן אגרת רנא.

זו"כ תי' לאו"ח תי': = זוגתך וכלתי תי' לאמך וחמותיך תי'.

רמט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך ופניה בראשה. ובראשה נרשם בכתי"ק בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע — „פ"ב", היינו שלשם נתקבלה אליו האגרת. וממס. האגרת „N. 9" ומהתארך „יום ב' נראה שנכתבה לאחר מס. 8 מיום א' שלפנ"ז".

ראזענהיים: הי"ר יעקב.

זאקאז': דואר רשום.

ע"י בע"ג לרודני': להניחו בתיבת דואר, כדי שיגיע מהר יותר.

רנ

[תחלת אד״ר עת״ר]

ב״ה

כלתי הצנועה והכבודה תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. דיין בריף ממוצש״ק האבין מיר היום מקבל גיווען ניט מיט פערגיניגין איבער הופט פון דיין ראסטראיסטווע. וואס דוא שרייבשט אז דער דאק׳ גיט שוואכע האפענונג, ער איך דער פון ויניק נתפעל, ווייל ער איז דערויף קיין דעה ניט, ער דארף נאר טאן ויא ע״פ דער מעדעצין, און דיא הילף איז מהשי״ת, דיא מעדעצין האט דער אייבערשטער גיגעבין, און דאס איז אַ כלי צוא זיין הילף, אלזא איז דער דאק׳ וייס נור די כלי, און דיא הילף איז מהשי״ת ... מיא דארף זיין שטארק אין האפענונג דאס איז מעהרער ויא דער טאן. אז מיא טוט מיטללען דארף מען זיין שטארק אין בטחון בהשי״ת אז ער וועט העלפין, ווארעם אלץ איז זיינע און ער טוט אלץ. זיי׳ באיי זיך שטארק אז השי״ת וועט דיר העלפין דאס וועט דיר אי״ה אסאך וירקין. ובקשתי שרייבין אונז פאדראבנע וואס דוא טוסט און ויא עס גייט אללעס, והשי״ת ישלח לך רפו״ש בקרב בזכות כ״ק אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך וחותנך דו״ש מלונ״ת תכה״י

שלום דובער

רנ

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין, בלי תאריך. בראשה נרשם בכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ״פטרבורג״ היינו שנתקבלה לשם. באגרת שלאח״ז, שנכתבה גם היא ל(בנו ו)בלתו לפ״ב כותב ״ת״ל אשר יש הטבה לזו״כ תי׳ ואשר הדאק׳ אומר שיש תקוה״. באגרת דאור כ״ח שבט שלפנ״ז (גם היא לפ״ב) כותב שעדיין לא כתבו לו מצב בריאותה. וא״כ יש מקום לשער שהאגרת שלפנינו נכתבה ביניהן. אך גם אפשר שנכתבה בחדש אייר — כדלקמן אגרת רנא: ״אפשר לסדר אי״ה שתיסע אחר חה״פ הבע״ל אי״ה לפ״ב, ותוכל אי״ה להתעסק עד חה״ש הבע״ל.

פאדראבנע: בפרטיות.

רנא

ב"ה אור יום ג' ו' אד"ר עת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

N. 11

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. תמול קבלתי הטע"ג מהעדר מכ' מאתי, ואני כתבתי לך ביום ה' מכתב תשובה פרטיות בדבר קיוב, וחשבתי שתקבלו ביום ש"ק, וגם תמול לא נתקבל, ויש לי עגמ"נ מזה, אך בטח נתקבל היום.

מכתבך מיום ד' קבלנו ביום ש"ק, ות"ל אשר יש הטבה לזו"כ תי' ואשר הדאק' אומר שיש תקוה בעזה"י. לפי השערתי יהי' באפשר לסדר אי"ה שתיסע אחר חה"פ הבע"ל אי"ה לפ"ב, ותוכל אי"ה להתעסק עד חה"ש הבע"ל. ובקיץ עפ"ע א"א להיות בפ"ב ונראה אז אי"ה, והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב בזכות כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

א. במכתבי הנ"ל כתבתי הכל בפרטיות וכבד עלי לחזור על הדברים שנית, ואבטח אשר קבלת את המכתב. ואפשר אשאלך מחר אי"ה בטע"ג אם קבלת המכתב ומה אתה חושב בדבר הנסיעה.

ב. מה שתחשוב שיספיק שתבוא לפ"ב לבקר הענינים או שיקרא אותך. על קריאתו אין מה לסמוך, וגם כאשר תיסע אי"ה זו"כ תי' מפ"ב, תהי' בואך לפ"ב לפלא, אמנם משו"ז אין לדחות הנסיעה לקיוב.

ג. חשבתי אשר ידידינו הרש"ג שי' עשה איזה סדר בדבר המתן לאיבסאן, כי מהבטחת מינסק ורי"ל ושע"י הרי"י יחיו כמעט יש הנדרש, ובדבר נסיעת הרמ"מ שי' כפה"נ עדיין רחוק מהפועל. ממכתבך נראה שהר"י שי' הי' כעת בפ"ב (מסת' בעניניו הפרטיים).

רנא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ"ב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
N. 11: — „N. 10" לא הגיעה לידינו, והיא האגרת ד„יום ה'" הנזכרת בסמוך.
בדבר קיוב: ראה לקמן ס"ב „הנסיעה לקיוב".
הטבה לזו"כ: = לזוגתך וכלתי, והשוה לעיל אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.
איבסאן: ער"ד בפ"ב.

מקוים אנו על ביאת זו״כ תי׳ בשבוע הבע״ל לביתינו צלחה. ואם אתה תיסע לקיוב, תוכל ג״כ אי״ה לפי השערתי לבוא לביתינו שלום וצלחה אי״ה בשבוע הבע״ל. והשי״ת יצליח דרכם.

כ״א מורתי וא״ז הר׳ תי׳ כתבה לך איזה פעמים בדבר השידוך שמציעים מפ״ב עבור ... תי׳, גם בקשה אותך קודם נסיעתך וכפה״נ שכחת ע״ז לגמרי. ומהראוי ונכון שתדע את הענין על בורי׳,

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רנב

ב״ה אור יום ה׳ ח׳ אד״ר עת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

N. 12

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. תמול והיום בקר לא הי׳ מאתך מכתב. כעת לא נתנו הפאצט אני מקווה שיהי׳ מחר אי״ה מכתב. תמול קבלתי הטע״ג שלך בדבר וולאד׳ ויען שאני חשבתי לשלוח טע״ג רק לזאלקינד ולא לגינצבורג מהטעם הידוע, ואתה כותב לשלוח לשניהם, ושאתה כותב בפרטיות נשאר אצלי להמתין עד מחר אי״ה, ובאם ח״ו לא יהי׳ מכתב אשלח רק לרז״פ שי׳.

היום נתקבל מהשו״ב דשם בשם הבן פסח נדבה חמשים רו״כ ומבקש להגיד קדיש וכו׳. ומבקש אדרעס פרטי שגם הזקנה רוצה לשלוח נדבה.

כ״א מורתי וא״ז: = כבוד אמי מורתי ואמך זקנתך.
בדבר השידוך: ראה גם לעיל אגרת רמח.

רנב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
בדבר וולאד׳: הנ״ל אגרת רמח „רז״פ... דוולאדי״.
זאלקינד: פרסיץ.

היום קבלתי הטע״ג ואיני יודע כלל הכוונה, מסת׳ שייך זה להמכתב שיהי׳, כפה״נ מדבר בדבר היו״ר בהקאמיסי׳, וא״י אם הכוונה שגראד׳ יהי׳ היו״ר או שראפ׳ יהי׳ (שלכאו׳ אין זה מתאים כ״כ), ורצוני הי׳ לידע אם חושבים אודות השבעה, ומי חושבים לבחור, כמה רבנים, וכמה מהאחרים ומי ומי כו׳.

מה נעשה בדבר ההעתקה של מכתב ראזענהיים, אשר נחוצה לי לראותה, מקווה אני לקבל מחר אי״ה מכתב ולהוודע מכל.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תמול מסרתי לרמ״ר שי׳ לשלוח לך בדבר החוקים מהישיבות אשר נחוץ להשיגם אי״ה.

בהקאמיסי׳: ועידת הרבנים העתידה להיות בפ״ב.

גראד׳: הג׳ר חיים עוזר גראדזענסקי.

ראפ׳: הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש, מקרעמענטשוק.

השבעה: חברי ועד המארגן שע״י הועידה, ואלו הם: א) מהרי״ל צירלסאן — יו״ר. ב) הגר״ח סאלאבייציק. ג) הגרח״ע גראדזענסקי. ד) רבנו. ה) הר״ש פולינקובסקי מאדעס. ו) הרמ״מ חן. ז) משה מזור מקיוב.

כמה רבנים וכמה מהאחרים: ואלו הם: א) בארון דוד גינזבורג — יו״ר. ב) ה.ב. שלאסבערג. ג) הר״י מזא״ה ממוסקבה. ד) יועץ הסתרים ש. פוליאקוב. ה) ל. ברודסקי מקיוב. ו) משה מזור מקיוב. ז) הר״ש פולינקובסקי מאדעס. ח) הרי״ הייליפרין מאודיסה. ט) וו. טיאמקין. י) רח״ל איטקין מאלכסנדריה. יא) מהרי״ל צירלסאן. יב) משה קליגמאן. יג) ד״ר פיליפ פרלמן מסימפרופול. יד) ר״מ מרקוס מיבפטוריה. טו) הרי״מ ברונשטיין מיעקאטרינוסלאב. טז) הרי״א חיימוביץ. יז) הרי״י ראפאלאוויטש מקרעמענטשוק. יח) הרי״מ מאדייעווסקי מחורול. יט) הגרח״ע גרודזענסקי. כ) הר״ח אייגעש מווילנא. כא) הרי״י רבינוביץ מפונוביץ׳. כב) ישראל חאראזיצקי. כג) הרב חריף מזאסלאוו. כד) קלמן פרענקל מאוסטרוג. כה) הר״א סאלאבייציק מבריסק. כו) הרב פיינשטיין. כז) הר״י שניאורסאהן מצ׳רניגוב. כח) הרמ״מ חן. כט) הג׳ר מאיר שמחה הכהן מדווינסק. ל) הרש״ל מעדאליע. לא) רבנו. לב) חיים יעקב לנדא. לג) ל. ספיר מוויניץ. לד) הרי״ ביק. לה) אדמו״ר מהרש״נ מבאברויסק. לו) הראי״י גירשעוויץ. לז) האדמו״ר מהרמי״א ליינער מראדין. לח) הרמ״נ ירושלימסקי מקילק. לט) רצ״ה טננבוים מלומז׳ע. מ) הרי״ב גרויבארט מבענדין. מא) האדמו״ר מהרי״צ מורגנשטערן מסוקולוב. מב) היהודי המלומד מ. ל. קרעבס (ע״פ עתון: העולם היהודי (– Еврейскій Міръ 25 בפברואר 1910).

העתקה ... ראזענהיים: ראה לעיל אגרת רמט.

רמ״ר: ר׳ משה רוזנבלום.

רנג

ב״ה אור יום ג׳ י״ג אד״ר עת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
אליעזר משה נ״י

מכתבו נכון הגיעני, כעת השקו״ט בהדיפ׳ בדבר מינוי השבעה ועדיין לא נדע איך ומה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו שיעלה לטוב.

בדבר סדר הקריאה, לפ״ד לא תהי׳ הזמנה מתמן אחרי שזה בתור צירים מהמדינה, וכבר הודיעו יום הנועד בהצירקליאר השני, ועל הצירים לבוא בעצמם, ואפשר שלהז׳ תהי׳ הזמנה, ובדבר ההוצאות כותבים מכ״ע שמשתדלים שינתן ממכס הבשר ולי לא נדע מזה דבר.

כללות הענין דורש ר״ר, כי האויב מתגבר מאד, והשי״ת יהי׳ בעזרינו ויעמוד לימין צדקינו ויושיענו ויתרומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב״י בכל פרט ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רנג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אליעזר משה: מאדייעווסקי. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.
דיפ׳: = דיפארטמענט (מחלקה לענינים דתיים).
שבעה: שבעת חברי ועד המארגן ומנהל שע״י הועידה. השוה אגרת שלפנ״ז, ובהערות שם.
צירקליאר: מכתב חוזר.
להד׳: השבעה הנ״ל.

רנד

ב"ה אור יום ג' כ' אד"ר עת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. זה יותר מב' חדשים אשר שלחתי לו ע"י אווז"ג מויטעפ' סך שמ"ה 345 רו"כ, ועד עתה לא כתבתי לו על מה המה, והוא מעוצם טרדותי בזה הזמן נוסף על התמידיות מפני עניני הכלל העומדים עתה על הפרק אשר בטח נודע שבקרוב תהי' אסיפת הרבנים בפ"ב. והאסיפה הזאת מובדלת היא מכל הקודמות לה, ונוגעת בכל עיקר מעמד ומצב היהדות במדינתינו, והמלחמה גדולה מאד בין היראים והחפשים, תחלה היתה מלחמת הבחירות ובכמה מקומות ת"ל עלה בידינו שעלו הבחירות בטוב, ועתה המלחמה בגוף העניינים, כי גם מהם דחקו ונכנסו בין הנבחרים ומשתדלים ומתעסקים הרבה ותכלית כוונתם ממש להפיך כו', השי"ת יפר מחשבתם. התחלת האסיפה תהי' אי"ה ביום ג' ד' אד"ש הבע"ל, והשי"ת יהי' בעזרינו ויתן לנו כח ועוז לעמוד נגד כל הקמים על ה' ותורתו ולהפר עצתם, ויתרומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב"י ברו"ג, ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

חשבון המעות, ק"ן רו"כ על הישיבה, וצ"ה רו"כ בשביל כ' אביו הרב שי', ומאה רו"כ יהיו אצלו כי נתקבל מכ' מש"ב ריי"ס שי' שיש ספרים לקנות, ואם אקנה אי"ה יהיו ע"ז מעות אלו.

קבלתי מכתבו והצעתו שיבוא לפה אי"ה, ולפ"ד נכון הדבר שיבוא כבודו לפה בשביל כל העניינים שיש לדבר אי"ה, ואין לי לפרט העניינים וגם אין הזמן מספיק כעת להאריך, וכאשר יבוא אי"ה נדבר הכל. והשי"ת יצליח דרכו ויבוא לפה לשלום וישוב לביתו נאוה קדש לחיים ולשלו' ויהי' הכל בהצלחה.

רנד

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

אווז"ג: אנווייזונג (שטר).

ריי"ס: ר' יעקב יוסף סלונים, שהי' קונה ספרים באה"ק עבור רבנו — כדלעיל בהוספה לאגרת קמח, ובהערות שם.

בשבוע הבע"ל אסע אי"ה לפ"ב אל האסיפה והשי"ת יצליח דרכי, ונא להזכירנו לטובה על המקומות הק'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

באה"ר הנני פב"ש כ' אביו ש"ב ידי"נ הרב שי'.

רנה

[אד"ש עת"ר]

אסיפת רבנים בפ"ב על יד המניסטריום

הנסיון מראה אשר כל אדם שהוא גדול יותר יהיו לו מנגדים יותר. הסיבה לזה היא – הקנאה. שהיא ממדה שאין אדם נמלט ממנה, בטבע בני אדם נמשכים איש אחר רעהו, כאשר רואה חבירו בונה איזה בנין הוא משתדל להשיג ג"כ כמוהו, עד שאמרו החכמים הקדמונים שאלמלא הקנאה אין אדם נוטע כרם ואין אדם בונה בית וכיוצא בזה. וע"ז רמז החכם מכל אדם (קהלת ד' ד') וראיתי אני את כל עמל ואין כל כשרון. המעשה כי היא קנאת איש מרעהו, עם כל זה היא גנות הנפש ושפלותה. והרע שבה היא מרעת המדות ביתר שאת על כל המדות הרעות. וגם הטוב שבה – מגונה הוא. וכאשר סיים בה החכם גם זה הבל ורעות רוח.

הקנאה היא על שלשה דרכים האחת טובה היא במינה, והשתיים רעות הנה. האחת היא המקנא בכשרון מעשיו של חבירו ואשר קנה

רנה

נעתקה מכת"י 1310 קעה, א. 830. בשניהם — בין העתקת אגרות רבנו ובנו נ"ע, בשניהם ישנן תיבות רבות (השוות) שהועבר עליהן קו מלמעלה ומלמטה, כנראה, למחיקה. ונראה שהן העתקה מדויקת, שבה העתיקו גם את התיבות שבגוכתי"ק — שהועבר עליהן קו למחיקה.

מתוכן הדברים נראה שזהו כעין נאום הפתיחה שנשא רבנו באסיפת הרבנים, ורשמו לפנ"כ לעצמו. וראה לעיל אגרת שלפנ"ז, שהאסיפה התחילה בד' אד"ש.

עוד עד"ז השוה תורת שלום ע' 221, ובהנסמן בשוה"ג שם.

הקנאה: בצד הגליון נרשם: ר"י באבות.

חכמה הרבה, ומשתדל גם הוא להיות כמוהו, וע"ז אמרו (ב"ב דף כ"א ע"ב) קנאת סופרים תרבה חכמה. הקנאה הזאת תהי' באיש המעלה ואשר ביכולתו להגיע אל המעלה העליונה, כי לא יחמוד איש בדבר המופלא ממנו ואשר לעולם לא יגיע אלי'. והנה גנות המדה היא במה שלא ירצה במעשה הטוב ובהחכמה מצד עצמם, כ"א בקנאתו בחבירו האיש השלם יטרח וישתדל בכשרון המעשה ובקנין החכמה לאהבת הטוב בעצם, וזהו הנק' לשמה. ובזה לא יהי' לו שיעור והגבלה בהשגת המעלות, אבל אם מקנאת אדם ישתדל בהם אין זה מאהבת הטוב – בעצם, והוא הנק' שלא לשמה. ויסתפק עצמו בהגיעו אל מעלת חבירו, אמנם הנאות בזה הוא בהתחלת קנין המעלות. וזהו אמרם קנאת סופרים ולא חכמים, כי אשר הגיע למעלת החכמים ילך מעצמו בעילוי חכמתו וכמ"ש (משלי א' ה') ישמע חכם ויוסף לקח.

אמנם שתיים רעות הנה ולא ימצא בהם טוב כלל, האחת היא מצד הפחיתות שלו, להיות שהוא אינו הולך בדרך הטובה ואין בו העילוי שבאיש המעלה, אם מפני חוסר כשרונות או שאינו רוצה בהם. אינו רוצה שיהי' בעולם מי שהולך בדרך ומי שיהי' בו העילוי בכדי שלא ימצא בעולם טוב ממנו. והשנית הוא השונא את הטוב, וכשרואה מי שהולך בדרך הטוב מקנא בו מצד שנאתו בעצם למין הטוב וזו היא רעה מכל הקנאות. הצד השוה שבהם שהמקנא משתדל להציר ולהעיק את האיש והמעלה והטוב, לבלבלו ולהדיחו מהדרך הטובה, אמנם גרוע הוא מין השני לבד הגרעון בעצם מהותו מה ששונא את הטוב, גרוע הוא גם בפעולתו שישתדל להביא את הטוב אל ההפכי. כי המין הראשון רצונו רק למונעו מהטוב בכדי שלא יהי' מעולה ממנו, והמין השני רצונו להכחיד את הטוב. וזה דוקא ע"י שמביאו לידי תמורה אחרת הפכית, וע"כ משתדל להביאו לידי רע ולהטעי' לו את הרע שימצא בו דוגמת אותו הטעם והתענוג שמצא בהטוב.

המקנא הראשון מזה המין הי' הנחש הקדמוני, כי האדם קודם [החטא] עסק במושכלות ובהשגות אלקית ואשר בזאת חננו הבורא והבדילו בזה מכל הבע"ח. והוא שאמר בו בצלם אלקים ברא אותו, צלם היא צורה עצמיות לא מקריות, והוא הנפש שהיא הצורה העצמיות, והוא הנפש השכלי שזה נפש האדם ואומרו בצלם אלקים היא ההשגה אלקית, אשר בזה הי' כל התעסקות האדם, ומעוצם עיונו

וזהו אמרם: **בצד הגליון נרשם: מהרש"א שם.**
המקנא הראשון: **בצד הגליון נרשם: מו"נ.**

במושכלות האלקית, לא הי׳ בו מושג אף במקצת בהטוב והרע הגופני, כי להיותו דבוק אל המושגות האלקית הי׳ מובדל בתכלית מהמושגות הגופניות, והנחש (הוא השטן הוא היצה״ר) בקנאתו הגדולה במעלתו הנפלאה בשנאתו בעצם את הטוב, הסיתו לעסוק במקצת עכ״פ בהטוב הגופני (היא הנגיעה כמארז״ל שדחפה כו׳) והבטיחו אשר בזה לא תמות נפשו מות רוחני, ולא יאבד את אשר הוא חושב לטוב, היא המושג הרוחני לגמרי, ושפחה תירוש גבירתה כי הטוב המדומה (שהוא רע באמת) בא תמורת הטוב האמיתי.

אמנם גם הרע בריאה מאת אלקים היא וכמ״ש ובורא רע, אך לא נבראה לצורך עצמה כ״א לבחון את הטוב, כי הנה אין דבר מתבטל בביטול גמור ע״י מנגדו אלא אם הוא דבר הבטל בעצמו, אבל דבר הקיים בעצמו לא יתבטל ממנגדו ואדרבה יתגבר יותר ואם ינוצח הוא רק לפי שעה ואח״כ ינצח ויתגבר, ע״כ הטוב האמיתי להיותו חלק אלקי, וחלק עצמי וקיומו לא יתבטל ביטול גמור ע״י מנגדו ולהיפך עוד יתגבר ויסיר מאתו את הרע הכרוך עליו עוד יונער מעפרו ויהי׳ כנוגה אורו וכמו המים שיש להם תוקף עצמי אם יסתם ברגבי עפר הרי המים מתגברי׳ עי״ז, וכאשר יאספו ויקבצו כחותיו יבקעו ברעש את הסתימה, ויהיו ניגרים כטבעם בכח אמיץ וחזק יותר, כך הטוב האמיתי גם אם יכוסה ויסתם מהרע המנגדו הנה בהעלמו מתאספים כחותיו הטובים וסוף כל סוף ינער מעליו את הרע ויצא כברק חצו באור המאיר ביותר, וזה תכלית כוונת בריאת הרע בשביל התגברות הטוב עליו, אשר אז יהי׳ טוב מאד, ובמדרש רז״ל הקב״ה אינו מנסה אלא הצדיקים הה״ד ה׳ צדיק יבחן הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה כל שהוא כותשה היא משתבחה וכל זמן שהוא מקיש עלי׳ היא משתמנת, ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה אינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהיא פוקעת, כך אין הקב״ה מנסה את הרשעים אלא הצדיקים, והוא הדבר אשר אמרנו שתכלית הכוונה היא לבחון ולצרף את הטוב שעי״ז הוא משתבח, ומהנודע אשר העשי׳ בפועל נקל יותר מהמושכל בפועל, וע״כ תחלת התגברות הטוב הוא לנגד אל הרע במעשיו הטובים בפועל, ואח״כ יתגבר גם בחכמתו וכ״ז שהוא מקיש עלי׳ היא משתמנת בלימוד הטוב.

ב

כנסי׳ הישראלית בגלותה מספרד נתפשטה על כל הארצות, ורובה ככולה באה אל ארץ רוסי׳ ופולין, באה אלי׳ היא עם כל תפארתה חכמי׳ הגדולים ותלמידי׳ הרבים, וקבעו בה בתי מדרשים רבים לתורה.

בפרק הזה צריכים לבאר מעמד ומצב התורה ברוסי' בשנים הקודמונים ושגם סוחרים הי' תורתן קבע שבאו בכי"ו לאחר מסחרם לביהמ"ד ללמוד שיעורי גפ"ת, והיראה התנוססה על כל אדם ולא ידעו שום רעה.

אך מגודל מעלתה כך רבתה בה קנאת הרשעים שונאי הטוב והשתדלו להסית ולהדיח בטענה שצריכים להיות אדם גם בעניני העולם וליגע עכ"פ בעה"ד דעת השפה וכה"ג, ואח"כ משכו אחריהם יותר ויותר והטביעו את העם ברעל לימודים וברעל האפיקורסיות, והנה בכל עת עוררו מעשיהם צער ותוגת היראים והחכמים הגדולים והשתדלו לעצור בעד הרעה, ואמנם מקרי הזמנים הביאו אשר העם הלך בחשיכה אחריהם, והלימודיות התגברה בתוקף עוז עד שהגיע למרום קצה, אך המנגד הזה עורר את הטוב ביותר וכל העם בחלה נפשם בהמשכילים ובהאנטיליגענציע בכלל ומביטים עליהם כעל רוצחי נפשם שהביאו את בניהם למצב כזה ונפל מעמד ומצב האינטיל' בנפילה גדולה. ולעומת זה יתקרבו העם אל שרידי הרבנים ואל היראים וחפצים להשיב המצב הרוחני.

בפרק הזה יבאר דבר אסיפת הרבנים אשר זה כשתי שנים התחילה התעוררות בדור אסיפת רבנים ע"י המניסטריום והממש' בראותה ג"כ את המצב הפרוע פנתה אל העם לתת לה הצעות להטיב המצב, וכמובן פנתה אל רבני העדה (אבשצעשיט') שהמה ההשייתוים, אמנם פנתה ג"כ אל הרבנים הדתיים ונתנה להם רשות אסיפה אשר האסיפה הזאת נשאה חן בעיני העם יתר שאת על רבות האסיפות של רבני העדה, וגדלה ערך הרבנים הדתיים בעיני העם בעקב האסיפה הזאת, והאינטיל' בראותה צרת נפשה ונפילתה בעיני העם [...] זה [...] הרבנים, לקחו עצות בנפשם ודרך תחבולה להם לקרוא עצמם בשם עסקני הצבור, היינו לאמר אל העם שהמה הקרובים אל המל' והמה המתעסקים בטובתם והמה ימצאו עצה להרים את העם ברוח ובחומר, ולתכלית זאת עשו והחכימו להשיג רשיון אסיפה (אסיפת קאוונא) ובזה יאמרו אל הממש' שהם צירי העם ודחקו עצמם לכנוס גם באסיפת הרבנים בשעה שבאמת אין להם כל חלק בה כו'.

כשתי שנים: ראה לעיל אגרת קעט, ובהנסמן בהערות שם.

בדור: כנראה צ"ל: בדבר.

אבשצעשיט' ... ההשייתוים: כנראה יש כאן טעות מעתיק.

[...] זה [...]: בכת"י 1310 — שתי תיבות אלו איננו ברורות, ובכת"י 830 — חסרות [ואולי מכאן ראה שכת"י 830 הועתק מכת"י 1310 הנ"ל]. ור"ל שלא יכלו יותר לקרוא לזה בשם רבנים.

אסיפת קאוונא: השוה לעיל בהערות לאגרת קצט.

דחקו עצמם: השוה לעיל אגרת שלפנ"ז.

רנו

ב״ה יום ה׳ ת״א עת״ר לפ״ק
פ״ב

זוגתי תי׳ בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳ נכדותי היקרות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. דיינע בריף מיום א׳ ומאור ליום ג׳ האב איך מקבל גיוועז לגודל קו״ר. איך בעט דיך זייער אויף וייטער שרייבן מיר בכי״ו משלומך הטוב.

פון מיר וועסטו אי״ה היום האבן א פאדראבנעם גריס ע״י בנינו היק׳ יחי׳, דו וועסט זעך אי״ה אודאסטאווייערן אז דו האסט ניט וואס אום רוהיג זיין ח״ו. נאטירלעך איז ניט פרייאטנע צוא זהען ויא מיא פירט איבער ח״ו א זאך וואס איז נוגע אין די גאנצע אידעשקייט. און וועד פירט דאס איבער כו׳. אבער וואס מורא האבן ח״ו איז ניטא.

נעכטן האט זעך באלטערירט דיא רבנים פראגע אין דער סעקטייע זיצונג. מיין פראייעקט האט סלאסבערג און חיים עוזר בשום אופן ניט צוא גילאזין צום באלטעראווקע. איך האב זעך גנוג גימאטערט נאר איך האב קיין פאדייערסקע גיהאט. סלאס׳ האט זעך ביצויגען אויף דער אין שטימונג פון הרב מבריסק על הצעת חיים עוזר, און מיט אלע

רנו

נעתקה בנוכחי״ק שבאופף המכתבים. מכאן ואילך — כדרת אגרות קהר בותב רבנו לביתו בשעך יבי הועידה הרבנית בפ״ב, ובהן בספר בפהלך העניגים בועידה.

פאדראבנעם גריס: פ״ם בפורם.

אודאסטאווייערן: יתאבת.

פרייאטנע: נעים.

באלטערירם: הרעבדה להצבעה.

סעקטייע ויצוגע: יבישת הבחלקה הרבנית.

מיין פראייעקט: הבדובר הוא בדיון אדות חיוב הרבנים בתעודת השכלה (צענזו) ס.כ״ן פראייעקט׳ הוא שלא יתחייבו הרבנים בשום ,צענזו (וניהול תעודות הלידה וכו׳ יהי׳ — לא ע״י הרב, אלא ע״י רעגיסטראטאר).

סלאסבערג: העויד ה. ב.

סלאסבערג און חיים עוזר: שלדעת שניהם יתחייב הרב ב,צענזו. אלא שלדעת הגרח״ע תסמיך ,צענזו של ידיעת שפת רוסיא (כדי שיוכל הרב לנהל את תעודות הלידה וכו׳). ולדעת סלאסבערג יתחייב הרב ב,צענזו של ידיעות כלליות.

פאדיערסקע: עזרה.

א״ן שטימונג ... חיים עוזר: הצעת הגרח״ע, שבלבד הרב שיש לו ,צענזו, תוכל כל עדה לבחור גם

קונצין ניט קוקינדיק אויף דיא זאכן וואס איך האב זעך גישטעלט האט ער באלטערט דיא הצעה און זיא איז דורך גיגאנגען ברוב דיעות 14 נגד 9 . . .

דער דאקלאד וועט פארטיג ווערן ביז מוצש"ק צוא דער פלענארנער זאסידאני' דאן וועט זעך דאס אויף געבן צום סייעזד זיצונג.

האט א גוטין א פריילעכן פורים, הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ויתרומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב"י ברו"ג. ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואישך ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קאליסאוו האט תמול ערב גיזאגט לצירלסאן ולהר"מ חן אז דער מיניסטער איז זייער צוא פרידין פון די רישעניעס פון דער ראווינסקי קאמיססי'.

רנז

[אמצע אד"ש עת"ר]

1) הרב יהי' לאב הכנסי' לתבוע עלבונה של הדת והכנסי'

.בורה הוראה' בלי כל ידיעה כללית. וגם הגר"ח הכהן להצעה זו (אלא שלאח"ז התחרט — כדלקמן אגרת רנט).

14 נגד 9: בפחלקה הרבנית נכנסו עשרים ושלשה צירים.

דאקלאד: המלצות המחלקה הרבנית.

פלענארנער זאסידאנ' ... סייעוד זיצונג: אסיפה הכללית של הועידה. ושם הצביע הרוב כהצעת הגרח"ע הנ"ל. המיעוט (י"ב במספר) מהמתקדמים כהצעת סלאבעדג הנ"ל. והמיעוט (ח' במספר) מהרבנים כהצעת רבנו הנ"ל. בכל הנ"ל באורוכה — ראה .חשבון קצר' שהדפיס רבנו בשעתו (נעתק בס' התולדות של רבנו ע' 313 ואילך). לקמן אגרות רסד. רעז — ובהנסמן בהערות שם. שכט. שלג. שנ. שנב.

קאליסאוו ... מיניסטער: המיניסטער הוא, כנראה, ראש הממשלה ושר הפנים סטוליפין, וקאליסאוו — אי מפקידיו.

רישעניעס: החלטות.

רנז

נעתקו מגוכתי"ק שבאוסף הכתבים. צילום כתי"ק והעתקתו נדפסו בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ח ע' נז וע' סד.

בחשבון קצר מהועידה שהדפיס רבנו בשעתו (סה"ת שלו ע' 311) מבואר איך חולקו הדיונים לארבע ועדות: א) שאלת הרבנות. ב) הפתדרות הקהלות. ג) שאלות דתיות. ד) שאלת החינוך. בין 37 ההצעות

מה[מ]בזים אותם בפה או בכתב. 2) דברים שבדפוס המזיקים לרוח היהדות או לצניעות יוחרמו ע"י הממ' והעורכים יענשו והנדפסי' מחו"ל לא ינתנו לעבור. 3) המבזה את הדת והקדוש לבנ"י והמעללים על היהודים ואמונתם יענשו ע"פ תביעת הרב כמו בביזוי יתר הדתות. 4) המשפטי' יהיו או ע"פ חוקי המדינה (אם נמצאים בהם) או ע"פ השו"ע כפי שיבאר הרב אל השופטי'. 5) כל עניני הכשרות יהיו תחת השגחת הרב ויהי' ברשותו להכריז עליהם הן על ההכשר והן על האיסור. 6) מה שימצא הרב שדרוש להשגחה ע"פ הדין יתמנה אותו שהרב ימצא אותו למוכשר. 7) המוכר דבר אסור יענש על שהכשיל ועל אונאה. 8) בכל פלך יהי' וועד של ג' רבנים לפקח בעניני הדת ולפתור שאלות הנולדות בפלכם, וההחלטות שלהם יחשבו לחוק בגלילותיהם. 9) הוצ' הוועד יהי' על ערי הפלך. 10) בועד הרבנים שבמניסט' יהיו רק המומחים בעניני הדת ויבחרו ע"י רבני הדת. 11) עניני הדתיים של יהודי פולין יהי' תחת הנהגת ועד הרבנים הנ"ל ובהועד יבחרו ג"כ רבני פולין כפי חשבון מספר יהודי פולין. 12) סמיכות רבנים יהי' מג' רבנים במותב תלתא כחדא. 13) שו"ב ומנקר מלמד מורה וכ"ש מורה בת"ת הממ' יהיו מוסמכים הנ"ל, והרשות להרב לבחון ולתהות על קנקנן תמיד. 14) הסמיכה תהי' לאחר שיביא תעודה על ישרותו מרבנים המכירים אותו, ואם אחר הסמיכה ימצא בו פסול מחויב לחזור הסמיכה ובא"ל יענש. 15) בהסמיכה יהי' מפורש כשרונותיו, ומלמד ומורה מה יכול ללמד ולאיזה תלמידים. 16) סדרי וספרי הלימוד בכל בתי הלימוד יהיו נקבעים ע"פ הרבני'. 17) רב שנתמנה ע"י שוחד ביכולת ועד הפלך להסירו ולתבוע מאתו סמיכתו חזרה. 18) לבטל חוק חיוב לימוד שפת רוסי' בחדרים. 19) בתי כנסיות יהיו לפי מספר המשפחות לא לפי מספר הבתים. 20) בכל ביהכנ"ס יעמוד בראש איש מוסמך מהרב שיודע דיני ביהכנ"ס ויר"ש. 21) התלמידים שהגיעו להוראה יפטרו מעבוה"צ, ולכה"פ ינתן להם ארכא עד שישתלמו בלימודם ואח"כ יהי' דין עבודתם כמו המתנדבים. 22) לבטל חוק שביתת יום הראשון משומרי ש"ק. 23) לא יהי' כח בשום אדם להכריח משרתו או פועלו לעבוד בש"ק וכן בכ"ד שנגד הדת. 24) שיהי' כח ביד

סלפנינו נבצאות הצעות הס"ימות לכ"א בארבע בחלקות הנ"ל, ע"כ בכתבר שזוהי רשימה שרשם לעצמו מה להציע בכ"א מהועדות הנ"ל.

לקמן בסוף מובאת ההצעה „אשר רבנים דוחי יעבדו לבני המניסט'". הצעה זו באה לסועל ביום ג' י"ח אד"ש, וא"כ נראה שההחלטות סלפנינו נכתבו בימים סלפנ"ז.

18: השוה לקמן אגרת רסג, ובהנכתן בהערות שם.

22: השוה לעיל אגרת רז, ובהנכתן בהערות שם.

הרב למחות (ולתבוע לדין) מלחלל ש"ק ויו"ט בנערים הפחותים מכ"א שנים אפי' אם זהו ברצונם והסכמתם. 25) להתיר לעשות עירובין בכל עיר. 26) לפטור את היהודים מלעמוד למשפט ולהעיד בש"ק. 27) לפטור את הרבנים משבועת העדות. 28) להכיר שלפי דת היהודים הלילה הולכת אחר היום לכל דבר. 29) חדשי ההבחנה לגרושה ואלמנה יחשבו מזמן נתינת הגט של הדת. 30) אנ"צ שאינם במלחמה ישבתו בש"ק ולתת להם האפשרי שילמדו בש"ק. 31) להאכילם מאכלות כשרות או ליתן להם במזומן והם ישיגו מאכלים בעצמם. 32) להרשות להם לתפור בגדיהם שלא בשעטנז. 33) להתיר להם לישא ציצית ובתוך חפציהם יהיו ציצית ותפילין. 34) בבית המאסר ינתן ליהודים מאכל כשר, ושישבתו בש"ק ויו"ט ו[שי]ותן ספרי הדת לקרוא בהם, וילבשו ציצית. 35) שלא להכריח את הרב להשביע בערכותיהם אנשים המפורסמים לרע בעניני הדת, או מכשילי הרבים וכה"ג. 36) אשה שיש בידה שטר אירוסין (תנאים) ויש עדים שדרו יחד, יש בכוחה להכריח בעלה לתת לה כתב נשואין אצל הממ', והבנים יחשבו לכשרים, וגם ה[כ]תובה תחשב לראי' ותצורף אל הכתב אירוסין. 37) להכריח את המעגן לפרנס את אשתו ותוכל לתבוע זאת ע"פ התעודה הנ"ל.

הצעת גארנפינקל אשר רבנים דוח' יעמדו לפני המניסט'.

רנח

[אד"ש עת"רק]

. . . חברה שומרי שבת לעורר בדבר שמירת הש"ק וביותר בין הפועלים ועוזרי המסחר, כאשר הרבה ממין הנ"ל לא היו מחללים את השבת רק מפני שבאופן אחר אינם מוצאי' פרנסתם וצריכים להשיג חברים מהפועלים שישלמו פרס קבוע לחודש בקלאססין, ולהחזיק

25: הכוה לעיל אגרת רז.

גארפינקל: הרב אלי' אהרן גארפינקל בס"ב.

דוח': רוחניים (למעט רבנים כמ"ש).

המניסט': - ראס המשלה סטולין. בפרטיות ע"ד פגישה זו ראה לקמן באגרת רנט. וראה גם תיאורו של יעקב פארק בספרו „גדולים אין אונזער צייט" (ע' 206).

רנח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, וההתחלה חסרה, ומהתוכן, צורת הניר והכתיבה, נראה, שגם הצעה זו נכתבה בשעה שנכתבו ההצעות שבסי' שלפנ"ז.

מהקאסטע עד שישיגו מקום בלי חילול שבת. וההחזקה יהי׳ ג־כ בקלאסטין. ובכ־ז כח החברה. ובמשך הזמן כשתגדיל החבורה תדרוש מיתר הפועלים ג־כ לשבות ביום הש־ק וכן מאדוניהם שלא יכריחום ע־ז.

גדולי ישראל יקרבו הפועלים שבח׳ הנ־ל ויתעסקו עמהם ויעיינו בענינם והגבירים היראים יחזיקו בנדבתם אל הקאסטע הנ־ל והר׳ יעוררו ע־ז.

ההחזקה תוכל להתחיל במשך שנה מהתייסדות החברה. ויהי׳ ע־ז צענטראל וסניפים. החברה תהי׳ מאושרת.

רנט

ב־ה יום ד׳ י־ט אד־ש עת־ר לפ־ק
פ־ב

זוגתי תי׳

ת־ל בעד החוה־ש כה לחי. בנינו יחי׳ איז גיקומען שלו׳ ת־ל היום שעה 4. בדיעבד בין איך צואפריידן וואס ער איז היום גיקומען עס איז פארט פריילעכער.

דיינע בריף מיום א׳ ומיום ב׳ האב איך מקבל גיווען. לרוב עונג. איך דאנק דיר זייער פאר דיין שרייבן אללע טאג כהבטחתך והשי־ת יעזרנו צו זעהען זיך בחו־ש מיט פריילעכע הערצער.

וועגן דעם זיצונג מיום ב׳ האב איך גישריבן תמול בקר. ויא מיר האבין גיזעהן תמול פון סטאליפין־ן איז אז מיא וואלט באשלאסן ברוב דיעות אויף רבנים בלא צענז וואלט מען דאס דורך גיין בעזרתו ית׳. וואס אפולע פון מתנגדים האט זעך דער שטן געשטעלט אנקעגין. סלאסבערג האט זיי׳ געזאגט אז מיא אַ צענז וועט דורך גיין און אָן אַ

רנט

נעתקה בגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
גישריבן תמול בקר: לא הגיעה לידינו.
סטאליפין: ראש הממשלה.
צענז: תעודת הסכלה כללית. הזוה לעיל אגרת רנו, ובהערות שם.

צענז ניט, איך האָב זיי׳ געזאגט וואס פרעגט איר בא עם ער וועט אייך דאך זאגין ויא עם פאסט, קיין זאַקאָן איז דערוף ניטאָ, און איך זאג אייך אז עס וועט יוא דורך גיין מיר זיינען אין דעם גלייך.

בא סלאס׳ האב איך גיפרעגט אז זאגט דאס אללעס יוהריסט? והושיב איך רעכן אזיי׳ נאר דאס האט גענטפערט אונטערן נאז, דיא מתנגדים האבן דאס ניט דערהערט.

דיא דעפוטאציע איז גיוועזן ערך שעה 5 וחצי מחמת דעם אָצערעד, ער אויף גינוממען שטייענדיק (דאס גייט אזיי׳ בא א דעפ׳ פון מעהרער מענטשן) הב״ג האט יעדערן פאָר גישטעלט ער האט יעדן דיא האנט געגעבן.

צום ערשט האט ער גיפרעגט ויא גייט דיא ארבעט, וא״ל אז אין סיעזד גייט לאנגזאמס וייל מיר זיינען צום ערשט ארוף אויף שווערון פרעדמעט שאלת הרבנים.

ואמר וועגן דוח׳ רבנים: גינצבורג, דיא רבנים זיינען זייער ויכטיק און זיינען ניט ניכר.

סטאל׳ דיא פראוויטל׳ איז מעלים עיין פון זיי׳.

ואמר פאליאקאוו די דוח׳ רבנים דיא זיינען די אמת׳ע רבנים וואס דיא פאלק קען אן זיי׳ ניט אויסקוממען און זיי׳ זיינען בא האלטן אן א נאמען דאס איז נע נאָרמאלני׳ און עס לאזט זעך ניט אזיי׳ עס איז נויטיק צוא לעגליזירין זיי׳.

ואמר סטאל׳ ער ווייס אין פראווינציע פאציטאייעט מען דיא דוח׳

זאקאן: חוק.
יוהריסט: ע״ד.
דעפוטאציע: נציגות הרבנים אצל ראש הממשלה סטוליפין — הנ״ל סוף סי רנז.
אצערעד: תור.
ב״נ: = ברון דוד גינזבורג.
סייעוד: אסיפה הכללית.
פרעדמעט: חופר.
דוח׳ רבנים: רבנים רוחניים, למעט רבנים מטע״מ. באותה שעה עדיין לא הוכרו באופן רשמי ע״י הממשלה — אלא הרבנים מטעם.
גינצבורג: הברון דוד.
פראוויטל׳: = ממשלה.
נע נארמאלני׳: = בלתי נורמלי.
פאציטאייעט מען: מכבדים.

רבנים וסיפר שבעוד היותו בקאוונע (הי׳ שם פרעד׳ דוואר׳) והי׳ פלאטאן מקיוב שם ויצא נגדו ר׳ יצחק אלחנן ז״ל ודבר אתו בלה״ק והוא הושיב בלה״ק.

אח״כ האט צירלסאן עם גידיינקט וואס ער האט גיגעבן דיא מעגליכקייט צוא דיינקען עם ליצנע וואס דיא פראוויטעל׳ ויל פארבעסערן דעם מצב הרוחני וואס מיר פון אונזער זייט ארבעטן אין דעם, און דאס גיט אונז דעם האפענונג אז פראוויטעל׳ וועט ערפילן דאס וואס אונז פעלט.

דערוף האט ער גיענטפערט אז מאלידיאז האט אפגיטראטון פון אידעשקייט און מיט דעם האבן זיי׳ אפ גיטראטון פון אלץ. וואס וייסט איר וואס מיא האט דורך גילעבט, דער וואס איז וייט פון וייערע דער איז אַ אוורעד פאר פראויטעל׳ ער ווערט אן נאראווסטענאסט אין אללעס, און איבער דעם קען מען ניט ריידין מכוח דעם וואס איר האט נאמיקאייעט.

גינצבורג אמר מ״מ זאגט אונז עפעס אוטעשיטעלניע ווערטער והושיב עוד הפעם כנ״ל, ואמר מיר האפן אז דיא רבנים (והראה בידו עלינו כולנו) דיא גלאוונע פרעדסטאוויטעלעס וועלין זעך סטאריייען אויף הייבון דעם רוח היהדות אצל הצעירים און דאמאלסט פאסטאפענע׳ קען עפעס זיין, נאר קיין וועקסל שרייב איך ניט אונטער איך האב קיין מאל קיין וועקסל אונטער גישריבון.

ונתן ידו לגינצבורג ופאליאקאוו לא יותר רק גינויקט זעך אַ ביסל, בכללות איז דער פרייאם גיווען מיט אַ פראיין פנים און צו גילאזט און

פרעד דוואר: ירח האדונים.
ליצנע: בסרט.
מאלידיאז: הנוער.
ווייערע: אבונה.
אוורעד: דבר המזיק.
נאראווסטענאסט: בעל פדות מצוות.
נאמיקאייעס: רמז.
אוטעשיטעלניע ווערטער: דברי הרגעה.
גלאוונע פרעדסטאוויטעלעס: ראשי הנציגות היהודית.
סטאריין: יסתדלו.
פאסטאפענע׳: לאט.
גינויקט: נענע בראשו.
פרייאם: ראיון.

מאריך גיוועו אין דעם ויא אז מיא האלט זעך בא אמונה איז בעסטער אין אלץ און מיא זאל זעך סטאראייען אוף הייבון דעם מצב היהדות.

יום ה' בקר.

ויא צוא הערן איז אז דער מיינונג פון פראויטעל' איז נאר אוף צוא הייבן דעם מצב היהדות מיא קלערט גאר ניט וועגין דיא קענטענעס פון דיא רבנים נאר וועגין זייער פריצוז און אווטאריטעטנאסט. אז מיא וואלט רעשען ברוב דיעות בלי שום צענז וואלט דאס בעזרתו ית' דורך גיין, עס איז זייער פארדראסיג אז מיא איז מפסיד אזאך בידים ח"ו. נאר וואס קאן מען מאכן . . . זיי' זיינען אין דעם גיוועו שטארק ויא אייזן (לבד הר"ח מבריסק . . . דעם פלאן של הוילנער האט ער אונטער גיהאלטין איך האב עס פרייער גיזאגט אז דיא חפשים וועלן דעם פלאן אונטער חאפין בשתי ידים, ואמר אייב סלאס' וועט דערוף מסכים זיין וועט חרטה האבין, ואמרתי לו איך ויל ניט אז ער זאל דאס גאר זאגין וייל דאס וועט פאר זיי' זיין שטאף. ולבסוף איז אזיי' גיוועו זיי' האבין דאס טאקע אונטער גיחאפט און ר' חיים האט טאקע שטארק חרטה גיהאט וואס ער האט פאדערזעווועט דעם מיינונג של הוילנער בעת ער האט דאס מציע גיוועו, ער איז קראנק גיווארן פון עגמ"נ ווארעם ער איז טאקע אַ יר"ש באמת אבער דאס האט עם ניט גיהאלפין, און עס איז אוועק אויף זיין נאָמען. און איצטער זאל השי"ת העלפן עס זאל זעך דורך פירין ויא בעסטער איז פאר דעם מצב היהדות עס זאל אויף גיהייבט ווערן בקרב. כל מה שכתבתי בדבר הדעפוטאציע ויתר הדברים דארף דאס זיין בסוד.

איך האב גיזעהען אין היינט וואס ער שרייבט וועגין מיר פון דער ראסטרייסטווע נאך דער רעזולאציע פון דער קאמיססי'. דאס איז ליגין ולא היו דברים מעולם, איך בין טאקע גיוועו שטארק ראַסטראָייעט פון דער זאך, איך זע ויא מיא ברעכט ח"ו מיט דיא הענט און ווער רבנים, מיא איז גיוועו שווער דאס צוא נעמען, אבער דאס וואס ער שרייבט איז דאס ליגין. איך רעכן אז דוא פאר סטייסט דאס אליין, דאס שטימט גאר ניט אין מיין טבע.

אווטאריטעטנאסט: סמכות.
רעשען: מחליטים.
פלאן של הוילנער: הגיר חיים עוזר פווילנא. בפרטיות עד"ז ראה לעיל אגרת רנו, ובהערות שם.
פאדערזעווועס: התזיק בדעתו.
אין היינס: בכ"ע.
ראסטרייסטווע: סברון לב.

דיא טעג בין איך ת־ל רוהיגער, איך האף אז עס וועט זעך אי״ה פאר ריכטן ויא און וואס וייס איך ניט, נאר עס האפט זעך, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

איך האב אויס גישריבן בפרטיות בכדי אוטעשאייען זאלסט ניט איבער טראכטין. כ׳ או״ח מורתי הר׳ תי׳ וועסטו ווייזין דעם בריף, און אזיי׳ דארף זיין בלי פרסום.

איך בעט דיך זייער שרייבן בכל יום משלומך הטוב והשי״ת זאל דיך שטארקין.

היום האבין מיר אַ זיצונג פון ראווינ׳ קאמיססיע בשעה 11 און א פלענארנע בשעה 8.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואישך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רס

ב״ה יום ג׳ כ״ה אד״ש עת״ר לפ״ק
פ״ב

זוגתי תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. דיין בריף ממוצש״ק האב איך תמול מקבל גיוועז לגודל קו״ר, והשי״ת יעזרינו זעהען זיך בחו״ש מיט פריילעכע הערצער.

תמול בעת שהי׳ הראווינסקי קאמיססיע איז אויך גיוועז אַ זיצונג פון חאזייסטוי׳ סעקטיי׳, טיאמקין איז וייך גיווארן אין מאכן איבער

אופשאייען: להרגיע.
או״ח: אבי וחבותיך.
ראווינ׳ קאמיסס״א ... פלענארנע: מחלקה הרבנית... אסיפה הכללית.

רס

נעתקה מגוכת״ק שבאוסף המכתבים.
חאזייסטוי׳ סעקט״: ועדת הסתדרות הקהלות והמכס.
טיאמקין: מס. ט — נרשיבה הנ״ל — הערות לאגרת רנב.

דעם דאקלאד. עס איז גישמאק צוא זעהען אז אזא גרייסער היפך איז צוא ריבין און מוז זעך פאדאייען.

היום וועט זיין צויי פלענארניע זיצונגס שעה 11 בקר ושעה 8 ערב, הראשונה אודות רעליגייאזנע וראבינאט והשני אודות חאדייסטוועגא. יתן השי"ת שיהי' הכל בהצלחה ויתרומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב"י.

איך בעט דיך זייער שרייבן מיר בכל יום פון דיין גיזונד ריכטיק ויא דוא פילסט זעך און השי"ת זאל דיך שטארקן. גם לכתוב לי משלום כלתינו תי' ומשלום נכדתינו היק' יחיו. מחמת הזמן אייל איך.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואישך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רסא

ב"ה יום ה' כ"ז אד"ש עת"ר לפ"ק
פ"ב

זוגתי תי' כלתי הצנועה והכ' תי' נכדותי היקרות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. דיינע בריף מאור ליום ב' ואור ליום ג' האב איך מקבל גיווען לגודל קו"ר וועלכע איך דאנק דיר זייער דערפאר השי"ת זאל דיך שטארקין זאלסט זיין געזונד בכל פרט ויעזרינו השי"ת זעהען זעך בחו"ש מיט פריילעכע הערצער.

איצט גייט דיא ארבעט גרינגער און געהער, עס איז אזעלכע פרעדמעטין וואס איז גרינגער צוא אויס שטימען זעך. ביום איז גיווען

דאקלאד: המלצות הועדה.
פאדאייען: להכנע.
פלענארניע זיצונגס: אסיפות כלליות.
רעליגייאזנע וראבינאס ... חאדייסטוועגא: שאלות דתיות, שאלת הרבנות ... שאלת הסתדרות הקהלות (ראה לעיל בהערה לאגרת רנז).

רסא

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים.
פרעדמעטין: חומר.

זייער אַ שטורעמדיקע פלענארני׳ זאסידאני׳ עס איז גיוועז פון רעליגיאזניעם אדיעל, וועגן נשואין מיט אַקאַראים און וועגן קדושין אָן חופה. סלאס׳ האט ארויס גיטראטן נגד דין התורה און האט שטארק נאסטאייוועט, עס איז גיוועז זייער שטריינגע דאבאטין משני הצדדים, צירלסאן האט גישריען עס איז ניט אסייעזד פון רעפארמאטערעס נור פון רבנים, גינצבורג האט גיהאלטין מיט דיא רבנים וטען ג־כ עם סלאס׳ ויא וילסטו אז נגד דין התורה, מאז־ה האט אייך זייער שטריינגע דעבאטין גיהאלטין אז עס קען אנדערס ניט זיין ויא דין התורה איז און מיא טאהר דאס אין דיא מעטריקעס ניט איין שרייבן, און סלאס׳ איז איינער גישטאנען אָן קעגן . . .

גינצבורג האט גיוואלט מאכן עפעס אַ פשרה וצעק הר־מ חן וואס וילט איר נייע דינים מאכן, אח־כ האט מען גיוואלט באלטערירן דיא פראגע וצעק חן בכל הכחות אז אַ רעליגאייעזנע פראגע גייט ניט אונטער אַ באלטיראווקע, עס איז גיוועז אַ שרעקליכער שטורם און אַ בלי סדרים פון אלע נאספים, דיא רשעת און דער תוקף פון רשעים איז מורה־דיק, לבסוף האט מען עס פארט איין גיבארעט.

דיא צוייטע זאסידאני׳ דיום ג׳ איז גיוועז ארוהיקע, און עס איז אָן גינומען גיוואָרן ויעגן חאזייסטוועני דואחני פראוולעני׳ מיט תיקונים, גם פרטים פון שאלת הרבנים יעדינאגלאסני׳.

תמול איז גיוועז סעקטיעס זיצונג ג־כ רוהיגע.

ויא עס וייזט וועט נאך שבוע הבע־ל זיין ארבעט אין דיא דריי׳ אדיעלן, שאלת החינוך ויא עס וייזט וועט מען מוזן לאזין ניט אָן ריריך, עס וועט דיא צייט ניט זיין דערויף, עס וייזט אויס אַז מיא וועט ניט

פלענארני׳ זאסידאני׳: אסיפה כללית.

נגד דין התורה: הסוה חסבון קצר מהעידה שהדסים רבנו בסעיף (סהי׳ סל רבנו ע׳ 311): ״באשר הוצעו שאלות הדתיות לפני העידה בענין קדושין גיטין וחליצה יצאו אחדים מהמתקדמים לנגד על איזה פרטים רק בפני חברון ידיעה בדית, ונדחו ברוב גדול׳.

נאסטאייוועט: עצב על דעתו.

א סייעזד פון רעפארמאטערעס: כינוס של מתקדמים.

גינצבורג: הברון דוד.

מאויה: יעקב, הרב בסעם בוסקוויא.

חאזייסטוועני דואחני פראוולעני׳: הסתדרות הקהלות.

יעדינאגלאסני׳: פה אחד.

אדיעלן: כחלקות, ועדות.

שאלת החינוך: הסוה לקבן אגרת רסג, ובהנסבן בהערות שם.

געבין מיא זאל זעך וידער צוא זאממען קוממען אחר חה"פ הבע"ל אבער באלד אז מיא קען דיא שאלה ניט קאנצען קען מען זיא ניט אָן הייבין. עס וועט נאך מכח דעם זיין אַ בירַאטונג. ויא עס וייזט וועלן מיר פארן אי"ה אהיים לשלום דיא וואך וואס פאר יו"ט הבע"ל וועלכן טאג קען מען נאך איצט ניט ויסן.

והשי"ת יביאינו לביתינו שלום וצלחה מיר זאלין טרעפן אללעמען גיזונד בכל פרט. איך בעט דיך זייער שרייבן אלע טאג ויא ביז איצט.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואישך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רסב

ב"ה יום ה' ה' ניסן עת"ר לפ"ק
פ"ב

זוגתי תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. דיינע בריף מאור ליום ב' ומאור ליום ג' האב איך מקבל גיווען לרוב עונג ות"ל בעד שלומך הטוב. והשי"ת יעזרינו זעהען זיך בקרב בחו"ש מיט פריילעכע הערצער. היום וועסטו אי"ה האבין אַ פאדראבנעם גריס ע"י ר"מ יחי'. אַ בריף שרייבן דורך עם איז קיין צייט גיווען.

תמול ערב איז גיווען אַ פלענארני' וועגן קאראבקע עס האט זעך גיצויגן ביז שעה ו עס איז גיבליבן דיא קאראבקע מיט איזה שינוים. לפ"ע וועט נאך זיין דריי' פלענאר' זאסידאניעס, היום ערב ומחר אי"ה ובמוצש"ק הבע"ל. אפשר וועט מען גומר זיין אלץ אין דיא זאסידאנייעס.

רסב

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים.
פאדראבנעם גריס: פ"ס מפורס.
פלענארני': אסיפה כללית.
קאראבקע: מכס בשר.
זאסידאניעס: ישיבות.

היום שעה 11 איז אַ זיצונג פון ראווינסקי קאמיססי׳ עס וועט נאך בלייבן אביסל אויף מארגין. איזה מהרבנים פארן היום אוועק. הרבנים הרחוקים וועלן צוא פארן זונטיק.

איך רעכין אז מיר וועלן פארן אי״ה יום ב׳ הבע״ל באיי׳ טאג ערך שעה 3½ ונבוא אי״ה לרודני׳ מיטן פאייעזד 8½ בקר. צייטיג וועל איך אי״ה מודיע זיין בטע״ג. והשי״ת יצליח דרכינו מיר זאלן קוממען גיזונד און טרעפן אייך אללעמען גיזונד.

איך בין צואפרידן וואס ב״ג רד״ב יחי׳ האט אַ שטעלע והשי״ת יצליח לו ויתפרנס ברחבה. דו שרייבסט ניט וואס מאכט נכדתינו שיינדלע תי׳ ויא היילט זעך בא איהר די פאקן. והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב און זאל זיין באריכות ימים ושנים טובים ונעימים בגו״ר.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאות נפשך ואישך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הנני מבקשך דוא זאלסט זעך ניט אָן שטריינגען מיט דעם פסח מאכן דוא דארפסט היטין דעם גיזונד און השי״ת זאל דיך היטין אין אללעס.

רסג

ב״ה ו׳ ניסן עת״ר לפ״ק
פ״ב

זוגתי תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. דיין בריף מאור ליום ד׳ האב איך מקבל גיווען לרוב עונג השי״ת זאל דיך שטארקין בכל פרט ויעזרינו השי״ת זעהען זעך בקרב בחו״ש מיט פריילעכע הערצער.

ראווינסקי קאמיססי׳: ועידה רבנית.
פאייעוד: רכבת.
ב״ג רד״ב: = בן גיסי [הרב א״ל גינזבורג] ר׳ דובער.

נעתקה בגוכת״ק שבאוסף המכתבים.

נעכטן אין דער פלענארני׳ איז נתקבל גיוואָרן דער שאלת החינוך ייעדינא גלאססנע, דער דאקלאדציג איז גיוועזן טיעמקין, ער האט דער צוא גירעט זייער אַ שיינע הקדמה ויא מיא דארף געבן אַ ארט יעדין זאל ויספיטעווען זיינע קינדער נאך זיין רצון נאך. גם וואס אין ישיבות מוז מען לערנען רוסיש וכה"ג איז דאס אַ גרייסער שטער צוא לימוד התורה און איבער דעם קען מען קיין ישיבות גרינדן און אזיי׳ ויא מיא דארף האבן לומדים וגדולי ישראל בתורה וואס דאס איז נאר דורך ישיבות, לזאת דארף מען האבן פראווע גרינדן ת"ת וישיבות אָן אַ שום התחייבות פון אנדערע זאכן לבד תורה. כל הנאספים גם סלאס׳ האבין אללע דערויף איין גישטימט און נאך פרטים בזה. ויתן השי"ת עס זאל דורך גיין אז ממש׳ זאל דערויף מסכים זיין.

היום וועט זיין אַ ראווינסקי זיצונג וגם אַ פלענארני׳, דאכצעך אז עס וועט ניט קיין סך צייט נעמען. ובמוצש"ק וועט וידער זיין א פלענאר׳ דאן וועט זעך שליסן דער זיצונג. עס דארף נאך זיין אַ פאפייער פון מיניסטער אז ער איז מסכים ראווינסקי גימנססי׳ פארן אהיים, מיא רעכינט אז היום וועט זיין דער פאפייער.

מיר רעכענען אז מיר וועלן קענען פארן אי"ה לביתינו שלום ביום ב׳ הבע"ל שעה 2½ ונבוא אי"ה לרודני׳ יום ג׳ הבע"ל בקר שעה 7½ איך רעכן אז מיא זאל אונז שיקין משה בע"ג מיט זיין קאַראָט . . .

והשי"ת יצליח דרכינו מיר זאלן קוממען גיזונד און טרעפן אייך אללעמען גיזונד.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאות נפשך ואישך דו"ש מלונ"ח תכה"י ומקווה להתראות בקרב אי"ה בלב שמח

שלום דובער

פלענארני׳: אסיפה כללית.
שאלת החינוך: השוה לעיל אגרת רפא.
בפרטיות ע"ד הבא לקמן — ראה „חשבון קצר" בסופו (נעתק בס׳ התולדות של רבנו ע׳ 320).
ייעדינא גלאססנע: פה אחד.
דאקלאדציג: פרצה.
טיעמקין: מס. ט — ברשימה הנ"ל.
ויספיטעווען: יחנך.
מוז מען לערנען רוס"ש וכה"ג: ראה חשבון קצר שם: „בהחוק דשנת 1844 ע"ד ישיבות, לא נזכר כלל התחייבות למודים כללים מהישיבות, כ"א למוד התלמוד, ופוסקים והשייכות לזה, ובהוספות לחוק הזה בתור צירקולירים במשך השנים, בא החיוב ללמודים כללים". וראה גם לעיל אגרת קלה. רנז (סעיף 18). לקמן אגרות רסב. רסז. שכ.
פראווע: אישור מהממשלה.

רסד

ב"ה מוצש"ק ג' תמוז עת"ר לפ"ק

בני יקירי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מיום ה' קבלתי כעת לגודל קו"ר. נהניתי אשר ההכרח הביא אותך להגיד דא"ח, ומעתה תעשה זאת אי"ה גם בלי הכרח, והשי"ת יהי' בעזרך, בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

בדבר האקציעס נודע לך תנאי הראשון שיהי' דבר נקי ומזוכך מאיזה דבר שיוכל להביא שינוי צורה ח"ו גם במשך זמן, וכפה"נ ממכתבך בסופו יש בזה איזה דברים, בטח תתן דעתך לידע בבירור ולתקן הדבר. ידידינו הרש"ג שי' בטח לא ישנה ממה שאמר בסך חמשה אלפים אבל הוא כעת בחו"ל, ועם ידידינו . . . שי' וועט מסת' זיין צוא טאן אודות זה. ומ"מ תקותי שתהי' אי"ה. וכמו"כ יש לחשוב אשר מצירוף אקציעס אחדים מידידינו יחיו יתאסף סך נכון אי"ה, אבל כ"ז יבוא אי"ה במשך זמן, והמעות הראשונים צ"ל מהם להעמיד את העסק, וסוף הכבוד לבוא אי"ה.

אמנם מטרת מכתבי זה הוא בענינינו הנוגע אל דבר הרבנים, והוא הדבר, את העתק השזורנאל נתתי לר"מ ראזענ' לקרותו, ותבע מאתי

רסד

נעתקה בגוכתי"ק שבאיסף המכתבים. בראשה נרשם "מ"כ — שלשם נתכבדה אליו האגרת.

אקציעס: לתוכן הדברים השוה זכרונותיו של ר' מיינצוזאהן (מס"ו) ב"לתולדות דמוס ראס" פל"א (ונעתק ע"י ר"י ש"י בונדשין ב"עלי מפרי ורז ע' 189) כשמסבר על הקמפת השכל של בית הדמוס ראס שעמד על סף סגירה "והנה הקרה ה' בשנת עת"ר (1910) אשמת ראשי ישראל במ"ב לעניני הלאום, ובניהם בא גם הרב דחסידי ליובאוויטש האדמו"ר שלום דובער שניאורזאהן זי"ל, והוא ידע בצערם של המדמיסים ראס ובשכנת בית דמוסם, ולבו היה חרד מן יסוד דמוס מפרות ישראל בידי זרים ויחללוהו לחולי חולין, וישמ"ש ברוחו הבכיר על לב הנדיב הבארון דוד גינצבורג זי"ל כי הוא יגאל את הדמוס ברדת שחת". גאולה זו היתה ע"י יסוד חברת מניות לבית הדמוס, ביד הברון 75% מהמניות.

לאחז"ז השתדל רבנו שכשה מובטרי אנ"ש יסתתפו בקניית בית הדמוס, בתנאי שיהי' דבר נקי (בדברים הנדפסים בזו) ובזה דן באגרת שלפנינו, ולקמן אגרות רסב. רצא. רצו. רצ. רצב. רצג. רצד. רצו. רצז. רצח. שם. שסו. שסה. וראה גם ס' תורת חביד (תניא) ע' 221.

הרש"ג: הי' שמואל גוראריי.

שזורנאל: בנראה, הפרט־כל מהועידה הרבנית שהוזמנה לפטרבורג. ובזה דן גם לקמן אגרות רסה. רסו. ער. רצא.

ר"מ ראזענ': ר' משה ראזענבלום.

מה שלא נמצא בו דעת המיעוט הרבנים, ואמרתי לו בתחי' הלא נמצא, וכתבנו אותה בדיוק (ואם כי הגר"ח שי' השמיט הרבה דברים ממש"כ הרמ"מ שי' מ"מ נכתבה בטעמים מדויקים) ועיינתי בהשזורנאל ונשתוממתי על המראה כי באמת אינו, מובן לך צערי ועגמ"נ בזה, אני אינני חושד את סלאס' שעשה בזה איזה רמי' ח"ו, כי בכל העסק עבד בתום וביושר, ורוחי לא יתנני בשו"א לחשוד אותו, אבל אני חושב סיבת הדבר, כי דעתינו נכתבה בנייר בפ"ע, וכתבה קאסאווסקי בחדרי, ולקחה למוסרה לסלאס', ואפשר שכח למוסרה, וזה דבר רחוק. אמנם יותר קרוב אשר המעתיק של סלאס' שגג בזה, או מפני שלא רשם בסימן מובהק אי' להעמיד את הכתוב או נשמט בלא הודע. איך שיהי' העיקר חסר מן הספר, וכמובן שא"א לנו להניח את החסר הזה, ותהי' אצל הבאראן ותגיד לו הדבר הזה, ותבקש אותו משמי שידרוש מסלאס' פשר דבר זה, ויבקשו שימצא אצלו את הכתב שלנו (הוא כת"י קאסאווסקי על נייר פאצט בפארמאט גדול יותר מחצי עמוד כתב דק). ואם הבאראן כבר הגיש את השזורנאל אל הדיפארטאמענט, הנני מבקש שיגיש הוספה את דעת המיעוט בתור השמטה שנשמט מגוף השזורנאל.

דעת המיעוט הי' צ"ל כתוב בשזורנאל עמוד 20 אחר דעת הרוב ודעת המיעוט מהמתקדמים המחייבים הר' בידיעת השפה בלי צענז, אח"כ צריך לבוא דעת המיעוט מהרבנים שאינם מחייבים את הר' בשום ידיעה לבד ידיעת התורה, ובהסבר שלנו נזכר גם זאת אשר

דעת המיעוט הרבנים: השוה לעיל אגרת רנו, ובהנסמן בהערות שם.

וכתבנו אותה: ראה תנוך לנער (ע' 13) שרבנו הר' אחד "מהשלשה אשר על ידם נמסרה עריכת החלטות האסיפה ומסירת דין וחשבון לפני הממשלה אחרי נעילת האסיפה (ה ניסן). אחר חה"פ שב לפ"ב ונשאר שם עד אחרי חה"ס". ובאגרת בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ס' אייר תש"א, להגריי"ד הלוי פאלאבייצ'יק):

אחרי הועידה הגדולה של כבוד הרבנים ועסקני הכלל שהתקיימה בחדשי שבט, אדר ראשון ושני בעיר המלוכה פעטערסבורג בשנת עת"ר, הנה בחדש אייר באו לפעטערסבורג הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק והדרת גאונו כבוד זקנו הר"ח, ומצב עניני הכלל דרש שיתעכבו שמה עד סוף סיון.

ביום שני של חג השבועות התאר"ח הדרי"ג כבוד זקנו הר"ח אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לסעודת יום טוב.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז דרוש חסידות רעיון מחקרי עמוק בענין שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה...

ע"פ בקשת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר הדרי"ג כבוד זקנו דברי תורה ודרש ע"פ תורת ה' תמימה משיבת נפש.

הגר"ח: מבריסק. השוה הערה שלפנ"ז.

הרמ"מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.

סלאס': העורך ה. ב. סלאסבערג.

דיפארטאמענט: המחלקה לעניני דת.

המיעוט הזה חושב שהנהגת ספרי המעטריקעס אינם שייכים אל הרב, ובפרטיות מבואר אח־כ כשמדברים בענין המעטריקעס.

עתה נזכרתי אשר קאסאווסקי מסר את הכתב לסלאס׳ בהיותינו באליכסאנ׳ זאל וקרא אותו ונתן אותו בהניירות להעמידו בהשזורנאל. ובלתי ספק שזה טעות המעתיק. והנייר נמצא אצל סלאס׳. ותשתדל להביא לפועל כמ־ש לעיל. בטח תעשה בזה כל הנדרש והשי־ת יהי׳ בעזרך, ותודיעינו תומ־י מה נעשה.

כשיקח את הכתב מסלאס׳ הי׳ רצוני לראותו תחלה קודם שיגישו בתור הוספה, לראות אם נמצא הכל כמו שכתבנו, או לשולחו להר־מ (אשר הודעתיו מהחסר) לראותו.

יש כעת בפה נוסעים לארשא ואני שולח המכ׳ ע־י, ובקשתי להודיעינו משלומך הטוב ומהנעשה בהענין, ואם תצטרך להיות גם בוילנא, ואם גיסי ומוחת׳ עודם בפ־ב, ומהו דבר ישיבתם בפ־ב כ־כ.

ותקבל החוה־ש והברכה מאדה־ש כאוות נפשך ואביך דו־ש מלונ־ח תכה־י

שלום דובער

אמך וזוגתך ובנותיך יחיו ב־ה בחו־ש ופב־ש הטוב.

תדרוש גיני בשלום הבאראן יחי׳ ובשלום ב־ד רח־מ שי׳.

תודיעיני אם הודעת להרש־ג שי׳ את האדרעס הנודע לך.

בוילנא: השוה לקבן אגרת רמ״ד — שנתקבלה אליו לוילנא.
רחמ״ר: ר׳ חיים משה אלכסנדר.
האדרעס: השוה אגרת שלאחריו, האדרעס של ניסאלע״. ועדיין לקבן אגרת רמב.

רסה

ב"ה יום ה' ז' תמוז עת"ר לפ"ק
נאות דשא

בני יקירי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. לפלא שאין מאתך שום מכתב כל השבוע, תמול נסע רמ"ר לליובא' ושלחתי ע"י טע"ג, ועדיין לא בא, אני חושב ששלחת ע"י קרינאק ומונח שם, כי הבע"ג כשרואים נפש שוכחים על הכל. אני כתבתי לך במוצש"ק מכתב ארוך בדבר דעת המעשינסטווא, וביום ב' כתבתי מכתב קצר והלך מפה ביום ג', בטח נתקבלו, ורצוני לידע מה נעשה בדבר דעת המיעוט, גם אם נודעת האדרעס של ניסאלע' ואם הודעת להרש"ג שי', כי ג"ז דורש ההקדם בכדי שלא יעבור זמן הקיץ כו'. גם רצוני לידע מה נעשה בדבר וילנא ואם יהי' נצרך לך להיות בוילנא, ועל כולם לידע מבריאותך ושלומך הטוב ומתי תבוא אי"ה לביתינו שלום.

נודע לך אשר ברצון כ' א"ז מו' הר' תי' לעשות זאקל' בשביל ב"א שרה תי' להרגיע רוחה. ונצרך לזה הקופצע מהבית חומה, והיא נמצאת בבאנק שנתקבל מעות על הב"ח, ולפ"ד זה בתור אביספאציעני' שלא למכור בלי ידיעתם. וכמדומה שהמעות נלקחו בוילנער באנק, וכאשר זה מניעה להדקאל' ושרה מתרגשת מזה, לזאת אם תהי' בוילנא, תהי' בבאנק ותשתדל או ליקח את הקופציע אם אפשר או לקבל מאתה

רסה

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ,ס"ב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
רמ"ר: ר' משה ראזענבלום.
מעשינסטווא: דעת המיעוט.
דעת המיעוט: בהדשורנאל הנ"ל אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.
ניסאלע': השוה אגרת שלפנ"ז — בסופה, ובהנסמן בהערות שם. ומלקמן אגרות רפז. רצז. רצט. שלד, נראה שהוא סקיד בס"ב.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר"י.
בדבר וילנא: השוה אגרת שלאח"ז — שנתקבלה אליו לוילנא.
א"ז מו': = אבי זקנתך פורחא.
זאקל' בשביל ב"א שרה: = משכנתא בשביל בת אחי [הרד"א — שנפטר בשנת תרס"ט] שרה — על בית החומה בוויטעפסק, שנשאר לה באביה.
קופצע: = שטר קנין.
ב"ח: = בית חומה.
אביספאציעני': = משכון.

נאטאראל קאפיע. בבאנק צריכי׳ לומר על מה דרוש הקופציע הייכן בשביל זאקל׳. ואפשר שגם ע״ז דרוש רשיון מאתם ומשו״ז מחזיקי׳ אצלם הקופציע. ובד״כ תדע בשם הכל אי״ה.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רסו

ב״ה יום א׳ י״ז תמוז יהפך לששון ולשמחה עת״ר לפ״ק

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך מיום ה׳ קבלתי תמול ומיום ד׳ היום. ות״ל בעד שלומך. דמיתי אשר ב״ד שי׳ נסע אתך, וכפי מכתבך נסעת בעצמך וא״י מה היא מטרת נסיעתך בעצמך לוילנא קודם שנגמר הדבר. בטח תבוא אי״ה שבוע זו לביתינו שלום, ומהראוי שלא להמשיך נסיעתך והתעסקותך כ״כ זמן.

את העתק השזורנאל דת״ת וישיבות קבלתי. והי׳ נצרך ליקח גם ההעתק מנמוקי המיעוט. הרמ״מ חן שי׳ כותב אשר בהעתקתו שהראה לאיבס׳ נמצא גם נימוקי המיעוט ואיך נשמט הדבר בהעתקה האחרונה. וזה פלא. מסת׳ הגיש הב״ג את ההשמטה כמו שכתבת. אצלינו אין חדשות הכל הולך במישרים ת״ל כה יתן ה׳ על להבא.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ״ש ב״ד הרח״ם שי׳.

נאטאראל קאפיע: העתק מאושר.

רסו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „וילנא״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
ב״ד: השוה לקמן בסוף האגרת „ב״ד הרח״מ״.
הדבר: השוה לעיל אגרות רסד־ה ע״ד נסיעתו לוילנא.
שזורנאל דת״ת וישיבות: הפרטקאל מהועידה הרבנית (הנ״ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם), הקטע שדן בדבר הת״ת וישיבות — כנ״ל אגרת רסג.
נמוקי המיעוט: השוה לעיל אגרת רנו, ובהנסמן בהערות שם.
איבס׳: הע״ד איבסאן.
הב״ג: = הבארון גינזבורג.
ב״ד הרח״ם: בן־דודי הי״ר חיים משה אלכסנדר.

רסז

ב״ה יום ב׳ כ״ד מנ״א עת״ר לפ״ק
דעניסאווקי

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. הטע״ג מווארשא ופד״מ והמכתבי׳ מוואר׳ ומברלין קבלנו לגודל קו״ר. ות״ל בעד שלומכם הטוב ... עפ״ע עד עתה החליטו לאיזה מקום לנסוע. מכתב פרטי בזה יכול להיות אי״ה במוצש״ק הבע״ל. והשי״ת יצליח לכם כל מה שתעשו ולאיזה מקום שתיסעו וישלח לכם השי״ת רפו״ש בקרב ...

ליל יום ד׳ העבר נכנסו גנבים לקאבינעט שלי והתחילו כפה״נ לסדר עצמם כמו בע״ב (רק דרך הבע״ב לאסוף ולקבץ שכל דבר על מקומו יהי׳, ודרכם העקום הוא לפזר, ויה״ר שיהי׳ פזור לרשעים כו׳). אמך תי׳ הקיצתה משינתה והוקיצה גם אותי, והמה בשמעם הקול ברחו מהחלון שדרך בו נכנסו, והספיקו ליקח רק איזה חפצים ובתוכם הפארטאבאק זהב שלי. מובן לך כמה הי׳ ר״ן מאריאשין מתפעל מזה שנכנסו אנשים לחדרי בלי רשותו ושלא באמצעות שלו ... הפאליציע דפה עושה חיפושים ולע״ע לא מצאו דבר ... ובד״כ עתה בעזרתו ית׳, [אין] מה לירא ח״ו, און איר זאלט זיך גאר רוהיג ניט איבער טראכטון ח״ו. ואם תשמעו איזה דברים יתירים בזה תדעו שזה הוספת דברים, כי כן הדרך בעניני אלו להוסיף, וגם מפה עד ליובא׳ נתארך הדבר ... ונתוספו כמה דברים. והשי״ת ישמור אותנו ואת כל אחב״י בכל מקום שהן.

והנני מבקש אתכם לכתוב לנו בפרטיות מה החליטו בפד״מ ... הכל לכתוב בפרטיות לענג נפשינו. כ״א מורתי הר׳ תי׳ ודודתי הר׳ תי׳ וב״א יחי׳ הם בפה, ות״ל שלום להם, ואי״ה יהיו פה כל העת. מקווה אני שהיום יהי׳ מכתב מכם מיום ה׳ העבר.

רסז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פראנק׳ מאין״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
דעניסאווקי: נאות דשא אצל באבינאוויץ.
גנבים: בהמשך לזה גם לקמן אגרות רסח. רסט. רעא. רפז. רצ. רצא.
ר״ן מאריאשין: ר׳ נחמן הכהן מאריאשין הגבאי ומסדר היחידות אצל רבנו.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הצעת הרמ"מ יחי' עוד לא נתקבל מאתך.

* * *

איך געריס אייך ג"פ. אתמול כתבתי לכם באריכות. קיין נייס איז ניטא, ג' זאל אונז ערפרייען מיט גוטא נייס פון אייך. זייט מיינע הייסגעליבטע געזונט פערבריינגט בנחת דיא צייט וואיט.

ווינטש(?) אייער אייך ליבענדע מוטער שוו'

ש"ש

די קינדער יחיו זיינען ת"ל גיזונד ...

רסח

ב"ה מוצש"ק א' דר"ח אלול עת"ר לפ"ק

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכתבכם מועש"ק ומיום ב' קבלנו לרוב עונג אשר נודענו משלומכם הטוב ... במכ' אתה כותב שנוסעים אתם לבאקינסיע, והטע"ג שלך הי' מקיסינגען ... והשי"ת ישלח לכם רפו"ש ויחזק אתכם שתהיו בריאים ושלימים כה"י.

אצלינו אין כל חדש ת"ל הכל הולך כשורה. און איר זאלט גאר ניט איבער טראכטון ח"ו. בחורים זיין אין שטוב כסדר נעורים וישינים

איך ... גיזונד: הוספה בשוה"ג — מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

רסח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פראנק' מאין" — שלשם נתקבלה אליו האגרת. בחורים: לאחר מעשה הגניבה הנ"ל באגרת שלפנ"ז.

והשי״ת ישמור את כל אחב״י ואותנו מכל צו״צ ונו״מ, ושנהי׳ במנוחה בכל פרט.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לנו השי״ת הכוה״ח ברו״ג כאוות נפשכם ואביך וחותנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רסט

ב״ה אור יום ד׳ ג׳ אלול עת״ר לפ״ק

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך הגלוי מיום ד׳ ומכתבכם הסתום מיום ה׳ קבלנו תמול לגודל קו״ר . . .

בדבר האשכנזים המה נוחים להתפעל ולהבטיח, ולפועל עוד לא ראינו מאתם דבר, ולכתוב להרב דאנזבאך א״א לי טרם אדע אי״ה מה מטרת כוונתם בכניסתם בעסק ראָם. אם הי׳ אצלם אסיפה בטח נודע לך ממנה ומהחלטתם, ומסת׳ תודיע לי אי״ה.

את ראזנהיים אין אתה מזכיר. ותודיעני אם ראית אותו כאשר דברנו.

נכון לידע אם סלאסבערג עודינו בקיסינגען, ואם עוד יתמהמה שם.

מהרמ״מ חן שי׳ קבלתי ידיעה אשר ניסיל׳ בהָאמבורג, והודעתי בטע״ג להרש״ג שי׳.

הפארטאבאק שלי׳ הי׳ בהרענציל שלי וחתכו אותו באורך ולקחו

רסט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קיסינגען״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
ראָם: השוה לעיל אגרת רסד ובהנסמן ובהערות שם.
ראזנהיים: הי״ר יעקב.
ניסיל׳: השוה לעיל אגרת רסד — בסופה, ובהנסמן בהערות שם.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.
פארטאבאק: הנגנב — כנ״ל אגרת רסז.

אותו. כל הניירות שהיו שם הוציאו וזרקו על הרצפה כמדומה שאינו חסר מאומה. לע״ע דערגייט זעך גאר נישט, כעת עושים שמירה מעולה בעזרתו ית׳ ... והשי״ת ישמור את כל אחב״י וגם אותנו כולנו.

קבלתי היום מכ׳ מר״ד יאקובסאן בשם אנשי שתובעים הבטחתך, אמרתי לר״מ להשיב לו שממני נעלם הדבר, אמרת לי שתשלח מווארשא ואם שלחת אינני יודע.

אצלינו אין חדשות ות״ל הכל הולך כשורה. ונא להודיעינו בכ״ע משלומכם הטוב לענג נפשינו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותניך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

ייטיב לנו השי״ת הכוה״ח בתוך כו׳.

ער

ב״ה יום ב׳ ח׳ אלול עת״ר לפ״ק

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבכם מיום א׳ ומיום ג׳ קבלנו במוצש״ק לגודל קו״ר. ות״ל בעד שלומכם הטוב ...

הבוך חמש מגילות כי״ק מתחיל מדף ט״ו והוא שהי׳ בהתחלה איזה דרושים כמו בבוך יהושע ישעי׳ וירמי׳ יחזקאל, שנתוספו אח״כ והועמדו בתחלת הספר. ואותן הדפין חסרים. ובאמצע חסרים ג״כ איזה דפים, לא הרבה.

ר״ד יאקובסאן: מ״ץ דליובאוויטש.

ער

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קיסינגען״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הבוך חמש מגילות: ראה אודותיו לעיל אגרת ריח, ובהערות שם.
יהושע ישע״: נסמן 1133. רעו דף — ובתחלתו נוספו כב דף.
ירמי׳ יחזקאל: נסמן 1081. רסז דף — ובתחלתו נוספו לז דף.

בדבר הצעת וואגמייסטער, אני חושב שיהי' נצרך להתוועד אי"ה בדבר הענין הזה. וגם יש לי קצת ידיעה מהרש"ג שי' שהתראה עם הסוחר. וזה יכול להיות אי"ה אחר יו"ט הבע"ל. ורצוני הי' שיהי' זה בפ"ב, באשר דרוש לנו להיות אי"ה בפ"ב אודות עניני הסייעזד, ויהי' זה לכסות עינים. מה שנגד זה שבד"כ יהי' ידוע זה גם לסלאס', וכאשר עפ"ע לא ילך בעצמו דבר החומר, יהי' מאתו כעס, ומ"מ קרוב אצלי יותר הפלאן הזה מטעם הנ"ל, וגם לא יהי' פרסום.

מדבורי וואג' וגרא' אינני מחזיק כ"כ כי בד"כ המה לא נשתתפו מעולם וגם לא ישתתפו על להבא בהנוגע לאחיהם בני רוסל'. ומדברי' עתה רק באשר המה קצת בהחור בעניני סיעזד ... ומה שיאמר שילך כל השזורנאל להגענ' גו"ב דוואר', לא שמענו זאת בשום מקום, ועפ"ע הוא דבר בדוי, כי מה להג"ג דוואר' עם ענייננו ...

גארפינקיל כותב אשר במקום סמיר' נמנה פאוועלאוו ומפאר אותו, ויה"ר שיהי' לטוב.

ונא להודיעני מבריאותכם ושלומכם הטוב ויהי' לנו לעונג גדול. והשי"ת ישלח לכם רפו"ש בקרב ויחזק אתכם שתהיו בריאים ושלימים תכה"י.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לנו השי"ת הכוה"ח ברו"ג בתוך כו' כאוות נפשכם ואביך וחותניך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

וואגמייסטער: כנראה שייך ל„דבר האדייענץ" שבאגרת שלאח"ז.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.
דרוש ... סייעזד: השוה לקמן אגרות רעא. ערב.
סלאס': העו"ד ה. ב. סלאסבערג.
לא ילך בעצמו: השוה לקמן אגרת שלאח"ז: „שלא יעשה סלאס' שהוא יהי' המגיש".
וואג': = וואגמייסטר הנ"ל.
גארפינקל: הרב אלי' אהרן מפ"ב.

רעא

ב"ה אור יום ג' ער"ח מ"ח אעת"ר לפ"ק

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביו נכון הגיעני בדבר המאכארעצני' לפ"ד צריכים להעמיד המלאכה עד אשר יעשה איזה סדר ומשטר, כי אם לא יעמוד אותו ילך הכל בלי סדרים ח"ו. כי הולך הכל זע"ז, וכאשר יעמוד אותו על איזה זמן יבוא בנקל יותר אי"ה לאיזה טאלק ויהי' באפשר לעשות אי"ה איזה סדר ... וכמובן צריך להעמיד בו איש נבון ונאמן רוח שתהי' ההנהגה על ידו כל פרט ופרט, והשי"ת יעזור לו לעשות בקרב סדר נכון בהעסק וילך העסק כשורה ובהצלחה בכל פרט.

בדבר הנסיעה, בתחלה חשבתי שראשית דבר תהי' נסיעתי לפ"ב, כי הרי נצרך להגיש הפרטקאל, וקודם ההגשה בהכרח לתקן אי"ה את הרעזיליוצעס שיש בהם דברים הנוגעים מאד. ותקותי שאפעול אי"ה על סלאסבערג שיתרצה בהתיקונים אשר המה מתאימים עם החלטת הסיעזד, אמנם כאשר הב"ג הוא חולה מסוכן ר"ל והפראפ' אומרי' נואש כו' ר"ל, והזשורנאל נמצא אצלו איך אפשר לדבר כעת אודות זה. אך כפה"נ ימיו ספורים ר"ל והלא איך שיהי' הלא בהכרח להגיש ומסת' תבוא ההגשה אל הפועל, הרי צריכים ביווארענען את התיקונים הנ"ל.

וגם נולד אצלי ספק מי יהי' המגיש כעת, והזשורנאל הוא כבר חתום מהב"ג, ולזאת אפשר יכולים לשולחו להדעפ' ע"י פאצט, אך אם

רעא

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.

שמואל: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לקמן רעז. רפא. רפג. רפח. רצד. רחצ. שא. שו. שח. שיז. שכט. שלב. שלה. שמג. שמה. שמו. שנא. שנב. שנה. שסג. שפה. שצט. תכ. תכג. תל. תלב. תלו. תם. תמז. תנא.

פרטקאל: מועידת הרבנים — הנ"ל באגרת רסד, ובהנסמן בהעות שם.

רעזיליוצעס: החלטות.

הסיעזד: הועידה.

ב"ג: בארון [דוד] גינזבורג.

זשורנאל: חוברת הפרטקאל.

דעפ': מחלקה לענינים דתיים.

הפאראדיק הוא שצריכים להגישו ליד הדירעקטאר, הרי צריכים לחשוב מי יהי' המגיש, ועפ"ע צריך הדירעק' להמנות ע"ז מחברי הסיעזד. וחושש אני שלא יעשה סלאס' שהוא יהי' המגיש, וזה אינו כדאי. ולפ"ד שיכתוב כבודו לאיבסאן שידבר עם האֵם אודות זה. ולידע איך יהי' הסדר עתה, ואפשר טוב שהדירעק' זאל נאזנאצען ע"ז את צירלסאן בתור ראש הקאמיססי' ... און ער זאל נאזנאצען את הר"מ חן ע"ז כבד להאמין באשר הוא הצעיר. ואם הי' ממנה את סלאס' וחן (היינו משני הכתות) הי' טוב לפ"ד, וכ"ז צריכים לעשות ולהשתדל בזה.

אמנם בהנוגע לנסיעתי אם לא לנסוע כעת לפ"ב אני ירא מיר זאלן דער מיט ניט אן ווערון ח"ו. והעיקר בדבר התיקונים (כי דבר ההגשה יכול להעשות גם בלעדי) ולנסוע תיכף ג"כ אין הזמן מסוגל מחמת חולאת הב"ג ר"ל. ועפ"ע בעוד ב' שבועות בערך יוודע בזה איזה רעזולטאט. ואם לעשות אז הנסיעה לפ"ב יומשך הרבה הנסיעה לחו"ל אי"ה, כי עפ"ע יהי' נצרך להתמהמה איזה זמן בפ"ב. ובפרט אם לחשוב בדבר האדייענץ (אשר לפ"ד זה נחוץ, ומצד ... שי' בטח יהי' מניעות ע"ז גם עכשיו) יהי' נצרך להיות איזה שבועות בפ"ב. אמנם להניח כל העניינים ולנסוע לחו"ל ג"כ אין אצלי מקום ע"ז, הלא ההגשה א"א להמשיך עוד זמן רב ואין ביכולתי להמשיך כי גם סלאס' בטח יראה וישתדל אודות זה שיגישו איך שיהי' אם באופן כך או כך. און איך זאל זיין גיהַיילט בהיותי בחו"ל איז דאס ניט כדאי, כי בד"כ נחוץ לי לנוח קצת – בעזרתו ית' – אחרי עבודת השנה העברה, ואחרי מעשה הקיץ העבר, ל"ע. ולהיות בחו"ל אויס גירעכנט בהזמן איז דאס ניט גירוהט, והשי"ת יעזור להיות במנוחה בכל פרט.

פאראדיק: הסדר.

דירעקטאר: מנהל המחלקה הנ"ל, שהי' „חנן" — כדלקמן אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

איבסאן: עי"ד בפ"ב.

אם: כנראה, כינוי לא' הפקידים בפ"ב. נזכר גם לקמן אגרות רפח. רצג. שנ.

צירלסאן: הרב יהודא ליב מקישינוב, שהוא הי' היו"ר — כנ"ל בהערות לאגרת רנב.

משני הכתות: מהיראים (הרמ"מ חן) ומהמתקדמים (סלאסבערג).

נסיעתי ... לפ"ב: מהאגרת שלאחי"ז, שנכתבה בי"ד מ"ח מפ"ב, נראה, שלפועל נסע לפ"ב — לפני ויסבאדען. בפרטיות ע"ד הנסיעה לפ"ב ראה אגרת הרשי"א לר"ש הויזמאן מכ"ח כסלו (המשפיע ע' רלח): „ביום י"א חשון נסע מרן כ"ק אדמו"ר שליט"א יחד [עם] בנו שליט"א לפ"ב לתכלית פעולת הועידה הרבנית דאשתקד ... ער"ח כסלו הי' ת"צ לכל בני הישיבה הק' דפה ... ביום ה' כסלו חזרו לשלום מפ"ב לפה, ואור י"ג כסלו נסע לחו"ל".

הנסיעה הזאת לפ"ב נזכרת גם לקמן אגרות רפג. תפז.

האדיינענ: כנראה שייך ל„הצעת וואגמייסטער" שבאגרת שלפני"ז.

מעשה הקיץ העבר: אולי הכוונה למעשה הגניבה דלעיל אגרת רסז — שא"כ פעל זה על בריאות רבנו.

גם מה שחשבנו בדבר העניינים החומריים מגיע הזמן, ובעוד ב׳ או ג׳ שבועות עפ״ע יבואו ידידינו, שהמה כעת עדיין בחו״ל. וג״ז א״א להניח על זמן רב. סיבת הטע״ג של לעוין לכבודו, איני ידוע לי, אני לא כתבתי לו מאומה מזה, וגם אינו מובן טעם התרשלותו בזה, ורק דבר אחד ניט טאן, אשר דבר זה הוא בלתי נכון כלל בעצם, וכבר כתבתי לו בקיץ נגד השיטה הזאת. סוף דבר איך וייס ניט ויא צוא טאן, נחוץ מאד לעשות בעזרתו ית׳ בהענינים העומדים על הפרק, וגם נצרך לעשות בעזרתו ית׳ בדבר הבריאות, ואיך לסדר הדבר איני יודע כלל.

אם הי׳ באפשר לעשות הנסיעה לפ״ב בקרב, הי׳ רצוני להקדים זאת, כי לא כבד לי לפעול בעצמי להניחם כך, אבל יש מניעות הנ״ל שא״א לעשותם תיכף הן בענינים הרוחניים מפני מחלת הב״ג ר״ל והן בענינים החומריים שעדיין המה בחו״ל. גם לזוג׳ תי׳ הי׳ טוב בעזרתו ית׳ שתיסע וואס פרייער לחו״ל, כי היא חלושה הרבה וסובלת הרבה מה. . . ובד״כ איז איר נייטיק ברצות ד׳ אוספאקאייען זיך, והי׳ בדעתי שתיסע בין כה בעצמה לחו״ל ואני אסע אי״ה אח״כ, כי עפ״ע תיסע גם אחותה תי׳ לחו״ל. עוד סברה הי׳ אצלי שאסע ג״כ בקרב ולנסוע אי״ה מיד חזרה לפ״ב. ושני האופנים כמובן כבדים המה.

יכול להיות אשר כבודו יתראה בקרב אי״ה עם בני שי׳ בוילנא ויתיישבו בזה איך ומה לעשות. זאת הנני מבקשו שיראה שר״י ליפשיץ שי׳ יסע כעת לבריסק, כי מה שכתבתי אודות החדרים א״א לי לשלוח לו כעת כי עוד צריך בירור וליבון וכאשר נתראה אי״ה עם הר״ח שי׳ ובטח יהי׳ גם הוא אז נראה אי״ה אודות זה, ועתה יבקשו שיסע בהקדם.

והשי״ת יחזק בריאות כבודו ויצליח לו בכל ענייניו ויהי׳ במנוחה בכל פרט בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הנני להכפיל הדברי׳, שלנסוע לחו״ל ולהניח כל העניינים על הצד,

ענינים החומריים: אולי הכוונה לקניית בית הדפוס ראם (כנ״ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם), שר׳ יהודא לעוין הוצרך להיות הממונה עליו (כדלקמן אגרות רעו ואילך).

אוספאקאייען: להרגיע.

אחותה: הרבנית גיטל לעמפערט.

ר״י ליפשיץ: ר׳ יעקב הלוי ליפשיץ, מח״ס זכרון יעקב.

הר״ח: הגי״ר חיים סולובייצ״ק מבריסק.

אין אצלי שום מקום ע"ז, אם לא באופן כזה לנסוע לחו"ל ולהיות רק ימים אחדים בויסבאדען ולנסוע חזרה לפ"ב ואח"כ לנסוע אי"ה לויסבאדען, ואם יהי' באפשר לעשות נסיעת פ"ב כעת בלי המשכת זמן רב זה יותר טוב בעז"ה.

ערב

ב"ה יום ב' י"ט מ"ח אעת"ר לפ"ק
פ"ב

זוגתי תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. פון יום ועש"ק אן האב איך פון דיר קיין בריף. איך האב גירעכנט אז דוא וועסט שרייבן בכל יום, אבער אז דוא האסט ניט גישריבון ביום ה' האב איך גירעכנט אז דוא וועסט שרייבון ביום ועש"ק, איך האב מזה אביסל עגמ"נ. איך האף אז היום וועט אי"ה זיין א בריף פון דיר. השי"ת זאל דיך אפ היטון פון אלץ ויחזק בריאותך שתהי' בריא אולם. ויעזרינו השי"ת זעהען זעך בקרוב בחו"ש מיט פרייליכע ערצער.

וועגון אונזער פארן מפה וויס איך נאך ניט, איך רעכן אז היום וועל איך אי"ה ויסון. והשי"ת יצליח לנו בכל פרט. אם עוד נהי' פה איזה ימים בעט איך דיך זייער שרייבן משלומך הטוב. דיא פאסילקע איז אנגיקומען, איך דיינק דיר.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואישך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ערב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
פ"ב: השוה אגרת שלפנ"ז.
פאסילקע: = חבילה.

רעג

[תשרי־כסלו תרע״א]

ב״ה

מצוה וחובה על כאו״א מישראל לבוא לעזרת ה׳ בגבורים גבורי כח שומרי מצוה במס״נ בפו״מ. ובעוד שיש להם מצירים ומעיקים על הדבר הזה, והשליכו נפשם מנגד לקיים מצות ה׳ בלי שום מונע ומעכב. חובה היא על יר״א לבוא לעזרתם שיוכלו עמוד בעזרתו ית׳. ובפרט שהם מוצאים גם אותנו ידי חובת מצוה זו (כנודע שכאו״א צריך לקיים כל התרי״ג מצות. ומצות שא״א לכאו״א לקיים כמו מצות התלוים בכהנים וכה״ג מוצאים זא״ז (באשר כל ישראל הן ציור קומה כו׳) וי״ל דכמו״כ הוא גם במצוה זו אף שאפשר להביא עצמו לידי חיובה). וע״כ הנני לעורר את אחינו ידידינו לנדב ברוח נדיבה לטובת אחינו הנ״ל, ואת נדבתם ייטיבו לרשום על הגליון הזה, ואת כסף תרומתם יכולים לשלוח ישר לתמן או אם ירצו ישלחו אלי, ואני אשלח אי״ה את המתאסף יחד מכל המקומות. ובטוח אני אשר בטח יתעוררו להדבר הגדול הזה, ובגלל הדבר הזה יברכם ה׳ בכל הטוב ונזכה לביאת ג״צ בב״א ויעלה לציון ברינה כו׳.

וראוי לשום לב אל הרשום לעיל בכתב אמת דבר היי״ג דא״י, גם נכון להזהר בשנה הזאת מלקנות האראנשזין הבאים מיפו.

כ״ד ידידים אמת דו״ש טובם והצלחתם ברו״ג תכה״י

שלום דובער

25 P. נדבתי ע״ז כ״ה רו״כ **שלום דובער**

רעג

נכתבה מע״ל ה״קול קורא לעזרת אחינו שומרי שביעית במושבות יהודה והגלילי״ מ״שלהי ירח מנחם״ שנת עת״ר, ששלח הרידב״ז לרבנו, והוסיף בזה פניה אישית. וא״כ נכתבה הקריאה שלפנינו לאח״ז — בתורף תרע״א.

באמצע כסלו נסע רבנו לויעסבאדען, ומשם שאל (לקמן באגרת רעט — ר׳ טבת) ״אם נתקבל כו׳ עבור השומרי שביעית״, וא״כ נכתבה הקריאה לפנ״ז — בין החדשים תשרי־כסלו.

צילום כתי״ק והעתקתה נדפסו בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל״ד ע׳ קלח וע׳ קמ. ובמגדל עז ע׳ תרכא־ב. ביגדיל תורה שם באות גם חתימות המשתתפים במגבית זו, וסכום נתינותיהם.

בגבורים גבורי כח: ע״פ ויק״ר בתחלתו.

לקיים כל התרי״ג מצות: הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״א ה״ה, ובהנסמן במ״מ והערות שם.

מוציאים זא״ז: ראה אגה״ק רסכ״ט.

היי״נ: = היין־גפן, הנזכר בפניית הרידב״ז הנ״ל.

עדר

ב"ה מוצש"ק י"ז כסלו אעת"ר לפ"ק
ברלין

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. באנו לפה שלום ת"ל יום ה' שעה 12 לילה. והננו מתאכסנים בההאטעל ... נהניתי מאד מההתראות עם ידי"נ הר"א שי' וכמים הפנים כו' כמובן גם הוא נהנה מאד, הוא חלוש בבריאותו והשי"ת יחזקהו ויאמצהו. ידידנו הר"מ בייבע שי' כמובן הי' אצלינו כל העת ודאג לכל פרטי הצטרכותינו. נעמענאוו החסיד הביא תיכף הסאמאוואר שלו ושתינו טיי'.

בשעה 2½ נסענו מקע"ב צלחה. שעה 5 נתראה הלבנה בטהרתה וקדשתי אותה ת"ל.

מחר אי"ה שעה 11 יהי' אצלנו פראפ' מיחאילעס. אמנם נתמהמה אי"ה פה עד יום ב' ערב, כי רצוני שתשאל אמך תי' אצל צייען, והוא הגביל הזמן ביום ב' שעה 5½. ותקותי שנוכל לנסוע אי"ה בערב. אחר הבקורת של מיחאילעס אודיע אי"ה הסכמתו לאן לנסוע אי"ה.

מכתבך מיום ה' קבלנו היום לגודל קו"ר והנני מבקשך לכתוב לנו בכ"ע משלומכם הטוב.

בוילנא הי' ידידנו הרש"ג שי' ודברנו בכל הפרטים. ותמול קבלתי מאתו טע"ג בידיעה טובה ת"ל ע"י איבסאן מענינינו שיש תקוה טובה בעזרתו יתי'.

בדבר לשלוח איש מיוחד לאה"ק להתחקות על כל פרטי העניינים, הוא מסכים בכל לב, וכמה שיעלה יתן אי"ה, אמנם בדבר החצר, דעתו

עדר

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
קע"ב: =קעניגסבורג.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.
איבסאן: עי"ד בפ"ב.
בדבר החצר: הכנת החצר בחברון לייסד שם הישיבה „תורת אמת". בפרטיות עדכי"ז ראה מבוא פ"ו.

ג״כ אשר כשיסע הרשי״ל שי׳ מליובא׳, לא יהי׳ מזה דבר, ונחוץ היותו בליוב׳ ואינו מדבר בדבר ההוצאה שיעלה ע״ז, רק בהזמן שבאם לעשות תחלה הקדמה יעלה ע״ז זמן הרבה. ואם לא נטעה עצמינו יש לחשוב אשר ההקדמה ואח״כ גוף החבור יוכל ליקח זמן שנה שלימה. והוא [אינו] מוצא תועלת גדולה בההקדמה ... ולזאת דעתו להגיש ישר אל גוף החבור ... ואם לעסוק בגוף החבור מוסכם הוא על הוצאות ישיבת הרש״ל שי׳ וכפה״נ ישר הדבר שלא לבנות בנין לבנין ולהגיש בעזרתו ית׳ אל גוף ועצם הענין ולקוות להשי״ת שיהי׳ אי״ה בעזרינו ... תתיישב בזה עם הרש״ל שי׳ ויחליטו ויעשו כהחלטתם והשי״ת יצליח לנו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ״ש ידי״נ וש״ב הרה״ת המפורסם וכו׳ מו״ה שיל״א נ״י ...

או״ח תי׳ ב״ה בחו״ש ופב״ש הטוב. ובאשר עסקה הרבה עם הד״ר לוריא, לזאת לא כתבה כעת ותכתוב מחר אי״ה.

הרש״ל: הרב שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.
נחוץ היותו בליוב: השוה לקמן אגרת רפה. רפז.
הקדמה: הבא לקמן נכתב ברמז, והכוונה לעכב פתיחת הישיבה עד שתסתיים הכנת החצר הנ״ל.
גוף החבנר: משלוח המשפיע והתלמידים.
שנה שלימה: לפועל נמשך הדבר עד חודש מנ״א, ובאגרת שכתב אז בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע:

ב״ה, ערי״ח מנ״א אעת״ר

כבוד ידידי הנכבד ומרומם אי״א וי״ח מוהר״ר יצחק שי׳ חן.

שלום וברכה!

הנני מחכה על מענה נעימה על מכתבי הקודם דבר ביהכ״נ המיוחסת לאאע״ה — ועתה אבשרו כי בחסדי השי״ת קרב כ״ק אאמו״ר הרה״ק שליט״א ליסד ישיבה בעיה״ק חברות״ו, ונפקד ועד מיוחד לזה, והוגבלו משפיע וכת חברים תלמידים נעימים המתעתדים לנסוע בקרוב, ונגביל להם בתים בחצר הגדול שלו בעיה״ק חברות״ו חמשה במספר, שלשה בדיוטא העליונה שנים עבור הרב המשפיע שליט״א, ואחת עבור קאנטור להמוסד ולכלכלת עניני הנחלאות ושנים בדיוטא התחתונה עבור חבורת תלמידים היקרים ש״ הנוספים מפה, בעזה״י בערך אחר שבת נחמו הבע״ל, וכתבתי מזה לידי״ע הנכבד הר״ר שמעון ש״ הויזמאן, ובקשתיו לסדר הבתים כנ״ל ולמסור מפתחות חמשה בתים הנ״ל לכבודו, וכבודו יתקן הבתים כדרוש ללבנם ולנקותם וכו׳ ויכול לבקש את האברך ר׳ אברהם בהרה״ג רב שיל״א שליט״א לסייעהו בזה, כי אינני חפץ להטיל על כבודו טרחה ח״ו כ״א מגודל הענין וחיבת הקדש אשר בטח ישמח ויגיל לבבו ע״ז ותשובתו אחכה בהקדם האפשרי

והנני ידי״ע הדו״ש ומכבדו כרום ערכו הנעלה

יוסף יצחק ש״ם

הנסיעה לפועל היתה בחודש מ״ח תער״ב — כדלקמן אגרות שחי״ש, ובהנסמן בהערות שם.
או״ח: = אמך וחמותיך.

ערה

ב"ה יום ד' כ' כסלו אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והחביבות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. באנו לפה שלום ת"ל תמול שעה 11¾ לילה, ואחר החיפוש כל היום שכרנו דירה אצל קארפין מקום האכל ד' (במספר ה') חדרים. והוא עטאז בפ"ע בלי תערובות אורחים בלעדינו. וכאשר יבוא אי"ה אברהם תקותי שידע את מי להניח ומי כו'. באופן שלא יטריד אותי כ"כ, בעזרתו יתי'.

בברלין חגגנו את חג י"ט כסלו עם ש"ב רז"י שי' ור' פאליק שי'. בשעות האחדות שקודם הנסיעה, ואם כי הי' הזמן דחוק, מ"מ חגגנו בטוב ת"ל ואת מותר המשקה לקחנו אתנו לפה. ובקשתי להודיעיני מפרטי תהלוכות החג אצלינו. זכות כ"ק רבינו הגדול זצוקללה"ה נ"ע יגן על כל המקושרים עליו ולתורתו אשר הנחלנו להרים קרן התורה והעבודה ולהאיר נפשם באור חיי החיים, אור החסידות יאיר בהתגלות עד ביאת ג"צ בב"א.

... מחר נתחיל אי"ה את הקור. והשי"ת ישלח לנו רפו"ש בקרב בתוך כו'. בקשתי לכתוב לנו משלומכם הטוב בפרטיות, ואיך סדרת בהחדרים שלנו אם לקחת את הקאנטאר לביתינו כאשר דברנו, מכתבי מברלין בטח קבלת, שמה בארתי הכל בפרטיות, ותודיעיני איך הוחלט אצלכם.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

Jaunus Str. 49
Pension Karpin

על טע"ג יספיק שניאורסאן לבד.

* * *

ערה

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נכתב „ליוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
עטאז: = קומה.
רז"י: ר' זלמן יצחק וואלשאניק.
פאליק: גוראריי.

ליבע טייערע קינדער יחי׳

מיר זיינען שען גצ״ד אין אוואינונג גרויסע מיע האט עס געמאכט ביז דעם קומען אויף א ארט. ג׳ זאל אונז העלפן ערגרייכן דעם צעל חאטס אביסול דעם גיזונד פאר בעסערן, מיר זאלין ערפריידט זיין מיט אמתה גוטע בריף פון אייך אז איר זייט גיזונד און רוהיג . . . זייט גיזונד און שרייבט אפט און פאדראבנה . . . או״ח וא״ז דו״ש באה״ר תכה״י

ש״ש

מיינע הערצינסטרייעה חנהלע מושאלע שיינדעלע יחיו עמ״ש, שרייבט אונז חאטס אייניגע ווערטער אגערוס פון אייער טייערין גיזונד, גייט איר יעדן טאג שפאצירן, פארט איר יעדן טאג, ויאזיי פארבריינגט איר דיא צייט, איר וועט דערמיט זייער ערפריען אייער אייך הייסליבנדע ג״מ

ש״ש

רעו

ב״ה יום ג׳ ב׳ דחנוכה אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. שני מכתביך לפה נכון הגיענו לגודל קו״ר. והנני מבקשך על להבא לכתוב לי משלומכם הטוב, ולכתוב לי בפרטיות מהנעשה אצלינו.

קבלתי הטע״ג בדבר הב״ג ושלחתי טע״ג להבאר׳ ופאמילי׳

ליבע ... ש״ש: מע״ל — מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
גצ״ד: = ג׳ צו דיינקען.
פאדראבנה: = בפרטיות.
או״ח וא״ז: = אמך וחמותיך ואמכם זקנתכם.

רעו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ״ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הב״ג: = הבארון [דוד] גינזבורג שנפטר באותו זמן.

בהשתתפות בצערם כי נזדמן לפה הבחור ריינין וכתב לי הטע״ג בל׳ אשכנז. בטח קבלת הידיעה מידידינו הרש״מ שי׳ בכוונה שאשלח טע״ג.

מידידינו הרש״ג שי׳ אין לי שום ידיעה ממה שעשה בפ״ב רק טע״ג א׳ הי׳ לי בבערלין. וביום ב׳ שבוע העברה שלחתי לו טע״ג מברלין ובקשתיו להודיעיני דבר בטע״ג, ולא הי׳. גם מפה הודעתי להם האדרעס, ועוד לא הי׳ מאתו דבר וכ״ז לי לפלא.

מה נעשה בדבר עסק ראָם, במה נסע בערגער מפ״ב אם נתנו לו מעות ומי אם הבאראנעסי׳ או אחרים, וכמה, אם נודע לך דבר בזה, תודיעני. עם הרש״ג דברנו אודות זה, ובדעתו לגשת אל העסק אם יתרצה ר׳ יודא לעוין, באופן בלי תערובות אחרים לבד מעות הב״ג שיקבלו עליהם לשלם במשך שנים. כך דברנו ואם נעשה בזה דבר לא אדע.

הי׳ פה ר״א סטאלבערג, והוא מוצא א״ע אבידעט וגם מתרעם קצת על אשר הניחו עצת הזקנים (כוונתו על עצמו) והלכו בעצת כו׳, ונראה ממנו פירוד דיעות עם הרב מאנזבאך והַ וואלף, וממני נעלם כל מה שנעשה בקיץ העבר. והי׳ כאשר ידברו אתי בזה, לא אדע מה לענות, כי באמת לא הספיק הזמן לשמוע מאתך אודות זה. גם יסוד המחלוקת של הרב כהן מאנזבאך עם ראזענהיים ג״כ לא אדע. אם יש ביכולתך תבאר לי כ״ז במכתב. וואלף עוד לא הי׳ פה, על ש״ק העבר שלח קארטע גוט שבת וסל פירות.

אם החלטתם דבר בדבר החצר תודיעיני ...

הפאגאדע פה לחה מאד, היום הולך שלג לח כל היום. הנני

הרש״מ: הי״ר שמואל מיכל טריינין מפ״ב.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראר״י.
ראם: קניית בית הדפוס ראם — כנ״ל אגרת רסד ובהנסמן בהערות שם.
בערגער: המתעסק בבית הדפוס הנ״ל.
מעות: המניות שלו — כנ״ל בהערות שם.
באראנעס׳: משפחת הבארון גינזבורג — כנ״ל שם.
ר׳ יודא לעוין: שהוא יהי׳ ממונה על בית הדפוס. ונזכר בקשר לזה גם לקמן אגרות רפ. רפג. רפו. וראה לעיל אגרת רטו. לקמן אגרת שלאח״ז.
ר״א סטאלבערג: = הי״ר אלימלך.
אבידעט: = נפגע.
הרב מאנזבאך: השוה לקמן אגרת רפב.
וואלף: הי״ר אליקים.
ראזענהיים: הי״ר יעקב. והשוה לקמן אגרת רפב.
בדבר החצר: השוה לעיל אגרת עדר.
פאגאדע: = מזג אויר.

מבקשך ליתן לר״מ קאנטר דמי חנוכה עבורי ג׳ רו״כ ולר׳ צמת ב׳ רו״כ ולר״מ שמש א׳ רו״כ.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

נכדותיי היקרות יחיו, איך האב אויף אייער חנוכה געלט ניט פארגעסין קומענדיק אהיים אי״ה גיזונטער הייט וועלין מיר אייך אי״ה אפגעבון. איך בעט אייך שרייבן פון גיזונד און ציא לערנט איר און איספאלנעט אללעס ויא עס דארף זיין. ויתן השי״ת שנקבל מכם נחת בכל פרט ברו״ג.

רעז

ב״ה יום ג׳ ב׳ דחנוכה אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלום ת״ל יום ג׳ שבוע העברה שעה 12 לילה. וביום ד׳ חפשנו דירות ובסוף שכרנו אצל קארפין בהאטאז העליון כל חצי האטאז. ויש בזה מעלה אשר הכל על אתר . . . והשי״ת ישלח לנו רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

לפלא לי שאין לי שום ידיעה מכבודו מפ״ב. מהטע״ג הראשונה ניכר אשר חנן דבר עם אליכס׳ בהענין והטה לצידינו, וגם בדבר העוזר

איספאלנעט: מקיימות.

רעז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

אטאז: = קומה.

חנן: שהי׳, בנראה, מנהל המחלקה לעניני דת (עד שלהי שנה זו, שאז נתמנה במקומו סקווארצאוו), כדלקמן אגרות רצז. רחצ. שא. ועי״ד החליפין — גם לקמן אגרות שמה. שסג. ונראה שהוא הוא ״חאר״ הנזכר לקמן אגרת רפט. ושהוא ה״דירעקטאר״ הנזכר לעיל אגרת רעא. ולקמן אגרת רפז. ושאלו הז החליפין

נזכר ופרטי הדברים לא נודע לי. שלחתי לו טע"ג לפ"ב ביום ב' מברלין שניסע משם ביום ג' ובקשתי טע"ג מאתו ולא הי'. ועתה אני מקווה על מכתבו להוודע בפרטיות מה שהיו הדברים. וגם אם העריך איבסאן את הנייר. גם אם יש לו מה להודיעיני בדבר עסק וילנא הנני מבקשו בזה.

תמול הי' פה ידידינו ר"א סטאלבערג דרך נסיעתו לארצינו, ובקש אותי לעורר את כבודו אודותו, והוא בד"כ כאשר כל הספקתו הוא מהריווח והוא זקן וחלש והנסיעות כבידים עליו, הוא מבקש מכבודו להכניס א"ע בענינו ולדאוג לטובתו. ובאמת מצד הידידות מימי קדם ואשר בכל הגלגולים שלו לא סר מידידותו, ועד האחרון בא אשר נתגלגל בארץ נכרי' וריחו וטעמו לא פג, ולפי ערכו הרים את מצב החסידות בעיני האשכנזים, ראוי הוא אז מיא זאל ליגין אין זיין טובה. והנני מבקש את כבודו אשר ירצה בהטבתו ומה שיש ביכולתו לעשות לטובתו יעשה נא, כי ראוי ונכון הדבר להחזיקו במה שאפשר והוא אינו כפוי טובה ח"ו ואינו שוכח מה שמטיבים לו. והמטיב ייטיב לכבודו בכל מילי דמיטיב ככל מאוויי נפשו מנפש ועד בשר כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הנזכרים לקמן אגרת רפט. ואפשר שהוא גם ה„דירעקטאר" הנזכר לעיל אגרות קצט. ר. רכ. רכא. רל. וראה גם לקמן אגרת תלב.

אליכס': שהי', כנראה, פקיד במשרד הפנים. ונזכר גם לקמן אגרות רפז. שטז. שמה. שצט. תכג. תלב. תלז. ובאגרת שצט נראה שהי' לו יחס חם לעניני רבנו.

אם העריך איבסאן את הנייר: המדובר כאן על תזכיר (דאקלאד), שרצה, כנראה, רבנו למסור למחלקה לעניני דת, בקשר למעמד הרבנים. ונמסר הדבר לעו"ד איבסאן — לעבד תזכיר זה. הדבר נמשך עד שלהי אייר (לקמן אגרת שא), ובמשך החורף הרבה רבנו לזרוז שיסיימו בהקדם (לקמן אגרות רפא. רפג. רפז. רפט. רצא. רצג. רצז. רחצ. רצט). וראה גם לקמן אגרת שו — ע"ד התשלום המגיע לאיבסאן עבור זה. בקשה נוספת בענין זה נמסרה לממשלה — בקיץ תער"ב (לקמן אגרת שכט).

עסק וילנא: בית הדפוס ראם, הנ"ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.

ר"א סטאלבערג: הנ"ל באגרת שלפנ"ז.

רעח

ב"ה אור יום ג' ג' טבת אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבם מיום ה' נכון הגיעני. וברוך ה' אשר הציל אתכם כו' ובקשתי להודיעיני קושט דברי אמת איך הי' המעשה, אם באמת רק בכוונת הסוסים באו ורק בחצר, הכי כ"כ גבר הרעש בשביל זה עד שגם הבנות יחיו הקיצו משנתם. ונא לכתב לי אמיתית הדבר איך שהוא, והשי"ת ישמור אתכם מכל צו"צ ומכל צו"כ, ותהיו במנוחה בכל פרט.

נהניתי מהפ"ש מנכדותיי היקרות יחיו אשר לומדים בטוב ושומרים הברכות וק"ש, והשי"ת יחזק לבם ויהיו יראי אלקים באמת תכה"י בזכות כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע. ובקשתי לכתוב לנו בכ"ע משלומכם הטוב.

כשיתקבל הדאווייער' ממאני אסע אי"ה לפראנקפורט לעשותו אצל הקאנסול, ויתן השי"ת שילך הענין בהצלחה.

רעח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליובא" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
צו"נ: = צער ונזק.
הדאווייער' ממאני: מדובר כאן בקשר לחצרות שקנה רבנו בחברון (כנ"ל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם). ורצה רבנו שיהיו רשומים על שמו (לעיל אגרת קסד. רכד), אך החוק אסר קניית קרקע בארה"ק ע"י יהודי בעל נתינות זרה (שם ואגרת פו). ונשאר רשום ע"ש הרי"ש הויזמאן (שהתעסק בקניית החצרות) עד סיום תשלומי החצר — בשנת תער"ב. ובהתקרב זמן זה החליט רבנו לרשמו ע"ש הרש"ש שיינפינקל (לקמן אגרות שט. שיא. שיב), ולשם זה הוצרך רבנו לחתום ולאשר הדאווייער' שסודר ע"י מאני:
דאווייער' הוא שטר יפוי־כח, ששלח רבנו להרשי"א, למכור ולמטור (בשם רבנו) את החצרות אל הרש"ש. אך כיון שהחצרות לא נרשמו עד עתה על שם רבנו, הוצרך רבנו להסתמך, בשטר יפוי כח זה, על שטרות הקבלה שהיו אצלו, ממשלוח הכספים עבור החצרות (לקמן אגרת שיב) — במשך השנים (אגרות רז. רח. ריז. רכד).
את שטר היפוי־כח הכין מאני (כנראה ר' אהרן, שהי' עו"ד ומתעסק בקניית קרקעות. ואולי הרב פולימאן מנחם מאני — רב לעדת הספרדים בחברון — שהוא גם חתם על השט"מ דלקמן) ע"מ לשלחו לרבנו (כנזכר כאן, ולקמן אגרות רפד, רפה), שהוצרך לחתמו ולאשרו ולשלחו חזרה להרשי"א (שם ואגרות שיב. שיז).
מלבד שטר היפוי־כח הנ"ל, הוצרך ה"ר שמעון הויזמאן, שהחצרות היו רשומים על שמו, להצדיקם ע"ש הרש"ש — ע"י שטר־מכירה (לקמן אגרות שט. שיא. שיב. שכב). וכיון שעדיין לא סיים רבנו את התשלומים

אבקשך ליתן לר"נ מאריאשין ע"ח סך שלושים רו"כ, לת"ת צריכים ליתן ז' ר', וליצחק גרשון לבד זה שני רו"כ, ולר' ליב הזקן שני רו"כ.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רעט

ב"ה ו' טבת אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך הקצר מיום ועש"ק קבלנו לרוב עונג ומאז לא הי' שום מכתב, ומדוע לא תכתוב לעתים קרובים יותר ונא לכתוב בכ"ע משלומכם הטוב וממנוחתכם, ויתן השי"ת שתהיו במנוחה תכה"י.

קבלתי היום טע"ג מידידינו הרש"ג שי' שמקווה לבוא היום לפה. מה נעשה בדבר הועד מממוני התמימים אם נעשה הועד ואיך מה,

---

עבור קניית החצרות, הודיע רבנו שישלים התשלומים, לאחר שהר"ש הויזמאן יצדיקם ע"ש הרש"ש (שם). ולאח"ז לעשות את שטר הבעלות ע"ש הרש"ש (אגרות שיב. שיח. שכב).

כ"ז נמשך עד שנת תער"ב, שבי"ג אייר בו נכתב השט"מ מר"ש הויזמאן להרש"ש (נעתק ב.המשפיע" ע' רנה). ובחורף תרע"ג, נעשו שטרי הבעלות (אגרת שנח). והועמדו החצרות ע"ש רבנו (אגרות שסד. שעה). בפרטיות עדכ"ז ראה מבוא פ"ו.

ר"נ מאריאשין: ר' נחמן הכהן הגבאי.

יצחק גרשון: איטסאן. החזן ובעל קריאה בביהמ"ד של רבנו. אודותיו — לקוטי דבורים ח"א קו, א. ס' השיחות תש"א ע' 33. תש"ד ע' 25.

ר' ליב הזקן: שלשתם נזכרים, באותו הקשר, לקמן אגרת שסד.

רעט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליובי" — שלשם נתקבלה אליו האגרת. הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר"י.

הועד ממוני התמימים: השוה אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ס' תומכי תמימים ע' רצ) מא' אלול תרס"ט: „בהסכם כ"ק אאמו"ר שליט"א וחפצו הנמרץ מיסדים אנחנו אגודה שאליה יכנסו בפועל כל התלמידים שלמדו בליובאוויטש". ובמכתב כללי (מימיוגראף) מי"ג תשרי תרד"ע: „בעהי"ת בהסכם כ"ק אדמו"ר שליט"א והחלטת רבים מהתמימים שנאספו פה בליובאוויטש בר"ה דהאי שתא, הננו נגשים להוציא

וכבר דברנו אשר נחיצותו ניכר רק שדרוש לסדר איך שיהי' מציאותו, גם תודיעני אם נתקבל ממחו' רש"א דאליצקי ומהרב"ש יחיו עבור השומרי שביעית ואם שלחת אותם וע"ש מי.

בפה האויר לת, וזה מניעה גדולה להההילוך ומ"מ אני הולך בכל יום... והשי"ת ישלח לנו רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רפ

ב"ה יום ג' עשרה בטבת יהפך לששון ולשמחה
אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך מיום ד' ומיום ועש"ק קבלתי לגודל קו"ר. המצאת הקארטעס היא המצאה נפלאה, כותבים מכתב על נייר שלם מצידי צדדים ומה לחפוץ עוד, אבל מעט יודעים ממנו. ות"ל בעד שלומכם הטוב והשי"ת ישמור אתכם בכל פרט ותהיו במנוחה.

לפועל בע"ה את הרעיון הקדוש והנשגב, שיהי' כל התמימים מאוגדים ומאוחדים... ואשר לזה הוקם בפה ועד..." — ונראה שגם כאן דן בדבר "ועד" זה.

ועד כזה נוסד גם בשעת תרע"ח. המכתב החוזר ששלחו אז [צילומו ב"המשפיע" ע' שדמ] נכתב בכתי"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, עם הגהות ע"ג בכתי"ק אביו רבנו מוהרש"ב נ"ע. המקור — באוסף המכתבים.

ע"ד הועד ראה גם לקמן אגרות רפו. רצא.

אם נתקבל... וע"ש מי: חתימות המשתתפים והעתקתם — בהנסמן לעיל אגרת רעג, וביניהם: שמואל אבא דוליצקי 10 רו"כ. ברוך שלום בעזפאלאוו 25 רו"כ.

רפ

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם "ליוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.

קארטעס: אפשר הכוונה למה שהמציאו אז דרך, להעתיק ממכתב שכתבו — על נייר אחר (שנשאר עליו רושם מהדיו שעל נייר הראשון), כדי להשאיר העתק אצל הכותב.

תשלח לי את העלים האחר אשר יצאו לאור. בדבר הרשיון עוד צריכים להתיישב ואין למהר בדבר כזה. הדירעק' לאנגע הי' פה יום א' העבר, אבל לא דברתי אתו בזה, ואם תרצה תכתוב איליו וגם לוואלף ואפשר יעשה זאת, אבל מסופק אני באשר לא זה תכליתם ורצונם לא מה שאנחנו רוצים המה (היינו בעצם הדבר המדובר בהמכ"ע האח) ומה גם ליתן מעות, איך קען מיט זיי' ניט פערטיק ווערן בענינים כאלו. בכל אופן נכון אשר ידידינו וואלף יראה את המכה"ע הזה אם באמת יש בו דבר.

הדרוש מזמור ליום השבת בטח הוא מכ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, ואיני יודע מה נא' בו.

תשלח לי איזה עקז' מהחשבון קצר.

בדבר הספרים טוב שנבררו הכפולים ונעשה רשימה. יש בהספרים הרבה חסירים (ויש רשימה מהחסירים ומונחת בקאטאלאג) גם יש עלים הרבה, אפשר יכולים למלאות אותם. את הכפולים רצוני למכור, ור' מאיר לאבאק שאל בשם ידידינו רמ"ג שי' כאשר שמע שיש כפולים רצונו לקנות, אבל נצרך לידע איזה מהם יכולים למכור כי יש מספרי כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, אשר בטח נכנסו מהם בתוך הכפולים ואותן אין רצוני למכור, ומהספרים שבהקאבינעט הקטן בנקל להכיר, אך בהספרים שלי באשר נכרכו מחדש כבד להכיר וכמדומה לי שאני אזכור עליהם (אותן הניכרים מתוך ספרי הקאבינעט שהן מספרי כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע ונמצאים גם בזאל, בטח הנחת את של הזאל בתוך הכפולים). ובדבר לחבוש אותם בתיבות, אם באפשר שיעמדו בין כה בפאלעצע תחת שמירה מעולה, יותר טוב, ובא"ל יכולים להניחם בתי', אך יעמדו במקום שלא ימשיכו לחות, ואם באפשר לשלוח לי הרשימה מהכפולים אראה אפשר אכירם בשמותם. מהרשימה דלאנדן צריכים לבחור הס' הטובים הבלתי נמצאים, ואפשר יש מס' מהש"ס דפוס הראשון להשלים.

האחר: מהעתון האח — עתון שבועי לילדים, בעריכת ה"ר משה רוזנבלום בליובאוויטש, תרע"א־תרד"ע.
הרשיון: השוה לקמן אגרות רפב. רצא.
דירעק' לאנגע: ראה לקמן אגרות רפו. רצא.
וואלף: ה"ר אליקים.
הדרוש מזמור: ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' רכג, ובהנסמן בהערות שם. וצ"ע לאיזה מאמר הכוונה כאן.
חשבון קצר: „מהועידה הרבנית הפטרבורגית שע"י אספת הרבנים" שהו"ל רבנו בקיץ עת"ר.
הכפולים... רמ"ג... לקנות: ראה גם לקמן אגרות רפב. רפד. שצא. שצח.
רשימה דלאנדן: ראה גם לקמן אגרת רפד.

ידידינו הרש"ג שי' אינו יודע מאומה מהנעשה בעסק וילנא. בנסעו מקאוונא אז שלח טע"ג לבערגער להיות על הוואגזאל ולא הי', ואפשר לא הספיק הזמן, אבל גם מכתב לא הי' לו מאתו, וא"י עם מה נסע מפ"ב ומה נעשה עתה בהענין, הוא חפץ לקבל העסק אם ישתתף אתו ר' יהודא לעוין, בחשבו שיצטרכו להכניס בו מעות מזומן ערך 60/70 אלפי' ולקבל עליהם החוב של הבאראן לשלם במשך שנים וחושב אשר תפחת מהסכום, וביותר הוא מתיירא עתה אחר פטירת הב"ג שלא יכנסו אחרי' בהענין אם בתור שותפים ומנהלים או שיקבלו מאתה העסק בהנחה גדולה מפני שתרצה להפטר ממנו. וחשבנו שיכתוב לבערגער להודע מאתו המצב, אבל אנו חוששים אשר איליו יכתוב ויא עס פאַסט אל הענין, ולזאת אם נודע לך מצב הענין תודיע להרש"ג שי' לסט' מאריצע, ובא"ל תשתדל לידע פרטיות המצב איך ומה הוא ותודיע איליו וגם אלי, ובאמת הי' כדאי הדבר שיכנוס הדבר לידם בעזרתו ית'.

הדירעק' לאנגע א"ל אשר מלאנדן באפשר להיות מעות ע"ז וכן מפראנקפור' וביותר מאמעריקא, ולבד זאת שאינני בונה שום יסוד על הדמיונות ... אמרתי תמול לידידינו וואלף כאשר אתו יכולים לדבר, אשר אני אינני בטוח על ... שכשיהי' הדבר בידם היינו גם כאשר יהי' להם חלק גדול בהעסק, אם תתאים רצונם ומעשיהם אל כוונותינו, כי באמת אינם מבחינים בין חשך לאור, ולבטל דעתם לא יניחו א"ע. לא כן כאשר יהי' בידי ... אני בטוח בעזה"י שיהי' הכל אי"ה כדבעי למהוי. בטח תשתדל לידע הכל ולהודיע עד אשר יסע אי"ה הרש"ג שי' חזרה למדינתינו שלו', שאז ביכולתו להתראות עם לעוין ולעשות אי"ה איזה דבר בזה. עתה הוא רוצה בהענין אם יהי' ביכולת לקבלו אי"ה.

נתקבל מרצ"ה גוראר' שי' מאה רו"כ על רמבע"נ ומאה ר' על תו"ת ושלחתי אותם היום על פאצט על שמך. נצרך הי' לשלוח לך מעות וגם על ההוצ', וכשיהי' העת אשלח אי"ה.

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.
עסק וילנא: קניית בית דפוס ראם — הנ"ל באגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.
בערגער: המתעסק בבית הדפוס הנ"ל.
וואגזאל: תחנת הרכבת.
ר' יהודא לעוין: כנ"ל אגרת רעו, ובהנסמן בהערות שם.
החוב של הבאראן: כנ"ל שם.
הב"ג: הבאראן דוד גינזבורג.
תפחת... שתרצה: האלמנה ראם.

ונא לכתוב לנו מכתבים תמידים משלומכם הטוב ומכל הנעשה אצלינו לטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

פ"ש ידידי המפורסם ווח"ס כו' מו"ה משה ראזענבלום נ"י.

רפא

[י"ז טבת אעת"ר]

ב"ה יום ג'

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מהטע"ג דמיתי אשר אחיו יחי' טע"ג מהם שיודיע בטע"ג לחן, כי קבלתי מכתב מחן (תשובה על מכתבי) שכתב לכבודו ושואל מה אמר איבסאן בדבר הדאקלאד מה לעשות בו. ועפ"ז שלחתי לו הטע"ג דתמול, ומש"כ שנוסע למאסקווא דמיתי שזהו מאחיו שי' מענינים שלהם. כעת קבלתי מכתבו, וג"א אינני יודע מה כוונתו טע"ג לחן, ולאן שלח את הדאקלאד, אפשר שלחו לחן ומבקש להודיע לו שימהר בהביקרת ובהחתימות (כי דברנו בפ"ב שישלח את הנוסח לחן או לליובא' ונבקר אותו) אבל כ"ז הי' מבאר יותר, וגם הלא כבודו דיבר אתו שישלח לפה, ולזאת שלחתי לו טע"ג כעת שידרוש מאתו לבאר את הטע"ג שלו, מה כוונתו להודיע לחן בטע"ג ולהיכן

רפא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, וע"פ האמור לקמן באגרת רסג (כ' טבת), אפשר שהאגרת הזו היא מיום ג' י"ז טבת תרע"א.

שמואל: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

מהטע"ג דמיתי: השוה לקמן שם „וזה הי' מקור טעותי בהטע"ג של כבודו".

חן: הרמ"מ, שהתעסק בדבר הדאקלאד שהכין איבסאן, כדלקמן אגרת שא.

מה אמר איבסאן: להרש"ג בהיותו בפ"ב — כדלקמן שם.

וג"א: = וגם אני.

שלח הדאקאלאד. ואם לא יקבל מאתו היום תשובה ישאל כ׳ עוד הפעם בטע״ג, וכפה״נ נסיעת מאסקווא ג״כ יש לה שייכות לענינינו.

על מכ׳ הקודם אשיב לו אי״ה כי ממהר אני כעת לילך להאנשטאלד.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רפב

ב״ה אור יום ד׳ י״ח טבת אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך מיום א׳ ומיום ה׳ נכון הגיעני לרוב עונג, והנני מבקש על להבא לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב.

סטאלבערג אומר אשר המאמר שהעריך הוא נשא בתוכו הכוונה על מעות וחשב לאחר הפצת המא׳ לנסוע בעיירות הגדולות ולעשות נפשות לזה, והמא׳ שיצא רק מתאר גודל מעלת הדבר אבל נושא הנ״ל אין בו. ואני אומר אשר באשכנז עושים ישנו אינו, והיינו שמעות לא יתנו ואין נ״מ אם הנושא כך או כך.

דבר החלוקי דיעות בין כהן מאנזבאך וראזענהיים כבר נודע לי ע״י וואלף נ״י.

בדבר עסק רָאם כתבתי לך אשר ידידינו הרש״ג שי׳ חפץ כעת

רפב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ״ליובי״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
סטאלבערג: הי״ר אלימלך.
דבר... מאנזבאך: הנ״ל באגרת רעו.
וואלף: ר׳ אליקים.
עסק ראם: קניית בית הדפוס — כנ״ל אגרת רעא, ובהנסמן בהערות שם.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.

בהעסק, ונצרך לידע בבירור מצב הדבר וכשיסע אי"ה דרך וילנא יתראה אי"ה עם ר' יהודה לעוין, ומצידו לא יהי' מניעה לגמור אי"ה את הדבר ושיקחו עליהם את החוב של הב"ג, ואם באמת החליטו למכור את העסק כמו שכותב בערגער ... נחוץ שידעו זאת, וכבר כתבתי שהרש"ג חושב שתניח תשלום המעות על משך שנים ואפשר גם תניח איזה סכום מזה.

מה שדרוש ליתן להרשיל"א שי' אדבר אי"ה עם הרש"ג שי' בהיותו פה בערך ח' או יו"ד ימים, וגם תוכל אתה לכתוב לו.

ודבר הביורא ודאי הי' נצרך למצוא מקום ע"ז, אמנם בדבר הרמ"ר שי' כאשר עיקר עסקו כעת בדבר אחי תמימים הי' צ"ל נחשב שכירותו מההכנסה הזאת בעיקר.

תמול קבלתי מכתב מכ"א מורתי הר' תי' והושבתי רוחי ת"ל, כי הי' לי עגמ"נ רב מהעדר מכ' זה י"ד יום, ות"ל בעד שלומה ובעד שלו' כולכם.

קראתי את הגליונות הראשונות מהאח והמאמרים טובים המה ומתאימים גם אל מטרתם הרוחני, מה העמיד דבר הפסוק פדה בשלו' כו' שלא במקומו, ונודע אשר יו"ד כסלו דההוא שתא הי' ביום ש"ק, ובצאתו לשלו' אמר הדרוש אתה אחד שנתחדש לו במנחה דש"ק ההוא, כן מספרים. וכאשר יוצא בהרבה עקזעמפל' כ"כ יש לחוש לעין ח"ו. אך מש"כ בדבר הרשיון שצריכים להזהר בזה הוא כי החשש אצלי שלא יבוא מענין לענין בדרישה מהו תמימים ואחי תמימים והחזקתם, ומפורש נא' בו ישיבת ליובא' ואם כי פאַני' אינו דורש מה מצינו וג"ש, מ"מ צריכים לשים לב היטיב אם לא יגיע ח"ו כו', אך על פרסום הדבר ג"כ צריכים לשים לב. ואפשר יכולים לעשות בדוגמא שעשו עם

הב"ג: הבאראן גינזבורג.

בערגער: המתעסק בבית הדפוס.

שתניח: האלמנה ראם.

הרשיל"א: הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון.

רמ"ר: ר' משה רוזנבלום — עורך האח המיועד ל„אחי התמימים".

הפסוק ... שלא במקומו: בהוספה ל„האח" נר ו, בסוף המאמר ע"ד יו"ד כסלו: „וביום ההוא (שהי' יום שלישי בשבוע) בשעה שהי' אומר את הפסוק פדה בשלום נפשי וגו' נתבשר כי חפשי הוא".

ביום ש"ק ... אתה אחד: השוה פתח דבר למאמר אתה אחד מאדהאמ"צ (קה"ת. תשכ"ה), ובהנסמן בהערות שם, שע"פ הקביעות של אותה שנה הי' ט' כסלו ביום הש"ק, ושהמאמר אתה אחד נאמר בש"ק ט' כסלו בבית האסורים.

מש"כ בדבר הרשיון: לעיל באגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.

פאַני': הפקיד הנותן הרשיון.

הפירמא מהנייר, כמו בית מסחר ספרים, ויהי׳ בית המסחר למוציא לאור מכ״ע הנ״ל.

בדבר פרס להחתומים א״צ למהר כ״ז שאינו יודעים ההילוך, וביותר כ״ז אז דאס האט זעך נאך ניט פאר שטארקט, וכן דרך התגרים דאחר שמתחזקים אז נותנים פרס אשר זה מוסיף להם עוד כך, אבל להתחיל בפרסים ה״ז מגרע את העיקר, ואם כי הפרס שאתה כותב הוא עצמו ענין גדול שיפרסם ויושרש הנוסח בין הקטנים (אם כי זה אינו מתאים אם מש״כ שהפרס יהי׳ רק להמשלם 2 רו״כ) [ראיתי אח״כ שאתה כותב להמשלמי׳ 2 ק׳ לשבוע] מ״מ צריכים עוד לחכות בזה, ואין עושין מצות חבילות חבילות כו׳.

בדבר הספרים כבר כתבתי לך, ואם אתה יודע מהכפולים שהן ברור ממה שנקנה אח״כ, ובפרט אותן שנמצאים בקאבינעט הקטן שהן ניכרים מספרי כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע, א״כ הרי הכפולים הן ממה שנקנו, ביכולתך לעשות מהם רשימה עם מקחים ולשלוח להרמ״ג שי׳, אני חושב אשר אצל ר׳ ניסן סקבלא שי׳ עוד נמצא רשימה מהספרים שחלקנו בנינו, ובאפשר לידע בבירור איזה ספרים אצלי מהנ״ל.

ידידינו ר׳ אליקים וואלף שי׳ ביקש לפרוס שלומך גינו, וכן יאזעף ראטהשילד שי׳.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

או״ד תי׳ באה תמול שלו׳ ת״ל ומתאכסנת ג״כ כאן אצל קארפין.

פ״ש ידידי המפורסם וו״ח כו׳ מוהרי״ק ז״ס נ״י

יעשו את חלוקת הש״ס וירשמו אותי מס׳ נדרים – בל״נ, ויתן השי״ת ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו׳.

פירמא מהנייר: ניר המכתבים של הישיבה תומכי תמימים. והשוה לעיל אגרת קלה, ובהנסמן בהערות שם. צילום „פירמא מהנייר״ — מבוא ס״ה.

פרס: בשער כל חוברת נדפס: כל ילד מאחי התמימים שיתנדב בכל שבוע לא פחות משני ק״ב יקבל את החוברת „האח״ בכל שבוע חנם. מחיר החוברת חמשה ק״ב.

להרמ״ג: שהוא רוצה לקנותם — כנ״ל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.

שחלקנו בינינו: בירושת כ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע.

או״ד: אחותי ודודתך.

מהרי״ק ז״ס: מה״ר יעקב קאפיל זעליגסאן המזכיר.

חלוקת הש״ס: שנהגו לעשותה בי״ט כסלו, ומשנת תרס״ג ואילך — בכ״ד טבת (ראה לקרד ע׳ תקצח).

רפג

ב"ה אור יום ועש"ק ד' טבת אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו'
מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. ביום ג' כתבתי לו ולע"ע לא קבלתי מאתו ידיעה אם הי' תשובה מאיבסאן, אפשר יהי' לו לא לרצון מש"כ לו בדבר הא' הב' וכטבעו יתכעס ויתקצף, אך כמדומה לי שיחזק רוחו.

בהיותי בפ"ב דברתי עם הרמ"מ חן שי' שיחפש איזה עצות בדבר הגאראנטי ויחקור וידרוש ע"ז, וכתבתי לו עוד קודם שהי' כבודו פה אם מצא איזה דבר בזה, וכותב שאינו מוצא עצה אחרת כ"א מה שיהי' נבחר מהקהלה ואשר יהי' תחת השגחת השלטון, זאת היא הגאראנטע.

וכאשר דברנו ג"כ שיכתוב לאיבסאן וידרוש מאתו שיעשה את נוסח הדאקלאד, ונודע לו ממכתבי אשר כבודו הי' בפ"ב, הוא דורש להודיע לו (וכותב שכתב מכ' לכבודו אודות זה) מה דיבר אתו כבודו למען ידע מה לכתוב לו בדבר הדאקל', וזה הי' מקור טעותי בהטע"ג של כבודו.

בדבר וילנא כותב לי בני שי' אשר לא נתנו לבערגער רק ג' אלפי' ששלחו לו אחר נסיעתו מפ"ב, וגם שלחו קאנטרעליאר (אותו האיש ששלחו בפעם הראשון) ומצא הכל טוב, וכותב ג"כ בשם בערגער אשר הבאראניעסע ושעפטל ובערנשטיין החליטו למכור העסק וממתינים רק עד שיקוים האקציאנערני' אבשצעסט', ומה שיוודע לו עוד יודיע

רפג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר"י. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
ביום ג' כתבתי לו: השוה אגרת רפא דלעיל.
בהיותי בפ"ב: שלהי מ"ת.
איבסאן... דאקלאד: השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
מקור טעותי: ראה לעיל אגרת רפא.
בדבר וילנא: קניית בית דפוס ראם — כנ"ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.
בערגער: המתעסק בבית הדפוס.
בראניעסע: משפחת הבאראן גינזבורג.
שעפטל: נזכר גם לקמן אגרת רפו.
אקציאנערני' אבשצעסט': חברת מניות.

ובקרב יכתוב איזה הצעה בזה, מש״כ לכ׳ לדאוג עבורו בזה, אני חושב כוונתו שמתיירא אם יומכר העסק מה יהי׳ בהאקציעס שלו, אמנם שיכתוב כבודו לר׳ יהודא לעוין לפ״ד אינו כדאי ויותר טוב לדבר פא״פ כשיתראה אתו אי״ה.

הנני מסג״פ מה שקבלתי מרי״ל מקאוו׳, וכותב שנשלח ישר שלא ע״י הגו״ב, ונחוץ לידע על מה היא הדרישה הזאת, וצריך שישלח זאת כ׳ לאיבסאן ויבקשו להוודע דבר ברור מה זה, ושיודיע בהקדם.

והשי״ת ישלח רפו״ש בקרב לכבודו ויחזק שיהי׳ בריא אולם ויצליח לו השי״ת בכל ענייניו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רפד

ב״ה ד׳ טבת אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. שני מכתבך ממוצש״ק ומיום ג׳ (מויטעפסק) נכון הגיעני לרוב עונג. מה הי׳ נסיעתך לויטעפסק, והנני מחכה על מכתבך בארוכה.

מידידינו הרש״ג שי׳ קבלתי היום מכ׳ וחושב שיבוא אי״ה לפה יום א׳ פ׳ בא, והי׳ טוב אשר עד העת ההיא יגיע מאתך איזה ידיעה ברורה בדבר וילנא והצעתך בזה.

ר׳ יהודה לעוין: שהי׳ אמור לנהל העסק עבור הרש״ג, כנ״ל אגרת רעו, ובהנסמן בהערות שם.
ר״ל מקאוו׳: ר׳ יעקב ליפשיץ מקאוונא, מח״ס זכרון יעקב.
שנשלח . . . הגו״ב: נזכרת גם לקמן אגרות רפח. רפט.

רפד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ״ליובי״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.
וילנא: תנאי קניית בית דפוס ראם ע״י הרש״ג — כנ״ל אגרת רפד, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר הספרים כבר כתבתי שאותן שהן ברור מהקניות, ביכולת לעשות רשימה עם מקחים ולשלוח להרמ"ג שי', אשר עפ"ע יקנה אי"ה, ואבקשך להודיעיני אם רשמת מהרשימה דלונדן וכמה. גם נכון לבקש רשימה מאוסאטין, כפי הסדר מחדש שעושים בהספרים בטח יעשו קאטאלאג עם הנומערין שיהי' ביכולת למצוא ספר אי"ה.

...אני מטייל בכל יום על ההרים הגבוהים, והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

בקשתי לכתוב לי בכ"ע משלומכם הטוב. דאווייער' אשלח אי"ה בטח יהי' טוב גם בלתי מקוים אצל נאטאר'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שלום דובער

רפה

ב"ה אור יום ד' כ"ה טבת אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א
כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכתבו נכון הגיעני, ועוד במכתביי הראשונים לבני שי' כתבתי אילין פ"ש ... כשאקבל אי"ה הנייר ממאני אעשה אי"ה הכל כנצרך, ויתן השי"ת שילך הענין בהצלחה ולא יהי' שום מניעה ועיכוב משום

רמ"נ: שהתעניין בקנייתם — כנ"ל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.
הרשימה דלונדון: הנ"ל אגרת רפ.
דאווייער': ההרשאה על החצרות בחברון, כנ"ל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

רפה

נעתקה מצילום גוכתי"ק.
שלמה יהודה ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
הנייר ממאני: שטר ההרשאה, שסודר ע"י מאני, ונשלח לרבנו שיחתמו ויאשרו — כדלעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

צד ופנה ויבוא הרשיון בנקל ותושלם אמיתת הכוונה בזה, ונא להודיעני משלומו הטוב ומכל הנעשה אצלינו לטוב ומה כותבים לו מתמן, ויעזור השי״ת לכבודו להיות במנוחה בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות [נפשו] וש״ב ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רפו

ב״ה אור יום ב׳ ר״ח שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך גם המכ׳ מפ״ב נכון הגיעני לרוב עונג ות״ל בעד שלומכם הטוב. ביום ד׳ קבלתי טע״ג מבערגער מפ״ב וביום ה׳ בקר העתקתי אותו לידידינו הרש״ג שי׳ לוין, ובערב יום ה׳ קבלתי מאתו תשובה שאינו יודע מי הוא בפ״ב כעת היינו ממי הוא הטע״ג אם כתבתי גם החתימה, וכתבתי לו ג״כ בהטע״ג בקצרה ממכ׳ ידידינו ר״א אראנאוויץ, והודעתיו עוד הפעם בטע״ג ביום ועש״ק לבודאפעסט אשר הטע״ג הוא מבערגער מפ״ב, אילו ידעתי אשר אתה בפ״ב הייתי מודיע לך בטע״ג שהוא בויען והאדרעססע שלו.

מחר בצהרים יהי׳ אי״ה לפה והודעתי לך היום בטע״ג אולי יש לך להודיע בדבר ראם או בענינים אחרים הנוגע לידע בעת היותו פה.

קבלתי היום הטע״ג שלך שהרש״ג יודיע לשעפטל שנותן עשרה בתנאי כו׳, הנה כ״ז שלא נדע לו מלעוין שנכנס בזה איך יוכל ליקח

מחמן: מאה״ק, שהרשיל״א הי״ בואתה שעה בחר״ל. השוה לעיל אגרת עדר, ובהנסמן בהערות שם.

רפו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליובי״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
בערגער: בדבר קניית בית הדפוס ראם — כנ״ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.
ר״א אראנאוויץ: ר׳ אנשיל — בא כח רבנו בווילנא בהדפסת התניא תר״ס.
שעפטל: הנ״ל אגרת רסג.
לעוין: ר׳ יהודא לעוין, האמור להיות ממונה על בית הדפוס — כנ״ל אגרת רעו, ובהנסמן בהערות שם.

העסק שבעצמו א"א לו לעסוק בזה, אם עד כעת הי' איזה ידיעה ברורה מלעוין בטח תודיע בטע"ג, ואם הרש"ג נדבר אי"ה בזה.

תודיעני בפרטיות מה אמר לך איבסאן, מי הוא מק', ומה מוכן אצלו, אם הכין הדאקלאד זאפיסקע, ואם אמר לך איזה ידיעות מהדעפארט' או מהאחרים תכתוב לי הכל.

וואלף אמר לי היום אשר הדירעקטאר מוכשר בעיניו המכ"ע האח, ורוצה בו בשביל הילדי' ודוקא כמו שהוא (לא בהעתקה אשכנזית) למען מתוכו ילמדו הנערים קרוא להי"ק באמרו שלה"ק בו הוא בנקל להבין, ויהי' פה שבוע זו וידבר בזה, ר' שמואל כהן מוירצבורג הי' פה שבוע העברה ונתתי לו את האח, וגם ענגל הי' פה והוא כבר ראה אותו, ומוכשר בעיניהם ורוצים לחתום עליו ע"י פראנקפורט.

יאזעף ראטהשילד בקש לפרוס בשלומך וכן וואלף יחי'.

כבר בקשתי להודיעני מה נתחדש עם הנו' 6 מהאח, ולשלוח לי הגליונות שיצאו.

בקשתי להודיעני מה נעשה בביהמד"ר אם לומדים בטוב בדא"ח ובנגלה, ואם נעשה הועד, ומה נשמע משצעדרין אם נשלח לשם ר"י ואם לומדי' שם.

יכול להיות שבשבוע זו יהי' פה ערהמאן וגם הרב פנחס כהן, וואלף נוסע שבוע הבע"ל לבערסלא לרגלי מסחרו והשי"ת יצליח לו.

איבסאן: ראה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
דאקלאד זאפיסקע: תזכיר הנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
וואלף: ר' אליקים.
דירעקטאר: לאנגע, כנ"ל אגרת רס, ובהנסמן בהערות שם.
האח: עתון שבועי לילדים, בעריכת הי"ר משה רוזנבלום בליובאוויטש, תרע"א-תרע"ד.
ר' שמואל כהן: ראה אודותיו לקמן אגרת שה.
ענגל: השוה לקמן אגרת רצא.
נו' 6 מהאח: מנו' 6 עד נומר 14 — שונה ציור השער, ולא נרשם בו הנו'.
הועד: השוה לעיל אגרת רעם, ובהנסמן בהערות שם.
שצעדרין: סניף מהישיבה תומכי תמימים שנוסד בתחלת חורף עת"ר, שאז עברה מחלקת תו"ת שבבאבינאוויטש לשצעדרין, ובתור משפיע נבחר הי"ר שאול דובער זיסלין (מרשימת הר"י דזייקאבסאן ע"ה. וראה גם לקמן אגרות שסד. תז).
אם נשלח לשם ר"י: ברשימה הנ"ל: "רמי"ם היו בוחרים... הי"ר זלמן דוב מדריבין... הרב ר' משה מרדכי... המשגיח על גגלה הי' הרב ר' יעקב ברוך קראסיק".
ערהמאן: השוה אגרת שלאח"ז. וראה גם לעיל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רפז

ב״ה יום א׳ ו׳ שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך נכון הגיעני לרוב עונג מהודעת שלומכם הטוב ת״ל. כפה״נ גם המכ׳ דיום ג׳ הי׳ קודם קבלת הטע״ג מידידינו הרש״ג שי׳ אשר חשב לשלוח לך מפד״מ, ומס׳ שלח מברלין, וכפה״נ נסעת ביום ד׳ לפ״ב. הטע״ג מיום ה׳ הי׳ אשר איבסאן מבטיח לבטח שיהי׳ מוכן הנייר בעוד שבוע, אמנם כאשר נודע שעל הבטחותיו אין לסמוך, והכרחיות הגשת הנייר נחוץ מאד אשר כבר דרש עליו, ואין זה שום דרך כלל אשר עבר זמן רב כזה ולא קיימנו הבטחותינו, וגם כאשר יעשנה עד שתהי׳ הבקורת והחתימות וכו׳ יעבור זמן. לזאת דברתי עם ידידינו הרש״ג שי׳, שא״א להניח כך ולהיות עמו עד אשר יגמור, ואם הוא לא יהי׳ באפשרו להיות כ״כ בפ״ב, ההכרח שאתה תהי׳ עוד איזה ימים בפ״ב עד אשר יעשה הכל אי״ה ותוכל לנסוע על יום למאסקווא עם הרש״ג שי׳ כאשר דברנו ולשוב לפ״ב, וע״ז שלחתי תמול טע״ג שבהכרח להיות אתו עד שיעשה, בטח לא שכח הרש״ג שי׳ אשר א״ל שבהדאקל׳ בסופו צ״ל בדבר ישיבות שיהיו כפי החוק הראשון ושיעורי ערב וש״ק, אשר אמרנו להדיר׳ שבזה יש לקוות להיטיב מצב

רפז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר״י.
איבסאן... הנייר: השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
דאקל׳: = דאקלאד, הוא הנייר הנ״ל — תזכיר, בדבר הענינים שנידונו בעת ועידת הרבנים בפ״ב.
ישיבות... חוק הראשון: דשנת תר״ד, שאין חיוב לימודים כללים בהישיבות, כנ״ל אגרת רסג, ובהנסמן בהערות שם.
דיר׳: = דירעקטאר, מנהל המחלקה לעניני דת, שאליו הוצרכו למסור את הדאקלאד הנ״ל. והוא חנן — כנ״ל באגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

הצעירים, וטוב אם יהי׳ באפשר לעשות שני עקזע[מ]פל׳ ולשלוח א׳ להרמ״מ חן נ״י ואי׳ אלי. אם הי׳ אצל אליכס׳ ומה נשמע בהענין, לא הודיעני דבר, ומסת׳ לא יש חדשות ועפ״ע יהי׳ מחר אי״ה מכתבים מכם.

בטח סיפר לך הרש״ג שי׳ בדבר ווארשא אשר דורשים מאתי להצטרף באסיפתם בדבר יום ראשון ומה שהושבתי להם בטע״ג ביום ב׳ העבר. תמול קבלתי מכ׳ מהראדזעמינער מיום ה׳ אשר עכבו האסיפה בשביל זה, ודורשים מאתי באיזה זמן באפשרי להיות, וממהרים שיהי׳ בהקדם. ואם כי אני אנני חושב שנצרך לי למהר נסיעתי בשביל זה, וגם לפי השערתי אין מה למהר כ״כ, כי עוד לא במהרה עפ״ע יהי׳ השקו״ט בזה, מ״מ בקשתי בהטע״ג דתמול להוודע בדיוק איך חושבים למתי יהי׳ השקו״ט בזה, וחושב אני שיוודע זאת מניסילאוו׳, ואם הרש״ג שי׳ לא הי׳ אצלו תהי׳ אתה אצלו ותוודע מאתו מצב הדבר הזה ומתי תבוא לגאס׳ סאוו׳, ובדרך אגב תדע מאתו דעתו מה שיש לעשות בזה באיזה אופן.

בדבר עסק ראם בטח אקבל אי״ה ידיעה מה הי׳ תשובת לעוין ומה עשיתם בזה.

יום ה׳ הי׳ פה ד״ר ערהמאן נ״י, ודברנו שהוא יעריך מא׳ בסיפורי דברים מכ״ק רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע, ע״פ הספרים שקיבל מאתך, ומענין לענין יבוא אל הישיבה וידבר אודות התמיכה, והַ וואלף

אליכס׳: פקיד בפ״ב, הנ״ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

באסיפתם: השוה לקמן אגרות רצא. רחצ. רצט. ונזכרת גם לקמן אגרת שו, ושם נראה שהיתה לפועל בווארשא.

בדבר יום ראשון: השוה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

ראדזעמינער: האדמו״ר רבי אהרן מנחם מענדל מראדזימין, שעמד בראש חברת ״שומרי שבת״, וממארגני האסיפה ע״ד ביטול חק שביתת יום ראשון. והשוה לקמן אגרות רצא. רצג. רחצ.

ניסילאוו׳: הנ״ל אגרת רסה, ובהנסמן בהערות שם.

גאס׳ סאוו׳: גאסודארסטוועני סאוועט [מועצה ממלכתית]. לפועל התקיימה בחורף תער״ב, כדלקמן אגרת שסו.

עסק ראם: קניית בית הדפוס ע״י הרש״ג — כנ״ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.

תשובת לעוין: ר׳ יהודא לעוין — אם הוא מוכן להיות ממונה על בית הדפוס, שבאופן זה מוכן הרש״ג לקנותו.

הי׳ פה ד״ר ערהמאן: השוה אגרת שלפנ״ז.

ד״ר ערהמאן... הישיבה: באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, מד׳ אייר תרצ״ב (למו״ה הלל זלטפולסקי): ״בשנות תרע״א־ע״ב הי׳ בליובאוויטש הרב ד״ר ערהמאן מפראנקפורט, אשר בא ביחוד לבקר את הישיבה תומכי תמימים, וכתב אז מאמרים באשכנזית אודותה״. והשוה לעיל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.

וואלף: ר׳ אליקים.

נ״י אומר אשר בין כה אפשר להכין הקאמיטעטין בעיירות שונות, ונראה אי״ה מה יהי׳ מזה. וואלף נוסע היום לעסקו על ג׳ שבועות.

בטח דברת עם הרש״ג בדבר נסיעת האברך ר״י שי׳.

לש״ב הרשיל״א נ״י הושבתי בטע״ג שבאפשרו לנסוע, וקבלתי מאתו תמול מכ׳ בחקירה גדולה בל׳ באפשר״ו לנסוע ומעמיק . . . בזה בהכוונה, ועל הפשטיות לא בא שכך אני צריך לכתוב לו בענין זה, וסכ״ס החליט לנסוע, והשי״ת יצליח דרכו.

בנסיעתך אל הבאן בטח היית אצל הפריס׳, וכאשר דורש ההתראות, נחוץ הוא, וצריכים להוודע ג״כ בדבר הגנבים אם באמת נתפסו, ואם החפצים עוד ישנם, והשי״ת ישמרנו מכל צו״נ ושנהי׳ במנוחה בכל פרט.

ובקשתי להודיעני משלומך הטוב, ומהענינים בפרטיות הן מעניני פ״ב מה נעשה ונשמע והן מעניני וילנא, הכל תכתוב לי בפרטיות.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

אם ידידינו הרש״ג שי׳ בפ״ב תדרוש שלומו גיני.

רפח

ב״ה יום ה׳ י״א שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

הרשיל״א: הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון ששהה בליובאוויטש — ע״פ הנ״ל באגרת עדר.
פריס׳: ראש המשטרה. והשוה לקמן אגרת רצא.
הגנבים: הנ״ל באגרת רסז, ובהנסמן בהערות שם.
צו״נ: צער ונזק.
ענייני פ״ב: ע״ד הדאקלאד הנ״ל וע״ד השקו״ט בענין יום ראשון.
וילנא: עסק ראם הנ״ל.

רפח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. קבלתי כעת הטע״ג שלו, ואל יצטער ח״ו על העסק דמעלינקאוו כי הכל בהשגחה מאתו ית׳, דער עסק וואס דארף זיין קומט אן בעזרתו ית׳ . . . והשי״ת יצליח לכבודו בכל עניניו בגו״ר.

תמול כתבתי לו ושכחתי להזכיר אשר בדבר שאלת קאוונא נצרך לידע מה היא.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רפט

ב״ה יום ה׳ י״א שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך מפ״ב מיום ועש״ק נכון הגיעני. נהניתי אשר ידידינו ר״י ראזינקין נעזר מאת השי״ת בדבר האחוזה, ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה . . .

אודה לה׳ על הבשורה מאתם אשר הענין הוא במצב טוב ת״ל, והשי״ת יעזור לנו שיבוא לידי גמר לטוב בכל הפרטים. אמנם מה שדעתם לחכות אין דעתי כן, דלפ״ד אין להמשיך עוד ההגשה כאשר כתבתי במכתבי אליך לפ״ב, ומה שתחלה צ״ל עסק המאחמ׳ בפרט או עסק ההבדלה בכלל, אין זה נוגע להההגשה, וביותר כאשר ראיתי במכ״ע

שאלת קאוונא: שנשלחה ע״י הגוב׳, והעתק נשלח לרבנו ע״י הרי״ל מקאוונא — כנ״ל אגרת רפג, ובהנסמן בהערות שם.

רפט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ״פ״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת, ולשם נסע ע״פ הוראת אביו רבנו באגרת רפז, ובטע״ג הנזכרת שם.

ראזינקין: ר׳ יהושע ממוהליב, בשנים תרס״ט — עת״ר בא בקשר מסחרי עם גבירי אנ״ש ועי״ז נתקרב לרבנו, וראה גם לקמן אגרת שס, ובהנסמן בהערות שם.

היינט אשר לפי הנשמע יעלה חאר׳ על מקום אחר, יותר טוב שתהי׳ ההגשה איליו אשר אתו דברנו, וכפי שכותב לי ידידינו הרש״ג שי׳ שלפ״ד שניכם אינו כדאי עכיבתך בשביל זה בפ״ב, בטח נסעת לביתינו שלו׳.

תכתוב לאיבסאן בחוזק (ותוכל לכתוב בשמי) שיעשה את הנייר תיכף ממש, כי גם עד שתהי׳ ראוי׳ להגשה ג״כ יעבור זמן נכון.

מש״כ שאיבסאן מגיד משמו ומשם האם כפה״נ משמו הכוונה משם המושכלי, וזה נוגע לידע אם המושכלי מסכים לחפצינו, שזה בעזרתו ית׳ ענין גדול, ותודיעני אם שמעת דבר מאיבסאן בדבר החליפין הנ״ל הכתוב במכ״ע, כן דבר הקאפיע דקאוו׳ נחוץ לידע מה זה.

בדבר עסק ראם אין שום ידיעה לא מאתך ולא מידידינו הרש״ג והוא לפלא לי . . .

ידידינו יאניס אנזבאכער הי׳ פה, ונתן לי עשרים מארק על תו״ת, כשידע ידידינו וואלף מזה יפזז ויכרכר בכל עוז, נצרך לשלוח לו קבלה, ואם לא תדע האדרעסס שלו תשלחה לפה, וטוב לכותבה בכתב רש״י.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תפרוס גיני בשלו׳ חמותך הר׳ תי׳ ובשלו׳ גיסך היקר יחי׳, ברוך בואם לשלו׳.

מכתבי לפ״ב בטח נשלח אליך.

חאר״: נר׳ שהוא חנן, מנהל המחלקה לעניני דת — כנ״ל בהערות לאגרת רעז.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר׳.
איבסאן . . . הנייר: השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
משמו . . . המושכלי: נכתב ברמז, ואפשר הכוונה להמלומד היהודי קרעפס, הנ״ל באגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.
האם: נזכר גם לעיל אגרת רעא, ובהנסמן בהערות שם.
החליפין: אשר סקווארצאוו יתמנה במקום חנן — כנ״ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
הקאפיע דקאוו׳: השוה אגרת שלפנ״ז ולעיל אגרת רפג.
עסק ראם: קניית בית הדפוס — כנ״ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.
וואלף: ר׳ אליקים.
גיסך: ה״ר בנציון שניאורסאהן, אחי הרבנית נחמה דינה.

בקשתי את ידידינו הרש״ג שי׳ ע״י טע״ג לאייטדקונען לשלוח לי טאבאק לאפערם וכנראה לא קבל הטע״ג, אם יקרה שתהי׳ בפ״ב ימים אלו תשלח לי, ויספיק לי חצי פונט.

רצ

ב״ה יום ב׳ ט״ו שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מהמכ׳ שלך מפ״ב מיום ועש״ק פ׳ בא לא הי׳ מאתך מכתב עוד, וכפה״נ מהטע״ג שלך באת לביתינו שלו׳ יום ה׳ העבר, ולפלא שלא כתבת כל העת. ידידינו הרמ״מ שי׳ כותב בשם ידידינו הרש״ג שי׳ אשר לובאנאוו׳ לא השיג איבסאן, ואתה כתבת לי בשם איבסאן שעשה מסחר בדבר הנ״ל ויש בו חמר רב וטוב, ולא אבין זאת, ותשיב לי ע״ז ועל הפרטים שכתבתי במכתבי הקודם.

כמה פעמים דברנו אודות המשגיח ר׳ יוסף פרידמאן שי׳ בדבר הבאת ב״ב, וקודם נסיעתי דברנו בהחלט להרשות לו להביא ב״ב, תמול קבלתי מאתו מכתב אשר עוד לא ניתן לו הרשות מאתך, ואינני יודע טעם וסיבת הדבר, כי בזה אינו נעשה מוכרח במקומו (וכן הוא כותב ג״כ), וגם הוא מתאים אל הדבר שהועמד ע״ז, וגם כשיהי׳ משגיח אמיתי השייך יותר אל ההנהגה הפנימיות (שהדבר נחוץ מאד כאשר דברנו כ״פ) גם אז נחוץ הוא על מקומו, וא״כ למה לא להרשות לו להביא את ב״ב ללובאוויטש. . . . אם לא נתחדשו בזה איזה טעמים תרשה לו להביא את ב״ב לליובאוויטש.

רצ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הרמ״מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.
לובאנאוו׳: נזכר גם לקמן אגרת רצג.
איבסאן: העו״ד בפ״ב.
ר׳ יוסף פרידמאן: מראגאטשאוו, שנתמנה למשגיח על לימוד הנגלה באולם הגדול, על מקומו של הי״ר זאב וואלף לעוויטין, שנפטר בשנת עת״ר.

ובקשתי לכתוב לנו תמידין כסדרן מבריאותכם ושלומכם הטוב, גם להודיעני אם נתחדש דבר בפ״ב בימים אלו, גם בדבר החפצים אם נודע מהם איזה דבר.

החשבון קצר כפה״נ לא נשלח עדיין, ותשלח לי ה׳ או ו׳ עקזעמפל׳.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שמעתי שהילדעסהיימער מאיר (אחיו של הירש המנוח) הי׳ כעת בפ״ב, אפשר נודע לך מה הי׳ מטרת נסיעתו לפ״ב.

רצא

ב״ה י״ט שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך הזאקאז׳ נכון הגיעני לרוב עונג, הנאה כללית אשר יש תשובה על שאלותיי במכתבי הקודמים, הנאות פרטיות על שלומדים בטוב ת״ל, ועל הועד הנעשה, ואשר אתה מסכים ביותר עם הר״א (בטח הכוונה על ר׳ אלחנן, שבד״כ הוא מבין את הענין ורוצה שיהי׳ מתוקן כדבעי), ועל שאתה מביט על עיקר הענין (במשך הימים אכתוב לך אי״ה מה שחשבתי בענין הזה), ... ואל ההנהגה פנימיות ... נחוץ לחפש ולמצוא בעזרתו ית׳, אבל בתנאי שיהי׳ חסיד, זה נתחזק אצלי כעת שאין לנו לבכר ולא להכיר אחרים רק חסידים לבד (וביאור הדבר יהי׳ כשאכתוב לך אי״ה כנ״ל).

החפצים: הנגנבים — הנ״ל באגרת רסז. ובהנסמן שם.
החשבון... עדיין: כהבקשה באגרת רפ דלעיל.

רצא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
זאקאז׳: = דואר רשום.
הועד הנעשה: השוה לעיל אגרת רעט, ובהנסמן בהערות שם.
ר׳ אלחנן: מאראזאוו המשגיח.

בדבר מכ"ע האח כתבתי מכבר אולי אפשר לעשות שההוצאה לאור היא מבית מסחר הספרים כו', ומה שדרוש הרשיון מפ"ב הוא מסת' מצד ההדפסה שהיא בשם. המכ"ע נתקבל פה. שבוע זו הי' אצלי יעקב פאזין, וראה אותו (ע"י איינגל) ומוכשר בעיניו, גם הי' פה הרב כהן מאנזבאך, וג"כ מוכשר בעיניו, אבל הוא לשטתו שאין זה לפני הילדים דאשכנז. את הדירעק' לא ראיתי עוד, כי הי' פה ולא מצא אותי בביתי, והַ וואלף אומר בשמו אשר מוצא נכון להפיצו בין ילדי אשכנז ושמתוכו ילמדו להי"ק.

מה שביארת הענין להפריסט', הוא טוב, ובטח ישיב בטוב ומה שיהי' תלוי בו בטח יתקן אי"ה, והפועל עוד יותר טוב בעזרתו ית', ויתן השי"ת אשר הכל ישלימו אל המפעל הטוב...

בדבר איבסאן צריכים לראות שיעשה את הנייר כמו שכתבתי במכ' הקודם, וההצעה שיש לך בענינים אלו תכתוב לי בהקדם, כי דרכך בזה שתחשוב לכתוב וגם מבטיח אתה לכתוב ולבסוף אין אומר ודברים כו', ע"כ תכתוב לי בהקדם האפשרי וגם תשיב לי על השאלות במכ' הקודם.

בדבר ווארשא, קבלתי מכתב מהראדזעמינער אחר הטע"ג שלו שמעכבים האסיפה בכדי שאשתתף בזה, וכותב שמסת' אסע בקרב, אם כי בהטע"ג כתבתי אחרת, הושבתי לו שבאם יעשו האסיפה בהשבוע שאחר פורים הבע"ל ביכולתי אי"ה להשתתף בה, ורצונם לעשותו בלאדז, עפ"ע בשביל הזקן יחי', ועדיין לא קבלתי תשובה מאתו, בין כה אני מאסף חומר בפה בהנוגע להחוק הזה. ידידינו הרמ"מ שי' כותב בדבר יום הראשון שנתקרר עתה ע"י קריזאנ', ואינני יודע פי' הדברי', אם נדע לך אבקשך להודיעני.

מכתב בערגער לא קבלתי מסת' לא שלח לך עדיין.

כתבתי מכבר: לעיל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.
איינגל: הנ"ל אגרת רפו.
דירעק': לאנגע, כנ"ל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.
וואלף אומר בשמו: כנ"ל אגרת רפו.
פריסט: ראש המשטרה. והשוה לעיל אגרת רפז.
איבסאן... הנייר: השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
ווארשא... ראדזעמינער: השוה לעיל אגרת רפז, ובהנסמן בהערות שם.
הזקן יחי': הרב אליהו חיים מייזיל.
הרמ"מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
בערגער: המתעסק בבית דפוס ראם שה"ר שמואל גוראר' מתעסק בקנייתו, כנ"ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.

בקשתי להודיעני מבריאותכם ושלומכם הטוב...

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רצב

ב״ה יום ג׳ כ״ג שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳

אחדשה״ט, הנני שולח לך בזה מה שרשמתי ת״ל הדברים שנדברו בש״ת דהאי שתא, ובאו באריכות יותר מכמו שנדברו, ובטח תעיין בהדברים היטיב, ותתן את הקונט׳ לידידינו ר׳ אלחנן שי׳, להעתיק אותו בעד הבחורים יחיו, ובטח יעיין להעתיק היטב גם את המוסגרים (כי בהשינוי בזה תופסד הכוונה). והשי״ת יתן בלבנו ליראה מפניו ולאהבה אותו ולעבדו יתׄ באמת ובלב שלם בעבודה אמיתית תמיד כל הימים, ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רצב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם ״ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.

שנדברו בש״ת דהאי שתא: כנראה הכוונה לקונ׳ העבודה הנדפס, וראה הקדמת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם: ״בראש הקונטרס רשום בגכתי״ק רס״ט. אבל בפנים מציין להמאמרים של שנת עת״ר. ולכן נראה אשר התחיל בכתיבת הקונטרס בשנת תרס״ט וסיימו בשנת תר״ע״. אבל בכת״י 845 נמצא מימיוגראף של קונ׳ זה, ובראשו נרשם ״שמח״ת תרע״א״. גם בכת״י 1185 (בסופו) מועתק קונ׳ זה, ובראשו ״בס״ד שמח״ת תרע״א מאדמו״ר רש״ב שליט״א״. וברשימת ר״י דוי״קאבסאן ע״ה משמח״ת עת״ר ״איך וועל אייך זאגן א רייד ... ווי תו״ת דארף זיין ... והלך להנפש ... הרייד שחפץ לדבר יצאה אח״כ לאור בשם קונטרס העבודה תרע״א הנדפס כעת, ונק׳ ג״כ בשם תרס״ט, אשר כפה״נ הי׳ הענין מסודר אצל אדמו״ר נבג״מ בסוף שנת תרס״ט, וחפץ לדבר בשמח״ת עת״ר, ולסבות הנ״ל שלא דיבר יצא לאור בשנת תרע״א״. וראה גם לקמן אגרת רצה, בסופה.

ר׳ אלחנן: מאראזאוו.

רצג

ב״ה ד׳ כ״ד שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מיום ה׳ ומיום ועש״ק וממוצש״ק נכון הגיעני לרוב עונג. תמול שלחתי לך זאקאז׳ בטח יתקבל אי״ה. ידידינו הרש״ג שי׳ כעת בפ״ב, וקבלתי מאתו טע״ג אשר הבטיח לו שביום ועש״ק ישלח את הנייר לחן, אני חושב שהבטיח על יום ו׳ מפני שביום ה׳ יסע הרש״ג משם, אך בטח לא ימשיך עוד. הרש״ג כותב בהטע״ג שיהי׳ אצל האֶם, וכתבתי לו שידע מאתו דעתו בדבר הגשת הנייר. ובדבר לובאני הדבר בלי פתרון אצלי, יה״ל כותב שהי׳ אסיפה במינסק והיו ממאהליב ויט׳ בדבר יום הא׳ והחליטו לנסוע לפ״ב ולראות שם מה שיש לעשות, ולפי השערתי החליטו לפנות לסלאס׳ ווינא׳, ולהיות להם למשרתים, אם יקבלום, ושיהי׳ דעפוטאצי׳ רבנית בטח לא יסכימו הנ״ל ולא ירצו בזה. מהראדזעמינער עוד לא קבלתי תשובה על מכתבי, בדעתי לכתוב אי״ה ג״כ להגורער ולהר״ח יחי׳ תשובה על מכתביהם בנדון זה.

ביום ועש״ק העבר שלחתי לך שני מאות רו״כ על ההוצאה, ביום ב׳ קבלתי מויט׳ בקאנטוורט שלך שני מאות רו״כ בלי מכתב, וגם אתה

רצג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
זאקאז׳: דואר רשום.
הרש״ג: הר״ר שמואל גוראר׳.
הבטיח... הנייר: ראה לעיל אגרת רעז ובהנסמן בהערות שם.
אֶם: הנ״ל אגרת רעא, ובהנסמן בהערות שם.
לובאנ׳: הנ״ל אגרת רצ.
יה״ל: = ר׳ יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא.
בדבר יום הא׳: ראה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם. והשוה אגרת רצז דלקמן.
סלאס׳: העו״ד ה. ב. סלאסבערג.
ווינא׳: העו״ד מכסים ווינאוועך.
מהראדזעמינער: ראה לעיל אגרת רפז, ובהנסמן בהערות שם.
גורער: האדמו״ר רבי אברהם מרדכי מגור.
הר״ח: הגר״ח חיים מבריסק.

במכתביך אין זוכר לזה, ותכתוב לי מה המה המעות האלו. בדבר טאבאק כתבתי קודם קבלת מכתבך לר״ל אליאנסק שישלח לי חצי פונט.

אם נמצא אצלך מכתב דר׳ ערהמאן מש״כ מהדוד דמינכען, תשלח לי, כי יכול להיות שיהי׳ פה עוה״פ, ונצרך לי לידע מה דבר אתו ונא להודיעני בכ״ע משלומכם הטוב בכל פרט.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רצד

ב״ה אור יום ועש״ק כ״ו שבט אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. קבלתי כעת מכתב אחיו הרמ״מ שי׳ אודות הטארג, והנה לקבל ע״ש שווארץ אינו כדאי, אמנם לפ״ד יראה כבודו בעת הטארג אייב עס לאזט זעך נעמען יקבל סכום נכון – בעזרתו ית׳. ואם יראה איזה כבדות יעשה כמו שדברנו בהיותו פה, והשי״ת יצליח להם בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

בדבר טאבאק: השוה לעיל אגרת רפט.
ד״ר ערהמאן: הנ״ל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.

רצד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
טארג = מכרז.

רצה

ב"ה יום ב' ער"ח אדר אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מיום ג' מויט' נכון הגיעני תמול לגודל קו"ר. בדבר ידידינו ר"י ראזינקין ור"י מאייזל יחי' כתבתי לך במכתב הקודם שלפ"ד יכולים להשתתף, ואני חושב שזה טוב בעזרתו ית' לשניהם, כי ר"י ראז' צריך לשותף, וכפי שכתבתי יכולים להשתתף עם ר"מ כי הוא איש אמונים, ור"מ צריך לעסק והוא עסק טוב בעזרתו ית', ע"כ לפ"ד נכון שישתתפו ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה.

ובהנוגע אליך, הנה שתניח מעות בהעסק, זה ודאי אינו נכון ואינני מסכים ע"ז, אמנם האופן שכתבת במכתב הקודם נראה אי"ה בבואנו לביתינו שלו' ...

מכתבך מיום ה' קבלתי היום, והנה בדבר הועד מה שרוצה ... שיצורף עוד ב', מהטעם שהוא שומע ואינו מגיד דבריו בע"פ, לא אבין מפני מה אינו מגיד דבריו, שזה כפה"נ כמו פרינציפ אצלו וא"י טעם הדבר ובמה יתוקן בזה שיהיו עוד שניים, הלא כפי הנראה במוחש המה גופים נבדלים מאתו, ונשמתו (בעלי המחקר חושבים אשר הנשמה היא השכל, ובהבחיי פ' בראשית יש בזה דברים כמדומה בענין נעשה אדם כמה נפשות הן, ואיני זוכר האמור שם) אינה מאירה בגופים שלהם, א"כ הלא סכ"ס ישאר טעמו כמוס עמדו, ואינני כותב כ"ז בתור ניגוד לרצונו בהשתתפות הנ"ל, כ"א לא אבין שייכות ויחוס הענינים זל"ז, ומפני מה לא יגיד ויבאר דעתו בע"פ ויהי' בשקלי' וטרי'.

רצה

נעתקה מגוכתר"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ"ב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
בדבר ר"י ראזינקין: השוה לקמן אגרת שס, ובהנסמן בהערות שם.
במכתב הקודם: לא הגיע לידינו.
ובהנוגע אליך: השוה לקמן סימן תקטו.

מש״כ . . . תכלית חפצי ורצוני הוא התיקון, וכבר דברתי בזה הרבה פעמים איך שצריכים לידע את המגרעות, וליתן כל הכחות בעבודה ויגיעה לתקן באמת שז״ע בירור וזיכוך המדות טבעים שע״ז הוא בריאת האדם וירידת נשמתו למטה, ובכל עת צריך האדם לפשפש במעשיו ולבדוק א״ע בשבע בדיקות אם תיקן מדותיו שעליו לתקן (היינו המדות הטבעים המגיעים לחלקו לתקן) והיינו אם נחלשו ונשתנו צורתם (והתיקון בזה אינו רק בדרך עזיבת הענין שלא לכנוס בזה, וכמו בהענין שאנחנו בו הכוונה בעזיבת הענין הוא, שיאמר לעצמו איך וועל זעך אין דער זאך ניט אריין טראגין . . . וממילא וועל איך ניט קומען צוא דער מדה הטבעית כו׳, שזה אינו בירור ותיקון כלל, כי המדה היא על מקומה בתקפה, ורק לא נתגלתה במקום הזה, ואם כי בהעדר השתמשות באיזה מדה מתחלשת היא, הנה חלישות זאת אינה חלישות בהמדה באמת, כ״א אמיתית הענין הוא התעלמות לבד, שמתעלמת היא בהעדר ההשתמשות בה, אבל אינה מתחלשת, ואינו דומה להעדר ההשתמשות שמצד העבודה וכמו בולם פיו מלדבר המבו׳ בסש״ב או שהיו מרעיבים עצמן כו׳ שבזה המדה מתחלשת, אבל באופן הנ״ל הוא רק התעלמות לבד, וידוע דבכח רוחני ענין ההתעלמות הוא שנמצא באמת כמו שהוא, וע״כ באופן הזה אינו מתוקן הענין כלל, כ״א כאשר נכנס בהענין . . . ובתוך המשפט הזה הוא מסלק ומבער כל ענין זר הבא מצד המדה הטבעית, זהו התיקון בפועל, והתיקון השלם הוא כאשר תיקון המדה הוא שלא בשעת הפועל, היינו לא בעת שבא הפועל לידו, כ״א בעבודתו בתפלה הוא נותן את נפשו היינו התגברות שכלו ומדותיו האלקית והטבעית (ר״ל שהאלקית פועלת בהטבעית)) על תיקון המדה, ותמיד משים לבו ודעתו אל התיקון הזה בכל דרכיו והליכותיו (כי באמת כל מדה טבעית שבאדם בתוקף, שהיא היא המדה שעליו לתקן, היא נמצאת בהרבה מענינו (אם לא בכל ענינו), זיא שטעקט זעך אומעדום אריין, ויש בזה גם דברי׳ הבאי׳ בהיסח הדעת בלי הרגש, עס טוט זעך ממילא אזיי׳, אשר באמת דארף ניט זיין קיין ממילא, ועל הכל צריכים לשים לב, מיא דארף ויסין וואס מיא טוט (ואין הכוונה עשי׳ ממש, כ״א תנועת המח׳ ג״כ לעשי׳ יחשב) און וואס מיא איז וע״ז כוונתי לשום לבו ודעתו כו׳) ולסקל ולבער המגרעות הבאות מהמדה הטבעית, ובאופן כזה כאשר בא איזה פועל (נכבד) לידו, בנקל לו לבער הענין הזר כו׳, והרבה פעמים (ובפרט לאחר ההנהגה הטובה הנ״ל במשך זמן) ממילא לא בא זרות בהענין, ושופט הדבר במשפט צדק, ונמצא הנכפל בזה כי טוב, שכן הוא בכל דבר עבודה, די״ל שנכללו בכלל טוב לשמים וטוב לבריות) וכל אריכות הדברים בזה הוא

מצד נחיצות הענין, והארכתי בזה הרבה בהקונט' ששלחתי לך בשבוע העברה...

באשר נמשכו הדברים וכבר הגיע זמן סעודת ערב, אגמור כעת מכתבי, ואכתוב אי"ה בדבר יתר הדברים במכתב הבא, ונא להודיעיני בכ"ע משלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

רצו

ב"ה יום ה' ב' אדר אעת"ר לפ"ק
ויעזבאדען

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם בתורתו וצדקתו יראת ה'
אוצרו מו"ה מכאל הכהן נ"י אבד"ק פולדא והגליל

אחד"ש מעכת"ר נ"י, מכתבי כת"ר נכון הגיעני. לא כתבתי עד כה, מפני שא"א שלא לדבר אודות הקהלה דפה, ולא רציתי לדבר נגד רצון כת"ר יחיו, ועתה כאשר מוכרח אני לכתוב, יסלח לי כת"ר על דברי.

לפ"ד יותר מלדאוג על הקיום החומרי של הקהלה, מוטל החובה לדאוג על ענייני הכשרות, אשר העיר הזאת עזובה מאד בענין הזה, והאהבה והידידות לא תכסה על המגרעות בעיקרי ענינים כאילו, יהי' הרב נ"י צדיק ויר"א באמת כאשר יעידון כל הרבנים יחיו אין לכחד אשר איננו משגיח כדבעי על ענייני הכשרות (התורה העידה על נח אשר איש צדיק תמים הי' בדורותיו ומ"מ תפסו עליו חז"ל על אשר לא הגין על דורו כו'), ואני כבן מדינה אחרת הבא לכאן בשביל חיזוק הבריאות בעזרתו ית', אם יתנו לי מקום להתערב בענייני הקהלה פה, יותר עלי

קונט' ששלחתי לך: הנזכר לעיל באגרת רצב.

רצו

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים.
מכאל הכהן: אגרות נוספות אליו — לעיל קסא, ובהנסמן בהערות שם.

לדאוג עבור בני גילי הבאים לפה החפצים להיות בטוח בכשרות ומהם רבים היודעים שאינו כ״כ כדבעי ויש שעושים ההסכם ומה יעשה כו׳ ויש שמענים עצמן, ועם זה ודאי חפץ אני בקיום הקהלה אבל ענין תקנת הכשרות וקיומה קדום אצלי ובצירוף זאת תהי׳ קיום הקהלה, ועל כן כל זמן שלא יעשו תקנות הדרושות לעניני הכשרות, לא אוכל לעשות דבר רק בשביל קיום החמרי של הקהלה וכאשר יעשו התקנות, יהי׳ ממילא גם הקיום החמרי של הקהלה.

אנשי הח׳ ת״ת, אינני יודע אם כולם כוונתם רק לש״ש, אבל תביעותיהם צודקות המה, אחד מהם שהי׳ אצלי שבוע זו הגיד לי בתוך הדברים הרבים „מה פשעי כשאני רוצה שיהי׳ לי פה בשר כשר, ושאני רוצה אשר בני יהי׳ לו מורה הגון, כי זה האיש בלום טרוד בכמה דברים ואינו יכול ליתן עצמו אל הלמוד כנצרך להיות״, ומה אענה לו אני על דבריו אלה.

גם מעכת״ר יחי׳ בדברי אתו בעניני הקהלה דפה הסכים בדעתו הט׳ שיש חששות בעניני הבשר כפי המתנהג פה ... ויש אופנים טובים איך לתקן כל הדברים, והכל על מקומו יבוא בשלו׳. וכמדומה לי שהרבנים הסמוכים ... עליהם מוטל החובה להתעסק בתקנות העיר הזאת ... ויהי׳ להם בזה זכות גדול שיזכו את הרבים הן אנשי העיר והן האורחים הרבים הבאים לפה.

רצז

ב״ה יום א׳ ה׳ אדר אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. קבלתי מכתבך שאתה נוסע לפ״ב, וטוב ויפה הדבר, והשי״ת יצליח דרכך. ותראה לקבל מאתו הנייר, בעזרתו ית׳, כי אם נניח אותו יומשך עידן ועדנים, ותראה עתה בלי ישונה לקבל אי״ה הנייר.

רצז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת. לקבל מאתו הנייר: התזכיר הנ״ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

במכ"ע היינט הי' אשר על ענינים הרוחניים יהי' „סקווארצאוו", מי הוא איני יודע, ואם זה על מקום „חנן", תשתדל לידע הכל. אם יהי' חדש מה מקום יש להדאקל' זאפיסקי', אם לא לדבר תחלה פא"פ גם מה שכתבתי מכבר (איני זוכר אם לך או להרש"ג שי') שבאם יהי' הנייר אצל חנן, והוא יניח עליו בעזרתו ית' חותם טוב (היינו איזה דברים בהנחה טובה) זה ענין גדול, אשר כן הי' עם הדיר' הקודם שהבאים אחריו שמרו דבריו, ותדבר הכל עם איבסאן, ואני ממהר לשלוח המכ' כעת על הבאן האסף בתקוותי שתקבלו אי"ה ביום ג' הבע"ל, ובטע"ג א"א לכתוב כזאת.

יה"ל מעתיק ממכ' הרב דמינסק איליו, באו הדיליגאטין שלנו מפ"ב והם שבעים רצון מנסיעתם ה' ווינאוואר וסלאסבערג ועוד רוצים להשתתף (הצלחה עם פעמון) לפעול ולעשות אחרי אשר הסבירו להם עד היכן הדברים מגיעים גם מצד העקאנאמי' (מובן אשר הנ"ל נתפעלו מהחדשות שהוסיפו להם הדיליגאט' בהנוגע אל האקאנאמי') לע"ע הם מתנגדים לדיפוטאצי' רבנית מכמה טעמים שיש ממש בזה, וזה מתאים עם מה שכתבתי לך במכ' הקודם.

נחוץ שתהי' אצל ניסאלעוויץ.

מה שיוודע לך בכל הענינים בטח תודיעיני תיכף והנני ממהר כנ"ל, ויתן השי"ת שתקבל המכ' במועד וזמן שיהי' באפשרך לעשות הכל כנ"ל.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

סקווארצאוו... חנן: כנ"ל בהערות לאגרת רעז, ובהנסמן שם.
דאקל' זאפיסקי: תזכיר הנ"ל.
כתבתי מכבר: השוה לעיל אגרת רפט.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.
יה"ל: = ר' יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא.
הרב דמינסק: הגי"ר אליעזר רבינוביץ.
הדיליגאטן: מאסיפת הרבנים במינסק בדבר יום הא' — כנ"ל אגרת רצג.
ניסאלעוויץ: הנ"ל אגרת רסה, ובהנסמן בהערות שם.

רחצ

ב״ה יום ב׳ ו׳ אדר אעת״ר לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳
מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביו נכון הגיעני. כפה״נ עוד לא הגישו דבר לסטאל׳, במכ״ע היינט כ׳ אשר סקוו[אר]צאוו יהי׳ על ענינים הרוחניים, וא״י מי הוא ואם יהי׳ על מקום ח׳. כתבתי תמול בקר לבני יחי׳ לפ״ב שישתדל להוודע אודות זה, ונחוץ להשיג את הנייר ולהגישה, א. כי בעוד איזה שבועות יתחיל להתעסק בזה, ב. אם באמת מתחלף הלא לחדש אין מקום להגיש כשלא דברו אתו בזה כלל, ויותר טוב להגיש לחנן גם אם ברצות ד׳ יתן ע״ז הנחה טובה כתוב על הנייר, ה״ז ענין גדול גם בעד החדש, וטוב שנסע בני יחי׳ ובטח ישתדל לקבל עתה, וה׳ ית׳ יהי׳ בעזרינו.

אסיפת ווארשא הגבילו על יום ב׳ ד׳ חו״ז בווארשא או בלאדז, וכבודו יקבל הזמנה וכדאי שיבוא אי״ה, כתבתי לראדזימין שיזמינו גם את הרמ״מ חן נ״י. בדעתי שנסע מפה יום ה׳ שאחר פורים הבע״ל לברלין ומשם ניסע אי״ה במוצש״ק או ביום א׳ לווארשא או ללאדז והשי״ת יצליח דרכינו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

רחצ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
סטאל׳: ראש הממשלה סטאליפין.
סקווארצאוו...ח׳: כנ״ל בהערות לאגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
אסיפת ווארשא: הנ״ל באגרת רפז, ובהנסמן בהערות שם.
ראדזימין: ראה לעיל שם.

רצט

ב"ה מוצש"ק י"ב אדר אעת"ר לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מיום ה' מפ"ב קבלתי כעת, ועפ"ע כתבתי מהוואגאן ג"כ ויהי' אי"ה מחר או יום ב' הבע"ל. ביום ה' כתבתי לך שבאם אתה יודע שבלי נסיעתך לא ישלח את הנייר, בהכרח לנסוע, הגם כי כבד עלי הדבר אבל מה לעשות הלא צריכים לקבל את הנייר, ומש"כ שיסע הר"מ חן, זה לא יבוא לפועל והבקיאות בזה אינו נוגע, כי כבר יודע הוא מה לכתוב, והעיקר שיהי' לנו הנייר ואם יודרש תיקון בנקל לתקן אי"ה. במכתב הנ"ל כתבתי שנכון שתיסע מפ"ב לווארשא כשנהי' שם אי"ה, וכדאי גם בשביל הדברים ששמעת מניסאל'. ועפ"ע יהי' ידידינו הרש"ג ג"כ ויהי' באפשר להתיישב אי"ה בזה אתו או [עם] עוד מי.

בדבר ידידינו ר"י ראזינקן, אם באפשרו למכור האחוזה במקח טוב, טוב יותר מלקבל שותף, וכאשר מזדמן כעת קונה וכפה"נ ילך על המקח שהציע לו, כדאי הדבר, ויתן השי"ת שיתרצה הקונה על המקח שהציע לו ותוגמר המכירה ויהי' הכל כשורה ובהצלחה, ובדבר אופן המכירה אם משם מעלינקאוו או ע"י אמצעי כו', הי' טוב לשמוע מאתו בעצמו הפרטים בזה, ואם יש זמן עד אשר נהי' אי"ה בווארשא הי' כדאי שיבוא לווארשא, או אפשר יש זמן עד אשר נבוא אי"ה לביתינו שלו', ונתיישב אי"ה בזה.

אם בווארשא נעשה אצלם איזה שינוי בהזמן אקבל עפ"ע מחר אי"ה טע"ג, באשר כן בקשתיו, ואודיע לך אי"ה.

רצט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
ביום ה' כתבתי לך: לא הגיע לידינו.
לא ישלח את הנייר: ראה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
לווארשא: ראה אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.
ניסאל': כנ"ל באגרת רצז.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראר'.
ר' ראזינקין: השוה לקמן אגרת שס, ובהנסמן בהערות שם.
בווארשא: האסיפה הנ"ל אגרת רפז, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר השמורה אין לי שום ידיעה אם נתקבלה מקאמינקא אשר בקשתי מכבר את ר״י ליבנסון לשלוח, ושבוע העברה שאלתיו בטע״ג ולא קבלתי תשובה.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

ש

ב״ה יום ד׳ י״ט אייר אעת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״ע הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה יעקב מרדכי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, והשי״ת יעזור לו לפעול לטוב בדבר שמירת ש״ק ויהי׳ בקיום, ויצליח לו השי״ת בכל ענינו ברו״ג.

בדבר נסיעתו צריך להשתדל לנסוע אי״ה אחר חה״ש הבע״ל, וכאשר יאמר לו באאס כן יעשה, והשי״ת יצליח דרכו וישלח לו השי״ת רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם.

אנחנו נהי׳ אי״ה בקיץ זה על דאציע אשר שכרנו על סט׳ זאַלשע חצי סט׳ אחר רודני׳, ויתן השי״ת שנהי׳ במנוחה בכל פרט ויחזק השי״ת בריאותינו.

בני יחי׳ חשב לנסוע לחו״ל, ועתה עדיין ספק אם יסע.

בדבר מלמד אמרתי לקאנטאר שיעיינו בזה, וצריכים לידע על איזה לימוד דרוש לו, וגם בעד הסך שכתב א״י אם יתרצה מי לנסוע.

שמורה . . . ר״י ליבנסון: השוה לעיל אגרת ריב. וראה גם לעיל אגרת קעט.

ש

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. קטע נדפס בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חמ״ה סט״ז.
יעקב מרדכי: בעזמאלאוו מפאלטאווא. אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.
בדבר נסיעתו: השוה לקמן אגרת שה.
בדבר מלמד: שכנראה ביקש הרי״מ שישלחו לו מליובאוויטש לפאלטאווא.
לקאנטאר: למשרד.

ובדבר מש"כ אודות בנין בית חומה על מקום קבורת חתיכת ס"ת שנשרפו, ולפרקים להתפלל שם ולהדליק שמן, לפ"ד זה התחדשות והיא מותרות לגמרי, וא"א לידע מה שיוצאת מזה במשך הזמן, ודי לנו במה שאמרה תורה לקבור בכלי חרס (וכפי מנהגינו לעשות כמו בנין של אבנים בעומק הקרקע), ואם נתעוררו לעשות ציון, לפ"ד יבנו על זה המקום חומה קטנה כפי אורך ורוחב המקום סתומה מכל צד, והשי"ת ישמור את כל אחב"י מכל צו"צ ונו"מ וקרן התורה וקרן אחב"י יתרומם ויתעלה בכל הפרטים ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שא

ב"ה יום ב' כ"ד אייר אעת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו'
מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, ולפ"ד צריך מ"מ לשאול אצל רופא המקומי המכיר אותו איך שיתנהג באכילה ושתי', ולפ"ד בהכרח לאכל מעט בשר עוף עם מרק, וכן ג"כ צריך לשתות חלב, וכמדומה לי אשר סליווקעס טוב גם להמתוק, וישיג קראן ברייט או לעשות לחם מאגוזים, גם וואנעש כמדומה לי שטוב לשניהם, ואפשר נתנו לו כעת איזה רפואה או איזה מים לשתות כעת, צריך לקבל זאת, ויזהר לבלי להתרגז ולהתפעל ביותר, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

בכלי חרס: מגילה כו, ב. טוש"ע יו"ד סרפ"ב ס"י, וראה דרכי חסד ע' קמו"ז, ובהנסמן שם הערה 7.

שא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
מ"מ: מנחם מענדל — בנו של ר' שמואל.

ידידינו הרמ"מ שי' עודנו בפ"ב, תמול קבלתי מאתו טע"ג שקבל הנייר מאיבסאן (שנגמרה בש"ק) והיא דורשת תיקון, ושואל אם לצרף לזה את הירש טריינין, והושבתי לו שיותר טוב לא לערב אחר, ואם א"א בעצמו יצרף את הנ"ל כי גם בתחלת החורף בהיותינו בפ"ב צרפנו אותו. איבסאן נסע על איזה ימים, רצוני הי' שהרמ"מ יגיש בעצמו הנייר לחנן ובין כה הי' מדבר אתו בהענין, אבל עד שיתקנה וישלח הנייר אלי לחתמו ולהשיב חזרה, איני יודע אם יספיק הזמן עד חה"ש הבע"ל שיוכל לשוב לביתו שלו'.

בין כה עסק ג"כ בדבר הפראטעסט יחד עם ארנסאן שג"ז נחוץ. ויתן השי"ת שיתרומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב"י בכל פרט ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שב

בע"ה יום ד' כ"ו אייר אתע"ר לפ"ק
ליבאוויטש

כבוד ידידי נגידי ווח"ס ונכבדים יר"א נ"י דק"ק שצעדרין ד' עליהם יחיו

אחדשה"ט. כאשר אנשי' מן החוץ באו למחנם וירצו להדיח את יושבי עירם ח"ו לייסד בה בית ספר שלהם. הנני לעוררם ולהזהירכם למען כבוד השם ולמען תורתו ויראתו הק' והט' אשר לא יאבו ולא

הרמ"מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
הנייר מאיבסאן: התזכיר הנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
חנן: מנהל המחלקה לענינים דתיים, כנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
פראטעסט: השוה לעיל אגרות רכד'. רמח.

שב

מהעתקה.
שצעדרין: השוה לעיל אגרת רפו, ובהנסמן בהערות שם.
ביח ספר שלהם: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם. לקמן אגרת תפט.

ישמעו אליהם כי משחתם בם וכל תכלית כוונתם הוא רק להעביר על דת ר"ל. אוי לעינים הרואות את השמות ר"ל אשר עשו בהרבה עיירות מישראל על בתי הספר והפקידות שלהם אשר לבד מה שמאבדים ר"ל נפשות תמימות המה הילדים הרבים ה"ה פועלים לרעה על כל יושבי העיר ההולכים עי"ד מדחי אל דחי ר"ל היום אומר כך ומחר אומר כו'.

הזהרו לנפשותיכם ואל תשמעו לכל אמרי [שפתיי?] כזב נופת תטופנה כו' ואחריתם כו' ארצכם ועירכם הנימנות על דף דגל כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה אל תמסרו בידי הסט"א ר"ל, ואדרבא עליכם החובה חובת מצוה וחובת תורה להשתדל ללכת בדרכם הק' ולמלאות רצונם האמיתי ובזה זכותם יעמוד לכם להצילכם בכל ענייניכם.

שג

ב"ה יום א' ו' תמוז אעת"ר לפ"ק
דאציע זאַאלשי'

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה אליעזר משה נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכבר עלה במחשבתי לקרוא אסיפה להתייעץ בדבר לייסד אגודת יראים במרחבי המדינה, אשר נחיצת הדבר מורגש מאד הן בענינים רוחניים והן בענינים החומריים, ותקוותי שאפשר להשיג ע"ז היינו על האגודה רשיון בעזרתו ית'.

מובן אשר לענין כזה דרוש להיות נאספים מכמה מקומות מהמדינה, למען אשר ההחלטה תהי' בהסכם רבים אשר יתאגדו ויתעסקו בזה להביאה לידי פועל אי"ה. אמנם לגודל מעלת הענין

שג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

אליעזר משה: מאדייעווסקי מחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

אסיפה: השוה לקמן אגרות דש. שו. שח. שפו (ס"ד).

אגודת יראים: השוה לקמן אגרות דש. שו. שח. שפו. שפז. שפז.

ואשר יש בזה דברים רבים בעצם הדבר ובאופני ההצעה, א״א להציע הדברים לרבים בלי התייעצות תחלה, וע״כ החלטתי לקרוא תחלה אחדים מידידינו בתור אסיפה מוקדמת להתייעץ להחליט אי״ה אופני ההצעה ולסדר הדברים, ואח״כ לקרוא אי״ה כמה נכבדים מידידינו מרבנים ובע״ב מכמה מקומות (ג״כ כפי החלטת האסיפה המוקדמת).

ובחרתי בהאסיפה המוקדמת את כבוד מעל׳ וידידינו הרי״י ראפאלאוויץ והרמ״מ חן והרש״ל מעדאלי׳ יחיו. וע״כ הנני מבקש את כבודו לבוא אי״ה לפה ליום ג׳ שבוע הבע״ל, ובתור בקשה לבקשה הנני מבקשו אשר לא יקרה להענין הזה כמקרה אשר קרה ליתר הענינים אשר בקשתיו לבוא ולא בא. ולפ״ד הענין גדול ונכבד הוא מאד, וא״צ להיות לזה כל מונע ומעכב (וההוצ׳ יוחזר לו אי״ה), ובקבלת מכתבי דנא ייטיב להודיעני בטע״ג לפה Заольша (היא חצי סטאנ׳ מרודני׳ ללאזני׳) והדאצי׳ סמוכה היא להסט׳. והשי״ת יהי׳ בעזרינו לפעול הכל לטוב ברו״ג. והיום אני כותב אודות זה גם לידידינו הנ״ל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

דש

ב״ה י״א תמוז אעת״ר לפ״ק

בני יקירי שי׳

משלומינו ת״ל כה יתן השי״ת על להבא. הטע״ג שלך קבלתי לרוב עונג, מה שהיית כ״כ בפ״ב א״י אם נתחדש דבר אצל הרש״מ שי׳, אם לצורך ד״א. מראזינקין אין לי שום ידיעה. והשי״ת יעזור לו. אצל

הרי״י ראפאלאוויץ: מקרעמענצ׳וק.
הרמ״מ חן: מניעזין.
הרש״ל מעדאלי׳: מוויטעפסק.

דש

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בראשה נרשם „פ״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
הרש״מ: =הר׳ שמואל מיכל טריינין.
ראזינקין: השוה לקמן אגרת שס, ובהנסמן בהערות שם.

פאליאקאוו תוכל להיות אי״ה ביום א׳ הבע״ל. והיום בטח יוודע לך הסדר בזה אם יש לו משרתים לזה ואיך ומה. מהרמ״מ חן ומהרי״י יחיו הי׳ ידיעות שיבואו אי״ה, ממאד׳ עוד לא יש ידיעה. אם יהי׳ באפשרך מצד הענין שנסעת, כדאי שתבוא ג״כ אי״ה ביום ג׳ הבע״ל. ואם עוד קודם מה טוב.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שה

ב״ה יום ג׳ כ״ב תמוז אעת״ר לפ״ק

כבוד ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה יעקב מרדכי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. שני מכתביו נכון הגיעני. מה שבתחלת בואו עוד לא ראה תועלת אין לידון מזה, ובעזרתו ית׳ יהי׳ לו אי״ה הבאד עמס לתועלת ולרפו״ש. כן יאמר ד׳. אמנם בדבר קיססינגען אחרי אשר באאס שלל זאת בהחלט, א״א לעשות אחרת, ובעמס צריך לעשות קור שלימה כפי שיאמר הדאק׳ דשם.

ובדבר לשאול אצל פראפ׳ בוירצבורג נמצא פראפ׳ לֶויבא שהוא מהמומחים הג׳ בעניני הקיבה. ואם כי להתרפאות אצלו משך זמן הוא דבר כבד מאד, מפני שע״פ הרוב הוא חפץ בדוקא להיות בבאלניציע שלו ולאכול מאכלו ר״ל, אבל דעתו הוא דעת מומחה, ואם הוא נמצא כעת בביתו, נכון שיסור כבודו אליו, ובשביל ההכירות אסגיר בזה מכתב לאחד ממכירי ואוהבי בוירצבורג, איש נכבד יר״א והוא מישיבת

פאלייאקאוו: ה״ר יעקב מפ״ב. ראה אודותיו — מבוא לקונ׳ ומעין ע׳ 13.
מהרמ״מ... שיבואו: השוה אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.
מאד׳: מאדייעווסקי הנ״ל שם.

שה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
יעקב מרדכי: בעזפאלאוו מפאלטאווא. אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.
בחחלת בואו: השוה לעיל אגרת ש.
באלניצע: בית הרפואה.

פרעסבורג וקובע עתים לתורה, הר׳ שמואל כהן בן הרב מבאדען שאצל ויען ותקותי שיקרבו וילך אתו אל הפראפ׳ וישיג לכבודו כל הדרוש לו אי״ה, ובאשר הוא נוסע לעתים קרובים מביתו, נכון שידרוש מאתו קודם במכ׳ אם הפראפ׳ בביתו, והזמן שימצא אותו בביתו.

ובדבר אטוואצק לפי דעתי צריך להיות אחר הבאד לכהפ״ח ב׳ שבועות באטוואצק ואם אפ״ל ג׳ שבועות מה טוב, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקו ויאמצו שיהי׳ בריא אולם תכה״י. אני עוד לא קראתי את ליבערמאן, והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳. ונא להודיעיני מבריאותו איך מרגיש עצמו, ובדבר וירצבורג איך החליט בזה, והשי״ת יצליח לו בכל ענייניו ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

אדרעס של כהן:

Hern Samuel Kohn
Kraaten str. 5
Würzburg, Bayern

שו

ב״ה יום ד׳ ר״ח מנ״א אעת״ר לפ״ק

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני, לא כתבתי כל העת מפני שעשיתי כעת אסיפה קטנה כאשר אבאר אי״ה. ומובן אשר לקח כל הזמן, ועתה אשיב לו על מכתביו.

אסיפת בני ווארשא באטוואצק הי׳ בדבר שביתת יום הראשון אשר

שמואל כהן: ראה אודותיו גם ס׳ השיחות קיץ ה׳תש״ט ע׳ 112.

שו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל: גוראריי, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

שביתת יום הראשון: השוה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.

הכניסו בזה ראשם ורובם וכל עיונם רק בזה, וכפה"נ נוגע להם הענין הזה ביותר (שמעתי שזה נוגע להם לכללות הפאליטיק דפולין), והאסיפה היא המשך מאסיפת ווארשא שהוחלט להיות וועד פועל, וזה הי' באטוואצק אסיפת ועד הפועל, אמנם זהו רק בשם אסיפת ועד הפועל, אבל באמת אותן שנרשמו בועד הפועל לא קראו והיו רבים אחרים, וכך דרכן של אנשי פולין, והחליטו להיות ג' ועדים ע"ז, הא' בווארשא, הב' בוילנא, הג' בפלכים שלנו, וע"ז בא ציר מהם לפה שאעשה ועד ע"ז, ואמרתי לו אשר אני איני דומה לווארשא שיש להם אנשים במקומם ועושים ועדים וכדומה אבל אני על מקומי אין לי אנשים כ"א צריך אני להביא מרחוק וכמובן אשר ועד יוכל להיות כאשר יתאספו כמה אנשים ואזי יבחרו ועד, ואני א"א לי לעשות אסיפה בשביל ענין זה לבד, כ"א על כל הענינים הכללים ובתוכם גם הענין הזה. ואף שיש בדעתי לעשות אסיפה, אבל כאשר עתה רובם בחו"ל וא"א לי לעשות כעת כ"א בחודש אלול הבע"ל ואז אודיעם ויבוא גם מהם, ונראה אז.

והנה דבר האסיפה שחשבתי, הוא באשר אני חושב בזה כמה זמן אשר בהכרח שיהי' לנו אי"ה אגודת יראים אשר ידאגו לענינים הרוחניים וגם לענינים הגשמיים, ויש בזה דברים רבים וא"א לבאר זאת במכתב, ומובן אשר הצעה כזאת צ"ל לפני אנשים בעלי דעה מכמה מקומות במרחבי המדינה אשר אם יסכימו ע"ז יכנסו בהענין, ושמתי אל לבי אשר א"א דבר גולמי לרבים ובהכרח לעשות איזה ציור ולסדר איך להציע, והחלטתי לעשות אסיפה מוקדמת, וקראתי את הרא"מ מאד' והרי"י ראפל' והרמ"מ חן והרש"ל מעדאל' יחיו, ועסקנו בהענין כעשרה ימים בשקידה והוחלט נחיצת הדבר לעשות אגודה בעזה"י. ונסדרו הענינים כענין אוסטאוו, אמנם נשאר שלא לעשות עוד אסיפה, כ"א לעשות אוסטאוו ולראות בפ"ב אם יש לחשוב שיהי' ע"ז רשיון אי"ה, ואז להציע הדבר לפני הר' האשכנזי' והפולנים אם ישתתפו בזה להיות ג"כ ממייסדי האגודה, וכאשר ברצות ד' יהי' רשיון על האגודה אז יתאספו אי"ה חבירים, והיום נסע ר' משה ראזענבלום לנעזין לסדר את הפראטקול ולעשות את האוסטאוו. ואח"כ יסע אי"ה

מאסיפת ווארשא: בשלהי אדר — הנ"ל באגרת רפז, ובהנסמן בהערות שם.

וקראתי... יחיו: כנ"ל אגרת שג, ובהנסמן בהערות שם.

אוסטאוו: ספר התקנות.

לנעזין: אל הרמ"מ חן. לפועל, כנראה, לא יצא מזה דבר. ולקמן באגרת שסו כותב: „אני חושב שנעשה אי"ה איזה אסיפה... ולעשות ס' תקנות (באותו מעמד היינו בעת האסיפה לא למסור הדבר לידידינו הרמ"מ חן נ"י) לבקש הרשיון ע"פ ס' התקנות הזה". ההצעה לס' התקנות נדפסה לקמן — שסז.

בני יחי׳ לפ״ב לידע כנ״ל. ולפ״ד לעסוק בזה אי״ה ע״י גאלדבערג או ע״י שניאורסאן.

הענין לעצמו הוא דבר גדול ונעלה מאד ויכול להביא אי״ה תועלת רב בחיזוק היהדות והשי״ת יצליח לנו להביא הדבר לידי פועל.

לר״י ליפשיץ א״א לי לכתוב ולדרוש מאתו מעות באשר אינני אתו כ״כ לדרוש גם בלי הודע לו על מה ומה יהי׳ עם הדרוש לאיבסאן אינני יודע, ומסת׳ יעזור השי״ת.

בדבר באריסאוו כבר כתבתי לכ׳ בטע״ג שכבד להניח דבר כזה מבלי להתעסק בזה, ואני חושב שצריך לקרוא אליו את כהנאויץ לידע מאתו את הנעשה בזה, ואם כי אינני יודע באיזה אופן ביכולת לקרוב אל הענין, מ״מ כשיתייעץ בזה ימצא אי״ה איזה דרך, וכאשר כבודו כתב לטארג׳ באנק, ומסת׳ ישיבו לו לפ״ד שנצרך להמתין איזה ימים על תשובתם, ולפ״ד בשבוע הבע״ל (היינו פ׳ עקב, כי אני כותב המכ׳ היום יום א׳ פ׳ ואתחנן, אם כי התחלתיו קודם ש״ק אבל לא הי׳ פנאי לגומרו אז) צריך להתראות עם כהנאויץ אודות זה, והשי״ת יצליח לכבודו בכל ענייניו בגו״ר וישלח לו השי״ת רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שז

ב״ה ה׳ כ״ג מנ״א אעת״ר לפ״ק.
דאציע

כבוד ידידי הנכבד והנעלה וו״ח י״א כו׳ מו״ה חיים בנציון נ״י

ר״י ליפשיץ: ר׳ יעקב הלוי, מח״ס זכרון יעקב.
הדרוש לאיבסאן: שעיבד את התזכיר — הנ״ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

שז

צילום כתי״ק נדפס במגדל עז ע׳ תרכה. והעתקתה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל״ז ע׳ שלג.
חיים בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבו נכון הגיעני, בדבר המקוה כ' בס' ג"ט על מ"ש בשו"ע סי' ר"א ס"א במי מקוה או מעיין וז"ל ושניהם שוין ואם יש לפני מקוה כשר של מי גשמים יוכל לכתחלה לטבול כו' אבל בתחלת עשיית המקוה יהדר מאד אם אפשר במעיין כו', והתוקע עצמו לעשות מקוה של מי גשמים מכניס עצמו לספק איסור כרת, לפי שא"א בשום ענין שבעולם שיהא כשר לכל הדיעות כו', וטוב לפני אלקים ימלט מזה עכ"ל, והשי"ת יהי' בעזרו ויצליח בכל ענינו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

בדבר המקוה: השאלה נדפסה ביגדיל תורה שם:

ב"ה יו"ד תמוז תרע"א.

לכ"ק אדמו"ר שליט"א

המתחדשים מבני עירנו מתאוננים תמיד על בית הטבילה שאיננה לפי רוחם וגם נתישנה מאד ועומדת לנפול, ובכן מוכרח לעשות חדשות, וכאשר במכתב דאשתקד [צ"ע אם הכוונה לאגרת רג (כסלו תרס"ט) הנ"ל] צויתי מכ"ק שליט"א שלא להחליף מקוה כזו באחרת, הנה כמובן מצדנו לא אתן להם לעשות מקוה חדשה ממי גשמים, ורק דוקא לעשות בנין חדש על המקוה הזאת, או לחפור במקום אחר ולעשות מקוה מעין ואשבורן כד"ת. ובעבור זה מערערים עלי מאד ואסבול מהם חרפות וגידופים, וכמעט שחפצים לבלעני חיים לולי ד' שהוא בעוזרי תמיד. גם השו"ב עומ"ד לימינם ותמה ע"ז אם עפי"ד הותר לנו לעשות מקוה ממי גשמים מדוע נאסור זאת עלינו אחרי שקל מאד להשיג זאת.

הר[ב] ח[יים] ס[אלאבייצ'יק] יחי' מבריסק היתה תשובתו מהבד"צ שלו שהעתיק הדין משו"ע בלשונו ממש, ולא אסר ולא התיר הדבר. מבעל חפץ חיים יחי' מראדין היתה תשובתו שמדחה א"ע מלפסוק הדבר שבודאי יש רבנים בסביבותינו, ובכן בזה יתימרו בי שלדבריהם אינם מוחים הדבר, ואינם מרגישים שהלא גם אינם מסכימים לזה. ועלי כל תלונתם מדוע הנני נוטה דוקא לדעת ועצת כ"ק שליט"א.

ובכן הנני בבקשתי כעת מכ"ק שליט"א להורני נא הדרך אם החובה עלי כעת לכנוס בעובי הקורה ולהתחיל בבנין ביה"ט למרות רצון המתחדשים כי באמת למעשה אין נוגע להם הדבר כלל הי"ו, ורק כוונתם להרוס כל דבר קדוש וענין נשגב, וגם בנדבות הכסף בלא"ה קשה להשיג מהם בכל פעם מה שנידרש לדברים כלליים, והגם שהמחזיקים בידי אינם תקיפים במעמדם, אבל נותנים הם ביד פתוחה. אולי ירחם השי"ת ויעזרני בלעדם ואז בע"כ יאמרו אמן. ואנא מכ"ק שליט"א לעזור לנו בחרבו ובקשתו כתרגומו שיעזרנו השי"ת ליסד מחדש מקוה מים כדבעי למהוי ויחזקנו ויאמצנו ע"ד כבוד שמו לעשות רצונו ית' בכל הפרטים.

ח[יים] ב[נציון] ד[סקין]

שח

ב״ה יום ד׳ ער״ח אלול אעת״ר לפ״ק

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו וכן הטע״ג נכון הגיעני, בדבר בריאותי ת״ל הוטב, ואם כי מרגיש אני עדיין קצת כאב בהצד השמאלי . . . אודות נסיעה לחו״ל אינני חושב כעת באשר הזמן מעט הוא עד יו״ט הבע״ל, ולהיות ח״ו בחו״ל יו״ט הבע״ל אין הדעת נותן כלל וכלל, והשי״ת ישמרנו שלא אצטרך ח״ו לזה . . . והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב.

בדבר ענייני הר׳ נחוץ הי׳ להתראות עם איבסאן לידע מה נעשה בענינינו, אם במשך הקיץ הי׳ איזה תנועה בזה או איזה הכנה, ואם הי׳ בזה איזה דיבורים במקומות הגבוהי׳.

כללות ההשקפה כעת איז זייער אן גיצייגין, והשמועות שבמכה״ע מבהילות הנה, והשי״ת ירחם על אחב״י וירום קרנם ברו״ג. משער אני אשר כבד לכבודו להתראות עם הנ״ל מהטעם הידוע, ובאמת אינני יודע מאין כו׳ כמ״ש במכ׳ הקודם, אבל נחוץ לידע אי״ה את הנעשה כו׳.

בדבר החלטת אסיפתינו עוד לא נעשה דבר כי נמסר לידידינו

שח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

ענייני הר׳: = הרבנים, היינו אם היתה איזו תגובה להפרטקאל מועידת הרבנים והתזכיר שנמסרו לממשלה — כנ״ל אגרות רסד. רעז, ובהנסמן בהערות שם.

השמועות שבמכה״ע מבהילות: אפשר רומז בזה לעלילת־דם ביליס — שהתחילה באותה שעה. ראה בזה גם לקמן אגרת תיח. תיט. תלג. ובחנוך לנער ע׳ 15: „תרע״א. בא בכתובים ע״ד עלילת ביליס בקיוב. מראשי המתעסקים — בשנה זו ושלאחרי״ — באירגון ועד הפרקליטים, ועד הרופאים, ועד המומחים בתלמוד, קבלה וכו׳ בכל הנוגע לעלילה זו״.

האגרות בנושא זה לא הגיעו לידינו, אך לקמן אגרות תיח־תיט דן ע״ד תקותו של העו״ד הראשי גרוזנברג, לקבל מזכרת מאת רבנו, עבור התעסקותו והצלחתו בזיכויו של משפט זה. וראה גם שמועות וסיפורים ח״א (הוצ׳ חדשה) ע׳ צז.

במכ׳ הקודם: לא הגיע לידינו.

אסיפתינו: הנ״ל באגרת שג, ובהנסמן בהערות שם.

הרמ"מ חן שי' לעשות ספר התקנות, מובן אשר המלאכה נמשכת ואני ממהר אותו במכתבי' וטע"ג, ויעזור השי"ת שיבוא לידי פועל.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לו הכוה"ח ברו"ג בתוך כו' כאוות נפיו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

בתו"ת הדוחק גדול מאד, מאתכם נכנס שנה זו רק ה' מאות, ומה שמגיע מכם (מכולכם יחיו) הוא בערך ג' אלפים כן אמ' לי, והי' נצרך לשלוח כעת ב' אלפים, ונא בזה. והשי"ת יתן לו פרנסה והצלחה בכל עניניו בגו"ר.

שח*

[תרס"א – תרע"א]

לידידי ר"ז משגיח שי'

נתעלית במעלת העליונים והאצילים (צוא פאר בריינגען וכה"ג) ואין אתה משגיח בתחתונים. מאז הווסדה האראדיטש היתה הכוונה לאותן הדורשים השגחה והתעסקות פרטי, וכן הי' מקודם כאשר שמת לבך ודעתך ע"ז. ועתה נתבטל הדבר וכו' והחסרון מורגש מאד, ומוכרח לתקן הדבר ותשמור הכוונה האמיתית הנ"ל.

בתו"ת: = ב(ישיבת) תומכי תמימים.
מכולכם: האחים גוראריי.

שח*

נדפסה ב„המשפיע" ע' כב. והיא להר"ר שלמה זלמן האוולין, שהי' משפיע בישיבת תומכי תמימים סניף האראדישץ בשנים תרס"א-תרע"א, שאז נשלח לייסד את ישיבת „תורת אמת" בחברון, כדלקמן בשתי האגרות שלאח"ז.

אגרות נוספות אליו — לקמן שח**. שח***. שכח.

באגרת שלפנינו נראה שכבר עבר משך זמן — מאז יסוד הישיבה בהאראדישץ.

שח

ב"ה יום ג' ב' מ"ח תער"ב לפ"ק
ליובאוויטש

שלום

כל עניניך בעה"ק חברון תובב"א יהי' רק דבר הישיבה בעזרתו ית', ויהיו עינך ולבך שם כה"י לרבות כו' ולא תתערב בשום ענין זולת זה (לבד ההשגחה על החצירות שלנו כמדובר).

מה שתקבל אי"ה אברכים או בחורים מבני תמן יחיו, תשגיח היטב על למודם בדא"ח ובנגלה שידעו מה שילמדו, ושלא יבטלו את הזמן, ויהי' הכל בסדר מסודר ובזמן קבוע בכניסתם וביציאתם בהשגחה מדויקת כפי הנהוג כאן, והשי"ת יצליח לך ותהי' פעולתך טובה כפי רצון כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

והי' זה שלום מנאי ידידך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

* * *

[אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שצורפה לאגרת שלפניה]

ב"ה יום השני לחודש מרחשוון תער"ב לפ"ק
ליובאוויטש

שלום וברכה!

בפקודת כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א, נשיא מוסד „תומכי תמימים" התמנה לועד המוסד. ועל פי תוקף האגרת המוסגר בזה – כתב ידו – אשר בו יתכבד להתמנות למשפיע ומשגיח מחלקת ישיבת „תומכי תמימים" בעה"ק חברון ת"ו. לנהלה ולכלכלה בכל הדרוש לה, בקבלת התלמידים וסדר תמיכתם הגשמי וכלכלתם הרוחני,

---

שח

צילום כת"ק נדפסה ב„המשפיע" ע' שלד. והעתקתה שם ע' לט, והיא למו"ה שלמה זלמן האוולין, שנסע עם שבעה תלמידים לייסד את ישיבת „תורת אמת" בחברון.
אגרות נוספות אליו — לעיל שח', ובהנסמן בהערות שם.
תומכי תמימים: נראה שבאותה שעה עדיין לא ניתן לה השם „תורת אמת".

אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע **תקצה**

הנני להודיעו כי – הבאת הסדרים הרוחניים והגשמיים מסורים לכבודו, לקרב ולרחק, כפי משפטי ותנאיי המוסד הנעלים.

תוארו בא כח מוסד "תומכי־תמימים" בעיר הקדש חברון ת"ו ויעשה לו חותם בנוסח הזה. ועל כל הכתבים הנועדים לטובת המוסד חנזכר, יניח החותם הנ"ל.

מקרב לב עמוק הנני לברכו, כי יעזרהו הא־ל הטוב למלא חובת משרתו הנעימה ויביא התועלת הנרצה בהרמת קרן התורה והיראה.

יוסף יצחק שניאורסאהן

שח***

[תחלת מ"ח]

ב"ה

א) בבואו לאדעס וכאשר יכינו א"ע לנסוע יודיעו תומ"י בטע"ג, מתי נוסעים צלחה.

ב) יום הנסיעה יודיעו בדיפעש כי נוסעים הם צלחה. ובמכתב יכתוב הר"ז שי' כמה הולכת הספינה, ובאיזה מקום תתעכב, באיזה עיר וכמה, ומתי אי"ה תבוא הצלחה בריאים ושלימים לעיר יפו.

ג) יום הנסיעה יודיעו בטע"ג ליפו ולירושלים. כאמור בהנוסח ויחתמו חב"ד.

ד) בכל מקום באמצע הדרך מן אדעס עד יפו שתתעכב הספינה שיהי' נא באפשר לשלוח טע"ג (ע"י שליח, וח"ו לא ישלח אחד מן התלמידים שי' כ"א ע"י מאטראס הם משמשי הספינה) ישלח טע"ג לפה. נוסעים בטוב.

ה) בבואם ליפו יודיעו בטע"ג לפה, כנוסח האמור.

ו) בצאתם מירושלים לחברון יודיעו בטע"ג.

שח***

נדפסה ב"המשפיע" ע' לח, והיא למו"ה שלמה זלמן האוולין, בדרך נסיעתו עם התלמידים לחברון — דרך אדעס. מאדעס נסעו באניה עשרה ימים — מיום א' י"ד מ"ח עד יום ד' כ"ד מ"ח, שאז הגיעו לחוף יפו. אגרות נוספות אליו — לעיל שח', ובהנסמן בהערות שם.

ז) מכתבים ישלחו מכל מקום שיהי' באפשר, ויכתבו גם התלמידים יחיו.

ח) כאשר אקבל ידיעה טובה מצאתם מאדעס אכתוב לו מכ' זאקאז' לירושלים ע"י הרמ"מ שי' נאה.

ולשלום אין קץ.

שט

ב"ה אור יום ג' ט"ז מ"ח תער"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"ע הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמעון הויזמאן נ"י

אחדשה"ט, מכתבי כבודו הגיעני במועדם וזמנם, והנני מברכו בברכת מז"ט בעד הקשורי תנאים של בתו תי', מז"ט, יאמר ד' לדבק טוב ויהי' קשר של קיימא בהצלחה בכל הפרטים ברו"ג, וכבודו יקבל נחת ועונג מהם ומכל צאצאיו בכל פרט ברו"ג.

כאשר עלה בידינו ת"ל להשיג המעות המגיע לכבודו על הנחלאות שלנו באופן שלא יעלה לנו תשלום פע"ט ע"ז, וכבר נשלחו המעות לידידינו הג' הנכבד ר' שלום שמחה שיינפינקל נ"י, אני מבקש את כבודו להצדיק את הנחלאות שלנו אשר בעה"ק חברון ת"ו, על שם ידידינו הנ"ל הג' הנכבד ר' שלום שמחה שיינפינקל נ"י כחפץ בעל

שט

נעתקה מצילום כת"ק.

שמעון הויזמאן: אגרות נוספות אליו — לעיל קעג, ובהנסמן בהערות שם.

כאשר עלה בידינו: השוה לעיל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם.

פע"ט: פי' שכר סרסרות. ואפשר הכוונה כאן ל„פראצענט" (כדלקמן אגרת שיב) שהוצרכו לשלם על החוב שנשאר עדיין מתשלום החצרות.

על שם ידידנו כו': הטעם שלא ביקשו להצדיק הנחלאות ע"ש רבנו, מחמת החוק האוסר קניית קרקע בארה"ק ליהודי בעל נתינות זרה (ראה לעיל אגרות פו. קפד). ולכן רצה להצדיקו ע"ש הרש"ש — כדלעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

כחפץ בעל המעות: מפורש הדבר יותר באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מאותו יום (מגדל עז ע' תקנד): „יקבל ע"י ידידינו מחותנינו הגביר הנעלה מוהר"ר שלום שמחה ש' שיינפינקעל, הדר זה כמה שנים בירושלים ת"ו, סך 27,000 פראנק כדרישת ידידינו הגביר ר' ליפא ש' גאלערקין המלוה הסך הנ"ל על הנחלאות בגמ"ח על שלש שנים, והאיש בטבעו בעל דעה חזקה סותר מתון, וחפץ להיות בטוח בכספו ע"י הגרש"ש ש' דוקא".

המעות, ובטוח אני בכבודו אשר יעשה אי"ה הכל באופן היותר טוב והיותר מועיל, כאשר כבר ראיתי מכבודו שעשה הכל לטובת הענין עצהיו"ט. והנני בגודל ת"ח לכבודו על טיב מפעלו בקניית הנחלאות שלנו ועל גודל טרחתו ועמלו הרב בכל משך הזמן לטובת הנחלאות ובטח גם על להבא יעשה כבודו כל אשר נדרש מאתו לטובת הענינים, ובגלל הדבר הזה יברכהו השי"ת בכה"ט וימלא כל משאלות לבבו לטוב, ויצליח בכל ענינו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שי

[מ"ח? תער"ב]

ב"ה

ידידינו ואנשי שלומנו המקושרים ומסורים בנפשם לכ"ק
אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ

הכל חפצים בכל לבם ונפשם ברצון עצמי וטבעי לעשות חפצם ורצונם הק', באשר הוא הוא רצון ה'. ובאשר בזה יהנו לאורם להאיר נפשם באור חיי החיים כו', ונודע לכל אשר אחד מעניניהם היותר גדולים הוא, דבר ישוב אה"ק תובב"א אשר ממש מסרו נפשם הק' ע"ז, וע"כ באמת כל ידידינו אנ"ש נתונים ומסורים אל הדבר הגדול הזה ועושים ומעשים כו' ויתברכו מהשי"ת בכל הטוב ברו"ג על טיב מפעלם.

שי

נדפסה בעלה בפ"ע (תצלום במגדל עז ע' תקנו, והעתקתה ב"המשפיע" ע' נה). בכותרת: אגרת הקודש מכ"ק אדמו"ר קודש הקדשים רבן ומאורן של ישראל מרן שלום דובער מלובאוויטש נבג"מ זצוקללה"ה זיע"א, מיסד ישיבת תורת אמת הכללית בעה"ק חברון תובב"א, ש' תער"ב. ונמצא בגוכתי"ק באוסף המכתבים.

מהלשון "אנחנו מיסדים ישיבה... קובעים בה שיעור [ולא "יסדנו... קבענו"] וכבר שלחנו לתמן" נראה שנכתב בסמיכות לנסיעת המשפיע והתלמידים השלוחים מליובאוויטש לחברון [בחדש מ"ח תער"ב].

ע"ד השתלשלות רעיון יסוד הישיבה, מתחיל משנת תרס"ג, ועד שבא לפועל בשנת תער"ב, ראה מבוא פ"ו.

אמנם נודע אשר תכלית כונת רבותינו הק׳ נ״ע הוא עסק התורה ועבודה באה״ק. שזהו תכלית הישוב אשר אותה נפשם הק׳, כמובן לכל אשר מוח לו בקדקדו, וכאשר כבר דברתי מזה במ״א, ובדבר הזה לדאבון לבנו יש חסרון מורגש מאד בשנות דור אחרון וביותר בבני כוללנו יחי׳.

ובפרט עסק דא״ח, כמעט שחסר לגמרי, ובאמת דאבון נפש הוא לכל אשר לב לו, הלא זה הדבר לבד – עסק התורה והעבודה – הוא הוא שהי׳ חפץ האמיתי והעצמי של צדיקי עולם אבותינו רבותינו הק׳, נ״ע, ואיך אפשר בלעדי זאת ח״ו ואחת הסבות העיקריות בזה הוא חסרון ישיבה בכוללנו, אשר גם מי שנדבה לבו לעסוק בתורה, אין לו תמיכה מיוחדת, ומוכרח לעסוק בד״א, וגם מי שבא לישיבות אחרות, אינו נשלם בזה כלל הכונה האמיתית.

וע״כ הנני לבשר לכל החיל אשר יראת ד׳ ואהבת תוה״ק ואמיתות חפץ רבותינו הק׳ נ״ע נוגע ללבם, אשר בעזרתו ית׳ אנחנו מיסדים ישיבה לאברכים ובחורים הגונים יר״א בעה״ק חברון תובב״א, ואנחנו קובעים בה שיעור הגון ללמוד דא״ח וכבר שלחנו לתמן אחד מהמשגיחים דהישיבה הק׳ תומכי תמימים, איש מצויין בתו״ע ויודע פרק בהשגחה ה״ה הרה״ח מהר״ש זלמן האוולין שיחי׳, גם שלחנו לתמן בחורי חמד מחניכי הישיבה דתו״ת למען התנהג בעזרתו ית׳ הישיבה דתמן בכל הסדרים כמו הישיבה דפה, והכל יהי׳ אי״ה על פי הנהגה והשגחה הראשית של בני הרב יחי׳. ונקבע על זה בפה ועד מיוחד, ושולחים אנחנו משולחים מיוחדים על הדבר הזה ביחוד, והשי״ת יהי׳ בעזרנו שיתיסד הענין בטוב ויהי׳ בהצלחה בכל פרט שתושלם אמיתת הכונה הפנימית, בזכות אבהן קדישין ישיני חברון ת״ו ובזכות כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ נבג״מ זיע״א.

והנני לעורר את ידידנו אנ״ש לבא לעזרת הדבר הגדול הזה ברוח נדיבה, ויתנו לנו את היכולת להביא הדבר לפועל ולנהלה בעזה״י כפי הדרוש לטובת הענין, ויחד אתנו יבנו את המוסד הנעלה אשר יסודתו בהררי קודש, והשי״ת יזכנו לראות פרי טוב בעמלנו, ובטוח אני בעם אלקי אברהם אשר יתעוררו בכל אות נפשם בדבר הגדול הזה. וכל

בחורי חמד: שמות שבעת השלוחים הראשונים נרשמו במגדל עז ע׳ תקנה: ר׳ אלתר שימחאוויץ; ר׳ יחזקאל פייגין; ר׳ הלל מפאטשעם; ר׳ צבי קצב מהאדיטש; ר׳ ישראל זלמן מיאנאוויטש; ר׳ אברהם אלי׳ אשעראוו; ר׳ מנחם (נאכע) קאראסיק. רשימת לומדי הישיבה למחלקותיהם — בתעודה המועתקת ב.המשפיע׳ ע׳ נו.

המשתדל בענין הגדול הזה יתברך מהשי"ת בכה"ט וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטוב להצליחו בכל ענייניו בגו"ר.

כעתירת ידידם אמת החפץ טובם והצלחתם ודו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שיא

ב"ה אור יום ועש"ק ח' טבת תער"ב לפ"ק
קארלסבאד

כבוד ש"ב וידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א
כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. שני מכתביו נכון הגיעני, ונהניתי מאד מהידיעות מתמן שלומדים בשקידה ת"ל, והשי"ת יחזק מוחם ולבם לעסוק בתו"ע לעבדו ית' באמת ובלב שלם תמיד כה"י, ואני מבקשו שבכ"ע שיקבל ידיעות מתמן ימהר להודיעני.

מש"כ השוה"ם בשם מאני ... טוב אשר הושבתם לו לעשות ע"ש שיינפינקל, ומה שיהי' בזה חדשות בעשיית הדבר בפועל ייטיב להודיעני.

מכתב הועד קבלתי וכתבתי לבני יחי', אמנם כבודו אמר לי קודם נסיעתי שכתב לתמן שאותן שיתקבלו כעת לא יקבלו פרס עד אחר חג הפסח הבע"ל, ומסת' נצרך ליתן להם איזה תמיכה, בטח יכתוב בני

שיא

חלקה נדפס, בצירוף צילום חלקי מגוכתי"ק, במגדל עז ע' תקסה-ו. ונעתקה גם ב"המשפיע" ע' רנא. ונשלמה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

מתמן: מישיבת תורת אמת בחברון.

השוה"ם: ה"ר שמעון הויזמאן. השוה לעיל אגרת שט — אליו.

מאני ... שיינפינקל: השוה לעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

לא יקבלו פרס: השוה לקמן אגרות שיב. שכה. ובאגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (אדר"ח כסלו, להרש"ז האוולין): "בדבר תלמידים משם תכריז ותודיע כי במשך החורף הלזה לא יקובל שום תלמיד ע"מ לקבל פרס". ובאגרת הרשיל"א להרש"ז האוולין מיו"ד שבט (המשפיע ע' ס) "מרן כ"ק אדמו"ר שליט"א כתב בפירוש שאותן האברכים הנחוצים ביותר לתמיכה צריך ליתן להם איזה תמיכה גם בחורף זה".

יחי׳ איזה סדר בזה, ונא להודיעיני משלומו הטוב ומכל הנעשה אצלינו לטוב.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

כעת פה אורח נכבד ש״ב ודי׳ ר׳ אברהם זלמן שי שבא לפה מברלין . . .

שיב

ב״ה יום ד׳ כ׳ טבת תער״ב לפ״ק
קארלסבאד

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שלמה יהודא ליב נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. היום גמרתי הקור דפה, ויתן השי״ת שיהי׳ לרפואה, מחר אי״ה ניסע מפה ונשבות אי״ה בערך אֵם הדרך בעיר וירנה העתיקה, והשי״ת יצליח דרכינו.

מכתבי כבודו נכון הגיעני לרוב עונג, גם ראיתי מכתב ב״ד הרמד״ס נ״י וקבלתי נחת רב. ויתן השי״ת שבני הישיבה יחיו יהיו קרובים באמת לה׳ ותורתו במוחם ולבם ויעבדו את השי״ת באמת ובלב שלם ויתרומם כללות מצב אה״ק ועה״ק חברון תובב״א. ופועל ידינו ירצה ה׳ ויצליח בכל פרט ברו״ג. ובדבר התמיכה, אותן שאינם מוכרחים, ודאי יכולים להמתין עד אחר חה״פ כאשר כבר כתב כבודו להם וע״ז נתרצו (ויטעמו טעם תו״ע שלא ע״מ לקבל פרס), והמוכרחים בטח יהי׳ בזה

ש״ב ודי׳ ר׳ אברהם זלמן: = שאר בשרי ודודו ר׳ אברהם זלמן קורנובסקי [אחי אביו של הרשיל״א].

שיב

חלקה נדפס במגדל עז ע׳ תקסה, בצירוף צילום חלקי מגוכתי״ק שם ע׳ תקסו. ונעתקה גם ב״המשפיע״ ע׳ רנג. ונשלמה ע״פ צילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

הרמד״ס: הי״ר מרדכי דובער סלונים.

שבני הישיבה: תורת אמת בחברון.

בדבר התמיכה: השוה לעיל אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

דבר מבני יחי' ליתן להם לע"ע מה שבהכרח, כן הקעסט של הבחורים יחיו עשרה רו"כ לחודש זה רב מאד.

בדבר הנחלאות מה שנתרצו ליתן המעות לאחר שיצדק קודם עשיית הקושאנעס, אני חושש שלא יעשה ח"ו מניעות בקבלת הקושאניעס, אם כי אפשר ע"פ החוק כאשר יצדיק אין לו עוד שייכות להנחלאות (אינני יודע איך הוא החוק בזה) מ"מ יש לחשוש כו'. ומסת' הודיע כבודו לגיסו הרממ"ן שי' שלבני שי' הוא כותב שצריך לקבל המעות אחרי עשיית הקושאנעס.

אמנם מש"כ ידידינו הגרש"ש שי' לעשות ע"ש ר"י חאגיז שי', אם כי הנ"ל ערב בעדו שיכולים לסמוך עליו, לא אוכל להסכים למסור עצמינו לאיש בלתי נודע לי, וע"כ שלחתי לו טע"ג בזה"ל טאלקא שיינפינקל, ופי' שהסכמתי רק על שיינפינקל.

הנייר שכתב כבודו עשיתי פה, והגיע לי בטורח רב, והנני שולחו מוסג"פ. אישור מהקאנסול אינו נצרך, כי באשר הנאטאריוס הוא מממשלת אוסטרי', ה"ז מספיק להקאנסיל דאוסטרי' אונגארי, וליתר בטחון אישר הנטריוס חתימתו בבית המשפט דפה, ודי בזה. את הנייר כתבתי ע"ש שיינפינקל לבד, הנייר נכתב על יסוד הקוויטונגען שנתן לי הויזמאן השייכים להבתים רומאנו ודאהוד כו' אני מבקשו למכור ולמסור אותם לשיינפינקל. כי אחרי שהבתים אינם על שמי, נצרך להעמיד יסוד על דברי אלו, והקוויט' המה היסוד. עתה התבוננתי שהבית של דאהוד כו' ימ"ש אינו נזכר בהקוויט', כי מה שניתן לו ע"ז נבלע בחשבונות החצר הגדול, כך כמדומני ובני יחי' בטח יודע בבירור איך הי' בזה, וצריך כבודו לדעת זאת.

לפי מכתב כבודו בהעתקתו דברי השוה"ם עוד מגיע לו סך נכון לבד הכ"ז ומסת' יעשה גם מזה עיכוב להמסירה, גם איך נעשה בדברי

בדבר הנחלאות: בהבא לקמן ראה לעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.
קושאנעס: שטרי בעלות (על שתי החצרות).
הרממ"נ: הרב מנחם מענדל נאה.
הגרש"ש: – הג' ר' שלום שמחה שיינפינקל.
ר"י חאגיז: מהטעם המבואר לקמן אגרת שיז.
הנייר: שטר ההרשאה, הנ"ל אגרות רעח. רפד. רפה.
קוויטונגען: שטרות קבלה על המעות ששלח רבנו עבור החצרות.
רומאנו ודאהוד: הם שתי החצרות שקנה רבנו בחברון (כנ"ל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם) — הא' ממשפחת רומאנו, והב' מהישמעאלי דאהוד.
השוה"ם: ה"ר שמעון הויזמאן.
הכ"ז: הנ"ל בהערות לאגרת שט: 27.000 פראנק.

הפרצ׳ אם צריך לקבל פרצ׳ עד שיקבל המזומן או שמאז הושלש המעות לא יקבל פרצ׳, שממילא הי׳ ממהר בפועל הדבר.

ואני מבקשו להודיעני משלומו ומכל הנעשה אצלינו לטוב, ומה שיקבל ידיעות בדבר החצר וכן בדבר הישיבה יודיעני נא הכל דבר בעתו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

מכ׳ הרש״ש אני שולח חזרה לכבודו.

שיג

ב״ה מוצש״ק ב׳ שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ דיינע בריף מאור ליום ב׳ ומאור ליום ג׳ האבין מיר מקבל גיווען לגודל קו״ר, איך דיינק דיר זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ פאר דיינע אפטע בריף, און בעט זייער אויף ווייטער שרייבן אונז אפטע בריף להחיות נפשינו.

דא איז כסדר רעגן, דער וועטער איז ווארעם, אפאר שעה אז עס רעגענט ניט איז גוט צו שפאצירן, אבער עס איז זייער וויניג צייט עס זאל גאר קיין רעגין זיין, זון שַיין האבין מיר נאך דא דיא גאנצע צייט ניט גיהאט. יתן השי״ת אז עס זאל זיין בקרב גוטע וועטערן.

אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ וואס דוא שרייבשט וועגן באו״נ חנה

פרצ׳: = אחוזים, ר״ל הרבית על החוב שנשאר עדיין מתשלום החצרות. וראה לעיל אגרת שט — פע״ט.

שיג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
באו״נ: = בת אחי ונכדיך.

תי' זאל מיט אונז קומען לליובא' ... מענדל יחי' וועט דא אי"ה זיין ויא ער שרייבט וועלן מיר אי"ה רריידן וועגן דעם. גיויס וועסטו עם שרייבן וועגן דעם, אייב ער וועט דאס וועלן וועט פון אונזער זייט ניט זיין קיין מניעה אי"ה. והשי"ת יעזור לך אה' אמי מורתי יקירתי תי' דוא זאלסט האבן נחת פון אללע קינדער און אייניקלעך און אור אייניקלעך בכל פרט ברו"ג.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ובנך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

פ"ש דודתי הרבניות הכ' תי'.

שיד

ב"ה יום ב' ג' שבט תער"ב לפ"ק
מענטאן

בני יקירי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מיום ג' שבוע העברה נכון הגיעני היום לרוב נחת ועונג, כי מאד יקר אצלי את אשר היית בהאדיץ, וע"כ התענגתי בפרטי דבר הנסיעה, וכמאמר העולם כשאוהבים את העני אוהבים את תרמילו, כן מפני יוקר עצם הדבר יקרים אצלי הדברים הסובבים והתענגתי בקריאתם. והפלא אשר ביום ההילולא לא יהי' דרך ומבוא אל האהל הקדש וכמובן מעטים היו הבאים, ויתן השי"ת אשר אורו יאיר ויזרח לעד ונהנה אנחנו לאורו הקדוש ונזכה לראות אור עצם מהותו ולקבל מאתו דא"ח בקדש פנימה בעת התחי' בב"א.

מענדל: אחי רבנו, אביה של חנה הנ"ל.
וועט דא אי"ה זיין: השוה לקמן אגרת שכד.
דודתי הרבניות: מרת גיטל לעמפערט — אחות אם רבנו.

שיד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „פ"ב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
בהאדיץ: על ציון כ"ק אדה"ז ליום ההילולא שלו בכ"ד טבת. השוה לקמן אגרות שנט. שצו.

ובדבר ראפאפארט והמקוה, האיש הנ״ל יש לו פליאץ גדול, ורוצה ליתן הכל במתנה, וכמדומה עוד מזומן לזה לתקן המקוה, ולבנות בנין מקיבוץ נדבות, ובהבנין יהי׳ ישיבה חלק מתו״ת, ובהצעתו אשר אנשי העיר יחזיקו את הבחורים, ומהבית יהי׳ הכנסה על הוצאת ראש ישיבה וכה״ג, והי׳ מאתו מכתב לידידינו רמ״מ גו״א שי׳ (כי התראה אתו בליובא׳ אחר יו״ט דהאי שתא), ודרש שיתאספו איזה ידידים להאדיץ ויחליטו בזה, הרמ״מ שלח המכתב אלי לקארלסבאד.

לי נודע מכבר אשר אין שלום בינו ובין אנשי העיר, פרטי הדברים אינני יודע, וכמדומה שגרמו לו היזק רב בדבר המרחץ שבנה, אשר בתחלה הי׳ זה ע״פ בקשת העיר (מפני שלא רצו בבעל המרחץ הקודם) והניח בזה הרבה כחות, ואח״כ התחרטו והחליפו רצונם (אשר העיר מסוגלת לזה וכך היא דרכה שעומדת תמיד בחילופים ופגיעתה כו׳) והי׳ לו היזק גדול ... ובאשר לא מצאתי לעשות דבר בלי הסכמת העיר, היינו להחזיק בידי מעשי יחיד נגד הצבור עם היות שאפשר הצדק אתו, ובפרט בלי הודע ובלי שמוע בין אחיכם כו׳, הושבתי להרמ״מ שי׳ שצריכים לידע על אתר את דבר הצעתו ולידע ג״כ מאנשי העיר, ונודע אם נכון הדבר לעשותה ואיך ומה לעשותה. ובדבר הצעת הישיבה כתבתי לו אשר אנחנו לא נקבע שם ישיבה בלי משגיח מצידינו, ובגוף ועצם הענין נכון למסור הדבר לאחד מהסמוכים לשם, אפשר לנ״ד הר״ח שי׳ מראמען, ויותר טוב הי׳ אם מי מהאחים גו״א שי׳ יהיו על אתר, ולידע כל הפרטים, ואח״כ באפשר אי״ה להחליט מה לעשות.

זה איזה שנים נתקנה המקוה הנמצאה על האוהל ע״י נדבת יחידים שעסקתי אז בזה, ונעשו אז תקנות בדבר ההשגחה על הנר תמיד, ושתתחמם המקוה בימי אלול וימים נוראים וביום ההילולא, וכפה״נ עתה אין זכר לכ״ז, ואם יעשה כעת איזה תיקונים מי יערב בעד קיומם, והעיקר שעל אתר אין איש כלל שהדבר יהי׳ נוגע לו וידאג ע״ז, ומה שהציע רי״מ בדבר מושב זקנים ... ומסתי׳ יודע מהצעת ראפאפרט, וגם אם יהי׳ הדבר הזה, לא תושלם בזה הכוונה באשר ישנו

בדבר ראפאפארט כו׳: השוה לקמן אגרת שכ.

נ״ד הר״ח ש״ מראמען: =נכד דודי הרב חיים ישעיה שניאורסאהן מראמען.

זה איזה שנים: כנראה הכוונה לשנת תרס״ז — השוה לעיל אגרות קנו. קטו. וראה גם לעיל אגרת נו, ובהנסמן בהערות שם.

רי״מ: כנראה — הי״ר יעקב מרדכי בעזמאלאוו מפאלטאווא, הסמוכה להאדיץ.

מושב זקנים: עד״ז גם לקמן אגרת שכ.

ישינים שם, ויקחו לפעמים מעט משקה וידברו מעשי צדיקים וכה"ג, אפשר כשיעשה איזה דבר נכון וההשגחה תהי' מסורה לא' מהעיירות הסמוכות, או להביא שם מי שישגיח וישמור הסדר, אז אפשר שיהי' דבר מה.

את המכתב הזה אני שולח לפ"ב כי עפ"ע תיסע אי"ה ימים אלו לפ"ב, כפי הידיעות מידידינו הרש"ג שי' יהי' מחר אי"ה בפ"ב, ותודיעיני מתוצאות נסיעתך לפ"ב, ומתי תיסע אי"ה חזרה לקעשינוב, ואיך החלטת בדבר נסיעתך לכאן, ותכתוב לי איך מצאת עתה בליובא' בההתעסקות בכל המערכות ואיך היא ההשגחה.

מש"כ בדבר אסיפת רבנים, אני לא שמעתי מזה, ואפשר תודע דבר מזה בפ"ב תודיעני, ונא לכתוב בכ"ע משלומך הטוב.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שטו

ב"ה אור יום ה' ו' שבט תער"ב לפ"ק
מענטאן

כבוד ידי"נ ומחו' הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. בדבר בריאותו העיקר צריך להיות במנוחה בעזרתו ית'. ולא רק מנוחת הגוף כ"א גם מנוחת הנפש לסלק מאתו כל טרדא, והשי"ת יעזור לו להיות במנוחה

הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.
מתי תסע: השוה לקמן אגרות שטו. שיח. שיט. שכב. שכו.
חזרה לקעשינוב: לשם נסע עם משפחתו, לשהות שם בחדשי החורף, כדלקמן סוף אגרת שיח. ובאגרת הרשי"א להרש"ז האוולין מיו"ד שבט (המשפיע ע' ס) "ב' דחנוכה טרם נסיעתו לקישענעוו דברתי אתו".
אסיפת רבנים: השוה לקמן אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.

שטו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: טריינין מפ"ב. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

ויחזק השי״ת בריאותו, ויעזור השי״ת לבתו תי׳ שיהי׳ הכל כשורה ובנקל ויהי׳ ולד חו״ק.

מבריאותי לע״ע אין חדשות, בפה כל העת הולך גשם, ואם כי האויר חם אבל לח, והלחות מגיע גם בהבתים, יתן השי״ת שיוטב האויר בקרב, וישלח לי השי״ת רפו״ש בקרב.

בדבר יום הראשון ראיתי במכ״ע שהסאוועט החליט להרשות ה׳ שעות בחנויות ממיני אוכל, ולא ע״ז הי׳ הכוונה בתחלה, כי מה שנוגע ביותר הוא בשארי עסקים כמו במאנאפאקטורני וכה״ג, שהנסיון בזה גדול מאד, והעומדים בנסיון נוגע הדבר הרבה. והשי״ת ירחם על אחב״י וירום קרנם בכל פרט ברו״ג. בני שי׳ כעת בפ״ב בטח יתראה אתו. כמה שנהי׳ פה לא אוכל לידע, ובתחלה חשבתי להיות אי״ה ערך ב׳ חדשים, ידידנו הר״י הורעויץ שי׳ לע״ע איננו פה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע ומחו׳ דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

Villa Nordi

מש״כ במכ׳ הקודם בדבר אסיפה בפד״מ אין לי שום ידיעה מזה.

שטז

ב״ה אור יום ועש״ק ז׳ שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מיום ועש״ק וממוצש״ק קבלנו

יום הראשון: היתר העבודה בו — לשומרי יום השבת. השוה לעיל אגרת רז, ובהנסמן בהערות שם.
סאוועט: המועצה הממלכתית. והשוה לעיל אגרת רפז.
הר״י הורעויץ: ה״ר יוסף יוזיק הורעויץ מווארשא.

שטז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בראשה נרשם „פ״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.

לרוב עונג, מה שאתה מתאונן על מיעוט הכתיבה, אני כותב בערך ב"פ בשבוע, ואם לפעמים יקרה רק פ"א יקרה ג"כ ג"פ. בעת נסיעותיך יכול להיות שא"י להיכן לכתוב לך או שאינו מגיע המכתב, ואמך תי' כותבת לעתים קרובים.

במכתבך אתה מתרץ תמיהת הבא"ב שתמה בתמימות על מה דרוש ישיבה בחברות"ו למי דרוש שם רבנים, ובהשערת שיפוצו המעיינות כו' תרצת בזה, ולפי האמת לא זאת היא הכוונה, כ"א שעל אתר במקומם גופא יהיו ביסודות נאמנים ע"פ דרכי החסידות, כאשר דברנו כ"פ אשר כמעט חסר שם דרך אמיתי, ובהתעסקות טובה עמהם ובהשגחה מדויקת יש לקוות אז דאס וועט זעך אויף מאנען בעזרתו ית'. ומה שכתבת וצירת מהותם זה אמת וגם חשש הפיזור הוא חשש (אם כי אני חושב שכאשר בעזרתו ית' תתקיים הישיבה הנה אותן שיתחנכו בה, לא יהי' קלים ברגליהם כ"כ).

ובודאי דרושים להיות מובחרים, אבל מסופק אני אם אפשר הדבר בעת הראשונה להעמיד קו המדידה כ"כ, מפני שני דברים, הא' מפני הבוחן הוא הרז"ה שי' שאינו בקי בהם עדיין, ובמשך זמן שיהי' שם יהי' אי"ה בקי בטיב האנשים (אם לא יתלמד ח"ו להיות מוטעה), והב' שלא להטיל פחד ואימה יתירה על המתקבלים שיראו לגשת. ומובן שאין כוונתי לקבל כל הבא כו', רק לדקדק ביותר איני יודע אם אפשר וכדאי הוא, ויתברר הדבר אי"ה במשך איזה זמן, וגם זאת צריכים לידע אשר א"א להעמיד דבר בתחלת בנינה על תיקונה בשלימות, ורק במשך הזמן משתכלל ומתתק[ן], כ"א שמתחלה צריכים להגביל הדבר, היינו לעשות לה יסודות והגבלות (היינו ו' קצוות) באופן שיוכל לבוא השכלול במשך הזמן, או יותר באופן שיבוא אי"ה השכלול. וא"א לי להאריך כעת עוד בזה באשר עס איז שיים ניט פרי'.

ידידינו הרש"ג שי' יהי' עפ"ע ש"ק בפ"ב, ובהיותו פה דברנו להשתדל אולי יהי' באפשר להשיג הדאקל' של אליכסנ' ולהעתיקו, ומחר אי"ה אשלח לך טע"ג בנידן זה.

תמיהת הבא"ב: תמיהת האדמו"ר מהרש"ג מבאברויסק — על מה פתחו את ישיבת תורת אמת בחברון.
הפיזור: שהרבה מיושבי חברון עוברים לדור בירושת"י. השוה לעיל אגרות קכד. קכה. קלז. קצח.
מובחרים: התלמידים המתקבלים בישיבת תורת אמת.
הרז"ה: הרב זלמן האוולין.
דאקל' של אליכסנ': תזכיר של הפקיד אליכסנדר — הנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם. בדבר העתקת דאקלאד זה, כנראה, דן גם לקמן אגרות שיז. שיח.

תקנה עבורי חצי פונט טאבאק לאפערם, ואם תיסע אי״ה לפה תביא אתך הטאבאק.

ובקשתי לכתוב לנו בכ״ע משלומך הטוב ומתי תיסע אי״ה לקעשינוב, היום בא לפה ר״ן גינצבורג ויהי׳ פה איזה שבועות.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שיז

ב״ה אור יום ה׳ י״ג שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מהטע״ג דתמול ממאסקווא הבנתי שקאקאווצאוו רוצה שיקבל כל השפאלן דוקא, ובמקחים ממוצעים, וכבודו חושש אם ישיג שפאלן, והושבתי לו שבאם יתן סראק היינו סראק גדול להעמדת הסחורה יקבל הפאדראד, והיום קבלתי הטע״ג ממאסקווא שלע״ע איננו מוסכם, וא״י הכוונה אם זה על נתינת כל השפאלן או על הסראק, והשי״ת יתן לכבודו מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל עניניו בגו״ר וישלח לו השי״ת רפו״ש ויחזקו.

בני שי׳ כתב לי בשמו שאיבסאן הבטיח לו להשיג הנייר במשך

מחי חסע אי״ה לקעשינוב: השוה לעיל אגרת שיד ובהנסמן בהערות שם.
ר״ן גינצבורג: ראה גם לקמן אגרות שכד.

שיז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
הטע״ג ... שפאלין: בהמשך לזה ראה לקמן אגרות שכט. שלד. שמג. שנא. שנה.
שפאלין: אדני פסי הרכבת.
סראק: הארכת זמן.
פאדראד: קבלנות.
הנייר: כנראה — הדאקלאד של אליכסנדר הנ״ל באגרת שלפנ״ז.

הזמן, וידוע דאיבסאן אם לא יעמדו עליו, לא יעשה דבר. ונחוץ להזכירו במכתב ועפ"ע יהי' כבודו עוה"פ בפ"ב. אם יהי' באפשר להשיג זה דבר גדול מאד, ויהי' נדרש להעתיקו וישלח לי ההעתקה. או כשיהי' אי"ה כבודו בפה יביא אתו. בטח ישתדל כבודו בזה והשי"ת יהי' בעזרו.

בהנוגע אל החצר עשיתי את הנייר בקארלסבאד ושלחתי לש"ב הרב שיל"א נ"י והוא שלחו לתמן. אמנם עתה בא שנדרש עוד ג' אלפים פראנק לתשלומי פרצ' . . . וע"כ יהי' מטובו לשלוח את הסך הנ"ל לבני שי'. למען שלא יהי' מניעות לגמר הדבר בעזרתו ית'. יש עוד דבר אשר הקאנסל דרוסי' במחלוקת כעת עם הפחה דירושת"ו, וכאשר לשיינפינקל דרוש הסכם ורשיון מהקאנסול, כותבים שיוכל להיות מזה איזה עיכוב, וכתב לי שיינפינקל להסכים למסור ע"ש ר' יצחק חאגיז מחשובי ירושת"ו שהוא נתין טורקי, והוא מאנ"ש וגביר, וכותב שיכולים לסמוך עליו, אך אני לא הסכמתי ע"ז למסור עצמינו לאיש הבלתי נודע לנו, ושלחתי טע"ג שיהי' דוקא ע"ש שיינפינקל, ויתן השי"ת שיבוא בקרב לידי גמר לטוב.

בפה שכרנו דירה ווילע בפ"ע בלי שכנים בגובה ההר במקום טוב עם טאראססע גדולה לצד דרום דביום שהחמה זורחת היא כמעט כל היום על הטאראססע. רק שעד ימים אלו הי' גשמים, וזה כשני ימים שאין גשם והחמה זורחת, ומ"מ אני מרגיש הכאב בפה יותר מכמו בקארלסבאד, ואני תולה שזה מפני ההילוך על ההר, דכשהולכי' לטייל בהכרח לילך בחזרה על ההר, גם הדירה היא בב' עטאז, חדר האוכל והזאל למטה, והשלאף צימער עם הקאבינעט שלי בעטאז השני, וימים אלו אינני הולך לטייל, כי העיקר הוא חום השמש, וזה יש לי על הטאראססע ונשקט קצת הכאב ת"ל. והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

יש בפה קור געסט מרוסלאנד מווארש' ולאדז ומשארי עיירות בסכום נכון, ובאשר דירתי היא בריחוק קצת ממקום מושבם וגם על ההר, אינם מטרידים אותי כ"כ.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

בנוגע אל החצר: השוה לעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.
ע"ש ר' יצחק חאגיז: כנ"ל אגרת שיב.
טאראססע: מרפסת.

שיח

ב"ה אור יום ה' י"ג שבט תער"ב לפ"ק
מענטאן

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך מלובא' ומפ"ב נכון הגיעני לרוב עונג, תמול שלחתי לך טע"ג שצריכים ליקח את בית ר' נח שאול. באשר בלא זה א"א להיות דבר הבנין, וחס אני מאד על הדבר הזה באשר הדבר מצ"ע נחוץ מאד שיהיו החדרים בחצרינו שזה הי' בעזרתו ית' טובה גדולה בגוף ועצם הלימוד וההשגחה. וכמ"ש לי ראי"ק במכתבו בחשבון הפרטי שההשגחה על החדרים היא בחלישות, כי הרי"ח א"א לו להיות בכל המקומות הרחוקים זמ"ז, והשגחת השיעור נחוצה איליו יותר, ומניח השגחת החדרים על הבחור, ובין כה חסירה השגחתו. ואם היו החדרים בחצרינו הי' באפשרו להשגיח גם על החדרים. וכל הימים אני חושב בזה היינו בנחיצות החדרים בחצר שבד"כ הי' עי"ז עליהם העול יותר, ואפשר גם על המלמדים. וכאשר נמצא מתנדב שבעזה"י יהי' ביכולת להשיג חפצינו, יהי' מניעה מצד המקום. ועוד העגמ"נ ביותר שזה כמו הפסד ב'דים ונקל הי' להבין שרנ"ש יוודע לו שזה בשבילנו, אשר בטח זאת היא סיבת מיאונו עתה. ואם אפשר אומר טעם אחר, מסת' עיקר הסיבה הוא כנ"ל שביכולתו ליקח יותר, ועתה אם רק בממון הדבר תלוי, לפ"ד צריכים לותר בזה ולקנות. ומובן שא"א לותר מה שאינו בערך, אבל מה שבערך כמו בהוספת מאה וכה"ג לפ"ד כדאי הדבר, ואפשר יכולים לעשות אתו חליפין על בית אחרת שנקנה, אפשר יכולים לקנות ביתו של זלמן ליב ולהחליף אתו, אבל בין כה הזמן הולך. והרי א"א לי לכתוב לידידינו רש"ס שי' לשלוח מעות על ההכנה טרם נודע שיש לנו מקום על הבנין, והזמן המסוגל אל ההכנה הוא עתה. ובגוף הבנין ג"א מסכים לעשות בנין של עץ, וביכולת להשיג אי"ה בסביבותינו קורות טובים. ובמשך

שיח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „ליוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת.
החדרים... שיעור: בענין החדרים והשיעור ראה מבוא פ"ה.
ראי"ק: ר' אליעזר קאפלאן מנהל הלשכה.
ג"א: = גם אני.

הזמן להוסיף על הכותלים חצי ציגעל. אבל ראשית דבר עתה הוא הפליאץ, כי איך אפשר לי לכתוב לו שישלח מעות כאשר הפליאץ איננו עדיין ויש לי מזה עגמ"נ רב באשר נחיצת הדבר גדול אצלי כנ"ל. וכאשר עזר לנו ונמצא מתנדב שיהי' ביכולתינו לעשות אי"ה את הנחוץ למטרת הכוונה יהי' ח"ו מניעה ועיכוב. והשי"ת יעזור לנו שלא יהי' שום מניעה ועיכוב ויהי' ביכולתינו לעשות כל הנחוץ אל הכוונה האמיתית ויהי' בהצלחה בכל פרט ברו"ג.

חשבתי לשלוח המכ' הזה לקעשינוב. אמנם באשר כתבתי שאפשר תיסע מפ"ב לליובא', ואפשר שגם הטע"ג שלי תגרום נסיעתך לליובא', ע"כ אני שולח המכ' לליובא'.

מידידינו ש"ב הרב שיל"א נ"י קבלתי מכתב עם דיוקים רבים בעניני הגבולות של החצר ואיך שצריכים לעשות הקושאנעס באופן אחר מכמו שעשה השוה"ם. ואינני יודע דבר בזה. ובאשר אינני יודע נפלא ממני איך יכולים להגביל גבולים ומצרים אחרים את אשר לא גבלו להשוה"ם בהקושאנעס שלו, ואפשר כוונתו רק לעשות מהחמשה קושאנעס קושאן אחד, ואם כדברי השוה"ם שהי' מוכרח לזה מצד שכן הי' גם קניית רומאנו צריכים לידע אם גם עתה אפשר מוכרחים לזה, שלא יהי' מקום אח"כ לחלוק ח"ו . . ואיך שיהי' כפה"נ יומשך עוד זמן עד גמר הדבר בעזרתו ית'.

בקשתי להודיעני מתוצאת נסיעתך דפ"ב. ותודיעני נא משלומך הטוב. מידידינו הרש"ג שי' קבלתי טע"ג ממאסקווא שנוסע לביתו. הבטחת איבסאן אם לא יכו לו בראשו אינני יודע איך תבוא הדבר. ומסת' יהי' הרש"ג במשך הזה בפ"ב. אם נודע לך בפ"ב איזה דבר מעניני הכללים תודיעני. מקעשינוב מזו"כ תי' ומנכדותי היקרות יחיו קבלנו מכתבים ות"ל שלו' להם.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

לקעשינוב: השוה לעיל אגרת שיד, ובהנסמן בהערות שם.
שיל"א: שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון.
לעשות הקושאנעס: השוה לקמן אגרת שכב. לעיל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.
השוה"ם: הי"ר שמעון הויזמאן.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.
הבטחת איבסאן: העו"ד מפ"ב שישיג הניר — כנ"ל באגרת שלפנ"ז.

שיט

[י״ד שבט תער״ב?]

ב״ה

בני יקירי שי׳

תמול כתבתי לך בטח יתקבל אי״ה. ושכחתי לכתוב שבאם הבחור שמואל מבאריסאוו בא לליובא׳, כדאי לפ״ד שיאמר שיעור לפני איזה בחורים למען להרגיל כו׳ כאשר דברנו.

כל היום הולך גשם וכבד לצאת החוצה יתן השי״ת שבקרב יהי׳ אויר טוב ומרפא. ונא להודיעני משלומך הטוב.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

* * *

איך געריס דיר מיין הערצינס געליבטער טייערער זוהן יחי׳ פול מאהל רעכט הערצליכסט און [ווינטש?] דיר א גוטע וועג מיט גרויס הצלחה. מיר זאלין הערן ב״ט און זעהן זיך געזונד. וויא עס האפט דיין דיך הייסליבענדע מוטער

ש״ש

שיט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך, ובראשה נרשם ״קישינוב תער״ב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת. מתוכנה נראה שנשלחה לליובאוויטש, אלא שהגיעה לשם לאחר שנסע מליובאוויטש ונתקבלה אליו לקישינוב, ועפ״ז נראה שנכתבה בי״ד שבט, ומ״ש ״תמול כתבתי לך״ נמשך לאגרת שלפנ״ז, שבה נכתבו כמה הוראות ע״ד ליובאוויטש, ואשר קרוב לסופה ״חשבתי לשלוח המכ׳ הזה לקישינוב, אמנם... תגרום נסיעתך לליובא׳ ע״כ אני שולח המכ׳ לליובא״.

שמואל מבאריסאוו: ה׳ מגיד שיעור בליובאוויטש במשך איזה שנים.

איך... ש״ש: בשולי האגרת מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

א גוטע וועג: הנסיעה מליובאוויטש לקישינוב — כנ״ל.

שכ

ב"ה יום א' ט"ז שבט תער"ב לפ"ק
מענטאן

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך ממוצש"ק ומיום ג' נכון הגיעני לרוב עונג.

בדבר האדיץ לבד דבר המקוה דרוש מאד לעשות סדר בגוף הנהגת האהל פנימי ובשמירת קדושתו מבחוץ. ההנהגה הפנימית בהנר תמיד שיהי' בתמידית ובשמן זית זך. ובכל עת שבאים אל האהל יהי' שם שמש, וגם שיהי' מנין מתפללים לכה"פ בש"ק ויו"ט. וגם שלא יהי' עזוב בלי שמירה לגמרי.

ענין שמירת בהמק"ד כהנים מבפנים ולויים מבחוץ הי' לא לצורך שמירה מאיזה דבר המזיק ח"ו רק זהו כבודו. ואם כי המבו' בפסוק הוא לבלי לבוא אל הקדש פנימה היינו שלא יכנס ישראל לפנים מהמחיצה, ולבלי לנגוע בקדש ולכן נצטוו על שמירת המקדש אחר מעשה קרח ועדתו. מ"מ הי' בזה גם בשביל כבודו של בהמק"ד, שלכן הי' צ"ל השמירה גם בלילה, והי' בזה סדר גדול והשגחה מעולה כמ"ש במס' תמיד, וכמדומה שמפורש נא' שזה מפני הכבוד. ואין לי פה כמעט שום ספר.

ובנ"ד אם כי באמת הי' מהראוי שיהי' משמרת, אבל עכ"פ לא יהי' עזוב. ואנני חושב שיהי' שם על האהל מושב זקנים וכה"ג שלכאו' יהי' זה כמו משמרת, מפני שאני חושש שלא יצא ח"ו שכרו כו' אבל בהבית

שכ

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קישינוב" — שלשם נתקבלה אליו האגרת. קטע נדפס בקובץ יגדיל תורה נ.ר. (חמ"ה סט"ז).

בדבר האדיץ: השוה לעיל אגרת שיד. וראה גם לעיל אגרת נו, ובהנסמן בהערות שם.

ענין שמירת בהמק"ד: ראה לקוטי שיחות חי"ג ע' 56 ואילך. אנצ' תלמודית ערך בהמק"ד ע' רלו, ובהנסמן בהערות שם.

בארוכה ע"ד שמירת בהמק"ד, גם בזה"ז ראה ס' משכנות לאביר יעקב להגי"ר הלל משה מעשיל גלבשטיין.

בפסוק: קרח יח, ד. וראה אנצ' תלמודית שם.

מושב זקנים: ראה עד"ז לעיל אגרת שיד.

שיש שם לצורך השמש, וכמדומה שיש שם עוד בתים לצורך הכנסת אורחים, ידור שם שמש שזה יהי' עסקו לשמור את האהל ואיזה פעמים ביום יכנוס אל האהל. ויהי' זהיר בטבילה בכל יום. ושמירת קדושתו מבחוץ, כי אנשי העיר בכלל והח"ק בפרט אינם מתחשבים עם קדושת המקום, ורק אל הכסף עיניהם. למשל אשר נתנו מקום לא' מאנשי העיר (שלא הי' מהגבוהים וגם לא מהמעולים כלל, ואין רצוני לפרש שמו) אצל האהל, ובניו העמידו מצבת אבן קמת אבן שיש ע"ד החדשה לגמרי, ובראותי זאת נתרגשתי מאד והבטיח לי הגבאי שהי' אז כמדומה ר' אברהם ראבינאויץ לפעול אצל הבנים שיחליפו עכ"פ את הקמה. וכמדומה שלא נעשה דבר. וכ"ז דורש תיקון.

ואח"כ בדבר המקוה, על האהל נעשה אז מקוה כאשר כתבתי, ולהיותה עמוקה הרבה, הי' הדב[ו]ר אז לחמס אותה לכה"פ בימי אלול וימים הנוראים ובכ"ד טבת, והרב דשם בטח זוכר איך הי' הדבור. אמנם לבד זאת צריכים לסדר דבר המקוה שבעיר.

ולפ"ד צריכים להתיישב בדבר הצעת ראפאפרט אשר הוא נותן כל הנחלה שלו וכמדומה שנותן ג"כ מזומן וטרחתו ועבודתו, ואנשי העיר לא יסכימו ע"ז רק מפני המחלוקת אתו כאשר בארתי במכתבי הקודם.

וע"כ לפ"ד צריכים לקרוא אסיפה מהעיירות הסמוכים, ומאנשי האדיץ צריכים בתחלה רק לשמוע טענותיהם נגד הצעת ראפאפארט, ולדון על הדבר בלי צירוף אנשי האדיץ, אם לקבל הצעת הנ"ל. ואז באופן הובאת הדבר ואיך ומה יכולים לצרף גם מאנשי העיר. ואם תחליט האסיפה לעשות דבר קבוע, לפ"ד לא לעשות מושב זקנים, כ"א ישיבה במשגיח מיוחד וטוב אם ליקח לשם מראמען את ר"י ברעזנאוואטער (אשר עפ"ע ריי"ח גרינפ' יסכים ע"ז . . .) או אחר כמוהו שישגיח בטוב, ולקבוע שם לימוד החסידות בהתעסקות טובה ונמרצה בעזרתו ית'.

ואני כופל מה שכבר כתבתי במכ' הנ"ל אשר המשגיח על כ"ז לא יהי' מאנשי העיר, באשר אין שם איש שיהי' הדבר נוגע לו. ובאשר בד"כ המה הפכפכים ולא חלקים (גלאטע), וגם לא מעיר רחוק שאין לו עינים להביט מרחוק, כ"א איש בעל דיעה חזקה וישרה איש חסיד וישר מאנ"ש, מהעיירות הסמוכות כמו מראמען לאחאויץ פיריאטין וכדומה,

---

במכתבי הקודם: שיד.

ריי"ח גרינפ': מהאדיץ. אגרת אליו לעיל קסו (בדבר האהל בהאדיץ).

אשר לכה"פ פעם בחודש יהי' שם, ויהיו עינו ולבו אל הדבר הזה, ואני מסכים שתיסע בשביל זה אל האסיפה ותראה לעשות אי"ה הכל כדבעי, והשי"ת יצליח לך.

בדבר נסיעתך אלינו, כאשר תחשוב רק על איזה ימים אם זה כדאי לעשות בשביל זה נסיעה גדולה כזו, ומה גם שלפי החשבון יכול להיות בערך עוד ב' שבועות או יותר, הלא מתקרב גם זמן בואינו אי"ה לביתינו שלום, אם כדאי טרחה גדולה כזו. דרך הנסיעה אם מויען היא על דרך פאנטעבבא, מעסטרע, מיילאנד (מילאן) גאנאווע וועניטאמיליע (הוא הגבול דצרפת ומשם ערך 10 מינוט למענטאן). ויכולים ג"כ לנסוע דרך ווארשא גאליציא, באזיל (שלא ע"ד ברלין) (וכמדומה לי דרך פראנקפורט) גאנאווע, וועניטאמיליע. יש עוד לנסוע דרך מארסיעל, וזה אינו נ"ל, כי זה סיבוב גדול, ואינו הדרך הסלולה שהכל נוסעים כך, וכבר ידעת מנסיעתך – ל"ע – מוירצבורג בדרך חדשה שעשית יחד עם הבירא דוירצבורג. אמנם בכללות הנסיעה צריך אתה להתיישב כנ"ל. ואיך שתחליט בכללות הנסיעה ובפרטי' יתן השי"ת שיהי' בהצלחה . . .

ועתה נבוא אל הצעתך להשתדל בדבר להשיג רשיון לייסד מוסד למזכרת כו', הרבה שוחד דברים יש בהשגת רשיון כזה. ראשית עצם הדבר לעצמו, רשיון בית מיוחד ללמוד החסידות, זה דבר יפה ונאה ונעים מאד, עוד נרגש אצלי הטעם והעונג שלי בקבלתי ידיעה מידידינו הרש"מ שי' בהשגת רשיון על אופראוואליעני' מיוחדים לעדת החסידי' בפ"ב, ומובן אשר העונג הצפון ברשיון הוא עאכו"כ. ועתה בגוף ועצם הענין הרי יהי' ביכולת ללמוד חסידות בריש גלי בלי שום יראה ופחד החיצונים. ומובן כאשר יהי' לנו רשיון, יהי' באפשר ליסד בכמה מקומות גם לשלוח מדברים בכ"מ (אם יהי' נכלל ברשיון הזה או יִדָרש רשיון מיוחד. אבל כאשר יהי' הרשיון ביסודו אינו כבד כ"כ להשיג רשיון בהסתעפות הדבר כנודע). אשר באמת גוף ועצם הדבר הוא נחוץ מאד כאשר כבר דברנו רבות בזה. והרבה אני חושב בזה. והשי"ת יהי' בעזרנו להביא הדבר לידי פועל. וכאשר יהי' רשיון ה"ז דבר נקל, עוד

רשיון לייסד מוסד: השוה לעיל אגרת קלה. קצח.
הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין.
רשיון על אופראוואליעני': לעיל אגרת רי: הרש"מ מודיע לי . . . רשיון האופר' לחסידים.
לשלוח מדברים בכ"מ: השוה לקמן אגרת תטו.

זאת אשר אז יכולים להיות הידים פתוחות לקבל תמיכות ונדבות לרעיון הזה בלי שום מורא ופחד, והמשולחים לא יהיו צריכים להתחפש כו', ומה גם שיהי' באפשר לשלוח צירקוליארים מפורסמות וקבלות מקוימות שכ"ז תוסיף הכנסה. וביותר בנדבות גדולות ובעזבונות על איזה פאנד או בנין, אשר רבים טענו (כמו הרש"ז ז"ל בעתו וכמו"כ יש עתה טוענים כאלו אם בגלוי או בלחישה או במח') שאיך אפשר ליתן על דבר הבלתי מאושר. ואיך אפשר ליסד דבר בלי שם, כל אלו הדברים המה שוחד גדול אל הרעיון הנשגב הזה.

אמנם הלא כמה פעמים חשבנו בדבר להשיג רשיון על תו"ת, ואפשר שלא הי' הדבר כבד כ"כ. הלא גור השיג רשיון על הישיבה שלהם (וא"י אם הרשיון הוא מפ"ב או מווראשא. ואם בלי חובת לימודי' הכללים) והראדזינער א"ל מכבר שהשיג ג"כ רשיון על ישיבה בלי שום התערבות ד"א ...

שכא

ב"ה יום ד' י"ט שבט תער"ב לפ"ק
מענטאן

כבוד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה יעקב מרדכי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני, ות"ל בעד הטבת בריאותו, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקהו ויאמצהו שיהי' בריא אולם תכה"י. כל העת לא כתבתי לכבודו, מפני שרצוני לכתוב לו בפרטיות, וכ"כ זמן כבד למצוא. בקארלסבאד לקח עבודת הקור הרבה זמן בכל יום. ובפה אם כי אין עבודה, הלא הבטלה היא עבודה והוא

צירקוליארים: מכתבים חוזרים, פרסומים.
הרש"ז: = אולי הגביר הרש"ז בערלין, הנ"ל אגרת קצח.
רשיון על תו"ת: השוה לעיל אגרות קלה. רפב.
הראדזינער: האדמו"ר מרדכי יוסף אליעזר ליינער. אגרת אליו — לעיל קנח.
התערבות ד"א: הסיום חסר.

שכא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
יעקב מרדכי: בעופאלאוו מפאלטאווא, אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.

הטיול בעת האפשרי, וגם יש לי בקורים מהגעסט דמדינתינו ובין כה הזמן הולך.

... במשך היותינו פה נרגש הכאב יותר, ואני תולה זה בההילוך מפני שבפה הולכים מ"מ יותר באשר זהו כל העבודה, וביותר מצד שהדירה שלנו היא במקום גבוה וצריכים לילך ע"ג ההר. שכרתי זאת הדירה מפני כמה טעמים, א' מפני שדירת האחרות ע"פ הרוב המה בשכונות עם עוד דיורים, הב' מפני שבדירה הזאת יש טאראססע גדולה לצד השמש, ובעת שהשמש זורחת היא כמעט כל היום על הטאראססע, והלא זהו מהעיקרים היותר גדולים בפה, ג' חשבתי שהאויר יהי' טוב יותר בגובה ההר, ד' שזה רחוק ממקום מושב האורחים מאחינו יחיו. ועתה מפני שההילוך על ההר כבד לפני, אני מונע א"ע מלילך, וביום שמאיר השמש אני יושב על הטאראססע, ואינו דרוש לי כלל לילך, אבל בכל העת מאז באנו לפה הי' רק איזה ימים זריחת השמש, וכל העת הולכים גשמים גם רוחות חזקות אם מהים או מההרים, אשר התושבים אומרים שאינם זוכרים חורף כזה, יתן השי"ת שיוטב האויר ויהי' לתועלת שמש צדקה ומרפא כו' ...

כתבתי לכבודו הכל בפרטי פרטיות, באשר יודע אני שרוצה לידע הכל בפרטיות, וכל פרט ופרט חביב אצלו כקטן כגדול, והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

בדבר בריאותו בהיותו על הדאציע דברנו אז שיסע כבודו בחורף לחו"ל, באשר העיקר הכובד – ל"ע – הוא בחורף, ואז יכולים הפראפ' יותר לידע את הנעשה, וגם אז המנוחה או האויר הטוב מועיל בעזרתו ית', ובכוונה זו קיצר בנסיעתו בקיץ כנודע. ועתה בדבר החורף הזה אין מה לדבר שבטח א"א לו לנסוע כעת מביתו באשר עד כה וכה ימי הפסח הבע"ל ממשמשין ובאים, ובלתי ספק הוא שנסיעת הקיץ מועיל גם על החורף, ומ"מ אפשר צריך כבודו לסדר עצמו על קיץ הבע"ל להיות על דאציע, ובעזרתו ית' לנסוע אי"ה בחורף לחו"ל, כי לפ"ד בקיץ גם הדאציע יהי' לו לתועלת אי"ה. ויתן השי"ת שיהי' בריא אולם בקיץ ובחורף, הנה אז כדאי להתראות עם פראפ', והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויאריך השי"ת ימיו ושנותיו ויהי' במנוחה תכה"י על התורה ועבודה, ויזמין לו השי"ת בקרב עבור בנו דוב ניסן יחי' זיווג טוב ומוכשר ברו"ג, ויקבל נחת מכל צאצאיו בכל פרט ברו"ג.

בחורף לחו"ל: וכן עשה בחורף תער"ג — כדלקמן אגרת שסח.
בנו דוב ניסן: נזכר גם לעיל אגרת קלד.

בדבר השו״ב הנה למצוא שו״ב בכל המעלות, מומחה גדול בשו״ב ולמדן גדול שיגיע להוראה, ועל כולם צ״ל יר״א מרבים, כל אלה יחד כבד למצוא, ואם ימצא כזה טוב לו במקומו, ולא ירצה להחליף, ובפרט בעד שכירות כאלה ארבעים ר׳ לחודש מי זה שיתרצה ע״ז. השו״ב דפאצעפ ר׳ משה מרדכי הוא מפורסם במינו למומחה ולמדן גדול להורות ולדון ... ויש לו בפאצעפ ערך מאה ר׳ לחודש, והוא רוצה מקום על רבנות או להיות ראש ישיבה, והעיר אינה מניחו. בזעמבין השו״ב השני (הא׳ הוא בן ר״י שו״ב ז״ל) אומרים שהוא למדן ושייך להוראה, ומומחה גדול בשו״ב, און א חסידישער יונגערמאן, שנותיו כמדומה קודם ארבעים, ובאשר כבודו מפליא אומנות השו״ב שלהם איני יודע אם יוכשר בעיניו או בעיניהם המומחית שלו, אך גם הוא לא יתרצה על סך מ׳ רו״כ, אשר בטח כזה או יותר יש לו במקומו, ועל להבא מי יודע, ובפרט שצריך לכנוס במלחמה, אשר בזעמבין עם היות שהוא נתוסף על השו״ב בן ר״י הנ״ל, הנה שלו׳ ושלוה ביניהם. והשי״ת יעזור לו להשיג מבוקשו בנקל ובהצלחה, ולא יהי׳ לו שום מונע ומעכב בשום פרט ויצליח בכל עניניו בגו״ר, והנני מבקשו לכתוב לי משלומו ובריאותו ויהי׳ לי לעונג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכב

ב״ה כ״א שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. יום ד׳ ערב קבלנו טע״ג שלך, וכפה״נ באת לקעשינוב ביום ד׳, ולפי החשבון שכשנסעת מפ״ב יום א׳ ערך

ר׳ משה מרדכי: פאהארעלסקי. לאח״ז נתמנה לרב בפאצעפ, ולאח״ז ברמת־גן ארה״ק, מח״ס נתיבים במי הים. מזמרת הארץ.

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קישינוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת.

שעה 7½ היית צריך לבוא לקעשינוב ביום ג׳ שעה 11½ קודם חצי היום, מסת״נ נקבל אי״ה מכתב איך הי׳ סדר נסיעתך. במוצש״ק קבלתי מכתבך מפ״ב וביום א׳ הושבתי עליו בארוכה, בטח נתקבל, ומאז לא קבלנו מאתך מכתב, בטח יהי׳ אי״ה מכתב, והשי״ת יעזרינו להתבשר זמ״ז בשו״ט ולהתראות בחו״ש ובלב שמח.

מזו״כ תי׳ הי׳ מכתב וכותבת שהיא סובלת הרבה מכאב הראש . . . והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב ויחזקה שתהי׳ בריא אולם.

מש״ב הרב שיל״א נ״י קבלתי מכתבים ותובע שאכתוב להשוה״ם אודות השט״מ, ויבאר נחיצות הדבר, וכפה״נ הדבר מוכרח שתהי׳ שט״מ למען שיהי׳ מבואר הכל, וביותר כאשר אינו מוכרח בעשיית הקושאן, וכאשר יצדיק צריכים ליתן לו המעות, הרי השט״מ נחוצה ביותר. אבל לי כבד מאד הכתיבה הזאת, ומ״מ אכתוב אי״ה אחר ש״ק הבע״ל ואשלח אי״ה להשיל״א נ״י. ויתן השי״ת שיבוא לידי גמר לטוב בקרב. לידידינו הרש״ג שי׳ כתבתי אודות הג״א פ׳ ושישלח לך, בטח ישלח אי״ה.

ואני מבקשך לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב ואיך החלטת בדבר

זו״כ: = זוגתך וכלתי.

הרב ש׳ל״א: הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון.

שוה״ם: שמעון הויזמאן.

שט״מ: מכירת החצרות ע״ש הרש״ש שיינפינקל, כנ״ל אגרת רעה, ובהנסמן בהערות שם.

נחיצות הדבר . . . הכתיבה הזאת: באגרת הרש״ז האוולין להרמ״מ נאה מכ׳ שבט (המשפיע ע׳ רנג): „דברתי עם הר״ש הויזמאן יום וא״ו, והשיב לי שלא יתן על שם שיינפינקל אם לא כשיקבל מכתב מאדמו״ר שליט״א״. וכבר כתב לו בזה רבנו לעיל אגרת שט, אך הוא השיב לרבנו בטעמים לשלילה, וע״ז חכה למענה רבנו, כנזכר באגרת הנ״ל „והוא חושב שבודאי ישמע אדמו״ר לבקשתו שלא יהי׳ ע״ש שיינפינקל, אך אם יהי׳ כתוב בדווקא ע״ש שיינפינקל לא ישנה״. לפועל נכתב השט״מ ע״ש שיינפינקל בי״ג אייר, ונעתק השט״מ שם ע׳ רנז.

לאח״ז קיבל אגרת נוספת מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, ושם מפרש איך לעשות השט״מ והקושאן (גוכתי״ק — באוצר המכתבים):

א) יעשה קושאן אחד על כל נחלת ראמאנו בשם הגרש״ש שי׳ שיינפינקעל בדיוק כל המצרים והגבולים מסביב. מפורט באר היטיב כל הפרטים מפורש הכל כאמור בשטר המכירה אשר שלח לנו אז בקיום החכם באשי, וכמו שהמה מבוארים ומצויירים בפלאן גיני. כן יעשה גם קושאן מיוחד בשם הגרש״ש שי׳ הנ״ל על נחלת דאהוד וכו׳ בדיוק כל המצרים ובביאור כל הפרטים תחתים שנים ושלשים כנ״ל.

ב) לעשות שטר מכירה כד״ת ע״ש הגרש״ש שי׳ בנוסח השטר מכירה ששלח לנו אז חתומה מיד העדים ידידינו הרב המשפיע הרז״ה שי׳ וידידינו הרב הרממ״ן שיחי׳, ומיד המוכר והקונה. ומקויימת מאת החכם באשי דעיה״ק חברון ת״ו. הכל כמו בהשטר מכירה ששלח לנו אז ויכלול בה גם נחלת דאהוד וכו׳ המצרי׳ ופרטי׳ כנ״ל.

הרש״ג: ה״ר שמואל גוראריי.

כתבתי אודות הג״א: לעיל אגרת שיז: נדרש עוד ג׳ אלפים פראנק . . . מטובו לשלוח את הסך הנ״ל לבני. בדבר הנסיעה לפה: השוה לקמן אגרות שבד.

הנסיעה לפה אי״ה. בפה כמעט בכל יום ויום הולך גשם, אם כי האויר חם אבל לח, ויתן השי״ת שיוטב האויר ויהי׳ לתועלת.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכג

ב״ה מוצש״ק כ״ב שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ דיין בריף מיום א׳ האבין מיר מקבל גיוועז תמול לגודל קו״ר ולשמחת לבבינו. איך האב גיהאט עגמ״נ וואס דיא גאנצע וואך האבין מיר קיין בריף גיהאט. ויא עס וייזט איז איין בריף פאר פאלן גיווארין. איך דיינק דיר זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ פאר דיינע בריף און בעט זייער אויף וייטער שרייבן אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

וועגן גיזונד איז לע״ע נאך ניט קיין אסאבינע נייס. דער ווייטיק הערט זעך נאך, ביותר בא מערער גיין, אונזער דירה איז אויף א בארג, מיר האבין דיא דירה גינומען וייל איך האב גירעכנט אז אויפן בארג איז די לופט בעסער, און אז וואלט גיוועז פאגאדע איז טאקע אויפן בארג גוט דיא לופט, ווידער איז אין דער דירה א גרייסע טאראסע א אפענע ערד א ארשין 12 דיא ליינג און אזיי׳ דיא ברייט און אין גאנצן צום זון זייט און אויך אפין צום ים, דאס איז בפה א גרייסער רעכענונג, נאר דער ארוף גיין אופין בארג איז פאר מיר שווער אויך פאר זו״כ תי׳,

---

שכג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
אסאבינה: טובות במיוחד.
פאגאדע: אוצ״ל: א גוטע פאגאדע [מזג אויר טוב].
זו״כ = זוגתי וכלתיך. ע״ד בריאותה השוה לעיל אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.

דער צוא גיינג אויף בארג איז זייער גוט באוואקסין און זייער שיין און א גוטע וועג, אבער עס איז אביסל שווער צוא גיין. ויא פרייער האט מיר גאר ניט גיארט אזא בארג איך בין אין מארינבאד און ויעסבאדין אויף פיל גרעסערע בערג גיגיינגען, נאר איצט איז דאס אביסל שווערלעך, נאר דעם טאג וואס עס איז זון שיין דארף איך גאר ניט גיין, איך האב דיא זון בא זיך אופין טאראסטע, בד״כ זעה איך מיטלען וואס וויניקער אופין בארג גיין, איז דאמאלסט לייכטער, עס איז חלילה ניטא וואס איבערטראכטין עס איז ח״ו ניט שטארק דיא שמערצן נאר עס הערט זעך דער ארט, והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

זו״כ תי׳ ... והשי״ת ישלח לה רפו״ש ויחזקה, והשי״ת יעזרינו זעהען זעך געזונטער הייט מיט פרייליכע הערצער.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכד

ב״ה אור יום ה׳ כ״ז שבט תער״ב לפ״ק
מענטאן

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכ׳ מיום ה׳ הגיעני תמול לגודל קו״ר. וכפה״נ החלטת לנסוע אי״ה לפה, יצליח השי״ת דרכך, ויעזרינו השי״ת להתראות בחו״ש ובלב שמח. המכ׳ הב׳ שיעדת לכתוב בארוכה עוד לא נתקבל היום, ואפשר יהי׳ מחר אי״ה.

מאחי הר׳ יחי׳ קבלתי מכתב אשר כעת כבד לו לנסוע מביתו כי ממתין על איזה סוחרים, וכותב שרצונו להיות פה בעת שתהי׳ אתה, כי

שכד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קישינוב״ — שלשם נתקבלה אליו האגרת. מאחי... להיות פה: השוה לעיל אגרת שיג.

רצונו להתראות אתך ג״כ, ואפשר כאשר הודעת לו מנסיעתך ישתדל לבוא ג״כ לעת הזאת.

ר״ן גינצבורג עודינו פה ויסע אי״ה יום ד׳ הבע״ל לביתו שלו׳.

במכתב הקודם כתבתי בדבר זו״כ תי׳ שתהי׳ אצל פראפ׳ באדעססע, בטח ישתדלו להיות באדעססע, והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב ויחזקה שתהי׳ בריא אולם.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכה

ב״ה יום ג׳ ט׳ אדר תער״ב לפ״ק
מענטאן

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שלמה יהודא ליב נ״י

משלמינו ת״ל כה יתן השי״ת על להבא. מכתבי כבודו קבלתי כולם. ומש״כ בדבר המכתב הידוע, מאד כבד עלי הדבר, וכאשר נתקבל ידיעה מאתו שיעשה הכל, הרי המכתב הוא למותר עתה, ואי״ה כשיגמר הכל אז אכתוב לו, ובדבר המגיע לו עוד, מזה לא יהי׳ מניעה ח״ו, ובקרב יושלח אי״ה להרש״ש נ״י הסך הדרוש, וכאשר הרש״ש נ״י הבטיח ליתן בין כה משלו, מסת׳ יעשה כן. ויתן השי״ת שיוגמר הענין בקרב ויהי׳ מתוקן הכל ויהי׳ בהצלחה בכל פרט, ובהנוגע לכבודו בעצמו אראה שיתוקן אי״ה בקרב.

ר״ן גינצבורג: ראה לעיל אגרת שטז.
זו״כ: = זוגתך וכלתי. ע״ד בריאותה השוה לעיל אגרת רמה ובהנסמן בהערות שם.

שכה

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.
שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
המכתב הידוע: ע״ד השט״מ — כנ״ל אגרת שכב.
להרש״ש: להר״ר שלום שמחה שיינפינקל.

בני יחי' א"ל שזה כג' שבועות שלח לתמן ג' מאות ר', ויסדר אי"ה שיתן גם לבני תמן יחיו. והשי"ת יחזק מוחם ולבם בתורתו ועבודתו ית' ויהי' בהצלחה בכל פרט.

מכל הידיעות שיקבל כבודו בטח יודיעיני הכל בעתו, ויודיעיני נא משלומו הטוב ומכל הנעשה אצלינו לטוב.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הנני מסגיר בזה מכ' לב"ד הרמד"ס נ"י. וע"פ שיטת כבודו אינני שולחו ישר מכאן גם לא הזכרתי מנסיעתי.

שכו

ב"ה יום ד' יו"ד אדר תער"ב לפ"ק

כבוד ב"ד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה מרדכי דובער נ"י

אחדשה"ט באה"ר,

מכתב כבודו נכון הגיעני לרוב עונג ושמחתי על דבריו והנה אינני מסופק כלל בשמחת נפש כבודו והרגשתו הטובה בכללות הענין הזה. אמנם אם התעוררות האברכים והבחורים היא אמיתית ישמח לבי מאד, ומעומק לבי אודה לה' שהגיעני עד כה, והשי"ת יזכני לראות בקרב בהרמת קרן עה"ק חברון ת"ו וממנה תצא אורה לכל אה"ק.

תכלית כוונתי שיהי' עסק דא"ח באה"ק התעסקות אמיתי בנתינת

גם לבני תמן: השוה לעיל אגרת שיא, ובהנסמן בהערות שם.
הרמד"ס: הי"ר מרדכי דובער סלונים — היא האגרת שלאח"ז.

שכו

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקסז. המשפיע ע' רנד. ונשלמה ע"פ כת"י 1310 קעב, א (והיא האגרת הנזכרת בסוף האגרת שלפנ"ז).

מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

שמחת נפש כבודו: מתוארת באגרת שלו להרשיל"א מי"ד טבת (המשפיע ע' סב), ושם: אני מסגיר פה מכתבי למרן כ"ק שליט"א ברוב תודה כפי מיעוט שכלי וערכי, כי אתאפק לא אוכל.

נפשם ע״ז ביגיעת נפש ויגיעת בשר אשר היא המביאה לידי עבודה שבלב כמ״ש באגה״ק בקו״א ד״ה להבין מ״ש בפע״ח וזה כל האדם להוציא ממסגר אסיר להביא התגלות הכחות הנה״א ולהכניע כחות הטבעים דנה״ב והיא היא אמיתת העבודה שבלב בתפלה הנקנית ע״י ההתעסקות הטובה בדא״ח והדבר הזה אינו נעשה בשעתא חדא וברגעא חדא, אך אם יתנו נפשם על עסק הדא״ח ללמוד ע״מ לעשות סוף הכבוד לבוא בעזרתו ית׳ וחפץ ה׳ בידינו יצליח לבוא אל אמיתת הכוונה ויאירו נפשינו באור חיי החיים ולאורו נסע ונלך כו׳.

בקשתי מכבודו להודיעני בכ״ע מבריאותו ומשלומו הטוב ואיך עברו לו ימי החורף ובפרט בהנוגע לרגלו, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקהו שיהי׳ בריא אולם ויהי׳ במנוחה בכל פרט וישמח נפשי בבשו״ט מהנעשה בעה״ק ת״ו והשי״ת ירום קרנה כו׳.

מבריאותי יש קצת הטבה ואם כי הכאב בהצדדים עודנו נרגש אך תקותי להשי״ת בזכות כ״ק אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע, ואני מבקש את כבודו להזכירנו בכ״ע על מקומות הק׳ שישלח לנו השי״ת רפו״ש בקרב בתוך כו׳ ויצליח לנו ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ונ״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכז

ב״ה י״ט אדר תער״ב לפ״ק
מענטאן

כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. דיינע בריף האבין מיר מקבל גיווען

לרגלו: השוה לעיל אגרת עה.

שכז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. בראשה נרשם „קישינוב״ — שלשם נתקבלה האגרת.

לרוב עונג. ת״ל פאר דיין גיזונד והשי״ת ישלח לך רפו״ש דוא זאלסט זיין גיזונד בכל פרט. בו״א יחי׳ איז אפגיפארין מפה יום ג׳ בקר, מיר האבין דיא צייט גאנץ גוט פארבראכט ת״ל. ער איז גיפארין צוזאמען מיט ידידינו הג׳ הרש״ג שי׳ לפ״ב, ער האט גירעכנט אז יום ב׳ הבע״ל זאל ער ארויספארין מפ״ב לקעשינוב וועט ער קוממען אי״ה יום ד׳ השי״ת יצליח דרכו. מיר רעכענען אז דעם שבת וואס נאך ר״ח וועלין מיר אי״ה זיין אין ברלין, זונטיג וועלין מיר אי״ה ארויספארין מברלין וועלין מיר אי״ה יום ג׳ בקר זיין דער היים, איך האף אז איר וועט אי״ה אייך זיין צוא דער צייט, און אפשר וועט אויסקומען פרייער אפאר טעג. גיווויינלעך וועלין מיר אי״ה ויסן איינע פון דיא אנדערע ויא מיא וועט פארין, והשי״ת יצליח דרכינו.

נכדותיי היקרות יחיו אייערע גריסן בין איך מקבל מיט פיל פערגניגין. יעזרינו השי״ת זעהען אייך בקרב גיזונטערהייט און מקבל נחת זיין פון אייך בכל פרט ברו״ג.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שכח

ב״ה מוצש״ק כ״א אדר תער״ב לפ״ק

לידידי הר״ז שי׳

מכתבך נכון הגיעני ונהנתי משקידת הבחורים יחיו והשי״ת יחזק מוחם ולבבם בתו״ע ית׳, ות״ל אשר בני תמן יחיו נמסרו אל הענין הגדול, ויתן השי״ת שיהיו נתונים בלבם ונפשם אל ה׳ ותורתו ועבודתו ית׳ לטוב להם כל הימים.

בו״א: = בני ואישיך.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.

שכח

חלקה נדפס בקובץ יגדיל תורה (ירושלים) גליון א ע׳ 19. צילום כתי״ק והעתקתה ב״המשפיע״ ע׳ סג וע׳ שלה. ומועתקת גם בכת״י 1310 קעא, א.

הר״ז: = הרב זלמן האוולין. אגרות נוספות אליו — לעיל אגרת שחי, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר הנהגת יו"ט הבע"ל לפ"ד הבחורים יחיו באשר דעתם לחזור אי"ה, יתנהגו בכל דבר כבני חו"ל, ואתה באשר אתה עם ב"ב יחיו תתנהג כבני א"י והיינו בהנחת תפילין ותפלה, אך לענין אכילת חמץ ביו"ט אחרון ש"פ (הגם כי אינני מסכים עם אומרך במכתבך שזהו דבר שא"א כו', כי הלא נתונים נתונים אנחנו לרצונו ית' בתוה"ק כו') הנה באשר קביעותך באה"ק עוד בספיקות אצלך כדאי להיות נזהר בזה. ונודה לה' על גאולתינו ופדות נפשינו ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ותחוגו את חהמ"צ הבע"ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשך וידידך דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שלום דובער

שכט

ב"ה יום ב' ד' סיון תער"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו'
מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביו נכון הגיעני. כמובן הזמן כעת אינו מספיק לכתוב, אך בדבר הפראשעני' נצרך לידע מה כוונתו א) אם בדבר המעטרקאצי' שלא יהי' שייך לרבנים, ב) אם גם בדבר הר' שיהי' בלי צענז, ג) אם להזכיר בדבר שיהי' רעגיסטראטער, ד) בני יחי' אומר בש' כבודו בשם כו' שיהי' הרעגיסטר' מאחב"י, זה אינו ידוע לו אם יהי' נבחר או נאזנאצעט, וצריכים לידע אם באופן שבהפראשעני' יהי' נזכר בדבר רעגיסטראטער אם לבקש שיהי' מאחב"י ונבחר (שע"ז יסכים הרממ"ח שי') יכולים לבקש את הרממ"ח שי' לעשות הבקשה, אבל

בדבר הנהגת יו"ט: ראה בזה לקוטי שיחות חי"א ע' 307.

שכט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא ובהנסמן בהערות שם.
פראשעני': בקשה, שהתכוונו להגיש למשלה. ובה דן גם לקמן אגרות שנ. שנב. ע"ש.
מעטרקאצי'... צענז... רעגיסטראטער: בכ"ז ראה לעיל אגרת רנו, ובהנסמן בהערות שם.
הרממ"ח: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.

מתי יהי' הדבר, אפשר ביכולת כבודו לעשות זאת עם הרי"י ראפאל' שי', וישיגו חתומים שבאמת אינו נוגע מי יהיו כו' ובפרט אם יהיו גם בעלי שם וגבאי כו'.

והשי"ת יהי' בעזרינו שיבוא הדבר לידי פועל לטוב כו'.

בדבר ענינו עם הנאצאל' דאראגע לפ"ד יותר טוב שיהי' כבודו הקונה מהיער ויתן להם שפאלין ומעטריאל כפי המקח שיעשו, וצריך כ' לתור את היער אם באפשר ליתן המקח שנותנים, והשי"ת יתן לו מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

של

ב"ה יום א' ח' תמוז תער"ב לפ"ק
זאאלשיע

כבוד ח"ד ידי"נ הר' הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה מנחם מאנש יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני במועדם ות"ל בעד הטבת בריאותו, ובדבר רגלו מסת' הי' עוד הפעם אצל הדאק', ובד"כ אין זה דבר גדול ח"ו, ולפ"ד אין זה שייך כלל אל הלב (וכאשר נראה שת"ל סר הניפוח) ועם הזמן יסור אי"ה הכאב לגמרי, ואם כי בכלל צריך לנוח מ"מ צריך ג"כ לילך מעט מעט, ניט איין זיצן זעך, וטוב לילך כחצי שעה ולנוח אח"כ. ומה שנצרך לו לעסק יותר טוב שיסע מהקוואטיר שלו למקום עסקו מפני ריחוק המקום, והשי"ת ישלח לו רפו"ש ויחזקו שיהי' בריא אולם.

הרי"י ראפאל': הרב יצחק יואל ראפאלאוויץ מקרעמענטשוק.
נאצאל' דאראגע: השוה לעיל אגרת שיז, ובהנסמן בהערות שם.
שפאלין: אדני פסי הרכבת.

של

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
מנחם מאנש: מאנעסזאהן מפ"ב, אגרות נוספות אליו — לעיל קטו, ובהנסמן בהערות שם.

כפה"נ חושב כבודו לבוא לפה בזמנים אלו ואי"ה נתראה בקרב בחו"ש.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שלא

ב"ה יום ד' י"א תמוז תער"ב לפ"ק
זאאלשיע

Шнеерсонъ Ш.Б.

כבוד מחו' ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מהטע"ג נראה שצריכים לפעול שם על שניים, ובסוף הטע"ג נזכר שם בליומבערג, ואיני מבין הכוונה. וכפה"נ הטע"ג משובשת היא (כי עושים טעותים בטע"ג), ובקשתיו שיפרט דבריו במכתב, ולע"ע לא נתקבל, ואפשר יהי' היום. אמנם אם עוד לא כתב, בקשתי שיכתוב מחר אי"ה, כי לפה"נ יסע אי"ה בני יחי' אחר ש"ק הבע"ל לריגא ויעורר את הר"י רש"ל יחי' בזה.

בנעזין נתקלקל מאד האהל, ומתקנים אותו כעת, ועולה סך נכון. וע"כ יתן נא כבודו נדבה ע"ז סך כ"ה רו"כ וישלח אותם לנעזין

שלא

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.

שמואל מיכל: טרייניז. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

מהטע"ג... בליומבערג: תוכן הדברים לא נתפרש כאן, ולא באגרות דלקמן — שבהן דן בנושא שלפנינו. ומתוכן כולם ידוע רק, שהדבר הי' תלוי בשני אנשים, א' מהם בליומבערג, שא"א הי' לפעול עליהם אלא ע"י הרב צבי ליכטנשטיין מטוקעם, שהג"ר חיים יעקב רש"ל מריגא מכירו, ורבנו שלח לזה את כ"ק בנו לריגא לעורר את הר"י רש"ל שידבר עם הר"צ ליכטנשטיין שיפעול על שנים הנ"ל, ומשם נסע לפ"ב לדבר בזה עם ניסאל'. הר"צ ליכטנשטיין נתעורר לפעול בזה, אך מפני איזה התחדשות נסוג אחור. ובכ"ז ראה לקמן אגרות שלב. שלג. שלד. שלט. שמ.

האהל: של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע.

להרמ״מ יחי׳ או על שמי לליובאוויטש, וזכות כ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה יעמוד לו להצליחו ברו״ג.

בדבר תו״ת מש״א כבודו ששלח סך אלף ר׳, לא אוכל לשער כלל איך יאמר ר״א קאפלאן שלא נתקבל שום סך מכבודו בשנה זו בעת ששלח סך כזה, ובלתי ספק אצלי שזה הי׳ על חשבון קודם, והיום יהי׳ קאפלאן פה ואשאלהו אי״ה ע״ז.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שלב

ב״ה יום ה׳ י״ב תמוז תער״ב לפ״ק
זאאלשיע

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, ויעזור לו השי״ת לעשות הסילוקים במועדם וזמנם בנקל בלא שום צער ועגמ״נ ח״ו, ויהי׳ כבודו במנוחת הנפש ובמנוחת הגוף בכל פרט.

בדבר ליכטענשטיין הוא רב דתי וגם רב העדה והוא יר״א, ר״י רש״ל מריגא מכיר אותו היטיב, ואחר ש״ק הבע״ל יסע אי״ה בני שי׳ לריגא ויעורר את הר״י הנ״ל שיסע לטוקעם אודות זה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

לידידינו הרמ״מ חן שי׳ עוד לא כתבתי, ואכתוב לו אי״ה אחר ש״ק הבע״ל.

הרמ״מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
ר״א: = ר׳ אליעזר קאפלאן מנהל הלשכה.

שלב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
ליכטענשטיין: השוה לעיל אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.
ר״י רש״ל: הג״ר חיים יעקב רש״ל מריגא.
רמ״מ חן: השוה לעיל אגרת שכט.

בנעזין נתקלקל מאד האהל, ומתקנים אותו, ועולה סך נכון ואני מבקש מכבודו ליתן נדבה ע"ז סך כ"ה רו"כ, ויכול לשלוח להרמ"מ חן יחי', או ישלח לליובאוויטש ע"ש. וזכות כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה יעמוד לו להצליחו בכל ענייניו ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שלג

ב"ה יום ג' י"ז תמוז יהפך לששון ולשמחה תער"ב לפ"ק דאציע

בני יקירי יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. קבלתי הטע"ג שלך ואם כפה"נ מהטע"ג בדעתך לנסוע מריגא לביתינו שלו', מ"מ אני כותב לך לפ"ב, כי אפשר אין הכוונה בהטע"ג כן.

תמול בא לפה החרוץ בן יה"ל במשלחת הרב מבריסק יחי' שרצונו להתראות בדבר עסק הר', ע"כ מבקש שתבוא אתה לווארשא והוא יבא ג"כ לדבר בזה. אני אינני משער שיש לו בזה דבר ממשי הן בידיעה והן בפועל, אך לסרב בזה ג"כ א"א, ובדעתי להגיד לו אי"ה שזה יכול להיות בערך ב' או ג' שבועות ואודיע לו אי"ה אם בווארשא או במ"א.

אפשר תוכל להתראות עם העו"ד גינצבורג אודות החמר הנמצא כו'.

תיטיב לקנות צעטלין על הנומערין שנצרך אי"ה על הספרים, ובטח תקנה סארט טוב.

בנעזין: ראה גם אגרת שלפנ"ז.

שלג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

מריגא: תוכן נסיעתו לריגא — השוה לעיל אגרת שלא, ובהנסמן בהערות שם.

החרוץ בן יה"ל: כנראה, ר' נטע ב"ר יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא. השוה לקמן אגרת שלח. תלב.

הרב מבריסק: הגי"ח חיים סאלאוויצ'ק מבריסק.

עסק הר': השוה לעיל אגרת רנו, ובהנסמן בהערות שם.

צעטלין... הספרים: עוד ע"ד סידור הספרים ורשימתם — לעיל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שלד

ב"ה יום א' כ"ב תמוז תער"ב לפ"ק
זאאלשיע

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביו נכון הגיעני, בדבר נסיעתו לחו"ל צריך לראות בעזרתו ית' בירוהגון את חודש הבע"ל וביכולתו לנסוע, ובד"כ צריך להשתדל לנסוע בקרב לחו"ל מצד בריאותו רק זעהען אביסל בירוהגון, והשי"ת יעזור לו להשיג בנקל ושיתמלאו כל הדברים במועדם ובזמנם ויהי' כבודו במנוחה בכל פרט ויתן לו השי"ת פרנסה והצלחה בכל ענייניו וישלח לו השי"ת רפו"ש ויחזקו שיהי' בריא אולם.

ובדבר הדאגאוואר הושבתי לו היום בטע"ג שלא יחתום עליו, ויתן השי"ת שלא יהי' בזה שום רוגז ח"ו ויקנו מאתם שפאלן במקחים גבוהים.

בדבר טוקעם קבלתי ידיעה בטע"ג מבני שי' שרש"ל התראה והולך על לאאד ונדרש להתראות עם ניסאל', ומפ"ב קבלתי מאתו ידיעה קצרה שניתראה עם ניסאל' וכתב מה שהי' נדרש, ופרטי הדברים אינו ידוע לי, כפה"נ יבוא אי"ה בני שי' ביום ג' או ד' הבע"ל.

שלד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
דאגאוואר: חוזה.
שפאלין: השוה לעיל אגרת שיז, ובהנסמן בהערות שם.
טוקעם: השוה לעיל אגרת שלא, ובהנסמן בהערות שם.
על לאאד: על הדרך הנכונה, ר"ל שנראה שיסתיים הענין בהצלחה.
ניסאל': הנ"ל אגרת רסה, ובהנסמן בהערות שם.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שלה

ב״ה יום ה׳ כ״ו תמוז תער״ב לפ״ק
זאאלשיע

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני תמול, גם קבלתי ע״י בני יחי׳ שבא תמול שלו׳ ת״ל, את הסך ק״כ ר׳. אני כתבתי לכ׳ שישלח על תיקון האהל סך כ״ה ר׳, וכפה״נ טעה במכתבי, וע״כ יודיעיני מה אעשה בהסך צ״ה ר׳. אפשר ירצה כבודו ליתן הסך הנ״ל על הוצ׳ הביורא שעולה לסך גדול, או ליתנם על תו״ת, ואיך שיכתוב אעשה אי״ה.

בהנוגע לתו״ת, מוסג״פ החשבון של כבודו ויראה אשר על שנה זו לא נתן מאומה (להמשולח לא נתן בפעם הזה) ועוד מגיע הרבה משנה הקודמת, והאלף נתקבלו כ״ט אלול, וכאשר הדוחק גדול מאד בקאנטאר, מהנכון שישלח כבודו עתה עכ״פ סך אלף ר׳, ובסוף השנה יתן אי״ה את המותר.

ויתן השי״ת שהפועלים במלאכת הדפוס ובהזאוואד יעשו מלאכתם בלי שום מניעה ועיכוב, ולא יהי׳ לו שום צער ועגמ״נ ח״ו בשום דבר ויתן השי״ת לכבודו פרנסה והצלחה בכל ענייניו בגו״ר.

בדבר הבאד אם ברצונו להיות באיזה באד הסמוך לבודאפעסט, צריך לשאול ע״ז מקודם אצל פראפ׳ המכיר אותו ויודע מה נדרש לו

שלה

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.
שמואל מיכל: טריינין מפ״ב. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
כ״ה: לעיל אגרת שלא, אך האות כ׳ נכתבה שם ,ד׳ שנראית כמו ,ק׳ וה.ה׳ נראית כ.ב׳.
לבודאפעסט: השוה לקמן אגרת שפד.

בעזרתו יתי, ובטח נודע לו הבעדער שבמקומות האלו, ואם יסכים לו על איזה באד בשם, יעשה כן, אמנם אם לא יסכים ע״ז, לא יערוב שני דברים יחד, ויסע מקודם לפעסט ואח״כ לקיססינגען או לאיזה באד שיאמר לו, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם.

בדבר אסיפת קאטאוויץ לא אוכל לע״ע להגיד באשר לא קבלתי מאתם שום ניירות מה נעשה שמה, ואם כי קבלתי מהם מכתב שבחרו שאהי׳ ג״כ בהמועצה שלהם ושואלים הסכמה, לא עניתי להם באשר לא נדע לי חשבון פרטי מה חפצם ורצונם בהאגודה ועל איזה תנאים רצונם לייסדה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שלו

ב״ה יום ג׳ ב׳ מנ״א תער״ב לפ״ק
זאאלשיע

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. הנוכחי מו״ה מנחם מענדל הָאדין יחי׳ מליובאוויטש הוא מנבחרי אברכי עירנו, יר״א בתכלית ישר הולך בדרכיו ותמים במעשיו. וזה איזה שנים שיושב במסחרו בקירסאנאוו על זכות סטאליפ׳ פראווא, במסחרו מתנהג בנאמנות ובכשרות אין עליו שום פסול ח״ו. אך הגו״ב הקודם אשר רצה לגרש את כל היהודים

אסיפת קאטאוויץ: היא אסיפת היסוד של „אגודת ישראל" בחודש סיון בקאטאוויץ.
מה חפצם ורצונם בהאגודה: השוה לקמן אגרת שלט. שנח. שם. שסא. שסג. שסה. שסו. שסח. שעג. שצב״. שצה. תלו. תעא. תפה. תפו.

שלו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: טריינין מפ״ב. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
סטאליפ׳ פראווא: היתר (שר הפנים) סטוליפין.

גם עליו עבר כו', והגיש עצומיו לפ"ב, וע"כ אני מבקש את כבודו לבקש עבורו איזה מהנכבדים אשר ביכולתם לעזור בזה בעזרתו ית'.

שמעתי אשר גינצבורג דפארט ארטור עזר לאיזה מיהודי קירסאנאוו. וכבודו ימצא את הנ"ל או אחר שיכול להיות טובה על ידו אי"ה, ונא מכבודו יעשה נא לטובתו כי ראוי והגון הוא להשתדל בטובתו כנ"ל (וגם נותן ק"ן ר' על תו"ת), ובטוח אני בכבודו אשר יעשה את בקשתי והשי"ת יהי' בעזרו. ובגלל הדבר הזה יברכהו השי"ת בכה"ט ויצליח בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאות נפשו ומחו' ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שלז

ב"ה יום ג' כ"ג מנ"א תער"ב לפ"ק
נאות דשא זאאלשיע

כבוד ח"ג הנכבד יחי'

אד"ש. היום הראני . . . נ"י מכתב תשובה מכבודו על שאלתו בשמי בדבר התייסדות מושבה באה"ק. והנני להודיעו אשר בלי ידיעתי כתב . . . הדברים האלה, ואני לא דברתי אתו אף דבור קל בדבר הזה, וכמאז כן עתה אני הנני בניגוד גמור לדבר התייסדות מושבות באה"ק, ומכאן מודעא רבא שבאם יבאו משמי עוד דברים כאלה, אין להם שום יסוד כלל וכלל, והשי"ת יחיש וימהר גאולתינו ופדות נפשינו.

והנני דודו המכבדו כערכו

שלום דובער

שלו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. ובצילום כתי"ק של טופס נוסף — בשינויי לשון קלים.
ח"ג: – חתן גיסי.
אין... וכלל: נ"א: בשקר יסודם.
המכבדו: נ"א: דו"ש ומכבדו.

שלח

ב"ה יום ג' א' דר"ח אלול תער"ב לפ"ק

בני יקירי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

אם ירצו להושיב איש בפ' שיעסוק בעניני הרוח' אינני מוסכם ע"ז. בטח אקבל אי"ה ידיעה מאתך איך יהי' סדר נסיעתך והשי"ת יצליח דרכך.

אבי החרוץ וגם הוא ממטיר עם מכתבים.

תפרוס גיני בשלום ידי"נ הריע"מ נ"י.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לך השי"ת הכוה"ח ברו"ג כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

אצלינו הכל שלום ת"ל.

שלט

ב"ה יום ה' ב' אלול תער"ב לפ"ק

כבוד מחו' ידי"ע הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני ויתן השי"ת בלב

שלח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

בפ': = בפטרבורג.

אבי החרוץ וגם הוא: כנראה, ר' יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא, ובנו ר' נטע. השוה לעיל אגרת שלג.

הריע"מ: הרב יעקב מרדכי מפאלטאווא.

שלט

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

שמואל מיכל: טריינין מפ"ב. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

השופט שישפוט לטוב לכבודו ויהי׳ גמר טוב אל הענין שיגבה כבודו את המעות בקרב ויצליח לו השי״ת בכל ענייניו בגו״ר וישלח לו השי״ת רפו״ש בקרב ויחזקו.

מה שיוודע לו בדבר האגודה דקאטאוויץ בטח ידיעני בעתו.

הרב מטוקקעם אשר נתעורר לפעול בהענין הידוע קבלתי תמול מאתו מכתב אשר מפני איזה התחדשות נסוג אחור ואיני יודע סיבת הדבר, בטח אוודע אי״ה ע״י הר״י רש״ל נ״י.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת הכוה״ח ברו״ג כאוות נפשו ומחו׳ ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שמ

ב״ה יום ד׳ ח׳ אלול תער״ב לפ״ק
נאות דשא זאאלשיע

יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום כבוד הרב הגאון המפורסם לתהלה בתורתו ויראתו מגזע אראלים ותרשישים מעוז ומשגב ע״ה פ״ה כש״ת מו״ה צבי ליכטינשטיין אבד״ק טוקום נרו יאיר ויזרח לעד

אחדשה״ט. נתכבדתי במכתב כת״ר יחי׳ גם בספרו היקר הגיון לבי אשר כבדוני בו, ולע״ע הספיק לי הזמן לעיין בו במקצת ואני רואה שיש בו בכדי לעורר לב האדם לאשב״ש, והשי״ת יזכה את כת״ר להיות ממצדיקי הרבים.

בעתו הודיעני ידי״נ הרה״ג רח״י רש״ל נ״י אשר דעת כת״ר מסכמת

האגודה דקאטאוויץ: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
הרב מטוקעם: השוה לעיל אגרת שלא, ובהנסמן בהערות שם.
ר״י רש״ל: הגי״ר חיים יעקב רש״ל מריגא.

שמ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
במכתב כת״ר: תוכנו לא נתברר לע״ע, והשוה לעיל אגרת שלא, ובהנסמן בהערות שם.
ספרו היקר: הגיון לבי (ריגא תרע״א), דרשות לשבתות ומועדים.
רח״י רש״ל: הגי״ר חיים יעקב רש״ל מריגא.

לדעתי, ועתה ראיתי כן באותיות מחכימות באגרתו הט'. וישמח לבי ע"ז ועל טיב פעולתו לטובת הענין. אך מש"כ כת"ר שבאה השתנות אשר הכריחה אותו לסוג אחור, אתפלא מאד אחרי אשר דעת כת"ר מסכמת לגוף ועצם הדבר, איזה דבר הוא אשר תוכל לסוג אחור מזה, ובאשר לפ"ד עצם הענין נחוץ מאד ועומד ברומו ש"ע תאמציני תקותי אשר רומעכת"ה לא יעמוד מרחוק ובכוחו הרב יעמוד נגד כל מונע ומעכב, ועל מי לעמוד על ימין צדקו של הענין הנעלה הזה אם לא רומעכת"ר אשר לבבו הט' ירגיש נחיצת הענין והשי"ת יהי' בעזרו.

ויהי נועם ד' על רומעכת"ר יחי' וחפצו בידו יצליח ויראה נחת ועונג בעמו ועדתו בכל פרט ברו"ג כחפץ המכבדו ומוקירו כערכו הרם והנשא ודו"ש מלונ"ח.

שמא

ב"ה אור יום ה' ט"ז אלול תער"ב לפ"ק

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה מנחם מענדל נאה נ"י

אחדשה"ט. אני מבקש את כבודו לקבל עליו ההתמנות להיות ממונה בכוללינו בעה"ק ירושלים ת"ו, וכבקי ורגיל בדבר הזה זה כמה שנים ידע אי"ה להנהיג כל הענינים בסדר ומשטר נכון יחד עם חביריו הר' הנכבדים יחיו כאשר כתבתי במכתבי הכללי להממונים יחיו, ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה בכל הפרטים ברו"ג, ואני מבקש את כבודו להשתדל לעשות תיקונים הנדרשים בכוללינו בעניני התפלה ובעסק התורה שיהי' במקצת עכ"פ כפי הכוונה הקדושה והטהורה של מייסדי כוללינו כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה ויעשו זאת בהשכל במועצות ודעת להנהיג הענינים לאט לאט, ויעלה ויפרח כוללינו שיהי' לתפארת ולתהלה, ובזכות זה יעזור השי"ת לכבודו בכל עניניו וימלא כל משאלות לבבו לטוב ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לו השי"ת הכוה"ח ברו"ג בתוך כו' כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שמא

נעתקה מהעתקה ליטאגראפית.

מנחם מענדל נאה: אגרת נוספת אליו — לעיל קמה.

שמב

[אלול תער״ב]

כי שבע רצון הי׳ אם הי׳ אנ״ש מונעים את עצמם מהטרידו בימי אלול ותשרי אלה במכתבים הדורשים עצה ותשובה, כי אין הזמן מספיק להשיב עליהם, והרי הם נשארים בלי תוצאות.

שמג

ב״ה יום ב׳ כ׳ אלול תער״ב לפ״ק

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

ברוך בואכם לשלו׳. כל משך הזמן לא כתבתי לו לחו״ל מעוצם הטרדות שבפו״מ אין זמן פנוי.

לפ״ד צריך כבודו להיות בחארקאוו אצל הנאצאל׳ דאראגא ולדבר אתו בפרטיות איך שהמה עשו שנויים מה[מקחי]ס הקודמת ומה יתבעו מאתם. ויבאר לו איך שא״א ליתן כעת שפאלין על אלו המקחים, ואם המה [לא היו עושים שי]נוים הי׳ כבודו מ״מ מקיים את המכירה אם כי [אין בזה ח]שבון, אך כאשר המה עשו שינוים והמשיכו [הדבר, הוא אינו] מחויב להתנהג עמהם לפנים משוה״ד בזמן [אשר כל] המכירה באופן שאין בזה שום חשבון כלל [. . .]ת על חשבון אחרים שיתנו להם סחורה עם [. . . ויבא]ר לו שבאם יעשה עסקים עם סוחרי׳

שמב

נדפסה בעתון „האח״ גליון 46 (כ״א אלול תער״ב), ולפניה: „ראיתי להעתיק כאן מכתבו של כ״ק אדמו״ר שליט״א לאחד מאנ״ש לאמר . . . ע״כ להק״, ומהסגנון נראה שאינו לשונו ממש.

שמג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. ובכ״מ נפגמה, ונסמן בנקודות.
שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
לחו״ל: השוה לעיל אגרת שלד.
נאצאל׳ דאראגא: השוה לעיל אגרת שיז, ובהנסמן בהערות שם.

אחרים [...] לא ימצא בהם נחת גדול, וידבר אתו בפרטיות [...] ותקותי שבעזרתו ית׳ יסיר מאתו הרוגזא [...] על להבא, והשי״ת יתן לו מציאת חן ויפעול לטוב [...] פרנסה והצלחה בכל ענייניו בגו״ר.

[ויקבל ה]חוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת [הכוה״ח בר]ו״ג בתוך כו׳ כאוות נפשו וידי״ע [דו״ש] מלונ״ח תכה״י

[שלום דובער]

שדמ

ב״ה יום ד׳ כ״ב אלול תער״ב לפ״ק

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א
כו׳ מו״ה שניאור זלמן נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני. כן קבלתי ע״י ש״ב הרא״ש יחי׳ תשורתו היקרה עלי מאד דרוש ברכת חתנים כי״ק וגודל ת״ח לכבודו, ומי יתן והי׳ עם לבבו זה לשלוח לי לעתים קרובים מהני מילי מעליותא, וגם יש לי טענה לכבודו ע״ז, אם יזכור שפעם הבטחני (בהיותו פה פעם הב׳) ליתן לי הכי״ק פי׳ המלות כולו [ב]עבור איזה ענין, ועתה זה כג׳ שנה שהענין בא לפועל ת״ל, אמנם בטח יפקדיני לעתים קרובים.

ומש״כ בדבר קביעת דירתו בחברון ת״ו וליתן לו פי שניים כו׳, הנה איך אפשר שיספיק לו סך כזה שזה מהנמנע ויהי׳ ח״ו בע״ח יותר ויותר עם טרדא גדולה ר״ל, ואיך אפשר לכבודו להתרצות ע״ז. גם איך יעזוב את יפו אשר הרבה עמל ויגיעה הניח עד אשר הגיע להמצב הנוכחי, ו[א]ם על קביעותו בירושלים ת״ו זה אצלו למניעה, כמו״כ הוא על הקביעות בחברון ת״ו, ולפ״ד א״צ כבודו לחשוב אודות חילוף מקום, רק

שדמ

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.
שניאור זלמן: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.
הרא״ש: ה״ר אליעזר שמעון קזרנובסקי, וראה בהנעתק לקמן בסמוך.
דרוש ברכת חתנים: הנדפס בס׳ מאמרים יקרים.
כי״ק פי׳ המלות: השוה לעיל אגרת טו, ובהנסמן בהערות שם.
חברון...יפו: השוה לעיל אגרת כד, ובהנסמן בהערות שם.

צריך לחשוב איך למלאות בעזרתו ית׳ את יתר ההוצאה על ההכנסה, והנה ידוע לכבודו אשר זה כמה שנים שאני איני מתערב כלל בעניני הכולל מטעמים הידועים, ומה שיהי׳ באפשר להיות מן הצד אראה אי״ה בל״נ, והשי״ת יעזור לכבודו להתפרנס ברווח ובכבוד ויהי׳ במנוחה על התורה ועבודה, וישלח השי״ת רפו״ש לכבודו ויחזקו שיהי׳ בריא אולם ויצליח לו השי״ת בכל עניניו ברו״ג.

ובקשתי להודיעיני בכ״ע מבריאותו ושלומו הטוב ויהי׳ לי לעונג.

בדבר עניני הכולל כתבתי לכ״א נ״ד ידי״נ הרה״ח שי׳, וכ״ז אני עושה שלא ברצון כלל רק מצד ההכרח, ויתן השי״ת שיהי׳ שלו׳ וברכה בכה״פ ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שמה

ב״ה אור יום ב׳ י״ז מ״ח תער״ג לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳
מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. קבלתי הטע״ג שלו בדבר שהוחלט לקרוא ראווינ׳ קומיסי׳. והנה בהסייעזד הוחלט אז לקרוא ראווני׳

כ״א נ״ד: כנראה צ״ל: ״כ״א ב״ד״ [כבוד אביו בן־דודי הרמד״ס]. והיא מענה, בהמשך למכתב הרמד״ס ובנו הרשז״ס לרבנו (באוסף המכתבים) מט״ז תמוז, בו כותב האב (בקצרה): ״לפי דברי הדאק׳ שיותר טוב לעשות אפרייצע... ע״ד העניינים... מהעדר בריאותי... אמרתי לבני הרש״ז״. והבן כותב (בארוכה): כאשר כ׳ א״א הר׳ שי׳ עתה אצלי וקשה לו הכתיבה כי הוא סובל מאזנו יסורים... ע״כ ביקש אותי ומילא את ידי לכתוב לכ״ק... ש״ב ר׳ אליעזר שמעון נוסע אי״ה או מחר או למחרתו לרוסי׳, ה׳ יצליח דרכו. ע״י אשלח מעט שמן זית זך משובח... ואפשר ג״כ מעט מהני מילי מעלייתא, יה״ר שיקובל לרצון.

שמה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל: גוראר׳. אגרות ונוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

ראווינ׳ קאמיס׳: ועידה רבנית [— נוספת על זו של אד״ש עת״ר]. לפועל נדחתה מזמן לזמן, והוצרכה להיות בחורף תרע״ד, ״ובין כה באה מעשה ביילים ובלבלה את העולם״ (לקמן אגרת תלג), והמשיכה להדחות — עד שהתחילה מלחמת העולם בקיץ תרע״ד, ושוב לא נאספה. ובזה דן גם לקמן אגרות שמז. שמח. שסג. שסה. שצג. שצט. תכג. תלג. וראה גם לקמן אגרת שעא. שצג.

סייעזד: באסיפה הכללית של הועידה הרבנית.

קומיסי' אחת לשלש שנים, וחשבתי ביני לבין עצמי אם יקראו, והי' קרוב אצלי יותר שלא יקראו באשר כל עניני הסייעזד לא באו עדיין לידי החלטה בפועל, ומעצמן הלא עברו כמה שנים שלא קראו קומיסי' עד לפני שלש שנים, ועתה כאשר החליטו לקרוא קומיסי' נולדו אצלי ספיקות בזה.

א) מהו סיבת ההתעוררות וההחלטה אם מפני שנתאספו ענינים נחוצים שבהכרח להשיב עליהם, או שזהו מפני החלטת הסייעזד הנ"ל.

ב) בטח הקריאה תהי' ע"י בחירות, היינו שתהי' פקודה מהמניס' לבחור שניים מכל גו"ב, ומהם יבחר המניס' כמה שדרוש להיות, והנה לפי הסדר הקדום הי' שאינו בהכרח לבחור רבנים דוקא, וכן הי' הנסיון בכל פעם שהיו בהקומסייעס סוחרים ורבנים מטע"מ יותר מרבנים דתים (ולפני שלש שנים כשהי' צריכה להיות הקומיסי', הי' הצעת קר' ימ"ש שלא לבחור ברבנים דתים, ודבר סרה על הר' והראה איך שבכל הקומיסי' לא בחר המניס' מהם רק א' או שנים ופ"א הי' ג', ובכמה יגיעות עלה שיהיו דוקא רבנים כו' וכידוע לכבודו) והסייעזד החליט שיהיו בהקומיסי' רק רבנים דתים לבד (ושיהיו מכל פלכי הממשלה היינו גם מפלכי פנים המדינה ופלכי פולין), ונחוץ לידע איך יהי' עתה אם על הסדר הישן שביכולת לבחור במי שיהי' (וממילא דרוש השתדלות – בעזרתו יתי – לבחור ברבנים דוקא) או בסדר שהחליט הסייעזד שיהיו דוקא רבנים דתים, (והספק אצלי בזה לבד זאת מה שהחלטת הסייעזד עוד לא באו לידי החלטה רשמית, הנה אם לבחור דוקא ברבנים דתיים צריך להיות כן בהפקודה מהמניס', והלא אצלם אינם נחשבים עדיין הרבנים הדתים לרבנים כל זמן שלא הוחלטו עניני הסייעזד ואיך יכתבו שם רבנים דתים, ואם יכתבו סתם רבנים הלא המה הר' מטע"מ).

ג) החלטת הסייעזד הי' שבצירוף הקומיסי' יהי' גם סייעזד, וצריכים לידע אם גם עתה יש רעיון ע"ז.

ד) נחוץ לידע איזה ענינים עומדים להפתר בהקומיסי'.

ה) על איזה זמן חושבים שתהי' הקומיסי'.

רבנים דוקא: השוה לעיל אגרת רמד.

קר': המלומד היהודי שבמחלקה לעניני דת (השוה לעיל אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם).

בצירוף הקומיסי' יהי' גם סייעזד: השוה לעיל אגרת רלו.

וכל הפרטים האלו אם שמע כבודו אודות זה מאליכס׳ או נודע לו מאיבסאן, וייטיב להודיעני בפרטיות, ואם אינו ידוע לו נחוץ לידע אי״ה כל הדברים הנ״ל ולהשיג אי״ה רשימה מהענינים העומדים להפתר.

באמת אגיד לכ׳ אשר אני אינני שבע רצון מכללות הקומיסי׳ כעת, כי בטח מהנאספים שיהיו ירצו לידע מהנעשה בדבר החלטות הסייעזד, וכשיהיו אצל הדירעק׳ לא ימלט שלא ידברו בזה, וכ״ז אינו כדאי כלל ובפרט כאשר הדירעק׳ חדש הוא ומעצמו זר הוא בכל הענין, ולפ״ד זהו טעמו של אליכ׳ שלא הסכים ע״ז, ומה טעם איבסאן נעלם ממני, ובטח ידוע לכבודו הפרטים בזה אני מבקשו להודיעני ועל השי״ת נשים מבטחינו שיהי׳ אי״ה לטובתינו בכל פרט.

גם בדבר הדאקל׳ בקשתי להודיעני בפרטיות מה א״ל אליכס׳ אם כבר היתה ההצעה אצל המניס׳, ואם הדירעק׳ בעצמו הציע או שהי׳ גם אליכס׳ בההצעה, ומה אמר המניס׳ ע״ז, ואיך הוא מצב הדבר, בטח יודיעני הכל בפרטיות, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

בערנשטיין כעת פה ויסע אי״ה מחר לפ״ב, כי מצד חלישותו הי׳ כבד לו לנסוע היום ומשו״ז ג״כ לא נסע למאסקווא, כי כבד עליו העדר השינה והטלטול ב׳ לילות, והשי״ת יחזקו ויצליח דרכו, ויצליח השי״ת לכבודו בכל ענייניו בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״נ דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

אליכס׳: פקיד בפ״ב, הנ״ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

איבסאן: עו״ד בפ״ב.

הדירעק׳ חדש: מנהל המחלקה לענינים דתיים במשרד הפנים. וראה לעיל בהנסמן בהערות לאגרת רעז, שבמקום חגן העמידו את סקווארצאוו.

דאקל׳: כנראה הכוונה להרצאת דברים שמסרו מהמחלקה לענינים דתיים אל שר הפנים (המניס׳), ע״ד הפרסקאל וההחלטות מהועידה הרבנית, והשייך לה, שנמסרו למחלקה (כנ״ל אגרות רעא. רעז. שכט ובהנסמן בהערות שם ושם). ובזה, כנראה, דן גם לקמן אגרות שמז (דאקלאד). שנ (מגילה). שנא (ניר). שנב (מכתב).

בערנשטיין: הרמ״ב.

שמו

ב"ה אור יום ג' י"ח מ"ח תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי המופל' ומפורסם ווח"ס יר"א כו' מו"ה
יחיאל צבי הירש שי'

מכתבו גם הסך מאה ר' נכון הגיעני. והשי"ת יתן לכבו' פרנסה והצלחה בכל מעשי ידיו ויחזק השי"ת מוחו ולבו בתורתו ועבודתו ית' ויהיו במנוחה בכל פרט בגו"ר. וישלח השי"ת רפו"ש בקרב לזוגתו תי' ולבנ[...].

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שמז

ב"ה אור יום ה' י"ט מ"ח תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו'
מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו ממאסקווא נכון הגיעני, וכפה"נ יהיו הבחירות על הסדר הישן, איבסאן אמר לכבודו שיכתבו שיהיו אורתודוכסים דוקא, וכפה"נ אליכ' לא אמר לו זאת, ומה שא"ל

שמו

נעתקה מצילום כתי"ק.

שמז

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
אור יום ה' י"ט מ"ח: ר"ל לילה שלאחר י"ט מ"ח.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
הבחירות: השוה לעיל אגרת שמה.

שיכתבו להגו״ב שבאם יש אצלם שאלות השייכים כו׳, איני יודע אם הכוונה על שאלות דתיות הבאים להם שימהרו להודיע למען יפתרו בהקומיסי׳ המיועדת להיות, או הכוונה גם על שאלות כללים השייכים כו׳, כפה״נ נתן לכבודו ספיסאק מהענינים העומדים לפתור, בטח ישלחו אלי, לע״ע הודעתי מזה לאחדים, באיזה התעסקות עוד לא התחלתי באשר אין הענין מבורר אצלי איך ומה הוא. מכתבי מיום א׳ בטח קבל.

דבר הדאקל׳ נחוץ מאד כאשר כבר דברנו בזה, וכשיהי׳ כבודו פה נדבר אי״ה.

ויתן השי״ת שיעשה כבודו עסקים טובים בקרב ולא יהיו לו שום מנגדים ויצליח לו השי״ת בכל עניניו בגו״ר.

בערנשטיין נסע תמול ועפ״ע יבוא אי״ה מחר לפה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שמח

ב״ה אור יום ועש״ק תער״ג לפ״ק

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. תמול כתבתי לו לקרעמענ׳, והיום קבלתי הטע״ג שלו שנוסע לפ״ב, יצליח השי״ת דרכו.

מכתבי מיום א׳ בטח נתקבל, ממכתבו ממאסקווא נפתר לי איזה ענינים, מש״א איבסאן שכתבו שיהיו מאורתודוכסים כפה״נ לא כתבו

ספיסאק: רשימה.
דאקל׳: הנ״ל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.
בערנשטיין: השוה לעיל שם.

שמח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך מפורט, ומתוכנו נראה שנכתב ביום שלאחר האגרת שלפנ״ז, וכיון שהאגרת שלפנ״ז נכתבה לקרעמנעטשוק, חוזר על תוכנה באגרת שלפנינו — לפ״ב.

כן כי אל' לא אמר זאת לכבודו, וטוב הי' להשיג העתק ממה שנכתב, גם ספיסאק מהענינים העומדים לפתור, גם אם אפשר לדעת מש"כ שבאם יש אצלם ענינים השייכים כו' אם הכוונה ג"כ על שאלות דתיות כמו בעניני תביעות שבין איש לאשתו וכה"ג הנמצאים אצלם ימהרו להודיע למען יפתרו עתה, או גם שאלות כלליות כמו בהענינים שהיו בהסייעזד.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

בקבלת מכתבי ייטיב להודיעני בטע"ג.

שמט

ב"ה אור יום ג' כ"ו מ"ח תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד מחו' ידי"נ הג' המפורסם וו"ח נכבד ומרומם יר"א
כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכתבו צירוף ... נכון הגיעני והשי"ת ימלא כל משאלות לבבו לטוב ויעזור לו השי"ת שיהי' בנין הבית כשורה ותהי' בהצלחה בכל פרט.

בדבר שילוח המעות לתמן ... שיהי' באדרעס סלאנים שלאנק ... ובמשך הזמן אודיע לו אי"ה.

בדבר חתנו יחי' הודעתי דעתי בטע"ג שבאם באפשר לעשות בין כה

שמט

מהעתקה שבאוסף מונדשיין.
אור יום ג' כ"ו מ"ח: כ"ה בהעתקה, ור"ל לילה שאחר יום ג'. ואולי הוא טעות המעתיק.
שמואל מיכל: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
בדבר שילוח המעות: השוה לעיל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם.
בדבר חתנו: השוה לקמן אגרת שסא.

רשיון זמני צריכים להשתדל בזה שלא יסעו מפ״ב, והשי״ת יהי׳ בעזרו שיתנו להם הרשיון תמידי ויהי׳ כבודו במנוחה בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י.

שנ

ב״ה אור יום ה׳ ד׳ כסלו תער״ג לפ״ק
ליובאוויטש

בני יקירי יחי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. בטח נקבל מאתך מכתב אי״ה.

קראתי את המגילה, ומצאתי שני דברים שאינם מכוונים, כשמביא דעת הרוב והמיעוט בענין הר׳ מסיים אשר שניהם הסכימו שהנהגת המעט׳ יהי׳ ע״י הר׳, ואין הדבר כן כי המיעוט לא הסכימו ע״ז. עוד מדבר בהדאקל׳ שהגשנו אנחנו שעל הר׳ לא יהי׳ חובת כו׳ והנהגת המעט׳ יהי׳ ע״י הנבחר ע״ז ומסיים רק שיהי׳ תחת השגחת הר׳, וג״ז לא כתבנו, ואיני יודע איך אפשר לתקן זאת אם תדבר בזה עם איב׳ הלא אינו יודע מה שעשה הרש״ג שי׳, וגם מסופק אני אם ביכולת האֵם לתקן כעת ותראה על אתר אם יהי׳ באפשר לדבר בזה.

תודיעיני אם נתת מלאכתך בחנות שווארץ ואם השגת עוד בע״מ לזה, ובד״כ לא תחוס על המקח וכה״ג ותראה לעשות אי״ה באופן היותר טוב, ותודיעיני מבריאותך ושלומך הטוב.

אצלינו ת״ל הכל שלו׳ כה יתן השי״ת על להבא.

שנ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
המגילה: השוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.
דעת הרוב והמיעוט: השוה לעיל אגרת רנו, ובהנסמן בהערות שם.
דאקל׳ שהגשנו: השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם. ומלקמן אגרת שנב נראה, שהמדובר בהבקשה דלעיל אגרת שכט.
איב׳: העו״ד איבסאן.
מה שעשה הרש״ג: שהשיג העתק המגילה (כדלקמן אגרת שלאח״ז) ושע״ז ראה אותה רבנו (כדלקמן אגרת שנב).
אֵם: הניל אגרת רעא, ובהנסמן בהערות שם.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שנא

ב"ה אור יום ה' ד' כסלו תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. הטע"ג ומכתביו גם מכ' הזאק' הגדול נכון הגיעני. ות"ל אשר גמר העסק עם סעווערנא דאנעצקי באהן וגם נתנו לו מאה א', יתן השי"ת שיהי' בהצלחה בכל פרט.

בעד השגת הנייר הנני בגודל ת"ח לכבודו והוא דבר גדול מאד, ויש מה לדבר בזה, ואי"ה בהתראותינו נדבר אי"ה. השגתי את הנוסח ממאהיל', והנה הולך על סדר הישן ובטח יהיו הצעות וגם ישתדלו שיהי' סייעז', ועוד יש זמן ונדבר בזה אי"ה.

בתחלה חשבתי בדבר דרישתו אוואנס במסה"ב הנ"ל שבעבור איזה זמן יחדש דרישתו מאתו ע"י מכתב, אמנם כאשר אמר לו בדבר יערות, איני יודע אם כדאי לחדש דרישה הנ"ל, ולפי מכתבו יתייעץ אי"ה בזה, והשי"ת יתן לכבודו פרנסה והצלחה בכל ענייניו בגו"ר.

בני יחי' נסע תמול למאסקווא ועפ"ע יהי' אי"ה שבוע הבע"ל על יום א' בפ"ב, והשי"ת יצליח דרכו וישוב לביתינו שלו'.

שנא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

שמואל: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

זאק': = זאקאזנע (דואר רשום).

השגת הנייר: אפשר הכוונה להמגילה שבאגרת שלפנ"ז, והוא הדאקלאד שבאגרת שמה והמכ' שבאגרת שלאח"ז — כנ"ל הערה לאגרת שמה.

הנוסח: שנכתב ממשרד הפנים להגובערנאטארס בדבר הועידה הרבנית והשאלות העומדות להפתר בה (— כנ"ל אגרות שמה. שמז. שמח), וע"ז כותב שהשיג את הנוסח [שנתקבל אל שר הפלך] ממאהליב, שליובאוויטש שייכת לפלך שלה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שנב

[ז׳ כסלו תרע״ג]

ב״ה יום א׳

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתבו צירוף האווז״ג נכון הגיעני. היער שקנה אצל הארנשטיין יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה בכל פרט.

בהמכ׳ יש ב׳ דברים שאינם מכוונים, הא׳ שכותב שגם המיעוט הסכימו שהמעט׳ יהיו בידי הר׳, ואין הדבר כן, הב׳ מתאר בקשתינו (בעת שהייתי עם הרממ״ח והרי״י ראפאל׳ יחי׳) שיהי׳ רעגיס׳ רק שיהי׳ תחת השגחת הר׳, והשגחה הזאת לא אמרנו, ובטח איני נמצא גם בהמכ׳ שלנו, אם יש ביכולת לדבר בזה הי׳ כדאי, ובאשר שא״י שראיתי את המכ׳ צריכים לידע איך לדבר, וייטיב להודיעני מקבלת מכ׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שנב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך. ותוכנו שוה לאגרת שג דלעיל (שכתב רבנו אל בנו), וא״כ מסתבר שגם אגרת זו נכתבה ב״יום א״ שבסמיכות לד׳ כסלו, שחל בז׳ כסלו.

שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

אווז״ג: = אנווייזונג (שטר).

בהמכ׳: השוה לעיל אגרת שג.

בקשתינו... הרממ״ח והרי״י ראפאל׳: הנ״ל אגרת שכט.

שא״י: שאינו יודע [איבסאן, כנ״ל אגרת שנ].

שנג

ב"ה אור יום ג' ט"ז כסלו תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה בנציון נ"י

מכתבו נכון הגיעני, ובדבר המקוה א"א להשיב על דברים שבכתב שאין הענין מצויר כ"כ וא"א לידע איך ומה הוא בבירור, ולפ"ד יבקשו את חב"ד הרב מסמאלענסק נ"י שיבוא למחנם ולפניו ינקו את המקוה להוציא כל המים ויראה מקום כניסת המים ומקור מוצאם, ויאמר לכם אם צריך תיקון איך ומה לתקן, ויכולים לסמוך עליו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שנד

[ט"ז כסלו תער"ג]

זה כמה פעמים נשאלתי מגזאטסק בדבר המקוה שלהם שהמתחדשים רוצים לעשות חדשות, והיראים לוחמים נגדם ובעזה"י

שנג

צילום כתי"ק נדפס במגדל עז ע' תרכו. והעתקתה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ז ע' שלד.
בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.
ובדבר המקוה: השאלה נדפסה ביגדיל תורה שם:
ב"ה ד' וירא י"ט מ"ח תרע"ג גואטסק
לכ"ק שליט"א
המתחדשים והמתקדמים בעירנו חפצם להיפטר מהמקוה הנמצאת אצלינו ולבנות חדשה כרצונם, ותחלת בנינם הוא להרוס את הישנות, וע"כ מתאמצים להוציא לעז פיסול, וכבר כתבו למורים שונים זה אומר בכה וזה אומר בכה. ובכן נלחצתי להציע בפרטיות כל הספיקות שנמצאות בהמקוה שלנו לפני כ"ק שליט"א למען אדע דבר ברור, כי ההמון מאחב"י פה תולים עיניהם בנו, וכ"ז שאצלינו היא בחזקת כשרותה טובלין בה כמקדם. ולזאת הואילו נא בטובכם להשיבני איך להתנהג בזה.
חב"ד הרב מסמאלענסק: = חתן בן־דודי (אדמו"ר מהרש"ז מקאפוסט) הרב (העניך גינזבורג) מסמאלענסק. שאליו נכתבה האגרת שלאח"ז.

שנד

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ז ע' שלד. ושם שהיא אל הרב העניך גינזבורג מסמאלענסק — הנ"ל בהערה לאגרת שלפנ"ז. ומסתבר ששניהם נכתבו בסמיכות זל"ז.

יש להם תוקף נגדם. ובדבר עצם עשיית המקוה וכשרותה פעם א׳ הבנתי מאתם שהיא עשוי׳ באופן המבואר בצ״צ סי׳ קע״א שחושש לדעת רי״ו וא״ל שיהי׳ בלא תיבה ושיעשו רצפה שלא תהי׳ עמוקה, ויהא חלל בהרצפה לחבר מים העליונים עם התחתונים, ולא הי׳ באפשרם להסיר התיבה (או שהסירוה וחזרו והעמידוהו). ובמכתב האחרון מציירים אופן כניסת המים להמקוה, וא״א לידע דבר ברור מהציור שלהם. זאת כותב בעל המכתב בדרך אגב שבהתיבה יש נקב מצידה בתחתיתה או למעלה קצת, והנה אם היא תיבה הרי צ״ל הנקב למטה, ואפשר הוא בנין וקורא אותו תיבה. וכתבתי להם שיבקשו את כבודו לבוא למחנם ולפני כבודו יוציאו כל המים מהמקוה, וכבודו יראה מקור מוצא המים ואופן כניסתן להמקוה, ויאמר להם אם צריכה תיקון ואיך ומה לתקן. ובטח יעיין כבודו בהענין היטב.

אמנם זאת הנני לבקש את כבודו שלא ליתן להם מקום לעשות מקוה עפ״י המעטאדע החדשה. העיקר מהבע״ב היראים הוא ידידנו ר׳ בנציון ראסקין שי׳ והוא עיקר המחזיק בזה, ואליו יש עוד בע״ב יראים המחזיקים בידו. בטח יבקשו את כבודו לנסוע אליהם, וכבודו צריך להכניס א״ע בזה, כי זה מצוה גדולה, כי האנשים האלה שלמים ותמימים המה ורוצים באמת בכשרות הדבר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שנה

ב״ה אור יום ועש״ק י״ט כסלו תער״ג לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו ע״י ידידינו הגרז״פ שי׳ נכון

שנה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר׳. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
הגרז״פ: = הגביר ר״ז פערסין.

הגיעני, אני כתבתי לו לפ"ב יום א' ומסת' הגיע ביום ג', ומפני שאינו כדאי שיהי' מונח בגאסטיניצ' בקשתי בטע"ג לדרוש אותו משם.

כבודו צריך להיות בתארקאוו להתראות עם הנאצאל' דאראג' ולדבר אתו בדבר הטארגעס, והשי"ת ישמור אותו מהרודפי' והמלשינים וכולם ישלימו אתו ויתן לו השי"ת מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל עניניו.

בדבר קניית עוד יערות כבד הדבר להשיב במכתב באשר דרוש לידע הפרטים בזה, וכאשר כבודו חושב להיות פה נדבר אי"ה בזה גם בדבר רמ"ד שי'.

בדבר נסיעתינו אני חושב אי"ה ביום א' פ' ויחי הבע"ל, אם כי לע"ע עוד לא נתקבלה האודאסט' לקבלת הפאס וגם לעשות בפ"ב איני יודע אם יהי' באפשר, מ"מ תקוותי אשר עד הזמן הנ"ל יהיו אי"ה הפעסער ויתן השי"ת שיהי' כשורה ובהצלחה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שנו

ב"ה אור יום ה' א' דחנוכה תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס יר"א כו'
מו"ה בנציון נ"י

מכתבו גם הפעראוואד נכון הגיעני, והשי"ת יצליח לו בכל עניניו וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטוב בגו"ר.

גאסטיניצ': מלון.
בתארקאוו... דאראג': השוה לעיל אגרת שיז, ובהנסמן בהערות שם.
אודאסט': אישור.

שנו

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.
בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.
פעראוואד: המחאה. והשוה לקמן אגרת רסו — בסופה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שנז

ב״ה יום ד׳ ט״ו טבת תער״ג לפ״ק
ברלין

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלו׳ ת״ל בעת ובזמן הכתוב בהאנקאזאטעל, ואך עתה ידענו את הטוב של הנו׳ ו־2 בבורג האטעל כאשר באנו אל ההאטעל ולא מצאנו את החדרים פנוים רק יש חדרים כתבנית האלו ממש אך בדילוג ארבעים מדריגות, לא הסכמנו ע״ז, ולא ידענו מה לעשות, כי להתאכסן בהאכסניות הפולנים לא רציתי, והאשכנזית אינני יודע, והמשכתי את ידידינו הרש״ג יחי׳ מוילנא דברין, ואחר החזיון והישוב השכלי באנו אל המדור אשר אנחנו עתה בו, בגובה יותר משבעים מדריגות, רק באשר בתחתונים נמצא אשכנזי עם רעסטאראנט שלו, וביכולת להשיג מים חמים אף רותחים, אך לא בנקל כ״כ, כי מוזהר ועומד הוא מדר. מונק לבלי להביא כלום בבית נכרי, והחדרי׳ האלו המה כנ״ל.

. . . באמת רצוני בעזרתו ית׳ שניסע אי״ה מחר ערב מפה. מידידינו הרש״ג שי׳ תקבל אי״ה פ״ש מפורט מכל, מחר חצי היום יהי׳ אי״ה הקאנסולים, אם יאמרו לנסוע לקרלסבאד או ויסבאדען בדעתי שניסע אי״ה מחר ערב, ואם יאמרו לנסוע ישר לארצות הדרום אין חשבון לנסוע קודם ש״ק הבע״ל. אחר הקאנסולים אודיע אי״ה בטע״ג. ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה.

שנז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אוקאואטעל: לוח זמנים.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראר׳י.
קאנסולים: התייעצות הרופאים.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שנח

ב״ה אור יום ה׳ כ״ג טבת תער״ג לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מוילנא ומיום ועש״ק ומיום א׳ נכון הגיעני לרוב עונג, כן קבלתי תמול הטע״ג עם הבשו״ט אשר נעשו הקושאנעס ת״ל ונהניתי מאד, יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה בכל פרט. אם הי׳ איזה מכתב מידידינו ש״ב הרב שיל״א נ״י אבקשך להודיעיני. לפלא לי שלא קבלת מכתבינו מברלין מיום ד׳ בטח נתקבל בפאסט השני׳.

בפה בין איך ניט זעדנע אין געסט, והלילה הזאת היא הראשונה בשבוע זו שאני יושב לבדי וכותב מכתבים, וג״ז הוא ע״י סילוק אחדים מהבאים, במוצש״ק הי׳ אצלינו ידידינו וואלף יחי׳ ומההתראות אתו נהניתי באמת כאשר כתבתי לך במכתב הקודם, הוא ת״ל ברוחו הקודם ושמח בחלקו, ומדבר בעניני הכלל ועניני העיר פד״מ בפרט בחמימות גדולה כדרכו. ביום א׳ בערב הי׳ הדאק׳ קארנבלום, ובערב יום ב׳ הי׳ יאזעף ראטהשילד.

כעת כל הדבורים המה בדבר האגודה וזה מרעיש כעת עולמו של האשכנזים, הרב ברייער יצא מן האגודה, כי רצונו שיהי׳ תנאי מפורש בספר התקנות שבמקום שיש עדה אורתודוכסית מיוחדת, מי שאינו בתוך העדה הזאת אין לו רשות להבחר למנהיג האגודה, והועד הזמני

שנח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
קושאנס: שטרי הבעלות על החצרות בחברון, כנ״ל אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.
ש״י״א: = שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.
וואלף: ר׳ אליקים.

אינם מסכימים להעמיד התנאי הזה (ואומרים שזה ביכולת הועד הקבוע לעשות, ולפה"נ תכלית כוונתם הוא מפני שרוצים להכניס כל מי שירצה לכנוס בלי בירור, ואינם שמים לב אל ההנהגה ומכ"ש שאינם רואים את הנולד...).

מסופק אני אם תבוא דבר האגודה לפועל, ואם תבוא אני חושש מאד ע"ז. ולפ"ד יש בזה סכנה ר"ל להיראים דאשכנזים, ותחת אשר המנהלים דכעת היינו הועד הזמנים חושבים לאגד כחות היראים, יהי' ח"ו פירוד גדול ויתחלקו היראים לב' מחנות, כמעט רובם של הרבנים היראים המה בתוך האגודה ויש שעומדי' רק בדרך התרחפות לבד כמו הרב פנחס כהן (אשר עליו שאלתי בפרט כי אני חושב שלו יש קצת חוש הריח), אמנם זהו רק עוד שלא נתבררו הדברים ולא נתיישבו עדיין במוחם ואינם יודעים בעצמן מה הוא, והוא כמו זמן בהלה אצלם, מאספים אותם ומדברים המה ואחרים בטובת הענין ונחיצותו, וכאשר יתבררו הדברים יותר ויתגלמו עד שיהיו ניכרים היטיב או ינקרו את עיני האשכנזים וידעו מה הוא הדבר, השערתי אשר רבים מהרבנים יסלקו עצמן. הרוח החי' בזה הוא הלוי... ראזנהיים עוד לא הי' אצלי, ומסת' יהי' ימים אלו.

מעשה מנהלי הבאנק לקבל הריווח על האוציליסצע הוא מעשה נורא, ואיך יעלה על דעתם דבר כזה, ומי שעוסקים בהבאנק בכוונת כאלו לא לטובת הבאנק עצמו היינו לצורך העניים בפרט ולצורך הרחבת המסחר בכלל, באמת אינם ראוים להיות מנהלים, ואני משער אשר יהי' אצלם עקירת הרצון הזה ובקשתי להודיעיני תוצאות הדבר, ונא להודיעיני בכ"ע מבריאותכם ושלומכם הטוב ... ואני מטייל שיעור נכון בכל יום, והי' לי היום למלאכה והלילה לפני האשכנזים בעניני הכלל ועניני העיר, והשי"ת ישלח לנו רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הלוי: ר' יצחק אייזיק הלוי, מח"ס דורות הראשונים.
ראזנהיים: ר' יעקב ראזנהיים שנבחר נשיא אגו"י.
מעשה מנהלי הבאנק: השוה לקמן שם. שסה.

שנט

ב"ה כ"ד טבת הילולא רבא דכ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע תער"ג
לפ"ק ויעסבאדען

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. ביום ד' כתבתי לך באורך, ותמול קבלנו מכתבך מיום ב' והיום מיום ג' וכפה"נ קבלת מכתבי מברלין.

נהניתי מהרעיון ואשר הביאו הדבר לפועל שיסעו ג' אנשים להאדיץ, יתן השי"ת שיתקבל תפילתם ובקשתם.

היום בא לפה ידידינו בערנשטיין.

אם קבלת תשובה מידידינו הרש"מ יחי' תודיעיני, ואפשר נשאל ע"ז מאתך ביום א' אי"ה בטע"ג.

נכון למלאות מספר המאה טע"ג, ואם כי הנ"מ קטנה היא מ"מ כדאי שיהי' קאנטאר.

מאכ"ח אקצר. ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שנט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

שיסעו... להאדיץ: לאהל כ"ק אדה"ז — ליום ההילולא שלו בכ"ד טבת. והשוה לעיל אגרת שיד. לקמן אגרת שצו.

בערנשטיין: הרמ"ב, הנ"ל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.

הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין.

שס

ב"ה אור יום ד' ער"ח שבט תער"ג לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך מיום ד' ומיום ועש"ק ומיום א' (מוילנא) קבלנו לרוב עונג ולגודל קו"ר ובקשתי לכתוב לנו בכ"ע תמידין כסדרן מהודעת שלומכם הטוב לענג נפשינו.

נהניתי אשר נעשה סדר בהספרים ונעשית רשימה, בטח העמידו גם הספרים שהיו מונחים אנה ואנה, העתק מהרשימה צריכים לשלוח להַ וינער, גם בדבר האלמערס בטח צוית לעשות, ובעד הש"ס הפאטאגראפי' צריכי' לעשות מקום שלא יופסד ח"ו מזה שמונח פתוח ובפרט בקירוב אל החלון.

בטח תודיעיני תוצאות הדבר אודות הקבלה מהבאנק, והשי"ת יפר עצתם ושנפטור בקרב מהעגל הזה.

המכתב נשאר עד היום יום ה' ר"ח שבט, כי הפסיקו אותי ולא הספיק לי הזמן לכתוב עוד. תמול הי' הרב ברייער אצלי בדבר האגודה ומתאונן מאד על הגר"ח יחי' שבקאטאוויץ הסכים עמו בדבר מנהיגי האגודה שיהי' דוקא מהנמנים בקהילה ארתודוכסית (במקום שנוהג ב' קהילות) ובעצמו כתב הגר"ח יחי' נוסח התנאי הזה, ואח"כ ע"י . . . לא חתם ע"ז והבטיח לו שמביתו ישלח לו צעטיל חתום על תנאי ויחתמו עוד רבנים (ובריייער חתם על הח"י דבר שלו) ובתחלת חודש כסלו כתב לו ותבע הבטחתו ולא הושיב לו (ואפשר לא נשלח לו המכתב לאטוואצק) וביום ועש"ק העבר פרסם האיזראליט שיש מכתב מיוחד

שס

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
רשימה: השוה לעיל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.
וינער: הביבליוגראף שמואל וינער, מח"ס קהלת משה.
ש"ס הפאטאגראפי': כת"י מינכען, ליידן תער"ב. השוה לקמן אגרות שצא. תיח. תיט.
הקבלה מהבאנק: השוה לעיל אגרת שנח.
בדבר האגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
הגר"ח: הג"ר חיים סולובייצ'ק מבריסק.
ח"י דבר: השוה לקמן אגרות שסו. שעג.

מהגר"ח אשר מעולם לא קבע את התנאי לעיכובא ולא אמר בזה לא לאו ולא הן. ברייער יצא מגדר הכלים ממש מהידיעה הזאת, ובמוצש"ק כתב אליו עוה"פ, ובקש אותי לכתוב ג"כ, ואכתוב לו אי"ה.

אני אמרתי לברייער אשר אני אינני מסתפק בהתנאי הזה, כ"א אשר בכל החברה לא יראו ולא ימצאו איז עלימענטין אחרים לבד יראים פשוטים אום פארטייניע וכשיהיו בהחברה ציונים מזרחים או אנשים שאינם נחשבים באגודת אורתודוכסית יפעלו גם על הראשים במשך הזמן, והאגודה יכולה להתקיים בכוונתה האמיתית רק בתנאי מפורש שלא יהי' בה שום תערובות זרות.

והנה עד שלא בא ברייער הי' טעלעפאן מראזנהיים מבקש זמן על היום עבורו ועבור יעקב שטרויס והגבלתי להם על היום שעה ה', ואח"כ הי' טעלעפאן אשר ראזנהיים נסע ויבוא שטרויס לבדו, בטח יבא בקרב כי השעה קרובה לשעה ה'.

בין ברייער וראזנהיים נעשה פירוד גדול ומבזה את ברייער במכ"ע שלו, בד"כ ההמולה גדולה מאד, הרבנים היראים מבולבלים המה עדיין ועומדים רגלם אחת בפנים כו' ורק הציונים המזרחים נכנסו בזה בראשם ורובם, ולא אאריך עתה כי יפסיקו אותי וישאר המכ' על עוד יום.

נהניתי ממכירת הצענטר דזוראוויץ וכפה"נ במקח טוב ת"ל, יתן השי"ת שיהי' בהצלחה בכל פרט.

בוילנא כפה"נ לא עמד הדאק' נגדך, ומה הי' עם שזידלאווסקי לא כתבת, גם לא כתבת מה דברת עתה עם בערגער בעצם הענין, ולא אדבר עתה בזה מטעם הנ"ל. נסיעתך לפ"ב הי' בשביל האקציעס מצד הב"ג או בשביל הרעיון שדברנו בוואגאן ובשביל זה נסעת ג"כ למאסקווא בטח תכתוב הכל...

הצענטער דזוראוויץ: מסופר עד"ז ברשימת הר"י דזייקאבסאן ע"ה: „תער"ג... הגבירים ר' שמואל טריינין מפ"ב ור' יהושע ראזינקין ממוהליב קנו את החצר שסביבות העיר זוראוויץ, וכעת מוכרים זה לאדונים אחרים... ונשארים אנשי העיר בלי מקום מרעה... ולמטרה זו נסע אבי מורי ז"ל לאדמו"ר הרש"ב נבג"מ לבקש מאתו שיפעול אצל הגבירים חסידיו הנ"ל לטובת עניי העיר הנ"ל". והשוה גם לעיל אגרות רפט. רצה. רצט. דש.

בוילנא: מתוכן הדברים דלקמן נראה שמדבר כאן בקניית בית הדפוס ראם, כנ"ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.

בערגער: שבהתעסק בבית הדפוס הנ"ל.

האקציעס מצד הב"ג: המניות שקנה הבארון גינזבורג מבית הדפוס ראם, כנ"ל שם.

תשלח לי לפה שני עקזעמפלייארין מהטעמי מצות הנדפס אשר מסת' נמצא בקאנטאר. גם אם כבר יצא לאור התקנות מישיבת תורת אמת תשלח לי איזה עקזעמפל', כי אומרים שנמצאים אשכנזי' שרוצים לקנות קדישים ויצ"ט, ויהי' מזה איזה מאות מארק.

בס' תקס"ח מונחים דפים כי"ק כ"ק אאזמו"ר נ"ע זצוקללה"ה הגהות על הבי' דשובה ישראל שבספ' הנ"ל, תשלח לי הדפים הנ"ל כמובן במכ' זאקאזנאי.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

לויתי לר"ש אקאנ' חמשים רו"כ ע"ח מעותיו הנמצאים אצלך בטח כתב לך, ותחשוב סך הנ"ל על חשבוני על הוצ' הבית.

אחרי כותבי מכתבי קבלנו מכ' כלתי תי'. וועגן דעם מעדיצין רעכן איך דוא זאלסט וייטער נעממען דעם מעדיצין, מיא דארף זעך ביהאנדלען אי"ה מיט זיינע מיטללען און האפין להשי"ת אז ער וועט אי"ה העלפין. שרייב עם ציא ויא דוא פילסט זיך, און ווי ער שרייבין זאלסטו טאהן, והשי"ת ישלח לך רפו"ש בקרב בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זיע"א.

טעמי המצות: מכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", הנק' דרך מצותיך, הנדפס בפאלטאווא תרע"א.
התקנות מישיבת תורת אמת: בתוך קונ' קריאה נאמנה (צילום חלקי — מגדל עז ע' תקנז ואילך. והעתקתו ב"המשפיע". ע' רמו).
בס' תקס"ח: כת"י מאמרי אדה"ז תקס"ח, נסמן 623.
שובה ישראל: המאמר נדפס בס' מאמרי אדה"ז תקס"ח ע' תכז.
זאקאזנאי: = דואר רשום.
לויתי לר"ש: השוה לקמן אגרת שסח — בסופה.
כלתי... מעדיצין: השוה לעיל אגרת רמה, ובהנסמן בהערות שם.

שסא

ב״ה מוצש״ק ד׳ שבט תער״ג לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד מחו׳ ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

מכתבו מיום א׳ נכון הגיעני היום, יתן השי״ת שהעסק עם חתנו טראכטענבערג יחי׳ יבוא לידי גמר בהצלחה ויהי׳ במנוחה. בדבר השידוכים יתן השי״ת אשר אותו ענין שהוכרז למעלה יבוא לידי גמר בנקל ובהצלחה בכל פרט ברו״ג.

אני מקבל פה . . . והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳, ובדעתי שבעוד שני שבועות ניסע אי״ה למענטאן והשי״ת יצליח דרכינו.

ע״ד האגודה נעשה מחלוקת גדולה בפה אשכנז, הרב ברייער יצא מן האגודה, כי הועד הזמני אינו מוסכם להעמיד תנאים כאלו שהוא עומד עליהם בתוקף. ובד״כ לפנינו בני רוסי׳ אין אופני האגודה שלהם מתאימים כלל ואני חושב שהיא מסוכן ח״ו לפני מדינתינו. מדי עברי דרך ווארשא התראתי עם הרב מבריסק נ״י ושאלתיו בדבר האגודה, ואמר לי שאינה טובה בעיניו, ומ״מ נתן להם מכתב, ותירץ א״ע שהכריחו אותו ע״ז. אני כתבתי לו מפה שאינו ראוי כלל שיחזיק בידם, ואני חושש אשר במשך הזמן תהי׳ אגודת ציונית. והשי״ת ישמרנו מהם.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הרח״ע מחזיק את האגודה וליפשיץ ומערקיל פועלים בכחו . . .

שסא

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.
שמואל מיכל: טרייגין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
העסק עם חתנו: השוה לעיל אגרת שמט.
ע״ד האגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
הרב מבריסק: הג״ר חיים סאלאבייצ׳יק.
הרח״ע: הג״ר חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא.
ליפשיץ: ר׳ יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא.

שסב

ב"ה יום א' ד' שבט תער"ג לפ"ק
ויעסבאדען

כבוד גיסתי הצנועה והכבודה הר' מנב"ת וכו'
מרת שיינדיל תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבה מיום ג' וארא נכון הגיענ', ואנחנו כולנו משתתפים אנו בצערה ויגונה הרב הן על עצם האבידה, חבל על דאבדין כו', והן על כללות המצב אשר נשארה היא ובני' היקרי' יחיו וכל הענינים באמצע [עולמה?] כספינה בלי מנהיג, הדבר והמצב האיום מדאיב כל לב ונפש מרגיש, אבל עם כ"ז עלי' להתגבר בעצמה ולחדש כחותי' למען טובת בני' יחיו אשר כעת היא גם לאב נחשבת להם, ואם כי הדבר כבד מאד, עכ"ז עלי' להתגבר על הטבע ולהבליג על יגונה, ולדאוג לטובת הבנים יחיו.

תדע גיסתי תי' אשר לפני' כעת לימוד חדש, לימוד אשר לא חשבה מעולם, אמרז"ל גבי יראה הקדים אמו לאביו וגבי כיבוד הקדים אביו לאמו מפני שאמו משדלתו בדברים כמו שפרש"י בפ' קדושים, יודעים אנו מזה שהנהגת האם עם הבנים הוא בענינים טבעים (היינו רק מה שהטבע תובעת, דביותר המה דברים הנוגעים לעצמו לקיום גופו), ובהנהגה טבעית, וזהו שמשדלתו שמפתה אותו בפיתוי דברים ובקירוב אשר יסוד הדבר הוא באהבה טבעית, וכמים הפנים אל הפנים גם בהבן האהבה ביותר אל האם, והנהגת האב הוא בענינים שכליים (והם ענינים שבין אדם למקום ובין אדם לרעהו) אשר בזה א"א להיות הנהגה טבעית ע"פ יסודי האהבה הטבעית כ"א באהבה מוסתרת ותוכחה מגולה אשר יסודה היא באהבה שכלית וכמ"ש חושך שבטו (מצד האהבה טבעית) שונא בנו, ואוהבו (באהבה שכלית) שחרו מוסר, ויש בזה אריכות במד"ר שמות פ"א. וע"כ בהבן היראה מהאב יותר.

דבר הנהגת והדרכת הבית היא מהדברים העומדים ברומו של

שסב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

גיסתי... שיינדיל: הרבנית שיינא ברכה דוליצקא, אחות אשת רבנו, ובת האדמו"ר מוהריי"צ מאוורוטש, והשוה גם לקמן אגרת שפה.

האבידה: מפטירת בעלה הג"ר נפתלי הירץ דוליצקא.

עולם, וזהו כל האדם בחייו בעולם בזה ובבא, ולא רבים יחכמו בזה, וראיתי בני עלי' כאלה ומועטים המה אשר יודעים פרק בטיב ההנהגה, ומעולם אני אומר שכשם שחובה על האדם להתפלל שעה אחת לפני המקום, כן החובה להקדיש שעה אחת ביום לחשוב דרכיו ולהתבונן איך להנהיג את ביתו, והקב"ה מסייע על ידו.

וע"פ זאת ההקדמה אומר, שעלי' לדעת אשר היא כעת גדול הבית, ואין העת עתה לעמוד בהרגש חיצוני, הרגש טבעי, ובהכרח להתגבר על הטבע לצדד ולהעלים כמה שיש באפשרות את הצער וחיגון, ועם זה גם את האהבה הטבעית, ולהביא במקומם את הרוח החיים (הנק' מוהט מונטערקייט) והאהבה השכלית, לדאוג לטובת הבנים, לטובתם האמיתית והנצחיות, ומובן אשר א"א לעשות הדבר בשעתא חדא וברגעא חדא, אבל בזה צריכה להשתדל והשי"ת יהי' בעזרה.

שסג

ב"ה יום ג' ו' שבט תער"ג לפ"ק
ויעסבאדען

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. כל העת לא כתבתי לכבודו מפני שמטרידים אותי מאד ובכל יום ויום ממש באים אנשים אם מפראנקפורט או מפה בעניינים שונים הן בעניני האגודה והן בעניים דפה או בלא שום דבר רק ביקור אשכנזי. תמול ישבתי משעה ג' ומחצה עד שעה ז' עם אורחים, וחובת הטיול מתבטל עי"ז וגם אין לי זמן לכתוב מכתבי הנחוצים.

האגודה מרעשת עולמו של אשכנז ונעשה פירוד גדול בין ברייער

ומעולם אני אומר: השוה היום יום ע' יג.
בעזרה: לא בא על החתום, ואפשר לא נגמרה בכתי"ק.

שסג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
האגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.

ויעקב ראזנהיים, ברייער יצא מן האגודה, ומתאונן מאד על הרב מבריסק יחי' אשר בקאטאוויץ הבטיח לו בפה מלא להיות עמו, וגם כתב צעטיל והבטיח לו לשולחו בחתימתו מביתו, ועתה פרסם האיזרעליט שהגר"ח עמם. אני כתבתי להגר"ח בתוזק שאנחנו אינו יכולים לילך אתם ולא להחזיקם כלל, כי יכול להיות אשר במשך יהי' נצרך להרחיקם ואפשר גם לצאת נגדם, כי לפי השקפתי יהי' זה במשך הזמן כמו אגודת ציונית, ועוד לא קבלתי תשובתו ע"ז . . .

כפה"נ לא ראה אליכסאנ' את הנשלח להגו"ב שבהם כתוב מפורש רב' ולא נז' קאמפעטענ' כו', ומאז נסעתי מביתי אין לי שום ידיעה אם נשמע מאיזה אסיפות, כפה"נ הראשון שקרא לאסיפה הוא הרב דפאלט', ונצרך לידע מהרי"י ראפאל' יחי'. בני יחי' הי' כעת בפ"ב ושאל את איבסאן מה שהבטיח אל' לכבודו להוודע ולמסור להנ"ל, והושיב אשר כעת מצד החליפין אין לדבר בזה, ומובן אשר עתה עפ"ע אין הזמן גרמא, אך לפמ"ש במכ"ע החדש משתדל צוא דער קאנען זיך עם כל הענינים דמניס', בטח גם את זאת לא יעבור לאחר יד, כי כפה"נ וועט ער זיין א ארבעטער, וע"ז הי' נצרך לעמוד על המשמר ולידע בזמנו את הנעשה. גם מה שהי' דרוש לידע מעבר הוא אם מאק' עשה ע"ז איזה הערה, וגם דבר קאקא', ואני חושב אשר דעתו של החדש צריכים לשמור ביותר לידע הנעשה בענינינו, ווארום אצלו וועלין דיא ענינים ניט שלאפין, אם יהי' כבודו בפ"ב דארף מען וועגין דעם זעהען ונחוץ הדבר מאד, והשי"ת יהי' בעזרו.

מבריאותי בטח נודע לו ע"י בני יחי', הפראפ' בברלין אמרו כעת . . . וציוו להחזיק דיעט ולילך הרבה ולהיות חדש פה ואח"כ במענטאן.

דר' לורי' חפץ להשלים עם כבודו כשיתן לו הסך נו"ן מארק שנושה בו.

בדעתי שניסע אי"ה למענטאן יום א' י"ט חו"ז, והשי"ת יצליח דרכינו וישלח לנו רפו"ש בקרב בתוך כו', וישלח השי"ת רפו"ש לכבודו ויחזקו שיהי' בריא אולם, ויתן לו השי"ת פרנסה והצלחה בכל ענייניו.

כפה"נ לא ראה כו': השוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.

הרב דפאל': הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.

הרי"י ראפאל': הרב יצחק יואל ראפאלאוויץ מקרעמענטשוק.

מצד החליפין: שנתמנה סקווארצאוו במקום חנן למנהל המחלקה לענינים הדתיים, כנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ייטיב להודיעני בקבלת המכ'.

שסד

ב"ה יום ד' ז' שבט תער"ג לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך נכון הגיעני לרוב עונג, אני ממעט מאד בכתיבה רק מפני העדר הזמן מראש חשבתי שבפה יטרידו אותי, אבל באופן כזה לא חשבתי, וממש בכל ערב וערב באים אשכנזים שונים בענינים שונים ואין נותנים מנוח ממש, וגם חובת הטיול (שלפ"ד זה נחוץ לי יותר מהבעדער) מתבטל עי"ז, ובכחות טיילתי תמול ערב ... וברעיוני בא מה יהי' במענטאן אשר שם רבים מבני מדינתינו ובהם גדולים ... והדירה עפ"ע לא תהי' בגובה ההר כמו בשנה העברה, והיום נכתוב אי"ה לטיקטינער (הוא סוכן מדירות) לראות לפנינו דירה בריחוק ממקום שוק האורחים, ויתן השי"ת להיות במנוחה בכל פרט.

נסיעתך למאסקווא הי' בדבר הדאנט', כפה"נ המשפט יצא לא ברע כ"כ, עט' יצאו זכאי והשאר על רוב גדל העמיד המשפט להגיש השתדלות עבורם להחליף על עונש כסף, וממילא ישאר להם הפראוועס, וא"כ מה נצרך להשתדל בזה, וגם אם ההשתדלות בטוחה בעזרתו ית', כפה"נ נעשה הדבר ע"י איבסאן, רצוני לידע אם יש בזה איזה ענין בטוח ושלא יהי' בהמשכת זמן, ומה יהי' בזה טובת תו"ת.

נהניתי מאד מהידיעה אשר התלמידים יחיו שוקדים על לימודם בנגלה ובחסידות, יחזק השי"ת מוחם ולבם בתורתו ועבודתו ית'.

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

מה נעשה בשצעדרין איזה ידיעות באים משם, ר׳ שילם א״ל קודם נסיעתי שנתקבלו ידיעות שבד״כ הוטב המצב ת״ל. מה נשמע עתה, ואם הי׳ איזה דבור בקאנטאר בדבר ראש ישיבה ומשגיח לשם כאשר אמרתי לחשוב בדבר הווייעטקער, כי משגיח הלא ודאי נחוץ, וגם להגיד שיעור לכה״פ ג״פ בשבוע בערך כמדומה לי שנחוץ הוא.

לחברות״ו מסת׳ נשלח בחודש הזה כמו בכל חודש, ומה שדברנו בדבר הר״א תומארקין נצרך לכתוב לר״ז האוולין וגם להר״א, וכאשר דברנו להכין הדבר אי״ה בימי החורף למען יוכל לבוא לפועל אי״ה בימי הקיץ הבע״ל, כן בדבר ש״ב הר׳ שילא נ״י שיאמר שיעור, אם לא כתבת עדיין, נצרך לכתוב כי הזמן גרמא שיהי׳ הנסיון עד חה״פ הבע״ל, גם בטח קבלת ידיעה פרטיות מתמן איך היא מסירת על שמי אם פשוט בלי שום קונצן...

שכחתי להגיד לך ליתן לר״ן מאריאשין שלושים רו״כ בכל חודש ולרי״ג תשעה ולר״ל הזקן שנים.

ובקשתי להודיעיני מבריאותכם ושלומכם הטוב ומבריאות הבנות יחיו ולכתוב לנו הכל בפרטיות, והשי״ת יעזרינו לשמוע בשורות טובות זה מזה ולהתראות בחו״ש בלב שמח.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

על שאלת זו״כ תי׳ בדבר הרפואות כתבתי במכ׳ הקודם שתקבל הרפואות דאדעס והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב.

בשצעדרין: השוה לעיל אגרת רפו, ובהנסמן בהערות שם.
בדבר הר״א תומרקין: רב דחאטימסק.
שי״א: שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.
מסירת על שמי: השוה לעיל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם.
ר״ן מאריאשין: ר׳ נחמן הכהן הגבאי.
רי״ג: ר׳ יצחק גרשון איטסאן (הנ״ל אגרת רעח).
ר״ל: ר׳ ליב (הנ״ל שם).
זו״כ: זוגתך וכלתי.

ששה

ב"ה ט' שבט תער"ג לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך מיום א', ב', ג', נכון הגיעני לרוב עונג, ובקשתי על להבא לכתוב לנו תמידין כסדרן מהודעת שלומכם הטוב ומכל הנעשה אתכם לטוב ותענגו נפשינו . . .

ב) מה שלא יש שום מכתב מש"ב הרב שיל"א שי' זהו פלא, וכבר שאלתי במכ' הקודם מה נעשה בעניני תמן.

ג) אין שום עצה נגד האשכנזים ומבלבלים ומטרידים הרבה, תמול ישבתי אתם עד שעה 9, והיינו מן אחר שעה 5 עד 9 . . . ואחר שעה 10 (היינו לאחר הסעודה) טיילנו כחצי שעה.

ד) אינני חושד לא את ברייער ולא את האשכנזים שיש איזה פניות בזה, רק זאת אשר האשכנזים רוצים לכסות ולהעלים את הבטלנות (פאנאטיק) שלהם, כאשר הפעם א"ל ראזנהיים שהחפשים חושבים אותם לפאנאטיקער, ועתה רוצים לכסות זאת ולסבול את כל אדם, ובזה הולכים בדרך עקלתון ר"ל . . .

ז) בטח תודיעיני תוצאות הדבר מהנעשה בהבאנק.

ח) הדייעט אינו חזק כ"כ כפי שתדמה . . . ע"כ הגיע התשובה על המכ' דיום א' וב', ועל המכ' דיום ג' אשיב אי"ה אחר ש"ק, מפני שבקרב יגיע זמן הדלקת הנרות.

ט) מה נשמע בדבר אסיפת הרבנים, אם נשמעו איזה אסיפות בין הרבנים מטע"מ בענין הזה, ובפלך שלנו אם נשלח הנייר להר' מטע"מ ואם גם להקטנים.

ששה

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
הרב שי"א: הרב שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.
אינני חושד כו': השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
בהבאנק: השוה לעיל אגרות שנח. שס.
אסיפת הרבנים: השוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.

יו״ד) יום א׳ הבע״ל אסע אי״ה לפד״מ לעשות ביקור להרב ברייער.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

או״ח תי׳ ב״ה בחו״ש פב״ש הטוב ותכתוב אי״ה אחר ש״ק הבע״ל.

יאזעף ראטהשילד פורס בשלומך הטוב.

רצוני לידע אם נשלמו מנין הטע״ג בליובא׳.

שסו

ב״ה יום ב׳ י״ב שבט תער״ג לפ״ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. את הכי״ק קבלתי תמול, זו״כ תי׳ כתבה אשר נסעת לויט׳ על שעות אחדות בטח תודיעיני מה היתה הנסיעה הזאת. ביום ועש״ק כתבתי לך, ועתה אכתוב אי״ה תשובה על מכתבך מיום ג׳.

א) העתק ממכתבי להר״ח יחי׳ אשלח לך מוסג״פ.

ב) להודיע הדברים שדברתי עם שטראוס צריכים לבאר תחלה תוכן המחלוקת ביניהם היינו בין הרב ברייער עם יעקב ראזנהיים ויעקב שטראוס. התחלת רעיון האגודה היא מאת ברייער זה כמה

או״ח: אמך וחמותיך.
מנין הטע״ג: השוה לעיל אגרת שנט.

שסו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
הכי״ק: השוה לעיל אגרת שס.
זו״כ: זוגתך וכלתי.
מכתבי להר״ח: להג״ר חיים סולובייצ׳יק מבריסק — הנזכר לעיל אגרת שס.
רעיון האגודה כו׳: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.

שנים מלפנים, ובהיותי פה ויעסבאדען בפעם הא' בא ברייער לפה לדבר בזה, ואומר אשר במחשבה הי' אצלו הדבר כמה שנים קודם, אז לבש האגודה בלבוש חומרי, והוא אשר היראים יוכלו לעזור ולתמוך את עצמם מבלי שיצטרכו להחפשים, וכמו בהמקרים שיקרו במשך הזמן על כל צרה שלא תבוא כמו הפאגראמען ר"ל שהחפשים נתנו ע"ז סכומים גדולים, והמעות הלכו בדרך עקלתון כידוע, כשתהי' האגודה תהי' בזה קופה גדולה של צדקה מן היראים, ולא יצטרכו לבקש מהחפשים, יש לחשוב אשר כוונתו הי' בזה לעשות הבדלה גמורה בין קהילת היראים לקהילת החפשים (אשר המחולל הי' חותנו ז"ל והוא מחזיק בזה ביותר) כי עד עתה רובם מאנשי הקהילות האורתודוכסית המה ג"כ חבירים בקהילות החפשים (הנק' הויבט געמיינדע) ומשלמים השטייער בב' הקהילות, בכוונה שכאשר נצרך איזה עזר להיראים יתנו גם הקהילות החפשית, מאחר שגם היראים משלמים המס להם, וגם יש להם דעה בקהילות הנ"ל (לא בהנהגת הקהילות עצמן כ"א בהנוגע לאיזה תמיכה), וזה גם בעניני הכללים שלהם לא רק בהנוגע למדינה אחרת, ולא רק בעניני צרה ר"ל כ"א גם באיזה הצטרכות כללי ואפשר גם בתמיכת איש פרטי בדרך והחזקת (כמובן באיזה ענין גדול) ובריייער באשר אינו סובל את החפשים כלל וכלל גם לא אותן שיש להם נגיעה להם כמו עדת הארעויץ כידוע, יש לשער שזהו יסוד הרעיון הנ"ל בכדי לעשות הפרדה לגמרי שחברי הקהילות האורתודוכסית יצאו לגמרי מקהילו' הנ"ל ולא יהי' להם דבר עמהם (ואפשר ביותר הי' רצונו להפרד מהקהילות הנוגעים אל החפשים...). אך מה שאמר אז הוא בדבר הצטרכות כללי שיהי' ביכולת היראים לעזור את עצמן, וכן הוא אומר עתה בדרך הבלעה, גם לתמוך בישיבות ות"ת בכל מדינה ומדינה, ומפורש מבלי לכנוס באופני הישיבות שזה יהי' בכל מדינה כפי רצון מנהיגי הישיבות, רק לתמוך בהם.

כמובן לקח לזה את יעקב ראזנהיים באשר בפיו ובפרי עטו הוא עושה ופועל הרבה, האחרון הוסיף בזה לדאוג לטובת אה"ק ובפרט הקאליאנעס דשם, וכשהי' אז אצלו ראזנהיים ושטרויס אודות זה, אמרתי להם אשר בפרט הזה (היינו באה"ק) לא נתאחד כי השקפותינו מובדלות המה ונוכל להתאחד רק באופן שעבודתינו בפועל תהי' במקומות מובדלים (זה במדינתו וזה במדינתו) אבל לא לעבוד בפועל במקום א', כי שונים אנחנו בהמטרה ובאמצעים, וראזנהיים אמר (איני

בהיותי... בפעם הא': חורף תרס"ט.
חותנו ז"ל: הרב שמשון רפאל הירש.

זוכר באיזה פעם) שמוכרחים להעמיד ענין האה"ק בהאגודה כי בלא זה לא יקנו חברים לזה ובפרט מהצעירים (גם אמרתי להם אז אשר אנחנו בני רוסי' לא נהי' קעסט קינדער אצלם ולא ניתן להם מעות ונצטרך לבקש מהם אם ימצאו לנכון ליתן, רק בהכרח שיהי' הדבר ברשיון במדינתינו, שזה דבר קשה כמובן).

על יסוד הרעיון הזה היתה האסיפה בהאמבורג (בקיץ רס"ח או ס"ט), והעמידו אז ג' דברים בפעולת האגודה א' תמיכה חומריות כללית, ב' תמיכת ישיבות, ג' לדאוג בעניני אה"ק, ועיקר הדבור הי' בהענין הג', ושאלתי (כמדומה בפעם הב' שהייתי פה) למה עשו זאת לעיקר, ולא הי' ע"ז תשובה נכונה (וכמדומה שאז הי' תשובת ראזנהיים הנ"ל שבזה יקנו נפשות).

הרב ברייער כידוע הוא אונגארי, והוא מחזיק א"ע עם האונגארים, וכשהתחיל רעיון האגודה להתגלם יותר, התחילו האונגארים להמשיך עצמם מן האגודה ולא רצו להשתתף עם האשכנזים להיות עמם באגודה יחד, ובריייער לא רצה בלעדם, כי גם הוא בלעדי האגודה מוצא א"ע ליחידי בין האשכנזים (כאשר כן הוא עתה שהניחו אותו כולם וכמעט שאינו מוצא מקום לעצמו, וכאלו הוא בפראנקפורט שלא במקומו), נסע (קודם אסיפת קאטאוויץ, וכפה"נ הי' בחורף העבר) לאונגארן לפעול עליהם שילכו עמו אל האגודה, המה העמידו ג' תנאים (התנאי הא' איני זוכר ואינו רבות הערך כ"כ) התנאי הב' שהועד הרבני יהי' במקום אחד, והיינו שלא יהי' הועד הרבני מרבני' שבעיירות שונים שיתוועדו רק לעתים, כ"א שיהיו הרבנים תמיד בהועד וידעו הליכות האגודה בתמידות ויפקחו שיהי' הכל כדין וכדת, התנאי הג' שבהמקומות שיש ב' קהילות (היינו קהלה חפשית וקהלה אורתודוכסית) הנה האיש שאינו נמנה בקהלה האורתודוכסית עם היות שהוא יר"א, לא יוכל להיות בראש האגודה ומנהלי (וכ"ז יהי' כתוב מפורש בהסטאטוטן), והתנאי הג' זהו סלע המחלוקת הנ"ל, ראזנהיים ושטרויס (שהמה העיקרים בהועד הזמני והעסקנים בכל הענין הזה) אינם מסכימים בשום אופן להעמיד זאת בס' התקנות (על אונגארין בפרט מסכימים המה על התנאי הנ"ל באשר שם הדבר מוכרח מחוק הממשלה אבל על אשכנז אינם מסכימים בשו"א),

---

בהאמבורג: **סוף קיץ תרס"ט.**
בפעם הב' שהייתי פה: **חורף תרע"א.**
סטאטוטן: **ספרי התקנות.**

והמיאון הי' עוד קודם קאטאוויץ, רק שהי' ברפיון מפני שרצו שיהי' ברייער בהאסיפה. האונגארים שהבטיחו לבוא אל האסיפה, לא באו, וכפה"נ כבר ידעו מהמיאון, גם לא נראה להם הנאספים שהיו ביניהם כאלה שאינם ע"פ רוחם.

ברייער התאמץ בדבר התנאי הג', והשתדל בזה עם הגר"ח יחי' והסכים עמו, וכתב הר"ח בצעטיל תנאי הזה והבטיח לו לחתום עליו (ועל הי"ח דבר חתם ברייער) ומוסג"פ נוסח הצעטיל (ומתוכנו ניכר שזה לשון הר"ח יחי') שטרויס כפה"נ עמד בתוקף נגד התנאי, וכפה"נ התערב הרח"ע ופעל על הר"ח שלא יחתום על הצעטיל, הר"ח בא למחר לברייער למעונו ובמעמד כמה אנשים אמר לו שישלח לו מביתו הצעטיל חתום, וא"ל שיפעול גם על אחרים שיחתמו ע"ז. ואומר ברייער שאמר לו ליובאוויטש ישמע אלי וכן גור ישמע אלי וכולם יחתמו ויעשה הדבר עם גלאנץ, כן א"ל. וכמובן לא שלח לו הצעטיל, ובתחלת חודש כסלו כתב לו ותבע מאתו ההבטחה, ולא קבל מענה (המכ' שלח לבריסק) ואח"כ פרסם האיזראליט בשם הר"ח יחי' שמעולם לא החליט בדוקא על התנאי ולא אמר לא לאו ולא הן וכאשר כתבתי לך מכבר.

האונגארים תובעים כעת כפה"נ מברייער אי' הבטחת הר"ח ולמה לא העמיד הדבר על יסוד נאמן, והמה כפה"נ אינם משתתפים בהאגודה (אם כי להם נותנים התנאי הזה כנ"ל), ובריייער יצא מועד הזמני, וראזנהיים ושטרויס אינם דואגים ע"ז, ובהעלם דעתם נוחה מזה, ורבים מהאשכנזים אומרים מפורש כן. הרב כהן מפולדא נפרד מברייער והוא בתוך האגודה ... ולע"ע ברייער נשאר יחידי עזוב מהקהלה שלו (לבד אחדים) ומהרבנים אשר עד כה הי' הוא הגדול והאווטעראטעט שלהם, ובגליוני האיזראליט באים מאמרים חדים מאד נגד ברייער, והקהלה שותקת ע"ז (ואפשר יתעוררו לכבוד רבם), ובנו של ברייער כותב במכ"ע אחר ארטיקלן נגדם, ובד"כ יש בזה משום ח"ה ר"ל.

שטרויס אומר אשר גם מתחלה לא אמר הר"ח להעמיד חוק בס' התקנות תנאי הנ"ל, כ"א שמהנכון לראות שאלה לא יהיו בהועד וכן כתב בהצעטיל (ובהצעטיל אינו משמע כן, אם כי הצעטיל אינו חלק

י"ח דבר: השוה לעיל אגרת שם, ובהנסמן בהערות שם.
כתבתי לך מכבר: לעיל אגרת שם.
הרב כהן מפולדא: אגרות אליו לעיל קסא, ובהנסמן בהערות שם.
בנו של ברייער: ה"ר יצחק.

כ״כ ונכתוב בחריפות) ואח״כ קרע הר״ח את הצעטיל, שטרויס טוען אשר בפועל יהי׳ כן שהאנשים כאלה לא יהיו מנהיגי האגודה היינו שלא יהיו בהועד, ורק חוק מפורש א״א לכתוב להרחיק בזה כמה אנשים יראים, שהגם שאינם נמנים אל הקהלה האורתודוכסית מ״מ שלימים המה ביראתם בתכלית, ושאלתיו ומפני מה אינם נמנים בהקהלה הנ״ל הלא דבר הוא, ואומר שזה יכול להיות משום מניעות אחרות, וא״ל מי יתקע אל ידו שלא יהיו נמנים בהועד הלא יכול להיות, והוא בטוח בדבר כנ״ל.

ולפה״נ לי לבד מה שרוצים לכסות הפאנאטיזמוס שלהם כאשר כתבתי במכ׳ הקודם, שלפ״ד הדבר מסוכן להם ר״ל, כי יתנועעו ויתנודדו ח״ו ומי יודע למה שיבואו ח״ו ור״ל, ועושים א״ע בזה לבנין רעוע ח״ו. הנה לבד זאת כפה״נ אינם רוצים להבדיל את ... מן האגודה, ובריייער אפשר ג״כ כוונתו העיקרית ע״ז (כי בס״ה נמצא באשכנז רק ב׳ וג׳ עיירות שבהם קהילות מובדלות והן פד״מ והאמבורג, וברלין במקצת), ולפ״ד אם זאת היא הכוונה הנעלמת ודאי הצדק עם בריייער, כי כאשר ... יהי׳ בהאגודה לא יהי׳ רק חבר כ״א יהי׳ במנהיגי האגודה, ואם כי הוא נחשב מהיראים נראה עתה בעליל כמה קשה שכינותם של הרשעים. ידוע הוא מהרעפארמער רבנים שיצאו עתה ברשעתם ועושים תורה חדשה בפו״מ ואומרים בגלוי בכפירה גלוי׳ בתורה מן השמים, ואינם מכסים הדבר כלל באיזה כיחול כו׳ רק בכפירה גלוי׳ ר״ל, ומבטלים דיני חליצה לגמרי, ושהאשה יכולה לצאת מרשות הבעל בלי רשותו היינו בלא ג״פ, ואומרי׳ מפורש שכאו״א יכול לעשות כרצונו (ורעש גדול בזה באשכנז ובבייערין ורבים מקהילות היראים הודיעו גלוי שמוציאים את הקהילות הנ״ל מכלל יהודים, והרעפארמער הגישו עצומיהם להממשלה ע״ז, והיא שלחה להעיירות הגדולים שהפארשטאנד (היינו הדוח׳ פראוולעניס) יאמרו דעתם בזה, ובאשר ברוב העיירות אין קהילות מובדלות והפארשטאנד רובם מהחפשים, הושיבו אשר מ״מ נחשבים המה ליהודים. (תמול הי׳ פה ר׳ שמואל כהן מוירצבורג וסיפר לי שאצלם עשו היראים פראטעסט נגד ההחלטה הנ״ל) והנה המקור הדבר הוא מהראבינער הרעפארמער דפד״מ (היינו מההויבט געמיינדע) זעליגמאן ... יצא להצדיק את החטאים האלה בנפשותם ר״ל, והפלא אשר גם ... שהוא למדן ויר״א, גם הוא ממצדיקי הרשעים, וזהו שאמרז״ל אוי לרשע אוי לשכינו, ומזה נראה כמה מסוכן כשיהיו כאלה במנהיגי האגודה.

אמרתי לשטרויס אשר אני אינני מסתפק בזה שבהועד לא יהיו

אנשים שיש בזה חשש, כ"א שגם בהחבירים לא יהיו רק יראים פשוטים, וכאשר מתחלה רציתי להיות על אסיפת קאטאוויץ, וכאשר ראיתי שבהנאספים היו ציונים כמו ... וכדומה, אמרתי בביתי שלפי השערתי לא טוב הדבר, וכאשר אין אצלם שום הגדרה את מי לקבל (כ"א ההגדרה שיהיו שומרי תורה ומצות, וזה יסביר כל אחד לעצמו כרצונו, והציונים אומרים אשר שיטתם היא כל המצות וכנודע הדברים) הלא יקבצו אלי' יהי' מי שיהי', וממילא גם הועד ישתנה גם אם יהי' מהיראים האמיתים. ומה גם שא"א שיהי' הכלל לא מן הפרט, וגם כאשר מקבלים ציונים מזרחים די ומספיק לנו שלא נהי' אנחנו בהאגודה. לדוגמא אמרתי לו אשר אני לא אעבוד יחד עם ... וכדומה כי שונים אנחנו בדעתינו, ויבוא רק לידי מחלוקת, וגם מי שיראה שאני מתחבר עם הנ"ל יַכשיר זאת את הנ"ל בעיני הבריות ויאמרו התירו הפרושים כו', וגם יבוא לידי מחלוקת, ואינו כדאי לעשות אגודה על זאת, והציונות היא מולדת רוסי' ויודעים אנחנו מה המה, והמזרחים המה כמו המערבים, ובאשכנז ג"כ המזרחים לא טובים המה, רק שבאשכנז אינו ניכר כ"כ ההבדל בין בלתי ציוני לציוני מזרחי כי זה מתנהג בכשרות וגם זה מתנהג בהדברים חיצונים כמוהו ... ואומר שהמזרחים האשכנזי' טובים המה רק יש להם איזה טעות, אמרתי לו שבהכרח יש מקום ויסוד דשם מוצא הטעות מקום לנוח.

ובסוף אמרתי אשר יש חשש גדול שבהאגודה תהי' במשך הזמן אגודת ציונית, ונתפעל ונתרגש מאד ואומר להיפך אשר גם הציונים המזרחים הנכנסים בה לא יהיו ציונים במשך הזמן, ואני אמרתי לו עוד הפעם השקפתי הנ"ל שבאם יהי' רק תערובות ציונים יהפכו את כולם לציונים כו', ולא יהיו ערבים ובטוחים כלל בהתוקף שמדמים עתה, ובזה נגמר השיחה אתו. ראזנהיים עוד לא הי' אצלי.

הראיתי לשטרויס שבין הנדבות על האגודה הנדפסים בהדרך ישנם נדבות מציונים גמורים כמו ... וכדומה, וא"ל אשר גאטליב מפינסק נסע למאסקווא לעשות נפשות אל האגודה ולקבל נדבות, ואין אחריות הדבר עליהם, וא"כ ... זהו סיבת מכתב ... הנדפס בהדרך נו' ב', ובו כותב כך, כלל זה נקטו בידכם כי אין האגודה באה לרחק אלא לקרב כו', בשעה שחפצו המחדשים להשפיע מרוחם על היהדות אז השכילו מאד גדולי ישראל שרחקו אותם בזרוע ובצרו את שלומי אמוני ישראל לעצמם כו', עכשו הודות להשי"ת נשתנו פני הדברים ובלבב רבים מאחינו **שלא נתרחקו הרבה ממרכז האמת** נתעוררו געגועים גדולים

לקדשי בני ישראל, עתה באה העת לקרב את כל אלה שלא נלכדו ברשת הריפארם ולא **הרחיקו** עוד ללכת תועה כו׳ . . .

ג) השקפתי על האגודה האשכנזית כבר מבוארת מהאמור לעיל, ותראה בהעתק מכתבי להר״ח יחי׳, וממנו תראה ג״כ דעתי אשר למדינתינו ההשתתפות עם האגודה האשכנזית מסוכנה היא ר״ל, הועד הזמני ומשמשיהם תכלית חפצם עתה ללכוד את בני מדינתינו כי בלעדם לא יהי׳ להם קיום, ובפרט כאשר אונגארין התרחק מאתם, וכפה״נ גם גאליציען אינו הולכת עמהם, ובעצמם המה מרגישים חלישותם שא״א להם לעשות מחול כזה בלי רוסלאנד.

וכאשר מדברים אתי ראשית הדברים המה שאינם חושבים להכניס הדרך ארץ שלהם לרוסלאנד, בהיותי בברלין כבר כתבתי לך שהיו שם בעת ההיא אסיפת גדולי אשכנזים, קראו שם את הדר׳ עהרמאן בכוונה להטותי לענין האגודה, וגם הוא ראשית דבריו להסיר החשש הזה שאינם חושבים זה כלל וכלל, וכאשר הבין מאתי שאיני נוטה לזה ואמרתי לו שלפה״נ לי נשתנו הדברים מכמו שדברתי עם מחוללי האגודה זה ד׳ שנים מקודם, קיצר באמרים לגמרי וחדל מלדבר מזה, וחכמתו עמדה לו שלא להשתדל בזה, רק אמר שראזנהיים יבוא למחר אלי זה לא מצא אותי במעוני, אך הי׳ אצלי . . . ובריבוי הדברים בדבר טיב האגודה לא חדל מלגלות הטובות שירצו לעשות עם רוסלאנד ולקבל עליהם את האפטרופסות על רוסלאנד, וזאת יהי׳ מלאכתם שיקחו צעירים למדים ויראים מרוסלאנד ויתנו להם חינוך אשכנזי וכשתוגמר צורתם (הנפסדת ר״ל) האשכנזית יהיו אלו לראשי ישיבות ברוסלאנד ויחנכו הנערים שיהי׳ בהם הכל – השי״ת ישמרנו מהם ומהמונם . . . ומכ״ז מובן אנחנו אינם רשאים להשתתף עמהם בהאגודה, ויש בזה סכנה גדולה ר״ל.

ד) אמנם בעצם דבר האגודה במדינתינו, הנה בעצם דבר האגודה אני רואה נחיצות גדולה בכמה ענינים כאשר כבר דברנו בזה בקיץ אעת״ר בהאסיפה הקטנה, ואין רצוני להאריך בזה עתה באשר כבר נמשכו הדברים הרבה, אמנם בתנאי מפורש שתהי׳ האגודה מיראים פשוטים בְּעזְ פארטיינע, להחזיק את התורה עם התורה עצמה, ולהחזיק את היראה עם היראה עצמה, בלי שום תערובות איזה אמצעים אחרים, וממילא א״א לנו להשתתף עם האשכנזים באשר המה

בקיץ אעת״ר: השוה לעיל אגרות שג, ובהנסמן בהערות שם.

פרטיינע לגבינו, כי כבר עשו להם שיטה להחזיק התורה והיראה באמצעים שאינם תורה ויראה. אמנם אצלי תנאי ועיקר גדול לעיכובא, אשר אגודתינו במדינתינו לא תהי' כטפל לאיזה אגודה במדינה אחרת היינו א צוא גיבויטע זאך, כ"א שתהי' אגודה מקויימת ומאושרת לעצמה, והיינו שתהי' דוקא ברשיון הממשלה אגודה כללית על כל מדינת רוסלאנד, ובה יהי' תנאי מפורש בהאוסטאוו שלא יכנס בה שום איש פארטיינער כמו ציוני וכה"ג, ואם בטעות יבוא בה איש כזה או שבמשך הזמן יתהווה איש שיטתי, מחוייבת האגודה להבדילו מאתה, ואופן השגת הרשיון לפ"ד הוא שיבואו עם בקשה זאת אל הממשלה ג' רבנים וב' או ג' בע"ב מהידועים היטיב אל הממשלה שאין בהם שום חשש ח"ו ויכולה היא לסמוך עליהם שבאמת כוונתם רק לחזיק את מצב היהדות בעזרתו ית', ולא רחוק אצלי הדבר שהממשלה תתן הרשיון, וכמובן שזה דורש השתדלות גדולה בעזרתו ית', אמנם לא רחוק הדבר כלל לפ"ד שיהי' אי"ה הרשיון, וכאשר במדינתינו תהי' אגודה בנוי' בעצמה ומקויימת, אז יהי' אפשר ביכולת לקבל **אחדים** מהאשכנזים ואונגארים שאין בהם חשש ח"ו, וג"ז צריך ישוב גדול.

ה) ברייער מבקש שנעשה אסיפה קטנה מגדולי רבנים אחדים מרוסלאנד אונגארין וגאליציע, והוא מוסכם לנסוע לרוסלאנד לאיזה מקום שיקבעו, ואיני יודע אם תבוא האסיפה לידי פועל ואם תהי' ממנה איזה תוצאה ברורה, אמנם אני חושב שנעשה אי"ה אסיפה קטנה מידידינו בדבר אופני תוצאות האגודה, ולעשות ס' תקנות (באותו מעמד היינו בעת האסיפה, לא למסור הדבר לידידינו הרמ"מ חן נ"י) לבקש הרשיון ע"פ ס' התקנות הזה.

ו) אמנם בין כה נחוץ לעצור בעד בני מדינתינו שלא יתנו ידם אל האגודה האשכנזית ולא יעשו אגודות מקומית, כי הועד הזמני שולח המכתבים חוזרים שלהם לכל המקומות, וקול פעמון אגודת ישראל מצלצל היטיב באזני היראים, וגם רבים אצלם ענין גדול להשתתף עם האשכנזים ... ובדעתי לכתוב לאחדים מהרבנים מידידינו יחיו שבין כה יהיו בשב ואל תעשה עד אשר נדע אי"ה מה לעשות, ובד"כ נחוץ שיודעו ידידינו את אשר לפניהם ולא ימהרו לעשות דבר.

ז) הועד הזמני דפה מעמיד יסוד גדול על יהודי אמעריקא שרובם המה מבני מדינתינו, וע"כ נחוץ שגם באמעריקא ידעו מזה שבד"כ

אוסטאוו: ספר התקנות. והשוה לקמן ס' שלאח"ז.

למסור... חן: השוה לעיל אגרת שו, ובהנסמן בהערות שם.

בענין גדול כזה אין האשכנזים מתאימים לזה שיהיו המה המחוללים והעומדים בראש הנהגה רבת האחריות כזו, כי דבר כזה צריך לצאת מגדולי ישראל אחר ההנפה בי״ג נפה שיהי׳ דבר מתוקן בכל פרטי׳ בעזרתו יתי׳.

ח) בדבר עסק רָאם אני נותן ערך רב להשערת ידידינו הרי״י ראפאלויץ נ״י שנצרך להעסק ערך מאה אלפים, כי יש לו חוש בענינים כאלו, ואפשר עתה כאשר בערגער איזה סך בפ״ב יכולים להפחית קצת מסכום הנ״ל, ומ״מ אני חושב שבאפשר לבוא לזה אי״ה, וכאשר אמרתי לך מכבר השערתי שידידינו רש״א דוליצקי יחי׳ ירצה לכנוס בזה, ומשער אני בסך ערך כ״ה א׳, ואפשר גם ידידינו הרש״ג יחי׳ יכנוס בזה בסכום הנ״ל, וכתבת במכ׳ הקודמים שהרי״י יחי׳ רוצה לכנוס בערך סך עשרה ואפשר ט״ו, ואני מוסיף ובתנאי שהוא יקבל עליו השגחת העסק, ולפי החשבון הזה לא רחוק הוא מהסכום הדרוש, ואפשר לך לכתוב להרש״א יחי׳ אודות זה ותודע אי״ה מחשבתו בזה, ומה שבערגער חושב שהוא יהי׳ שותף על החצי, מי יתרצה ע״ז, ואיך יוכל הוא לדרוש זאת, הרי הוא יניח סכום קטן נגד כל הסכום הדרוש, ומה שהוא יהי׳ מנהל העסק האם חושב הוא שגם אז יהי׳ כל הנהגת העסק רק עליו לבד כמו עתה, בטח ירצו כל המשתתפים להעמיד מאתם איש אחד שיהי׳ ג״כ בהנהגת העסק (וכמו שאמרת לי הפעם אודות ר״ז בעזפאל׳ יחי׳ שלפ״ד יהי׳ אי״ה טוב אל הענין), וא״כ איך יחשוב להיות על מחצה. יכול להיות שכאשר ידע בערגער שאינם מסכימים על מחצה, יסבב את הגלגל באופן אחר, ומ״מ אינו צריכים להעלים הדבר ממנו ולהובילו כך, ולפ״ד תבוא בדברים בזה (ע״י מכתבי׳, ולפי מכ׳ הרש״ג הי׳ הרי״י בפ״ב ואפשר עודינו בפ״ב ונסיעתו עפ״ע דרך ויט׳ ויכולים אתם להתראות) עם הרי״י ראפאל׳ יחי׳, אילו אתה יכול לגלות כל האופנים ורצוניו של בערגער ותתיישבו איך לבוא בדברים עם בערגער, אך יהי׳ באופן שלא יהי׳ בזה איזה תחבולות ח״ו, והולך בתום ילך בטח.

ט) קבלתי טע״ג מידידינו הרש״ג יחי׳ שנוסע לפ״ב ... יעזור לו השי״ת ויפעול לטוב, ושיבוא הדבר לפועל בקרב.

יו״ד) בדבר הבוטירסקיליעס כתבתי לך בא׳ המכתבי׳ הקודמים.

יא) בדבר הצעת רי״צ יחי׳, ספק גדול אצלי אם יתרצו האחים

עסק ראם: השוה לעיל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.
בערגער: המתעסק בבית הדפוס הנ״ל.
ר״ז בעזפאל׳: נזכר גם לעיל אגרת קלד.

קאבאקאוו יחי' ע"ז, ויותר טוב הצעת אויטיווסקי, ויכול להיות שבמשך הזמן יבוא זה אי"ה...

בדעתי שניסע אי"ה מפה יום א' הבע"ל ... וע"כ בדעתי שניסע אי"ה יום א' הבע"ל עם הצוג ההולך מפד"מ שעה 10-4 אחר חצי היום שבו דירעקט וואגאן עד וועטאמיליע, ונבוא אי"ה לוועטאמיליע שעה 1-55 ביום ב' אחר חצי היום, ואחרי הבדיקה הנכונה של הצרפתי הידוע לך, ואחרי הדחיקה בפתח היציאה בהרמת קול „פרימייער קלאסס" כידוע לך, התקוה שנבוא אי"ה למעטאן ערך שעה 4. אמנם אם הרש"ג שי' לא יוכל לבוא על ש"ק הבע"ל ויבוא אי"ה ביום א', או שיומשכו הדברים ולא יהי' באפשר לגומרם במוצאי ש"ק, נעשה אי"ה נסיעתינו ביום ג' שבוע הבע"ל, והשי"ת יצליח דרכינו.

מכתבים תכתבו לנו למעטאן פאסט רעסטאט, ועפ"ע אודיע אי"ה בטע"ג ביום נסיעתינו צלחה.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז הדו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

סיימתי המכ' היום יום ג', וקבלתי היום מכתבך מיום ועש"ק ואינו נפלא הדבר מה שלא קבלת ממני מכתב באשר לא כתבתי עד יום ד' מפני שלא הניחו אותי, אך או"ח תי' כתבה לכם, וזה פלא מדוע לא נתקבל, גם אני כתבתי במוצש"ק או ביום א' לכ"א מורתי הר' תי' ולפי מכתבה מיום הנ"ל שקבלתי כעת, גם הוא לא נתקבל, בטח נתקבלו מכתבים בש"ק.

ידידינו רב"צ ראסקין יחי' שלח לפה ח"י רו"כ מעות רמבע"נ ותיטיב ליתן על חשבונו סך הנ"ל על ישיבת ת"א.

היום שעה 6 יהי' פה יעקב ראזנהיים יחי', ומחר בקר יהי' פה הרב פנחס כהן יחי' עם ראטהשילד יחי' הכל בדבר האגודה. ראטהשילד הוא נגד האגודה, והוא עם ברייער, ובאשר דעתו של פנחס כהן עוד לא נתברר הוא ממשיך אותו לפה לידע דעתו בזה.

או"ח: אמך וחמותיך.

רב"צ ראסקין יחי' שלח: ראה לקמן אגרת שע — אליו.

שסז

[תרע"ג?]

ב"ה

הצעה ראשונה
לספר התקנות של „אגודת יראים" במדינת רוסי'

סי' א'
מטרת האגודה (פרוגרמה)

לחזק את התורה והיהדות בקרב אחינו בכל רחבי מדינת רוסי', ועל כן האגודה שואפת:

א) לכנס ולאגד את כל היהודים החפצים והשואפים בהרמת קרן התורה והפרחת דגל היהדות.

ב) להגדיל לימוד התורה 1) ע"י התייסדות ת"ת וישיבות, בהשגחה טובה ונמרצה בהנהגת הלומדים ובאופן לימודם, ולתמוך בת"ת וישיבות שכבר נוסדו, 2) לעיין ולפקח בהטבת החדרים, 3) לקבוע שיעורי למוד לפני הפועלים ועוזרי המסחר.

ג) להוציא לאור עתונים ומאמרים אשר יהיו מוקדשים להפיח רוח היהדות בקרב אחינו.

ד) להמציא כפי היכולת עזרה חומריות לאותן אשר יהנאו מאורה (סעי' ב') ולהיטיב תנאי חייהם (סעי' ב'־3).

ה) האגודה תפקח ותדאג לכל תיקוני עניני היהדות וקיום מצוות ד' של תורה.

וא"ו) להגין על התורה והיהדות בפני כל הקמים עליהם.

שסז

נעתקה מצילום כת"ק. ההצעה לייסד „אגודת יראים" ולחבר לזה ס' תקנות כבר התחילה באסיפה שבחודש תמוז תרע"א (כמבואר לעיל אגרות שג. דש. שו), ואז נמסרה עריכת ס' התקנות להרב מנחם מענדל חן מניעוזין (כנ"ל אגרת שו). לעיל באגרת שלפנ"ז כותב רבנו „אני חושב שנעשה אי"ה אסיפה קטנה מידידינו . . . ולעשות ס' תקנות (באותו מעמד בעת האסיפה, לא למסור הדבר לידידינו הרמ"מ חן נ"י) לבקש הרשיון ע"פ ס' תקנות הזה". ויש לשער שבסמיכות לזמן זה כתב רבינו את „ההצעה הראשונה לספר התקנות" שלפנינו.

הערה: הכרעת כל דיני תורה ובירורי הלכה, אינם נכנסים בגבול האגודה, ואין לה כל רשות להתערב בעניני דת ודין.

סי' ב'
תקנות כלליות

א) האגודה יכולה לייסד ולתמוך ת"ת וישיבות שיהיו מוקדשים רק ללמוד התורה הכתובה והמסורה (תושב"כ ותושבע"פ).

ב) כל פעולות האגודה יכולה להיות רק במדינת רוסי', ואין לה הרשות לעשות דבו' במדינות האחרות, ולא להתאגד עם האגודות אשר במדינות האחרות, ולא לתמוך אותם.

סי' ג'
החברים

א) לחבר „אגודת יראים" יוכל להתקבל כל איש החפץ בהרמת קרן התורה והיהדות, אשר הנהגתו ואורחות חייו הן ע"פ התורה והמצוה במלוא מובן המלה, ואשר איננו חבר לאיזה אגודה אחרת כללית, הן במדינתנו והן בחוץ למדינתנו, תהי' איזה אגודה שתהי'.

ב) מי שהוא כבר באיזה אגודה כללית, יוכל להתקבל אל „אגודת יראים" כאשר יוצא מן האגודה האחרת שהי' חבר לה, ולא ישתתף באסיפתם, ולא יתמוך אותה בשום תמיכה רוחניות או חומריות.

ג) כל ועד גלילי (סי' [ה]) הרשות בידו להוסיף הגבלות וסייגים לקבלת החבירים בהגליל ההוא.

ד) כל הרוצה להכנס אל האגודה, עליו להציע את חפצו לפני ועד העירוני (סי' [ד]) הסמוכה למקומו, והועד מחליט בדבר קבלתו בהתחשבו עם ספר התקנות הזה, ועם התקנות המיוחדות שהנהיג הועד הגלילי ההוא (סעי' ג'), אם נדחתה הצעתו יוכל להגיש קובלנא לפני הועד הגלילי.

ה) הבא להכנס אל אגודה עירונית (סי' [ד]) שלא בעירו ובמקום מושבו התמידי, אין הרשות אל האגודה העירונית לקבלו עד שתחקור עליו בעירו ובמקום מושבו התמידי, וכאשר ע"פ ידיעות אמיתיות הוא מתאים אל התקנות בקבלת חבירים (סעי' ד) אז יתקבל.

הערה: הסעיף הזה חל גם על מי שהוא כבר חבר אל „אגודת יראים" בעירו ומושבו ובא להיות חבר בעוד מקום.

ו) במקום שאין אגודה עירונית צריכים לפנות בהצעה על דבר הקבלה אל הועד הגלילי.

ז) כל חבר מחויב לשלם לאוצר הכללי של ההסתדרות תרומה שנתית לפי ערכו ויכולתו, ועכ״פ לא פחות מרוביל אחד לשנה, מלבד התרומה שהוא מחויב להרים לצרכי ההוצאה של אגודתו העירונית כפי שהוטל עליו.

ח) חבר שחדלו אצלו אותם התנאים הדרושים לקבלתו, יכולה האגודה העירונית להוציאו מתוך האגודה, קובלנא ע״ז יוכל להגיש אל הועד הגלילי. ואם חבר נכבד הוא יוכל להתרחק ע״י הועד הגלילי, קובלנא ע״ז יוכל להגיש אל הועד המרכזי.

סי׳ ד׳

תכנית האגודה

„אגודת יראים״ בכללה מתאחדת מאגודות עירוניות, ועדים גליליים, ועדים מרכזיים.

אגודות עירוניות

א) חברים במספר לא פחות מעשרה הדרים במקום אחד או במקומות סמוכים זה לזה ומתאימים לתנאי הקבלה (סי׳ ג׳), יתאגדו יחד לאגודה עירונית, וחברים פחות ממספר הזה נספחים אל אחת האגודות הסמוכות להם.

ב) כל אגודה עירונית בהכרח שיהי׳ בתוכה רב אחד, או עכ״פ אחד מהמפורסמים בתורה וביראה במקום ההוא, והוא יהי׳ בהועד העירוני (סעי׳ ג׳) בלי בחירות.

ג) האגודה העירונית מתנהלת ע״י ועד מקומי, הנבחר אחת לשלש שנים, מחברים חרדים לדבר ה׳ הידועים ומפורסמים בהנהגתם ובאורחות חייהם ע״פ התורה והמצוה, מורם מעם כל אחיהם חברי האגודה, וכמה שאפשר שיהיו גם בעלי תורה, ולא פחות מבני כ״ה שנים, הועד יהי׳ מחמשה אנשים, יו״ר ושני יועצים (ומהם יהי׳ אחד סגן היו״ר), מזכיר, וסופר.

הערה: הרב או המפורסם בתורה ויראה יהי׳ אחד מחברי הועד בלי בחירות (סעי׳ ב׳).

ד) הועד צריך להתאשר מהועד הגלילי וברשותו לדון[. .] מהנבחרים

ולבחור אחר במקומו, ואם יהי' איזה ערעור על הבחירות ידין ע"ז הועד הגלילי, ויחליט דבר.

ה) במקומות שיש מפלגות חסידים ומתנגדים, יהיו בהועד משני המפלגות, ויהיו בערך שוה בשוה וגם אם מפלגה אחת מועטת היא במקום ההוא, מ"מ יהי' ממנה לכה"פ אחד בתוך הועד.

ואו) חובת הועד הוא: א) להתאסף לא פחות מפעם אחת לחדש לטכס עצה איך ובמה להגיע למטרות האגודה (סי' א'). ב) לשקוד על טובת האגודה הפרחתה ושכלולה, וקבלת חברים חדשים, ג) להשגיח שיתמלאו פקודות הועד הגלילי, ועד המרכזי, ד) להעמיד חשבון פעולתיהן אל הועד הגלילי, ה) לגבות את התרומה השנתית או נדבות פרטיות ולנהל הפנקסאות.

הערה: הסכם הרב או המפורסם בתורה ויראה היא הכרחיות בקבלת חברים, והעדר הסכמתו מעכבת היא את הקבלה, ויוגש הדבר אל הועד הגלילי.

ז) הסכומים הנקבצים על ידיהם, מחויבים הם לשלחם לאוצר הכללי מבלי לעכב בידם איזה חלק לצרכיהם המיותרים, בלי הסכמת ועד המרכזי.

ח) חברים שבעיר אחת אינם רשאים להתחלק לשתי אגודות עם שני ועדים מיוחדים.

ט) הרשות ביד ועד העירוני להטיל מס מיוחד על כל חברי האגודה לצרכי הוצאותי' המקומיות, וכמה שאפשר יהי' לכל חבר בשוה.

סי' ח'
ועד הגלילי

א) האגודות העירוניות מתרכזות ע"י ועד גלילי אחד, גבולי הגלילות הן גבולי הפלכים, כל פלך ופלך הוא גליל מיוחד.

ב) הועד הגלילי הוא מעשרים ושניים איש, (ונשיא הועד יש לו דיעה כפולה), מחברים חרדים לדבר ה' לומדי תורה יר"א באמת ונכבדי הגליל ההוא, בעלי דעה רחבה ואנשי אמת, ושנים עשר איש מהם יהיו חכמי התורה שבגליל ההוא היינו מהרבנים ומגדולי התורה אשר בגליל ההוא, ומובן אשר כל התנאים הנזכרים (לעיל בסעי' זה) יהי' בהם ביתר שאת. לפי ריבוי החברים ולפי תנאי המקום, יכולים להגדיל

את הועד במספר יותר גדול, ובתנאי אשר המחצה ממנו יהיו חכמי התורה שבאותו הגליל.

ג) הועד הגלילי נבחר ע"י יושבי ראש ויועצי הועדים העירוניות (סי' ד' סעי' ג') שבגליל ההוא, וצריך אישור מהועד המרכזי, אשר בהגיע אליו רשימות הנבחרים, יחקור וידרוש עליהם (והמפורסמים א"צ חו"ד), וברשותו לדחות את הנבחרים שימצאם בלתי נאותים אל הועד, ואינם מחויבים לפרסם טעמם ונימוקם בזה, והגליל יבחר אחרים תחתיהם ויגישו אותם לאישור הועד המרכזי, החו"ד והאישור יומשך לא יותר משלשה חדשים.

הערה: נבחרי ועד הגלילי יהיו לא מנבחרי ועדי העירונים.

ד) הועד הגלילי בוחרים מקרבם, מיושבי מקום המרכז הגלילי שבעה חברים ובהם ארבעה מחכמי התורה, בתור „ועד גלילי קטן" אשר ימלא תמיד את תפקידו כראוי.

הערה: בועד גלילי הקטן יכולים להיות שניים מהסמוכים למקום המרכז, שביכולתם יהי' לבוא לכל אסיפה (סעי' [ו']).

ה) חובתו של הועד הגלילי היא: א) להתאסף שתי פעמים בשנה (בערך אחר חה"פ ואחר חה"ס), וגם כשימצא הועד הגלילי הקטן לנחוץ לקרוא אסיפה יוצאת מן הכלל, לדון על איזה שאלה חשובה ונחוצה, ב) לכלכל עצה איך ובאיזה אופן להגיע למטרת האגודה, ג) לאשר בחירות הועדי העירוניות, ד) לבקר את פעולותיהן וחשבונותיהן של האגודות העירוניות, ואם יהי' איזה סכסוכים בהאגודות העירוניות, ליישבם ולהעמיד דבר על מקומו.

ו) חובתו של הועד הגלילי הקטן הוא: א) להתאסף פעמים לחדש, ב) להוציא לפועל את החלטת הועד הגדול, ג) להכין חומר אל האסיפה העתידה של הועד הגלילי הגדול. דכל שלשה חדשים עליהם להעמיד חשבון מתהלוכות האגודות אל המרכז שלהם.

ז) הועד הגלילי יהי' משתי המפלגות חסידים ומתנגדים, ויהי' כחם שוה בהועד, לבד מהפלכים שבהם מפלגה אחת במיעוט הניכר, גם בהועד יהי' המיעוט מהם, וכערך הזה גם בהועד הגלילי הקטן.

ח) הרשות ביד הועד הגלילי לחונן את החבר בתואר חבר נכבד

בעד הצטיינות מעלתו בעצמו או בעד הצטיינותו לטובת האגודה ובתנאי שלא יהי' פחות מכ"ה שנה.

ט) מקום המרכז אל הועד הגלילי קובע לו הועד הגלילי בעצמו כפי ראות עיניו.

יוד) כל ועד גלילי הוא דבר קיים לעצמו, ובכחו ויכלתו לנהל את עניניו הפנימיים, או להוסיף הגבלות וסייגים בשביל אותו הגליל (סי' ג' סעי' ג'), ותקנות מתקנות שונות, הכל רק ע"פ שקול דעת עצמו והכרתו הפנימיות, ואין רשות לאורגני האגודה, ואף לא להגדולים שבגליל אחר להתערב בענינים הפנימיים שבגליל זה, ועם היות שמקבלים תמיכה חומריות מאוצר האגודה, אין הרשות לשום אחד מאורגני האגודה להתנות באיזה אופן ישתמשו הגלילות ההם בכסף התמיכה שקבלו, אלא הכל יהי' ע"פ הוראת הועד הגלילי ההוא לבדו.

יא) הועד הגלילי יוכל לעשות ולהחליט דבר, רק כאשר יהיו לא פחות משני שלישי חברי הועד בצוותא חדא, ובהם לא פחות משני שלישי חברי חכמי התורה.

יב) כל הצעה אשר חכמי התורה ינגדו אלי', מפני שיכולה להביא איזה נזק לעניני הדתיים, אפי' בעתיד הרחוק, תודחה ההצעה לגמרי, ואם המיעוט מחכמי התורה ינגדו אלי', יעשו ע"ז קומיסי' מיוחדה משבעה אנשים ובהם ארבעה מחכמי התורה מהזקנים ... לעבדה ולשכללה, וכאשר כל חכמי התורה שבהועד יסכימו אלי', אז תוחלט ההצעה.

יג) בסוף אסיפת הועד (סעי' ה' ס"ק א') יערכו פרטי־כל מפעולותיהן אל המרכז שלהם.

יד) התיסדות דבר למטרת האגודה (סי' א' סעי' ב' ס"ק 1, 3 סעי' ד' וה'), צריך אישור מהמרכז, וההנהגה בהם תהי' ע"פ הועד הגלילי (סעי' יו"ד).

הערה: כל הצעה להתייסדות דבר, צריך הועד הגלילי להעמידה אל חבר המרכז (סי' ו' סעי' יוד) ואל ועד ההנהגה, והחלטתה תהי' באסיפת חברי המרכז הראשונה לקבלת ההצעה.

טו) שלשים יום לפני תום הזמן של שלש השנים קובע הועד הגלילי יום מיוחד לבחירות חדשות בשביל ועד האגודות העירוניות שבכל

הגליל, ובמשך שלשים יום אחרי הבחירות העירוניות, צריך הוא לבקר את הבחירות ולאשרן או לבטלן (סי׳ ד׳ סעי׳ ד׳), וגם לקבוע יום בחירה לועד הגלילי, שיהי׳ לא יאוחר משלשה חדשים מיום הבחירות העירוניות.

טז) במקום שאין עדיין ועד גלילי, ועד ההנהגה הכללית ממלא תפקידו.

יז) הועד הגלילי מקבל את הנחוץ להוצאותיו מהאוצר הכללי של האגודה.

סי׳ ואו
המרכזים

א) כל המדינה מתחלקת לחמשה מרכזים: א) מרכז ליטא, ב) מרכז פולאני, ג) מרכז וואליני, ד) מרכז פלכי רוסי׳ הקטנה, ה) מרכז פלכי רוסי׳ הפנימית.

הערה: פלך קורלאנד ופלך סובאלק נכנסים במרכז הליטאי, פלך קיוב נכנס במרכז הוואליני, פלך טאוורי׳ נכנס במרכז פלכי רוסי׳ הקטנה, פלכי ליפלאנד ופילאנדי׳ נכנסי׳ במרכז פלכי רוסי׳ הפנימית.

ב) המרכז הוא משבעה אנשים מגדולי הדור אשר במרכז ההוא המפורסמים בתורה ויראה, בחכמה וביושר שכלם ומדותיהם, מנושאי משרת הרבנות וגם משאינו נושאי משרת רבנות, ומנכבדי המרכז ההוא יר״א באמת הידועים בשאיפותיהם להגדלת והפרחת התורה והיהדות, הנבחרים מאת הכנסי׳ הגדולה אחת לשתים עשרה שנה.

הערה: אם יפקד מי מחברי המרכז, ימלא מקומו לפי שעה עד הכנסי׳ הגדולה הבאה אחד מחברי הועדי׳ הגלילים שבאותו המרכז, בהסכם חברי המרכז.

ג) בחברי המרכז יהיו משתי המפלגות חסידים ומתנגדים, ויהיו בכחות שוות זו כזו.

ד) חובותי׳ של חברי המרכז הם: א) להתאסף פעם אחת בשנה, לשקוד על טובת האגודה והפרחתה, ב) לבקר את פעולותיהן של ועד הגלילות, ותהלוכות אגודות העירוניות, ג) לשקול על כללות תהלוכת האגודה בהגלילות אם איזה מהם דורשת התעוררות וחיזוק או איזה שינוי, ד) לטכס עצה איך להגיע למטרת האגודה ע״פ האמור בסי׳ א׳

מספר התקנות הזה, ולעיין בהצעת ועדי הגלילות בענין הזה, לאשרן או לדחותן (סי' ה' סעי' י"ד), ה) להקציב סכומי הכסף הדרוש בהגלילות שלהם למען להגיע אל מטרת האגודה, ולהעמיד אל ועד ההנהגה, ו) לבקר את בחירות ועדי הגלילות ולאשרן אם ימצאו אותן מכוונות אל מטרת האגודה, ז) לבקר את פעולותיהן של ועד ההנהגה אם מתאימות הן עם מטרת האגודה, ח) להיות אמצעי בין ועדי הגלילות וועד ההנהגה שבאם יהיו איזה תלונות מועדי הגלילות על ועד ההנהגה, יגישו עצומיהם אל המרכז וכן כל השפעת ועד ההנהגה אל ועדי הגלילות יהי' ע"י המרכז, ט) לעיין בהצעות שיבאו מועד ההנהגה ולאשרן או לדחותן, יוד) להחליט ע"ד קניין או מכירת נכסי דלא ניידי, אם הם קנין כללי ואם הם מרכז פרטי ה"ז תלוי בהחלטת המרכז הפרטי ההוא ואין הרשות להמרכזים האחרי' להתערב בזה, יא) להחליט בכל הדברים החשובים שלא הוקצעו מפורש בהחלטת הכנסי' הגדולה.

הערה לס"ק יו"ד: בזה דרוש החלטת כל החמשה מרכזים.

הערה לס"ק י"א: גם בזה דרוש החלטת כל החמשה מרכזים, ואם לא ישתוו בהחלטותיהם יוגש הדבר אל מרכז המרכזים (סי' ז') שיקראו ע"י ועד ההנהגה לאסיפה יוצאת מן הכלל ויוחלט ע"פ רוב דעות, או שיוחלט מתחלה ע"פ רוב דעות המרכזים אם המרכזים יביעו דעתם שאין צורך לקרוא בשביל זה אסיפה יוצאת מן הכלל.

ה) המרכז מחליט דבר, כשבאו אל הישיבה כל חברי המרכז, וההחלטות יהיו בהסכם כולם, או לכהפ"ח ע"פ רובא דמינכרא.

ו) ועד ההנהגה מחויב ליתן לחברי המרכז את החמר אשר ידרשו מאתו לצורך ישיבתם, בלי איחור זמן.

ז) אחד מחברי המרכז שידרוש מועד ההנהגה איזה ידיעה פרטיות, או איזה בירורי דברים, מחויב ועד ההנהגה ליתן לו, ובלי איחור זמן.

ח) ע"פ דרישה בכתב מרוב חברי המרכז, מחויב ועד ההנהגה במשך ארבעה שבועות להזמין את חברי המרכז לישיבה יוצאת מן הכלל.

ט) מקום ישיבת חכמי המרכז קובע לו המרכז עצמו.

יוד) חברי המרכז בוחרים מקרבם אחד שאיליו יבאו כל הידיעות וההצעות מועדי הגלילות (סי׳ ה׳ סעי׳ ו׳ ס״ק ד׳ וסעי׳ י״ג וי״ד), והוא ישלח הכל אל כאו״א מחברי המרכז, ויבוא בדברים עם חברי המרכז בדבר הישיבה שלהם, הזמן והמקום, והוא יכין את כל החמר הנדרש לזה (סי׳ זה סעי׳ ו׳).

יא) חברי המרכז יכולים לקבל מאוצר האגודה את הוצאות התעסקותם בעניני האגודה.

סי׳ ז׳
מרכז המרכזים

א) חברי המרכז יבחרו מאתם אחד המכיר היטב את אמיתת מטרת האגודה, אשר אליו ימסרו ההשקפה על פעולת כל אורגני האגודה, והילוך האגודה בכללה, ויבוא בדברים בעניני האגודה עם יתר המרכזים.

ב) חמשה הנבחרים יתוועדו יחד במקום ובזמן שיתדברו ביניהם, לדון על כללות ענין האגודה [א]ם הגיעה למטרת הכוונה, ואם מהלכה מתאמתת היא אל תחלת התייסדה.

סי׳ ח׳
ועד ההנהגה

א) הכנסי׳ הגדולה בוחרת תשעה אנשים יר״א באמת השואפים למטרת האגודה, בעלי שכל ישר ומדות ישרות, אנשי אמת ונאמני רוח בתכלית היודעים פרק בהסתדרות והנהגת דבר ובהם יהיו לכה״פ שלשה מלומדי תורה, לנהל את עניני האגודה בכל רחבי המדינה.

ב) שני שלישי חברי הועד צריכים לדור במקום מרכז ההנהגה או בסמוך לו.

ג) בהפקד מקום חבר בועד ההנהגה, בוחרים הנשארים באחד מסגניהם ולממלא מקומו.

ד) ועד ההנהגה בוחר לו מקרבו נשיא ושני יועצים (שהמה סגניו) וקובע לו בעצמו ע״פ הסכמה משותפת מכל חברי הועד את הסדר׳ הנחוצים.

ה) חברי הועד מתאספים ע״פ הזמנת הנשיא, לא פחות משתי פעמים בחדש, ואחת לשני חדשים צריכים להשתתף כל חברי הועד

בהאסיפה. לאסיפת הועד אפשר להנשיא להזמין מחברי האגודה שאינם בהועד, עם הרשות לחוות דעה בתור יועצים.

ו) חובותיו של ועד ההנהגה הם: א) להיות בא כח האגודה כלפי פנים וכלפי חוץ, ב) לנהל את העניינים התדירים, ליסד ולנהל את הלשכות המשמשות לכך, ולמלאות את החלטות הכנסי' הגדולה והחלטות המרכז, ג) להשגיח שהתרומה השנתית תפרע במועדה, ולהוציא מהרשימות את החברים שלא סלקו במשך השנה את תרומתם, ד) להשגיח שנושאי המשרות ימלאו את חובותם כראוי, ה) למנות ולפטור ממשרתם את נושאי המשרות במוסדות האגודה, בהסכם חברי המרכז של המרכז ההוא, ו) לבחון את המודעות המתקבלות בועד האגודה, ולהעמיד אותן עם חוות דעתו אל חבר המרכז (סי' ו' סעי' יו"ד) אשר יעיינו בזה חברי המרכז באסיפתם (סי' ו' סעי' ד' ס"ק ד'), ז) לערוך קצבת ההכנסות וההוצאות, ודין וחשבון על דבר סכומי האגודה ופעולותי', ולהציע אותם לאישור לפני הכנסי' הגדולה, ח) לשמור ולכלכל את הון האגודה ורכושה, ולהשתדל להרבות את אמצעי האגודה ולעזור לה ככל האפשר להגיע אל מטרתה, ט) לעבד מקודם ולהכין את ההצעות וההרצאות אשר תוצענה לפני חברי המרכז אל הכנסי' הגדולה.

ז) לפני פקידות וערכאות הממשלה באים בכח האגודה נשיא ועד ההנהגה או ממלא מקומו ביחד עם אחד מחברי הועד.

ח) ועד ההנהגה אחראי לפני חבר המרכז והכנסי' הגדולה בעד הנהלת העניינים, ובעד הוצאת החלטת האורגנים הללו לפועל.

ט) בחירת ועד ההנהגה הוא על שלש שנים, וכאשר לא יהי' ערעור על הנהגתו מחברי המרכז, והכנסי' הגדולה תכיר את טוב פעולתו יתארך הבחירות הראשונה עד הכנסי' הגדולה הבאה, בלי בחירות שני'.

סי' ט'
הכנסי' הגדולה

א) אחת לשלש שנים תהי' כנסי' גדולה מחברי האגודה שבכל המדינה, מקום וזמן הכנסי' יפרסם ועד ההנהגה שלשה חדשים קודם האסיפה.

ב) הזכות להשתתף באספת הכנסי' הגדולה הוא לחברי המרכזים, לועדי הגלילות ולצירי אגודות העירוניות.

ג) כל אגודה עירונית מחמשים עד מאתים חברים בוחרת ציר אחד, אגודות קטנות מאלה מצטרפות ע״י הועד הגלילי לאגודות של בוחרים מיוחדות, ואגודה של יותר ממאתים חברים, בוחרת ציר אחד לכל מאה העודפת.

ד) להשתתף בבחירות הללו יכולים כל החברים ששלמו את תרומתם השנתית עד מועד הבחירות, ושכבר הגיע לכ׳ שנים.

ה) הצירים אינם צריכים להיות דוקא חברי אותה האגודה הבוחרת אותם, אבל רק מחברים הידועים ומפורסמים ברוחם ובארחות חייהם לשומרי תורה ומצות בפעל, ושיהיו לא פחות מבני כ״ה שנים.

ו) את סדרי ואופני הבחירות קובעות האגודות העירוניות לעצמן, בהסכמת הועד הגלילי ע״פ דרישה לא פחות משלשה חברים מוכרחים לעשות בחירה חשאית ע״י פתקאות.

ז) הועד הגלילי יבקר את הבחירות, וכאשר ימצא שנעשו כחק, והנחברים מתאימים אל מטרת הכוונה, יעמד רשימת הצירים הנבחרים אל ועד ההנהגה.

ח) במנין הדעות אין לכל ציר אלא דעה אחת, הרשאת הציר אינה בת מסירה לזולתו.

ט) בשעת בחירת הציר צריכים לבחור גם ממלא מקומו כשיארע איזה מניעה להציר הנבחר.

יוד) תפקידי של הכנסי׳ הגדולה המה: א) לבקר את הדין וחשבון של ועד ההנהגה על דבר פעולות האגודה בכל המרכזים, והמוסדי׳ שלה, ב) לקבוע תכנית העבודה הכללית לשנים הבאים, ג) לאשר קצבת ההכנסות וההוצאות, ולשמוע דעת ועד המבקר אודותיהן, ד) לישא וליתן ולהחליט על דבר ההצעות שתוצענה לפני ע״י ועד ההנהגה ועדי המרכזים או מספר מסוים של צירים המשתתפים בהכנסי׳ הגדולה, ה) בחירות החברים לועדי המרכזים ולועד ההנהגה עם סגניהם, ו) להחליט על דבר שנויים לספר התקנות.

יא) הכנסי׳ הגדולה רשאית לטפל בענינים השייכים לפעולות האגודה רק ע״פ ספר התקנות הזה.

יב) היו״ר להכנסי׳ הגדולה אין לבחור באחד מחברי ועד ההנהגה או ועדי המרכזים.

יג) ישיבות הכנסי' הגדולה תהיינה בפומבי ע"פ הצעת ועדי המרכזים, ועד ההנהגה או חמשים צירים צריכים לעשות ישיבה חשאית.

סי' יו"ד
הבחירות

א) הכנסי' הגדולה בוחרת בזה אחר זה בבחירות מיוחדות את חברי ועדי המרכזים ואת ועד ההנהגה וועד הבקורת וסגניהם.

ב) לפני הבחירות עורכים ע"י „בוררים" רשימה של הקנדידטים שלש פעמים כפול מכפי מספר חברי הועדים הצריכים להבחר, והרשימה מוצעת לפני הכנסי' הגדולה לבחור ממנה את חברי הועדים ע"י בחירה גלוי' ובחירה חשאית ע"י פתקאות.

ג) ועד הבורר הוא משלש ועשרים איש שנים שנים מכל ועד מרכזי ושלש עשרה מועדי הגלילות מכל המרכזים, וערך המחצה מהם יהי' מחכמי התורה אשר בהועדים.

ד) ועד הבורר בוחר מקרבו יו"ר וסגן ושני סופרים.

ה) לא יאוחר משני ימים קודם הבחירות בהכנסי' הגדולה מתאסף ועד הבורר לישיבה בשביל להכין את רשימות הקנדידטים, לכל אחד מחברי ועד הבורר הרשות נתונה לערוך רשימה של נבחרים, ומציע אותה לפני ועד הבורר המחליט ע"פ רוב דעות, וכשהדעות מתחלקות מחצה על מחצה דעת היו"ר מכריע.

ו) כשחברי מרכז אחד מוחים נגד אחד הקנדידטים שהוא, אין להכניסו לתוך רשימת הקנדידטים, אולם אם הצירים ממרכז ההוא מחו בזה אחר זה נגד שלשה קנדידטים של מרכז אחד, הרשות ביד היו"ר של ועד הבורר להגיש קובלנא נגד המחאות אל כל חכמי התורה הנמצאים בהכנסי' הגדולה הנוכחית שמתאספי' יחד לדון בזה, ומחליטים ע"פ רוב דעות, אחרי שמעם את דעת המוחים ואת דעת היו"ר.

סי' י"א
ועד הבקורת

א) הכנסי' הגדולה בוררת מהחברים שאינם לוקחים כל חלק במוסדות האחרים של האגודה, שלשה חברים ושני קנדידטים לועד

הבקורת לבקר את סכומי הכסף, הדקומנטים וספרי החשבון של האגודה, כמו״כ לעיין ולבחון את החשבון השנתי ואת התקציב.

ב) ועד הבקורת רשאי לעשות חו״ד ע״פ ראות עיניו אך לא יותר משתי פעמים בשנה.

ג) על דבר תוצאות החו״ד רושמים בספרי החשבון המבוקרים, ומגישים שני פרוטוקולים בכתב ובחת״י אל המרכזים ואל הכנסי׳ הגדולה.

סי׳ י״ב
הרכוש

א) הכנסות אגודת יראים הן: א) התרומה השנתית של החברים, ב) עזבונות, ג) נדבות ומתנות שונות, לצרכי ההסתדרות הכוללת ולצרכי מוסדי׳, ולצרכי הקופות שתוסדנו למטרות מיוחדות, ד) הרבית (וע״פ היתר עסקא) מהון האגודה.

ב) בשביל משק הרכוש יתקין הכנסי׳ הגדולה תקנות מיוחדות שעל פיהן יובטחו חלקי הרכוש, ותנתן ערובה שישתמשו בהן רק למטרותיהן האמיתיות.

סי׳ י״ג
שנוי התקנות

א) פרטי ספר התקנות הזה אינם יכולים להשתנות אלא ע״פ החלטת הכנסי׳ הגדולה אחרי הסכמת כל ועדי המרכזים.

ב) סי׳ א׳ כולו, סי׳ ב׳ כולו, סי׳ ג׳ סעי׳ א׳ ב׳ וח׳, סי׳ ד׳ סעי׳ ב׳ וג׳ בנוגע לאופים של חברי הועד, סעי׳ ד׳, ההערה לסעי׳ ה׳, סי׳ ה׳ סעי׳ ב׳ בנוגע לאופים של חברי הועד, וסעי׳ ב׳ ג׳ ז׳ יו״ד י״ב וי״ד, סי׳ ו״ו סעי׳ ב׳ וג׳, סי׳ ז׳ כולו, סי׳ ח׳ סעי׳ א׳, סי׳ ט׳ סעי׳ י״א, סי׳ יו״ד סעי׳ ב׳ וסעי׳ וא״ו, סי׳ י״ג סעי׳ א׳ וב׳ אינם יכולים להשתנות לעולם.

שסח

ב״ה יום ה׳ כ״ב שבט תער״ג לפ״ק
מענטאן

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלו׳ ת״ל תמול ערב שעה 7.38, נסענו מויעסבאדען יום ג׳ ערב שעה 11½ עם ה״ריווייער עקספרעס״, אשר הוא כולו שלאף וואגאן והוליך דרך וָיאן מארסעל עד מענטאן מטור, עשרים שעה, הנסיעה הי׳ בטוב ת״ל. בפה האויר לח. יתן השי״ת שיהי׳ האויר טוב ויהי׳ לתועלת.

ידידינו הריע״מ נ״י נסע לפה דרך איטאלי׳ ובא תמול ערך שעה 3, ועוד לא ראיתיו, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב.

מכתבך מיום ועש״ק לפה קבלנו לרוב עונג, עפ״ע אתה כעת בפ״ב ואפשר על ש״ק הבע״ל תיסע לביתינו שלו׳. ע״י ידידינו הרש״ג יחי׳ קבלת פ״ש פרטי מאתנו, גם בהנוגע לדבר האגודה בטח מסר לך כל מה שדברנו בזה, ומסת׳ קבלת מכתבי הארוך מיום ב׳ ג׳ שבוע העברה, אשר בו בארתי הכל בארוכה.

ביום ב׳ הי׳ אצלי האיש לוי עם ראזנהיים, אשר באו על שעה קטנה רק בדבר האגודה, ובתחלת הדברים אמרתי להם אשר אני אינני אל האגודה, ועיקר טעמי ונמוקי הוא מצד החבירים שהכל באים אלי׳ וממילא מובן מה שאפשר לצאת ממנה, והם אומרים אשר לעשות הגבלות בהחברים אי אפשר, ומה יש לחשוש בזה הלא החבירים יכולים רק לשלוח צירים, והצירים יתקבלו רק אותם שהוועד יסכים עליהם, ובהוועד הלא יהיו רבנים. א״ל שהצירים יהיו ממין החבירים כמובן, והועד יהי׳ מוכרח להסכים עליהם, כי הועד לא ירצה וגם אינו

שסח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
הריע״מ: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.
נסע לפה: כעצת רבנו לעיל אגרת שכא.
בהנוגע לדבר האגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
מכתבי ... העברה: לעיל שסו.
לוי: ה״ר יצחק אייזיק הלוי, מח״ס דורות הראשונים.

יכול להיות במחלוקת עם החבירים יהיו מאיזה מפלגות שיהיו, אחרי שפתחו להם זרעותיהם לקבלם, וגם מסת' יהי' ממינם גם בהועד.

ובדבר ועד הרבנים אומרים שאין חשש כי הועד הרבנים יבחרו עתה וא"א לשנותו, ואם יעדר א' ר"ל יבחרו ועד הרבנים אחר במקומו, וכ"ז שטותים כי א"א שיהי' ועד תמידי, ואם יהי' ועד תמידי יהי' אחת משתי פנים, או שיהי' במשך הזמן כמו הועד הפועל כי א"א להיות תמיד במחלוקת ומעט מעט מתהפך (כי הועד הפועל שהי' לו שייכות יותר אל החבירים והצירים, וגם מפני שיבואו בו בכל עת פנים חדשות, יתחדשו כחותיו, ער וועט אפגיפרישט ווערין אין זיינע כחות, והועד הרבנים התמידית שלו זהו קלקולו ח"ו, ויש חשש גדול שיתהפך אל הועד הפועל) או שיהי' פירוד גמור ביניהם, הרבנים יביטו על הועד הפועל כמו על מתחדשים, והועד יביטו על ועד הרבנים כמו על דבר ישן שאינם יודעים בטיב הנהגת העולם ואיך שצריכים להתנהג למען לקרב ולאחד את כל העולם, ורק לעתים יחלקו להם כבוד, ויאמרו כבודם יהי' מונח במקומם.

הזכרתי לראזנהיים מה שאמר לי בקיץ תרס"ז כשנסעתי עם דוד אנזבאכער לפד"מ להתראות אתו שיצאו המה נגד היק"א, וענה לי שהחפשים מחזיקים אותם לפאנאטיקער ולא ישמעו אותם, ועתה אתם רוצים לכסות זאת ולקחתם לכם מדת הסבלנות. ואמר ראזנהיים היינו שאנחנו ווייניק קנאים, והלוי אמר כוונתכם על החפץ של ברייער, אמרתי לו הן, זהו חפצו של ברייער, רק הוא מדבר אודות הועד, ואני מדבר אודות החברים, וחזר הדבור מה נוגע החברים אחר שיהיו רק צירים ... והשו"ת אחת הנה רק במילות שונות.

בתחילת הדברים שאלתי אותם מה תחשוב האגודה לעשות בארצינו לטובת היהדות, השאלה הזאת העמדתי לראזנהיים גם בהיותו פעם הראשון, והושיב להחזיק את היהדות בהצעירים, ושאלתי במה, והושיב בזה שיהיו באגודת ישראל האגודה תחזק אותם ... אמרתי לו אני מבין אשר אגודה מחזקת את חברי אבל זהו כאשר האגודה יש לה איזה פרטים מוגבלים או איזה ענינים המבדילים אותה וכאשר אני אומר מכבר אשר בני הישיבה שלנו תו"ת מובדלים יותר מאחרים מפני שהוא בחור דתו"ת, והיינו מפני שתו"ת יש בה ענינים

הזכרתי לראזנהיים... לפד"מ: כנ"ל אגרת קסב.
נגד היק"א: השוה לעיל אגרת קב.

המבדילים אותה מישיבות אחרות וזה מבדיל יותר את הבחור מהתחברות כאלה אשר האחרות אינם מבדילים כ"כ, אבל האגודה הזאת במה תחזיק אותו הלא בלא"ה הוא לומד תורה, והצעירים שאינם לומדים היינו סתם צעירים, לדעתי (לא בא זה בדיבור אחד כי בין כך באים דברים וענינים אחרים בין זה לזה) א"צ להיות בהאגודה, האגודה צריכה להתעסק עם הצעירים כמו לעשות להם שיעורי שבתות ושיעורי ערב ללמוד עמהם ולדבר עליהם אבל לא שיהיו המה בהאגודה, כי יהי' זה בנין נערים. בפד"מ נוסדה אגודת צעירים תחת דגל אגודת ישראל, והפראגראמע שלה היא ללמוד שפה העבריות וטורן (זהו לא הד' טורים אף לא חלק מהם כ"א איבונג ועמלות הגוף שזה שיטה גדולה כעת באשכנז) וראזנהיים אומר שהצעירים בהכרח שיהיו בהאגודה רק שלא יהי' להם דעה, והעמידו חוק שצעיר פחות מבן כ"ז שנה אין להם דעה בהאגודה, ואם תרצו יכולים אתם בארצכם להעמיד זמן גדול יותר.

הלוי ענה על שאלה הנ"ל האגודה תעשה הרבה, לתת תמיכה בעת הצורך וכמו על כל צרה שלא תבוא, ה"י, (וכאשר כתבתי לך במכ' הקודם איך שהי' תחלת המח'), שנית תמיכות לישיבות, ומבאר כך. כאשר הנותנים מתמעטים מפני שאינם רוצים לתמוך בידי עוסקי תורה, ובדור הזה עוד יש שמחזיקים אבל מה יהי' בדור הבא, וע"כ יעשו עתה פאנד שיספיק לתמוך בידי הישיבות, אמרתי לו שזהו רק דמיון שיעשו פאנד כזה והוא אומר שיעשו זאת.

בהדברים בא בדבר הרשיון, ואמרתי להם שזאת אין לחשוב שרוסלאנד תעשה זאת בלא רשיון מהממשלה, רק תתן כספה לאשכנז ותבקש אח"כ רחמים מאשכנז, זאת לא יהי', רק כשתשיג ע"ז רשיון ויהי' דבר אפיציעל, וא"ל הלוי שוילנא גם ווארשא משתדלים בפ"ב בדבר רשיון על חברה (ונחוץ הדבר לידע על איזה חברה המה משתדלים, כי על חברה מקומית מספיק רשיון הגו"ב, ע"כ אפשר שמשתדלים על חברה כללית, אם כי מסופק אני בזה, אמנם אם הוא כן מובן אשר בהשתדלותם לא תהי' הדבר רצוי').

הראיתי להם האמור בהדרך נו' ג' בהרצאת המרציא באסיפת קאטאוויץ „מה חפצה אגודת ישראל", ובסעי' ב' מדבר מה שתעשה במזרח, ומובן שחפצה להנהיג ההשכלה בישיבות, אומר ראזנהיים שהוא הוא המרציא והוא כתבה בלי אשכנז ונעתקה לעברית, ואין הכוונה כנ"ל כ"א להיפך, והלוי כמעט שלא היו מילין בלשונו, רק ג"כ

אמר שלא כן היא הכוונה ומסת' קיצר המעתיק במקום שהי' לו להאריך. הראיתי להם עוד האמור שם שהיא אגודה עממית, והושב ראזנהיים אגודה כללית א"א לעשות באופן אחר. וזה מספיק לנו שאין זה כרצונינו כלל. ועוד יותר נאמר שם בההרצאה שבאם תפצים שתהי' אגודה של תורה, צריכה להיות על יסודי תוה"ק כו'. איני יודע כלל הנאספים בקאטאוויץ אי' היו אזניהם בשמעם הרצאה כזו.

ובסוף אמרתי להם אשר רוסלאנד אינה צריכה לקבל השפעה מזולתה, יש בה ת"ל רבנים גדולים יודעי דבר המה יתיישבו בזה, ואם ימצאו שצריכים לעשות אגודה, תגביל לה איך תהי' האגודה ותעמיד בזה הגבלות כאשר ימצאו, ואז אפשר תשתתף עם אשכנז.

הלוי טען הלא אנחנו נותנים כל הדעה לגדולי רוסלאנד, כי עושים שמרוסל' יהיו בהועד עשר דעות ומשארי הארצות מכ"א ג' (שיהיו יותר מכל הדעות דרוסלאנד), גם רוסלאנד באגודתה לא תפעול מאומה באמריקא (כוונתו שבכדי לפעול באמעריקא צריכים ארץ מלומדת וסבלנית ובהנהגה חדשה) ואדרבא עשו אתם כמו שאתם רוצים (כפה"נ כוונתו שברוסלאנד יכולים אנחנו לעשות האגודה כפי התנאים שאנו רוצים רק שיהי' תחת דגל אשכנז, וכן א"ל ראזנהיים בפעם הראשון שבכל מדינה יכולים לעשות כחפצם, והכוונה שהועד העיקרי יהי' באשכנז ויהי' ע"פ החוקים שמעמידים המה). ראזנהיים אמר איך פארשטיי שאן מיא האט קיין פערטרוהע צוא די אשכנזים.

בתוך הדברים הי' שאמרו לי אז איך בין אן געגריפין פון ברייערין, והשבתי להם אשר תיכף אחר אסיפת קאטאוויץ כשראיתי בהמודיע מי היו הנאספים אמרתי שהדבר לא טוב, וגם ברייער בטענתו צודק הוא, ובמה שאחרים מחללים אותו (שכל כוונתו על . . . ועוד ג' רבנים כאלה, כן א"ל ראזנהיים בפעם הראשון) אני מצדיק אותו, כי כל האפשרי במין א"א שלא יבוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל, דאס וואס עס קאן זיין מוז זיין, ובסוף אמרתי להם ע"ז שרוסלאנד תשתתף אל אגודה אשכנזית בלי הכנה בעצמה (היינו שגדולי' יתיישבו בינם לבין עצמם בנחיצות האגודה וביכולתה ואיך שתהי') בין איך אין גאנצין געגין דעם.

והנה הרב פנחס כהן הוא נגד האגודה, ודעתו שצריכה הירוס ע"מ לבנות, והי' אצלי ביום ד' שבוע העברה ביחד עם גיסו ד"ר סימן מהיידעלבערג ויאזעף ראטהשילד, וביום ה' הי' הרב ברייער וכהן הנ"ל וראטהשילד, ברייער רוצה אשר ראטהשילד יסע לראטהשילד לאיזה מהרבנים הגדולי' לבאר להם המצב, ראטהשילד מוסכם ע"ז (ויש לו גם

כוונה לעצמו אודות עסק ואכתוב אי"ה במכ' מיוחד) ראטהשילד איז זייער פאר הארצט אין דעם וכתב לאונגארין למה מחשים ואינם באים לישע ברייער וחושב שיעשו אסיפה אודות זה.

בהדרך נו' ג' בא הסכם והתעוררות בענין האגודה מהרבני' דראדין ופאנעווושז. אמרתי להלוי וראזנהיים שבלתי ספק אצלי שאינם יודעי' מאומה מפרטי דבר האגודה . . . וכמעט כל הנו' הזה מרבני רוסי' אשר עד עתה לא הי' מהם דבר עדיין, ואני חושש שלא יכנסו יותר בהענין בכמות ובאיכות ויהי' כיון שהגיד כו'.

מרבני אנ"ש לא יש דבר, ובודאי מהרהרים הרבה והיו רוצים לצאת באיזה תנועה בזה, ועלה בדעתי לבוא במכ' גלוי בביאור הענין הזה, והעיקר שלא למהר להשתתף עד שיתיישבו בזה, כי הארצות שונות המה, ושונות המה ג"כ אופני האגודה, וגליתי דעתי זאת לברייער וכהן והסכימו ע"ז, וכהן אמר שידפיס את המכ' במכ"ע שלו.

וביום א' שבוע זו הצעתי כל עניני האגודה לפני ידידינו הריע"מ יחי' והרש"ג יחי' ובערנשטיין יחי' ונתיישבנו בזה, ודעתם שבהכרח להודיע גלוי אודות זה, רק בתנאי שיחתום גם הר"ח יחי' על המכתב, ומצאו שנחוץ להתראות עם הר"ח יחי' ולבאר לו כל המצב ולפעול עליו שיסור מאתם כו', ודעתם שאתה וידידינו הרמ"מ חן יחי' תיסעו להר"ח אודות זה ואפשר גם להרב מראדין, ולפ"ד איליו יספיק מכתב ג"כ, ובין כה לפרסם מכתב בין אנ"ש, אם כי גם הנסיעה א"א להמשיך הרבה, וכאשר בטח סיפר לך הרש"ג יחי' כל פרטי הדברים בזה, ועוד אכתוב לך אי"ה אודות זה.

בערנשטיין אינו מסכים על נסיעת ראטהשילד שירא אשר בוילנא יקרבו אותו ויקנו אותו בזה, אמנם נסיעתו הוחלטה ובריייער יתן לו מכ', וג"א הבטחתי ליתן לו מכתב, והוא יסע בעוד ב' או ג' שבועות לגור ווארשא ולהר"ח וילנא ראדין ויהי' בליובאוויטש.

עתה אנחנו עוסקים בשכירות דירה, ואינו בנקל כ"כ להשיג ובין כה סובלים אנחנו קור בהאטעל טארטאקאווסקי בתכלית גובה הבית

דראדין: בעל ה"חפץ חיים".
פאנעווועשז: הג"ר יצחק יעקב ראבינאוויץ.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראריי.
בערנשטיין: הרמ"ב, הנ"ל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.
הר"ח: הג"ר חיים סאלאבייצ"ק מבריסק.

בהתפשטות גדולה בחדר א' וב' זעסלעך, והלוואי שנשיג דירה עד ש"ק הבע"ל, והשי"ת יזמין לנו דירה טובה ויהי' בהצלחה בכל פרט. כשנשכיה דירה אודיע אי"ה האדרעס בטע"ג.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

לר' שמואל אקינאוו נתתי הסך 150 ר' שכתבת ועוד נתתי לו מאה רו"כ, ובס"ה נתתי לו 300 ר'.

שסט

ב"ה אור יום ב' כ"ו שבט תער"ג לפ"ק
מענטאן

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך ממוצש"ק ומיום א' נכון הגיעני לרוב עונג, גם קבלתי החשבון דתמן, גם קבלנו מכתב כלתי תי' עם המועדה דתמן.

ביום ה' כתבתי לך מכתב ארוך ונמשך עד יום ועש"ק, היום אכתוב מכתב קצר, ועל מכתביך אשיב לך אי"ה. עד אשר השגנו דירה לא הי' בנקל כ"כ כי חפצי שתהי' עם צענטראל הייצוג ושיהיו החדרים הנצרכים ובמקום טוב, ולא הכל בא במקום אחד, ושכרנו דירה נוכח הדירה דאשתקד, והיא רק על הר אחד לא הר ההר, והיינו ההר הראשונה שקוד[ם] האטעל בריטאניק ואח"כ עם הרחוב מישור. הבע"ב העמיד תנורים, והתקוה שיהי' אי"ה חם.

תמול שלחנו טע"ג האדרעססע וגם לידידינו הרש"ג יחי'

ר' שמואל אקינאוו: אודותיו — ס' השיחות ת"ש ע' 63. וראה גם לעיל אגרת שס.

שסט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.

בפאריזעסקי גאסט', והיום קבלתי מאתו טע"ג וכפה"נ מתאכסן בגאסט' אחרת, וא"ל בויעסבאדען שגם אם יהי' בגאסט' אחרת יקבל הטע"ג מגאסט' פאריז, ואליך שלחתי לסאראפינסקי. היום בקר השגנו הטע"ג שלך גוט וואך, ואח"כ קבלנו הטע"ג שבתא טבא . . .

בטח יודיעני מה הי' היום בהזיצונג אם קבלת את האקציעס, ובד"כ איזה החלטות הי' אצלם, ונא להודיעני בכל עת מבריאותכם ושלומכם הטוב ומכל הנעשה אתכם לטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

Villa Henriette
Menton
France

שע

ב"ה כ"ח שבט תער"ג לפ"ק
מענטאן

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו'
מו"ה חיים בנציון נ"י

מכתבו גם הנשלח נכון הגיעני. ובדבר מש"כ, כמה שאפשר להמשיך כדאי להמשיך והשי"ת יהי' בעזרו, ויתן לו השי"ת פרנסה והצלחה בכל עניניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

אקציעס: כנראה — בדבר קניית בית דפוס ראם — כנ"ל אגרת רסד, ובהנסמן בהערות שם.

שע

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
חיים בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.
הנשלח: השוה לעיל אגרת שסו — בטופה.

שעא

[חורף תער״ג]

ב״ה

מ׳ אמר להרמ״מ יחי׳, אשר חושב שהענין יגמר במניסט׳ בחורף זה, ויגישו את הדאקל׳ אל הנבחרים בתחלת החורף דשנה הבע״ל, והדאקל׳ יהיו על כל הענינים היינו על כל ההחלטות.

משכ״כ לו בדבר הגו״ב, איבסאן לא קבל ע״ע תיקון הדבר, ויהי׳ נצרך להשתדל בזה בעזרתו ית׳.

שעב

ב״ה יום א׳ ט״ז אד״ר תער״ג לפ״ק
מענטאן

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם יר״א
כו׳ מו״ה שניאור זלמן סלאנים נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

מכתבו הקצר נשלח אלי מביתי, וצר לי על העדר בריאותו ובפרט

שעא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך. גם תוכנו לא נתברר אל נכון. והשוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם, ולפ״ז נראה לקובעו לחורף תער״ג. וממ״ש ״יגמר במניסט׳ בחורף זה״ נראה שנכתבה באמצע החורף.

הרמ״מ: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
מניסט׳: משרד הפנים.
הנבחרים: הנ״ל שם ס״ב.
בדבר הגו״ב: כנראה הכוונה למ״ש לעיל אגרות שמו, שסג.
איבסאן: העו״ד בפ״ב.
תיקון הדבר: שיכתבו שיהיו אורתודוקסים דוקא, כנ״ל שם.

שעב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שניאור זלמן סלאנים: אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

. . . ר"ל שסובל והי' נצרך לו לעשות איזה דבר לזה, ובטח נמצאי' דאק' גם ביפו ובאפשרו לנסוע לירושלים תובב"א, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

המכ' שקבלתי מאתו בביתי אין אצלי, ואיני זוכר הכל האמור בו, אמנם אם ביכולתו לעשות דבר אודות השידוך עם סך שני מאות רו"כ אשלח לו אי"ה בל"נ, ויודיעיני לפה, כי אהי' פה אי"ה עוד כחודש ימים. ובטח יקיים הבטחתו בדבר הכ"ק.

בריאותי ת"ל הוטב לי קצת והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויחזק השי"ת בריאת זוגתו תי' ושתהי' הלידה כשורה ובנקל ויהי' ולד חו"ק, וכבודו יצליח לו השי"ת בכל עניניו ויהי' במנוחה בכל פרט ברו"ג, ונא להודיעיני מבריאותו ושלומו הטוב.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שעג

[אד"ר תער"ג]

ב"ה.

כבר אתה בקי בענין האגודה ממכתביי הקודמים אשר בארתי לך עצם הענין ומה שנודע לי בזה במשך היותי עתה באשכנז בפרטי הדברים, ומצב הענין איך הוא עתה, ובהוספה על הקודמים אמרו לי אשר בהועד הזמני הרבה (וכמדומה לי שאמרו רובם) הם ציונים מזרחים. . .

ביפו: השוה לעיל אגרת כד, ובהערות שם.
הבטחתו בדבר הכ"ק: הנ"ל אגרת שדמ.

שעג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, ובראשה נרשם (בכתי"ק בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע) "אד"ר". והשוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.

ב) ראזנהיים אמר לי שהגר״ח נ״י במכתבו להרב דוילנא נ״י כותב שבאם יעשו לחוק את הי״ח דבר הוא מסכים על האגודה, ואמר לי אשר המה מקבלים הי״ח דבר ומוסכמים עליהם ויפרסמו אותם שיהיו לחוק כרצון הגר״ח נ״י (הוא התאונן על תביעת הגר״ח נ״י על זה שלא פרסמו הי״ח דבר באסיפת קאטאוויץ שלדברי הגר״ח נ״י דרש מפורש שיפרסמו אותם, והוא אומר שהדבור הי׳ מפורש שלא לפרסם אותם, ניכט פארעפטליכין – ואני חושב שהי׳ בזה העדר הבנת השפה), אך א״א להעמידם כמו שהעמידם הגר״ח נ״י, כ״א ישנו צורתם שיהי׳ בהם הכוונה בשינוי צורה ואיזה מהדברים יעמדו בהערה לאחד מהחוקים, ובלתי ספק אצלי שבשינוי הצורה ישתנה הענין לגמרי.

ג) כבר כתבתי לך שהגר״ח נ״י במכתבו אלי כותב שהי״ת דבר שמירה מעולה שלא ימנו מבני האגודה רק יראים ושלמים באמת, כפי הרשום בזכרוני נאמר ונשנה שם שיהיו רק שומרי תורה ומצוה, וזה שולל רק הרעפארמער ומחללי דת בפרהסיא ר״ל, אבל אינו שולל את המתחדשים הרוצים לחזק את התורה והיהדות ע״י אמצעים שאינם תורה ויהדות, שזהו שיטת הציונים המזרחים הטובי׳ שבהם לחזק היהדות ע״י הלימודיות, וגם יש הרבה שאינם נמנים עם הציונים ומחזיקים בשיטה זו כנודע, ועל כל אלה א״א לומר שאינם בכלל שומרי תורה ומצות, ואם כי יש בהם שנמצא בהם כמה דברים בלתי נאותים כלל, מ״מ א״א לשלול אותם מכלל הנ״ל, ואפשר שהגר״ח נ״י בחריפותו ובעמקותו טמן דברים בהי״ח דבר שיש בהם שמירה יתירה לחשש הנ״ל, אין להעמיד יסוד על דבר שאינו נאמר מפורש רק מכללא או מדיוקא איתמר שע״ז יכול להיות דין ומשפט חדש אם לקבל הדבר אחרי שלא נודע ונרגש להמחוקקים (ובשינוי הצורה האמור לעיל בסעי׳ ב׳ כמובן שיאבד הכל), ואחר כ״ז אינני מאמין שגם בההטמנה יש שמירה מעולה לחשש הנ״ל.

ד) בהי״ח דבר נאמר (כפי ששמעתי, כי אין העתקה אצלי ואיני זוכר בפרטיות האמור בה), שאם תרצה איזה עיר ליסד ת״ת או ישיבה [ע]ם לימודיות חיצוניות, צריכים לזה דעת רב העיר, ואח״כ הסכם הועד הרבני, זה נותן מקום להתייסדות ת״ת וישיבות עם תערובות זרות

הגר״ח: הגי׳ר חיים סולובייצ׳יק מבריסק.
במכתבו להרב דוילנא: השוה אגרת שלו הנדפסת בקובץ אגרות אחיעזר — שוה״ג לאגרת קע.
הרב דוילנא: הגי׳ר חיים עזר גראדזענסקי.
י״ח דבר: השוה לעיל אגרת שם, ובהנסמן בהערות שם.

וכמה מהרבנים בעריהם יסכימו ע"ז, ואני חושב אשר *הגר"ח נ"י מעמיד* יסוד על הועד הרבני שבודאי לא יסכימו ע"ז, אך א"א כלל להיות בטוח בזה, כי א"א להועד להיות תמיד במחלוקת עם החברים, וכאשר יתקבלו דרישות מכמה מקומות נגד חפץ הועד, בהכרח יהי' להועד לבוא באיזה השוואות ולא זו בלבד שא"א להיות במחלוקת, אלא גם א"א לומר תמיד לאו ולהיות תמיד בשלילה, ומי יוכל להיות בטוח בהועד רבני שלא ישתנה במשך השנים, ואם כי אומרי' שיעשו עתה הועד רבני ולא יחליפנו ולא ימיר אותו, זהו מהדברים שבנקל לאומרם ולא לעשותם, כי יהי' ע"ז התנגדות גדולה מכמה טעמים שאינו נחוץ לבארם, וגם אם הועד הרבני יהי' משותף מכל הארצות הרי יהי' בהם הרוב שיסכימו על התערובות הנ"ל (ואם כי הלוי אומר שנותנים כל הדיעה לרוסלאנד באשר מהם יהי' עשרה דיעות בהועד (איני יודע אם כוונתו על הועד הרבני או ועד אחר) ומשארי ארצות ג' מכל מדינה, הרי צירופי הג' יתרבו על העשרה). ואם כוונתו אשר באמת הועד הרבני לא יסכים ע"ז ולא יבוא הדבר, הלא יותר טוב להעמיד הדבר מתחלה באופן כזה שהאגודה לא תוכל לעשות ולייסד בארצינו ת"ת וישיבות כאלה, ואם עי"ז יתמעטו החברים, טוב מעט בכוונה כו', והלא זהו מטרתינו לאגד את אלו היראים שאינם מחפשים אמצעים אחרים לבד התורה והיראה עצמה.

ה) ולבד כל הנ"ל, אחרי שאונגארן סילקה עצמה מן האגודה, כי גם בתחלה לא רצו להשתתף בה, רק ברייער פעל עליהם שישתתפו, והעמידו לו הג' תנאים, ועתה כאשר הועד הזמני אינם מקבלים התנאי הג', סילקו עצמם מהם (ואם כי הועד הזמני מסכים שבאונגארן יהי' לזה לחוק, היינו שבהאגודת המקומיות דאונגארן יהי' לחוק שרק זה שנמנה בקהלת האורתדכסי יוכל להבחר בהועד (שאצלם מוכרח הדבר גם משום חוק המדינה), אין בזה תועלת באמת, מאחר שבהועד הראשי יהי' באשכנז ושמה יבחרו לא אורתודוכסים שלימים, הרי החלטת הועד הראשי הוא חיוב לפני כל האגודות בכל מקום שהם, ואיך שהוא אונגארן סילקו עצמן) וברייער אומר שבשום אופן לא ישתתפו בהאגודה. גאליציען ג"כ יתרחקו מאתה אחרי המודעה שנתן ברייער במכ"ע מחזיקי הדת, ואם עיירות אחדות אפשר שישתתפו, הכלל כולו לא ישתתף עמהם, והבעלזער הוא מנגד לכל ענין האגודה, באשכנז

ג' תנאים: השוה לעיל אגרת שסו.

בעלזער: האדמו"ר ישכר דובער רוקח.

שהיסוד הוא ברייער הוא יצא מן האגודה, וא״כ עם מי תשתתף רוסלאנד.

... לפ״ד נחוץ הדבר שאחר חה״פ הבע״ל או אחר חה״ש הבע״ל תהי׳ אסיפה מגדולי ארצינו באיזה עיר בחו״ל, ויהיו הנאספים יחידים ומבוררים, ויהיו גם מאונגארן וגאליציע ובריייער והר׳ פנחס כהן ושתהי׳ האסיפה בלי רעש והמולה ולא ידברו מאתה מקודם, וטוב יהי׳ באפשר להסתיר הדבר גם אח״כ, וכמובן זה תלוי בהנאספים שיהי׳ הדבר בהסתר מקודם עכ״פ, ובהאסיפה ידונו באיכת האגודה, ובטח יהי׳ העיון ג״כ בעצם ענין האגודה. רק באשר אני לפ״ד עצם ענין האגודה היא דבר נחוץ, אני חושב שעיקר העיון הוא באיכותה, ואפשר אם לא יָמצא עצה באיכותה באופן שתהי׳ כפי אמיתת הכוונה, יהי׳ בההכרח לבטל כל הרעיון הזה, כמו שאונגארן עומד עתה כפה״נ ברעיון זה שלא תהי׳ אגודה כלל.

ברייער במרירותו על ענין האגודה (כתבתי לך שמתחרט על מה שהתחיל באשכנז, ובפעם השני אמר מעומק לבו שמתחרט על כל ענין האגודה שהמציא) אמר דבר טוב, מה שאומרי׳ בברכת תקע בשופר וקבצינו יחד אחרי שכבר אומרי׳ קודם ושא נס לקבץ כו׳ דלכאו׳ זה שפת יתר, אך מש״א ושא נס לקבץ הוא קיבץ גליות, ומש״א וקבצינו יחד על זה״ג דלקבץ ולאגד את ישראל זהו רק בכחו של הקב״ה, דאינו דומה כינוס לצדיקים כמו כינוס לרשעים שלהם לא יש מניעות ועיכובים, אבל כינוס לצדיקים הוא דבר כבד מאד כי יש כמה דברים המונעים, וצריכים לידע אם ראוים לזה שיהי׳ ע״י כינוס לטובה אמיתית. והאמת הוא כן אשר הכינוס והאיגוד ליראי ה׳ הוא דבר כבד מאד שעד שיהי׳ התיקון מזה בהכרח לשמור הקלקול ח״ו שיוכל להיות מזה, ואינו דומה יחיד המקלקל ח״ו או ח״ו וח״ו כו׳ ה״י...

ע״כ נחוץ הדבר מאד שיוצא מכתב גלוי מגדולי מדינתינו בביאר קצר ש[ע]ם כל הנחיצות והטוב הצפון בענין האגודה, צריכים לידע שיש בזה אחריות גדולה אם ח״ו לא תהי׳ כתיקונה, וכאשר הארצות שונות הנה, ולהאשכנזים מוזר ענייני ארצינו, ע״כ א״א לנו לילך על הפראגראממע שלהם ואל ימהרו בזה כל עוד שלא נשתכלל הדבר להיות כתיקונה בעזרתו ית׳.

שעד

[חורף תער"ג]

ב"ה

הנה בכל הנעשה בעזבון ח"ד ז"ל אשר רק מרחוק נראה לי, לא אמרתי להם דבר, אך החלטתם בדבר הנוגע להחזקת הישיבות הוציאה אותי מגדרי (ואפשר אינני רשאי לשתוק ולוותר על זכותינו) ע"פ השמועה החליטו לתת כ"ה פרצ' על ת"ת, ומזה ארבעים פרצ' על פאנד לישיבת תו"ת וארבעים פרצ' על פאנד לישיבות דאשכנזים, ועשרים פרצ' לחלק במזומן לכל הישיבות. שמעתי ותרגז בטני ואתאפק לא אוכל, ואווכח אתם במקצת על הדבר הזה בפרט, היתכן אשר חילו ויגיעו של ח"ד ז"ל, אשר כמוני כמוהם מאמינים אנחנו שלא בכחו ועוצם ידו ח"ו עשה לו כל החיל הזה כ"א בישועת וברכת השי"ת, אשר בלתי ספק הוא שבא לו כ"ז בזכות אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ, אשר מהם נהנה עצה ותושי', והם המה עשאוהו לכלי המחזיק ברכת ה', יאכלו עתה זרים אשר לא ידעם ולא שערום ח"ד ז"ל.

אתם ה[א]פטרופסים הנכבדים יחיו, אם כי המנוח ז"ל מסר לכם את הונו ונתן לכם כח רב לעשות בו כחפצכם, עם כ"ז אין לכם הרשות לעשות בו כאוות נפשכם, ומחוייבים אתם להביט אל מהותו ודרכו ולאמוד את דעתו, התבוננו נא אם המנוח ז"ל הכיר את מי מגדולי הרבנים האשכנזים, אם גם ידע את מקומם, אם אליהם פנה אף פעם א' בכל עת וזמן שהיו דרוש לו, אם המה הרבנים חשבו אף מחשבה א' אודותו ואודות ענייניו הרבים, אם בשום פעם השתתפו בצערו, ואם חלו ורגשו איזה פעם בכל הגלגולים והסיבובים אשר קרו במשך שני חייו

שעד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. נכתבה בעפרון, בלי תאריך ובלי פניה בראשה. ומדובר כאן בעזבון הגביר ר' ישע' ברלין מריגא (ראה לעיל — אגרת צד אליו, ובהנסמן בהערות שם), שנפטר בלא בנים ומסר עזבונו לאפוטרופסים.

לקמן באגרת תמח, כותב רבנו לאפוטרופסים הנ"ל: "מכתבם מן כ' אייר תער"ג נכון הגיעני במועדו", ומהתוכן שם נראה שבאגרת כ' אייר תער"ג כבר באו לאיזה הסכמה בענין זה, א"כ נכתבה האגרת שלפנינו לפנ"ז. אך ההחלטה הסופית לא היתה עד חורף תרד"ע, כדלקמן אגרת שצב".

באגרת שלפנינו כותב "בעת אסיפת הרבנים בפ"ב... ואח"כ קראתם לריגא... ומאז עד עתה מרבים עליכם מכתבים" הרי שכבר עבר (בעת כתיבת אגרת זו) זמן מסוים מעת אסיפת הרבנים בפ"ב, שהיתה באדר עת"ר. ואפשר שנכתבה בחורף תער"ג, ו"מכתבם מן כ' אייר תער"ג" הוא מענה למכתב שלפנינו.

אגרות נוספות בענין זה — לקמן תמד. תמז. תמח. תמט.

ז״ל, בכל זמן שהי׳ דרוש לעצה או לרחמים הלא פנה רק אל כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה אשר אליהם הי׳ מסור ונתון בכל לב ונפש, ולפניהם גילה כל תעלומות לבו, ומהם ביקש עזרת ה׳ בגבורים, וכנודע קרבו אותו ביותר ויחדו תפלתם עליו ובכל עת היו לו לעזרה בעזה״י, ועתה על הדבר אשר כבר מוכן באו הרבנים האשכנזים ורוצים ליטל חלק בראש בדבר שאינו שייך להם כלל. הביטו וראו בכתבי החשבונות בימים מקדם כמה נתן המנוח ז״ל לישיבת תו״ת וכמה נתן לישיבת האשכנזים, וכפי השערתי כל הנתינות לישיבת אשכנזים לא יגיעו לחלק א׳ מחמשים מה שנתן לתו״ת, ואיך אתם חושבים להשוות תו״ת להישיבות דאשכנזי׳ וע״פ החלטה הנ״ל יוכל להיות שלהם יהי׳ עוד יתרון.

שערו בנפשיכם אם הי׳ עזבון מאחד מגבירי אשכנזים (אשר ודאי כבר הי׳ כזאת במשך השנים האלו), האם יעלה על דעתי לתבוע חלק על ישיבת תו״ת ומה גם לעמוד אתם שוה בשוה, וכאשר אחד המיוחד מאנ״ש אשר חננו השי״ת לעשות צדקת ה׳ בחלק מהונו, איך ימצאו מקום בנפשם להעמיד עצמם ליורשים. אך אתם האפטרופסים בהנהגתכם נתתם להם מקום, כשהי׳ לכם דבר לשאול לא מצאתם בכל רבני אנ״ש על מי לסמוך כ״א על רבני אשכנז, הצרי אין בגלעד כו׳, ובעת אסיפת הרבנים בפ״ב מצאתם המקום מוכשר לפניכם לפתור שאלותכם דוקא מרבני האשכנזים ע״י ציר מיוחד, אשר באותו מעמד היו גם רבני אנ״ש, ולא מצאתם לנכון אפי׳ לצרף את מי מהם, ובזה נתתם אותם לבוז ולקלון בעיני רבני אשכנז, ואח״כ קראתם לריגא לפסוק השאלה ג״כ רבני אשכנז דוקא, ובכ״ז נתתם להם מקום רחב להתפשט על גוף ועצם הדבר להחזיק בידם, ומאז עד עתה מרבים עליכם מכתבים, ושולחים אליכם שלוחים, ובונים עליכם מצודת וחרמים, הושיבו בדובבעלין שנים אנשים הידועים ואורגים אריגות בסתר ובגלוי להמשיך את לבות אחדים מכם, גם מביאים רבנים לדבר ולתבוע, ואני לא בניתי ואי״ה לא אבנה בנינים ח״ו, גם לא כתבתי לכם עד כה ועפ״ע לא אכתוב עוד בזה, אבל אני בא בכח אבי היתומים (אשר בענין הזה המנוח ז״ל הוא היתום אשר לטובתו נמניתם לאפטרופסים) ועמ״ש בשו״ע חו״מ סי׳ ר״צ סעי׳ י״ז וז״ל צריך (אפטרופס) לחשוב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהם של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות שנא׳ סולו לרוכב בערבות כו׳ אבי יתומים.

אסיפת הרבנים בפ״ב: ראה אודותה לעיל אגרת קעט, ובהנסמן בהערות שם.

אני מאמין אשר ח"ד ז"ל בכח נתינת ומסירת נפשו אל כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה, ובזכות מעשיו הטובים שעשה בחיים, נשמתו היא בקירוב אליהם בעולם העליון, ואתם במעשיכם לא תגרמו לה שתתבייש ח"ו ולא תוכל להרים ראש לפני רבותיו הק' ואדרבא עליכם להשתדל להעלות נשמתו אל הנקודה האמיתית אשר אלי' נמשכה בחיים חיותו.

שעד*

[אד"ש תער"ג]

ב"ה

כבוד ידידי כו'

ברכת יעקב אע"ה יעמוד לו בעזרתו ית' ויהי' אי"ה במנוחה ויצליח לו השי"ת בכל פרט

ידידו

שז"ב

שעה

ב"ה אור יום ב' ער"ח ניסן תער"ג לפ"ק מענטאן

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י

אחדשה"ט, אני מברכו בברכת מז"ט בעד כלולת בתו תי' למז"ט,

שעד*

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. [צילומו לעיל — מבוא ע' 17].

האגרת נכתבה ברמז, שכנראה קשורה לענינים שהשתיקה יפה להם. בלי תאריך ופניה בראשה [שנרמז בתיבת כר] והחתימה שונה מכל שאר החתימות שהגיעו לידינו, שכנראה גם זה כדי להסתיר את שם הכותב. ומ"מ ברור, מתוך הכתב, שנכתבה ע"י רבנו.

האגרת נכתבה למוה"ר בנציון רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.

בראשה נרשם, ע"י מקבל האגרת: „מענטאן. 13/3 13", היינו שנכתבה ע"י רבנו בהיותו במענטאן, ונתקבלה ב־13/3 13 ללוח היוליאני, שחל ביי"ז אד"ש תער"ג.

שעה

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקסז, וצילום חלקי מגוכתי"ק שם ע' תקסו. ונעתקה גם ב.המשפיע" ע' ער. ונשלמה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

מז״ט, יתן השי״ת שיעלה זיווגם ליפה ויהי׳ בנין עדי עד בדור ישרים זרע ברך ד׳, ויהי׳ באריכות ימים ושנים טובים ונעימים ובהצלחה ברו״ג, וכבודו יקבל נחת מהם ומכל צאצאיו יחיו בכל הפרטים ברו״ג.

מכ׳ כבודו נכון הגיעני לרוב עונג, ומשום איזה ענינים נמשכה תשובתי עד כה, נהניתי מאד מהפ״ש מהישיבה אשר עושים ומתעסקים היטיב בתורה ובעבוד״ה. יחזק השי״ת מוחם ולבם לעסוק בתורה הנגלית והנסתר דא״ח שיוקלט היטב במוחם ויאיר נפשם בעבודה שבלב לעבדו ית׳ באמת בלב שלם לשמור ולעשות ולקיים כו׳.

ות״ל אשר עלה בידינו בדבר הנחלאות להעמידם על שמי. יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה, וכל המתעסקים בזה יברכם השי״ת בכה״ט ברו״ג, ויראו עינינו בקרב בהרמת קרן עה״ק חברון תובב״א במצב הרוחני והגשמי, וחפץ ד׳ בידינו יצליח בכל פרט.

ובדבר עניני הכולל הי׳ בינינו בזה הרבה חילופי מכתבים עם בני יחי׳ בדבר הועד, ושלחתי אליו מכתב לב״ד הרש״נ יחי׳ וביום א׳ שבוע העברה נסע ידידינו ר״מ ראזנבלוים נ״י עם המכ׳ לבאב׳. אולי נשתוה לעשות ועד מיוחד ... ובבואינו אי״ה לביתינו שלו׳ נראה אי״ה להחליט הדבר ולעשות הועד, והשי״ת יהי׳ בעזרינו ויצליח לנו בכל פרט.

בריאותי הוטב ת״ל, במשך היותינו פה הייתי ג״כ בפאריז ושאלתי אצל פראפ׳ ות״ל מוצאים הכל כשורה ונתנו סדר הנהגה, ומחר אי״ה אנחנו נוסעים מפה לברלין ונשבות אי״ה בברלין, וניסע אי״ה משם במוצש״ק ונבוא אי״ה לביתינו שלו׳ יום ב׳ הבע״ל, והשי״ת יצליח דרכינו.

אני שולח מוסג״פ עשרה רו״כ מהדאק׳ קארענבלום מויסבאדן, והם שייכים אל הכולל ונצרך לשלוח איליו קבלה כפי האדרעס

הנחלאות... שמי: השוה לעיל אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם. וב,המשפיע״ ע׳ לג מעתיק קטע מאגרת נוספת בנד״ז, מי״ט שבט:

״... ת״ל אשר נגמר מסירת הנחלאות על שמי למז״ט, יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה בכה״פ ברו״ג. ויעזור לנו השי״ת להגדיל ולהרחיב קנינינו בעה״ק חברון ת״ו, ויהי׳ בזה הגדלת והרחבת עה״ק במצבה הרוחני והגשמי, ושיושלם רצון כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זיע״א...״.

בדבר ענני הכולל: השוה לקמן אגרות שעז־שפ.

הרש״נ: האדמו״ר מבאברויסק.

שלמטה, ובקשתי לכתוב לו לביתו משלומו ובריאותו ומכל הנעשה אתם לטוב, ואיך תהי' סדר נסיעתו לשלו' ולהצלחה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש ויחוג את חהמ"צ הבע"ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו וש"ב ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

Dr. Korenblu[m]
Taunus str. 35

שעו

ב"ה אח"פ תער"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס יר"א כו'
מו"ה חיים משה יהודא ליב נ"י

מכתבו נכון הגיעני לפ"ד אינו כדאי שתסע לחו"ל לאיזה מרחצאות, כ"א שיהי' כבודו על איזה דאציע טובה וישגיח על עצמו באכילה בדברים הנאותים לו ויטייל באויר טוב, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שעו

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
חיים משה יהודא ליב: לנדא מקורניץ. אגרת נוספת אליו — לקמן שפא.

שעז

[סיון תער״ג]

כבוד ידי״ע הרב המפורסם ווח״ס נכבד יר״א כו׳ מו״ה שמואל נ״י

אחדשה״ט, כת״ר ראה או שמע או ידע, כי בכל מרוצת השנים שעברו הייתי מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם וכו׳ . . . כאיש אשר אין בפיו תוכחות וכל גל וגל שעבר עלי נעניתי לו ראשי, אך כאשר עתה ההבערה לחלק יצאת ונבדלו מתוך העדה ובנו במה לעצמם . . . ע״כ לבד הועד המיוחד מרבני ונכבדי גבירי אנ״ש אשר בחרתי להיות לי לעזר והם ישאו אתי במשא כל הענינים בעזה״י, הרימותי מהם שבעה רועים רבנים יושבים כסאות למשפט והם, הר׳ דצערניגאוו או בנו הר׳ דניעזין, הר׳ דסוראז הר׳ דקרעמענצוג הר׳ דפאלטאווא, שני הרבנים דחאראל, והר׳ דיעקאטערינאסלאוו אשר עליהם יוטל החוב הקדוש לעיין ולפקח בעניני תמן בעניני התקונים הן במצב הגשמי והן במצב הרוחני, ולצאת לעזרת ה׳ בגבורים ברוח בער וברוח משפט, ותהי ראשית מלאכתם להתאסף בעיר קרעמענצוג לא יאוחר מן יום ג׳ יו״ד תמוז הבע״ל להמתיק נועם שיח סוד ולדון בכובד ראש ובמתינות נמרצה על כל השאלות והספקות אשר נצבו כמו נד לפנינו איך להשיב תורפי דבר, אם להזמין ולתבע לד״ת, ואם לעשות חקירות ודרישות [ולמחוה עיניהם ולמשמע אזניהם ישפט על כל] הענינים [והחשבונות] או לחדל כו׳ וד[״ל], ולדון על הע[בר איך לכלות

שעז

נעתקה מצילום כת״ק [ההתחלה וסיום; וכל האגרת בכתב סופר] אגרת דומה נכתבה, כנראה, לכל הרבנים הנזכרים לקמן. העתקה נדפסה ב„המשפיע״ ע׳ רב.

ממה שמזמינם לאסיפה ביו״ד תמוז [תער״ג] נראה שנכתבה במשך חדש סיון. בכ״מ נחתך הגליון, ונשלמו התיבות — בין חצאי רבוע — ע״פ העתקה.

לתוכן הענין השוה אגרות שעח־שם דלקמן.

שמואל: גוראר׳, הדיין דחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל נה, ובהנסמן בהערות שם.

הר׳ דצערניגאוו׳: הרב דוד צבי חן.

הר׳ דנעזין: הרב מנחם מענדל חן.

הר׳ דסוראז: הרב יהודה ליב הכהן שפירא.

הר׳ דקרעמענצוק: הרב יצחק יואל ראפאלאוויץ.

הר׳ דפאלטאווא: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו.

שני הרבנים דחאראל: הרב אלעזר משה מאדיעווסקי והרב שמואל גוראר׳.

הר׳ דיעקאטרינאסלאוו: הרב לוי יצחק שניאורסאהן (אבי כ״ק אדמו״ר שליט״א).

את] הקוצים מכרם ד' ולסקל את אבני הנגף וצ[ורי] המכשול מדרך העולה בית א־ל [ולע]תיד לחזק את בדק הבית, לתקן ולשכלל ולכונן את בית ד' עמלו [בו]ניו בו [כ"ק] רבותינו זצוקללה"ה, זכותם יעמד לנו שהשי"ת יעשה רצוננו כרצונו ית' ויבטל רצון אחרים כו'.

סמוך לבי בטוח כי לא ישיב דברי ריקם וישיב [לי תיכף] בקבלתו מכ' דנא הסכמתו ע"י טעל"ג לבא למקום המוגבל ליום הנ"ל ועוד אוסיף לבאר אי"ה בהתאסף ראשי עם, ע"י מכתב וציר נאמן.

בטח לא ימנע כבודו א"ע מלבוא אל האסיפה ופעולתם הטובה ירצה ד' ויהי' בהצלחה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שעח

[ניסן־סיון תער"ג]

ב"ה

אחדשה"ט בעת האחרונה נתפזרו ונתפרדו על כל העולם חבילות חבילות שמועות זרות ומבהילות מוציאי דבת הארץ ח"ו העדר אמונה בהממונים דמסחר האתרוגי' אשמות ומעילות, והנני מודיע נאמנה לכל מאן דבעי למידע אמיתתן של דברים אשר כל הדברים האלה המה שקרים מוחלטים כו' ומחלוקת ומבקשים פניות עצמן בכיבוש המסחר ובהשתררות בלתי מוגבלת, ועשו את המסחר עצמו ואת הממונים למטרה לחצי רעתם ר"ל, ובקרוב יבוא אי"ה ביאור רחב ע"ז ויתבררו אי"ה כל הדברים. ואתם ידידיי כו'

שעח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. מהתוכן נראה שנכתבה לפני ובסמיכות לאגרת שעט דלקמן. מלשון הסיום „ואתם ידידי כו" נראה שזוהי טיוטה לאגרת ארוכה יותר להמתעסקים במעות כולל חב"ד.

שעט

ב״ה יום ה׳ י״ב תמוז תער״ג
ליובאוויטש

כבוד הנכבד העוסק במלאכת הקדש במסחר אתרוגי
ארה״ק מוהרז״ד יפה נ״י וואסטערמאס

אחדשה״ט

כאשר רבים שואלים ודורשים איך להתנהג עתה בשילוח דמי האתרוגים דתמן ע״י הערעור אשר מחדש יצא בקול רעש והמולה ומלא הארץ ומלואה, וע״כ עפ״י כל הענינים שבאו לפני בעניני תמן אוכל להגיד ולהודיע, כי הממונים דמסחר האתרוגים באה״ק כנים הם ועושים מלאכתם באמונה, ורואי החשבונות הגי׳ הנכבדים כו׳ מר״ה שלום שמחה שיינפינקל נ״י ומו״ה יצחק חאגיז נ״י העידו לפני כי החשבונות כלם ברורים נכחים וישרים אין בהם נפתל ועקש, והגי׳ רש״ש שיינפינקל הנ״ל הודיע כן כמה פעמים עפ״י הבירורים שעשיתי בזה.

ומוציאי דבת הארץ לשקר עשו עט שקר סופרים ועמל ואון כתבו מחשבונות מזויפים ובדוים לחלל ולבלע את הקדש ולפסע על ראשי עם קדש ולהפריע את העושים והמעשים מעבודתם ומתהפכים בתחבולותיהם לכבש ולהשתרר כו׳, ואינם חסים על הירוס המסחר ח״ו הנוגע לאלפי נפשות.

והנני לחזק ידים רפות, חזקו ויאמץ לבבכם לחזק את בדק הבית

שעט

נעתקה מגוכתי״ק [הסיום: הטופס — מימיוגראף, וההתחלה — כתב סופר] שבאוסף המכתבים.
העידו לפני... עפ״י הבירורים: המכתבים שלהם נדפסו (מימיוגראף) ע״ג גליון בפ״ע:
יום ג׳ ז׳ טבת תערג

אחדשכ״ק, הנני בזה לאשר את החשבון מהכולל חב״ד השולחים כעת למרן כ״ק מן No. 1 עד No. 20, אשר אנכי עיינתי בהם, והמה מכוונים בדיוק כפי הפנקס .טאגע בוך״ אשר עפ״י רוב חתומים בח״י המקבלים בעת קבלם המעות ואין בהם ח״ו שום ספק.

שלום שמחה שיינפינקעל

גם אנכי דקדקתי ועיינתי בהחשבונות הנז׳ ובהפנקסאות ומצאתי הכל על נכון.

יצחק חאגיז

יום ג׳ ערב חג שבועות תרע״ג

ג״ק מן ער״ח .... כו׳ כו׳ ואוכל להודיעם כי שבע רצון הנני, באשר הכל נעשה בצדק והנני מוכן לשרתם בכל עת כפי אשר תשיג ידי כו׳.

ש״ש שיינפינקעל.

אשר עמלו בוניו בו כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה, ומסירות נפשם ומאדם על זה כידוע, ובזה יתאחדו ויתקשרו ברוח נפשם הק'.

ואת כסף הקדשים המקובץ תשלחו עפ"י האדרעס הקודם „סלאנים שלאנק", ובעיירות שנוסעים משולחים ימסרו את כסף הפדיום להמשלוחים, ויהי' לבם נכון בטוח אשר יגיע למטרתו הק', ואל תשנו ח"ו כי כל המשנה כו'.

בטוח אני בכבוד' אשר יעש' כאמור לעיל ובגלל הדבר הזה יברכ' השי"ת בכל הטוב ויצליח בכל ענינ' ברו"ג.

וייטיב להודיע מפעולותי' הטובות עפ"י האדרעס הרשום מטה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

אדרעס:

М. Розенблюму Любавичи Мог. Губ.

שפ

בעז"ה יום ד' יו"ד מנ"א תער"ג
ליובאוויטש

כבוד ידי"ע הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א
כש"ת מו"ה שמואל נ"י

אחדשה"ט. אחרי אשר ... בהכרח להתאסף שנית לקרעמענצוג ליום ט"ו מנ"א הבעל"ט, לבחר ועד חדש בפה חו"ל לנהל המסחר דתמן ולגמור את אשר החלו באסיפה הקודמת.

סלאנים שלאנק: השוה לעיל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם.

שם

נעתקה מצילום גוכתי"ק [ההתחלה וסיום; וכל האגרת בכתב סופר] אגרת דומה נכתבה, כנראה, לכל הרבנים הנזכרים לקמן.

בכ"מ נחתך הגליון, והושלמו התיבות, בד"א, בין חצאי רבוע.

שמואל: גוראר'י, הדיין דחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל נה, ובהנסמן בהערות שם.

הנאספים יהי׳ מהרבנים שי׳ שהי׳ באסיפה הקודמת: הר׳ דצערניגאוו ובנו הר׳ דניעזין יחי׳, הר׳ דפאלטאווא יחי׳, הרבנים דחארקאל יחי׳ [והר׳] דקרעמענצוג יחי׳ ונוסף עליהם הר׳ דראמען יחי׳.

אי״ה בהתאסף ראשי עם אכתב להם עוד את כל הדרוש.

סמוך לבי בטוח, כי בקבלתו מכ׳ דנא ישיב בטעלעג׳ הסכ[מתו לבוא] למקום הנ״ל ליום המוגבל.

בטח לא ימנע א״ע מלבוא ליום הנ״ל, ויתן השי״ת שיהי׳ בה[צלחה] בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שפא

ב״ה אור יום ב׳ כ״ב מנ״א תער״ג לפ״ק

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס נכבד יר״א כו׳ מו״ה חיים משה יהודא ליב נ״י

מכתבו נכון הגיעני. לפ״ד העיקר צריך שיתנהג באכילה כפי שהורה לו הנסיון מה שטוב לו בעזרתו ית׳. ונר׳ שצריך למעט בשתיית חלב, ולאכול אורז עם חמאה, גם הערקולסעס טוב, ובד״כ יאכל מעט מעט כמה פעמים ביום, וטוב לשתות אייכעל קאקאו בלא חלב, ויהי׳ ביותר במנוחה על מקום א׳ בלי טלטול, ויניח קאמפרעס עם מעט אפיום, ומאכלי בשר אם לא כבד לו צריך לאכול מעט בשר עוף או בשר עגל ולכה״פ המרק מהם. והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הר׳ דצערניגאוו ... קרעמענצוק: ראה לעיל בהערות לאגרת שעז.
הר׳ דראמען: הרב חיים ישעי׳ שניאורסאהן, באדמו״ר מוהרש״ב מרעציצע.

שפא

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.
חיים משה יהודא ליב: לנדא מקורניץ. אגרת נוספת אליו — לעיל שעו.

שפב

[תער"ג?]

בעזה"י

הנה לא טובה השמועה אשר שמעתי מהשינוי הגדול הנעשה באולם בית מדרשינו ע"י החדשים שמקרוב באו ועליהם נספחו גם מהקודמי' ומצא מין את מינו, מהם אשר לימוד החסידות אצלם רק לצאת י"ח לבד מפני רוח המושל השולט עליהם וכעול ומשא כבידה היא להם וממילא אין להם בזה שום הרגש פנימי כלל וכלל, אשר תכלית הלימוד הזה הוא בכאו"א להאיר נפשו באור חיי החיים בהרגש אלקי המובן ומושג בלימוד הזה, וחי בהם בחיי נפשו וחיי גופו, והוא שיתעורר עי"ז נפשו האלקית בהתעוררות אלקי לאהבה את ה' בבחי' קירוב ודביקות באלקות (ומובן אשר התעוררות האהבה היא ע"י ההתבוננות והעמקת הדעת כנודע, וכל זמן שלא למד הרבה ואינו יודע העניינים על בורים א"א שתהי' ההתבוננות כדבעי, ואל יבהל האדם על נפשו להתחיל בהתבוננות בעוד שלא נגמר כל צרכו בידיעת העניינים היטיב, אמנם זאת היא פעולת הלימוד הטוב אשר גם בעוד שאינו שייך עדיין להתעסקות פנימי, ה"ה מאירה נפשו באור אלקי, כי בלעדי זאת הנה"א היא בהתעלמות ואינו בהתגלות כלל (והו"ע אשר נשמה באפו כו') ובפרט מחשכת הבעריות והחומריות המחשיכים נפשו, וע"י הלימוד בעניני אלקי' בידיעה והשגה טובה, הנה"א יוצא מחשכת החומריות, וגם מתגלה בעצמו מהתעלמות שלו, כי נר ה' נשמת אדם והתורה אור היא מאירה את נר ה' להיות בהתגלות, והולך ואור עד נכון היום, הוא היום אשר קוינוהו להתעסקות פנימי במוח ולב, כי ההתגלות והארות נפשו שע"י הלימוד הטוב היא המכשרתו להתעסקות פנימי שיוקלט אצלו הענין בהנחה טובה ויאירו במוחו

שפב

נעתקה מצילום כת"ק, בלי תאריך, ואולי יש להתאימו להמסופר ברשימת הר"י דוייקאבסאן ע"ה „בשנת רע"ג הי' חבורה של תלמידים שהיו מקילים בעניני הסדרים... תיכף אחר לימוד הדא"ח היו עומדים להתפלל במהירות... ובאים בזריזות ללימוד הנגלה... והי' אי שביעות רצון מהנהגתם הלזו. הר"ש קוראטין דיבר עד"ז עם כ"ק אדמו"ר נבג"מ וא' שא"צ ריבוי תלמידים במספר של מאות, מסתפק הוא במספר של עשרות אבל יהיו כראוי להיות, וגרשו את התלמידים הנ"ל מהישיבה... ע"י ריבוי הפצרות נתקבלו חזרה ע"י הבטחות להטיב הנהגתם". שתוכנו מתאים להמבואר באגרת שלפנינו.

ובכל אופן נכתבה לאחר שנת תרס"ד — שבה נכתב הקונ' עץ החיים הנזכר כאן, ולפני תרע"ו — שבה עזב רבינו את ליובאוויטש.

ולבו ויתעוררות בהתעוררות אמיתי כו׳) ויחי׳ גם גופו ונפשו הבהמית שלא ירצו לחיות בחיי בהמי, כ״א מעט מעט יזדככו ויתקרבו אל האור כי טוב ויחיו ג״כ בחיי האלקי וכמ״ש לבי ובשרי ירננו כו׳, וכ״ז נקנה דוקא בלימוד הטוב, והוא כאשר נתון ומסור אל הלימוד ויודע ומשיג היטיב מה שלומד והענינים נחקקים בלבו ומתאחדים עמו, אשר לא כן הוא בלימוד שבדרך עול ומשא שהוא כמעשה קוף בעלמא בלי שום ידיעה והרגש ואין בזה שום תועלת כלל, והחשכות וההתעלמות היא כמו שהי׳, ואדרבא מתגבר מזמן לזמן, ועוד גורמים ח״ו רעה לעצמן אשר מתרגלים בלימוד הזה כקריאה בספר, ואין להם אח״כ החוש להלימוד הטוב ואם ינדבם נפשם ללמוד כדבעי צריכים יגיעה יתירה והלואי שיגיעו לזה, ומהם אשר אינם לומדים חסידות כלל, ועוד מבלבלים לאחרים בשיחות ודבורים, אלו ואלו אינם מסורים לתכלית הכוונה בהתייסדות אגודתינו, ואינם נכנעים תחת ההשגחה, רק כעומדי׳ ברשות עצמן בהנהגתם הפנימי והחיצוני, ועוד זאת שמאגדים אגודות לעצמן ומתחזקים ומתבצרים בדרכם והנהגתם לבלי היות נכנע אל ההנהגה הכללית.

ואני כבר ביארתי בקונט׳ עץ החיים תכלית מטרת כוונתינו בהתייסדות אגודתינו, ועתה הנני להודיע גלוי אשר אין אנחנו מוותרים בשום ענין ואופן על אמתת מטרת כוונתינו, ומי שלא יחפוץ בכוונה זו לא לנו הוא, ואין בית מדרשינו כהפקר ח״ו לכל, להחזיק בקרנותיו מי שאינו כפי רוחנו ואמיתת כוונתינו.

וע״כ אם חפצים אתם בחייכם, תתנו עצמיכם ללימוד החסידות כדבעי, ותקבלו עליכם עול ההשגחה הן בלימוד החסידות והן בלימוד הנגלה, וחותם אמת חותם קבעומ״ש יהי׳ עליכם בלימוד התורה ובתפלה וכל היום, ובזה תעלו אי״ה מעלה מעלה.

ואתם המנהלים והמשגיחים תבררו הדבר היטיב ותלקטו אחד לאחד ותראו אם באמת ובתמים מסורים המה אל אמיתית הכוונה הפנימית, והמתעקש בעצמו לבלי למסור א״ע תרחיקו מאולם ביהמד״ר, והשי״ת יתן בלבם לקבל עליהם עומ״ש שלימה ולהיות עובדי ה׳ באמת ובלב שלם כו׳.

שפג

[תער"ג?]

ב"ה

כבוד ידידיי אנ"ש ווח"ס ונכבדים יר"א כו' די בכל אתר ואתר ד' עליהם יחי'

אחדשה"ט. אחיי ורעיי שמעו אלי וישמע אליהם ה'.

כבר מלתי אמורה בקונטרס עץ חיים בענין הכרח לימוד פנימיות התורה ואין האדם יוצא ידי חובתו כלפי שמיא בלמוד חיצוניות התורה לבד, לפי שהתורה בכל ההלכות הערוכות לפנינו, נתלבשה בענינים גשמיים, ואינו נראה ונגלה בה האור האלקי, ומצד ההתעסקות בהענינים הגשמיים, ובשכל והשגה גשמיות, יכול לשכוח ח"ו על ה' נותן התורה, וישכח שהיא חכמתו ורצונו ית'.

ופנימיות הענין בזה הוא להיות דתושבע"פ היא אילנא דטו"ר, ולא שהתורה עצמה היא ח"ו אילנא דטו"ר, כי אם מצד התלבשות שנתלבשה בטו"ר לברר בירורים, וכמו להבדיל בין הטמא ובין הטהור והאסור ומותר ונתלבשה בטענות של שקר לברר האמת מתוך השקר והוא להפריד הרע מן הטוב ולדחותו ולברר את הטוב להעלותו למעלה כו'.

ומצד התלבשות זאת רבו בה ההעלמות וההסתרים המעלימים על האור האלקי וכאשר אינו נרגש האור האלקי שבה, יכול להדבק בהרע

שפג

נדפסה בהתמים חוב' ג' (נח [290]), בצירוף צילום התחלתה וסופה בכת"י. קונ' עץ החיים (קה"ת) ע' 82. ס' התולדות של רבנו ע' 176.

בכותרת התמים שם: "הנני מדפיסים... משנת תרע"ג ע"ד התעוררות לימוד תורת החסידות..." בהקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקונ' עץ החיים "מכתב... מעין "בכנ" וקיצור מקונטרס עץ החיים, ובמדה ידועה, המשך אליו".

לקמן באגרות תיב: תטו כותב ע"ד "המכתב כללי" ששלח "לכל עיר ועיר של אנ"ש" ומהתוכן שם נראה שהמדובר במכתב הכללי שלפנינו, וא"כ הוא מחורף תרד"ע.

גם באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ז' שבט תרפ"ה):

"אשר כל אחד ואחד מאנ"ש שי' דבכל אתר ואתר ישתדל ויתחזק בדבר קביעות עיתים ללימוד דא"ח בחבורה וכמבואר במכתבו הק' משנת תרע"ד בארוכה". שכנראה, הכוונה לאגרת שלפנינו, וא"כ נכתבה בשנת תרע"ד. וצ"ע.

ח״ו וכמו מי שמוציא הלכה שאינה אמיתית, שזהו מצד העלמת האור (דבשופטני לא עסקינן היינו במי שבכוונה מעוות דרכו כו׳ ר״ל) (וכידוע דכללות ענין היגיעה בתורה הוא שנתחדש על ידי הכאת הסלע, דהרי נאמר ודברתם אל הסלע ואמרז״ל שנה עליו פרק אחד, ואז הי׳ מאיר אור האמת בתורה בגילוי ולא הי׳ צריכים ליגיעה כלל וכמ״ש בת״ז תי׳ כ״א דנ״ג ב׳, וע״י ההכאה ירדה התורה ונתלבשה בלבושים המעלימים וצריכים יגיעה רבה לבא אל האמת כו׳ וכמ״ש במ״א) וכנודע דתלמוד בבלי נק׳ חשך וכמ״ש במחשכים הושיבני ואמרז״ל זה תלמוד בבלי מפני ריבוי ההעלמות בריבוי קושיות וסתירות, שבנקל יכול ליפול בטעות ולהוציא הלכה שאינה אמיתית (וכאשר בתלמוד בבלי בא אל אמיתתא אדרבה יש בזה יתרון אור כו׳ וכמ״ש במ״א).

וכן הוא בכחות מצד הלבושים המעלימים ומצד העלם והסתר אור נפשו האלקית יכול להדבק ח״ו בהרע, שנעשה בבחי׳ ישות וגסות הרוח על ידי עסק תורתו, שזה היפך הכוונה לגמרי בעסק התורה, ולא די שאינו מברר ומדחה את הרע אדרבא מגביר את הרע ר״ל, והו״ע ולמשמאילים בה כו׳ כי שמן ימינו יקרא שהו״ע האהבה והביטול בבחי׳ הנחת עצמותו שנעשה ע״י התורה כו׳ (עמ״ש בלק״ת סד״ה בהעלותך הא׳) וההיפך מזה הו״ע ולמשמאילים בה ר״ל שמוריד נפשו ומוריד תורתו כו׳.

ועיקר הדבר הזה הוא בזמן הגלות שהחשך יכסה ארץ, שהנ״א נעלם ונסתר מאד בלבושי הנה״ב ואפשר י״ל שגם אור התורה הוא בהעלם יותר בזה״ג ועמ״ש בלקו״ת ד״ה ואהי׳ אצלו אמון פ״ד בעניך וימינך מקרב חיקך כלה חוקך כתי׳ שלא תהא מלובשת ומתעלמת בתורה כו׳ והתגלות אה״ר בזמה״ג הוא ע״י פנימי׳ התורה, ועמ״ש בד״ה ושמע אבי׳ את נדרה שההתגלות היא ע״י דקדוקי סופרים, ועמ״ש בד״ה ושאבתם מים דרוה״ב בענין דברי סופרים דתושבע״פ שרשה מבחי׳ חכמה, ולפ״ז י״ל דבד״פ בפנימיות התורה הו״ע לימוד החסידות כו׳ וכמ״ש במ״א.

ואשר ע״כ ההכרח הוא לצרף ולחבר גליא שבתורה באילנא דחייא דהיינו פנימיות התורה שלא ירדה ולא נתלבשה בדברים הגשמיים, אדרבה היא מדברת בענינים רוחניים בסדר השתל׳ ונראה ונרגש בה האור האלקי, והיא כנשמה לגוף אל חיצוניות התורה.

וגם הלא זה כל האדם להיות עבודה שבלב להאיר ולגלות אור נפשו האלקית, ולתקן מעשיו לזכך גופו ונפשו הטבעית כו׳, שזהו ע״י

פנימיות התורה וכמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח ומביאה ללב שלם כו'.

וגם עסק התורה הלא צ"ל באהוי"ר ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא, אשר כ"ז הוא ע"י פנימי' התורה כו'.

וזהו הטעם אשר פנימיות התורה נתגלה בדורות האחרונים דוקא, וכמ"ש באגה"ק סי' כ"ו בשם האריז"ל דעתה דוקא מצוה לגלות פנימיות התורה כו', ולכאו' וכי עתה הוא דאכשור דרא יותר מכמו בדורות הקודמים.

אלא אדרבא מפני שנתרבו ההסתרים ביותר, ע"כ מוכרח יותר הלמוד דפנימיות התורה, דבדורות הראשונים מצד מעלת נשמתם שהיו נשמות גבוהות ולא היו נתפסים בגשם שהי' מאיר בהם אור נשמתם, גם בחיצוניות ראו אור ה' שבה, ולאורה נסעו והלכו מדרגא לדרגא כו', ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, פי' בן חורין הוא חירות מהיצה"ר ושעבוד הגוף ונה"ב (שז"ע השעבוד כמ"ש בתו"א ד"ה מים רבים בִּפי' נח).

משא"כ בדורות האחרונים בנשמות נמוכות ונתפסים בגשם, שבאה הנשמה וכן התורה בריבוי העלמות והסתרים, ואינם רואים כלל את האור כי טוב אין טוב אלא תורה כו' וע"כ מוכרחים לפנימיות התורה אשר יסודתה בהררי קדש פנימיות ח"ע בחי' תעלומות חכ' כו', אשר לא נתלבשה ולא נסתתרה בלבושים המעלימים והמסתירים ונראה ונגלה בה האור כי טוב ועמ"ש בתו"א ד"ה כי אתה נרי בהענין והוי' יגי' חשכי כו'.

וכמו בלוחות שניות שנתוספה ריבוי תורה שזהו דוקא מפני שירדו במדריגתן, ע"כ צריכים לריבוי תורה ששרשה במדרגה גבוה יותר, (וכמ"ש במ"א שהתגלות הפרטים שרש ההמשכה היא ממדרגה גבוה הרבה יותר מן הכלל כו') ונא' ע"ז ויגד לך תעלומות חכ' כפלים כו' וכמ"ש במ"א.

וכן הוא בזה"ג דור אחר דור, הנה בכדי להאיר החשך הגס צ"ל אור גדול יותר, והו"ע פנימיות התורה שמאיר בה האור שלא בבחי' הסתר כו', ובאור זה דוקא נחי' גם בעסק חיצוניות התורה, ובכל דרכנו נדעהו, שנדע את ה', ומה ה' דורש מאתנו, הן בתפלה והן בעסק התורה ובקיום המצות והנהגת כל היום בכל פרטי מעשנו וכאשר נתבאר כ"ז באר היטב בקונטרס הנ"ל.

ב) והנה עוד בשנים הקודמות התאונן כ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה נבג״מ (בהקדמת ד״ח) על מיעוט עסק החסידות ואנן מה נענה אבתרי׳ בעתים אלו אשר כמעט נעדר העסק לגמרי ורק א׳ בעיר כו׳ אשר ינדבו לבו ללמוד דא״ח לפרקים ועתים רחוקים כמו בש״ק קודם התפלה לטעום טעם מעץ חיים, וגם אז הנה בדד יושב בלי חבר וריע, ולומד רק בהשקפה כמו שמעביר על הסדרא ואינו מגיע לעומקן ואמיתתן של הדברים, כמו בלמוד חברים יחד אשר איש יחד פני רעהו, ומשתדלים להבין ולהשיג הדברים הדק היטב באמיתית הכונה, וגם באים לתוכן הענין היוצא מזה בעבודה שבלב, שזהו תכלית אמיתית הכונה. לא כן בלימוד ביחידות ברובן של בנ״א שאין בזה שום אור וחיות כלל, והתעיף עיניך בו ואיננו שמיד יוצאים הדברים ממחו ולבו ואין מזה שום בכן ושום תכלית לעבודה שבלב בפועל.

וגם אם יתעורר לבבו להתפלל בש״ק אחר הלימוד הנ״ל, לא ימצא בעצמו מה לחשב במה להתבונן ועם מה להתפלל כאלו לא למד כלל, לפי שבאמת הלמוד הוא כאלו אינו כו׳.

ואוי לענים אשר כך רואות עזיבה כזאת, אנחנו אשר בחסדו ית׳ חסד חנם נתן לנו חמדה גנוזה חמדה יקרה תורת הבעש״ט ז״ל, אשר נתגלה לנו, בעצם טהרה כעצם השמים לטוהר כו׳ ע״י רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ.

בדורות הראשונים נתקרבו ונתדבקו בהאור הגדול באשתדלותא רב וסגי ובאתדכאותא דגרמי׳ כו׳ ובערה בהם אש ה׳ שלהבת י״ה בבחי׳ אור המאיר לעצמו ואור המאיר לזולתו וכולם חיו בה בחיות פנימי ועצמי.

ומה מאד ידאב הלב לראות אחרת בדורותינו אלה אשר כמעט נעלמה מעין כל חי, וביותר יכאב הלב על אחינו אשר יחסרו ח״ו הטובה הזאת, אבן יקרה הנתלה בצוארינו, לא נהנה לאורה ח״ו.

והלא עלינו ליתן חשבון לנפשנו, אנחנו אשר זכינו להיות תלמידי רבותינו הק׳ הרי מחויבים אנחנו בלימוד תורתם הק׳ חידוש תורה שנתחדשה על ידם, וכמו שהחובה על כאו״א מישראל לעסק בתורה, כן עלינו שכם אחד על אחינו החובה לעסק בלמוד החסידות, ובהעדר הלמוד החסידות במה אנחנו חסידים, ובמה אנחנו מקושרים לרבותינו הק׳ וחלילה חלילה לנו שלא לקבל את הטוב אשר גמלנו ה׳ ופנימיות אור תורתו הק׳ נטע בתוכנו ע״י עבדיו הנאמנים הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ, ומה נאמר ביום שידובר בנו כו׳.

ג) וזה גם כן גרמא בנזקין בהעדר העבודה עבודה שבלב זו תפלה אשר זה תכלית כונת החסידות לעבוד את ה' עבודה שלמה במוח ולב בהתעוררות אהוי"ר כל חד וחד לפום שיעורא דילי'.

והשיעור הוא ענין הידיעה והשגה וההתבוננות אלקי כו', וכמ"ש בלק"ת פרשת מטות ד"ה עיני כל בפי' מאה"ז ע"פ נודע בשערים לפום מה דמשער בלבו כו', ולפי"ע ההשגה וההתבוננות כערך הזה הוא ההתעוררות באהוי"ר כו'.

אשר גם בדורותינו אלה מחויבים אנחנו בזה, ואדרבא בעקבות משיחא שאין תורתנו קבע עיקר העבודה היא התפלה וכמ"ש באגה"ק בקו"א בד"ה הנה לא טובה השמועה, ומבואר שם שהיא חובה של תורה ממש והיינו להתבונן בתפלה בפסוד"ז וברכות ק"ש בעומק הדעת ולעורר האהבה המסותרת שתהי' בהתגלות הלב כו'.

ועי"ז פועל בירור וזיכוך כחות הטבעים דנה"ב (כמ"ש באגה"ק הנ"ל) שלא להמשך אחרי התאוות ותענוגי העולם, ושלא יהי' העולם תופס מקום כ"כ, ומכ"ש שלא להיות משוקע בזה ח"ו הן בעסק מו"מ והן בכל עניני הגוף והחומרי, ואדרבא יגביר הצורה על החומר שתכלית חפצו יהי' באלקות ועניני אלקות דהיינו תורה ומצות, ועניני הגשמיים יהיו בדרך טפל ובלא לב ולב.

והיינו שגם בהנה"ב זאל אזוי רעכט ווערין ובכל דבר יהי' תכלית כוונתו לש"ש כו' אשר כל אלה לא רחוקה היא כו' וקרוב הדבר מאד לכאו"א גם עתה, ובפרט לפמ"ש באגה"ק הנ"ל שזה עיקר העבודה בעקבות משיחא, ואין הקב"ה בא בטרוניא כו' וכמ"ש מזה בקונטרס הנ"ל.

וכ"ז הוא דוקא כשעוסקים בלמוד החסידות וכמ"ש באגה"ק הנ"ל בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח ומביאה ללב שלם כו'.

וע"פ פשוט הוא שהרי צריכים לידע את הענינים במה להתבונן ואיך להתבונן, ואז יוכל להתעורר באהוי"ר כו' וכמ"ש בר"ח שצריכים לידע את הנאהב ועי"ז תהי' האהבה, וכן ביראה וכמ"ש בקונטרס הנ"ל.

ופנימיות הענין הוא שלבד הידיעה הנ"ל שבלא זה הרי א"א לשום דבר להיות (וכמו שא"א לסוחר בלא סחורה, ועל התורה נאמר כי טוב סחרה כו' והרח"ו ז"ל בהקדמת שער ההקדמה כ' וז"ל ונק' תורה ע"ש הוראה שהיא להורות על בוראה ית' מה הוא ומה ענינו

עכ״ל) הנה הלמוד הזה כשלומדים כדבעי ה״ה מביא לידי עבודה שבלב, מפני האור האלקי שמאיר ונגלה בזה, והוא המגלה כחות הנה״א, ועי״ז בא לידי עבודה אמיתית כו׳.

ד) והנה עוד באיזה שנים מקודם היו אברכים גם מבעלי מסחר שהיו מאריכים בתפלה בש״ק עכ״פ, אשר לבד השעה טובה הזאת בעמדם לפני ד׳ בתפלה בהתעוררות הלב במקצת עכ״פ הנה נשאר מזה רושם קצת על כל השבוע ועתה כמעט שזה נכחד לגמרי.

וידעתי את מכאוב עמנו אשר רבים לבם עוד יכאב ע״ז, ומצדיקים א״ע בטענות שונות ומהם ששוקלים דבר נגד דבר, וחושבים שיש בזה ענין לשם שמים, ומה שמפסידים כאן מרויחים במקום אחר, וא״א לפרט הדברים אבל ידעו נאמנה שכ״ז הן טענות ודרכים של שקר, ויצא שכרם בהפסדם, וסוף סוף אין עבודה ומתגשם ומתעבה ומתרחק כו׳.

אך גם הפנוים מעסק כמו האברכים הסמוכים על שולחן אביהם וגם המלמדים והזקנים רובם ככולם מסתפקים במה שמתפללים עם הצבור הן בחול והן בש״ק ויו״ט, ואינם נותנים נפשם כלל על העבודה המוכרחת ונחוצה להם בנפשם ממש.

(וגם זו רעה חולי בשנים אלו אשר האברכים אחר החתונה אינם רוצים לאכל משל אביהם ומיד מטרידין עצמם במסחר (ועל פי הרוב מחפשים בתחלה ענינים כאלו).

וזה רק מצד הנהוג כך בדור הזה להיות יש ודבר בפ״ע, ומהם שיש להם טעמים ע״ז אך הרצון קדום אל הטעם (וכמ״ש בד״ה החלצו, רנ״ט).

אבל הכי בשביל זה נברא האדם בעולם לאכול ולשתות ולעשות מסחר, והלא כאו״א צריך לחפש ולהגיע אל התכלית היינו תכלית בריאתו בעולם.

וכמ״ש העיקרים דתכלית כל דבר הוא להגיע לשלמעלה ממנו, ותכלית הדומם שיהי׳ ממנו הצומח, ותכלית הצומח הוא שנכלל בחי׳ ותכלית החי הוא כשנכלל במדבר ותכלית המדבר הוא הדבקות באלקות כו׳.

והלא בימי עלומיו עכ״פ צריך לנחול כבוד בנפשו, אין כבוד אלא תורה ועבודת ה׳ דאז הנה גם כשילך אח״כ בעניני העולם לא יסור טעמו וליחו ממנו[1].

והעדר העבודה מורגש עוד יותר מהעדר הלמוד, ומעט מזעיר המה העוסקים בעבודה, ואם ימצא מי שמאריך בתפלה קצת, קלא אית לי' ואלו ואלו ממללים ראו זה מתפלל, (וזה מכביד עוד על המתפלל) אשר תמורת זה הי' להם יותר ויותר לדבר על העדר התפלה, היינו על העדר עבודה שבלב.

והסיבה על כל זה הוא העדר למוד החסידות ואם הי' לומדים חסידות בלמוד הנרצה הי' ג"כ עבודה נכונה, וזה בזה תלוי.

ה) והנה בשנים האחרונות בכמה עיירות קבעו אנ"ש שיעורי למודים בגפ"ת בכנופי' בביהכנ"ס, ודאי טוב ויפה הדבר הזה ויישר חילם.

אבל בזה אינם יוצאים כלל ידי חובתם בעסק החסידות ועבוד"ה זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, דשניהם צריכים להיות (ועסק החסידות הוא בכלל עבודה, כי היא המביאה לידי עבודה כנ"ל) ועכשיו העיקר היא העבודה וכמשנת"ל בשם האגה"ק בקו"א.

ובודאי צריך להיות למוד הנגלה (וכמ"ש בקונטרס הנ"ל דזמן הלמוד צ"ל בנגלה יותר והוא מהמבואר באגה"ק סי' כ"ו) אבל דוקא כאשר אתה עמה יהי' למוד החסידות והעבודה עפ"י החסידות, והן זהו עיקר העבודה בעקבות משיחא, ומפני שגם ללמוד הנגלה בכדי שיהי' באופן הנרצה מוכרח לזה עסק החסידות וכאשר מבואר בקונטרס הנ"ל.

ובדרך הלצה אמרתי אשר בהשלשה עמודים שעליהם העולם עומד תורה ועבודה וגמ"ח, על הגמ"ח הסכים הנה"ב מכבר, ובשנים אלו הסכים ג"כ על התורה כי גם זה אינו מפריע אותו מעבודתו עבודת פרך ר"ל שמעביד את האדם, רק את העבודה אינו מניח לפי שזה הוא נגדו ולעומתו ממש כו' וכן הוא גם כן בעסק החסידות שבכלל עבודה נחשב כנ"ל.

ובין כה וכה יעברו הימים והשנים ללא תורה ולא עבודה והדבר מתעלם ומתחלש יותר, ומה יהי' הסוף מזה.

ו) ועל כן על כל הדברים האלה, אתם ידידי ה' חזקו ואמצו ויתקיימו בכם ובזרעכם נחלת קדוש ישראל אביכם, נחלה בלי מצרים אשר הנחלנו רבותינו הק'.

התעוררו והתעודדו בכל עיר ועיר קטנה וגדולה לקבוע למודים

בחסידות באסיפה וקיבוץ יחד, בזמן מיוחד ובמקום מיוחד, בבית הכנסת מקום תלפיות שהכל פונים אליו.

ואל יביטו על מיעוט המתאספים, טוב כשיהיו שנים או שלשה יחד, ובזמן לא רב יאספו אליהם אי״ה הרבה, ואחריתם ישגה בעזרתו ית׳.

ובעיירות גדולות יקבעו למודים באיזה בתי כנסיות, למען יהיו סמוכים ונראים להמתפללים בבתי כנסיות אלו ויתחברו אליהם אי״ה.

ז) וחוק קבוע יהי׳ ללמוד בכל יום ויום פרק תניא בין מנחה למעריב או תיכף אחר תפלת ערבית, והאומר את הפ׳ תניא לא יחכם בהתחכמות של סכלות להרחיב בו הדיבור, לדקדק בתיבותיו ואותיותיו ולהשכיל בהם השכלות הבדוים מלבו.

ולהשומעים לי אני מזהיר בזה אזהרה גדולה שלא ללמוד תניא באופן כזה.

ידוע ומפורסם הוא שאין לך תיבה ואות בתניא שאין בהם תילי תילים של כוונות בעמקי סתרי התורה אבל זה הי׳ ידוע רק לרבותינו הק׳ ומביאורי כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ על איזה פרקים יכולים להוציא איזה דברים בהבנת התניא ולא עלינו היא המלאכה הזאת.

ואם הי׳ בכחי כמעט הייתי אוסר באיסור גמור להשכיל השכלות בתני׳ כי לבד זאת שלא יגיעו לעומקן ואמיתתן של הדברים, וקרוב יותר שאין האמת כן בכוונתו הק׳, הנה זה גורם הפסק הלמוד וגם מוציא את לימוד התני׳ מכוונתו האמיתית.

ואם גדולי החסידים נ״ע למדו תני׳ באופן כזה, ודאי הי׳ להם בזה דברי קבלה, ובד״כ אין אנו מדברים אודותם, והם יושבים בג״ע ונהנין מזיו תורתן ועבודתן כו׳.

ורק בעניני עבודה יכולים להרחיב הדיבור בלמוד התני׳ כאשר מפורש שמעתי מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ אשר עניני עבודה שיכולים לקשר בדברי התניא. עם היות שאין זה הכוונה האמיתית בהדברים האלו, מותר לדבר ולהרחיב בהם הדבור.

ומכל פרק צריכים ליקח (ארויס נעמען) תוכן הענין אם יש בו דרך עבודה או התבוננות פרטיות או עצה פרטיות.

ולבד זה לקבוע זמן על למוד לק״ת וכה״ג בלילה וליל ש״ק (או

קודם אור הבקר או ביום ש"ק) ומוש"ק, באלו הג' זמנים יהי' חק קבוע בל"נ ללמוד יחד איזה שעות רצופות.

וכל דרוש יחזרו עליו עוד הפעם, ואם הענין דורש יחזרו עליו כמה פעמים.

וטוב לקבוע זמן ללמוד גם באחד מימי אמצע השבוע.

ובכל עיר ועיר יעשו בזה תקנות בתוקף קיום הדבר ויכתבו בספר כל המתנדבים לבא אל הלמוד.

וגם יאספו ביניהם איזה סכום מעות שיהי' שמן למאור וכה"ג למען שלא יהי' שום מניעה ועיכוב ח"ו אל הלמוד.

ויהי' חובה על הרב והשוביי"ם והמלמדים והאברכים שיבואו אל הלמוד בכל הזמנים האלו ומי שלא יבא יענש ע"ז.

וש"ק אחר המנחה ידברו דא"ח בע"פ אם הרב או אחר מהיודעים לדבר, והמדבר יכין עצמו ללמוד תחלה היטב ולהבין הדברים לעצמו ואיך להביאם אל הזולת, ויכלכל דבריו באופן שיהי' מובן הענין להשומעים, ויסדר הדברים בסדר נכון ויכוון הדברים לעצמו, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב כו'.

והתקנות שיעשו בזה בכל עיר ועיר כנז' לעיל טוב שיהיו קבועים על כותלי בית הכנסת.

ובכל יומא דפגרא יתאספו בביהכנ"ס וידברו ביניהם בעניני עבודה איש את רעהו יעזרו ויחזקו לעבוד את ה' ולתקן נפשם כו'.

והשי"ת יהי' בעזרנו לבוא ולהגיע אל שלימות כוונת רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ ואור תורתם הק' יאיר פנימיות נפשנו ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

כ"ד אוהבם וידידם אמת החפץ בחייהם והצלחתם מקווה ומצפה לראות בקרב בהרמת קרנם ברו"ג, אוהב דבק מאח לעובדי ה' באמת דו"ש וטובתם מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שפד

ב״ה יום ד׳ ז׳ תשרי תרד״ע לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד מחו׳ ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. בטח ימשך השמיעה בהסט׳ הגבוה עד אחר יו״ט הבע״ל, ומסת׳ יכתוב כן להאדוואק׳ ואחר יו״ט הבע״ל צריך כבודו לנסוע אי״ה לבודאפעסט, ובלתי ספק אצלי שבאם הי׳ כבודו בעת בירור המשפט הי׳ המשפט באופן אחר, רק שהי׳ בלתי אפשרי הדבר, וג״ז הוא מן השמים, אמנם עתה יהי׳ נצרך לו לנסוע אי״ה כנ״ל, ותקוותי חזקה שיפעול אי״ה לטוב בכל דרישותיו והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח.

לאחיו מחו׳ ידי״נ יחי׳ אכתוב אי״ה וגם אשלח חזרה המכ׳ לו או לכ׳.

על הנסיעה לתמן אני חושב שיתן ק״כ רו״כ. גם יש אצלי ענין של צדקה ג׳ ויתן לי כבודו ע״ז נו״ן רו״כ והשי״ת ימלא כל משאלות לבבו לטוב בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לו השי״ת החתימה וגמ״ח ברו״ג כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שמד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מ׳כ: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
להאדוואק׳: = עו״ד.
לבודאפעסט: השוה לעיל אגרת שלה.

שפה

[תרד"ע?]

ב"ה מוצאי יוהכ"פ

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל נ"י

אחדשה"ט. כאשר גיסתי הג' הכבודה הר' תי' עניני' מסובכים קצת בדבר העזבון מבעלה גיסי הרה"ג ז"ל, ויכול להיות אשר תצטרך טובה בזה מכבודו. אני מבקשו בבקשה כפולה שכאשר תדרוש דבר מכבודו בזה יעשה נא ויהי' לו לטובה ולמצוה רבה, ומראש הנני לו בתודה רבה על טיב מפעלו והשי"ת יצליח לו בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לו השי"ת הגמ"ח ברו"ג כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שפו

[ה' מ"ח תרד"ע]

הצמר לשלוח פאסאשזירסקע סקאראסט למאסקווא על שם

Сукон. фабрикантъ Л. Я. Гинзбургъ

והקוויט' לשלוח ע"ש רז"פ יחי'

Залко Персицу

Ильинка Ипатьевскій пер. домъ №14

שפה

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בלי פירוט השנה, וראה לעיל שסב — אגרת תנחומין לפטירת בעלה, וא"כ יש מקום לשער שהאגרת שלפנינו נכתבה בשנה שלאח"ז.

שמואל: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

גיסתי: הרבנית שיינא ברכה דוליצקא, וראה לעיל שם.

גיסי הרה"ג: נפתלי הירץ דוליצקא.

שפו

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין, ועל המעטפה: מרדכי גורעוויץ, קורנין. והתאריך בחותמת הדואר: 23x13 — שחל ה' מ"ח תרד"ע. ומתוכן הענין נראה שהצמר נשלח עבור טוית טליתות, שר' אלחנן מאראזוו הי' מתעסק בהם בליובאוויטש. והשוה האגרת שלאח"ז.

על שם: ל. י. גינזבורג.

קוויט': = קבלה.

רז"פ: ר' זאלקא פערסין.

שפז

ב״ה

לידידי ר׳ אלחנן נ״י

אחדשה״ט.

ידידינו ר״א שו״ב נ״י קנה עבורי ג׳ פוד צמר נקי, וישלחם לליובא׳ בכוונה לעשות ציצית, אבקשו להודיעני אם באפשר לעשות בליוב׳ חוטי צמר המוכשרים לט״ק, ואם יכולים לסמוך על משה טלית׳ניק שיעשה ט״ק בתכלית ההכשר.

והנני ידידו דו״ש מלונ״ת תכה״י

שלום דובער

שפח

ב״ה כ״א מ״ח תרד״ע לפ״ק
ויען

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלו׳ ת״ל נעכטין ערך שעה ג׳ ביום, דער פארין איז גיוועזן גוט ת״ל, מיר האבין פון ווארשאוו גינומען שלאף וואגן איז הגם ניט פיל גישלאפין דאך רוהט מען זעך אביסל אויס אז מיא ליגט רוהיג, דא האב איך נאך גאר נישט גיטאן, איך רעכן אי״ה יום א׳ צוא פארין אין בודאפעסט, מיא זאגט אז דא איז אייך פראן גוטע דאק׳, איך וועל זעהען אי״ה ויא צוא טאן און ויא מיא וועט טאן יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה.

שפז

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין, בלי תאריך. ר׳ אלחנן התעסק בליובאוויטש בעשיית טליתות בין השנים תער״ב־תרע״ז, ור׳ משה הנזכר לקמן הי׳ הטווה. והשוה אגרת שלאח״ז.
אלחנן: מאראזאוו. אגרת נוספת אליו — לקמן תקכז.

שפח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

איך בעט דיך זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ שרייבין אונז פון דיין גיזונד ויא איז דיא קאפ דיא צייטן. גם ציא האסט דוא גימאכט דיא קאמפרעסן פון דעם הֵייבענטַאהל מיטטעל. והשי״ת ישלח לך רפו״ש בקרב און זאל דיך שטארקין בכל פרט ותהי׳ בריא אולם.

היום איז גיקומען לפה ר׳ מאנש מאנעשסאן פון ויעסבאדען, מפה וועט ער עפ״ע פארין לפאריז.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שפט

ב״ה כ״א מ״ח תרד״ע לפ״ק
ויען

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלו׳ ת״ל תמול שעה 3.10, לאנדא בא מויעסבאדען בקר והמתין עלינו על הבאהן, דער גרעניץ איז גיוועז גאר עבליעך הקאפייען הי׳ כמו שניתנו לנו בוואַרשוו כן נתננו אנחנו אותם בויען. מתאכסנים אנחנו בהאטעל נוי יארק והיום קבלתי געמיזן סויפ אך ר׳ אהרן ימלא אי״ה כל הדרוש. היום בא לפה ידידינו הרמ״מ מא״ז יחי׳.

ביום א׳ הבע״ל אסע אי״ה לבודאפעסט ונראה אי״ה, מקווה אני לקבל אי״ה מכם טע״ג מבואך שלו׳ ומשלו׳ בו״נ שיינא תי׳, ובטח תודיעיני במכתב איך הי׳ נסיעתך מוואַרשא עם הסקארין או

שפט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

רמ״מ מא״ז: ר׳ מנחם מאניש מאנעסזאן.

מבואך לשלום: שכנראה נסע עם רבנו ללווותו עד וואַרשא, ומשם המשיך רבנו לויען וכ״ק בנו חזר לליובאוויטש.

בו״נ: = בתך ונכדתי.

סקארין או הקוריייער: רכבת מהירה.

הקורייער, ואם הי׳ לך פליאץ מרווח, ותכתוב לפה כי עפ״ע יהי׳ נצרך להתמהמה פה איזה ימים וכשניסע ישלחו למענטאן. גם תודיעיני אם התחלת לעשות אודות הזאל.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שצ

ב״ה יום ג׳ כ״ה מ״ח תרד״ע לפ״ק
ויען

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מווארשא ומליובא׳ קבלנו לרוב עונג, את הפראפ׳ דבודאפעסט משבחים אותו, ודוד שרייבער מהלל אותו מאד, אמנם גם בפה יש פראפ׳ גדולים במקצוע הזאת, אך הייתי אצל דאק׳ בפה ג״כ מהמומחים, ואומר אשר גם מהשיניים יש בהם רקבון יכולים להניח כי שרשם חזק, רק צריכים לעשות בלאמבעס ובאחד להעמיד שן על שטיפט שנשאר עומד תמיד, וכאשר לע״ע חזק אצלי בל״נ שלא לעשות בלאמבעס אין שן כנ״ל מהטעם הידוע לך, וגם לפי דבריו דרוש ע״ז ערך חדש ימים, ע״כ החלטתי לע״ע לנקות השיניים וליקח קארין א׳ אשר ממנו החניכים נפוחים, והתחלתי היום הנקיון לעשות אצל הדאק׳ הנ״ל ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה. הדאק׳ אומר שיתן לי איזה דברים לחזק אי״ה החניכים לבלי יתפעלו כ״כ מקור וכה״ג.

כפה״נ נהי׳ אי״ה פה עוד כשבוע, ומקווה אני לקבל מכם מכתבי׳ לפה, ובשבוע הבע״ל תכתבו אי״ה למענטאן פאסט רעסטאנט. בקשתי לכתוב לנו מכתבים תמידים מבריאותכם ושלומכם הטוב, גם נא

שצ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

לכתוב לי מבריאות כ״א מורתי הר׳ תי׳ אם נשקט אצלה כאב הראש, והשי״ת ישלח לה רפו״ש ויחזקה.

ר׳ אברהם בא היום בקר.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ״ש נ״ד האברך היקר והנעלה מו״ה בנציון נ״י.

שצא

ב״ה אור יום ד׳ י״א כסלו תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 7

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. באנו לפה שלו׳ ת״ל יום א׳ ערב שעה 12¼, בפרטיות בדבר ראם כתבה לכם או״ח תי׳. אלו הייתי חושב מקודם לנסוע הייתי עושה הכנה לזה באיזה הכירות מויען או מבודאפעסט, כי לפי השערתי נמצאים שמה מכלי הקדש, רק שאינו מראים הדברים היקרים, בהזמן לא הפסדנו מאומה בנסיעתינו, רק טורח הנסיעה הי׳ יותר מבאם היינו נוסעי׳ דרך מיילאנד.

בבואינו לפה מצאנו לשמחת לבבינו מכתביכם נו׳ 7, 8, 9, 10. ות״ל בעד שלומכם הטוב, והשי״ת יעזרינו להתבשר זמ״ז בשו״ט ולהתראות

נ״ד... בנציון: שניאורסאהן. גיסו של בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. השוה לקמן אגרת שצב.

שצא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

האגרות שצא־תכב [אלו שהם אל בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע] ממוספרות, והוא מספר האגרת שכתב לו אביו רבנו, בעת שהותו בחו״ל בחורף תרד״ע [עד״ז לעיל אגרות רמח־רנב].

האגרת שלפנינו מסומנת „N. 7״. שש האגרות הראשונות — מסדרה זו — לא הגיעו לידינו. ואפשר שבחשבון זה נכללות האגרות שפט; שצ דלעיל.

גם אגרות כ״ק בנו — אליו — היו ממוספרות, כנזכר כאן „מכתביכם נו׳ 7, 8, 9, 10״.

ראם: רומי, שם נתעכבו דרך נסיעתם מויען למענטאן.

או״ח: = אמך וחמותיך.

דרך מיילאנד: דרך הנסיעה (מויען למענטאן) דרך מיילאנד, ראה לעיל אגרת שכ.

בחו״ש. תמול שכרנו דירה באותו החצר שדרנו בו שנה העברה, רק ווילא אחרת שיש בה מעלות על הקודמת ועתה אנו עוסקים בדבר החימום, כי זה התעסקות גדולה בארצות החמים, החום הבא מלמעלה טוב ויפה מאד ... ובבית בפרט בלילה אינו מספיק, והאש הבא מן ההדיוט, ובפרט מההדיוטים הצרפתים אינו מחמם רק לשעה קטנה, ומ״מ תקותי שבמשך הזמן וועלן מיר אוסטראייען שיהי׳ אי״ה חם.

נכון הדבר לעשות רשימה מהכפולים ונצרך למוכרם או להחליפם.

בדבר הביבליאטעק דויען, איזה שעות קודם נסיעתינו הי׳ לאנדא אצל הדאק׳ מינץ וא״ל אשר דודו לע״ע אינו מסכים על המקח, ואמר לו לבוא בעוד איזה ימים, וכפה״נ הוא מסכים על מקח, וחושב לפעול על דודו שיסכים ג״כ. רציתי לראות את התיבות, וא״ל מינץ אשר המה תיבות גדולות, בקשתי את לאנדא שיהי׳ אצלו, ואם יהי׳ מוסכם יודיעני בטע״ג ואשלח לו המעות אי״ה. פראכט עולה מויען לווארשא ב׳ קראן שמונים העלער מכל 100 קילא. אוללמאן לא קבל מאומה מהביבליאטקע הלזו, הוא עוסק בהספרים דייעלעניק, ומשם הוא מוצץ ומושך דברים יקרי הערך, התעסקו הוא עם הביבליאטעקאר שנמסרו שמה הספרי׳, א״ל שנמצא שם שבלי הלקט כת״י המחבר ז״ל ער באט עבורו שני מאות קראנען, הבטיח לי אשר איזה מכת״י שיקבל אי״ה שם בהיותו על החתונה, ישלח אלי לפה מה שאבחר לקנות יתן לי.

הש״ס הפאטאגראפי׳ ידוע לך שהוא מהש״ס דמינכן שהוא יחיד בעולם ש״ס שלם כזה, אמנם איזה מסכתות נמצאים כת״י אחרים הקודמים לכת״י הנ״ל, ועתה עשה א׳ פאטאג׳ מהבבות שהמה כתיבה קודמת הרבה מהש״ס הנ״ל. היופי של הפאטאג׳ – אומר אוללמאן – שעולה הרבה על הפאטאג׳ הנ״ל, ונעשה רק ע״ה חתיכות, והשיג א׳

אוסטרייען: נסדר.

רשימה... להחליפם: השוה לעיל אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.

פראכט: = דמי משלוח.

אוללמאן: „גיסו של בן ידידינו... הרש״ג יחי״ (לקמן אגרת תיח).

יעלעניק: כנראה, של הביבליוגראף אהרן יעליניק (מו״ל ביח המדרש).

שבלי הלקט כת״י המחבר: ? — רשימת כמה כת״י מס׳ שבלי הלקט — בהקדמת באבער לספר זה סוף סי״ג. ידוע גם כת״י מס׳ שבלי הלקט שנכתב בחיי המחבר — באוסף ששון (מס. 539 — אהל דוד ע׳ 159), שממנו נדפס הס׳ שבלי הלקט מהדורת מירסקי (נ״י. תשכ״ו).

הש״ס הפאטאגראפי׳: ליידן תער״ב, הנ״ל אגרת שס, ובהנסמן בהערות שם.

פאטאג׳ מהבבות: צילום כת״י המבורג. תיאורו — בהקדמת דקדוקי סופרים למס׳ ברכות ע׳ 38. הצילום נדפס בברלין תרע״ג. ראה גם לקמן אגרת תיח.

מהם, ואמר שישלח אותו לפה לר[אותו], ואם יוכשר בעיני ביכולתי לקבלו והוא ישיג אחר עבורו, ויעלה אחר ניכוי הפראצ' עד ג' מאות מארק, וכשישלח אותו אראה אי"ה.

כדאי לעשות הרשימה בהעקט' שיהיו איזה עקזעמפ', ולתת ריווח שיהי' באפשר למלאות הקנוים עוד – בעזרתו ית'.

על יתר הדברים אשיב אי"ה במכ' הבא.

בטח נתת להר"ן מריאשין יחי' בר"ח, ותודיעיני נא מבריאותו והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב.

ונא להודיעיני בכ"ע מבריאותם ושלומם הטוב לעונג נפשינו.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז הדו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שצב

ב"ה אור יום ב' כ"ג כסלו תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 12

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך נו' 19 נכון הגיעני לרוב עונג, ועתה אשיב אי"ה על הנו' 18.

דבר סאסניצא ... לפ"ד ההכרח אשר ידידינו יאזרו כח ויעשו אגודה מיוחדת וגבאי מיוחד, ולא יתפעלו אם גם ראשיתם יהי' מצער,

---

הר"ן מאריאשין: ה"ר נחמן הכהן הגבאי.

שצב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
בין אגרת זו (נו' 12) לשלפניה (נו' 7) חסרות 4 אגרות נוספות אל כ"ק בנו, שלא הגיעו לידינו.
דבר סאסניצא: גביית מעות אה"ק שבעיר זו.
אגודה מיוחדת: השוה לעיל אגרות קמט. ובאגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, למוהריי"ד פרומקין

רק יעשו סדר נכון, והיינו שהגבי' תהי' ע"י אנשים שיעשו בזה בשקידה וידברו ויעוררו בזה, ובעת הראשונה תהי' הגבי' בכל חדש ויתאספו הכסף אצל הגבאי, ובודאי יתחדשו מקומות להוסיף בהם שופרות. גם יתעסקו בהסביבה אשר מסת' יש סביבה השייכה אל העיר, יסע אליהם ר' שלום פייגין יחי' ויקבע שופרות ויעוררם בזה. והעיקר להתעסק בזה בתוקף ובחריצות ובעזרתו ית' יעשו אי"ה חיל.

ידידינו הראמ"ד יחי' כמדומה לי א"צ תוספות כח, כי חזק הוא, ובכל הענין הוא הולך ועושה בתוקף ... לפ"ד צריך הראמ"ד לנסוע לריגא, ולעשות קץ וסוף בדבר המעות המונחים, וכאשר בלי ספק ירצו לחלק המעות ... עוד יש לדבר בענין הזה, ואניח אי"ה על המכ' הבא בעזרתו ית'.

כעשרה ימים קודם נסיעתי כתבתי להרב מונק לברלין בדבר המקוה פה שיעורר את הפעריין דהמבורג, אם נתקבל מאתו מכתב תשובה תשלח לי. גם רצוני לכתוב אודות זה להרב ברייער, וטוב לכתוב גם לידידינו וואלף וראהטשילד שיעוררו את הנ"ל, ונעלם ממני האדרעס שלהם. על השרייבטיש שלי מונח לוח קטן דאשתקד ובתוכו מונח נייר עם האדרעססע של ראהטשילד, והשאר אם תדע תודיעיני, ונא להודיעיני משלומכם הטוב ומכל הנעשה אתכם לטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

נהניתי מידיעתך בדבר גיסך ונ"ד היקר יחי' אשר הוא שוקד על לימודו, יחזק השי"ת מוחו ולבו לתורתו ועבודתו ית'.

מה נעשה עם בני ידידינו ר"ז פערסיץ נ"י, אם לומדים בטוב, והשי"ת יחזק לבם.

אדרעס הוילא שלנו נכתב בטעות בר' וצ"ל בפ'.

Villa Passerel

(א' ויחי): לפ"ד ולפי הצעתי בהכרח להתחלק למען היות כולל בפ"ע ... שינתן להעיירות שזולת חברון ג"כ, רק שעיקר המושב יהי' חברון.

הראמ"ד: הרב אלעזר משה מאדייעווסקי.

לריגא... מעות המונחים: השוה לקמן אגרות שצבי. שצו. תב. תד. תי. תלג.

גיסך ונ"ד: — בן־ציון ברבי אברהם מקעשינוב באדמו"ר מהרי"נ מנעזין באדמו"ר הצ"צ.

שצב*

ב״ה אור יום ד׳ א׳ דחנוכה תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 13

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך נו׳ 21, 22 נכון הגיענו לרוב עונג, ונהניתי מאד אשר קיימתם שמחת החג בטוב. גם הנני נהנה מאד אשר הבנות יחיו התעסקו בעריכת השולחן לפני החסידים המזומנים ומסת׳ גם הבלתי מזומנים כולם אהובים כו׳. יתן השי״ת שיהיו יר״א באמת ויתנהגו בכה״פ כפי רצון כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע, ומקוה אני לקבל עוד ידיעה פרטיות משמחת החג באולם הגדול.

קבלתי תמול מכתב מריגא שבקרב הימים יעשו אסיפה כללית בדבר שילוח המעות, וכותב ר״מ הורעויץ שהמה רוצים לחצות המעות. שלחתי היום בקר טע״ג לידידינו הראמ״ד נ״י שיסע תיכף לריגא, והיום כתבתי לו מכתב בארוכה, והשי״ת יצליח דרכו ויפעול לטוב.

מפני שבקרוב יגיע זמן סעודת הערב אקצר הפעם.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

שצב*

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

שמחת החג: - יט כסלו. וברשימת הר״י דוויקאבסאן ע״ה מספר ע״ד יט כסלו זה: יט כסלו לא הי׳ האדמו״ר בליובאוויטש, ההתוועדות התחילו בליל ח׳ אור ליום ט׳ כסלו. אצל ר׳ שילם קוראטין נולד בן אשר הברית מילה הי׳ ביי״ט כסלו. כ״ק אדמו״ר הריי״צ התכבד בסנדקאות, וקראו שמו שניאור זלמן. כמעט כל הזמן מט׳ כסלו עד אחר חנוכה היו התוועדויות אצל המשפיעים ועם אנ״ש.

מריגא ... שילוח המעות: השוה לעיל אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

הראמ״ד: הרב אליעזר מאדייעווסקי מחאראל. השוה לקמן אגרת שצז.

שצב

ב"ה אור יום ה' נר השני תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 14

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. קבלתי תמול ערב הטע"ג שלך, ומה שאתה כותב . . . לפי השערתי והכרתי בו אין ביכולתו לכסות דבר כ"כ, וידבר בזה אשר דעתם בהאגודה לתקן את לומדי הישיבות, ותוכנו וסגנון דיבורו כמדומה לי שגם המתנגדים יכולים להרגיש את הריח ויתעטשו כו'. וזאת צריכים לדרוש ולידע מה פעל ועשה.

בד"כ נפלא ממני מהו נסיעתו לפ"ב האם שם יראה יהודי רוסי' או שם יעשה נפשות להאגודה, האם את סלאסבערג וכדומה יקנה אל האגודה, לא ידעתי הכוונה . . .

מסתמא אקבל אי"ה מאתך מכ' פרטי אודות זה, ומסת' תשתדל לידע מה שאפשר לידע, והשי"ת ישמרנו מהמטיבים האלו ויהי' בעזרינו בכל פרט.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תיטיב ליתן דמי חנוכה למענדל קאנטער ג' ר' ולמענדל שמש א' ר'.

שצב

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
דעתם בהאגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם. וראה גם לקמן אגרת שצה.
סלאסבערג: הער"ד ה. ב. סלאסבערג. והשוה עד"ז לעיל אגרת רצג. רצז.

שצג

ב״ה נר השלישי תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 15

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך נו׳ 24 נכון הגיעני לרוב עונג. וכפה״נ לא נסעת לפ״ב, כי הטע״ג דיום ג׳ היתה מליובא׳, מה הי׳ תוצאות נסיעתך למאסקווא, ואם מידידינו הרש״ג שי׳ שמעת אודות סימן אפשר אתה יודע איזה פרטים בזה, ובטח תודיעיני.

כעת בפה ... יחי׳ וזוגתו תי׳, שהיא יושבת בסאן רעמא, והוא בא ימים אלו לסאן רעמא, ובא לפה להתראות, בטח נודע לך בדבר בתו שהיא כלת ... אשר אישה נחלה במחלה עזה ר״ל, והוא אשר מהמחלה הנסתרה (סיפעליז) ר״ל באה לו המחלה בהמוח והוא חסר דעה לגמרי ר״ל, ונמצא הוא בליצעבניצא בקיוב, ולרפאות זאת א״א רק שמאכילים ומשקים אותו ומשגיחים עליו, והוא בלי דעה לגמרי ר״ל, רק בגופו הוא בריא וחזק (יודע אני מקרה כזאת ר״ל שהי׳ במאסקווא ולא בזמן רב מת, אבל במקרה הזאת הוא בריא ומבריא מזמן לזמן והדאק׳ אומרי׳ שיכול לחיות כך גם עשרים שנה) והיא אסורה וקשורה כאלמנה חי׳ בלי שום עצה ותקוה כלל, כי ליתן ג״פ אינו בערך כלל, והיא חולניות מזה, ותובעת ואומרת שא״א לה לחיות חיים כאילו, והמה יראים מאד שח״ו כו׳, ורק דרך א׳ יש להתירה מכבלי האיסור אם יִמָצא שהקדושין היו קדושי טעות, כי לדבריהם הי׳ חולה עוד קודם הנשואין בעצם המחלה הזאת, והעלים מאתה לגמרי, ועוד אמר לאחד שמעלים מאתה מפני שבודאי לא תרצה והוא חפץ בה, ויש להם עדים ע״ז וראיות והוכחות (וכמדומה לי שהעד ששמע מאתו הנ״ל כבר איננו).

וזה צריך שאלה מגדולי הרבנים כמובן, אמנם גם לעשות השאלה הזאת הלא צריכים לידע פרטי הדברים דברי העדות וההוכחות אם יש להם איזה יסוד לעשות שאלה ע״ז, כי אם כל הדברים המה דברים הבנוים באויר הלא אין כלל מה לשאול להתיר ח״ו איש לשוק בלי גט,

---

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

ואם המה דברים יסודיים יכולים לעשות שאלה. וע־כ אמרתי להם שימסרו זאת לרב שיעשה חקירה ודרישה ויקבץ כל המאטעריאל לזה. וכאשר ימצא שיש בזה בכדי שאילת. יסע להרבנים הגדולים ויעשה השאלה ע־ז. או אפשר יביא הדבר לפני אסיפת הרבנים המיועדה להיות אשר עפ־ע יהיו בה אי־ה מנדולי הרבנים ובאסיפת כולם יעיינו בזה.

ולפ־ד טוב לזה הרב ר· נח (שכחתי שם חינוכו ובטח תודע על מי כוונתי) הוא הי· בקיץ העבר על הדאצי· כשני שבועות. ורמ־ר יחי· יודע אותו. כי לענין זה צריכי· איש נבון דבר ושיודע לדבר. וגם שלא יעשה ח־ו איזה מרמה בעד בצע כסף הן בעצם הענין ח־ו הן נגדם (כי כמובן אין מניעה מאתם להוזיל ע־ז סך נכון). והר־נ הנ־ל אינו חשוד ע־ז ח־ו. ויעשה את הדבר אי־ה באמונה וגם יכול לנסוע מעירו על איזה חדשים. וע־כ תאמר לר־מ ראזנבלוים שיכתוב איליו הענין ואם מוסכם הוא לעסוק בזה. רצונם שיבוא לסאן רעמא שימסרו כל פרטי הענין ואומרת (זוגתו של ... יחי·) שתתן מקורים איך לחקור ולדרוש הדבר.

לפ־ד צריך הר־נ יחי· להיות קודם כל בקיוב לראות אותו (ואם אראה היום את ... אשאלהו באיזה ליצעבניצע הוא (נמצא) כי בעוד שני שנים בערך מקודם. א־ל אביו ... כי יש זמנים שהוא ככל אדם. וצריכים לכוון את השעה. ואם כי המה אומרי· שלא יש כלל זמן כזה. מ־מ כדאי ונחוץ הדבר לפ־ד שיראה אותו איך הוא מצבו. ותראה שהרמ־ר יכתוב איליו תיכף ואת תשובתו (אפשר בטע־נ) בטח תודיעיני תומ־י.

אבקשך להכניס עבורי נילדע. ואת הליסט תשלח אלי. כי אפשר יהי· נצרך לי בחזרתינו לשלו· אי־ה. ובקשתי להודיעני מבריאותכם ושלומכם הטוב. או־ח תי· כתבה לכם תמול. גם אני שלחתי לכם מכ· תמול.

ותקבלו החוה־ש והברכה מאדה־ש כאוות נפשכם ואניך וחותנך וא־ז דו־ש מלונ־ח תכה־י

שלום דובער

אסיפת הרבנים המיועדת להיות: בניל אגרת קבה. ובהנכתו בהערות שם.
הרב ר· נח: כנראה הכוונה להרב נח מאנדיקאוסקע בין בראנאוויטש אלך ליוב — שם נבחר בעלה בניל. וראה אגלי טל ד 190 שהי· לו בסיכה ברבנו.
רמ־ר: ר בסה ראזנבלום.
אויה: אבד והכוונה.

אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע תשלה

שצד

ב"ה ג' דחנוכה תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. אה' אמי מורתי יקירתי תי' דיא וואך האבין מיר פון דיר מער קיין בריף ניהאט. אפשר וועט נאך היום זיין, איך בעט דיך זייער אה' אמי מורתי יקירתי תי' שרייבין אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

נעכטן איז בא אונז גיווען . . . יחי' עם זוגתו תי', זיא זיצט אין סאן־רעמא (דאס איז אין איטאלי' בערך א שעה מפה) און ער איז דיא טעג גיקומען, ער איז גיווען א חודש אין דרעזדען. ער זאגט אז ער האט זעך גוט פאפראוועט, ער זעט אויס גוט ת"ל. ער וועט אפשר פאר ברייננען א ביסל אין סאן־רעמא, זיי' האבין גינעכטיקט פה און ער האט גירעכנט נאך היום ארוף קוממען, ביז איצט איז ער נאך ניט גיווען, אפשר איז ער שיים אוועק גיפארין.

זיי האבין שטארק גיבעטין וועגין דער טאכטער, איך האב זיי' גיזאגט אז זיי' דארף דאס איבער נעבין א רב זאל מאכין חקירה ודרישה ציא מיא קען מאכן א שאלה אין דעם בא גרייסע רבנים, איך האב היום גישריבן לבו"נ יחי' ער זאל הייסן ר' משה ראזנבלוים שרייבין צוא דעם רב וואס איך זוממער גיזאגט, אייב ער וועט זעך אן נעממען אין דעם טאן וילן זיי' אז ער זאל קומען לסאן רעמא וועלן זיי' עם איבער נעבן דיא פאדראבנאסט, והשי"ת יהי' בעזרם.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ובנך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שצד

נעתקה פנוכת"ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אנרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנוסח בהערות שם.
וועגין דער טאכטער: הפזה אנרת סלסניו.
לבו"נ: = בני ובנדך.
פאדראבנאסט: הפרסים.

פ״ש דודתי הרבניות הכ׳ תי׳.

אייער נריס האבן מיר מקבל ניוועז לעונג. ובקשתי על להבא להודיעני משלומכם הטוב.

ב״א הדו״ש

חנ״ל

שצה

ב״ה אור יום ב׳ ו׳ דחנוכה וא׳ דר״ח טבת תרד״ע לפ״ק מענטאן

כבוד מחו׳ וידי״נ הנ׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתבו נכון הניעני. ויעזור לו השי״ת שיבטלו מאתו הקנס ויקבלו אצלו הסחורה. ויהפך לב כולם לטוב איליו ויתנו לו זאקאזין על להבא. ויתן השי״ת לכבודו מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל ענייניו.

בני יחי׳ כותב לי אשר הי׳ בפ״ב כעת . . . אודות האנודה. ואבקשו להודיעני מה פעל ועשה בפ״ב אם עשה אנודה מקומית בפ״ב או אסף כסף. ומה הציע מטרת האנודה. מה תהי׳ מלאכתה ברוסי׳. ולאן נסע הלאה. ולפ״ד איך יצטרפו לזה במדינתינו בלי רשיון מיוחד מהממש׳ על האנודה. היתכן אשר בני מדינתינו יתנו מעות. ואח״כ יבקשו טובות מהאשכנזים. ולפי ידיעתי היטיב באמיתת כוונתם היא צרה חדשה ר״ל אל היהדות. וזאת תהי׳ עוד הפעם ציונות בצורה אחרת. והשי״ת ישמרינו מהם.

בהיותי עתה בויען דברתי עם נכבדי אונגארן. והמה סרו מהאנודה ולא יאבו בה כלל וכלל. ואם איזה מנדולי מדינתינו מצטרפים לה הוא רק מהעדר ידיעה בתוכניות הענין. ומתרגשים ומתפעלים רק מהשם החיצוני. אנודת ישראל. התאגדות הכחות. ואינם חודרים אל הענין

דודתי הרבניות: נישל לצבזים. אשת הרבנית רבקה — בקבלת האורח.

שצה

נתינה בטבחיית שבשיתי המטבחים.

שמואל מיכל: סחורה. אגרות נפשות אלו — לעיל כה. ובכתבו בהערות שם.

אודות האנודה: הסיח לעיל אגרת שלה. ובכתבו בהערות שם. ראה גם לעיל אגרת שצה.

פנימי לידע אם טובה היא ההתאגדות, וכמאמר העולם על סוס טוב מעקמים ותועים ביותר ח"ו, התאגדות הכחות הוא כח גדול מאד וטובו הוא אם הוא בדבר טוב ונקי, והשי"ת ישמור את התורה והיהדות מכל צו"צ וירום קרנם וקרן אחב"י בכל פרט ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

מהנעשה מעניני תמן בטח כותבי' לו מליובא'.

Villa Passerel

קודם נסיעתי הי' במחנינו ב"א ר' פייוויל מריגא והתאונן על מצבו אשר בימי החורף אין לו פרנסה כלל, ומהראוי אשר כבודו יעזור לו שיהי' באפשרו לעשות דבר, ואם הי' נותן לו מקום בעסקו הי' שבע רצון מזה.

שצו

ב"ה אור יום ד' זאת חנוכה תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 17

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. תמול כתבתי לכם ועתה אני שולח רצוף אווז"ג ע"ס 550 רו"כ, בזה מאה וארבעים וחמשה השייכים להפערין ולתו"ת, וכמו שתכתוב או"ח תי', ושני מאות השייכים אליך,

---

ב"א: - בו'אחיו של הרש"ב. והשוה לקמן אגרת תא.

שצו

נעתקה מגוטקי"ק שבאוסף המכתבים.

17 .N: נר 16 לא הגיע לידינו, והיא האגרת הנזכרת במכתך "תמול כתבתי לכם". וראה לקמן אגרת תו: "הנר 16 מכתך נתקבל". ולקמן אגרת תיב "לבלא אשר נר 16 לא נתקבל עוד".

או"ח: אבך וחבותיך.

ושני מאות על הוצאות הבית. וחמשה רו־כ תרומתי השנתית לחברת הנוסעים להאדיץ אשר בטח גם בשנה זו יסעו אי־ה להאדיץ על כ־ד טבת הבע־ל.

מכתבך נו׳ 28 קבלנו היום לגודל קו־ר. ות־ל וואס א[יר] האט זעך בירוהינט אודתינו. ידידינו הר־נ נו־א יחי׳ א־ל היום ששלח לך טע־ג, ות־ל הכל שלו. ויתן השי־ת שילך הכל כשורה ויחזקינו השי־ת שנהי׳ בריאים ושלימים כהי׳ ושנתראה בחו־ש בלב שמח.

מה שלא דברת עם הקראספאדענט טוב עשית, כי לא יהי׳ לדבר סוף. זיי׳ קענען אריין קריכן. והיותר טוב הוא לסלקם. ותכתוב מה רצה מאתך ומה הושבת לו.

בדבר השמורה מקאמינקא. באשר בשנה העברה הייתי לא שבע רצון כלל וכלל מהשמורה שלו . . . ע־כ בקיץ העבר האב איך בישטעלט שמורה אצל ר׳ זלמן לעוין שו־ב דראמאנאווקא. אשר ר׳ אלי חיים שיבח לפני השמורה שלו. אמנם כתב שא־א לו ליתן כל הדרוש אלנו כ־א ג׳ או ד׳ פוד – איני זוכר בדיוק – וזה אינו מספיק עדיין. וש־ב הר־ר אליעזר שמעון יחי׳ הבטיח לשלוח מאה־ק ערך שלושים פונט. ובכל שנה שולחים לנו מקאמינקא ששה פוד. וע־כ אפשר כדאי לכתוב לקאמינקא שישלח ג׳ פוד חטים. גם צריכים לכתוב לר׳ זלמן לעוין שישלח את החטים.

וצריכים לכתוב לו איך תהי׳ האופאקאווקע. והוא אם ביכולתו להשיג חביות קטנה דובאווע חדשה. יניח השק עם החטים בהחביות, ותהי׳ סתומה היטיב ואח־כ יכרוך אותה בראגאזע חדשה. ועל הראגאזע יכרוך תבן (שטרויי) ואח־כ עוד ראגאזע. וזה בכדי שלא יגיע הקור אל החטים. ובאם אין לו חביות כנ־ל. יתן השק בתיבה של בלעך. והתיבה של בלעך יתן בתיבה של עץ וכי בלעך וכן כל מתכת מזיע

להאדיץ... כי׳ מכת: הסיה לדל אגרות קיד. שנם.
הר־נ נוא: הר נתן נטראסי.
המשורה מקאמינקא: הסיה לדל אגרות כפ׳. ובהנסמן בהערות שם. וראה גם לקמן אגרות הסה. הסי. הסג. הסת. תלא.
ר׳ אלי חיים: אלטהויז.
אליעזר שמעון: קוהנשסקי.
אופאקאווקע: עייסה.
דובאווא: בעץ אלון.
ראגאזע: מחצלת.
בלעך: שק.

מהקור) ואם תהי' סתומה היטיב טוב להניחה מכל צד עם שטריי' ואח"כ ליתנה בהתיבה של עץ, ואפשר טוב לעשות זאת עם וואליק (וצריכים לשאול ע"ז את היודעים, כי הספק אצלי אולי ע"י הוואליק תקבל חמימות ותהי' טוכליע ח"ו), והתיבה תהי' בראגאזע, התיבה של עץ תהי' טובה בלא סצעלעס כ"א שתהי' סתומה היטיב (וכמובן שמחמת השטריי' צריכה להיות שמירה מעולה בעת פתיחת התיבה ולקיחת השק מהתיבה שלא יפלו עליו איזה שבלים ח"ו).

וכ"ז צריכים לכתוב לו תיכף, ולזרזו שישלח תיכף. ראמאנאווקא היא אותה שבפלך חערסאן. ויתן השי"ת שתלך כשורה ותהי' בתכלית הכשרות, ונא להודיעיני בכ"ע מבריאותכם ושלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

המכתבים מתקבלים אם בר' או בפ' רק האמת הוא שהבע"ב הוא בפ' ודוקא גדול.

שצז

ב"ה יום ה' ג' טבת תרד"ע לפרק
מענטאן

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו'
מו"ה אלעזר משה נ"י

אחדשה"ט. תמול קבלתי טע"ג שלו מנסיעתו לריגא, והפלא שהטע"ג באה מפ"ב, והשי"ת יצליח דרכו...

סוכליע: בעוסק.
סצעלעס: סדקים.
ראמאנאווקא... חרסון: לפעם את ראמאנאווא שבפלך באהליב.
בר' או בפ': ר"ל: Rasserel או Villa Passerel.

שצז

נעתקה בגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
אליעזר משה: פאדייעווסקי. אגרות נוספות אליו — לעיל לו, ובהנסמן בהערות שם.
נסיעתו לריגא: הסוה לעיל אגרת שצב, ובהנסמן בהערות שם.

כתבתי מכנר לחב־ד הרז־י נ־י. וביום ג׳ העבר כתבתי לב־ד הרה־ח הרי־ל נ־י. והשי־ת יהי׳ בעזר כבודו ויפעול לטוב.

ויקבל החוה־ש והברכה מאדה־ש כאוות נפשו וידי־ע דו־ש מלונ־ח תכה־י

שלום דובער

שצח

ב־ה אור יום ועש־ק ד׳ טבת תרד־ע לפ־ק
מענטאן

N. 16

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת־ל בעד החוה־ש כה לחי. במכתב הקודם כתבתי אודות השמורה. ידידינו הריע־מ יחי׳ אומר אשר בהקאליאנעס נמצאים דובאווע פעסלעך. וע־כ צריכים לכתוב שישיג חביות דובאווע יבישה. והחטים יהיו בשק והשק בתוך החביות ותהי׳ סתומה היטיב. ועל החביות יכרוך וואליק או שטריי׳ ואח־כ ראנאזע (ואם יכרוך בשטריי׳ טוב שיהי׳ ראנאזע גם קודם להשטריי׳). ואחר כל אלה טוב שתלך באלשיי׳ סקאראסט למען שלא תהי׳ כ־כ על הדרך בקור.

מכתבין נו׳ 29. 30 קבלנו לרוב עונג. בדבר טענתו של ... למה לו ליתן כו׳ הלא יעשה בעצמו. למה לא עשה בעצמו עד כה. זהו דבר

[illegible]

שצח

[illegible]

המשולח שבבואו יעשה התעוררות, והעושים המה הגבאים והגובים, רק שבלא המשולח המה כישינים, ובפרט כבמאסקווא שלא הי' שום עשי' כו', ונצרך הי' לספר לו המעשה הידוע מהרה"ק הר"נ זצ"ל שבא איליו א' ובקש מאתו סך גדול (איזה מאות ר') על נשואי בתו, איז ער זייער צוא טראגין גיווארין והלך בחדרו הנה והנה, והמבקש בראותו טרדתו כ"כ וחשב שזה משום שאין ביכולתו ליתן, אמר רבי איני מבקש מאחר שאין ביכולת כו', וא"ל תמתין קצת, ונתן לו, וא"ל סיבת טרדתו, כי המנגד הכללי התחיל לטעון איך יתן לא' סך גדול שיכולים להחיות בזה הרבה עניים ליתן להם על ש"ק, וחשב אולי צודק בטענתו ובפרט לפי מ"ש הרמב"ם בפי' הכל לפי רוב המעשה כו'. אח"כ נפל בדעתו למה לא אמר מתחלה לחלק לעניים סך כזה, רק עתה כשבא דבר צדקה לידו נעשה יועץ כו', אין זה אלא תחבולה למנוע כו' וע"כ נתן לו. וכן הוא בדבר הזה למה מקודם לא עשה דבר לטובת אה"ק לא בהעצם ולא בהפע"ט ועתה כו' . . .

כבר כתבתי שבאם באפשר הדבר תשלח העתק רשימה מהספרים ואיך שנחוץ לעשותה באיזה עקזע[מ]פל'.

בעתון האח בפ' וירא המא' הראשי אינו מתאים לתעודתו. מה שמבאר ראיית השם בפעולותיו, אם כי מבאר שאעי"ה ראה את ה' בכל דבר ודבר בפתח האהל כו' (ואיני נכנס בזה אם יש קורטוב של אמת בפירושו בענין פתח כו' וחום כו' וכמא' החסיד ר' כולי' חאטימסקער ז"ל דכמו שיש ע' פנים לתורה כמו"כ יש כו') הנה כללות הענין הזה אינו לפני הילדים, השרשת האמונה בילדים בראיית השם הוא ראיית השם ממש, בלי שום חקירה איך רואין, ובלי שום כחול ופרכוס בראי' ע"י פעולותיו ית', רק ראיית השם ממש אצל הצדיקים הגדולים זכי הנפש מזככי הגוף והטבעי ועובדי ה' באמת ומוקדשים לה' ולתורתו ית', וזהו ההשרשה החינוכיות אשר גם כי יזקין וישכיל ידיעת אלקות מתוך פעולותיו ית', לא יסור מאתו אמונה זו בראיית ה' ממש.

ולבד זאת הנחתו זאת בענין וירא ה' איליו אינה אמיתית, כי

הר"נ: רבי נחום טשערנאבּיל. ראה גם ס' השיחות תש"ג ע' 67 — ביאור זה בארוכה.
מ"ש הרמב"ם בפי"ז: אבות ג, טז: לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה.
כבר כתבתי: לציל אגרת קצא.
רשימה מהספרים: השוה לציל אגרת רם, ובהנסמן בהערות שם.
כמו ש"ש ע' פנים כו': וראה באריכה לקמן דברים חיד תשצד, ב.

מראה הנבואה היא ראיית המהות ממש, ורק בהאור האלקי אשר בבריאת והתהוות העולמות הידיעה בזה היא מפעולותיו ית' והיא רק בבחי' ידיעה והשגה לבד כו', אבל מראה הנבואה היא ראיית המהות ממש, ולא רק בבחי' ידיעה וע' בפי' הרמב"ן ז"ל ע"פ וירא, וגם לא בבחי' ראיית עין השכל (כי גם היא ידיעה ביסודה ושרשה) כ"א ראיית העין ממש, וכמ"ש הרח"ו בשער הקדושה שהדבר ה' נחקק ממש אצל הנביא וראה ממש מהות דבר הנבואה, וכמו במ"ת שכל ישראל ראו את ה', והיו כולם במדרי' הנביאים, וזהו בכל נבואה בחי' ראיית המהות.

ומ"ש וביד הנביאים אדמה, אין הכוונה בחי' ידיעת המציאות רק שבראיית המהות יש הפרש באיזה מדרי' הראי' היא אם במדרי' הנק' דמות או במדרי' הנק' עצם כו' וכמ"ש במ"א, ובזה יש חילוקי מדרי' בין ראיית כל הנביאים לראיית מרע"ה, ובין ראיית הנביאים להראי' דלעתיד דכתי' וראו כל בשר כו', אבל הצד השוה שבהם שהכל הוא ראיית המהות והראי' היא כמו ראיית העין ממש כו' (ובהמבו' בכ"מ שע"י האצי' אנו יודעים אלקות, כולל ב' הענינים וההפרש הוא בין עצמות האצי' ממש ובין מה שאצי' זהו הפרשת הארה כו', ואכמ"ל).

ובעל האח בענינים כאלו בתחלה צריכים לידע אמיתתן של הדברים, ואח"כ לא בכל מה שיודע לעצמו יבאר להילדים כ"א מה שנוגע להם לחינוכם כו'. ונא להודיעיני בכ"ע מבריאותכם ושלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ובעל האח: ר' משה רוזנבלום.

שצט

ב"ה יום ו' טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, וישלח לו השי"ת רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם. וישמור אותו השי"ת מכל צער ונזק ויפר השי"ת עצת הנאצמא"ט שלא יעשה לו שום רעה ח"ו. ויתן לו השי"ת מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל ענינו ויחי' חיי מנוחה בכל פרט בגו"ר.

מבני יחי' קבלתי תמול מכתב שאפשר יסע שבוע זו לפ"ב ותחלה כתב שנדברו שתהיו בזמן א' בפ"ב, וכאשר לפי מכתבו יהי' בפ"ב בעוד שני שבועות בערך, איני יודע מה ממהר נסיעתו.

כשיהי' אי"ה כבודו בפ"ב נחוץ מאד להתראות עם אלעק', כי כפה"נ ניזוז הנייר ממקומו וחושבים אודות הענין, והלא הענין דורש שמירה וגם השתדלות, ומי לנו לבד הנ"ל, ויראה נא כבודו להתראות ולדבר אתו לידע דבר ברור מה נעשה, ויגד לו שיש לנו ידיעה מהדברי' שנשלחו ללובלין וכו' כאשר כתבתי במכ' הקודם. כמו"כ בדבר המיועדת להיות אימתי ישלחו בדבר הבחירו' ואיך יהי', אם נשלחו פראשע' מסופק אני. בטח יראה וישתדל כבודו לידע הכל בעזרתו ית', ולא לסמוך על איבסאן כ"א מהנ"ל.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שצט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
לפ"ב: השוה אגרת שלאח"ז — קרוב לסופה.
אלעק': פקיד בפ"ב, הנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
המיועדת להיות: ועידת הרבנים. השוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.
פראשע': בקשה.
איבסאן: עו"ד בפ"ב.

ת

ב"ה יום ב' ז' טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 19

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך נו' 31 מיום ב' הזאקאז', ונו' 33 מיום ד' נכון הגיעני לרוב עונג (נו' 32 עוד לא נתקבל ועפ"ע עוד יהי', בנו' 31 אתה מסיים בתקוה לכתוב עוד היום הזה עוד מכ' אודות ראסטאוו בפרט ואודות תו"ת בכלל, ומסת' הוא הנו' 32, והתקוה שיתקבל אי"ה).

נו' 31 כל המכ' הוא אודות הצעת ראסטאוו, בד"כ הנני נהנה מאד מההתעוררות שלהם, ואודה לה' אשר לא יטוש את עמו ונחלתו ויערה עליהם רוח ממרום להתעורר ברוח טהרה ולדאוג לקיומה של תורה ויר"א, ובפרט הג' הנכבד הַ כהן יחי' אשר לב טהור ברא לו אלקים ועיניים לו לראות ולהביט בהרחוק מה שיכול להיות במשך השנים ובפרט בשערי רוסי' הפנימיים שית[רוק]נו ח"ו וח"ו מתורה וכו', ולבו ונפשו נתונים נתונים המה לדבר הזה למצוא תיקונו בעזרתו ית'. ת"ל כי לא אלמן ישראל כו' ובכל מקום ובכל זמן ימצאו אנשים אשר האציל מרוחו עליהם לדאוג ולהשתדל בכל לב ונפש בהחזקת התורה ויר"א עם התורה והיראה עצמה, לא כאותן החפצים להחזיק התורה והיראה ע"י תערובות דבר אחר דבר זר, אשר באמת זה ח"ו כליון התורה והיראה ר"ל, כי התערובות הזרות תחלת הכל היא משנה את הצורה האמיתית, הצורה הטהורה, של התורה והיראה, ואח"כ היא אוכלת מעט מעט את מהותה ועצמותה של התורה והיראה, עד שנשאר רק הזרות לבד אשר היא המהות, היא העצם, רק לבוש בלבוש התורה והיראה העשוי' בשינוי הצורה, אשר גם הלבוש לא תואר ולא הדר לו כלל, ובפרט העצם כו' (וכידוע בענין הולך אורח איש, שהיצה"ר בתחלה

ת

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. קטעים נעתקו בס' שמועות וספורים ח"ג ע' 294.
ראסטאוו: ראה גם שמועות וספורים ח"ב ע' 69 וח"ג שם.
כהן: = ר' אלי' יצחק כהן, סגן יו"ר ארגון „אורטודוכס" בראסטאוו. ראה שמועות וספורים ח"ב שם.
הולך אורח איש: סוכה נב, ב.

הוא כהולך ועובר, ואח"כ נעשה אורח שמתעכב קצת, ואח"כ נעשה איש, שהוא נעשה הבעה"ב ודוחה את הבעה"ב האמיתי ועומד במקומו בציור בעה"ב, לובש הוא לבוש הבעה"ב ובאמת הוא אחר לגמרי, והלבוש ממילא לפי אופן העצם כו'). והחפץ באמת לקיים התורה והיראה באופנה האמיתי כמו שהיא לאמיתתה יחזק ויקיים התורה עם התורה עצמה והיראה עם היראה עצמה, וכאשר נמצא איש כזה בעיר ראסטאוו שיש בו הרעיון הזה, ובאופן הזה רוצה לחנך ילדי ראסטאוו, על זה אודה לה' מעומק לבבי על חסדו וטובו העצמית אשר לא יסיר מאתנו וכה אל יעזבינו ואל יטשנו לעולם ועד, והנכבד איש הכהן יחי' יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה ויצליח.

והנה בגוף הענין, כבר דברנו כמה פעמים (ובפרטיות דברנו בזה הפעם בעומקה של הדאציע דעניסאווקע). מי יתן והי' כוחינו לייסד ת"ת וישיבות בהאיים הרחוקים בארץ רוסי' כמו בקאווקאז ובוכארי' וטורקעסטאן וכדומה הריקנים לגמרי ר"ל, והמקומות מסוגלים המה להשריש בהם – בעזרתו ית' – יראה טהורה והנהגה ישרה, כי האנשי' בכלל תמימים המה, ובפנימיותם המה ארץ חפץ הראוי' לזריעה טובה בעזה"י, ובמשך הזמן גם התורה ימצא לה קן במקומות האלו, והרעיון הזה כמעט לא יצא ממחשבתי, ותמיד אני דואג על העדר היכולת הזה, אשר כמובן זה דורש סך נכון להוציא הדבר אל הפועל, וא"א לייסד ענין כזה על סמך קבוצות נדבות, כ"א כאשר איש בעל יכולת ינדבו לבו לתמוך הרעיון הזה, או אשר מהעזבונות הגי' ייחד מי סכום קצוב או פאנד על הדבר הזה, אשר לע"ע לא נמצא כזאת, ועומד הדבר בתקוה להשי"ת שיערה רוח ממרום על מי שימצא אותו כלי ראוי' לזה.

והנה בדבר ראסטאוו אם כי שונה היא מהמקומות הנ"ל, אשר שם על אתר אינו מוכשר התייסדות הזאת כמובן, אך אשר ילדי ראסטאוו יבאו לליובאוויטש ויתחנכו בעזרתו ית' בחנוך כדבעי למהוי ביראת ה' ובלמוד התורה, והמה יעשו איזה פעולה טובה בעזרתו ית' בעירם, זהו חלק מהרעיון הנ"ל, ועלינו להשתדל בזה בעזרתו ית', והשי"ת יהי' בעזרינו.

כפה"נ חושבים לשלוח ילדים בני י"א י"ב, ובד"כ יש לחשוב שזה יהי' חלוקה למטה במדרי' מהחדר הא', וצריכים ליקח להם מלמד

דאציע דעניסאווקע: שם שהה רבנו בקיץ שנות תרס"ט-עת"ר.
קאווקאז ובוכארי': הדבר בא לפועל בשנת תרע"ו — כדלקמן אגרת תנו.

מיוחד, והטוב שיהי׳ מהאברכים שלנו . . . ואשר מהמחלקה הזאת יבאו אל החדרים ויעלו ויגיעו לפי רצון ה׳ לטוב.

אמנם בדבר ליתן רשות שיכנוס להם מורה ללמודי עניני חוץ לאחר השתי שנים, זהו מהנמנע לגמרי, ואם ח״ו יעמידו זאת לתנאי מפורש, נעזוב כל הענין הזה ולא נטפל בו כלל. תקותי היא אשר כשיתחנכו הנערים אצלינו שתי שנים ברצות ה׳ לא ירצו עוד בלימודי חול, רק אינני רוצה כלל בהתנאי הזה אפי׳ בדבור גם אם לא יהי׳ בפועל, וע״כ אם הֲ כהן צריכים לדבר מפורש ששום למודי חול לא יבאו בגבולנו. וגם זאת צריכים לבאר לו שלא יחשבו להעתיק אותם אחרי השתי שנים למקום אחר שבשם ישיגו תערובות הלמוד הנ״ל, כי אין רצונינו שאנחנו נטפל בהם בהתחלת החינוך לעשות אותם בעזרתו ית׳ איזה כלי שתהי׳ אי״ה ראוי לברכה ואח״כ יאכלו ח״ו זרים כו׳, וביותר באשר עצם הענין אינו לפי רוחינו כלל, ואיך נסכים לעשות הכנה לדבר המוזר לרוחינו, וכאשר אמרת לו אשר אנחנו עושים ומשתדלים לפי אמיתת כוונתינו, ובכל משך הזמן שקבלנו עלינו העסק הזה, אין אנו מביטים על דברת בנ״א ועל דעתם אם אינם מסכימים לדעתינו ולהנהגתינו בענין הזה, ואנו עושים את שלנו, ות״ל עד עתה הי׳ השי״ת בעזרינו והשגנו ת״ל מטרתינו מעט או הרבה, והפסולת (שא״א בזה״ז שלא יהי׳ כלל) הי׳ במספר מועט, ותקותינו להשי״ת שיהי׳ אי״ה בעזרינו גם על להבא, וע״כ אם יגלה זאת לבני חברתו אם לאו זה אינו נוגע לנו, אבל אתו בתור ראש החברה אנו מדברים מפורש שכ״ז שיהיו תחת השגחתינו לא יבוא שום תערובות זרות וגם זאת שאנו מקבלים ההצעה באופן שכל זמן שיתעסקו בהלימוד יהיו תחת השגחתינו, וגם זאת צריכים לכתוב לו שבאם לא יגלה את התנאים שלנו הנ״ל לבני החברה אבל לא יאמר להם שאנחנו מוסכמים ח״ו על התנאי שלהם, רק הרשות בידו לעבור בשתיקה ע״ז, ואתו אנו מדברים מפורש אשר הלימוד יהי׳ אי״ה נקי בלי שום תערובות זרות, ואשר גם זאת אנו דורשים שלא יקחו אותם באמצע הזמן (כמו שחושבים עד זמן הפריז׳) כ״א יהיו תחת השגחתינו בעזרתו ית׳ כל הזמן, ובאופן הזה תבוא אתו בכתובים בדבר ההצעה שלו, ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה בכל פרט.

את הקונט׳ עץ חיים מצאתי אצלי פה בין הכתבי׳ שלקחתי אתי.

הפריז׳: הגיוס.

הקונ׳ עץ החיים: אפשר נצרך לו בקשר לכתיבת המכתב־כללי דלעיל שפג, וראה בהערות שם. וראה גם לקמן אגרת תו.

לפי מכתב ידידינו הרש״ג יחי׳ יהי׳ אי״ה בפ״ב בעוד שני שבועות בערך, וע״כ לא אדע מה היא נסיעתך לפ״ב שבוע זו לפי מה שכתבת שדברתם במאסקווא להיות יחד בפ״ב, ובטח תודיעיני אם נסעת לפ״ב ותוצאות הנסיעה.

לזעמסקי אופראוע צריכים לשלוח השני מאות רו״כ, וזה כעין קבלה על המכ׳ נו׳ 32 שבו הי׳ המכ׳ מהנ״ל.

ונא לכתוב לנו בכ״ע מכתבים תמידין כסדרן מהודעת שלומם הטוב. השיעול הוטב ת״ל, האויר פה ת״ל טוב. יתן השי״ת שיהי׳ כן על להבא ויהי׳ לרפואה בכל פרט.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תא

ב״ה יום ה׳ עשרה בטבת יהפך לששון ולשמחה תרד״ע לפ״ק מענטאן

כבוד מחו׳ ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו מועש״ק ומוצש״ק קבלתי תמול ערב, ויש לי עגמ״נ מזה שעסק היאשציקעס הולך בכבדות, לפ״ד צריך לדבר עם החאזייסטוועני קאמיטעט ועם נאצאל׳ זאוואד במענה רך ובזה ישיב אי״ה החימה שלהם, והשי״ת יעזור לו שיסירו מאתו הקנס, ושיתנו לו אריכת זמן להעמדת הסחורה ויקבלו מאתו הסחורה בטוב, ויהפך השי״ת את לבבם לטוב לו בכל פרט.

הרש״ג: ה״ר שמואל גוראריי. השוה לעיל אגרת שלפנ״ז.

תא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל מיכל: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

יאשציקעס: ארגזים.

חאזייסטוועני קאמיטעט: ועדת האדונים.

נאצאל׳ זאוואד: מנהל בית החרושת.

ובדבר ב"א יחי' יותר טוב שיתן לו איזה סך שיהי' אי"ה באפשרו לעשות איזה עסק, ויתן השי"ת שילך הכל כשורה ויצליח השי"ת לכבודו בכל עניניו בגו"ר.

מבריאותי ת"ל אני מטייל בכל יום איזה שעות, רק אני סובל מהשיעול אשר הי' עוד בהיותי בביתי, וע"ע עוד לא עבר, בויען שאלתי ע"ז ונתן לי ריצעפט ולא הועיל, ותקותי אשר האויר דפה יפעול אי"ה לטוב, והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תב

ב"ה אור יום ועש"ק י"א טבת תרד"ע לפ"ק מענטאן

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה אליעזר משה נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. הטע"ג שלו מריגא קבלתי תמול ערב, איני יודע אם קבל מכתביי איליו לריגא, אמנם אחרי ששולחים ע"ש שיינפינקל מסת' זה לחלוק כפי מספר הנפשות ... במכתבו המיועד להיות בטח יבאר מה שפעל ועשה בדבר להבא אשר נחוץ מאד לעשות שם סדר אחר, והעיקר שהמעות לא יהיו מושלשים בהבאנק העברי אשר המה והציונים הם בדיעה אחת, כ"א יהיו מושלשים בקאנטאר ח"ד הר"י ברלין ז"ל או אצל ר"ל ברלין, ולהוסיף גבאי מצידינו ושיהיו בעלי פועל, והנני מחכה למכתבו לידע אי"ה פרטי הדברים.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ב"א: = ר' פייוויל מריגא. השוה לעיל אגרת שצה.

תב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

אליעזר משה: מאדייעווסקי. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

מריגא... ששולחים: השוה לעיל אגרת שצב, ובהנסמן בהערות שם.

שיינפינקל: השוה לעיל אגרת שעט, ובהנסמן בהערות שם. לקמן אגרות תד. תי.

ח"ד הר"י ברלין ז"ל: השוה לעיל אגרת שעד.

תג

ב"ה י"א טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. אה' אמי מורתי יקירתי תי' דיין בריף מאור ליום ה' האבן מיר מקבל גיוועז ביום ג' העבר אוז בריף מאור ליום ב' האבן מיר היום מקבל גיוועז לשמחת לבבינו איך דיינק דיר זייער אה' אמי מורתי יקירתי תי' מעומק לבי פאר דיינען אפטע בריף אוז בעט זייער אויף ווייטער שרייבן אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו, השי"ת יעזרינו הערן גוטס איינע פון דיא אנדערע אוז זעהען זעד בחו"ש.

ב"ד רח"מ יחי' וועט דא עפ"ע זיין דא אין אפאר וואכן ארום, אז עס וועט וואס זיין צוא ריידן מיט עם וועגן ב"ד ר' סענדר יחי' וועל איך מיט עם אי"ה ריידין.

אייב ב"א שרה תי' האלט איצט בא טאן א שידוך האט מען אפשר גידארפט שרייבן צוא וועמען וועגין דעם ... והשי"ת יזמן לה בקרב ענין טוב ומוכשר ברו"ג.

אויף דיא צעטלען האב איך גיענטפערט ע"ש בו"נ יחי' מסת' וועט ער איבער געבין לר' אלחנן יחי' אוז ער וועט איבער געבין דעם ענטפער.

מידידינו ר"נ מאריאשין יחי' האב איך שבוע זו גיהאט א בריף אז בא עם איז וידער דיא פוס פול גיוואריז אוז אייטער גייט ווייניק. אפשר האט ער צוא גיקילט אדער גיטרודיעט דיא פוס. ער טוט מסת' דיא

תג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
רח"מ: ר' חיים משה אלכסאנדער.
ב"א שרה: = בן אחותי (מרת חיה מושקא הורנשטיין) שרה.
ע"ש בו"נ: על-שם בני ונכדיך.
לר' אלחנן: כנראה, מרוזוב.
ר"נ... דיא פוס: השוה לקמן אגרות תיא. תיג.

מיטללען היינו פוס וואנעש און קאמפרעסן. איך וויל זייער וויסן וואס טוט זעך מיט עם, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקו.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תד

ב״ה י״א טבת תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 20

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנכבדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מן נו׳ 35 עד 39 קבלנו לרוב עונג ולשמחת לבבינו ות״ל בעד שלומכם, והשי״ת יעזרינו להתבשר בשו״ט זמ״ז ולהתראות בחו״ש.

שבוע זו כתבתי לך מכ׳ ארוך בדבר ראסטאוו, ויותר לא כתבתי כי בפעם הזה מטרידים אותי הרבה במכתבים (הבאים גם בלי אדרעס מפורט) וכמעט בכל יום מוכרח אני ליתן איזה שעות על כתיבת מכתבים. גם כעת א״א להאריך מפני קדושת היום שקרוב לבוא.

מריגא קבלתי ידיעה שגמרו לשלוח המעות ע״ש שיינפינקל, וכפה״נ הוא שיחלק הנ״ל כמספר נפשות, מכתב פרטי מהראממא״ד עוד לא קבלתי.

המאה רו״כ שנתקבל מפ״ב תחלק באופן הזה, ב״פ ח״י לתו״ת, ח״י לתו״א, ח״י על הפעריין, ח״י לפד״ש, עשרה לקופת בחורים. המכתבי׳ נומערין הנ״ל עוד נשארים אצלי ועל מה שיש להשיב אשיב אי״ה אחר ש״ק הבע״ל.

תד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
מריגא... שיינפינקל: כנ״ל אגרת חב. וראה לעיל אגרת שצב, ובהנסמן בהערות שם.
מהראממא״ד: מהרב אליעזר משה מאדייעווסקי, שנסע לריגא לצורך זה — כנ״ל שם.

בדבר שאלת רי״ב יחי׳ תהי׳ הלידה בביתו ויתן השי״ת שתהי׳ הלידה כשורה ובנקל ויהי׳ ולד חו״ק.

הטע״ג שבתא טבא קבלנו והמברך מתברך כו׳.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תה

ב״ה אור יום ג׳ ט״ו טבת תרד״ע לפ״ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. איך האף אז מחר אי״ה וועלין מיר מקבל זיין א בריף, איך וויל ניט אפציען אזיי׳ פיל שרייב איך איידע מיר האבין נאך מקבל גיוועז דעם בריף, נאר איך האף אז עס וועט אי״ה זיין, השי״ת יעזרינו להתבשר זה מזה בבשו״ט און זעהען זעך בחו״ש מיט פריילעכע הערצער.

היום קבלתי מכ׳ מבו״א יחי׳ ות״ל שלו׳ להם, גישעפט שרייבט ער אז עס מאכט זעך נאך דער ווילע ניט, בד״כ זיינען איצט דיא עסקים שטיל, נאר מסת׳ וועט השי״ת העלפין ער וועט אי״ה האבין פרנסה.

דער וועטער איז דא דיא טעג רעגינדיק, עס איז ניט קאלט אבער פייכט, יתן השי״ת עס זאלין זיין גוטע וועטערין ויהיו לתועלת טוב.

איך בעט דיך זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ שרייבין אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

תה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
מבו״א: = מבניך ואחי [הרמ״מ].

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ״ש ב״ד וידידי הנכבד מו״ה זלמן פראדקין נ״י.

פ״ש קבלתי לעונג ובקשתי על להבא להודיעני משלומו הטוב.

ב״ד וידידו

הנ״ל

תו

ב״ה אור יום ג׳ ט״ו טבת תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 21

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך עד נו׳ 44 נכון הגיענו לרוב עונג ות״ל בעד שלומכם הטוב, המכתבים אינם באים כסדרן והרבה פעמים הנו׳ המוקדם בא באיחור, וכן הוא גם במכתבינו הנו׳ 16 מסת׳ נתקבל ע״ע (המכ׳ עם התשובות אינו בא בחשבון הנו׳). מה הי׳ כתוב שם אינני זוכר, אודות המא׳ בהאח פ׳ וירא כמדומה שהי׳ בנו׳ י״ז או י״ח, ושם בנו׳ י״ז כמדומה הי׳ הוספה למכ׳ הקודם בדבר אופן שילוח השמורה.

הנני נהנה אשר נעשה סדר בהספרים, וגם מה שנרשם באיזה ספר אם הוא חסר, כי רצוני מכבר שיהי׳ ניכר איזה הוא חסר, ויודעים עכ״פ שהשאר המה שלימים וגם את אלו יכולים להשלים אי״ה במשך הזמן, ובעמידתן צריכים לראות שלא יעמדו צפופים ודחוקים אשר באיזה פאליצעס כבד ליקח ספר מפני הדוחק וגם זה מפסיד ח״ו הספרים

ב״ד ... זלמן פראדקין: בן [מו״ה דובער ושטרנה פראדקין] אחות [הרבנית רבקה] אם רבנו (ראה אגרת יוחסין למשפחת אלכסנדראוו. אודיסה תרנ״ב. סי׳ ה).

תו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
הנו׳ 16 מסת׳ נתקבל: השוה לעיל — בהנסמן בהערות לאגרת שצו.

אשר רוח לא יעבור ביניהם, וע"כ נחוץ שיעמדו אם לא מורווחים כ"כ כמו שהעמידם ווינער אבל עכ"פ לא יהיו דחוקים.

ומה שהוספת מהספרים שלך עם היות שאני נהנה מהשלמת הספרים, האמת הוא שאין הנאתי כ"כ בזה, מפני שבין כה אתה לוקח הספרים מחדרך, הא' מיא דארף האבין ספרים, והב' כשנמצאים בהאלמער לוקחי' לפעמים ספר זה ולפעמים זה ונוחלים איזה דבר מהם, והם מהדברים הבאים בדרך אגב שאינו תלוי בזמן ומקום.

מקניית הספרים הנני שבע רצון, ומה שבאפשר ללקוט מהקאטאלאגין דברים יקרים תקנה, ואם נמצאים מסכ' מהדפוס הראשון רצוני וחפצי בזה, לידידינו לאנדע יחי' כתבתי שיהי' אצל הדר' הב' ויסביר לו שלא יקבל הסך שחושב, ועדיין לא קבלתי תשובה מאתו, גם על מכ' לאוללמאן בדבר המסכ' פאטאגראפיע לא קבלתי תשובה.

בדבר בת . . . יחי' כתבתי לך במכ' הראשון אשר הוא לא גילה לה מאומה, וא' מאוהביו מעיד שא"ל שהוא ירא שלא תרצה אם תדע מזה, והיא לא ידעה מאומה, אמנם העדים כולם ודאי אינם כשרים לעדות, וא' מהם כבר אינו, . . . אומר שע"פ דברי הרופאים המצב הזה בא לאחר שהמחלה כבר היא משמונה שנים מקודם ר"ל, וא"כ המצב ההווה ר"ל תעיד על זמן התחלת המחלה, ואם יש לזה סמיכות ע"פ הדין איני יודע, ובטח תודיעיני אם עיינו ובירורו הענין בני הישיבה, ואם הניחו בכתב, ומה עלה בידם.

קבלתי היום את הקונט' עה"ח, וכבר כתבתי לך אשר מצאתיו אצלי, ולע"ע אני עסוק במילוי המשך הדרוש בשעה שהקדימו, אשר מאז נסענו מביתינו, גם בויען גם בפה, אני עסוק בזה, ובקרב הימים יוגמר אי"ה, ואז אראה אי"ה. לע"ע אסיים מכתבי, ומה שיש לכתוב עוד על יתר המכתבי' אכתוב אי"ה, ונא לכתוב לנו בכ"ע משלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

כמו שהעמידם ווינער: = הביבליוגראף שמואל ווינער, שביקר בליובאוויטש וסידר את ספרית בית הרב.
לידידינו לאנדע כו': השוה לעיל אגרות שפט. שצא. לקמן אגרת תי.
בדבר בת: השוה לעיל אגרת שצג.
וכבר כתבתי: לעיל אגרת ת.
המשך הדרוש בשעה שהקדימו: תער"ב — תרע"ו.

תז

ב"ה יום ד' ט"ז טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 22

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. במכ' נו' 38 אתה כותב באיזה ענינים כו' או במהות ענין החסידות, אשר כל אנ"ש כו' התחלת הדבור בשאלה מהו חסידות, או מה חידש חסידות כו'. והנה מעולם לא שמעתי וכמדומה שגם לא ראיתי כתוב בהחקירה הזאת (בכתבים ישנים נמצא ענין העבודה ע"ד החסידות, ובא' מהעתקות ענין הנ"ל רשום בכתב יושר כי"ק כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע, על כל ענין וענין בצידו תוכן הענין, ושם צריכים להשכיל ולהתחכם לידע הכוונה). ועד אשר שמעתי מחסידים השאלה הזאת תיתי לי אשר מעולם לא עלה זאת על דעתי, למדתי עיינתי יגעתי להבין עמקי הדברים ובעזרתו ית' מצאתי מה שמצאתי, אם בפעם הא' והב' או הוצרכתי לעיין כ"פ או לייגע ביותר הכל כפי רצון ה' כו', ומעולם לא עשיתי חשבון בנפשי מה אני עושה ובמה אני עוסק, אני עוסק בדא"ח, ומה לי לבקש חשבונות ע"ז ובעת שהי' כחי אתי התאמצתי במקצת עכ"פ לעבוד את ה' בתפלה בהחסידות שלמדתי (וכשהיינו מקבלים מכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע, כמה עתים כמעט בכל שבוע התאמצתי להתפלל בהחסידות ששמענו בש"ק בהתבוננות בענין הזה ומה שמביא זה לידי עבודה בפועל כו').

ומה דוחק אותנו אל החקירה הזאת, וואס פעלט און וואס איינגקט אונז אז מיר דארף אן קוממען צוא דער חקירה, אם לידע עצם מהות החסידות מה היא, הלא התשובה פשוטה היא תורת אלקים, היא חלק מפרד"ס התורה, היא הנותנת לנו ידיעה והשגה באלקות, היא היא פנימיות התורה הניתנה לנו ממעל לעת"י איתמר כו', ואם לידע אמיתית פעולתה בנפש העוסק בה, שתי תשובות בדבר, הא',

---

תז

נדפסה במגדל עז ע' קמ. ונשלמה ע"פ גוכתי"ק שבאוסף המכתבים. חלק מההערות נעתק משם.
בהחקירה הזאת: ראה גם תורת־שלום עמ' 113.
ענין העבודה: אולי הכוונה לד"ה זה הנדפס ב.מאה־שערים" עמ' 80 וב.גנזי־נסתרות" אור רב עמ' מה.

אמיתית פעולת ההתעסקות הזאת אנו רחוקים ממנה בתכלית (כאשר אבאר אי"ה לקמן במקצת מה שלפ"ד אמיתית הענין הזה), ומה שעלינו להשתדל בלימוד הזה (שתכלית הלימוד צ"ל ע"מ לעשות כו') הוא לפעול ישועות בנפשינו בידיעה והשגה זאת כאשר נתבונן בזה (ר"ל בהענין שאנו משיגים באלקות ע"י הידיעה הזאת, ודוקא כאשר נתבונן לא בהלימוד והידיעה לבד, וכידוע ההפרש בזה דבהלימוד התגברות השכלי יותר, ובהתבוננות התגברות האלקי יותר, אם כי בעת הלימוד הוא לומד ענין אלקי (היינו שיודע ומרגיש שלומד ענין אלקי, וע"ד הכוונה בתורה בכלל שלומד חכמתו ית' וביותר בלימוד פנימיות התורה כו' שכוונה זו צ"ל בהעלם בנפשו תמיד בעת הלימוד כו' וכמ"ש במ"א), ובעת ההתבוננות צריך לידע ולהשיג היטיב הענין שהוא מתבונן בו, מ"מ בעת הלימוד אז התגברות הרגש השכלי, ובעת ההתבוננות התגברות הרגש האלקי, וכמ"ש מזה בקונט' התפלה) נרגיש עילוי ויוקר אלקות אשר זה תמשיך נפשינו איליו ית' לדבקה בו, וכל חפצינו ורצונינו יהיו רק בו ית', ועי"ז תהי' העבודה כל היום בתורה ומצות, וזה כל רצונו רק אלקות ועניני אלקית כו' (וזה רק פרט א', והרי יש כמה פרטים ואופני העבודה הן בהתגלות הכחות דנה"א והן בבירור וזיכוך הנה"ב המבו' בדא"ח בכמה מקומות, אמנם הכוונה בזה העבודה בהתגלות (בתי' התגלות אין כוונתי רק על העבודה בהתגלות הלב כ"א הכוונה העבודה שהיא נראה ונגלה בהלימוד הזה) שזהו פעולת הלימוד הזה והוא מ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר עכ"ל) וזאת אנו צריכים ומחוייבים לדרוש ולתבוע מאתנו בהלימוד הזה, וכאשר נזכך נפשינו וגופינו בהעבודה ע"ד הנ"ל, אז יכולים לבוא אל אמיתית פעולת הלימוד הזה, הב', אמיתית הפעולה היא באה בדרך ממילא ע"י ההתעסקות האמיתי בהלימוד הזה, אחרי הזיכוך הנ"ל, וע"כ גם משו"ז אין לחקור מהו פעולתה, דכאשר יעסוק בזה באמת תבוא הפעולה ממילא.

ולפ"ד סיבת דרישת החקירה הזאת הוא, מפני שנתבע בעצמו (עס מאנט באיי זיך) היוקר דחסידות (דיא רייכקייט פון חסידות) שזה מביא להתעסקות בזה, ולהשכיל ולהתחכם כו', וסיבת התביעה הזאת היא מצד העדר המסירה והנתינה אל הדבר (דיא איבער גיגעבין קייט בעצם צוא חסידות), שבאם יהי' מסור ונתון בעצם אל לימוד

בקונט' התפלה: עי"ש פ' ה'ו.

היוקר דחסידות: ראה עד"ז גם מ"ש בתור"ש עמ' 154.

החסידות הי׳ לו בזה חיות גדול, וממילא לא הי׳ נתבע היוקר בזה, וגם הלא ממילא הי׳ לו היוקר, ולא הרגש היוקר בהתגלות כ״א בהעלם, וכמו יוקר החיות, שכל חי חיותו יקר אצלו ואינו מורגש בו, ומפני העדר הנתינה והעדר החיות בעצם הענין נתבע היוקר ושזה יבוא לידי התעסקות עמוקה בזה, והוא דבר מלאכותי כו׳ (וזה אצלי כמו דרך חסידי פולין לדבר בהעילוי של הרבי ובזה הם חיים ודרך החסידות הוא לחיות בחיות פנימי ועצמי בתורת החסידות הניתן לנו מרבותינו הק׳. ובזה יובן ההפרש בין העסק בחסידות מצד היוקר דחסידות ובין העסק בחסידות מצד הנתינה בעצם אל החסידות). ויכול להיות אשר ראשית סיבת הדבר הוא מפני שהתחלת הלימוד לא הי׳ בדרך קבלת עול, כ״א תחלת הלימוד הי׳ בשביל דבר מה, היינו בשביל לידע ולהשכיל כו׳, וזה גרם העדר הנתינה, והיא הגורמת העדר החיות, ומשו״ז צריך לחפוש עצות כו׳, והאלקים עשה את האדם ישר שלא יבקש ידיעות והשכלות כ״א ללמוד את התורה באשר היא תורת ה׳, ואנחנו הנחלנו אבותינו רבותינו הק׳ זאת התורה הפנימיות ואותה נלמוד ובה נחזיק, עץ החיים היא למחזיקים בה, ובהתחלת הלמוד באופן כזה היא בבחי׳ נתינה אל הלמוד וחי בה בחיות עצמי כו׳.

ובהתוועדות חבירים ריעים האהובים אשר תכלית הכוונה בזה הוא לבוא לידי עבודה מעסק החסידות (לבד מה שיש בזה ענין להוציא נגעי הלב הצפון וטמון לידע החסרון, ולהתעורר לתקן ואיך לתקן כו׳, וגם יש בזה מה שמחדדי׳ זא״ז, מיא ראייבט אפ דיא ביינער מהחלודה שעליהם, שכ״ז במי שצריך תיקון אבל דיא זאך פון פארבריינגען הוא מעיקרי הענינים בעסק החסידות והי׳ לעולם אצל החסידים הגדולים, שע״פ הדרך הישר הוא לדבר בעניני עבודה שע״פ דרך החסידות והתעוררות הלב הן בשעת מעשה דנכנס יין יצא סוד, והן בהתעוררות עבודה בתפלה וכה״ג והו״ע גדולה שימושה כו׳), יכול להיות שזהו תחבולת היצר לסבך בשאלה שאינו יודעים פתרונה, ובין כה אינו באים לאיזה פועל, הוא הפועל הטוב הנדרש מההתוועדות.

והנה בגוף ועצם הענין לפ״ד החסידות היא ידיעה עמוקה באלקות מהמדריגות התחתונות עד עמקי המדריגות היותר עליונות (אומרי׳ מהמדרי׳ התחתונו׳ הוא כמו שאמרתי הפעם אשר בהענינים המרוגלים בחסידות ונער קטן מדבר בהם, יש בהם השכלות עמוקות וצריכים יגיעה רבה לידע ולהשיג אמיתתן, ולפעמים עוד יותר מהענינים הגבוהים שבהם נרגש ההשכלה יותר ומדוברות בדרך הפשטה יותר, לא כן הענינים במדרי׳ תחתונות כמו במדרי׳ תחתונות

שבבי"ע וכה"ג שהדבורים בהם בהלבשה ואין השכלי נרגש, ע"כ צריכים יגיעה לידע איך ומה הם). ידיעה בדרך השגה ותפיסה דוקא, והיינו שיהי' הענין בדרך השגה דוקא, שמשיג שהענין כך הוא, לא רק בדרך קבלה כ"א בהשגה דוקא שישיג שכן הוא (ומובן אשר תחלת הלימוד הוא בדרך קבלה כידוע, אך גם בזה הוא שישיג מה שהוא לומד, רק שלא יחדור לידע ולהשיג אמיתת הענין איך ומה הוא, שזה א"א רק לאחר שלמד הרבה והשיג הרבה ענינים, אז יכול לחדור אל עומק ההשגה), ושיהי' נתפס בכלי מוחו בהנחה טובה (אז עס לייגט זעך אפ דער ענין גוט), ובזה ישיג את האלקות (כי הם שני ענינים, הענין אלקי, והאלקות, כמו ויא איז חכ' למעלה ויא איז בינה למעלה, און ויא איז אלקות ויא ער איז חכ' און ויא איז אלקות ויא ער איז בינה (והכל ה' אחד, אלקות איז חכ' און איז בינה ויא איז דאס אין מדרי' החכ' און ויא איז אין מדרי' הבינה) וכה"ג בכל הספירות ובכל העולמות, וכמו"כ בענין דאיהו ממכ"ע ואיהו סוכ"ע, ההשגה בזה ענין ממכ"ע וענין סוכ"ע היינו וואס איז ממכ"ע און וואס איז סוכ"ע בפרטי הענינים בזה, און ויא איז אלקות ויא ער איז ממכ"ע און ויא איז אלקות ויא ער איז סוכ"ע) והיינו שמהידיעה והשגה טובה בהענין האלקי הוא יודע ומשיג את האלקות, והיא השגה גמורה עד שיאמר עליו כי הוא זה, (ומובן שכ"ז הוא בדקות ההשגה ניט אין לפצייעס), והיא המביאה לידי התאמתות שהוא ראיית עין השכל באלקות, אמנם גם ההשגה היא כאילו רואה (כוונתי בזה דהנה בראיית עין השכל הרי יש בזה ב' ענינים הא' מה שנתאמת אצלו הענין שהרי הוא רואה שהוא כך, הב' מה שרואה את הענין באופן אחר מכמו שהשיג קודם וכידוע בענין שמיעה וראי' שבראיית הדבר זעט ער גאר אנדערס ויא ער האט דאס פאר שטאנען, והקנין בנפש נעשה באופן אחר לגמרי, שני הדברים האלו ישנם בהשגה הזאת שלבד שמתאמת אצלו הענין, יש כאן בההשגה דיא ראייכקייט פון ראי', ר"ל שגם בההשגה יש הרגש הראי', וכמו הכרה שהיא אינו ראי' ומ"מ ה"ה כאלו רואה וכמ"ש במ"א, כמו"כ השגה זאת היא כאלו רואה, ומובן שגם בזה מעלת ההכרה למעלה ממעלת ההשגה, ומעלת הראי' למעלה ממעלת ההכרה, אך בכללות בכולם הוא מעלת הראי' שגם ההשגה האמיתית בזה היא כאלו רואה) וזהו מפני שכללות הלימוד הזה הוא מבחי' החכ' אאלפך חכ' כו', וכל המדרי' שבו (מדרי' ההשגה וכו') הכל הוא ממדרי' החכ', ולהביא השגה כזו בעולם, אראפטראגין אזא מין שכל בעולם הוא רק ביכולת נשמה דאצי'

לפצייעס: מנעלים גסים העשויים מקליפת האילן (וראה כלשון הזו גם בתורי"ש עמ' 116).

כו'. החסידות היא טל תורה וע"ז אמרו כל העוסק בטל תורה טל תורה מחייהו, וזהו הרשום על הביכל קטן אדכרו לי' יומא דתלגא (הובא בקונטי ע"ח ושמה כתבתי שקרוב יותר שזה כי"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נ"ע, אח"כ התבוננתי ונ"ל שזה כי"ק כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע). מוצאיהם מצא חיים אמיתיי"ם וחי לעולם עולמו יראי"ה בחייו להתענג על ה' בעבודה שבלב כו'.

אמנם כן הוא גם אמיתית פעולת הלימוד הזה לפי"ד, והוא שהכחות יהיו אלקיים, יהיו כחות במציאות אבל המה אלקיים, השכל וההשגה היא בעצם השגה אלקית וכן כל הכחות המה אלקיים, והוא שהאדם כמו שהוא אדם נעשה אלקי, וכל מה שמשיג גם בעניניים הטבעיים אינו משיג אותם לטבעיים כי"א אלקיים, וע"ד מ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג אילו ניתנה רשות לעין לראות כו' והיינו שהי' רואים בכל דבר איך שהוא האין האלקי, כן הוא כאן בהשגה שמשיג כל דבר לכח אלקי, וכל ענייניו וכל עשיותיו עם היותם טבעיים אינם טבעיים כי"א אלקיים, וזה נעשה ממילא ע"י התעסקות אמיתי בלימוד הזה בהשגה אמיתית (וכמשנת"ל דכל ענין החסידות הוא להשיג כל דבר בהשגה טובה, השגה עמוקה, והשגה נתפסה בכלי ההשגה (הכוונה בזה השגה עמוקה נושא ענין ההפשטה, וענין התפיסה הוא ענין ההתיישבות והתלבשות בכלי, ובהלימוד הזה צ"ל שניהם ההפשטה והתפיסה בכלי, והיינו שהענין כמו שהוא מופשט מלבושי השגה (שזהו עומקו ופנימיותו ואמיתתו של הענין) יהי' בבחי' תפיסה בהתיישבות בכלי השגתו) ובלא זה אינו יוצא ידי אמיתת חובת הלימוד הזה) ה"ה יוצא מהטבעי ונכנס בגדר האלקי (וכמו אלי' שגופו נעשה מלאך, כן הוא באמיתת הלימוד הזה שהכחות (כמו שהן למטה) נעשים אלקיים). וזה אם מפני שההשגה היא מגופו ומהותו מכל חלקי הפרטים שבו להבין ולהשיג מזה הענין האלקי והאלקות, וההשגה היא כאילו רואה כנ"ל, ע"כ בהתעסקות אמיתית הזאת המשל נעשה נמשל שיוצא מגדר המשל ונכנס בגדר הנמשל, או שנותנים לו זה מלמעלה, וכמו שע"י יגיעת ההשגה והכרה נותנים מלמעלה מדרי' הראי' כמ"ש במ"א, כמו"כ ע"י אמיתית השגה הזאת שהיא כאילו רואה, וההשגה היא מהכחות, נותנים לו מלמעלה שהכחות נעשים אלקיים, וכ"ז הוא כשיש העבודה

הובא בקונטי ע"ח: עמ' 42 (בהוצאת קה"ת). וראה מ"ש בזה בס' מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקצו הערה 9. שגופו נעשה מלאך: ראה דרמ"צ עמ' 62.

שהכחות ... נעשים אלקיים: בענין שהטבעיות והכחות נעשים אלוקיים ומשל נעשה נמשל ראה המשך תער"ב עמ' תשעד; שי' י"ט כסלו תרס"ט; תור"ש עמ' 185.

שע"פ החסידות בזיכוך גופו ונפשו שהיא העבודה הנראה והנגלית בלימוד החסידות והיא חובה מוטלת על כל מי שנכנס בפרדס הזה, ובלא זה ח"ו, אינו חסיד כלל וכלל. וכאשר ישנה העבודה הנגלית (ולעיל נת' רק לדוגמא פרט א', והעוסקים יודעים שישנם כמה פרטי אופני עבודה המבוארים בדא"ח) הנה ע"י התעסקות אמיתי נעשה ממילא אמיתית הפעולה הזאת. אמנם זאת לפ"ד שלא דוקא כאשר מגיע לתכלית האמיתי של העבודה הנגלית אז יכול להיות אמיתית הפעולה הנ"ל, כ"א כאשר הוא עובד ה' ע"פ דרך החסידות, אז ע"י התעסקות אמיתי בהשגה זאת יבוא לדרגות באמיתית הפעולה הנ"ל, ותוכן הענין שע"י התעסקות הזאת ביגיעה בהשגה אמיתית הנ"ל, ובתנאי כשיש עבודה שבלב ע"פ דרך החסידות, בוא יבוא אמיתית הפעולה שיוצא מגדר הטבעי ונכנס בגדר האלקי, ונ"ל שזהו מ"ש באגה"ק הנ"ל והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות כו'.

וכבר הקדמתי אשר בכ"ז לא קבלתי דבר מרבותיי וכתבתי לך רק מה שנר' לפע"ד. והשי"ת יתן בלבנו לעבדו יתי' באמת ובלב שלם ושנבוא אל התכלית הנרצה, ונזכה לביאת גי"צ בב"א.

אני נותן לך כל הנ"ל באופן שלא ילך בהעתקות.

הרמ"ר בהרצאתו כותב שר' שאול דוב יחי' מתאונן שאין לו חיות במלאכתו והוא ח"ו מתמקמק כו', איני יודע סיבת הדבר אם שההתעסקות בחסידות בשצעדרין היא במדרי' נמוכה כ"כ עד שאינו מוצא חיות במלאכתו, או שהוא מתעצל כו'. איך שיהי' אין לי נחת מזה, ולפה"נ שצעדרין לבשה צורה אחרת מכמו שהיתה קודם, הרמ"ר מציע לשלוח את הרש"ב בתור ציר מיוחד לעסק החסידות כו', אמנם כאשר נקח גם את הרש"ב משצעדרין הרי תלבש עוד צורה מעור עב, ובד"כ ענין שצעדרין דורש עיון ולא דבר ריק הוא, גם שליחת הרש"ב יעלה הוצאה גדולה.

בדבר הר"ז האוולין יחי' כאשר באמת דער גייט עם ניט הסך ט"ו רו"כ אינו יכולים לדחוק אותו בזה, וצריכים להוסיף לו הסך הזה.

שלא ילך בהעתקות: ראה מ"ש בזה במגדל עז שם הערה 9.
הרמ"ר: הי"ר משה רוזנבלום.
ר' שאול דב: זיסלין. המשפיע בסניף שצעדרין.
בשצעדרין: השוה לעיל אגרת רפו, ובהנסמן בהערות שם.
רש"ב: זיסלין הנ"ל.
ציר ... החסידות: בפרטיות עד"ז — לקמן אגרת תטו.
הר"ז האוולין: המשפיע בישיבת תורת אמת בחברותי'.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תח

[י״ז טבת]

ב״ה

כבוד ידידי המפורסם וו״ח נכבד יר״א כו׳ מו״ה בנציון נ״י

מכתבו נכון הגיעני ... על העסק יבקש רשיון, והשי״ת יעזור להשיג הרשיון בנקל ובקרב, והשי״ת יתן לו פרנסה והצלחה בגו״ר, וישמרהו השי״ת ששום אדם לא יוכל לנגוע בו לרעה ח״ו, ויחי׳ חיי מנוחה בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תט

ב״ה ח״י טבת תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 23

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך נו׳ 46, 47 נכון הגיעני, וכפה״נ

תח

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין, בלי תאריך. ובראשה נרשם „טו״ב טבת תרע״ד מענטאן״. בנציון: רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעא, ובהנסמן בהערות שם.

תט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

עוד לא נגמרה מלאכתן, וע"כ אחכה עם התשובה אי"ה על המכ' עם הרצאותיך כאשר יעדת. תמול שלחתי לך מכ' זאקאז' בטח יתקבל אי"ה.

מאד נהניתי משאלת בו"נ היק' שיינא תי', יחזק השי"ת לבה ותהי' אשה יראת ה' באמת ונקבל נחת מאתה ומכל צאצאינו יחיו בכל פרט ברו"ג בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע.

אני מסגיר בזה תשובות על המכ' שנתקבלו, ליה"ל צריכים מ"מ לשלוח המאה רו"כ ותרשום מחצה על הרש"ג יחי' ומחצה על הרש"מ יחי', ואי"ה יקבלו בחשבון, ונא להודיעיני בכ"ע משלומם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תי

ב"ה אור יום ב' כ"א טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 24

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביך נו' 49 ונו' 51 נתקבלו תמול, ונו' 52 קבלנו היום לגודל קו"ר. המכ' 46/7/9 קראתי לע"ע בהעברה, ואקרא אותם אי"ה עוד הפעם ואשיב לך אי"ה, ובין כה מסת' יהיו המילואים. נהניתי אשר נתת הסך 25 על העצים לבד הנדבה השנתית, והשי"ת ירחם על אחב"י וירום קרנם.

היום הגיעני מכ' מה לאנדוי אשר ספרי מייזיל קנה שלעזינגער

בו"נ: בתך ונכדתי.
ליה"ל: = ליעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא.

תי

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
לאנדוי: השוה לעיל אגרת תו, ובהנסמן בהערות שם.

בעד שני אלפי׳ כתרים, ושלח לי רשימה מהם, ולפי ההשקפה אין בהם דברים גדולים יוצאים מן הכלל, ואי״ה אשלח לך הרשימה.

תשוקתי מכבר שיהי׳ רשימה מעניני הספרים, ר״ל שיהי׳ רשימה מכל ענין כללי באיזה מהספרים הוא, כמו, מערכת תורה, לרשום לבד הספרים שמוקדשים המה פי׳ על התורה, באיזה ספרים נמצא עה״ת (וביותר זה מצוי בס׳ הספרדים) ואם בדרך פי׳ או בדרך דרוש, ואפשר לעשות דרוש מערכת בפ״ע, וכן חי׳ הש״ס כמו מס׳ ברכות באיזה מהספרי׳ נמצא חי׳ עלי׳, וכן מס׳ שבת וכו׳, ויש שהן על הגמ׳ בכלל ויש שהן על האגדות בפרט, וכן על הרמב״ם ועל איזה הל׳, כי יש ספרי׳ שלימים על הל׳ אחת, וכן על שו״ע על איזה חלק או על הל׳ מיוחדה, וכן בספרי שו״ת על איזה חלקי שו״ע הן, וכן בעניני קבלה ועניני חקירה, וכן בספרי העירכין או כללי הש״ס וכה״ג וראיתי רשימה כזה אצל יעקב הירשינגער במינכען מס׳ מערצבאכ׳ ואם יהי׳ ביכולת משה חיים לעשות כזה, באמת רציתי שיעשה וינער רשימה כזו, ואפשר כשתשלח לו רשימה מהס׳ יוכל לעשות זאת, אבל כמובן גם אם יהי׳ באפשרו לעשות בע״פ, יעבור זמן הרבה עד הפועל, ואם מ״ח יכול לעשות זאת, יכול להיות אי״ה תיכף, והענין נחוץ ... ולמען תדע מהנעשה בריגע אני שולח לך שני מכתבי ידידינו הראממ״ד יחי׳, אני כתבתי לו שישלחו ע״ש סו״ש שיחלקו למספר הנפשות לכל בני הכולל, והם החליטו לשלוח לשיינפינקל, ועי״ז יתברר אי״ה המספר שיצאו מהכולל. מחב״ד הרז״י יחי׳ קבלתי מכ׳ ממוצש״ק שבוע העברה שרש״ל והז״ב הולכים בהשוואות וכפה״נ ישתוו ומ״מ יעבור השבוע בהרעדאקצי׳, ע״ע בטח שלחו.

ונא להודיעיני בכ״ע משלומכם הטוב, מידידינו הרש״ג יחי׳ קבלתי היום טע״ג שנוסע לקיוב ומשם לפ״ב, בטח תיסע ג״כ מחר אי״ה לפ״ב, יצליח השי״ת דרכך.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך ותותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

וינער: הביבליוגראף שמואל וינער (ראה לעיל אגרת תו ובהערות שם).
מהנעשה בריגא: השוה לעיל אגרת שצב, ובהנסמן בהערות שם.
הראממ״ד: הרב אליעזר משה מאדייעווסקי אבד״ק תאראל.
סו״ש: סלונים ושלאנק (ראה לעיל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם).
לשיינפינקל: כנ״ל אגרות תב. תד.
מחב״ד הרז״י: = מחתן בת־דודי ה״ר זלמן יצחק וואלשאניק.
רש״ל: הרב חיים יעקב רש״ל.
הרש״נ: ה״ר שמואל גוראר׳.

תיא

ב"ה אור יום ג' כ"ב טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. אה' אמי מורתי יקירתי תי' דיין בריף מאור ליום ג' האבין מיר מקבל גיווען לרוב עונג, איך דיינק דיר זייער אה' אמי מורתי יקירתי תי' פאר דיינע אפטע בריף, והשי"ת יעזרינו הערין גוטעס איינע פון דיא אנדערע און זעהען זעך בחו"ש מיט פרייליכע הערצער, איך בעט דיך זייער אה' אמי יקירתי תי' שרייבין אונז אוף ווייטער אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

מידידינו ר"נ מאריאשין יחי' קבלתי מכתב אז ער איז ת"ל בעסער השי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

אוף דעם צעטיל פון דעם בחור האב איך שיים אמאל גיענטפערט אז ער זאל פארין אהיים, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב.

די וועטערין זיינען דא אלץ ניט אסאבענע, ויתן השי"ת די וועטערין זאלן זיין גוט און עס זאל גוט וירקין.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ובנך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תיא

נעתקה מנוכחי"ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
בעסער: השוה לעיל אגרת תג, ובהנסמן בהערות שם.
אסאבענע: מיוחדים.

תיב

ב"ה אור יום ועש"ק כ"ה טבת תרד"ע לפ"ק
מענטאן

N. 25

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך נו' 55 קבלנו היום לרוב עונג, וכאשר נמשכו איזה ימים ולא הי' מכתב הי' לנו קצת עגמ"נ אחרי שהורגלנו לקבל מכ' כמעט בכ"י ולפעמים גם ב"פ ביום א', ות"ל בעד שלומכם הטוב, השי"ת יעזרינו להתבשר זמ"ז בשו"ט ולהתראות בחו"ש.

לפלא אשר נו' 16 לא נתקבל עוד, ואיני יודע אם זהו המכ' שכתבתי אודות האח, ולפי הרשום בזכרוני כתבתי מכ' הנ"ל ערך יום א', ואודות מא' האח כתבתי באמצע השבוע רק מפני שלא זכרת אודותו נופל אצלי ספק, המכ' זאקאז' משבוע העברה בטח קבלת היום בבואך שלו' מפ"ב.

אחר ש"ק הבע"ל אשלח לך אי"ה המכתב כללי שהערכתי אודות לימוד החסידות. לזה דרוש אשר הנוסע או הנוסעים יהי' אצלו כמה עקזעמפל' מהקונט' עץ חיים עד פכ"ב לחלקם בהעיירות. ומי יהי' הנוסע, בד"כ יותר נכון שיהי' מהאברכים אשר פיו ולשונו אתו וביכולתו לעורר על דבר, ואני איני יודע מי מהאברכים הראוי לזה, ויכול להיות אשר גם שיסעו הבחורים טוב כמו ירוחם, אלי', אברהם ברוך, יחיו, ובזה תחליט אתה ואפשר תתיישב עם הרמ"ר יחי', ויתן השי"ת שהדבר יבוא לפועל ויפעלו לטוב, כי גודל נחיצות הדבר און די באר, והשי"ת יהי' בעזרינו.

תיב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
נו' 16 לא נתקבל עוד: השוה לעיל — בהנסמן בהערות לאגרת שצו.
המכתב כללי: מהתוכן נראה שהיא אגרת שפג הנ"ל. וצ"ע. וראה גם לקמן אגרת תטו בארוכה.
הנוסע או הנוסעים: השוה לקמן שם.
ירוחם: גרליק.
אלי': עבער.
אברהם ברוך: פעווזנער.
הרמ"ר: הי"ר משה רוזנבלום.

על מכתביך הארוכים בענין תו״ת, אשיב אי״ה שבוע הבע״ל.

אוללמאן כותב אשר שלח המסכ׳ פאטאגראפי׳ לרוסלאנד, היינו ששלחם לויט׳ להרב מעדאלי׳, וצריכים לכתוב אילויו שכשיתקבל ידע שישלחם לליובא׳, מה נעשה בדבר הספרים שנשלחו לקיוב ואותן שלקח צוקערניק.

תודיעני מה הי׳ מהנסיעה לפ״ב, אפשר ראית אצל הרש״מ יחי׳ מכתבי האחרון אילויו, אשר לפי החשבון הי׳ צ״ל ערך יום ג׳ ואם דברתם אודות זה. כפה״נ הרש״ג יחי׳ יהי׳ ש״ק הבע״ל בפ״ב, ונא להודיעיני בכ״ע משלומכם הטוב. ב״ד רח״מ יחי׳ בטח הי׳ בליובא׳, ומסת׳ דיבר בענינו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תיג

ב״ה כ״ה טבת תרד״ע לפ״ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ דיין בריך מיום ועש״ק האבין מיר מקבל גיווען לרוב עונג ות״ל בעד שלומך הטוב. איך דיינק דיר זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ פאר דיינע אפטע בריף און בעט זייער אויף ווייטער שרייבין אונז אפטע בריף משלומך הטוב להחיות נפשינו.

אוללמאן: „גיסו של בן ידידינו... הרש״ג״ (לקמן אגרת תיח).
הרש״מ: ה״ר שמואל מיכל טריינין.
מכתבי... יום ג׳: לא הגיע לידינו.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראריי.
רח״מ: ר׳ חיים משה אלכסאנדער.

תיג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

איך בין צוא פרידין פון דעם גריס מידידינו ר״ן מאריאשין יחי׳ ת״ל וואס עס איז עם בעססער והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב...

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ״ש דודתי הרבניות הכ׳ תי׳.

תיד

ב״ה אור יום ג׳ ער״ח שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ דיא וואך האב מיר נאך פון דיר קיין בריף גיהאט, נאר היום איז אן גיקוממען א בריף פאר ב״ד רח״מ יחי׳, רעכין איך אז אונזער בריף האט זעך פאר האלטין אין וועג עס טרעפט זייער אפט אז פרייערסטע בריף קוממען שפעטער.

ויא עס וייזט וועט ב״ד יחי׳ זיין דא בקרב, איך בין זייער צוא פרידן וואס דוא האסט דורך עם גיהאט א גריס פון אונז און וואס מיר וועלן אי״ה האבין דורך עם א גרוס פון דיר אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ און פון דיא קינדער יחיו און אללע אונזערע יחיו. יתן השי״ת מיר זאלין הערין בשו״ט איינע פון דיא אנדערע און זעהען זעך געזונטער הייט. איך בעט דיך זייער אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ שרייבין אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

בעססער: השוה לעיל אגרת תג, ובהנסמן בהערות שם.
דודתי הרבניות: מרת גיטל, אחות הרבנית רבקה — אם רבנו.

תיד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
רח״מ: ר׳ חיים משה אלכסנדער.

בא אונז איז קיינע נייס מיר שפאצירן אללע טאג ב׳ או ג׳ שעות, והשי״ת ישלח לנו רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תטו

ב״ה אור יום ג׳ ער״ח שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 26

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתביך מפ״ב נו׳ 58, 59 קבלנו לרוב עונג, ומאד אני נהנה מהכ״ק שנתן לך ר׳ מיכאל יחי׳, בטח הוא הדרוש וישב שבתו״ח. ויתן השי״ת שיוגמר העסק על ידו בקרב ויצליח לו השי״ת בכל עניניו בגו״ר.

היום שלחתי לך במכ׳ זאקאז׳ את המכתב כללי, והנה דברתי בכללות הענין עם ידידינו הריע״מ יחי׳, הוא אומר שלפ״ד סיבת התעממות הענין הוא מפני שאינו נותנים היכולת להאברכים להתפתח בענין הזה, ישנם ת״ל כמה אברכים שיש להם חושים טובים בדא״ח, ואם היו עוסקים בזה ובמנוחת הנפש היו מגיעים בזה למעלה עליונה בעזרתו ית׳, אך מצבם גורם להם שאינם עוסקים בזה כפי הדרוש להם לעסוק, וממילא מתעממים ומתעלמים החושים והכחות, מהם אשר דאוגים ר״ל על המחי׳ והכלכלה ואין מוחם ולבם אתם ר״ל לעסוק בעומק בדא״ח, ומהם אשר פרנסתם מביא לידי העדר ההתעסקות, ומי יאמר מי שנעשה בעל עסק הרי עסקו מטרידו, הנה

תטו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
המכתב כללי: מהתוכן נראה שהוא הנ״ל שפג (״משנת תרע״ג״), וצ״ע. וראה גם לעיל אגרת תיב.
הריע״מ: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.

גם מי שנעשה מורה הוראה וכה״ג הרי מקודם מוכרח ללמוד נגלה בריבוי זמן וגם בעומק, זה שעושה מלאכת ה׳ באמת ובאמונה שצריך לידע כל הענינים לאמיתתן –, וא״א לו ליתן זמן רב על חסידות, ואח״כ כשנעשה רב, הרי יש לו עבודה רבה בזה, אם בלמוד למעשה אם בשאלות או בעניני העיר, וכמו ר׳ . . . יחי׳ כמדומה אשר מזמן שהתחיל לחשוב אודות רבנות, וגם כאשר כבר זכה בחלקו ונעשה רב, ה״ה ממעט בעסק החסידות, ומי יאמר לעסוק בעמקות כאשר הי׳ עוסק בזה בהיותו בליובי׳ וגם בשנים הראשונים אחר חתונתו, בלתי ספק הוא שבאופן כזה אינו עוסק עתה, וממילא מתעלם הכח בזה, ומסתפק בלימוד השטחי הן לצורך עצמו והן ההשפעה אל הזולת, ואין הענין מתרבה ומתגדל אצלו אדרבה כו׳, וכן גם ר׳ . . . יחי׳, אם כי אין לו טרדות כאילו, ומשו״ז באמת לפי השערתי הוא עומד כעת בעומק ענין החסידות יותר מהנ״ל, מ״מ הרי טרוד במלאכתו, ואין מלאכתו עסק החסידות, אשר באם הי׳ זאת מלאכתו – בעזרתו ית׳ – הי׳ בו הצמיחה יותר, ומי יאמר כמו ר׳ . . . יחי׳ אשר דאוג הוא מאד ר״ל על מצבו, אשר באמת לא טוב מכל הצדדי׳ מבית ומבחוץ כו׳ כאשר ידוע ענינו, איזה התגלות הכחות יכול להיות אצלו בעסק החסידות הדורש נתינת הנפש אל זה כו׳, ומובן הדבר היטיב שבאם הי׳ באפשר שהאברכים המסוגלים לעסק החסידות יהי׳ ביכולתם לעסוק בזה בלי שום מניעה ועיכוב, הי׳ הענין – בעזרתו ית׳ – בהתגלות גדולה והי׳ מאיר אורו גם להרחוקים ר״ל, ומכ״ש להקרובים בנפשם אל הענין, והי׳ מתרבים העוסקים בזה, והתחזקות הפרטים הי׳ חיזוק כללי בעזרתו ית׳.

אמנם במה שאנחנו בו עתה בחיזוק לימוד החסידות בעיירות (ר״ל דאופן הנ״ל יש לחשוב שזה הי׳ מחזק גם הלימוד בהעיירות כנ״ל כי כללות הענין וואלט דער מיט אפגילעבט והי׳ מאיר בעזרתו ית׳, והאור הי׳ מוציא הכלים שלו היינו הראוים לקבלו, רק שלע״ע אינני רואה היכולת לזה, וע״כ אנו מחפשים עצות שבאפשר להיות יותר בקירוב בעזרתו ית׳), הוא מסופק אם נסיעת משולחים יביא תועלת גדול, גם אם ישבו באיזה שבוע או שבועיים, ויעשו התעוררות וגם יפעלו שיעשה אגודה אחת ללמוד חסידות, אם יתקיים הדבר בהעיירות, כי הנסיון הורה שבאם נמצאים בהעיר יחידים או אפי׳ יחיד שהוא חפץ באמת בהענין בפנימיות נפשו, ה״ה רוח החיים בכל האגודה, ועל ידו או על ידם מתקיים האגודה, וכמו בראמען כאשר נתאגדו איזה אברכים

באיזה: כנראה צ״ל: באיזה מקום.

שהמה חפצים באמת ובפנימיות, נתחברו אליהם עוד, והדבר יש לו קיום ת״ל, ויעזור השי״ת על להבא (עתה כאשר בערל גרינפרעס נסע על הוראה לפאלטאווא צריכים לידע מה נעשה שם). אבל כאשר מתאגדים רק הרוצים בחיצוניות (ר״ל שרוצים בהענין אבל אינו נוגע להם כ״כ בפנימיות נפשם) יש להסתפק בקיום הענין, ואם כי אני חושב שזה יצטרך להיות מלאכה תמידיות אי״ה לכתוב לכל העיירות שיהיו בהם אגודות לידע את הנעשה שמה ולעורר תמיד, מ״מ כו׳.

וע״כ דעתו הוא שתיקון הענין דורש לשלוח אברכים שישבו בקביעות בעיירות לדבר דא״ח וללמוד, ויאסף אליו כמה שיהי׳ ביכולתו לאסוף ללמוד עמהם או לפניהם, ועי״ז יתעוררו עוד ועוד ויתחברו, דער ענין וועט זיך טאן ויתחברו אנשים לזה בעזהי״ת, והדרך הזה הוא פשוט לשלוח משפיעים לעיירות בלי דרישתם גם בלי שאלת פיהם, ולהספיק אותם בצרכיהם (והוא חושב אשר באיזה משך יתנו אנשי העיר הספקתם), ובאופן כזה יפרח אי״ה הענין, אמנם כמה יכולים לשלוח, דבד״כ לא נקל הדבר למצוא הרבה כאלה שיהיו ראוים למשפיעים ולמתעסקים ולמסדרים בכל הפרטים הדרושים לזה, וגם אם ימצאו עשרה או עשרים, ה״ז הוצאה גדולה, ומה יספיק זה רק על איזה עיירות.

ואם נסתפק בנסיעת משלוחים, דעתו שהדבר יהי׳ נעשה בגדולים ובזקנים, וכמו שיסע ר׳ גרונם יחי׳, ובאיזה עיירות יסע הרד״צ יחי׳, ועפ״ע גם הוא לא הי׳ מונע א״ע מלנסוע לאיזה עיירות, באשר לפי המבואר אינו חושב כ״כ תועלת גדול באופן כזה, עכ״פ יהי׳ נעשה בגדולים שיש לחשוב יותר את התועלת אי״ה.

והנה המבו׳ באופן הא׳, זה לפה״נ הי׳ מביא בעזרתו ית׳ תועלת רב בכללות הענין כנ״ל, אמנם הלא דרוש לזה עצות וכחות, וגם שזה בהרמת הענין בכלל, ומה שיפעל על כללות העולם, יכול להיות במשך הזמן, ועלינו לעשות אי״ה בל״נ דבר בזה לפועל ביחוד (דירעקט) להחזקת הלימוד ועסק החסידות בהעיירות, וע״כ לפ״ד אחרי הדברים הנ״ל, הנה כאשר בד״כ אין לנו לחשוב לפעול ע״י הזקנים והגדולים, כ״א מה שביכולתינו לפעול בעזרתו ית׳ ע״י נערינו יחיו, ולכן לפ״ד

בערל גרינפרעס: בנו של ה״ר יחזקאל גרינפרעס — הנ״ל אגרת קסו, ובהנסמן בהערות שם. לאחר פטירת הריע״מ נתקבל לרב בפאלטאווא — כדלקמן בהערות לאגרת תנה.

ר׳ גרונם: ר׳ שמואל גרונם אסתרמאן, משפיע בזעמבין ולאח״ז בליובאוויטש.

הרד״צ: הרב דוד צבי חן מצ׳ערניגאוו.

תחלת הכל צריכים לשלוח המכ׳ כללי ששלחתי היום לכל עיר ועיר של אנ״ש (וצריכים לידע למי לשלוח, לא רק ליקח רשימת האדרעסן דקאנטאר, כ״א לידע אם בערך לשלוח אילו מכתב כזה או לאחר באותה העיר) ובד״כ לא לקמץ בזה ולשלוח גם איזה מכתבים בעיר אחת, ואח״ז צריכים למצוא מי מהאברכים שלנו שסיפוקם לא יעלה הרבה, ולשלוח לאיזה עיירות שישבו חודש או ב׳ חדשים בעיר א׳ ולדבר דא״ח, וטוב לשלוח גם מהבחורים יחיו כמו אותם שהזכרתי במכ׳ הקודם, וגם אלטר מפאצעפ מדבר בטוב, וגם מהבחורים שנמצאים עתה בביתם יכולים להטיל עליהם שיסעו, ואחרי שיהי׳ באיזה עיירות משך זמן כנ״ל יסעו לעיירות אחרות וג״כ כנ״ל, ובזה צריכים לידע איזה עיירות להקדים, ועכ״ז יהי׳ ג״כ משולח שלא יתמהמה הרבה בכל עיר, ולפ״ד הי׳ טוב שיהי׳ ג״כ מהאברכים שלנו, ובמהותו כמו ר׳ שואל דובער יחי׳, ותקותי להשי״ת אשר באופן כזה יתחזק אי״ה עסק החסידות, ובמשך הזמן מה שיהי׳ ביכולתינו לעשות עוד בזה נעשה אי״ה בל״נ, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

שמואל ליב כותב שמתעסק הוא אודות השו״ב בויט׳ במחוז זארעציי׳, ואלמנת השו״ב ר״א דורשת אלף רו״כ ואפשר שתיקח ח׳ מאות, ויקנה החזקה יחד עם אחיו של רמ״נ שו״ב, ותהי׳ ההכנסה על חלקו ערך עשרה או י״ב ר׳, והקצבים אינם שבעים רצון מזה, ומפורש מתנים שלקיחת הסירכות יהי׳ ע״י השובי״ם דאיזהאריע, והשובי״ם הנ״ל רוצים שכר עבור זה, וכ״ז לא ניחא לי כלל, ואשיב לו אי״ה שלא יעשה זאת, והעיקר אצלי מצד השפלות ר״ל שלא יניחו אותו ליקח סירכות, ותמיד הוא צריך אל הזולת.

והנה מבאריסאוו נסע הרב קוסילאוו (איני זוכר שמו) והרב השני וגם ר׳ יעקב דובראוונסקי בקשו שלא לשלוח להם רב אחר, ואמרו שיקחו משפיע על חסידות (וכמדומה שא׳ על שכירות תשעה ר׳ לשבוע), וע״כ לפ״ד צריכים לשלוח אותו לבאריסאוו, בלי שאלות פיהם, וידבר שם דא״ח (וצריכים להתנות עמו שידבר דרושים כמו שהן רק מה שדרוש להרחבת הענין קצת, והתנאי הזה הוא עיקרי אתו.) גם צריכים

אלטר מפאצעפ: שמחוביץ, שהי׳ א׳ מהתלמידים השלוחים ששלח רבינו לחברון בשלהי שנת תרע״א לפתוח בהם את הישיבה תורת אמת. ולאחרי היותו שם זמן קצר חזר לליובאוויטש.

שואל דובער: זיסלין. השוה לעיל אגרת תז בסופה.

שמואל ליב: לוין מפאריטש. השוה לקמן אגרת תיז.

זארעציי... איזהאריע: ראה לעיל אגרת רא, ובהנסמן בהערות שם.

דרושים כמו שהן כו׳: כנ״ל באגרת שפג.

להזהיר אותו שלא יחשוב בענינים אחרים רק יתן עצמו אל הענין הזה) ותקותי שיתקבל אי"ה אצלם, ובתחלה לא לדבר אתם אודות שכירות, רק יבוא בתור שליח לדבר דא"ח וגם ללמוד דא"ח (אחר שלוח המכ' לשם כמובן), ובעזרתו ית' יתקבל אי"ה למשפיע, והשי"ת יצליח לו.

על מכתביך בדבר תו"ת לא הספיק לי עוד הזמן להשיב מפני הנ"ל ואי"ה אשיב עליהם, ונא להודיעיני בכ"ע משלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תטז

ב"ה אור יום ד' ר"ח שבט תרד"ע לפ"ק
מענטאן

נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. שיים לאנג האבין מיר פון אייך קיינע גריסין מקבל גיווען, שיים זייט איר אזיי' פיל בישעפטיקט אז איר האט קיין צייט צוא שרייבן, איך בעט אייך שרייבן פון אייער גיזונד, און ויא לערנט איר מיטן רבי'ן, און וואס צוא פרומקייט גיהערט כמו נטילת ידים, ברכות, תפלה, וכה"ג. מסת' היט איר אללעס אפ ויא גיהעריג איזט. השי"ת זאל אייך שטארקין אין גיזונד און זאל אייך שטארקין דיא הערצער איר זאלט זיין יר"א באמת מיר זאלין פון אייך נחת האבין בכל פרט בזכות כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע.

שיינדיל תי' איך ווינש דיר מז"ט פאר דיינע מעניניעס השי"ת זאל דיר מאריך ימים ושנים זיין און זיין גיזונד און א ערלעכע אידענע באמת נאך דעם רצון פון אונזערע עלטערין הק'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם וא"ז המקווה להשי"ת לראות בכם כל הטוב ברו"ג ודו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תטז

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
מעניניעס: יום הולדת.

תיז

[ר״ח שבט תרד״ע]

ב״ה

לידידי המומ״פ ווח״ס יר״א כו׳ מו״ה שמואל ליב נ״י

מכתבו קבלתי, ענין השו״ב בויט׳ אינו כדאי לפניו, ובפרט במה שמתנים אודות הסרת הסרכות, ותמול כתבתי לבני יחי׳ אודותו, והשי״ת יתן לו מקום פרנסה בקרב ויהי׳ בהצלחה בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח כה״י

שלום דובער

תיח

ב״ה אור יום ועש״ק ג׳ שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. מש״כ בהוספת מכתבי לא עוררני אדם ע״ז רק מהאמור במכ״ע מדרשות המסיתים, ודבריהם מתקבלים בקול הידד, ומניחים אותם לדבר ככל העולה על רוחם, ובד״כ נתנו נפשם ע״ז להסית את ההמון, ונראה בההמון שינוי גדול מכמו שהי׳ מקודם, וכמו במקומות שלנו שהאכרים כל פרנסתם

תיז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך בראשו. מ״ש כאן ״תמול כתבתי לבני״ קאי על אגרת הסו דלעיל — שם מבואר תוכן הענין שבאגרת שלפנינו. וא״כ נכתבה אגרת זו ברי״ח שבט.
שמואל ליב: לעוין מפאריטש. אגרת נוספת אליו — לקמן תקמג.

תיח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: טרייגין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
בהוספת מכתבי: שלא הגיע לידינו.

הוא מאחב״י, ובכל העת לא הי׳ בלבם שום מחשבת חוץ, ותמיד דברו טוב על אחינו, ועתה בעת המשפט הידוע נשמע מאתם דברים אשר לא נתן להשמע, וגם אח״כ דברו סרה כו׳, ובהכפרים מצירים ומעיקים לאחינו ר״ל, עושים פריגאוואריז בכמה מקומות ומעללים עלילות שוא, עושים חנויות ככל המקומות ולוקחים פרנסתם וגם מגרשים אותם, וכ״ז נעשה ברשעת גדולה ר״ל, ובהנוגע למה שכתבתי אז יתן השי״ת שיהי׳ שלו׳ על ישראל וישמרם השי״ת מכל צו״צ, ויפר עצת כל הקמים עליהם.

בד״כ נצרך לשום לב לכ״ז, מיא קען ניט ויסין ויא עס קען ארויס קריכין, ולפ״ד נחוץ לחשוב בזה ולהמציא עצות לזה בעזרתו ית׳, וכבר כתבתי אשר אני אינני יודע בזה מאומה, אך היודעים ובקיאים במקצוע הזאת צריכים לחשוב בזה, וכאשר כתבתי במכ׳ הקודם.

ומה שגרוז׳ התאונן לפניו על אשר לא נתכבד כו׳, הנה בעת שהי׳ הדבור אודות כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נ״ע, שלחתי איליו ע״י ציר מיוחד את הפאטשאטני׳ גראזדאנסטווע הניתן לו מהקיסר ניקאלאי הראשון, ולזאת כתבתי איליו מכתב חם כתוב הדר כו׳, וקיבל את המכתב בקרירות, וחשבתי שאינו מתחשב אתנו בכלל, וע״כ אחר המשפט לא שלחתי לו טע״ג.

ומה שלא הגישו לו דבר למזכרת, הוא מפני שבד״כ החסידים האלטין ניט מענינים כאלו, אך כאשר רצונו בזה, לפ״ד שנגיש לו למזכרת את הש״ס פאטאגראפי׳ הנעשה בליידן (בהיותי בויען שמעתי שנמצא ממנו רק י״ב עקזעמפל׳). גם לא מכבר יצאו מסכ׳ אחדות בפאטאגראפי׳, וכ״ז דבר יפה מאד, ובערך יעלו ז׳ או ח׳ מאות מארק, אם ימצא כבודו שזה טוב להגיש לו יודיעיני ואכתוב אי״ה להג׳ הנכבד אוללמאן (גיסו של בן ידידינו ומחו׳ הרש״ג יחי׳) שעל ידו יכולים

המשפט הידוע: משפט (עלילת דם) ביילים בראשית שנת תרד״ע, שלבסוף זוכה ע״י חבר־מושבעים. נזכר גם לקמן אגרות תיט. תלג. וגרמז גם לעיל אגרת שח.

פריגאוואריז: פסק־דין.

גרוז׳: העו״ד גרוזנבערג, מראשי המתעסקים בזיכוי משפט ביילים הנ״ל, עוד אודותיו ורבנו והמשפט — ראה שמועות וסיפורים ח״א (הוצ׳ חדשה) ע׳ צז.

פאטשאטני׳ גראזדאנסטווע: אזרח נכבד.

הש״ס ... ליידן: צילום כת״י מינכן. וראה לעיל אגרת שצא.

מסכ׳ אחדות בפאטאגראפי׳: כת״י המבורג (ברלין תער״ג). ראה לעיל שם.

אוללמאן: ראה גם לעיל אגרות שצא. תיב.

גיסו ... הרש״ג: גיסו של בנו של ר׳ שמואל גוראר׳ [שהוא מחותנו של הרש״מ טריינין, שבנו רמ״מ הי׳ חתנו של הרש״מ].

להשיג הש״ס והמסכ׳ הנ״ל, הש״ס וכן המסכ׳ המה פאטאגראפי׳ מש״ס כת״י ישן נושן והוא מפואר מאד, אצלי נמצא הש״ס וכעת קניתי גם המסכתות הנ״ל. אני מבקש את כבודו שלא להגיד לו מש״כ שקיבל מכתבי בקרירות כו׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תיט

ב״ה ג׳ שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 27

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכבודה תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך נו׳ 61 מיום א׳ קבלנו היום לרוב עונג אחרי העגמ״נ שהי׳ לנו מהעדר מכתב מאז בואך שלו׳ מפ״ב, וכבר הכינותי טע״ג אליך, וכשהלכה או״ח תי׳ עם הטע״ג פגשה על המעלות את המוביל מכתבים ומסר מכתב שלכם, ת״ל בעד שלומכם הטוב . . .

כפה״נ נסעת יום א׳ עוה״פ לפ״ב, והנראה אשר בפעם הזה תהי׳ ש״ק בפ״ב, יתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה, ואחר ש״ק אשיב אי״ה על מכתביך. הרש״מ יחי׳ כותב לי בשם גרוז׳ שתובע את אשר לא הגשנו לו דבר למזכרת, ואם כי אין זה מדרכנו (וכן כתבתי להנ״ל שאין זה מדרך החסידים) מ״מ מאחר שתובע, צריכים להגיש לו מזכרת, ולפ״ד שנגיש לו את הש״ס הפאטאגראפי׳ וגם את המס׳ הפאטאג׳, וכתבתי זאת

תיט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
או״ז: אמך וחמותיך.
הרש״מ: הי״ר שמואל מיכל טריינין.
בשם גרוז׳: השוה אגרת שלפנ״ז.

להרש"מ. מהרש"ג יחי' קבלתי טע"ג כמדומה ביום ד' שחושב להיות בפ"ב סוף שבוע הבע"ל, וכפה"נ נסעת עתה בלעדו, ושתצטרך להיות כל השבוע הבע"ל בפ"ב, זה הרבה זמן, ובטח תודיע אי"ה מהכל.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תכ

ב"ה יום ג' ז' שבט תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני ... בדבר הענין שכתבתי למחו' יחי', לא נח דעתי בתשובת גרוזנ', וקרוב לחשוב שאינו בקי כ"כ בהענינים, כי בד"כ אינו עוסק בזה, וכתבתי למחו' שלפ"ד צריכים לחפש עצות לזה, והצדק עם כבודו שצריכים לדבר בזה עם הפאנאנסיסטין שהמה בקיאים יותר בענינים אלו, גארפינקל כתב לי אשר סלאסב' נסע לחו"ל וכמדומה לו שיסע למענטאן, ואם ראיתיו פה הייתי מדבר אתו בזה, כי הוא יותר בקי בזה מגרוז', רק הוא עפ"ע הולך בזה בדעת אחרת מהדעת האמיתי, וע"כ נכון שידבר כבודו עם קאמינקע וכדומה, ויען כבד עלי לכפול הדברים, אפשר יקח כבודו או ידידינו הרי"י ראפאל' יחי' אצל מחו' יחי' מכתבי אשר כתבתי אליו

מהרש"ג: מה"ר שמואל גוראר'.

תכ

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
למחו': הרש"מ טריינין ראה לעיל אגרת תיח — שם מסופר על אגרת הראשונה בנד"ז — שלא הגיעה לידינו.
גרוזנ': העו"ד גרוזנבערג.
גארפינקל: הרב אלי' אהרן הלוי מפ"ב.
סלאסב': העו"ד סלאסבערג.
הרי"י ראפאל: הרב יצחק[illegible]ראל ראפאלאוויטש מקרעמענטשוק.

ויקרא אותו לפני הנ״ל. ואפשר יהי׳ אצלו יחד עם מחו׳ יחי׳. שמה כתבתי אודות חשש הבאייקאט יען זה אנו יודעים כבר מווארשא, ואפשר יוכל להיות ח״ו איזה דבר אחר שא״א לידע מראש, רק בד״כ המצב מפחד מאד שלא תבוא ח״ו איזה דבר, ונחוץ להמציא עצה בעזרתו ית׳ איך ליתן מעמד לאחב״י.

במכ״ע כותבים שבקרוב יהי׳ התוועדות בבריסל מכל הפארשטייער היהודים המליאנערין שבאמעריקא ואיראפי׳, להמציא ועד שיגן על עניני אחינו, וכאשר בכלל גדולי אחינו אינם יודעים מכאיבי עמינו אשר בערי השדה, וכאשר יתאספו הבאראנען והלארדין והדר׳ וכה״ג יוכל לצמוח מזה הטבה כמו מהבאראן הירש לעשות עמיגראציעס או לייסד שולן ואוניווערסיטי׳ וכה״ג, ע״כ הי׳ נחוץ לפ״ד שיבאו אל האסיפה מבני מדינתינו סוחרים פשוטים מערי השדה, לבאר להם המצב ולהציע להם לדאוג רק על הטבת הפרנסה והמצב בתוך המדינות, וכאשר יוקבע ע״ז ועד ימצאו אי״ה כמה דרכים ונתיבות איך ומה להגיע לזה בעזרתו ית׳. בפה אינו נמצא כעת אנשים עם מי לדבר בזה, ר״מ קליגמאן כעת בוינא, וא״י אם הוא שייך לענינים אלו, אך לא הי׳ פה ואפשר יהי׳, יתיישב כבודו עם הרי״י ראפאל׳ יחי׳ (שלפי מכתבו יהי׳ בפ״ב כעת) על מי יש לחשוב הנסיעה הזאת, והשי״ת ירחם על אחב״י וירומם קרנם מעלה מעלה ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

באייקעט: החרמה.
מהבאראן הירש: השוה לעיל אגרת קב, ובהנסמן בהערות שם.

תכא

ב״ה אור יום ה׳ ט׳ שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 28

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. שבוע זו לא כתבתי לכם מפני שאינו מניחים אותי. בכל לילה יש לי ביקורים שונים, ולילה אחת עשיתי ביקור לבן הרב מבויאן נ״י, וכה הולכים הימים, ועתה התחלתי לכתוב ואינני בטוח אשר לא יפסיקו אותי. מכתביך נו׳ 64, 65, 66 קבלנו לרוב עונג. כפי הידיעה שקבלתי מדידינו הרש״ג יחי׳ שבוע העברה יהי׳ ימים אלו בפ״ב, ועפ״ע תיסע ג״כ לפ״ב, יתן השי״ת שהעסק יבוא לידי גמר בקרב בנקל ובהצלחה.

תמול כתבתי להרש״ג יחי׳ לפ״ב אודות הענין שכתבתי לידידינו הרש״מ יחי׳, בטח תראה אותו, שמה כתבתי בדבר ההתוועדות שתהי׳ בבריסל, ההתוועדות תהי׳ ניע אופיציאלני׳ וממילא לא יהי׳ במכ״ע זמנה המוגבל, ולפ״ד נחוץ מאד שיהיו אנשים אל ההתוועדות כאשר כתבתי אל הנ״ל, והשי״ת ירום קרנינו ברו״ג.

הפאווייעסטקעס אני שולח בזה, חשבתי שהדאווייער׳ שנתתי עודינו בתקפו וכפה״נ שלחת נוסח דאווייער׳ אחר, ולא ידעתי כלל מזה, ועתה שלח נוסח דאווייער׳ ואחתום עליו אי״ה, בטח נכית הסך שני מאות בר״ח העבר, אחרי שלא תחפוץ שאשלח מפה תנכה כנ״ל. א׳ מלעמבערג נתן לי על תו״ת מאה פראנק ועל תו״א מאה פראנק, ותיטיב ליתנם לתעודתם, כל מאה פראנק עולה ערך ל״ח רו״כ.

ב״ד רח״מ יחי׳ כעת פה, ר״ל הוא בסאן רעמא והי׳ פה יום ב׳ ונסע

תכא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
בן הרב מבויאן: כנראה, רבי מנחם נחום ברבי יצחק מבויאן.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר׳.
הרש״מ: טרייניין.
ניע אופיציאלני׳: בלתי רשמית.
דאווייער׳: הרשאה.
רח״מ: ר׳ חיים משה אלכסנדר.

לסאן רעמא, ועתה אומרים שהוא פה גם עם זוגתו תי׳ ולא ראיתיו עדיין.

עתה אשיב אי״ה על מכתביך נו׳ 46, 47, 49. במכתביך אתה מונה והולך כל המגרעות אשר בהנהגת המוסד וגם בהמוסד, ובאמת מהם מגרעות גדולות, ומהם אשר לפי השערתי אינם כ״כ, אך ע״פ המא׳ הידוע ע״פ הן שמים לא זכו בעיניו משל לכלי יקרה שמצד יוקרה כמה היא נאה ויפה עוד לא זכה בעיניו וחפץ בתיקונה כו׳ וכמבו׳ בזה״ק, כך בזה מצד יוקר הענין גם דבר קל וקטן לגדול יחשב, ואפי׳ אם לא יש דבר מ״מ דורש תמיד תיקון עוד ועוד, איך שיהי׳ הענין צריך תיקון, בעזרתו ית׳, ואתה משתדל במכתבך נו׳ 49 להמציא דברים שבהם יתוקנו אי״ה הענינים, אמנם ידוע אשר לכל תיקון דרוש לידע מקודם יסוד ושרש החסרון ואז אפשר לתקן אי״ה.

כאשר חשבתי מקודם כן הי׳, הוכרחתי להפסיק הכתיבה מפני הביקור של ב״ד רח״מ יחי׳, ואין רצוני להניח המכ׳ על מחר כי בין כה לא קבלתם מכ׳, ותקותי שאכתוב עוד אי״ה. אני שולח טע״ג לראזאלי׳ פאליאקאוו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תכב

ב״ה יוד שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

N. 29

בני יקירי יחי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתביך נו׳ 67, 68 נכון הגיענו לרוב עונג

כמבו׳ בזוה״ק: זח״א רז, א.

תכב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

(הנו' ס"ח בא קודם הס"ז). וכפה"נ נסעת יום ג' לפ"ב יצליח השי"ת דרכך ויבוא הענין לידי גמר בקרב. מידידינו הרש"ג יחי' קבלתי טע"ג שחושב לנסוע לפ"ב מוצש"ק הבע"ל, יצליח השי"ת דרכו.

מקווה אני לקבל מכתב ההחלטה בדבר מכתבי נו' כ"ו, ואיך שתחליטו יתן השי"ת שיהי' בהצלחה.

נהניתי אשר נתקבלו דברים טובים מהוסטאן יעזרינו השי"ת להגות בתורתו ית' יומם ולילה במנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

על שאלת המשפיע הרש"ג יחי' התשובה, הן.

מרמ"ר הי' איזה שאלות, ואין הזמן מספיק להשיב לו כי הרבה מכתבים מתקבלים, וגם לקרותם דרוש זמן נכון, ובד"כ אני משיב עליהם, אבל הטרחא גדולה, גם עתה כבר הסעזאן במילואו, וישנם מכירים ובלתי מכירים ושניהם כאחד לוקחים זמן.

הג' ר' משה ליוויאנט מהאמעל נתן לי חמשים פראנק על תו"ת, וזה ערך י"ט רו"כ, ותיטיב ליתן הסך הזה.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.
נו' כ"ו: הנ"ל אגרת תטו, בענין משלוח המשפיעים על העיירות.
המשפיע הרש"ג: המשפיע הי"ר שמואל גרונם אסתרמאן.
מרמ"ר: מר' משה רוזנבלום.
הסעזאן: מועד הביקורים בעיר נופש זו.

תכג

ב״ה יו״ד שבט תרד״ע לפ״ק
מענטאן

כבוד ידי״נ הגי׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל יחי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. יום ג׳ כתבתי לו, והנה התוועדות בריססעל כפי האמור במכ״ע תהי׳ ניע אפיציאלני׳ וממילא לא יהי׳ במכ״ע זמן ההתוועדות, קאמינקע ודאי יודע מזה, ואפשר ישתתף בההתוועדות, ומה שידברו בזה בטח יודיעיני.

בדבר בנו דובער יחי׳ אם אפשר שאי׳ מבני בערנשטיין יחי׳ יהי׳ אתו, הי׳ בזה בעזרתו ית׳ טובה כפולה כי הי׳ לומד אתו קצת.

יודיעיני נא בהיותו אצל אליכ׳ אם הי׳ הדבור בדבר נוסח הפקודה על הבחירות אם יהי׳ רמז לבחור יודעי דת כו׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תכג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר׳, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
התוועדות בריססעל: הנ״ל באגרת תכ. תכא.
ניע אפיציאלני׳: בלתי רשמית.
קאמינקא: הנ״ל אגרת תכ.
בנו דובער: שהוכרח להיות במענטאן לרגלי בריאותו.
בערנשטיין: הרמ״ב — הנ״ל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.
אליכ׳: פקיד בפ״ב, השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
על הבחירות: ראה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.

תכד

ב"ה י"ז שבט תרד"ע לפ"ק
מענטאן

כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

עס איז ניטא קיין ווערטער ארויס צוא געבין דעם גרייסין בראך אונזער, עס איז צוא גינוממען גיווארין א גרייסע הייליקע ליכטיקייט פון אונזער הויז, מיין הארץ טרייסט זעך גאר ניט אויף דער גרייסער אבידה וואס מיר האבין פאר לארין, וביותר איז מיין צוא בראכנקייט זייער גרייס וואס איך בין ניט גיוווען לעבין איר בעת זיא האט איבער גיגעבין איר הייליקע ריינע נשמה אל אלקים חיים. תנצב"ה.

מיא טאר ניט איבער טראכטין ח"ו על מדותיו ית', דער אייבערשטער איז גירעכט, צדיק הוא ה' כו' וצדיק ה' בכל דרכיו כו'.

בו"א יחי' מיט זיין קוממען לפה האט ער מיך ממש מחי' גיווען אז איך האב חאץ גיהערט אלע פרטים, איך טרייסט זעך נאר דער מיט וואס בא מיר איז קיין שום ספק אז זיא לעבט איצט איך מיט אונז, און וואו מיר זיינען איז זיא מיט אונז, און האף להשי"ת אז איר הייליקער זכרון וועט אייביק ניט פאר געסטין ווערין ח"ו פון אונז און אונזערע קינדער און אונזערע קינדס קינדער עד עולם, הרחמן הוא יגדור פרצותינו ופרצות כל אחב"י ברחמים.

שטארקט זעך קינדער און היט אייער גיזונד, והשי"ת זאל אייך היטן פון אלץ און שטארקין אייער גיזונד און שטארקן אייערע הערצער איר זאלט זיין ויא איר הייליקער רצון איז בכל פרט.

איך בעט אייך זייער כלתי תי' ונכדותיי היק' יחיו שרייבין אונז

תכד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

כלתי . . . יחיו: בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע נסע אל רבנו במענטאן לנחמו ולספר לו ממהלך העניינים. ברשימת הרי"י דזייקאבסאן ע"ה מספר שרבנו שלח אז טע"ג, שעשרה תלמידים ילמדו במשמרות בחדר שינתה במשך השלשים.

צוא גינומען: ביום ועש"ק יו"ד שבט.

בו"א: = בני ואישיך.

אפט פון אייער גיזונד להחיות נפשינו, וועגין אונזער פארבריינגען פה איז נאך אום בישטימט, היום קומט לפה כ' או"ד הרמ"מ יחי'.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תכה

ב"ה אור יום ג' כ"ח שבט תרד"ע לפ"ק
מענטאן

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבך מפד"מ והטע"ג ומכתב כלתי תי' גם הטע"ג מפ"ב קבלנו לרוב עונג.

היום שלחתי לך טע"ג לפ"ב. בטח נקבל מאתך ידיעה מפ"ב אם בטע"ג או במכתב. מידידינו הרש"ג יחי' קבלתי טע"ג במוצש"ק שנוסע לפ"ב ומקווה להיות ש"ק הבע"ל בויעסבאדען ובשבוע הבע"ל יבוא אי"ה לפה.

מזו"כ תי' עוד לא נתקבל הסכם על הנסיעה, במכתבה שנתקבל היום כותבת אם לשוב על חה"פ הבע"ל, אינו כדאי הנסיעה, ואיך תחשוב שנדרש בואכם לפה על ימים אחדים, עפ"ע קבלה היום מכתב או"ח תי', ומסתי' ממתנת על בואך לביתינו שלו' ותחליטו אודות זה, ובין כה נמשך הזמן יותר שיהי' נצרך לקבל הפאס עבורם במאהליב, ובטח תודיעני בטע"ג החלטת דבר למען נדע איך לכלכל דבר הנסיעה בעזרתו יתי'.

או"ד: = אחי ודודכם.

תכה

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראריי.
מזו"כ: = מזוגתך וכלתי.
או"ח: = אמך וחמותיך.

אצלינו נתחדש, אם יוחלט הדבר להיות חה"פ הבע"ל בחו"ל, שניסע לויסבאדען כי בימים אלו נכבד המצב פה נגד אחב"י, בפרטיות כתבה לכם היום או"ח תי', ובד"כ איז עפעס איצט ניט איינגענעם דער גיין גאס איצט, ונדמה כאילו מביטים בעין אחרת אשר גם מקודם היתה ההבטה כו', והשי"ת ישמור את אחינו בכל מקומות מושבותיהם כו'. ובעת שעל הלב לא כך יפה זה מוסיף כו'. והשי"ת ישמרנו בתוך כו'. ולנסוע למעראן אני חושב אם נשיג דירה כזו שיהי' באפשר להכניס מנין אנשים להתפלל. ובויעסבאדען אצל קארפון בד"כ אין לחשוב שיהי' מניעה ח"ו מזה, ועפ"ע יהי' באפשר להשיג גם שם אי"ה לשכור אנשים למנין, רק דבר אחד שלא יפריעו בעניני מחלוקת שלהם, גם מה שמן הצד עומד פד"מ והביקורים של האשכנזים המה לי תמיד למותר ובפרט עתה, ובימי החג יכול להיות שיתרבו המבקרים, ואפשר נמצא עצה לזה, ואבקשך להודיעיני דעתך ע"ז.

מאחי יחי' קבלתי היום מכתב אשר זוגתו תי' רצונה ג"כ להיות אי"ה אתנו יחד חה"פ הבע"ל. נצרך הי' לידע אי"ה שבוע זו איזה החלטה.

אם יוחלט על הן ועל ויעסבאדען ויהי' באפשר שתבואו אי"ה על פורים הבע"ל, ניסע אי"ה אנחנו מפה יום א' פ' תשא, ואיך שיוחלט יתן השי"ת שיהי' בהצלחה.

בטח תודיעיני בדבר השמורה אם הי' ידיעה, ואפשר כבר נתקבלה, ונא לכתוב לנו מבריאותכם ושלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

זוגתו: מרת יהודית (קאסמאן).
בדבר השמורה: השוה לעיל אגרת שצו, ובהנסמן בהערות שם.

תכו

ב"ה אור יום ועש"ק ב' דר"ח אדר תרד"ע לפ"ק
מענטאן

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מפ"ב לא קבלנו ממך ידיעה עפ"ע נסעת תמול ערב לביתינו שלו', ומקוים אנו לקבל מחר אי"ה טע"ג ממך.

בדבר בואכם אי"ה לפה או לויסבאדען נצרך לידע אי"ה תחלת שבוע הבע"ל. כי אם לנסוע לויסבאדען, רצוני שניסע אי"ה מפה עם הריווייער עקספרעס, יען שזה הצוג הולך מפה שעה 9/20 בקר, דהיינו אחר תפלת שחרית, ובא לויעסבאדן שעה 7/20 בקר, שזה לזמן תפלת שחרית, ואם לנסוע עם הצוג שנסעת אתה לפד"מ צריכי' להיות כל הג' תפלות בדרך, ע"כ רצוני שניסע אי"ה עם הצוג הנ"ל, וע"ז הצוג צריכים לקנות הקארטין איזה ימים קודם, ואם אתם תבואו אי"ה על פורים הבע"ל לויעסבאדען, חושבים אנו לנסוע אי"ה מפה יום א', וצריכי' לקנות הקארטין ביום ג' שבוע הבע"ל, וע"כ אם ימים אלו לא יהי' מכם ידיעה אודות זה, יכול להיות אשר ביום א' או ב' הבע"ל אשאל אי"ה החלטתכם בטע"ג.

אם תסעו אי"ה, תקח גם את הבוך תרט"ו ובוך תרטו"ב גם משניות זרעים ומועד פערטיל שעם פי' הרע"ב ועיקר תויו"ט.

ובטח תעשה איזה סדר בדבר השמורה. ידידינו הרש"ג יחי' מסת' יבוא אי"ה לפה תחלת שבוע הבע"ל, ומאתו אדע אי"ה מה שעשו בפ"ב, ובקשתי לכתוב לנו מבריאותכם ושלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תכו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

בוך תרט"ו: נסמן בספרית כ"ק אדמו"ר שליט"א — 1072.

בוך תרטו"ב: הנ"ל אגרת רח, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר השמורה: השוה לעיל אגרת שצו, ובהנסמן בהערות שם.

הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.

תכז

ב"ה ח' אדר תרד"ע לפ"ק
מענטאן

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. שבוע זו לא כתבתי לכם כי בד"כ איז דער זמן פארנומען איצט יותר כמובן, והעיקר שבשבוע זו לקחנו הרבה זמן על הישוה"ד אודות חה"פ הבע"ל עם ידידינו הריע"מ יחי' וידידינו הרש"ג יחי', ולאחר ריבוי שקו"ט הוחלט להיות אי"ה חה"פ הבע"ל בחו"ל ובויעסבאדען, כמובן כאשר אתם תבאו אי"ה ג"כ לויעסבאדען, כי להתחלק ח"ו זה בכה וזה בכה, זהו דבר הבלתי אפשרי, והשי"ת ישמרנו מזה. וכפי הטע"ג שלך זו"כ תי' מסכמת על ויעסבאדען, וכן אתה כותב במכתבך מיום א', רק עוד בדרך ספק, וכפה"נ הטע"ג היא לאחר ההחלט, ועפ"ע יהי' מכתב מכם ומסת' נודע ממנו אי"ה ההחלטה. עפ"ע תיסע אי"ה בשבוע הבע"ל לפ"ב יצליח השי"ת דרכיך. כאשר נחלטה אצליכם הנסיעה אי"ה לויעסבאדען שלו', צריכים להשתדל להקדים מה שבאפשר להיות, והשי"ת יצליח דרככם ותבואו לשלו' ונתראה בחו"ש ... בדבר השמורה מסת' תעשה כאשר דברנו, ויתן השי"ת שיהי' הכל בהצלחה, ונא לכתוב לנו מבריאותכם ושלומכם הטוב.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תכז

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
הריע"מ: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.
הרש"ג: ה"ר שמואל גוראר'.
זו"כ: זוגתך וכלתי.
כאשר דברנו: השוה לעיל אגרת שצו. לקמן אגרת שלאח"ז.

תכח

ב"ה יום ב' י"א אדר תרד"ע לפ"ק
מענטאן

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתביכם נכון הגיענו לרוב עונג מהודעת שלומכם הטוב . . . ובדבר השמורה שלחתי היום טע"ג לטחון החטים של ראמאנאווקי בפ"ע, ולעשות עבורינו שמורה מהחטים האילו, ובטח אתה זוכר מה שדברנו שאפיית השמורה היינו הכנתה בכל דבר יהי' נעשה בגדולים, ובפרט תאפו איזה פונטין שמורה אשר תקחו אתם בוואגאן (והשאר תלך באגאז) ולפ"ד ידידינו הרש"ג יחי' נחוץ הדבר למען שיהי' שלימים כי אלו שילכו באגאז קרוב הדבר שישברו, ויתן השי"ת שילכו כולם כשורה.

היום קניתי כרטיסים לויעסבאדען על יום ג' או יום ד' שבוע הבע"ל יתן השי"ת שיהי' בהצלחה. בטח לא תשכח ליקח הסידור שלי גם תקח סי' האריז"ל ומן הכ"ק תקח אתך גם את הבוך בראשית א' ח"ב.

שמירת הכ"ק תמסור לידידינו ר' אלחנן יחי' שיהי' בהחדר הזה גם בלילה, היינו שישן שם, ויהיו אתו עוד מהבחורים יחיו. והשי"ת ישמרם כו'.

בדבר הקוואטיר בויעסבאדען, להשיג דירה אחרת כבד הדבר, וכבר כתבה או"ח תי' למכירה ואינו נמצא דירה כדרוש לנו, ובפרט שיניחו להכניס מנין. הדירה אצל קארפין העטאז נחלק לשנים עם חָאד מיוחד, וה"ז כמו שתי דירות, ויש אויף צוג, ובהמקח נשתווה אתו אי"ה.

תכח

חלקה נדפס ביגדיל תורה (ירות"ו) גליון ב' ע' 8, ונשלמה ע"פ גוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

בדבר השמורה: השוה לעיל אגרת שצו, ובהנסמן בהערות שם.

הרש"ג: ה"ר שמואל גוראריי.

בראשית א' ח"ב: מכתי"ק הצ"צ ע"ס בראשית ישנן שתי סדרות: סדרה א' — ג' חלקים, וסדרה ב' — ב' חלקים.

ר' אלחנן: מארוזוב.

או"ח: אמך וחמותיך.

חאד: מעבר.

אני מבקש את כלתי תי׳ ליקח אתה את הצאן שטעכער של פסח המונחים בהתיבה של פסח כמו שכותבת או״ח תי׳, ועד נסיעתכם שלו׳ תכתבו לנו משלומכם הטוב להחיות נפשינו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תכט

[שושן פורים תרד״ע]

ב״ה ועש״ק ש״פ

שוכ״ט לבני יקירי מחמד נפשי שליט״א
כלתי יקירתי חביבתי תי׳
נכדותי היק׳ יחיו עמו״ש

משלומינו ת״ל כה לחי. דער פורים איז גיווען מיט אנשטריינגונג שמחת פורים, סיא גיווען היפש געסט. לנדא בתוכם גיקומען עקסטרא מוויען. ר״ש גו״א נ״י האט שטארק משמח גיווען. אלע האבן געטרונקען ... דער פאטער יחי׳ איז א״ג נישקשה, נאר שטארק מידע, ער געריסט אייך.

* * *

באה״ר הנני פב״ש, בד״כ אני עיף מעבודת הלילה, ממה שאנחנו ... קיימנו ת״ל שמחת פורים. והשי״ת יזכינו בשמחה פנימיות אמיתית, שמחת עולם יהי׳ על ראשינו כו׳.

תכט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, שנכתבה בשוה״ג אגרת זוגתו הרבנית. ומתוכנה נראה שהיא משנת תרד״ע — כדלקמן, גם ממה שנזכר באגרת שלה „ווילא פאסערעל׳ — שהיא הכתובת בה התאכסנו בחורף תרד״ע.

ועש״ק ש״פ: ולקמן נראה שנכתבה בשושן פורים, א״כ מתאים התאריך לתרד״ע, שבה חל שושן פורים ביום ו׳.

תל

ב"ה אור יום ב' כ"ה אדר תרד"ע לפ"ק
ויעסבאדען

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל נ"י

מכתבו מהיום נכון הגיעני. את נסיעת אחיו ר"נ יחי' לא יעכב, ויתן לו סדר בטע"ג מה שיעשה שם, ויהי' ג"כ אצל הפרעד' מסעוו' דאכ', וכבודו לא יכתוב להפרעד', והשי"ת יצליח נסיעת אחיו יחי' ויפעול לטוב. להבאנק בדבר המאה א' לא ילך, וכן לא ישלח הוועק' ויחכה בזה עד נסיעתו אי"ה אחר חה"פ הבע"ל. והשי"ת יהי' אי"ה בעזרו.

ביום ה' העבר כתבתי לו וביום ועש"ק שלחתי לו מכ' שנתקבל עבורו, וכתבתי האדרעס סאנאטאריום דר' לאנגע, וא"י אם נתקבלו.

היום קבלתי טע"ג מבני יחי' שנוסע לפ"ב, ולפ"ז א"י אם יסעו שבוע זו לפה, והשי"ת ישלח לכבודו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם, ויצליח לו השי"ת בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תלא

ב"ה יום ג' כ"ו אדר תרד"ע לפ"ק
ויעסבאדען

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכבודה תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

תל

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראר'ר, אגרות נוספות אליו — לקיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
אחיו ר"נ: ר' נתן גוראר'ר.

תלא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך מיום ועש״ק נכון הגיעני. עפ״ע תיסעו אי״ה מביתינו שלו׳ ביום א׳ הבע״ל, ותנוחו בדרך למען לא להכביד ח״ו על הילדים יחיו.

השמורה תקח בוואגאן רק תיבה א׳ (המסומנת באות א׳), ושארי התיבות ילכו באגאז.

בפד״מ אופין שמורה בע״פ, ואיני יודע אם האפי׳ היא כמו אצלינו, וגם אם יהי׳ לנו זמן בע״פ לנסוע לפראנקפורט מ״מ תיקח אתך ג׳ פונט קמח אולי יהי׳ באפשר לאפות מצת מצוה בע״פ, ומס׳ תהי׳ הקמח כרוכה היטיב ושמורה ביותר בדרך נסיעתכם, וגם שלא יהי׳ תחת הזאפעס וואס מיא שלאפט. פאפיראסן עבורי מסתמא עשית. והשי״ת יצליח דרכיכם ותבואו לשלו׳ ונתראה בחו״ש.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תלב

ב״ה יום ד׳ כ״ז אדר תרד״ע לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל נ״י

אחדשה״ט. תמול קבלתי מכתב ממחותנו ידידינו הרש״מ יחי׳ אשר מריגא שולחים את ר״ן עטינגער לישב בתמידות בפ״ב בדבר עניינים הכללים (קצבו לו שכירות ה׳ אלפי׳ לשנה, ולבד זאת שבעה ר׳ ליום, מריגא שולחים על ההוצ׳ ה׳ אלפי׳) התלי׳ עתה בדבר השחיטה, שיאגד

השמורה...באגאז: כנ״ל אגרת תכח.

תלב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
הרש״מ: הי״ר שמואל מיכל טריינין.

העסקנים דפ״ב עם העסקנים מערי השדה, ויעיין ויפקח בכל העניניים הרוחניים והגשמיים (כן כותב יה״ל מקאוונא בשמחה שזכו לזה) והרח״ע מסכים ע״ז. והנה הדבר מסוכן ח״ו להעניניים הרוחניים . . . ואם כי הרש״מ כותב בשם הרב קאצענעלינבויגן ששלחו (וא״י מי שלח) טע״ג שלא יבוא אמנם מסופק אני בזה, וע״כ לפ״ד נחוץ להודיע הדבר לאלעקס׳, אשר לפי השמועה יבוא מריגא . . . לא בדרך ברור כ״א בדרך ספק, אבל שזה דבר קרוב ח״ו, ואולי אפשר שיתן לו איזה תשובה ע״ז. אני אכתוב אי״ה להגר״ח יחי׳ אודות זה, אבל מסופק אני בהתועלת אחרי אשר הרח״ע רוצה בזה, ולפניו זה מתאים לדעתו ולרצונו.

מכל הדבר הזה יש לי עגמ״נ רב, ואני ירא מאד שלא יוצמח מזה איזה דבר, אך לה׳ תקותי שיהי׳ בעזרינו . . . ויצליח לנו בכל ענינינו כו׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תלג

ב״ה יום ג׳ ד׳ ניסן תרד״ע לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ הרב המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה אליעזר משה נ״י

אחדשה״ט. ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני כולם במועדם וזמנם. סדר מוחלט בדבר אופני התמיכות והנחת

יה״ל מקאוונא: יעקב הלוי ליפשיץ.
הרח״ע: הגי״ח חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא.
הרב קאצענעלנבויגן: הרב דוד טעביל מפ״ב.
אלעקס׳: פקיד בפ״ב. השוה לעיל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.
הגר״ח: הגי״ח חיים סולובייצ״ק מבריסק.

תלג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אליעזר משה: מאדייעווסקי מחאראל, אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.
סדר מוחלט כו׳: השוה לעיל אגרת שצב, ובהנסמן בהערות שם.

המעות וכה"ג, כמובן א"א לעשות דבר עד אשר יהיו אי"ה על אתר, ועפ"ע נתראה אי"ה קודם נסיעתם לתמן, ומסת' יודיע לי אי"ה על איזה זמן הוחלט אי"ה נסיעתם צלחה, ונראה לסדר אי"ה איך תהי' התראתינו בעזרתו ית'.

בדבר ריגא נחוץ לעשות סדר בהגבאות, ולפ"ד נחוץ ג"כ שהנאסף לא יהי' מושלש בהבאנק באשר הוא מקום הקלקול כו'. גם לדעתי צריך להיות ידידינו הר"י רש"ל יחי' גבאי, והוא בטח ינהג הדבר בסדר מסודר, והמה לא יעשו נגדו, אמנם לפ"ד נכון להמשיך לזה גם את הג' ר' ישראל מענדל חאווקין יחי', ומשו"ז לא כתבתי עדיין להר"י אודות הגבאות, שבאם יוחלט שגם הרימ"ח יהי' גבאי, טוב לכתוב לשניהם בזמן א'. כתבתי אודות זה לחב"ד הרז"י יחי' ושאלתי חוות דעתו ע"ז, ויכתוב לי כבודו מה דעתו בזה...

מענין לענין כו'. עוד קודם ר"ה כתב לו בני יחי' אודות אסיפת הר' המיועדת להיות, ובין כה באה מעשה ביליס ובלבלה את העולם. אמנם הענין עוד במקומו עומד, והוא כאשר בהחוק ע"ד ראווינסקי, קומיס' אינו נאמר שיהיו רבנים דוקא, וממילא הרי דעפ"ט א"א להם לכתוב זאת בהפקודה שתצא בדבר הבחירות (לע"ע לא יצאה הפקודה הזאת, משום שהגם שהחליט שה"פ שתהי' ראווינ' קאמיס' אבל לפועל צ"ל פקודה מיוחדת ע"ז משה"פ, והיא לא באה עדיין). ע"כ לפ"ד צריכים לשלוח בקשות מאיזה מקומות אל המניסט' דרך הדעפ' דוח"ד, כאשר הקומיס' היא על עניני דתיים, ע"כ יצוו אל הגו"ב בכ"מ שיבחרו באנשים הבקיאים בעניני הדת, ויספיק שיהי' ד' או ה' בקשות כאלה שיהי' פתחון פה אל הדעפ' לעורר ע"ז, ותקותי שיעשו זאת אי"ה, וכבודו יוכל להעריך בקשה כזו, אשר תושלח אי"ה מפאלט' גו"ב ממקומו או מקרעמנצ', ואשיג אי"ה שמפלך ויט' יושלח בקשה כזו, וזה דבר נחוץ מאד, והשי"ת יהי' בעזרינו בכל פרט.

ר"י רש"ל: הג"ר חיים יעקב רש"ל.
הרז"י: הי"ר זלמן יצחק וואלשאניק.
כחב לו בני: כנראה הכוונה לאגרת י"ג תשרי, המועתקת בזה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. והשוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.
מעשה ביליס: השוה לעיל אגרות תיח. תיט.
רבנים דוקא: השוה לעיל אגרת שמה, ובהנסמן בהערות שם.
דעפ"ט: המחלקה לעניני דת שע"י משרד הפנים.
שה"פ: שר הפנים.
דוח"ד: = דוחאווני דעפארטמענט [וואצ'ל: דוח'], והיא המחלקה לעניני דת הנ"ל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח ויחוג את חהמ״צ הבע״ל בדיצה ובכשרות כחפצו וידי״ע

שלום דובער

[אגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, הנזכרת לעיל]

ב״ה י״ג תשרי תרד״ע

כבוד ידידי הנעלה הרב המפורסם נכבד ומרומם וו״ח אי״א מוהר״ר אליעזר משה שי׳

שלום רב

בפקודת כ״ק אאמו״ר הרה״ק שליט״א הנני עורך מכתבי זה לכבוד ידידי, וזאת הצעתו.

כפי הנשמע בשנה זו תהי׳ אסיפת רבנים (אף שהדבר איננו ודאי גמור) והנהוג בדבר פקודת הבחירות והנוסח, שהנבחרים יהיו רבנים (סתם, כי רבנים דתים א״א לכתוב) ואנשים מכובדים, אך כמובן כ״ז נבלע בהבלעה.

לזאת מהראוי הי׳ אשר ממקומות אחדים יפנו בבקשות אל הדעפערט׳ לאמר, בהיות כי יסודי האסיפה היא לפתור שאלות דתיות, לזאת מהראוי שבהפקודה בדבר הבחירות אל שרי הפלך **יודגש** הכוונה שהנבחרים יהיו אנשים יודעי דת, יראי אלקים, רעליגיעזנע, ואשר ביכולתם לפתור שאלה עפ״י יסודי התורה.

ולראש המקומות ההם חושב את כבודו אשר ייטיב להעריך בקשה כזו. (כמובן שלא בפרסום) ויחתמו אותם כבודו, וסגנו הדיין ר׳ שמואל שי׳. (ועוד איזה אנשים כן דעתי הפרטית, אשר טוב הי׳ כי יחתמו איזה דוחאוונע פראוולויענע, א״ל, וכתבונתו הרחבה יעשה) וישלח זאת ישר אל הדעפערט׳ או לשר הפנימי כפי שצריך להיות.

הייתי מבקש את כבודו לכבדיני בהעתק מן הבקשה אשר יעריך להדעפער׳.

נעים הי׳ לי לקרוא מכתב כבודו אל הרמ״ר שי׳ בהרצאה ארוכה מפעולת הועד למטרת הרמת ענין הרמב״ן, וכתבתי מזה ובזה לחברי הועד הריי״ר ורנ״ג שיחי׳, אך אין הזמן מספיק לי עתה להאריך בזה. ולפי״ד בהכרח להרבות הכתיבה לאמעריקא, ואפשר כדאי גם להדפיס שם מאמר טוב בהמכ״ע ההם. והנני ידידו הדו״ש מברכו בגמח״ט ובחג שמח מוקירו

יוסף יצחק ש״ס

תלד

[ד׳ ניסן]

ב״ה

מכ׳ נתקבל, והשי״ת יזמין לו אי״ה עסק בביתו, ויתן לו השי״ת פרנסה והצלחה בגו״ר.

תלה

ב״ה ל״ד לספה״ע תרד״ע לפ״ק
ויעסבאדען

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

מכתבו נכון הגיעני. וצריך להשתדל להיות אצל הרפערענט וגם אצל הראש, והשי״ת יתן לו מציאת חן שיפעול לטוב שיתברר הדבר בקרב ושיזכה את המשפט. ויצליח לו השי״ת בכל ענינו.

תקותי שניסע אי״ה יום א׳ הבע״ל, והשי״ת יצליח דרכנו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

מוסג״פ מכ׳ להגרא״ט נ״י.

תלד

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין, בלי תאריך, ובראשה נרשם, ע״י מקבל האגרת ״פאריז 14 18/3״ היינו שנכתבה ע״י רבנו בהיותו בפאריז [בדרך בנסיעתו ממענטאן לויעסבאדען] ונתקבלה ב־14 18/3 ללוח היוליאני, שחל בד׳ ניסן תרד״ע.
האגרת היא אל מוה״ר בנציון רסקין. אגרות נוספות אליו — לעיל קעב, ובהנסמן בהערות שם.

תלה

נעתקה מגוכת״ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
תקותי שניסע: חזרה לליובאוויטש.

תלו

ב"ה יום א' י"ג סיון תרד"ע לפ"ק
ליובאוויטש

בני יקירי יחי' כלתי הצנועה והכ' תי'
נכדותיי היקרות והנחמדות יחיו

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. הטע"ג מבואך שלו' לויעסבאדען קבלנו לרוב עונג, וכפה"נ נסעת לילה מברלין בלי עכבה.

תקותינו לנסוע אי"ה על הדאציע יום ג' הבע"ל, ואם כי עוד העבודה רבה היא, אמנם תקותי אז איך וועל זעך אי"ה איספראווען.

בטח תשתדל לידע מצב האגודה עתה, והעיקר לידע בדבר גור מה היא חפצה, אם הרב הסטער נ"י עודינו בויעסבאדען תפרוס שלומו בשמי באה"ר, ונחוץ הוא העתק מכתב החז"ל הרי"ז ליפשיץ נ"י להרב מראדין נ"י, אשר לא נמצא בההעתקות, מפני הזמן ההכרח לקצר.

נתקבל מידידנו הרש"ג יחי' וועק' ע"ס 12/M גם שט"ע והנחתים בארגז שלי.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח ומקווה להתראות בקרב אי"ה בחו"ש

שלום דובער

תלו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
מצב האגודה: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם.
החז"ל הרי"ז ליפשיץ: ?
להרב מראדין: הגי"ר ישראל מאיר הכהן, בעל ה„חפץ חיים".
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי.
וועק': = וועקסל [שטר].

תלז

ב"ה יום א' כ"ז סיון תרד"ע לפ"ק
זאאלשע

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, בדבר בנו דובער יחי' אחר הזמן שיהי' בנאיינאר צריך ליקח אותו איליו על הדאציע, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב.

כפה"נ לא הי' עוד הסיקרעט' אצלו, תקותי אשר יומסרו הענינים לאליכס', ומ"מ לא למותר הוא ההכירות, רק מה שדורש כו', והשי"ת יהי' בעזרינו בכל פרט, וישלח השי"ת רפו"ש לכבודו ויחזקו שיהי' בריא אולם, ויתן לו השי"ת פרנסה והצלחה בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תלח

[תרד"ע?]

ב"ה

בני יחי'

לדבר עם גיסי הרמ"ל יחי' אפשר יש סברה שיקבלו לרב את הרמ"מ חן נ"י שהי' תפארת להם כו'.

תלז

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
סיקרעט': פקיד.
אליכס': הנ"ל אגרת רעז, ובהנסמן בהערות שם.

תלח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בעט עופרת ובלי תאריך. מה שברור הוא שנכתבה לאחרי תרס"ט

ואם זאת אין סברה היו צריכים למנאות את הרב מעדאלי׳ גם בעהנה״ג כי בלי רב יכול להיות עזובה רבה ח״ו ... וע״כ אינו כדאי לעזוב הדבר באריכות הזמן.

לשרוף את הצעטיל.

תלט

[תשרי תרע״ה]

אנא לעורר ר״ר ממקוה״ר והחסדים האמיתים ע״ד מכניסי הרחמים כמ״ש בתשו׳ מהרי״ב ז״ל עבור אחינו בנ״י הנתונים בצרה ר״ל כי זה כמה חדשים אשר התפרצה מלחמה בין ארצינו מלכות רוסי׳ ובין מלכות אשכנז ועסטריך ומלכות ישמעאל ורבים מאחינו נהרגו במלחמה, והמלחמה היא כבידה וחזקה מאד, והרבה מאד מאחב״י נמצאים במערכות המלחמה (מהם הרבה אבות משפחה) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע, אנא אור ישראל בקש נא רחמים בעד קהל עדת ישראל הנמצאים במקומות המלחמה שיגן השי״ת עליהם ויצילם מחרב והרג ומכל אויב ואורב, ובכל אשר יפנו יצליחו וישיבם לביתם בריאים ושלמים ויתן השי״ת בלב המלכים שישלימו ביניהם ותהי׳ הארץ שקטה מהמהומה הגדולה והנוראה ויתן בלב המלך ויועציו עלינו לטובה, ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

— שאז נסתיים מינוי הרב מעדאלי׳ בעהנה״ק שבויטעפסק (ראה לעיל אגרת קצג) — וכאן מציע רבנו למנותו גם בעהנה״ג. ולפני תרע״ט, שבאותה שנה נרצח הרמ״מ חן, וכאן מציע רבנו למנותו לרב בויטעפסק.

ויש מקום לשער שנכתבה בשנת תרד״ע, לאחר פטירת הרב דוב נחמן הורוויץ (מח״ס חדושי בר נחמני) ונתפנה מקומו בעהנה״ג שבוויטעפסק. גם מהכתב נראה שנכתבה באותה תקופה לערך.

הרמ״ל: ה״ר משה ליב גינזבורג, שהי׳ דר בעהנה״ג ויטעפסק.

לשרוף את הצעטיל: השוה מגדל עז ע׳ קמה בשוה״ג.

תלט

נדפסה בשמועות וסיפורים (ח״א הוצ׳ חדשה ע׳ צט), ולפניה: „בימי מלחמת העולם אשר החלה במנ״א תרע״ד, היה שולח הרש״ב בכל יום ויום מנין בחורים מתומכי תמימים עם המשגיח ר׳ שילם קוראטין ע״ה על האוהל הקדוש של המהר״ש ושל זקנו הצמח צדק, ובידם פדיון נפש הכתוב בכתב יד קד׳... כשהגיע תורי ללכת לאוהל בקשתי רשות מר׳ שילם ע״ה להעתיק את נוסח הפ״נ. וברשימת הרי״ז זייקאבסאן ע״ה: „כמדומני שזה התחיל אחר חה״ס תרע״ה״.

תמ

ב"ה יום ב' ו' מ"ח העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו'
מו"ה שמואל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. בדבר בנו דובער יחי' לנסוע לקאווקאז זה דבר כבד ובפרט בעת הזאת, ולפ"ד גם אלוסטא טוב בעזרתו ית', ויתן השי"ת שיהי' האויר טוב וישלח לו השי"ת רפו"ש בקרב ויחזקו, גם ישלח השי"ת רפו"ש בקרב לבנו נתן יחי' ויחזקו ויהי' בריאים ושלימים תכה"י . . .

בדבר העסקים אשר הציע בנו יחי' יכול להיות שזה ענינים נכונים, אמנם צריכים לידע אמיתית הדבר, וכאשר כותב לו בני יחי', וע"כ אמרתי לבנו יחי' שלא יעשה דבר בלי כבודו, וכבודו יתחקה על דבר היטיב אי"ה, ובד"כ א"א לעשות דבר כזה במהירות כ"כ, וכאשר בין הדברים אמר שנמצא ליעסנאי דוואר לקנות מאחד, יראה כבודו את חשבון העסק וכאשר ימצא אותו כפי הדרוש, נכון שיקבל בנו את העסק והשי"ת יצליח לו.

בפאצט שלנו אינו מקבל מכתבי' בל' עברי', וע"כ אני שולח המכ' ע"י הנוכחי.

אם יהי' באפשר להתראות עם אליכסאנדראוו כדאי הדבר, והשי"ת יצליח לכבודו בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תמ

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.

תמא

ב״ה אור יום ה׳ כ״ב כסלו העת״ר לפ״ק

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכ׳ נכון הגיעני, גם הפעראוואד נתקבל, והשי״ת יצליח לו בכל ענייניו ושיהי׳ במנוחה בכל פרט בגו״ר, ויחשוב בזה שבקרב יהי׳ דרוש לו לשלוח עוד על תו״ת להשלים לע״ע לכהפ״ח את הסך אשר אמרתי לו, והשי״ת יהי׳ בעזרו...

מש״כ כבודו בדבר השילוח דרך אנגלי׳, מה נעשה אודות זה, אם קבל ידיעה נכונה, ובטח עצם השילוח הוא ראייעל שמקבלים עליהם אחריות שיגיע בטח, הכרח השילוח אין די באר, הרחמנות שעליהם גדול מאד, וממש איני יודע איך חיים המה, האדרעס צריכים עתה להראות על שם א׳ והיינו מרדכי שלאנק, ונא להודיעני מה שנעשה בזה.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

יום ב׳: קבלתי כעת מכתבו מיום ועש״ק, ויש לי מזה עגמ״נ רב אך תקותי להשי״ת אשר יהי׳ אי״ה בעזרו, והשי״ת יעזור לו שישאר הטארג לפניו, ויהי׳ בהצלחה בכל פרט.

תמא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל מיכל: טרייגין, אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

פעראוואד: המחאה.

השילוח דרך אנגלי׳: משהתחילה מלחמת העולם א׳׳א לשלוח כספים לאה״ק באופן ישיר. והשוה גם לקמן אגרת תמג.

האדרעס צריכים עתה: השוה לעיל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם.

הטארג: מכרז.

תמב

ב"ה אור יום ג' ה' טבת העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה
יהושע נ"י

אחדשה"ט. אבקשו למסור בשמי לבן ידידינו הנכבד רב"צ גווירץ נ"י ממחנו, אשר בדבר הסכסוכים בינו ובין אביו יחי', אין לו הרשות לפסוק בעצמו ע"פ הכרתו ורצונו, כ"א ע"פ ד"ת או ע"פ אנשים מביני מדע, וע"כ יאמר לו אשר בלי המשכת זמן יתברר ויתלבן הדבר ביניהם ע"פ ד"ת או ע"פ אנשים, והי' זה שלו' וברכה כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תמג

ב"ה אור יום ג' י"ט טבת העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ ומחו' הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו ע"י חתנו יחי' נכון הגיעני, הטע"ג בדבר חתנו גו"א יחי' בטח קבל, (הוא מסר לי מכתבו בבאו ממאסקווא ואמרתי לו התשובה ע"ז ביום ד' וחשבתי שיענה לכבודו,

---

תמב

נעתקה מצילום כתי"ק.
מו"ה יהושע: השוה לעיל אגרות רכט. רלה.

תמג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: טריינין, אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.
חתנו גו"א: ה"ר מנחם מענדל בן ה"ר שמואל גוראר"י.

והוא לא הבין כוונתי שישיב הוא, עד שנדע לי שלא הושיב, ע"כ איחרה התשו' עד יום ועש"ק). לפ"ד נכון הוא בעזרתו ית' שיכנוס בעסק שקנה מחו' הרש"ג יחי', ובדבר הסכום, לפ"ע העסק גם אם יכניס בזה כל הסך שלו, אין זה חלק גדול, רק עפ"ע יתחשב אביו אתו לא כמו עם שותף זר, וזאת צריכים לדבר ביניהם איזה חלק יהי' לו בהעסק, ואפשר בהיותו כעת בפ"ב (אם כי הי' זמן קצר) דברו בזה, ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה.

ובדבר חתנו טראכטנבערג יחי', לפ"ד שיעשה לו עסק בפ"ע, והנכון שיעשה איזה פאבריקאציע, וצריכים לאסוף איזה הצעות בזה, ויבחרו במה שלפ"ע הכחות שלו ומה שקרוב לשכר בעזרתו ית', והשי"ת יזמין לו בקרב עסק טוב ומוכשר ויהי' בהצלחה.

ובדבר תמן, לבד אשר קשה לי הדבר להוביל איזה ענין ע"י הציונים, אשר במקום שנוגע ביותר, אפשר אין להביט ע"ז, הנה אינם בטוחים אצלי בעצם הדבר, ויש חשש גדול שיחזיקו המעות לעצמן, כי כל האמצעים כשרים אצלם, ובפרט בזה שיכולים למצוא צד היתר לדעתם. בני יחי' הזדמן כעת בנסיעתו עם א' מהראשים שלהם, וא"ל אשר אין להם שום דרך כו', וע"כ אני ירא לשלוח ע"י, ואם כי הרחמנות על ענייי תמן גדול מאד, ההכרח להמתין עוד איזה זמן אולי יהי' באפשר לילך בדרך בטוח ונאמן...

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תמד

ב"ה אור יום ג' ד' שבט העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד חב"ד ידי"ע המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה ש' זלמן יצחק נ"י

בדבר תמן: השוה לעיל אגרת תמא.

חמד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

ש' זלמן יצחק: וואלשאניק. אגרות נוספות אליו — לעיל קלח, ובהנסמן בהערות שם.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו ע"י ראה"ל נכון הגיעני...

הפעראוואד ע"י פאצט קבלתי, ואסגיר בזה מכ' לב"ד הג' תי' אשר ייטיב למסור לה.

בדבר בריאותו, העיקר צריך להזהר ביותר מהתרגשות ... ובאמת הוא בכלל התגברות הצורה על החומר, והוא לבטוח בה' בכל דבר אשר בטח יעזור השי"ת (ואם הי' בטחון אמיתי הי' באמת הכל טוב וכידוע המעשה מהבעש"ט ז"ל). ואם ההתרגשות היא ממה שנעשה על ידו (כהעסק של...), הרי הכל נעשה בהשגחתו ית', והוא הוא העושה, ואם כי האדם הוא בעל בחירה, זהו אחת מפלאי הבורא אשר האדם בבחירתו (ששוקל כל דבר בשכלו אם לעשות וא"ל, ואם לעשו' כך או כך, שבזה חלוק האדם מהבע"ח שהמה טבעים ופועלים רק כפי הטבע שהוטבע בהם, והאדם הוא שכלי, שפועל לא כפי הטבע כ"א כפי בחירת השכל, ואם כל זה) הוא עושה כפי רצון הבורא דוקא. וע"י תוקף האמונה וההחלטה הזאת ימצא האדם מנוח לנפשו, הא' כי מוטבע הדבר באיש הישראלי שלא להרהר ח"ו אחרי מדותיו ית', וכאשר מתבונן שזה מעשה הקב"ה, יפקח נפשו בזה, והב' שכאו"א צריך להאמין שהוא מושגח לטוב (ובפרט אשר מפי עליון כו' ועמ"ש במד"ר ע"ז) ובטח הוא לטוב לו, והוא שמזה יהי' אי"ה עוד טובה יתירה, ועכ"פ, יבטח שיתוקן הדבר בעזרתו ית', והוא שתחלת השגחתו ית' בענין הזה לא הי' לרעה ח"ו כ"א לטובה, ויתן השי"ת שיתוקן הכל לטוב, ושיהי' בזה עוד טובה יתירה. וישלח לו השי"ת רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם.

ע"ד הבאלקין, אם הסחורה היא רק על חו"ל, אינו כדאי לקנות (אם לא שהיא בזול ביותר שיהי' חשבון להחזיקה) כי מי יודע כמה יוכל להמשך עוד כו' ח"ו. אך אם ביכולת להשתמש בזה על איזה אופן בפנים המדינה ויש חשבון ע"ז, כדאי לקנות בעזרתו ית', והשי"ת יתן לו פרנסה והצלחה בכל עניניו בגו"ר.

בדבר העזבון כו', לפ"ד שיסע אי"ה בני יחי' עם ידידינו הרש"ג יחי', דברתי בזה עם הרש"ג יחי' ומוסכם בעת היותו בפ"ב לנסוע לריגא אודות זה עם בני יחי', ובאמת בהסך שצריכים ליתן כעת, איני יודע

פעראוואד: המחאה.
להמשך עוד: המלחמה, שא"א לשלוח לחו"ל.
בדבר העזבון: השוה לעיל אגרת שעד, ובהנסמן בהערות שם.
בני... הרש"ג: כדלקמן אגרת תמז.

איזה התעסקות גדולה יש בזה, הרי זאת צריכים ליתן בלי שום תנאי (כמו שנתנו להאחרים על הוצאות ישיבתיהם) רק אתנו מתנים המה שיהי' איזה תיקון על שם המנוח ז"ל (ואפשר מפני שאמרנו שרצוניכו על בנין) ורק בדבר הפאנד יש בזה דברים, ותקוותי אשר ישתוו אי"ה, ולפי מכתב כבודו נכון לצרף גם את ידידינו הר"י רש"ל יחי', ומוסכם אני על זה.

תמול הי' פה הבנאי פישקאוו מויט' בדבר הבנין ויעשה אי"ה את הפלאן, וכשיתקבל מאתו הפלאן (עכ"פ הצערנאוויק, כי הפלאן בשלימות צריך לשהות אצלו זמן נכון לפי דבריו) יעשו אי"ה נסיעתם, ובקשתי לכתוב לי חוות דעתו בזה, וייטיב להודיעני מקבלת מכ' דנא במכ' זאקאז'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תמה

[הערת־ר]

ב"ה יום ג' כ"ה שבט

בני יקירי יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

הבקר אור קבלתי הטע"ג שלך (ע"י ר' מענדל קאנטר) ות"ל בעד בואך ונסיעתך לשלו'. בטח אקבל אי"ה ממך ידיעה מפורטה מהנעשה בוילנא אודות המצה־קאמיטעט, גם בטח תודיע בדבר סדר הנסיעה מפ"ב ולריגא, והשי"ת יצליח דרכך ולהתראות בחו"ש.

הבנאי... הפלאן: לבנין הישיבה ממעות העזבון — כנ"ל „שרצונינו על בנין", וכדלקמן אגרת תמח.
זאקאז: דואר רשום.

תמה

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, מהקביעות ומהתוכן נראה שהיא משנת תרע"ה.
המצה־קאמיטעט: משלוח מצה לאנשי צבא מאחב"י. והשוה לקמן אגרות תמו. תנ.
לריגא: השוה לקמן אגרות תמו. תמח.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תמו

ב"ה אור יום ה' כ"ז שבט העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

בני יקירי יחי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. היום קבלתי טע"ג מידידינו הרש"ג יחי' שנוסע לפ"ב, ומס' יבוא מחר אי"ה לפ"ב, וכפה"נ תהי' אי"ה ש"ק הבע"ל בפ"ב, ואחר ש"ק מסת' תסעו אי"ה לריגא, מרל"ב הי' טע"ג אשר שבוע זו יהי' בביתו, בטח כתבת אליהם כאשר חשבת. מהנעשה בוילנא עוד לא קבלתי ידיעה, מסת' יהי' היום או מחר...

אבקשך לקנות עבורי אצל לאפערם 1 קעסטל גילזין, כי הגילזין שלהם המה בלא אותיות.

תפרוס גיני בשלו' ידידינו הרש"ג יחי' וידידינו הרש"מ יחי' וידידינו הרמ"מ מא"ז יחיו.

ותקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשך ואביך דו"ש מלונ"ת תכה"י

שלום דובער

כב"ב יחיו ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

תמו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
הרש"ג: הי"ר שמואל גוראריי. וראה גם אגרת שלאחי"ז.
רל"ב: כנראה, ר"ל ברלין (הנ"ל אגרת תב).
בוילנא: בהמצה"קאמיטעט, כדלעיל אגרת שלפנ"ז.
הרש"מ: הי"ר שמואל מיכל טריינין.
הרמ"מ מא"ז: הי"ר מנחם מאניש מאנעסזאהן.

תמז

ב״ה יום ה׳ כ״ז שבט העת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

בני יקירי יחי׳, וידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס כו׳ מוהרש״ג יחי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. קבלתי הטע״ג מבני יחי׳ אשר במוצש״ק הבע״ל תיסעו אי״ה לריגא, ואני מסגיר בזה מכ׳ להדו״פ, ואיני כותב פרטי ההצעה בדבר הפאנד, ואתם תציעו בפרט (יכול להיות שיהי׳ מניעה מה שאינני כותב בדבר הלומדים ע״ח הפאנד, ואם יעמדו ע״ז, יהי׳ באפשר אי״ה לאשר הדבר אח״כ בכתב) ובטח תשתדלו בזה שיבוא הדבר לפועל. והשי״ת יצליח לכם שיפעלו לטוב.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תמח

ב״ה יום ה׳ כ״ז שבט העת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידיי הג׳ המפורסמים ווח״ס יר״א כו׳ אפטרופסי עזבון ח״ד הגר״י ז״ל
ד׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט. מכתבם מן כ׳ אייר תער״ג נכון הגיעני במועדו, אבל

תמז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילומו לעיל — מבוא ע׳ 18].
מוהרש״ג: מוהר״ר שמואל גוראריי. אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
לריגא: השוה אגרת שלאחי״ז.
דו״פ: ז׳ ונראה שהיא האגרת שלאחי״ז. והשוה לעיל אגרת שעד, ובהנסמן בהערות שם.

תמח

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
אפטרופסי ... ז״ל: השוה לעיל אגרת שעד, ובהנסמן בהערות שם.
הגר״י: הגביר ר׳ ישעי׳ ברלין.
כ׳ אייר תער״ג: ראה מ״ש בהערות שם.

מצד כמה מניעות לא הגשנו אל הדבר בפועל, עתה נוסע בני הרב יחי' יחד עם ידידינו הג' הנכבד ווח"ס מוהרש"ג יחי' למחנם אודות זה, וימסרו להם הסך כ"ה אלפים רו"כ, אשר בדעתינו שרובם או כולם יהיו אי"ה על בנין הישיבה, וסך הכ"ה אלפים שהקציבו לפאנד, יציעו להם הצעתינו בזה כאשר מסרתי להם, ותקותי אשר יסכימו ע"ז לטובת החזקת לומדי תורה, ומעשה הצדקה הזאת יהי' לזכות לנשמת ח"ד הגר"י ז"ל ותעלה נשמתו בעילוי אחר עילוי בעדן גן אלקים.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם וידידם דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שמעתי שברצונם לעשות איזה תווך בהפאנד אשר בשבילי, מסרתי ג"ז לבני יחי' ולהרש"ג יחי' לגמור עמהם כפי שמסרתי להם, והנני ידידם

הנ"ל

תמט

ב"ה אור יום ה' י"א אדר העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידיי הג' המפורסמים ווח"ס ונכבדים יר"א כו'
אפטרופסי עזבון המנוח ח"ד הגרי"ב ז"ל
ד' עליהם יחיו

אחדשה"ט. את הסך עשרים וחמשה אלפים רו"כ השייכים לתו"ת, ייטיבו לשלוח ע"י סאידעניאני' באנק בויטעפסק על שמי, ואת הטשעק ישלחו אלי לפה במכתב זאקאזנאי, ויחד עם זה ישלחו את הקויט' אשר אחתום עליו אי"ה ואשלח להם.

בני... מוהרש"ג: השוה אגרת שלפנ"ז.

תמט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. והשוה אגרת שלפנ"ז.
זאקאזנאי: דואר רשום.
קויט': שטר קבלה.

ויקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם וידידם דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תנ

ב״ה אור יום ה׳ כ״ה אדר העת״ר לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״נ ומחו׳ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל נ״י

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני בדבר המצה מיעקאט׳ הי׳ לי ידיעה שישלחו מצה או ארבעה אלפים רו״כ, הרב מעדאלי׳ כותב שנוסע לוילנא ומוליך עמו שבעה מאות.

האמת הוא שבפעם הזה אינני עוסק בזה, כי כל הענין נעשה מתחלתו לא לפי רוחי, הקאמיטעט הי׳ צ״ל דוקא בפ״ב ואז הי׳ לו שם אחר לגמרי, ולא הי׳ נצרך להתחיל בזה עם העסקנים הידועים אשר רוחם רחוק מזה לגמרי וממציאים טעמים רק בשלילה, וההתעוררות הי׳ צ״ל ביחידים לבד הקאמיטעטין וזה יהי׳ הטפל והעיקר יהיו היחידים כי זה כלל גדול אשר פרוטה פרוטה מצטרפת כו׳, וכאשר הכל הלך בדרך אחרת, לא לקחו ידיי להתעסק בזה רק בדיבור עם איזה שהיו בפה, ובד״כ מסת׳ יאסף הסכום הדרוש, ומסת׳ יעשו סדר בהובלת המצה להמערכות, וחפץ ד׳ בידם יצליח. ויתן השי״ת שתושקט המהומה בקרב ויהי׳ שלו׳ בעולם ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

בדבר הצעת שלאס׳ יש כמה טעמים נגדיים, וא״א לבארם במכ׳.

תנ

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שמואל מיכל: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

המצה מיעקאט׳: שהתעסק בהם הרלוי״צ ש״ם מיעקאטרינאסלאוו (אבי כ״ק אדמו״ר שליט״א). והשוה לעיל אגרות תמה. תמו.

שבפעם הזה: למעט בפעם הראשונה, בעת מלחמת רוסי״א ויאפאן בשנת תרס״ה, שהתעסק בזה רבנו. השוה לעיל אגרות קלה. קלו.

שלאס׳: העו״ד ה. ב. שלאסבערג.

ובקשתי להודיעני אם התחילו לשלוח המצה ומי ומי הנוסעים והמובילים.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע ומחו' דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תנא

ב"ה אור יום ה' כ"ה אדר העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמואל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. בדבר בנו נתן יחי' לפ"ד אינו כדאי לנסוע אתו לחארקאוו או לקיעב, רק יהי' בביתו במנוחה, ומס' נותנים הרופאים איזה מיטללען, ואם יש מרופאי העיר איזה רופא מומחה יותר כדאי לקרוא אותו יחד עם הרופא המכיר אותו, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו.

בדבר מסחר האתרוגים צריכים לשלוח ג' אלפים ע"י ידידינו רש"א מאדעס, ובפרטיות כותב בזה בני יחי'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תנא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל: גוראריי, אגרות נוספות אליו — לעיל רעא, ובהנסמן בהערות שם.
מסחר האתרוגים: הכוונה, כנראה, למעות אה"ק.

תנב

ב"ה אור יום ג' י"ג אייר העת"ר לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד חב"ד ידי"ע המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו'
מו"ה ש' זלמן יצחק נ"י

מכתבו נכון הגיעני, ונכון שיסע לפ"ב להתייעץ אצל פראפ' אפשר יתן איזה מיטלען חדשים במה להיטיב בעזרתו ית'. אמנם בדבר אפיראציע לפ"ד אינו כדאי, כי בד"כ מתקבל יותר דעת הדאק' שאינם מסכימים על אפיראציע, והשי"ת ישמרהו מכל נו"מ וישלח לו רפו"ש בקרב ויתן לו מאור עיניו תמיד כה"י ושיהי' במנוחת הנפש ומנוחת הגוף ויחזק השי"ת בריאותו שיהי' בריא אולם.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תנג

ב"ה יום ה' י"א מנ"א העת"ר לפ"ק
זאאלשי'

כבוד מחו' ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני, והושבתי לו בטע"ג, ואחרי שנותנים דמי קדימה שבאפשר לקנות אי"ה הזאוואד ולתקנו

תנב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
ש' זלמן יצחק: וואלשאניק. אגרות נוספות אליו — לעיל קלח, ובהנסמן בהערות שם.

תנג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: סריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

כנדרש, וגם נותנים זמן שבאפשר יהי' אי"ה לתקנו, והאינזנער השותף יודע אותו לאיש נאמן, ע"כ כדאי הוא לקבל את הזאקאז. ויתן השי"ת שילך הכל כשורה ויהי' בהצלחה בכל פרט.

ובדבר נסיעת בנו יחי' לאמעריקא לקנות המאשינעס, בטח יודע כבודו אשר הדרך נסיעה על הים היא דרך בטוחה בעזרתו ית', והשי"ת יצליח לכבודו בכל ענייניו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תנד

ב"ה יום ג' י"ד אלול העת"ר לפ"ק
נאות דשא זאללשיע

כבוד ש"ב וידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה אהרן רייכינשטיין נ"י

אחדשה"ט. מכתבו מן יו"ד לחו"ז נכון הגיעני, ומאד דאבה לבי אשר בעת הזאת, עת צרה היא ליעקב, עת מלחמה נוראה כזאת אשר היא חרב פיפיות, חלק העם היוצאים לצבא, הלוחמים בחרף נפש בעד ארץ מולדתינו (יהי' ה' אלקינו עמהם ויעשו חיל, ידם תהי' בעורף אויבינו האשכנז הארור, להכניעו ולהשפילו עד עפר, לגרשו ולהכחידו כלה מארצינו ולא יוסיף לקום עוד), וחלק הבלתי נשאר על הכלים, הנגרשים והנסים הערים נסו, עזבו את בתיהם ואת כל רכושם, שה פזורה ישראל, ועל כל העיירות נפוצו המונם, אנשי המעמד נדלדלו ובקשו אכל למו, בעת הזאת מצאו המוטעים בנפשותם לייסד בתי מדחה, להדיח את ילדי אחינו, ועמהם גם את העיר כולה. עת אשר עלינו לעורר את האהבה המסותרת בנו שבירושה לנו מאבותינו הק',

---

תנד

נעתקה מהמקור [כת"י סופר וחת"ק] שבאוסף המכתבים.

אהרן רייכינשטיין: הרב דקאנטאפ (אהלי שם ע' 551. יחוסו בפרטיות — שם ע' 28; אך לא נזכר שם איזה קשר משפחתי לבית הרב. גם בספר "הצאצאים" לא נזכר שם זה. וצ"ב מ"ש כאן "ש"ב").

ליסד בתי מדחה: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם.

אהבת ה׳ ואהבת תורתו הק׳, לחזק את בתי ת״ת דתינוקות של בית רבן, אשר בזכותם אנו קיימים, ובהבל פיהם אנו חיים, ולהעמיד מעמדות לתפלה ולתורה, למען ישוב ה׳ וירחמינו, עתה בעת הזאת יעשו את ההפכי לגמרי לחבל ח״ו כרם ה׳ צבאות, אהה ה׳ אלקים עד מתי להאריות הטורפות האלו לטרוף ולשדוד נפשות תמימות, נפשות נקיות, נפשות אשר לא ידעו כל רע ומום אין בם, להקטיף אותם באבם ח״ו, ואיך אינם לוקחים מוסר למו מכל הצרות התקופות התכופות זו אחר זו, אין יום שאין כו׳, יראה ה׳ ממרום ויערה עלינו רוח טהרה רוח נדיבה, ובחסד ורחמים ישיבנו אליו ית׳ כמ״ש השיבה ה׳ אליך כו׳, מי בכל האומות והלשונות החושבים עתה אודות למודיות והשכלה, כל יחיד וכל צבור דואג עתה רק לקיום הגוף, עושים בתי אכל, בתי עזרה שונים, להחזיק חיותם של הנודדים, ועסקני הציבור שלנו מצאו עתה הנחיצות לייסד בתי ספר, האם על זה נתנו רבים ידיהם אל ועד הנגרשים בתמיכות גדולות וקטנות, ישאלו את פי הנותנים האם עלה על דעתם להוציא הכסף על למודיות וכה״ג, כל הנותנים לבם לב אחת לב חמה לאחיהם האומללים לתת להם טרף נפשם ועולליהם, והמה משנים ומהפכים הדבר כרצונם המה (ומשו״ז רבים נחדלים מלתת ידם להם כי כבר ידוע דרכם ועלילותם). ידוע לי מחברי ועד יק״א (משנים הקודמים), אשר הכסף הרב שהניח הבארון הירש בשביל ארצינו, הניח מפורש על עניני מחי׳ וכלכלה בשביל אחינו, והמה הפכו הדבר ומייסדים בזה בתי ספר (ואחרי רבות שנים פעלו עליהם ליסד הפאבריק דדובראוונא), ו[א]ם גם ועד הנגרשים עושה כן כפי מה שכותב כבודו, גדול עונם מנשוא, ואף גם אם חלק קטן מזה נותנים על ענינים אלו חטא גדול הוא, (והאמת אגיד אשר כבד עלי לחשוב שיגעו במעות אלו לצורך איזה כוונה אחרת, ואפשר טעות פלטה קולמסו, ורק חברי יק״א המה בפועל הרע הזה).

ובגוף ועצם הענין די ומספיק לידע מי יהיו המורים, ומה יהי׳ הלימוד, גם אם יבטיחום באלפי הבטחות שיהיו המורים הקודמים או אחרים כמותם, יהיו בטוחים אשר לא יקיימו הבטחתם, ובמשך לא רב יחליפו ויעמדו מורים משלהם, וגם עתה בטח יצרפו מהמורים שלהם, והמה רובם ככולם כופרים גמורים מומרים להכעיס, ועושים כל דבר האסור בפני הנערים וגם בריש גלי, וידוע הוא אשר הילדים המה כמו מראה חיה, ובהם נחקק ומצטייר צורת מחנכם ומדריכם, וע״כ

יק״א... הירש: השוה לעיל אגרת קב, ובהנסמן בהערות שם.

בהנהגתם הרעה משתנה תכונת נפש הילדים ונעשה בהם צורה אחרת לגמרי, ובלמודם המה מכניסים ארס ורעל השורף את נפשם ר"ל, מתרחקים המה מן האבות והנהגתם בלתי מוכשרה בעיניהם, ובמשך הזמן קצים המה בהנהגת האבות ונעשים זרים להם ולכל היהדות כולה. ומה יהי' הלימוד, קרועי התורה אשר קרעום לחלקים ואומרים פרשה זו נאה ופ' זו כו', ובחלקת לשונם ימתיקו אשר לא טוב לילדים ללמוד כאלה וכאלה (בעת אשר נותנים להם ביכלעך שבהם דברים מכוערים ומשוקצים ביותר). והלואי יהיו חניכיהם מרוחקים מן השקץ כמו תלמידי החדר הלומדים כל מה שכתוב בתורה, והקרע אשר לומדים קורעים בלמודם את לב הנערים מאביהם שבשמים, אשר כ"ז כבר ראינו בכל העיירות בהבתי ספר שלהם. עוד זאת שהמורים מתערבים בכל עניני העיר (ביותר בעיירות הקטנות והבינוניות) בכל דבר קטן וגדול, ומחבלים ומשחיתים הכל, ואם כי אומרים עתה שהיראים יעמדו בראש ההשגחה, יהיו בטוחים אשר בזמן לא רב ימשכו היראים את ידיהם מזה, כי על כל מדרך כף רגל ימצאו מכשולים על דרכם, וירגישו היטיב האי רצון בהם, וא"א להיות במחלוקת תמידי, וכמה סבובי דברים באים במשך הזמן המכביד עליהם, וע"כ ינערו ידיהם מזה, ויהי' הדבר ע"פ הנהגתם לבד, ומה שמבטיחים עזרה ותמיכה, לא הן ולא שכרן, ובס' אהלי יוסף להרה"ח ר' אלי' יוסף ריבלין ז"ל יש תשו' ארוכה בענין הזה ואוסר לקבל מהם תמיכה.

סוף דבר אני אומר גלוי אשר מדיחים המה, ואל תאבו ואל תשמעו אליהם כי ידיחו ח"ו את כל יושבי העיר, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה את ה' וללכת בדרכיו ודרכי התורה והמצוה, דרך אשר הנחלנו אבותינו רבותינו מימי קדם קדמונו ש"ע, וכל אשר יראת אלקים בלבו צריך לנגד בכל תוקף ועוז ולא להניח את הנגע הזאת לכנוס לבתיהם ולעירם, ובה' ישימו מבטחם אשר יהי' בעזרם, והשי"ת ירום את קרן אחינו מעלה מעלה ברו"ג ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש ויטיב לו השי"ת הכוה"ח ברו"ג כאוות נפשו וש"ב וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

תנה

ב"ה יום ג' כ"ג כסלו עתר"ו לפ"ק
ראסטאוו

כבוד ידידיי ראשי אלופי הקהל נגידים ווח"ס ונכבדים
ירי"א כו' דק"ק פאלטאווע
ה' עליהם יחיו

אחדשה"ט. אהבתי אהבת איתן אל כ' ידי"ע הרה"ח מוה"ר יע"מ ז"ל הביאני עד הלום לצאת מגדרי להיות נדרש ללא שאלוני, ולעורר בדברים אחדים ע"ד הרבנות במחנכם.

עליכם אישים אקרא, זכרו נא את עבודתו אשר עבד אתכם יותר משלושים שנים, עבודה תמה, עבודה נאמנה ומסורה אל תכלית אמיתת כוונת הרבנות בקרב ישראל. לעיין ולפקח בכל פרט הנוגע אל הכשרות וטהרות הגוף והנפש ותיקן בזה תקנות גדולות, וכל דבר קטן או גדול לא עמד על צרכו זאת, וממש מסר את נפשו וגופו ע"ז, וכל משך השנים היותו כבוד במחניכם הייתם במנוחה אשר לא נתג[ע]לתם ח"ו גם בחששא דאיסורא ר"ל ורבת סבל מזה עד הנפש ממש ר"ל ועמד כעמוד חזק בפני כל הגלים אשר עברו על ראשו, ורק האמת אמיתה של תורה ויראת ה' הטהורה הי' נר לרגלו כו' ולאורו הלך ונסע מאתנו להאיר נפשו באור חיי החיים בעדן גן אלקים.

מבליגית עלי ינתן, אך אתאפק לא אוכל עיני יורדה מים על הלקח מאתנו נפש יקרה זכה ותמימה, מאנה הנחם נפשי על אוהב דבק ידיד נפש אשר ניטל מאתי והמות הפריד ביניינו, צדק ה' בכל דרכיו תנצב"ה, הרחמן הוא יגדור פרצותינו ופרצות כל אחינו ב"י ברחמים.

ועתה שימו לבבכם אל דבריו האחרונים הנאמרים אליכם ונפשו

תנה

מהעתקה.

יע"מ: יעקב מרדכי בעזפאלאוו. אגרות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.

דבריו האחרונים: בהעתק צוואתו שבאוסף מונדשיין: בעזהשי"ת, ראשי וטובי עירנו וכל העדה כולם קדושים ה' עליהם יחיו ... אם א' מבניי יקבל על עצמו עול ההוראה בטח שארית ישראל לא יעשו עולה ח"ו ותאירו פניכם אליו וקבלו באהבה ורצון כו' ... אנא בל יכבה נרי ח"ו בתוככם ותקבלוהו לרב ומ"ץ בעהשי"ת, וכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש אליו תשמעון בדבר הזה בעזהשי"ת ...

לפועל נתמנה לרב בפאלטאווא הרב דובער גרינפרעס, שנסע לפאלטאווא על הוראה — בחורף תרד"ע — כדלעיל אגרת תטו.

כתבית יהבית פנימיות חפצו ונפשו אותה גילה שלא יכבה נרו בתוככם ושמו וזכרו לא יסוף מאתכם, שבאם א' מבניו הנכבדים יחי' יקבלו עליהם עול ההוראה, יכתירו אותו בכתר הרבנות, ולפי"ד חובת מצוה וחובת חובה לעשות חסד ואמת הלזה, וזה יהי' מאתכם אמיתת שכר עבודתו על כל העמל והתלאה כו' וכמה פעמים שמעתי מאתו ז"ל על בניו יחיו שביכולתם להורות באו"ה ודברים נאמנים עלי כמאה עדים וכל אחד מהם כאשר יקבל עול הרבנות תקותי חזקה אשר אי"ה במשך ואיזה שנים יגיע על מטרתו עצהיו"ט ובעזהי"ת יפיק רצון מאתכם בכל פרט, ובגלל הדבר הזה תתברכו מבעל הברכות בכל מילי דמיטב בכל מאויי נפשכם מנפש ועד בשר כט"ס, ויהי נועם ה' עליכם וימלא השי"ת כל משאלות לבבכם לטוב כאוות נפשכם, וידי"ע החפץ טובתם והצלחתם ברו"ג דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תנו

[חורף תרע"ו]

כבוד כו'

אחדשה"ט. כי' ידידי הנוכחי הרב המפורסם מו"ה שמואל לעויטין נ"י זה האיש אחברהו למשגיח על הת"ת במחנם ללמוד עם המלמדים ועם התלמידים בעלי גמרא ומוצא אני אשר הוא מתאים אל הכוונה

תנו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בעט עופרת, בלי תאריך ופני' בראשה, והיא כעין טיוטה לאגרת ששלח, כנראה, לכמה עיירות בגרוזיא. את הישיבות בגרוזיא ייסד ע"י הר"ש לעויטין בקי"ק תרע"ו. וכאן שולח אותו בתור נסיון — לפני חה"פ. ס' הזכרונות דה"י, גורקאוו, ע' קלג):

... ראו ידידינו פועל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הצלחתו, בשנת תרע"ו (בחורף בבואינו לפה ראסטוב) קרא את תלמידנו היקר הרב ר' שמואל שי' לויטין (בנו של הרב המשגיח ר' זאב ז"ל נכדו של החסיד המפורסם ר' גרשון דוב זצ"ל) לפה, ויאמר לו כי נותן לו מלאכת שליחות למדינת גרוזיע, לסדר שם (בעיר כותאיס) ישיבה, אשר תוכנה יהי' להאיר אור התורה, כי ישנם שם אנשים יראי אלקים, אבל פשוטים ביותר, ותורה אינם יודעים כלל וישתדל גם להעיר לבם בעבודה.

ויהי כן, ויסע ר"ש שי' לכותאיס, ויותן לו כח והרשאה לסדר ישיבה וגם עזר בסף ניתן לו לצרכיו הפרטים (כי נצטוה לנסוע עם ב"ב שי') למען לא יודרש לו לבקש מהם על הצטרכותיו הפרטים. ויתחיל עבודתו ליסד חדר עם מלמדים והוא הר"ש שי' בעצמו למד עם המלמדים, כי הוכרח לעשות כן, באשר הוא לא יכל לדבר בשפתם והנערים מדברים רק בשפתם, והמלמדים אם שהם קטנים בידיעה, מ"מ מבינים קצת

הדרושה, ולע״ע הוא נוסע למחנם רק לפי שעה לראות וליראות לידע איך אפשר לסדר אצלם הלימוד, ואם ימצא הדבר מוכשר לפניו, יוכל לבוא אליהם אי״ה אחר חה״פ הבע״ל.

והי׳ זה שלו׳ כאוות נפשו וידידו.

תנז

[תחלת קיץ תרע״ו?]

מקומות מהנודדים שאין שם מקואות

1. **אסטראגשזק.** (מאה משפחות נודדים). נאסף אצלם ע״ז חמש מאות וחמשים ר׳.

2. **באבראוו.** (ערך ג׳ מאות נפש). מקום על מקוה שכרו מאופראווע בעד עשרה ר׳ לשנה, ביכולתם לאסוף אצלם שלש מאות ר׳.

3. **וואלויקי.** (ערך חמשים משפחות). הנודדים מתמרמרים מאד, ומבקשים לתקן להם מקוה, ביכולתם לאסוף ע״ז שתי מאות ר׳.

4. **קופיאנסק.** (שמונים משפחות).

5. **ביריוטש.** (שלש מאות וארבעים נפש). יש בית חומה לשכור על מקוה.

בשפת קדשינו, וילמד עמהם בשפת קודש וציוה אותם ולמדם איך ילמדו עם הנערים, וכן בחר מכל הנערים כששה אשר יוכלו להבין בשפתינו, וילמד אתם גמרא בתרגום לשון הקודש ועם זה למדם והרגילם בשפת הלועזי (זארגאן) וכעבור חצי שנה בעמל רב פעל לטוב ת״ל, ונראה הטבה כפולה, המלמדים התלמדו סדר איך ללמוד עם נערים, ושש הנערים כבר הבינו סוגיא קלה בגמרא, (דבר אשר כמעט לא הי׳ בכל המדינה, כי גם המכם, הוא הרב ורב כללי, אינו יכול ללמוד גמרא, ומי יאמר להבין בפוסק יודע הוא רק פסקי הלכות מקיצור שו״ע, ועל הדוחק סעיף שו״ע והר״ש שי׳ התחיל לדבר ברבים מדי שבת בשבתו ע״י מתורגמן, אחד שהבין שפת הזארגאני ולה״ק, ובקי בשפתם, ויתרגם לפני קהל השומעים את אשר דיבר הר״ש שי׳ בענייני טהרת בית ישראל, וילמדם חוקי האלקים בשמירת שבת ואכילת כשר, ניצום ע״ד המקוה, ויודיעם חומר הדברים, אשר רק מעט מעט מהם אשר ידעו עיקרי הענינים, ובכלל הי׳ זה אצלם רק כמו מנהג ישראל בלבד...

תנז

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין. מהתוכן נראה שנכתבה רשימה זו לפני, ובסמיכות, לאגרת שלאח״ז — כדלקמן. וראה גם לקמן אגרת תסד, ובהערות שם.

מקומות מהנודדים: מהמקומות הסמוכים לספר במלחמת העולם הא׳, ועיירות אלו הם בפלך וארא״ז.

אסטראגשזק: הרי שעדיין זקוקים לעזר. ובאגרת שלאח״ז ״כאשר אסטרי״ג א״צ לעזר שלנו״.

באבראוו...וואלויקי: ראה בהנעתק בהערות לאגרת שלאח״ז.

קופיאנסק...בירוטש: השוה אגרת שלאח״ז.

6. **קרטיאק**. (ערך שני מאות ושבעים נפש). המקום גבוה.

7. **זיעמליאנסק**. (מאה ושבעים נפש).

8. **נישזניעדעוויצק**. (כשתי מאות נפש). ומבקשים לתקן להם הדבר החמור הזה.

תנח

[כ"ו סיון תרע"ו?]

ב"ה יום ג'

אחדשה"ט.

כאשר אסטר"ג א"צ לעזר שלנו, אפשר יהי' ביכולת לעשות בעוד מקום כמו בביריוטש או קופיאנסק או נאוואדעוידצע, ויבחר באיזה מקומן ויהי' שם, ובד"כ ישתדל למהר מלאכתו ולבוא לפה, כי עוד המלאכה מרובה כו', והשי"ת יהי' בעזרו.

קרטיאק... זיעמליאנסק: ראה בהנעתק בהערות לאגרת שלאח"ז.

תנח

נעתקה מצילום כתי"ק, ועל המעטפה — להרב י. לנדא. וחותמת הדואר אינה ברורה, ונראה שהיא מ־14,6,16 (לוח היוליאני), שהוא יום ג' — כ"ו סיון תרע"ו. ונשלחה בקשר למה שהי' נוסע אז בשליחות רבנו לבנות מקואות ברחבי רוסיא. והשוה אגרת שלפנ"ז. אגרת נוספת אליו — לקמן תעח.

אסטר"ג... ביריוטש או קופיאנסק: השוה בכ"ז אגרת שלפנ"ז. ופרטי הדבר מבוארים באגרת הרב אברהם ליפסקינד אב"ד ווראניז, להרי"ל גרויבארט, מועד הדתי לנודדים (ס' זכרון, גרויבארט, ע' 137) מיום ר' נשא תרע"ז (כשנה לאחרי האגרת שלפנינו), ומועתק בזה חלקה — להבהרת הדברים:

הגיעה עונת הקיץ, ימי הבנין, בפלכנו יש י"ג מקומות שצריכים לחדרים ולמקואות: בואלייקי נבנה מקוה על ידי הלובויציר (הוא הרבי שלום בר ז'ל שניאורסון) — בברוב ע"י השתדלותי. מכסף שקבלתי מהגרח"ע גרודזינסקי הוצאתי מעט על בברוב וקולוניה, ומעט על קאלאץ — כ"ת שלח שש מאות רובל לבירוטש — בזימלאנסק יש להם 600 ר', וחסר להם עוד 700 ר'... באסטראגוזסק (יש שם כעת 200 משפחות, ולפני המלחמה היו 50 משפחות), אין להם מקוה. המנהל הראשי לבית־הספר הוא „הרבר" כופר בעיקר ואפיקורס מפורסם. השתדלתי שם ליסד בית־ספר דתי ומקוה, ושלחתי שם את הרב משאדובה, ר' אהרן בקסט. ואח"כ את הרב צוקרניק חתן האב"ד מציכנובצה ולא הועילו מאומה. נסעתי אני וגמרתי אודות בנין המקוה ויסוד חדר. על המקוה נתתי להם 800 ר' ובדעתי היה להוסיף להם עוד 200, אמנם למחר, בשובי הביתה, הכל נתבטל, והמורה שב על עקביו. בכל זה לא נאמר נואש, כי נודעתי, שהשיגו מאיש אחד סך 3000 ר' לבנין בית תפלה, אם יסע שמה איש שכחו גדול, אולי יפעול, שיעבירו את זה הסך על בית הרחצה, להסיר את המכשלה מקהלה רבתי עם כמוה, ואם תהי שם מקוה יוכלו להשתמש בה גם מאה משפחות אשר בקאראטאיאק הרחוקה אך תחנה אחת משם...

אברהם ליפסקינד האב"ד

תנט

[תרע"ו?]

ב"ה

רבים שואלים ומהם גם כמתמיהים, מפני מה החרדים מנגדים אל הדבור בלשון הקדש, ואל למוד לה"ק בחדרים בתור שפה ואדרבא הרי להם לשמות ולהודות לה' על הטוב אשר אכשיר דרא וידברו כולם שפה אחת שפת לשון הקדש, ועל כן אני בא לבאר שהטוב הזה אשר מדמים לא הוא הטוב האמיתי.

לשון הקדש הוא לשון תורה לא לשון עם. במלות אחרות, לשון הקדש הוא לשון עצמיי לא לשון הסכמיי. לשון הקדש מובדל מכל הלשונות, כל הלשונות שבני אדם מדברים בהם העם קדם אל הלשון, אבל לשון הקדש הוא קדם לכל נברא. ז"ל הרמב"ן פ' כי תשא בפסוק מחצית השקל בשקל הקדש, הטעם אצלי במה שרבותינו קורין לשון התורה לשון הקדש הוא מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלשון שהקב"ה יתעלה שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו אנכי ולא יהי' לך ושאר דברות התורה והנבואה ובו נקרא בשמותיו הקדושים כו' ובו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בם ומלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקרא מיכאל וגבריאל בלשון ההוא, ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ אברהם יצחק ושלמה וזולתם. והרב אמר במו"נ (ח"ג פ"ח) אל תחשוב שנקרא לשוננו לשון הקדש לגאותינו או לטעותינו, אבל הוא כי זה הלשון קדוש לא ימצאו בו שמות כו'. והנה אין צורך לטעם הזה (היינו לטעם שאומר הרמב"ם) כי הדבר ברור שהלשון קדש הקדשים

תנט

נדפסה במגדל עז ע' טז, ולפנ"ז שם:

"מכתב זה כתבו אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע כפי הנראה בשנת תרע"ו, ראשית תקופת חייו האחרונה בעלמא דין, בעיר ראסטוב, עובדה שנתנה את אותותיה גם בתנאי כתיבתו וכפי שמתבטא בלשונו הק' בפנים: "ואני בגולה על נהר דאן ואין לי ספרים די צורך לעיין בהם".

העתקות מהמכתב נשלחו בשעתו לכו"כ רבנים, ועתה נדפס הוא ממה שהעתיק הגר"י לנדא שליט"א אב"ד דב"ב מגוף כתי"ק אדמו"ר נ"ע.

על תלישותה של ה'עברית' מ'לשון הקודש' ראה דברי אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ב'לקוטי־דיבורים' עמ' תיט".

לתוכן הענין השוה לעיל אגרת רלד. לקמן אגרת תפב.

כמו שפרשתי עכ"ל (ורש"י בפ' תבוא כ"ח ל' פי' כפי' הרמב"ם. ופי' רש"י מלכים ב' י"ח כ"ז ישעי' ל"ו י"ד מתאים אל כוונת הרמב"ם. ועי' בפרש"י בגמ' מגילה דכ"ה ע"ב). והבחיי בפ' בראשית בפסוק כי שם בלל ה' כתב וז"ל חלקנו צורנו ויסודנו שהוא יסוד לשון הקדש, הוא אלקי ישראל עכ"ל. והרמ"ק ז"ל בפרדס שער הכנויים בפ"א כ' וז"ל ואין ספק כי לא נקרא העין כו' בלשוננו הקדש ע"ד מקרה והזדמן או ע"ד הסכמה כשאר הלשונות, ראי' לזה היות לשוננו זה נק' לשון הקדש ירצה ודאי היותו המצאה אלקית ולא כשאר הלשונות. ואין ספק שהוא הלשון שהמציא הקב"ה כשהמציא עולמו אז ודאי קדם אל העולם. והענין הוא כי כאשר ברא הקב"ה את אדם הראשון ברא גוף קדוש כו' ובהיות אדה"ר גוף קדוש מסר לו הקב"ה גנזי חכמה כו' ונתן אז עליו לשון הקדש לשון משובח אותיות קדושות קבועות בפיו. וכאשר חטא כו' וכאשר זרח אור אברהם (בדור הפלגה כדפי' בשער השערים פ"ג) חלק הקב"ה ע' אומות לע' שרים ע' לשון ובחר בנו והי' הדבור לנו בחלקנו שהוא גורלנו גורל קדוש ולשון קדוש הסכמה אלקית כו' עכ"ל. ובסנהדרין דל"ח ע"ב אדה"ר בל' ארמי ספר כו' ולפ"ד הפרדס צ"ל שזה הי' אחר החטא, ועמ"ש המהרש"א בחדא"ג ב"ב דע"ה ע"ב על המא' עתידים צדיקים שיקראו ע"ש של הקב"ה, ולפ"ד י"ל שהי' קודם החטא (עמ"ש במד"ר בראשית פכ"ד ע"פ גלמי ראו עיניך) ואמר בל' ארמי כדי שלא יבינו המלאכים. ומי אשר חננו ה' בידיעה פנימיות יעיין בפרדס שער האותיות פאו"ב ובשל"ה בהקדמתו תולדות אדם בחלק בית נאמן ד"ג ע"א ויראה טוב מעלת לה"ק שיסודתו בהרי קדש הקדשים.

ועל כן לשון הקדש הוא מוקדש לתורה ולדברים שבקדושה. ואין להשתמש בו דברי חול, וכמ"ש הרמב"ם בפי' למסכת אבות פ"א במשנה ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, שהדבור נחלק לחמשה חלקים, א' מצוה, והוא הדבור וכל המצות התלוים בדבור, ב' נאסר, כשקר ולה"ר ורכילות ונבלות הפה וכדומה, ג' נמאס, והוא דברים בטלים שאין בהם שום תועלת, ד' נאהב, והוא הדבור בשכליים ומעלות המדות ושבחי הבורא, ה' מותר, והוא הדבור בצרכיו ואומר שם בענין השיר כאשר תוכנו הוא מחלק הדבור הנמאס, היינו דברים בטלים, ויהי' אחד עברי ואחד ערבי או לעז יהי' שמיעת העברי והדבור בו יותר נמאס אצל התורה למעלת הלשון שאינו צריך שישתמשו בו אלא במעלות, כ"ש אם יצטרך אליו שישימו בו פסוק מן התורה או משה"ש שאז יצא מחלק הנמאס לחלק הנאסר ומוזהר ממנו, שהתורה אסרה

אגרות־קודש

לעשות דברי הנבואה מיני זמר בפחיתות ובדברים מגונים עכ"ד. ובכ"ז או"ח סי' תק"ס ס"ח פסוקים או תיבות הקדושות כו', דמש"א בגמ' דסנהדרין דכ"א א' פסוק הוא לאו דוקא דגם תיבה אסור. והי' נראה לומר דדוקא איזה תיבות שיש בהם ענין אע"פ שאינו פסוק שלם, אבל משמעות הט"ז אפי' על תיבות נפרדות מאחר שהן לשון תורה (ר"ל שמדייק לומר דוקא בל' הנא' בתורה או בנביאים וכתובים) וגדולה מזו אמרו בירושלמי שבת פ"א ה"ב דאמר רשב"י אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתיהבית אורייתא לישראל הוינא מתבע קומי רחמנא דאיברי להדין בר נשא תרין פומין חד דיהוי לעי באורייתא וחד דיתעבד בה כל צורכיו (הובא בפי' ר"י על משנה דאבות הנ"ל בשם רשב"ל – ואפשר זה ט"ס וצ"ל רשב"י – וברי"ח שער הקדושה פי"א בשם ר' לוי בזה"ל כי בפה שהיא ראוי' לדבר דברי תורה ושבח והודאה אין ראוי שידבר בה בדברי העוה"ז כ"ש אם יהי' דבר הפגום עכ"ל). הרי שהחפץ האמיתי הוא שהפה שמדבר בו תורה לא ידבר בו עניני צרכיו, כ"ש הלשון והדבור עצמו, וכ"ש הלשון שהוא קדש הקדשים מצד עצמו, שלא ידברו בו בצרכיו.

והנה הירושלמי והרמב"ם לא דברו בדבור האסור, אמנם נחזי אנן במה הוא רוב דבורי בני אדם הלא רוב הדבור הוא הדברים בטלים כמ"ש הרמב"ם בהל' דעות פ"ב ה"ב וז"ל וזו היא שיחת רוב כל אדם עכ"ל. וע"ז כתב בפי' המשנה הנ"ל שזה יותר נמאס אצל התורה למעלת הלשון כו' ולהירושלמי הנ"ל שגם עניני צרכיו (שזה חלק המותר) לא ידבר באותו הפה והלשון (והכוונה בירושלמי שם גם על התפלה מפני שהיא שאילת צרכיו כמו שפי' הק"ע ופ"מ וזהו דרשב"י כדעתו כו' יעו"ש) וכ"ש וק"ו דבור האסור כמו שקר ולה"ר ורכילות ונבלות הפה ה"ז איסור גמור להכניס אלה בהלשון שהוא קדש בעצם. וכבר נתבאר שאם מצרף אל השיר (שאין בו בעצמו דבר האסור) פסוק או תיבות מלשון התורה ה"ז יוצא מחלק הנמאס אל חלק האיסור, כ"ש וק"ו כשמדבר דבור האסור בלשון הזה, שהוא איסור גמור וחילל הקדש.

ואחר כ"ז האם אפשר למסור הלשון הזה, שידברו בו המון עם אנשים ונשים וטף, אפי' לדבר בו בצרכיהם ומכ"ש שרוב דבור בנ"א הוא דברים בטלים, ומי האיש אשר ינצל מדבור האסור כשקר ולה"ר וכדומה, ובפרט בדורותינו אלה המון עם והנערים מה המה מדברים, הלא רק לבשת הוא להזכיר מה שמדברים עתה בעולם, וכל שיחה קלה וכבידה שבין איש לאשתו ובין איש לרעהו והנערים כנערותם ידברו

הכל בלשון הקדש, התבוננו נא, אותו הלשון שבו דבר הקב"ה אנכי ה' אלקיך, ידברו בו בני אדם כל דבר הנמאס והנאסר.

ומ"ש בירושלמי שבת פ"א סוף ה"ג ובשקלים ספ"ג כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר לשון הקדש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבקר ובערב יהי' מבושר שבן עוה"ב הוא, פי' המפרשים דא"י הוא טהרת המקום, אוכל פירותיו בטהרה טהרת הגוף, מדבר בלה"ק טהרת הנפש, וק"ש הוא עיקר טהרת הנשמה (ובפי' תקל"ח כ' שזה נגד נר"נ שבנשמה, ולה"ק פנימיות קדושה יש בו) והאיש אשר אלה לו אשרו וטוב חלקו ולא ימוט לעולם.

והנה העולם מדמים שבימים הקדמונים בימי חכמי התלמוד היו הכל מדברים בלה"ק, וטעות הוא, רק בזמן בית ראשון היו מדברים בלה"ק כדמשמע במלכים ב' סי' י"ח כ"ו, כי אז היו כל עם ה' קדושים, אבל בזמן בית שני המון עם לא היו מדברים בלה"ק וכמ"ש רבינו נ"ע בהל' ת"ת פ"א בקו"א אות ב' וז"ל דכל ימי ב"ש היו ע"ה מספרים בל' ארמית כמ"ש בתוי"ט פ"ב דאבות מ"ו כו' (וידוע דעם הארץ אינם הבורים כמו שהעולם חושבים, אלא הוא העוסק בישובה של הארץ וכמ"ש הרע"ב באבות פ"ה מ"י וז"ל וזהו ל' עם הארץ בכל מקום, שרוצה בתיקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתיקונין הראוין עכ"ל. והוא כפי' הרמב"ם שם פ"ב מ"ה ע"ה הוא שאין לו מעלות שכליות, אבל יהיו לו קצת מעלת המדות. ורש"י פי' שהוא המתעסק במו"מ) ורק ת"ח לבד היו מספרים בלה"ק ומלמדים לבניהם כו' עכ"ל. והי' כן בא"י ובבל שרק הת"ח שעסקו בתורה תמיד והן התנאים והאמוראים גם אחר חורבן הבית שכל ענינם הי' רק בעסק התורה, הי' דבורם בלה"ק, אבל המון העם שעסקו בעניני העולם לא היו מדברים בלה"ק. וראי' לזה מדאי' בגמ' בסוף סוטה ובב"ק דפ"ג ע"א אמר רבי בא"י לשון סורסי למה או לה"ק או לשון יונית, ואמר ר' יוסי בבבל לשון ארמי למה או לה"ק או לשון פרסי. מפני מה תפס ב' לשונות בכל אחת בא"י ובבבל, והוא מפני שהמון עם לא היו מדברים בלה"ק, והי' הן בא"י והן בבבל עוד לשון שהיו מדברים בו המון עם. והיינו דבא"י דברו בל' סורסי ובבבל בל' ארמי (ובתוס' שם בב"ק שהוא לשון אחד רק שמשתנה קצת כעין לשון לעז כו') ובאדר"נ ס"פ י"ב אף הוא אומר בלשון בבלי ד' דברים כו' ובפי' בנין יהושע לפי שהדברים הללו צורך גדול לבנ"א הי' אומר בלשון שהכל מכירים בו כשעלו מבבל ע"כ.

והנה בסנהדרין דכ״א סע״ב בתחלה ניתנה תורה לישראל (בחדא״ג דמהרש״א דקאי על משנה תורה) בכתב עברי ולה״ק חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי בררו להן ישראל כתב אשורית ולה״ק כו׳, ובדכ״ב רע״א שנא׳ וכתב הנשתוון כו׳ וכתי׳ ולא כהלין כתבא למיקרא כו׳ ופרש״י כתב הנשתוון כתב שנשתנה כו׳ כתב דארמי ול׳ ארמי ואומר לא כהלין כתבא כו׳ לא היו יכולים לקרות כו׳ והיו שם יהודים הרבה ש״מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום. ובפי׳ רבינו חננאל שם ואין הלכה כמר עוקבא ולא כר״י, אלא קיי״ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כו׳, והיינו כרבי שם דבתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל וכרשב״א דכתב זה לא נשתנה כל עיקר. ומהרש״א בחדא״ג שם דתלי השינוי בכתב שנשתנה ע״י המלאך כו׳, אבל הלשון לא נשתנה מעולם ועדיין הוא בלה״ק שניתנה בו התורה, ומ״ש שניתנה בימי עזרא בל׳ ארמית היינו נמי ממה שהמלאך כתב בל׳ ארמית מנא מנא תקל ופרסין, אבל ישראל לא רצו באותו הלשון שבחר המלאך וברורו להם בלשון שידעו בו ושניתנה בו התורה מתחלה שהוא לשון הקדש עכ״ל. (ומה שהמלאך כתב בלשון ארמי לכאו׳ סותר משארז״ל שבת די״ב ע״ב שאין מה״ש נזקקין ללשון זה ואין מכירין בו ועמ״ש בתוס׳ שם, עמ״ש הבחיי פ׳ נח בפסוק כי שם בלל ה׳, והיינו שאין לו שרש למעלה, משא״כ לה״ק האותיות והתיבות מעוררים שרשם. וזה מתאים למ״ש הפרדס שער האותיות פ״ב. והגם שהתרגום ניתן מסיני כדאי׳ במגילה ד״ג ע״א היינו תרגום של תורה, ר״ל התורה ניתנה עם תרגום שהוא פירושה, אבל לא תרגום בפ״ע. ועמ״ש השל״ה במס׳ שבת שלו דקל״ח ע״א ד״ה סוד קריאת שמו״ת וכ״ה בכתהאריז״ל. ובזה ניחא מ״ש הרא״ש דהלשון מגונה אצל המלאכים). ומכ״ז הוא שהתורה עצמה לא נשתנה הכתב והלשון מעולם, ולשון ארמית נתחדש להם בימי עזרא כמו שפרש״י וכל ימי ב״ש ובזמן התנאים והאמוראים החכמים היו מדברים בלה״ק, והמון עם היו מדברים בלשון ארמי בבבל ובלשון סורסי בא״י דחד לשון הוא כנ״ל.

וכל זה הי׳ בזמן ב״ש ובזמן חכמי התלמוד, אבל אחר הזמן הזה גם בין החכמים לא הי׳ מצוי שידברו בלה״ק, והנראה מפני שהעולם בכלל ירד במעלתו ומדריגתו, ע״כ עזבו את הלשון הזה לבלי להשתמש בו בדבורם ומשו״ז גדולי הראשונים כתבו ספריהם בלשונות אחרים, כמו הרמב״ם שכתב ספריו (לבד ספר הי״ד) בל׳ ערבי מפני שלא הבינו כ״כ בלה״ק כמ״ש החריזי בהקדמת העתקת פי׳ המשנה, וכן כתבו יתר המעתיקים ספריו (וכמדומה שכ״כ הרמב״ם באגרת תימן שלו שלא

יבינו העם בקוצר ובדיוק לה"ק, ואני בגולה על נהר דאן ואין לי ספרים די צורך לעיין בהם). וחובת הלבבות בהקדמתו כ' שחיבר אותו בל' ערבי מפני שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו.

ואם בדורות הקדמונים בזמן חכמי התלמוד לא ניתן לה"ק לכל העם לדבר בו, רק להחכמים העוסקים בתורה לבד, ואחר זה גם החכמים לא השתמשו בזה הלשון לדבר בו גם בביאור והבנת התורה, אנחנו מה נאמר בדור הזה שרוב הדבורים המה דברי הבאי, איך יעלה על הדעת שהלשון הזה שיסודתו בהררי קדש הקדשים, יהי' ללשון עם לדבר בו כל דבר הנמאס וגם דיבורים האסורים שזה ממש כמכניס צלם בהיכל ר"ל.

והא דאי' בגמ' שבת ד' מ' ע"ב לענין מרחץ ובה"כ דברים של חול מותר לאומרן בלה"ק פשוט הוא שהכוונה בדברים של חול על חלק המותר שכתב הרמב"ם בפי' המשנה דאבות הנ"ל. ובמ"א סי' פ"ה סק"ב בשם ס"ח שמדת חסידות הוא שלא לדבר גם דברי חול בלה"ק במרחץ ובה"כ. וכ"כ רבינו נ"ע בשו"ע סי' הנ"ל. וכ"ש דברים האסורים לדבר אף בל' חול שהדבור בו בלה"ק הוא איסור כפול ומכופל.

וזהו טעם ודעת גדולי הרבנים והחרדים על דבר ה', שמנגדים אל הלמוד עברית בעברית, כי אל הלמוד הזה בהכרח ללמד הנער את לה"ק שיהי' אצלו שפה המדוברת, למען יבין מה הוא לומד ויהי' אפשר להבינו בלשון הזה, ואיך אפשר למסור את הלשון הזה לנער המנוער מן הדעת, לדבר בו דברי נערותו ושטותו (ועוד יש דברים ויתבאר לקמן).

ומ"ש בספרי פ' עקב כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלה"ק ומלמדו תורה, נראה מרבינו נ"ע בשולחנו הטהור בהל' ת"ת בתחלתו שזה הי' בין החכמים בזמן חכמי התלמוד וכמ"ש בקו"א שהובא לעיל דרק ת"ח לבדם היו מספרים בלה"ק ומלמדים לבניהם, שהכוונה היא על מ"ש בספרי הנ"ל. וכן מובן מהראי' שמביא שם מגמ' דגיטין, וכותב דחומשים שלחם כו' דהכל קאי על זמן התלמוד ולת"ח

ספרים... לעיין בהם: בשוה"ג במג"ע שם:

עוד נמצאת אצל הגר"י לנדא שליט"א פתקא שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע נתנה בידו (בראסטוב) בגוף כת"ק, ובה רשימת ספרים שבקש להשיגם בהשאלה עבורו. מרשימה זו נראה שהספרים נדרשו לאדמו"ר נ"ע לצורך כתיבת המכתב שלפנינו, וניכר עד כמה גדול היה הלחץ והדחק בספרים בשעת הכתיבה. ואלו שמות הספרים שנדרשו לאדמו"ר נ"ע על פי רשימתו: חומש שמות ע"פ הרמב"ן, רבינו בחיי עה"ת, חולין ד' וילנא, ספרי, מורה נבוכים, יפה מראה על הירושלמי. עכ"ל.

דוקא, וע״ז אומר בפנים שם בימיהם שהיו מספרים הרוב בלה״ק וגם התינוק משמתחיל לדבר הי׳ אביו מספר עמו בלה״ק כו׳, כי לא היו הנקודות והטעמים כתובים בימיהם כו׳ שהכל הולך לכוונה אחת כמ״ש בקו״א, אבל בדורות שאח״ז אין האב מספר בלה״ק ואין עליו חיוב ללמד בנו לה״ק שיוכל לדבר בו, רק כדי הצורך לקרות בספר. ולכן הרמב״ם וטוש״ע לא הביאו את הספרי הנ״ל לדינא, וכמ״ש הרמב״ם ה׳ ת״ת פ״א ה״ו משיתחיל לדבר מלמדו תורה ציוה לנו משה ושמע ישראל ואח״כ מלמדו מעט פסוקים פסוקים, וכ״ה בטוש״ע, ולא הזכירו ללמדו לה״ק. ובתוספתא חגיגה פ״א ה״ג אי׳ מלמדו שמע ותורה ולה״ק וכ׳ בחסדי דוד להרד״פ ז״ל ונראה דע״ז סמך הרמב״ם שהוסיף (על מ״ש בגמ׳ סוכה מ״ב ע״א) מלמדו מעט פסוקים פסוקים.

אמנם כן הוא הדבר, הכל מודים שהלשון המקודש, אין להשתמש בו בדברי חול, וכ״ש בדברים הגרועים, וכל אשר לו מוח בקדקדו לא יאמר אחרת. אבל אותן שהמציאו לעשות לה״ק לשפה המדוברת והמחזיקים בשיטה זו, מוציאין אותו מן הקדש אל החול, וע״כ שינו את שמו וקורין אותו שפת עבר, למען הוציאו מקדושתו. בשם עברי נקראים ישראל קודם מתן תורה, כמ״ש בפ׳ שמות וארא בא כמה פעמים אלקי העברים, אבל לאחר מ״ת אינו נמצא בתורה שיקראו בשם עברים, רק עבד ישראל נק׳ עבד עברי (שמות כ״א ב׳ דברים ט׳ י״ב) וכתב הבחיי בפ׳ משפטים וז״ל ולפי דעתי מפני זה לא אמר כי תקנה עבד ישראל כו׳ בעבור כי ישראל הוא השם הנכבד שנתקיים בנו אחר מ״ת והנה זה בא כנגד מה ששמע במ״ת (שהרי נמכר בגניבתו) ואיננו ראוי שיקרא בשם ישראל, וקראו הכתוב בשם עברי הוא שם היחס (היינו היותו מגזע ישראל), הוא השם שהי׳ להם לישראל בהיותם במצרים באין תורה שנקרא אלקי העברים עכ״ל. ובאוה״ח כתב וז״ל וטעם שנקראו עברי כי חש הכתוב ליחס שם עבדות על ישראל לזה כינה אותו בשם זה כו׳ עוד ירמוז שלא בא לידי מדה זו עד שעבר על התורה ומצות כו׳ עכ״ל. וכ״כ הכלי יקר וז״ל ומ״ש ל׳ עברי ולא נא׳ אחיך או ישראל כו׳ לפי שכל זרע אברהם היו מעבר הנהר ושם עובדי ע״ז היו אבותינו (כמא׳ ההגדה מתחלה עע״ז היו אבותינו) ואחר שנכנסו בצל כנפי השכינה נקראו בשם ישראל, וזה החוטא שנמכר בגניבתו יקרא בשם עברי, כי אחז בדרכי אבותיו של אברהם. ול׳ עברי נופל ג״כ על עוברי עבירה, ואע״פ שחטא ועבר עבירה מ״מ אחיך הוא (כאמרם ז״ל אע״פ שחטא ישראל הוא) לכך נא׳ אחיך העברי כו׳ אבל מוכר עצמו שלא חטא נא׳ בו כי ימוך אחיך סתם ולא נא׳ העברי עכ״ל.

והנה הסבה האמיתית לזה הוא, מפני שהוציאו כלל עם ישראל מקדושתו האמיתית, ישראל קדושים הם, ואם כי קדושתם היא גם קדושת עצמן, וכמ"ש רש"י ע"פ כי עם קדוש אתה קדושת עצמך מאבותיך, והוא מספרי, עיקר קדושתן הוא ע"י התורה והמצות וכמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שע"י שיקבלו את התורה יהיו גוי קדוש וכמ"ש הבחיי וקראם גוי קדוש בקבלת התורה עכ"ד, וכתי' ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו וכדומה כמה פסוקים בתורה שקדושתם היא קדושת המצות. והבחיי פ' שמיני ע"פ והתקדשתם הביא מספרא והתקדשתם זו קדושת מצוה, והרמב"ם במו"נ ח"ג פמ"ז כ' וז"ל אמנם אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים, אינם בענין טומאה וטהרה כלל, ל' ספרא זו קדושת מצות, וכן מ"ש קדושים תהיו אמרו ז"ל קדושת מצות, ומפני זה קרא העברה על המצות גם כן טומאה כו' עכ"ל. ובילקוט פ' שלח הביא מספרי והייתם קדושים לאלקיכם זו קדושת כל המצות כו' רבי אומר זו קדושת ציצית כו' כשהוא אומר קדושים תהיו הרי קדושת כל המצות אמור כו'. ובר"ח שער הקדושה פ"א הביא ממד"ת והייתם קדושים לאלקיכם בזמן שאתם עושים את המצות אתם מקודשים כו' פירשתם מהמצות נעשיתם מחוללים, ושם הביא ממכילתא ע"פ ואנשי קדש תהיון לי כשהמקום מחדש מצוה על ישראל הוא מוסיף להם קדושה, ובנוסח הברכה אנו אומרים אשר קדשנו במצותיו. וגם מה שנתקדשו בקדושת עצמן הוא שיקבלו קדושת התורה והמצות וכדאי' במד"ת ע"פ קדושים תהיו הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם היו קדושים כשם שאני קדוש שנא' כי קדוש אני כו' אמר הקב"ה למשה קדש לי את העם שנא' לך אל העם וקדשתם היום ומחר, קידשם בא הקב"ה ואמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש למה כי קדוש אני ה' אף אתם תהיו קדושים כשם שהקדשתי אתכם לשמי שנא' דבר אל כל עדת בנ"י כו' קדושים תהיו, אמר להם הקב"ה זכיתם אתם נקראים עדת קדושים כו'.

וקדושה זו היא המאחדת את כל עם ישראל, ובזה הם עם אחד, כי בהתורה היו לעם ולכן נקראים עם ה', עם הקדש, כמ"ש בכמה כתובים רבו מלספר. והוא להיות קדושת התורה היא העם שלהם ע"כ נקראים עם ה', וכמ"ש במד"ת הנ"ל זכיתם אתם נקראים עדת קדושים, ובילקוט בשם המכילתא ע"פ ואנשי קדש תהיון לי רי"א כשאתם קדושים אתם לי, וכתי' היום הזה נהיית לעם ואמרז"ל ברכות דס"ג ע"ב וכי אותו היום ניתנה תורה לישראל אלא כו' הרי דבנתינת התורה

נהיו לעם. וביבמות דמ״ז ע״ב מפקדינן שש מאות וי״ג מצות עמך עמי, וזה רמז גדול שהעם הוא עם תורה ומצות, ובמד״ר נשא פי״ב וכיון שקבלו את התורה ונעשו לו אומה שלימה כו׳.

אך מחוללי הרעיון הציוני, שלקחו להם שיטה אחרת לגמרי, והחליפו כל התורה ברעיון הלאומי ויאמרו זה „עמך״ ישראל, שהן לאומים ככל העמים והלשונות, כאשר הארכתי בזה במ״א, ומשו״ז החזיקו בתוקף בלקיחת הארץ הקדושה, ולא לשם קדושת וטהרת המקום, כ״א בשביל הלאומיות שחיא קדושה בכברת ארץ, כי אין לאומיות בלא מדינה (ולא אאריך בזה כי לא על זה באתי עתה) ומשו״ז החזיקו ג״כ בהלשון כי אין אומה נכבדת בלא לשון וכמארז״ל ע״ז ד״מ ע״א בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון, ואינם שמים לב כלל לערך קדושתו, ומשימים אותו לשפה מדוברת לכל העם כלו, ולכל דבר המדובר, שאין הלשון בעצם סובלו כלל כאשר נתבאר. וכל למוד הלשון עתה הוא רק לשם שפה בלבד, כאשר המציאו אופן הלמוד במעטדיות שנאבד בזה כל רגש הקדש בהאותיות ותיבות ובכל הלשון בכלל, ריק הוא מכל רק שפה פשוטה ככל השפות. ובספרי הלמוד בהם שרש פרה ראש ולענה המארס את הנער בהנחה וקליטה טבעית ולוקח ממנו כל רגש אלקי בהבריאה וכה״ג. וגם אין לו רגש קדש אלקי בתורה ובמפרשי הנביאים, והכל רק שפה אחת ודברים אחדים.

ועל כן היראים וחרדים לדבר ה׳, רואים בזה חילול הקדש באופן מבהיל, וחושבים זאת לדבר איסור גמור כאשר נתבאר. ועוד מאד ידאב לבם על הרעיון הטמון בזה שהוא התורה והיהדות, ובמסתרים ובגלוי תבכה נפשם על השחתת נפש הילדים בהלמוד הזה, והשי״ת יתן בלב אחינו להכיר את האמת ולילך בדרך האמת.

תס

[שלחי תרע"ז]

בתשובה על מכתבו, צריך לידע אם אחר הפאוויערקא הנעשית בחדש אפריל, אם נשלחה מהגו"ב אל המניסטערסטווא, ואם הי' עליו עוד הפעם חקירה ודרישה, ועתה ישלח פראשעני' אל הדוח' דעפארטאמענט אשר להאמונות הזרות ויבאר כאשר הוא דוח' ראווין בטאראפיץ זה י"ב שנים, ובחדש אפריל עשתה הפאליציע ספראווקא אודותו, וכאשר הוא נמנה אל הפריזיוו דשנת 1893, ע"כ ליתן לו החפש מעבודת הצבא בהמלחמה הנוכחית.

ואם באפשרו להשיג שהפאליציע תתן לו עוד הפעם ספראווקא הנ"ל, טוב לצרף אל הבקשה.

ומכל הנ"ל יודיע לידידינו הג' ר' שמואל מיכל טריינין [נ"י].

תסא

[שלחי תרע"ז]

הזכות הוא לבעלי כחלות והלבנים צריכים להבחן וכשימצאו ראוים ה"ה בעלי כחלים וינתן להם הארכא, וצריכים להעמיד אודאסטאווארעני' מהגו"ב על הרבנות ושיהי' כתוב לביהכנ"ס ככתוב בהצירקוליאר.

תס

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין, בלי תאריך ופני' בראשה. וממ"ש "דוח' ראווין [רב רוחני] בטאראפי"ץ" נראה שנכתבה להרב שמעון יהודא ליב קאנטאראוויץ, שנתמנה לרב בטאראפי"ץ בשנת תרס"ה (אהלי שם ע' 81), וכאן שכותב "זה י"ב שנים" נראה שנכתבה שלהי תרע"ו (או חורף תרע"ז) — מתאים להמסופר בחנוך לנער (ע' 16) על שלהי קי"ץ תרע"ו "מתחיל בהשתדלות אשר המלוכה תשחרר מעבודת הצבא את כל העובדים במלאכת הקדש כמו רבנים, שוביי"ם, חזנים". ובכל אופן נראה מתוכנה, שנכתבה לפני נפילת ממשלת הצאר, בשלהי חורף תרע"ז.

פאווייערקא: חקירה ודרישה.

פראשענ': בקשה.

דוח' דעפארטמענט: מחלקה לענינים דתיים שבמשרד הפנים.

תסא

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין, והיא א' מהצעטליך שרשם בראסטוב בשנותיו האחרונות, ותוכנה מתאים לשלהי תרע"ו לערך — כנ"ל בהערות לאגרת שלפנ"ז.

להבחן: אם הוא מחויב בעבודת הצבא.

הרבנות: השוה אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.

צירקוליאר: מינשר הממשלה.

תסב

[עשי"ת תרע"ז]

ב"ה

כבוד ראש הקהל דק"ק סלאוויאנסק הנכבד והנעלה
דר. גרינבערג יחי'

לזכרון היותינו פה אני וידידי הנכבדים, יום הגדול והנורא יו"ט ראש השנה, הנני מגיש לכבודו סך ששה מאות רו"כ אשר מטוב כבודו יחי' לצרפם אל תשלומי החוב הבאנקי דביהכנ"ס דקהילתו, ויתקבל נא מאתנו כמרבית תשורה.

המכבדו כערכו הנעלה.

תסג

[כסלו תרע"ז]

ב"ה

כבוד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י

אחדשה"ט.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. נתקבל מכבודו טע"ג פעראוואד ע"ס אלף רו"כ ובאשר בני יחי' הוא בפעט' (ויבוא אי"ה שבוע זו) קבלתי אני מהבאנק, בטח זה לתשלום החוב, ושתיים נהניתי א' אשר מוצא שפתיו והבטחתו נתקיים, והב' אשר ת"ל ביכולת כבודו להשלים החוב.

תסב

נעתקה מצילום כת"ק. ראה חנוך לנער ע' 14: "תרע"ז ר"ה בסלאווינסק", וא"כ אפשר נכתבה במשך עשי"ת תרע"ז.

תסג

נעתקה מגוכת"ק שבאוסף המכתבים. מעבר לדף: ב"ה קיבלתיו ביום ה' י"ט כסלו עזרת"ה. סמרקנד. שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם. פעראוואד: המחאה.

ונא מכבודו להודיעיני משלומו ובריאותו ומה מלאכתו כעת אם עוסק בישיבה ואם מוצא נח"ר ועונג במלאכתו, ואם מקבל איזה ידיעות מביתו מכ"א ש"ב ידי"נ יחי' ומב"ב יחיו, מה נעשה עמהם. והשי"ת יצליח לכבודו בכל עניניו ויהי' במנוחה ושלוה בכל פרט. כב"ב יחיו ב"ה בחו"ש כה יתן ה' על להבא.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

Пушкинскій 78

תסד

[חורף תרע"ז?]

אל ועד הדתי בפעט'
הנני להודיעם הידיעות שנאספו אצלי מהדורשים עזר לתיקון מקואות:

מכ"א: מכבוד אביו שאר בשרי ידיד נפשי ה"ר אליעזר שמעון קזרנובסקי.

חסד

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין. וע"ד התאריך ראה לקמן.

ועד הדתי בפעט': משהתחילה המלחמה ורבו הנודדים מעיירותיהם הסמובות לספר לפנים רוסיא, נוסד בפעט' ועד הנודדים, בראשות הבארון אלכסנדר גינזבורג, שהיו מקבלים עזר מנדיבי אנגליה ואמריקה ומחלקים אותו לנודדים. בחודש ניסן תרע"ז, ע"פ השתדלותו של הרי"ל גרויבארט, החליט הועד לתת עזר גם לחדרים ולמקואות, והודיעו החלטתם גם לועד הנודדים שבמאסקווא (כמסופר כ"ז בס' הזכרון, גרויבארט, ע' 51-54).

באותה תקופה נשלח להג"ר חיים עוזר גרודזענסקי מווילנא (שגם הוא נדד מווילנא ליקטרינוסלוב), מאחב"י שבאמריקה, על צרכי הדת והרבנים הנודדים (כדלקמן אגרת תעז. תצד). והרי"ל גרויבארט פנה אליו לעזרה בדבר בנין המקואות בעיירות הנזכרות כאן, והשיב לו הגרח"ע (שם ע' 85): "ר' טבת עזר"ת יקטרינסלוב... בעניני המקואות, ראוי להשתדל שיתן הועד המוסקבאי כל הסכום הדרוש במלואו, כי הלא הבטיחו בפ"ב, שהם ערבים על זה, ועל כן עליהם לתת בקברוב, בפבלוב פוסאד, ובבירוץ — ולבלי להעמיס על קופתנו הדלה אשר לא אוכל להוציא, עד שתכלה הפרוטה, ובכל זאת, מובן הדבר, כי באין ברירה נשלים" ["קברוב" ו"פבלוב פוסאד" נזכרות כאן "קאוראוו" "פאוולאוו כ"", ו"בירוץ" נזכרת לעיל אגרות תנז. תנח — "בירויטש"].

ומסתבר להסמיך כתיבת האגרת שלפנינו אל הועד הדתי בפעט', לכתיבת אגרת הרח"ע אליהם — ר' טבת תרע"ז.

ברשימת המקואות שנתמכו ע"י הועד הנ"ל (שם ע' 260) נזכרות העיירות: בוגורודסק — 400 רו"כ. בירוטש פלך ורוניז — 700. מאבלוב-פוסאד — 800. פודולסק — 500.

פאדאלסק. מהרב דשם – קנו חצר ובנין, ועלה להם כשלשת אלפים, ע״ז [ניתן] להם אלף וחמש מאות, מלאכת עצם המקוה וצר[כי׳] יעלה להם שלשה אלפים, מבקש עזר בסך **אלף רו״כ.**
לרשום האדרעס של הרב.

טשיגוואוו. מתקבלים מכתבי בקשה הרבה [...] יש להם כשני אלפים, ודרוש להם עוד שני אלפים, וכנראה יסתפקו ב[סך] אלף ר׳.
האדרעס:

פאוולאוו כ׳. מספר הנודדים ערך שני מאות משפחות. המקוה יעלה כשלשת אלפים [אינני יודע] כמה מבקשים עזר.
אדרעס:

בייעלפאל. הבנין נגמר וצריכים לעשות המקוה. ניתן להם שלשה מאות ודרוש להם עוד חמשה מאות.
אדרעס:

קאווראוו. המקוה יעלה להם כארבעה אלפים. ממאסקווא ומעצמם יש להם אלף [רו״כ] ומקוים על עוד אלף מיחידים, ומבקש[ים] שני אלפים.
אדרעס:

פאטעזש. מספר המשפחות כשלושים דרוש יותר משני אלפים. מקורסק [מסקווא] ומעצמם יש להם אלף ושתי מאות.
אדרעס:

מהנכון שיתוועדו ויחליטו בדבר הבקשות הנ״ל ומה שיחליטו ייטיבו להודיעני, וכסף העזר ישלחו ישר אל המבקשים כפי האדרעסין.

בבאגראדסק כבר נתקנה המקוה כתיקונה.

תסה

ב"ה יום ג' ד' ניסן עזר"ת לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידידיי אלופי הקהל נגידים ווח"ס ונכבדים יר"א
דק"ק נעזין
ד' עליהם יחיו

אחדשה"ט.

ענינים הכללים דורשים תמיד עינא פקיחא והתעסקות תדירה, וביותר עתה כאשר תקופה חדשה נהיתה בארצינו, וסדרים חדשים יהיו מאד מאד נחוצה ההתעסקות בזה – בעזרתו ית' –, וכאשר הרב דמחנם רב רחומאי וידי"נ הרה"ח הרמ"מ יחי' הוא מהמיוחדים המעותדים והראוים להתעסקות כללי, ואין להחליפו באחר. ע"כ אל תרגזו בדבר שאני דורש תמיד נסיעותיו בענינים אלו, ושואל ומבקש אני רשותכם על להבא בכל עת שאדרוש אותו אי"ה לצורך ענינים הכללים, אל תכבד עליכם הדבר, ואדרבה ידכם תהי' אתו עמו לזרזו בדבר מצוה הגדולה הלזו, ובזה יהי' גם חלקכם והשתתפותכם בהתעסקות הזאת, והשי"ת יזכנו לראות בהרמת קרן אחב"י ברוחניות ובגשמיות ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

תסו

[ניסן עזר"ת]

ב"ה

חסדי ה' אזכיר ונפלאותיו אגיד, אשר הפליא והגדיל לעשות עמנו

תסה

נעתקה מצילום כת"ק.
ענינים הכללים... תקופה חדשה: השוה אגרת שלאח"ז, ובהערות שם.
הרמ"מ: חן.

תסו

נדפסה בשעתה בעלה בודד. ונעתקה בחכמי ישראל בעש"ט כט, א. באוסף המכתבים — צילום כת"ק, שממנו נראה, שבכמה מקומות, תוקן הלשון לפני ההדפסה. ובמקומות אחדים תוקן כאן עפ"י הכת"ק.

המקרה האחרון שהאיר פני תבל ארצנו מעב הענן אשר כסה אותה ואכל כל פרי וטובה, האיר ביותר פני אחינו עם עני ואביון, עם עשוק ורצוץ, כל זכות לא הי׳ לנו בארצנו, לחוצים ודחוקים היינו במקומנו, מבלי אף לשאוף אויר חוץ לגבולנו, כבנים זרים נחשבנו בה, רק כמטרה היינו לחצי אויבינו בפנים המדינה, חץ שחוט לשון צוררינו אכלה אותנו בכל פה, העלילו עלינו עלילות שוא ושקר, דחו אותנו מדחי אל דחי בלי חמלה כלל, בכל מקרה בלתי טהור היינו אנחנו לאשם מעילות, ידים אכזריות משלו בנו, הרבה מאחינו העלו על מוקד אש שנאתם הרעה, הרגו, תלו, אנשים נקיים וטהורים, פחודים היינו מעברת הפרעות האיומות, כי הבאישו ריחנו בפני יושבי ארצנו, מאות אלפים מאחינו המחרפים נפשם במערכות המלחמה, אשר רבים מהם הצטיינו בעוז גבורתם ועשו נצחונות גדולים, כל אלה עשו לאַל, ורק אשמות ומעילות הרבו לדבר עלינו, וגם במערכות הקרב זרעו השנאה בין הצבא הלוחם [הטורף], לשום חרב איש ברעהו.

ועתה פדה ה׳ מצרה נפשנו, אצבע אלקים ראינו עין בעין, עבדים היינו לשרים [למושלים] עריצים, ויוציאנו ה׳ אלקינו רק במאמר ורוח פיו, אמר מלכא „מלכו של עולם״ ועקר טורי קד״רי, הרי חשך, שהחשיכו פניהם של ישראל, עם הערפל הסיר מאתנו וטוהר נפשנו האירה. גם אנחנו בנים נאמנים הננו ככל בני ארצנו, אין חושב עלינו רע, אין דובר דבר נגדנו, אין עלינו פחד מות בפנים ארצנו, אוהבי ארצנו המה אוהבינו, ואויביה [המה] אויבינו, ככל יושבי ארצנו הננו כאיש אחד לארץ מולדתנו, רעת ארצנו היא רעתנו וטובתה היא טובתנו, ביום אחד היינו לאזרחי ארץ, נפתחו לפנינו שערי ארצנו האדירה, וזכות אדם נתנה לנו, וככל אזרחי ארצנו אנחנו לאכל מפרי׳ ולשבע מטובה, אין מלין בלשוני להודות ולהלל לה׳ אלקינו עַל כל הטובה אשר עשה לנו, הוציאנו מקרן חשכה והעמידנו בקרן אורה, סתם פיות משטיננו ומקטריגינו, ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם, ברוך ה׳ שהחיינו והגיענו לזמן הזה!

ועתה אחינו עלינו להראותְ גלוי לכל, אשר אזרחי ארץ אנחנו ככל

המקרה האחרון: לאחר המהפכה הרוסית (מהפכת פברואר) והתמוטטות המשטר הצארי בחציו השני של חודש אדר תרע״ז, קם ממשל דמוקרטי בהנהגת ממשלה זמנית, שביטלה את כל ההגבלות על זכויות היהודים.

חירות זו התקיימה רק שבעה חדשים, עד למהפכה השניה (מהפכת אוקטובר) בשלהי תשרי תרע״ח, כשהממשלה הזמנית הופלה בידי הבולשוויקים, ופרצה מלחמת אזרחים מרה, שארכה שלש שנים, ולבסוף הצליחו הבולשוויקים (שנקראו קומוניסטים) להשתלט על רוסיא.

אזרחי ארצנו, עלינו להראות אשר הטוב שעשה ד' לנו היא טובת ארצנו, חובת מצוה וחובת חובה עלינו לעשות לטובת ארצנו, ארצנו היא בסכנה מפחד אויב, אויב איום ונורא, אויב עריץ הבא לבלע את הכל, אויב אכזרי אשר לא ידע רחם, אויב אשר הכשיר כל האמצעים האכזרים והבלתי אנושיים, רק לבצע מזימתו, כל הארצות יצאו ללחום אתו בעד האנושיות, ואנחנו גם להציל את ארצנו ואת נפשנו.

הממשלה הזמנית מודיעה לנו בכל עת את הדרוש לנו בשביל לעשות נצחון בהאויב, דרוש הכנת כלי זין רב, דרוש לחם להאכיל את הצבא הגדול, דרושים עצים וגחלים למסלת הברזל, וכדומה בהצטרכות הנחוצות, כסף תועפות דרוש לצרכי המלחמה, כל אחד ואחד מאתנו עליו ללחום מלחמת חובה זו בכל אשר יש לאל ידו, אם בחיל ובכח, אם במילוי צרכי המלחמה והצטרכות הצבא שלנו, או בתמיכת כסף.

עלינו לדעת אשר בההנהגה ההוית כל פעולה ופעולה תגיע אל מטרתה האמיתית, אף פעולת יחיד לא תאבד, אף כח פרטי לא יצא לבטלה, כל פרוטה ופרוטה תצטרף לחשבון גדול, ומבין כולם יתרכזו כלי קרב אשר ידכאו את האויב העריץ.

אחינו צריכים ליקח חלק גדול בההלואה החפשית כל אחד ואחד צריך להכניס בזה כמה שיש היכולת בידו, גם בעלי הון קטנים צריכים להשתתף בזה, ואיש את רעהו יעורר בזה, ולא לשום מסחר וקנין, רק לתת היכולת אל ההנהגה הנוכחית לעשות חיל בעזרתו ית'.

גם בעניני ההצטרכות (פראדאוואלסטוויא) צריך כאו"א להשתדל בכל מה שיש ביכלתו למלאת הצטרכות החיל והמלחמה. במלה אחת, עלינו לשום לבנו ונפשנו לטובת ארץ מולדתנו ולצאת לעזרת ד' בגבורים להציל את ארצנו מפיות האריות הטורפים. וכאשר כל יושבי ארצנו יחדו יהיו תמים אל המטרה האחת יהי' ד' ית' בעזרנו, וכלה גרש יגרש את האויב מארצנו, ומנוחת עולם תהי' בארצנו.

בטוח אני אשר אחינו יַראו את נאמנותם ופאטריאטיזמוס שלהם לארץ מולדתנו, והי' זה שלום וברכה כחפץ ידידם אמת.

שלום דובער שניאורסאהן

ניסן עזר"ת
ראסטוב־דן

אויב איום ונורא: — מדינת אשכנז שלחמה אז ברוסיא וכו', בימי מלחמת העולם הראשונה, וע"ז ממשיך „כל הארצות יצאו ללחום אתו בעד האנושית".

תסז

ב"ה יום א' א"ח פסח עזר"ת לפ"ק
ראסטוב־דן

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם חו"ב יראת ד' אוצרו כש"ת
מוהר"ר יצחק ראבינאוויץ נ"י אבד"ק פאנעוואזש

אחד"ש הדר"ג יחי'.

התקופה החדשה אשר נהייתה בארצנו, דורשת עיון רב איך לחזק – בעזרתו ית' – את מצב היהדות בארצנו שלא תמוט לעד, גם באשר כל הענינים יסתדרו עתה בסדר חדש, הנה עומדת בראש שאלת הסתדרות הקהילות והרבנות בקרב אחינו.

לדעתי נחוץ מאד אסיפת הרבנים בהקדם האפשרי, בלי איחור זמן כלל, לעיין ולדון בדבר הזה בכובד ראש, ולבוא אי"ה לידי החלטה גמורה בזה.

תסז

צילום כתי"ק והעתקתה נדפסו בס' נשיאי חב"ד ובני דורם ע' 96־97.

התקופה החדשה: השוה אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.

הסתדרות הקהלות: היינו שבועדות הצבוריים העירוניים יבחרו מהיראים (כדלקמן אגרות תסט. תע. תעא. תפד). וכן להשתדל לפעול ב"קונגרס היהודי" העתיד להבחר (דלקמן אגרת תעד, ובהערות שם), שיסדרו פרוגרמה נכונה של סדרי הקהלה בעתיד לאחבי"ר ברוסיא (לקמן תעד. תצא. תצב. תצג. תצד. תצו. תצח. תצט).

אסיפת הרבנים: לפועל נדחתה אסיפה זו עד שלהי מנ"א במאסקווא (כדלקמן תצא), ובזה דן רבנו לקמן באגרות תעא־תצ.

רבנו הרבה לעורר את הרבנים, מאז אחר הפסח עד אמצע מנ"א, לכנס אסיפה כללית של הרבנים היראים, להחליט על כל הענינים העומדים על הפרק. אך קשיים שונים עמדו בדרך, ולא נתכנסה עד שלהי מנ"א.

הגרח"ע נטה יותר לייסד תחלה "אגודת ישראל" בכל העיירות, ואז תהי' אסיפה מצירי האגודות. ולזה התנגד רבנו באגרת תעא.

הג"ר אליעזר ראבינאוויץ השתדל לכנס אסיפת כללית, כדי לייסד "אגודת הרבנים", ולזה הסכים רבנו ע"פ תנאים מסוימים, כדלקמן אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

בתחלה היתה שקו"ט אם תהי' האסיפה בקיוב או בחארקוב (אגרת תעא). כשהי' הדיון ע"ד אסיפה לייסד אגודת הרבנים, הי' המדובר לכנסה בחארקוב, בכ' תמוז (אגרות תעד. תעה). לאח"ז נדחתה לאמצע או שלהי מנ"א (אגרות תעו. תעז. תפ. תפב. תפג), והועברה מחארקוב למאסקווא (אגרות תעט. תפה. תפו. תפז). למורת רוח רבנו (אגרת תפ).

קשה הי' לרבנו להחליט, לפי התנאים של קריאת האסיפה, אם להשתתף בה. והתייעץ בזה עם כמה מגדולי רבני אנ"ש (אגרות תפב. תפג. תפה. תפו). החלטת רבנו היתה, שרבני אנ"ש ישתתפו באסיפה, והוא בעצמו לא ישתתף בה — בתור מחאה (אגרות תפז. תפח). אך לפועל השתתף גם רבנו באסיפה, שהתקיימה בשלהי מנ"א במאסקווא — כדלקמן תצא.

ובזה הנני פונה לכבוד מע"ת יחי' יואל נא לחוות דעתו בדבר האסיפה בכלל, ואם תהי' אסיפה גדולה או בתחלה רק מרבנים יחידי סגולה, ואי' תהי' האסיפה, ומי יהי' המאסף. ואפשר כבר בא כת"ר בכתובים אודות זה עם הרבנים הג' יחיו, או יבוא עתה בחילופי דברים אתם, בטח יודיעני גם דעת הרבנ[נ]ים בענין הזה.

הענין כמובן אינו סובל כלל המשכת זמן ויום לשנה נחשב אני בראשונה הנני פונה לכת"ר יחי', ידי"נ הגרח"ע נ"י לא ידעתי אי' מקומו עתה, ולכת"ר בטח ידוע, וחפץ ד' בידינו יצליח ויתרומם קרן התורה והיהדות ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ויהי נועם ד' על כת"ר יחי' ויתברך בכל הטוב כאוות נפשו וידי"ע הדו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

תסח

ב"ה יום ב' ח' אייר עזר"ת לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידיד עליון וידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי תבל יראת ה' אוצרו כו' כש"ת מו"ה יוסף ראזין נ"י אבד"ק דוינסק

אחד"ש הדר"ג יחי'.

מכתב רומעכ"ת נכון הגיעני

הגרח"ע: הג"ר חיים עוזר גראדזענסקי.

תסח

נעתקה מצילום כתי"ק, ונמצאת רק ההתחלה (שנעתקה גם במגדל עז ע' צה). וראה גם לקמן אגרת תסה „מכתבי להרה"ג דדוינסק".

תסט

[אייר עזר־ת]

ב״ה

בהחפשה הנתונה לכל עמי הארץ, אשר ביותר האיר השי״ת חסדו הטוב אלינו עם ישראל (כמבואר במכתבי הקדום) נמצאו אנשים מאחינו להשתמש בה לפרק מעליהן עול מלכות שמים, ודורשים בחוצות וברחובות, גם נכנסים לפנים מן המחיצה בבתכ״נ וב״מ, כאלו הותרה הרצועה ח״ו, ואיש הישר בעיניו יעשה, וגם אגודות שלמות יוצאים ביד רמה, ובקול ענות קול דמחיכין בשמחה של פר״ע מ״ש, כל אגודה דורשת כפי ענינה, הצד השוה שבהן שכולם דוקרים כמדקרת חרב את היהדות והדת, והמון עם נמשך אחריהם בלי הודע ואשם.

אחינו, הזה הוא תודת נפשנו על החסד הגדול שעשה ד׳ אתנו, אשר פדה אותנו מהמצרים שהעיקו והגבילו נפשנו ורוחנו, כמטרה היינו לחצי אויבינו בנפש, פחודים היינו מעברת הפרעות האיומות, ועתה פדה ד׳ מצרה נפשנו, ואין לנו מגור מסביב, שוים הננו לטובה ככל יושבי ארצנו. למי הוא כל הטוב אשר עשה ד׳ בעת האחרונה הזאת, האם לא לנו יתר שאת על כל העמים יושבי ארצנו. הזה הוא גמול נפשנו על כל הטוב אשר גמלנו האם באלה חפץ ד׳ לצאת ח״ו מגדרי התורה אף במקצת, ושמחה של פר״ע מה זו עושה, הלא יראה וכעס ונחם ח״ו על הטובה, וכמו שאמר עזרא, הנשב להפר כו׳ הלא תנאף כו׳.

אחינו, בתחלת דבר ד׳ אל מרע״ה אמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים כו׳. ומיד אחר יצי״מ נתן לנו את התורה ואנחנו

תסט

נדפסה בשעתה בעלה בודד. ונעתקה בחכמי ישראל בעש״ט כו, ב. והוגהה ע״פ צילום כתי״ק. וראה מגדל עז ע׳ קא בשוה״ג:

אצל הגרי״ לנדא שליט״א נמצא גוף כתי״ק מכתב זה, ובו גם מהדו״ק מקטע הפתיחה... וזלה״ק במהדו״ק: קול התור״ר נשמע בארצנו, קול ענות, קל דמחיכון בשמחה של פר״ע מ״ש, יצאו אנשים מחורי פתו, וישמיעו קול תרועה במחנה, לאמר רעה התרעעה ארץ החיים, וח״ו הותרה הרצועה, איש הישר בעיניו יעשה, האגודות השונות שבקרב אחינו, אגודות ללא תורה וללא יראה, אגודות שפרקו מעליהם עומ״ש, אגודות אשר הפיזור הנאה להם והנאה לעולם, יצאו ביד רמה, ודורשים בחוצות וברחובות, גם נכנסים לפני מן המחיצה בבתכ״נ ובת״מ, כל אגודה דורשת כפי ענינה, הצד השוה שבהם שכולם דוקרים כמדקרת חרב את היהדות והדת, והמון עם נמשכים אחריהם בלי הודע ואשם [וכו׳, כפי הנדפס].

במכתבי הקדום: לעיל תסו.

אגודות שלימות: השוה לקמן אגרת תעג, ובהנסמן בהערות שם.

קבלנוה בנעשה ונשמע, וכן הוא בכל גאולה ופדי' שעושה ד' לנו עלינו להחזיק בהתורה ולהיטיב מעשינו, וכמש"א מיכה הנביא, במה אקדם לד' כו', כ"א עשות משפט ואהבת חסד כו' וכמ"ש רבינו נ"ע באגה"ק סי' ב' דכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם היא בחי' קרבת אלקים ממש ביתר שאת מלפנים, וע"כ כמים הפנים אל הפנים צריכים אנו לעורר בנו את האהבה והקירוב אליו ית' ביתר שאת וביתר עז להתגבר בעסק התורה ובקיום המצות ולא נצרכה אלא להעדפה להוסיף אומץ כפי גודל חסדו וטובו ית' ולא יהי' שום מונע מבית ומחוץ כו', וכמו שהאריך בזה בסש"ב מפמ"ו עד פ"נ, והיא היא כלי המחזקת ברכה, וחסד ד' מעולם עד עולם.

ואתם אחינו היראים והחרדים לדבר ד' אשר בכל עיר ועיר, אם עתה תעמדו מרחוק ולא תעשו דבר, כל היהדות היא בסכנה גדולה. ארצנו אשר עד כה היא קן היראה וקן התורה הנהדרה בחכמי וסופרי, בזמן לא רב תתרוקן ח"ו מכל, התורה תחגר שק ותלך ח"ו בגולה, רוחי סוער בקרבי וכל עצמותי ירגזו להמראה הנורא שלנגד עיני, התעוררו והתעודדו אחינו, עמדו על נפשכם ועשו דבר שתתקיים היהדות והתורה בארצנו, כאשר עד כה היא תפארת כל הארצות.

ראשית דבר הוא שבכל עיר ועיר יתאגדו ויתאחדו היראים תחת דגל „יהודים בעז פרטיינע" ויהי' כלם כאיש אחד בדעה אחת ובלב אחד לאביהם שבשמים, עזב יעזב כאו"א את ישותו ומציאותו וכל דבר המונע ומנגד אל האחדות, כי בנפשנו הוא, וכל הנפשות מתאימות הנה, ואין בהם שום פירוד והתחלקות כלל, וכמ"ש ויחן ישראל כולם כאיש אחד (וכמ"ש בתו"א בדרושי פורים בהבי' דוקבל היהודים בסופו ועמ"ש בלק"ת ד"ה אתם נצבים פ"א). איש את רעהו יעורר, איש את רעהו יחזק. כאו"א צריך להראות כעת את יהדותו ביתר שאת מלפנים, הן בעצמו והן בהנוגע אל הכלל, התקוששו וקושו כדרשת חז"ל, ויחד ישתדלו ויתאמצו לחזק בדקי העיר בהנוגע אל היהדות, כמו בשמירת שבת, בכשרות הבשר, בטהרת המקוה וכה"ג, ובעתים קרובים וקבועים יתאספו יחד להתיעץ בכל הענינים ולעשות החלטות מוחלטות שיבאו לפועל ע"י אנשים הנבחרים מאתם, ההתאגדות וההתועדות התמידית היא המחזקת כל ז'בר, וכינוס ליראים הנאה להם והנאה לעולם.

שנית, לחזק בתי הת"ת ולמוד תנוקות של בית רבן, והלמוד יהי' על דרך הישן, הדרך הרצוי והמקובל מגדולי הראשונים נ"ע, בלי שום נגיעה אפי' במקצת, וכמארז"ל ע"פ אל תגעו במשיחי אלו תנוקות של

בית רבן, למוד הנערים הוא יסוד היהדות בדור הבא, והוא באמת חזוק היהדות גם בהווה ואין האבות מתקיימים בטהרת יהדותם אלא בהבל פי בניהם, כל מניע מתנענע בעצמו, אם מוליך את בניו בדרך ישרה עפ״י התורה, גם הוא ישר הולך בכל דרכיו, ולהיפך ח״ו כבר הורה הנסיון מה שהבנים עושים וגורמים בהאבות, שגם המה לובשים צורה אחרת, כמה קולמסים נשתברו וכמה דיו נשפך על הדבר הזה.

אבל דעו נא אחי, אשר ארצנו באה עתה בתקופה חדשה, ותלבש צורה חדשה, ועל המשקל היא עומדת, ובעת ההוה עוד בה ת״ל, הרוב יראים וחרדים החפצים בנפשם רק בטובה, אין טוב אלא תורה, ובידם להכריע לטוב, אם אך יעשו את הטוב מה שה׳ דורש מאתם, וגם יעשו אכסניות של תורה בבתכנ״ס וב״מ, לקבוע שיעורי למודי תורה בחבורה בכל יום ויום, למוד הגמ׳ ולמוד שו״ע או דברי אגדה, כל חד וחד לפום שיעורא דילי׳ ויהי׳ על כאו״א חוק קבוע בל יעבר לבא אל הלמוד, ויעמד נגד כל מונע ומעכב מבית ומחוץ, טרדת העסק לא תמנענו, וגיאות עצמו לא תעכבנו, כקטן כגדול, כגביר כבע״ב, כלם יבאו לשמוע בלמודים בבהכנ״ס, והחוט המשולש ישראל אורייתא וקוב״ה לא יכתק לעולם.

ועוד בה שלישי׳, בהקאמיטעטין הצבוריים הנעשים בכל עיר ועיר יכנסו בהן חברים נבחרים מהיראים, שהן בהתאגדות הנ״ל (יהודים בעז פארטיינע) ובזה ישתדלו ויתאמצו בכל התוקף שיהי׳ חברים מהיראים, ושיהי׳ אנשי מדע ומביני דבר, ולפ״ע מספר אנשי העיר יהי׳ מספר הנבחרים ולא יותרו על זה. עזיבה גדולה הי׳ בכל עת מהיראים אשר לא נתערבו כ״כ בעניני העיר והניחו להמתחדשים לכבש את הקהלות, אבל עתה כאשר הקאמיטעט הוא עצמי, וכמו ממשלה מיוחדה, ומה שהיא עושה ה״ז כמו חוק אל העיר הזאת, וע״כ בכל דבר צריך להיות דעת היראים, ובדבר גדול יתישבו תחלה עם חבריהם, אבל גוף ועצם הדבר הוא מוכרחי, והראוים לזה לא יהי׳ סרבנים באותו הזמן, ויצדדו עניני עצמם בשביל הענין הכללי, ושום כובד לא יכבד עליו, אין שום דבר חוצץ ומונע בהנוגע אל היהדות, וכל מי שביכלתו לעזר ולהביא איזה תועלת מחויב הוא לעשות, ואם לא יעשה עתיד ליתן את הדין ע״ז, וכאו״א מהיראים לא יטעה א״ע ולא ישפיל א״ע בשפלות של שקר [וכשם שצריכים לידע חסרוני עצמו כן צריכים לידע

בהקאמיטעטין... נבחרים מהיראים: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.
בעזפארטיינע: = בלחי מפלגתיים.

כשרוני עצמו ומה שבכחו לעשות] ושום דבר לא יעוור ולא ימנע אותו, ובדרך מס"נ צריכים לעשות בזה וה' יהי' בעזרו.

והשי"ת יחוס על תורתו ועמו ויתרומם קרן היהדות וקרן התורה וקרן אחב"י ויעלו מעלה מעלה כחפצם וידידם אוהב דבק ליראי ה' ולחושבי שמו.

שלום דובער שניאורסאהן

אייר, עזר"ת.
ראסטוב־דאן.

תע

[אייר תרע"ז?]

מכתב רומ"כ מר"ח דנא הגיעני היום, והנה אם באתי להאריך ... המצב ההוה, ואיך כל היהדות עומדת בסכנה גדולה ה"י תקצר היריעה ויתארך הזמן ולא יהי' באפשרי להשיב על המכתבים הבאים בענין הזה, והנני מסגיר בזה מכתבי אשר הערכתי, ובו (?) מבורר ברור שבכל עיר ועיר יתאגדו היהודים בעז פארטיינא, וכוונתי בזה שתהי' לע"ע אגודה בלי פרוגרומא מפורטה, ובלי שם מפורט, רק התאגדות והתאחדות בשביל קיום עצמם, ובשביל שיהי' „כח" עומד ומעמיד לכנוס בהקאמיטעט הצבורי (אבשצעסט' קאמיטעט) בהסתדרות כל עניני העיר, ובהסתדרות הקהלה (אבשצינע) טוב להתאחדות א"ע רק באופן שיהי' כח הרוב אל היראים ושלומים ושם לא יניחו זולת ... להיות בפ"ע אחרי שכבר יתאגדו ויתאחדו.

ועל כן לפ"ד אחר שיתאחדו היראים הנה דרך השלילה בהתיסדות האבשצינא, אין זו דרך נכונה, טוב שתהי' אבשצינא מאוחדת, אבל זאת להעמיד בתוקף ועוז על אופן הבחירות, ושיהי' הנבחרים רוב עכ"פ משלומי אמוני ישראל, ואם זאת בלתי אפשר יהי' היכולת להסתדר בפ"ע כנ"ל.

תע

מהעתקה שבאוסף מונדשיין. בלי תאריך, ומתוכנה נראה שנכתבה בסמיכות לאחר הקול־קורא שלפנ"ז.
מכתבי אשר הערכתי: הוא הקול־קורא שלפנ"ז.
בהסתדרות... היראים: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

תעא

ב"ה יום ב' ער"ח סיון עזר"ת לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם נעלה ונכבד ומרומם יראת ה' אוצרו כו' מו"ה יהודא ליב צירלסון נ"י אבד"ק קעשינוב

אחדשה"ט. מכתבי רומע"כ נכון הגיעני. המשכתי תשובתי, כי כל העת אני בחילופי דברים עם הרב דוילנא הרח"ע נ"י בדבר האסיפה, והוא ממשיך הדבר, באמרו שא"א לו לעשות דבר בלי רבני מינסק, ר"ל הרב המקומי והנודדים הרבים אשר שם, ובד"כ הוא קר בדבר האסיפה עתה, ודעתו שיתייסד תחלה „אגודת ישראל" בכל העיירות, ואז תהי' אספה מצירי האגודות, ואני לפ"ד באשר לא רבים יחכמו איך ליסד האגודה, מה יהי' מטרתה, איזה חוקים יהי' לה, באופן שבה ועל ידה יהי' באמת קיום וחיזוק היהדות והדת, ואם במקומות אחדים שבהם ת"ל מהרבנים הגדולים ובע"ב יראים מביני דבר, בטח יתייסדו האגודות באופן רצוי ומתאים אל הכוונה. לא כן הוא בסתם העיירות החסרים מטוב הנ"ל, וקרוב לחשוב שהאגודות יהיו בלתי רצויות, וע"ז דרוש להחליט באספה גדולה איך יהי' התאגדות היראים, ויהי' זה לעינים לכל העיירות. וגם כאשר בכל העיירות מתחיל להתייסד האבשצינעס, שזה נוגע מאד בכל חיי הרוחני של העיר, ומה תהי' ומה תועיל התוועדותנו אחרי אשר הכל יהי' כבר עשוי, וע"כ לפ"ד נחוץ להקדים ההתועדות ככל האפשרי, וכאשר גם רומע"כ מדגיש במכתבו להקדים האספה בכל האפשרות אבל מה לעשות שהמה מנגדים לזה, ומשמיטים עצמן, רציתי להתועד עם הרח"ע נ"י על אמצע הדרך בין ראסטוב ליעקאט', וגם זה לא בא לפועל, ונראה מה יהי' אי"ה אחר יו"ט הבע"ל.

תעא

נעתקה מצילום כת"ק.

יהודא ליב צירלסאן: אגרת נוספת אליו — לקמן תעה. וראה גם בהנעתק בהערות לעיל אגרת רס.

הרח"ע: הרב חיים עוזר גראדזענסקי.

בדבר האסיפה: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

מינסק... הרב המקומי: הרב אליעזר רבינאוויץ.

אגודת ישראל: השוה לעיל אגרת שלה, ובהנסמן בהערות שם. וראה גם לקמן אגרת תפה.

האבשצינעס: המועצות העירוניות. השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

בין ראסטוב ליעקאט': רבנו נדד בעת המלחמה מליובאוויטש לראסטוב, והרח"ע נדד מווילנא ליעקאטרינוסלאב.

רצוני הי' לידע תוצאת האספה מרבני באסראבי', ואם לא יכבד על כבודו ייטיב נא לשלוח לי ההחלטות שלהם בענינים הנוגעים אל היהדות.

מש"כ בדבר שהאספה תהי' בקעשינוב, אם כי המקום מצ"ע הוא מקום מוכשר, אבל המרחק רב הוא להרבה מהרבנים, וביותר עתה אשר הנסיעה בהמסילה הזאת היא כבידה ביותר, והשקו"ט עתה היא על קיוב או חארקוב.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

אני מסגיר בזה הק"ק שערכתי.

תעב

ב"ה יום א' כ"ז סיון עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם מרומם ונעלה יראת ד' אוצרו כו' כש"ת מו"ה חיים עוזר גראדזענסקי נרו יאיר ויזרח

אחד"ש רומעכ"ת יחי', מכתבו מיום ה' קבלתי תמול, הטעלג'

תוצאות... באסראבי': השוה לקמן אגרת תעה.
הק"ק שערכתי: הנ"ל — תסט.

תעב

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).

חיים עוזר גראדזענסקי: אגרות נוספות אליו — לעיל קפח, ובהנסמן בהערות שם. וראה גם אגרת שלפנ"ז „כל העת אני בחילופי דברים עם הרב דוילנא הרח"ע נ"י בדבר האסיפה".

הטעלג'... הקול קורא: המדובר הוא בהחלטת כמה רבנים, בראשות הג"ר אליעזר ראבינוביץ ממינסק, לכנס אסיפה כללית ליסד אגודת הרבנים, והסכים לזה רבנו בתנאי שתקרא האסיפה כדי לדון על כל הענינים העומדים על הפרק, ובתוכם יסוד „אגודת־הרבנים". וזו היתה גם דעת הגרח"ע. אח"כ הודיע לרבנו ששינו קצת הקו"ק [היינו שנכתבה רק ע"ד אגודת הרבנים], והגר"א ממינסק שלח טעלג' לרבנו בשאלה אם לחתום שמו על הקו"ק. הטעלג' נשלחה לראסטוב — אחר נסיעת רבנו משם לסלאוויאנסק. וע"ז משיב כאן רבנו שלא יהתום על הקו"ק עד שיראהו (וראה גם לקמן אגרות תעד. תעה. תפה). כשקיבל רבנו את נוסח הקו"ק וראה שנכתבה רק ע"ד אגודת הרבנים, לא הסכים לחתום עליו (אגרות תעו. תעז. תעט. תפה. תפו. תפז). ומ"מ

כמובן לא קבלתי, אבל איך אפשר לחתום בלי ראות על מה חותמין, ועד היום הי' אפשר להגיע נוסח הקול קורא, וע"כ שלחתי היום טעלג' להרב דמינסק נ"י והודעתיו שהטעלג' לא הגיע לי, רק מהנודע לי ממכתב כת"ר יחי', ובקשתיו שישלח לי את נוסח הקריאה ואז אודיעו אי"ה בטעלג'.

המרכזות האחרות מתגנבים ומתחפשים בלבושי קדש ודוחקים עצמן לכנוס אל חוג היראים, ויראתי מאד שיהיו אח"כ כדורי מפץ, ה"י, מסוכן הוא מאד הזמן הזה, ומן הנראים לאוהבים יותר מכמו השונאים, ואם הרבנים לא יחישו לגלות את המראה, על מי מוטל הדבר, מי יורה דעה ומי יבין כו'. והשי"ת יחוס על תורתו ודתו ויתרומם קרנם וקרן אחב"י.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח מוקירו ומכבדו כרום ערכו

תעג

ב"ה יום ב' כ"ח סיון עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידידי הרב המפורסם וח"ס נכבד יר"א כו'
מו"ה אלי' אהרן גארפינקל נ"י

אחדשה"ט. מכתבו צירוף הדיקלוראצי' מהאגודה נצח ישראל נשלח אלי מראסטוב לפה, וגודל ת"ח לכבודו. כפה"נ לקחו להם כעת

הסכים להשתתף באסיפה, באם תסכים לעיין בכל הענינים העומדים על הפרק, ושתהי' אסיפה מוקדמת, שבה יחליטו על מה לדון באסיפה הכללית (אגרות תעו. תעז. תם. תפג). ע"ז השיבו לרבינו שהמוקדמת תהי' איזה ימים לפני הכללית (אגרות תפב. תפג). והשוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

המרכזות האחרות: השוה לקמן אגרת שלאחי"ז, ובהנסמן בהערות שם.

תעג

מהעתקת הגרי"י לנדא (אוסף מונדשיין).

אל' אהרן גארפינקל: רב בפ"ב.

נצח ישראל: שבפטרבורג. יעקב מארק, ממיסדי האגודה, כותב ע"ז בספר "גדולים פון אונזער צייט" (ע' 211-213) שהשתדלו לחבר מצע שיכול להניח את דעתם של האדמו"ר מליובאוויטש ושל אחד העם. ורבנר התנגד לאגודה זו בגלל נטייתה לציונות, שניסו להסתירה, שע"ז כותב כאן "בהדיקלוראצי' הפעט' בולט הגניבת דעת". והשוה אגרת שלפנ"ז. לקמן אגרת תצד.

הדרך להתחפש בלבושי קדש ולכנוס אל חוג היראים אשר ע"פ הרוב מאמינים המה למראה עיניהם, ואינם מדייקים כ"כ להסתכל בעומק פנימה, והמה רק יכנסו, יסירו אח"כ את המסוה ויעשו עם ההמון כחפצם.

כן הקריאה דמאסקווא יש בה הרבה גניבת דעת, וכאשר רואה אני, מקורה היא מהציונים המערבים, לא אף המזרחים, ורק סימת עינים היא, מסוכן מאד הוא הזמן הזה, ומן הנראים לאוהבים יותר מכמו השונאים הגלוים, הערמה גרוע ממזיד, ואותם אשר חננם ה' בדעת ועינים להם לראות מחויבים לגלות את המראה.

בהדיקלוראצי' הפעט' בולט הגניבת דעת, אמנם בהקריאה המסקאבית נראה שבשזארגנית הוסיפו דברים שאינם בהעברית, דברים שאינם שוים לכל נפש, ובהרוסית (לפי השמועה כי לא ראיתי') הבליטו הדברים יותר. ובשניהם (אותן שראיתי) ניכר כמה שמשתדלים לכסות ולבלע מחשבתם הפנימית. עוד זולת מה שמדגישים בדבר הבחירות שיהי' בוחרים ונבחרים משני המינים, מובן אשר בהקאנגרס וביותר בהקאמיטעטין כאשר יהיו הנבחרים באופן כזה, לא יהי' להארטודכסים מקום שם ותשאר כל ההנהגה בידם, וכיוצא בזה אם נחדור אל הדברים פנימה, נמצא בהם כמה אונאת דבר ובלתי מתאימים אל הכוונה הרצוי'. לבד אשר כללות הענין מוזר הוא, וכאשר הראנו השי"ת ניסים ונפלאות במצבנו הגשמי, כן יראנו ניסים ונפלאות במצבנו הרוחני להעמידם בקרן אורה, ויהל אור היהדות ואור התורה, ולאורם נסע ונלך עד ביאת ג"צ בב"א.

אם נתחדשו איזה דברים בזה, ייטיב נא להודיעני. מכתבי אשר כתבתי לו אחר חה"פ בטח קבל כבודו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

הקריאה דמאסקווא: לאגודת מסורת וחרות. שעליה דן רבנו בארוכה באגרת שלאח"ז, רבנו התנגד לה גם עבור שמייסדת גימנסיות עבריות, כמסופר ע"י י. ל. גרוידבארט (ממייסדיה של אגודה זו) בספרו זכרון ע' 120. וראה גם שמועות וסיפורים (ח"א הוצ' חדשה ע' קכד). ע"ד אגודה זו, וההתאחדות עמה, ראה גם לקמן אגרת תעט, ובהנסמן בהערות שם. תפב. תפג.

שבשזארגנית... בהעברית: שתיהן נדפסו שם ע' 103-98.

משני המינים: „צו דעם קאנגרעס וועלען קענען קלייבן און אויסגעקליבען ווערען אלע יודישע מענער און פרויען פון 20 יאהר אן". בארוכה עד"ז — באגרת שלאח"ז.

תעד

ב"ה יום ג' ער"ח תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שמרי' יהודא ליב נ"י

אחדשה"ט. ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתב כבודו נכון הגיעני. בעת שהיו הנוסעים אחר יו"ט לא הי' לי פנאי לכתוב, וע"י פאצט הוא מתאחר מאד, ומשו"ז נמשך עד כה.

שבוע העברה הגיעני נוסח הקריאה שיצאה ממאסקווא, וניכר היטב אשר מקורה היא מן הציונים, ואף לא מן המזרחים כ"א מן המערבים (ולפי השקפתי המה מתבוללים כעת, והזמן יַראה זאת) רק משתדלים מאד לבלע את מחשבתם הפנימה, ההערמה ניכרת תחלה בהשם אשר יקראו לה המסורת והחרות ופירושה פרייהייט און טראדיציאן Свобода и традиція ושאלת מי בראש לא קטנה היא, וכמו החילוק אם תורה עם ד"א או ד"א עם תורה (ועמ"ש בתויו"ט ע"ז בשם הר"ש) ואפשר עשו זאת להמשיך את הלבבות אבל זה באמת לוקח את הלב ועם הראש יחד, ואח"ז בשינוי הדברים מן השזארגאניס אל העברית, אשר בכללה היא מדברת ברוח אחרת, והוסיפו בה דברים, דברים שאינם שוים לכל נפש מישראל (את הרוסית לא ראיתי, ולפי מכתב כבודו מבליטים בה יותר מהזשארגאנית). וגם בזה משתדלים ללבוש ולכסות בלבוש טהרה.

גם מה שמדגישים בענין הבחירות שיהיו בוחרים ונבחרים משני הסוגים, מובן אשר בהקונגרעס וביותר מהקאמיטעטין כאשר יהיו הנבחרים באופן כזה, לא יהי' להאורתודוכסים מקום שם, וזה דרך קל מאד שתשאר כל ההנהגה בידם, ודעת נשים בהתיסדות הקהילות מובן הפרצה שתבוא. ובלתי ספק הוא אשר הקונגרעס יחליט שיהיו גם נבחרים בהאבשצינע, ותהי' האבשצינע על יסודי הקולטורי' והפאליטיק והעקאנאמי'.

תעד

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
שמרי' יהודא ליב: מעדאלי'. אגרות נוספות אליו — לעיל קצג, ובהנסמן בהערות שם.
שבוע העברה כו': השוה אגרת שלפנ"ן, ובהנסמן בהערות שם.
אבשצינע: המועצות העירוניות.

והדוח' וכל הקדש לישראל להבדיל מעל האבשצינע כאשר כן החליטה גם הועידה הקיובית, כאב עמוק הוא אשר ועידה מששת פלכי עיקר מושב היהודים יוציאו החלטה כזאת שהדוח' וכל דבר קדש אינם דבר חיובי אל הקהלה, ובמאסקווא ג"כ כבר הי' החלטה כזאת, ולא אוכל להאמין אשר מוציאי הפראגראמא המסורת והחרות יסכימו על החלטה זו, ובודאי המה נגדה, אבל הנחתם במוחלט לילך בדרך החרות הגמורה, ללכת שלובי זרוע עם כל העסקנים הפוליטיים כמה הוא סותר את יסוד בנין המסורת רק בהפרט האחד הנזכר, והרי עוד הרבה פרטים יש בהחרות הגמורה אשר בדרך ישר או בדרך סביב עושים הירוס גמור ביסודי היהדות.

הקונגרעס העתיד להיות נוגע מאד אל הסתדרות הקהילות בכל מוסדות הקדש והחסד בישראל, וע"כ מחויבים היראים להתאגד ולהעמיד בתוקף שיהיו מהם נבחרים להקונגרעס אבל לא יטעו עצמן שבזה שיטפלו לאגודות כאלה יגיעו אל מטרתם, אדרבה זה יוליך אותם אל העדר רצונם לגמרי. הפראגראמא צריכה להיות לא ע"ד החרות הגמורה, אנחנו צריכים ליקח מהחרות שנתן לנו השי"ת, במה שאנו יכולים ליהנות ממנה, ובכלל זה דרישת הזכות בהנוגע אל הדת כמו בשמירת שבת, וכמו בשמירת הכשרות שיהי' התוקף בזה ביד היהודים בעצמן, ובכלל שיוכלו לשמור ולהגן על עניני הדתיים, ובעיקרה תהי' על חיזוק התורה והיהדות ודבר החינוך וכדומה, ושיהי' מהם חברים בכל ההסתדרות שבעיר וכמ"ש במכתב הנדפס.

באמת לא רציתי להגיד כלל על איזה יסודות תהי' התאגדות

והדוח': ענינים הרוחניים, היינו שאין על הקהלה חובת התענינות בעניני הדתיים — בהכ"נ, רב, שו"ב מקוה וכדומה, כי הם דבר פרטי ויחידי.

ללכת שלובי זרוע כו': כאמור בקריאתם „מושגנו... עלינו ללכת שלובי־זרוע עם כל העסקנים הפוליטים וכל האגדות שבמדינה הנלחמים בעד חזוק האמת והצדק".

הקונגרס העתיד להיות: קודם דיבר על המועצות העירוניות, ועתה מדבר על הקונגרס היהודי הכללי, העתיד להבחר ע"י בחירות כלליות של קהל היהודים אשר ברוסיא, ושהממשלה החדשה נותנת לו כח של אוטונומיה יהודית. הקונגרס הזה, או כפי שנקרא להלן גם בשם „הכנסיה היהודית", תתכנס לפעט' לאחר הבחירות, ותציב את הגדרותיה של האוטונומיה היהודית, וכן את הסדרים של הסתדרות הקהלות — שעליה דן באגרת שלפנינו.

ע"ד קונגרס זה דן גם לקמן באגרות תעז. תצא. תצב. תצט. תק.

אסיפת הכנה לקונגרס זה — לקמן אגרת תפה, ובהנסמן בהערות שם.

מחויבים היראים להתאגד: וע"ז יסד רבנו את אגודת „עדת ישראל" — „בעז פארטיינא" [בלתי מפלגתיים], כדלקמן אגרת תצח. ולפני הבחירות [שבאמצע חורף תרע"ח] התאחדה אגודה זו יחד עם הארגונים „נצח ישראל" שבפעט' ו„מסורת וחירות" שבמאסקווא, ונוצר בלוק „אחדות", שזכתה בכל העת כמעט ברוב קולות בבחירות לקונגרס היהודי, כדלקמן אגרת תק, ובהנסמן בהערות שם.

במכתב הנדפס: הנ"ל — תסט.

היראים, כי לפ״ד אופן ההתאגדות והפראגראמא אין זה בכח יחיד להגיד ולהחליט רק בכח הרבים דוקא, וע״ז אני עסק עם הרבנים מאז אחר חה״פ בדבר אספה כללית ומהאספה יוצא דבר מוחלט וקיים, אך לדאבוני עד עתה עוד לא בא הדבר כאשר אבאר להלן, ובכתובים בהכרח בא לנגוע במקצוע הזאת. והנה בדבר האספה התחלתי לעסוק עם הרח״ע נ״י שיעורר הוא את הרבנים שלהם, ואני אראה מצידינו, אם יהי׳ הסכם בכלל על האספה. ובתחלה התנגד לזה, ואח״כ השיב שא״א לו לעשות בלא מינסק ששם כעת הרבה מהגדולים שלהם. הצעתי לו להתועד אתו על אם הדרך בין ראסטוב ויעקט׳ והסכים, וקפץ רוגזה של הידיעה בדבר זכות הרבנים, ונתבטל משו״ז. בתחלה אמרתי שתהי׳ אספה מרבנים הרבה וכן מבע״ב היראים, אבל תהי׳ ע״י קריאה פרטיות, ואח״כ הצעתי שתהי׳ האספה ע״פ קריאה כללית, ובכ״ז הי׳ הרבה חילופי דברים ולא בא לפועל. אח״כ הודיע לי שהרבנים דמינסק קאוונא פאנאוועשז שאוול ועוד בהיותם בפעט׳ נתעוררו לקרוא אספה כללית בדבר ליסד אגודת הרבנים, כתבתי לו שא״א להסכים שתהי׳ אספה רק בשביל זה, כ״א שתהי׳ בעיקרה על העניינים הכללים בהנוגע להגנת וחיזוק היהדות והתורה. ובתוכם יהי׳ גם בדבר אגודת הרבנים, כי גם בזה יש דברים רבים הנוגעים אל מצב הרוחני של הרבנות, וגם דעתו הי׳ כן, וכן כתב להם (המתעסק בזה הוא הרב דמינסק) וכתב שיכתבו אלי אודות זה, אח״כ קבלתי מאתו מכ׳ ששינו קצת את הקול קורא (וכפה״נ הוא לא ראה אותו) ושהרב דמינסק שלח אלי טעלעג׳ לראסטוב (כפה״נ בשאלה אם לחתום אותי על הקריאה) אני לא קבלתי הטע״ג באשר נשלחה אחר נסיעתי מראסטוב, גם איך אפשר לחתום מבלי ראות על מה שחותמין, וע״כ שלחתי טע״ג להרב דמינסק שישלח אלי את נוסח הקריאה. וכן כתבתי להרח״ע, ואיני יודע אם ישלחו א״ל. חושבים לפי מכתב הרח״ע שתהי׳ האספה בחארקאוו בכ׳ לחדש זה, כן הוא מצב הענין, מפה יכולים לשלוח מכ׳ עבריים ובקשתי לכתוב לי מהנעשה במחנו בעניני האלו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו דו״ש מלונ״ח תכה״י.

בדבר אסיפה כללית: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

שהרבנים דמינסק קאוונא פאנוועשז שאוול: - הרב אליעזר רבינוביץ ממינסק, הרב אברהם דובער כהנא שפירא מקאוונא, הרב יצחק רבינוביץ מפאנעוועשז והרב מאיר אטלס משאוול.

ליסד אגודת הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

תעה

ב"ה יום ד' א' דר"ח תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יראת ד' אוצרו כו' מו"ה יהודא ליב צירלסאהן נ"י אבד"ק קעשינוב והגליל

אחדשה"ט.

מכתב כת"ר יחי' צירוף הפרטי כל נכון הגיעני, וגודל ת"ח לכבודו.

בדבר האספה הי' עוד כמה חילופי דברים ביני ובין הגרח"ע נ"י, ובסוף הודיעני אשר הרב דמינסק ועוד רבנים עמו עוסקים לקרוא אספה כללית מרבנים בדבר ליסד אגודת רבנים, והוא כתב להם שתהי' האספה על כל הענינים העומדים על הפרק, גם אני כתבתי לו שא"א להסכים שיהי' רק זאת מטרת האספה, כ"א שתהי' בעיקרה ע"ד הגנת והחזקת הדת וכל ענינים היהודים בהזמן ההוה, לדון על הכל בהשקפת דעת התורה והיראה, ובתוכם יהי' גם דבר אגודת הרבנים, אשר גם בזה ישנם דברים הנוגעים אל מצב הרוחני של הרבנות, וכמו דבר הסמיכה – שגם בועידת קעשינוב נגעו בזה – ובדבר קבלת רבנים בעיירות, וכתב לי בשם הרב דמינסק ששינו קצת את נוסח הקריאה, אני לא ראיתי עוד את הקול קורא, כותב שחושבים שתהי' האספה בחארקוב בכ' לחדש זה, בטע"ג בקשתי מהרב דמינסק שישלח לי נוסח הקול קורא, אם ברצונו שאצטרף אל הקריאה בטח ישלח לי, בטח כבר כתבו לכת"ר יחי' מכל זה, ושאלו הסכמתו וצירופו לזה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח מוקירו ומכבדו כרום ערכו

שלום דובער

תעה

נעתקה מצילום כתי"ק.

יהודא ליב צירלסאהן: אגרת נוספת אליו — לעיל תעא, וראה בהנסמן בהערות שם.

הפרטי־כל: מאסיפת רבני באסראבי שהתקיימה בקעשינוב — כבקשת רבנו אליו באגרת תעא דלעיל. וראה גם לקמן „ועידת קעשינוב".

בדבר האספה: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

הרב דמינסק: הג"ר אליעזר ראבינוביץ.

ועוד רבנים עמו: השוה אגרת שלפנ"ז בסופה.

ליסד אגודת הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

תעו

ב"ה יום ה' ח' תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם מרומם ונעלה יראת ד'
אוצרו כו' כש"ת מו"ה אליעזר ראבינאוויץ אבד"ק מינסק
נרו יאיר ויזרח

אחד"ש מעכת"ר יחי'. מכתבו מיום ב' צירוף הקול קורא קבלתי, והנה בגוף ועצם דבר האספה ונחיצותה, כבר כתבתי הרבה להגרח"ע נ"י, ומן חה"פ עד היום הרבה חילופי מכתבים בינינו בענין הזה. אמנם הלא זאת היא מטרת האספה לטכס עצה איך לאגד את כל היראים להיות אגודה אחת בפרוגראמא מיוסדת לעמוד בתוקף ועוז אין עוז אלא תורה ויראת ה' להגן על היהדות ועל התורה ולחזקם ולהאדירם אשר זרם מים רבים כבירים לא ישטפו אותם, ובכלל להגן על ענייניהם מבית ומבחוץ. אך להיות האספה ביחוד בשביל ליסד אגודת רבנים, אין זה כדאי לפ"ד. ואם כי גם זה ענין גדול ונוגע לחיזוק היהדות, הנה בין כל הענינים שיבאו על שולחן הנאספים יבא גם הענין הזה, אבל האספה בעיקרה צריכה להיות נקראת בשביל חיזוק היהדות והתורה, ובתוך זה יהי' גם דבר התאגדות הרבנים.

ואם אחר שכבר נעה ונחתם הקול קורא הזה מכמה רבנים יחיו, כבד עליהם לסדר קול קורא אחר, אני לא אחתם את הקול קורא הזה. ומ"מ אשתתף אי"ה בהאספה. אבל בתנאי כשיהי' ההסכם שתעיין האספה בהענינים העיקרים הנ"ל, ושתהי' אספה מוקדמת ביחוד, ובזמן נכון קודם אל האספה הגדולה, וכאשר א"ל הרב שמסר לי המכתב מכת"ר שחושבים שתהי' האספה בסוף חודש מנ"א, תהי' המוקדמת בסוף חדש זה. ויטיב נא כת"ר להודיעני מזה בהקדם הזמן.

והשי"ת ירומם קרן התורה והיהדות וקרן אחב"י ונזכה לביאת ג"צ בב"א.

ויקבל כת"ר החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח.

תעו

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).

הקול קורא: לאסיפת הרבנים כדי ליסד „אגודת הרבנים" — כנ"ל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

תעז

ב"ה ט' תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם נעלה ומרומם, יראת ד' אוצרו כו' כש"ת מו"ה חיים עוזר גראדזענסקי נרו יאיר ויזרח

אחד"ש רומעכ"ת נ"י. יקרת מכתבו נכון הגיעני. מש"כ שעל הרבנים הוא לגלות דעתם, גם אני כוונתי ע"י התייעצות משותפה, ולהגיד דעת גלוי ודעת ברור בכח התורה ובכח הרבים. אבל מתי יהי' הדבר הזה, בין כה כולם מתאגדים ומתחזקים וממשיכים אחריהם ריבוי עם, קוראים לאספות ומתחזקים יותר ויותר, ואם גם יבוא קול הרבנים אחרי שיהי' כבר נעשה, יש להסתפק אם יהי' נשמע. וזה הדבר אשר אמרתי בא' ממכתביי הקודמים שאנחנו היינו צריכים להיות מהראשונים כו'. וכאשר גם הקונגרס הכללי בפעט' עפ"ע ישתדלו להקדימו בכל האפשרי, מי יודע אם תהי' האספה של הרבנים קודם בזמן, אשר כמובן הקדמתה נחוצה היא.

תמול קבלתי מהגר"א נ"י ממינסק ע"י רב שנסע מהתם להכא, מכתב עם נוסח הקול קורא, והנה הוא כתוב רק בדבר התאגדות הרבנים, וכתבתי להגר"א שלפ"ד אינו כדאי לקרוא אספה כללית בשביל זה ביחוד, כ"א לטכס עצה איך לחזק את היהדות והתורה, ובתוך כלל זה יהי' בדבר אגודת הרבנים, ואם אחר שכבר נעשה ונחתם הקול קורא הזה כבד עליהם לסדר קו"ק אחר, אם כי אני לא אחתום את הקו"ק הזה, מ"מ אשתתף אי"ה בהאספה אם יהי' ההסכם לעיין בהענינים העקרים, ושתהי' אספה מוקדמת ביחוד ובזמן נכון קודם האספה הגדולה, הרב א"ל שחושבים שתהי' האספה בסוף מנ"א, בקשתיו לקבוע האספה מוקדמת בסוף חדש זה.

תעז

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
חיים עוזר גראדזענסקי: אגרות נוספות אליו — לעיל קפח, ובהנסמן בהערות שם.
הקונגרס הכללי: השוה לעיל אגרת תעד, ובהנסמן בהערות שם.
תמול קבלתי: השוה אגרת שלפנ"ז.
התאגדות הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר הנשלח מאמעריקא לתמיכת הרבנים, כפה"נ מהמכתב הן י"ב אלף דאלאר, לבד הג' אלף לתמיכת צדיקי פולין, וכאשר נתראה פא"פ נדבר אי"ה בזה.

ויקבל כת"ר החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע המוקירו ומכבדו כרום ערכו.

תעח

[י"ב תמוז תרע"ז]

ב"ה

בס"ה נתקבלו שני מכתבים מיום ועש"ק ומיום ד'.

בתחתית המקוה צריכים לעשות רצפה מצעמענט, בכדי שבמשך הזמן לא יהי' זחילה מתחת להדפנות, גם שיהי' נוח לנקות בעת מן העתים כשינקו את התחתון, ומובן שיניחו בהרצפה מקום נביעת המעין.

בהרצפה האמצעי יעשו נקב טע"ט (ואם כי זה השיעור הוא לבטל מתו"כ משא"כ לעירוב, ואין חילוק זה בין אם מצד ובין מלמטה, והראי' מעוקת המערה רפ"ו ובשו"ע סעי' נ"ט, מ"מ נכון לעשות כנ"ל) והנסרים יהיו פחותים מד"ט רוחב.

מש"כ שכבר הגיעו למים, צריכים לידע אם זה מי מעין, אשר ע"פ הרוב לא ימצא שלא בעומק כלל, ואפשר זה רק מי תמצית (משטיפת הפשרת השלגים שעומד זמן רב על הפליאץ הזה).

עמ"ש הרמב"ן ע"פ עינות ותהומות, ובת"י שם עינוון חליין (מתוקים) ותהומין דלא מייבשין, דהמעין הָאמתי אינו מתייבש ואינו נפסק לעולם.

הנשלח מאמריקא: השוה לעיל אגרת תס, ובהנסמן בהערות שם.

תעח

נדפסה ביגדיל תורה (נ.י.) חט"ז ע' קעו (מצילום כת"ק). ס' המאמרים תרע"ז ע' רלט. ונשלחה אל הגר"י לנדא שליט"א, שהי' נוסע אז בשליחות רבינו לבנות מקוואות ברחבי רוסיא.

האגרת אין בה פתיחה וחתימה (כך נכתבה בתחלה) וחותמת הדואר היא מסלאוויאנק 19.6.17 (י"ב תמוז תרע"ז).

אגרת נוספת אליו — לעיל תנח.

לעשות כנ"ל: השוה רשימת הגר"י לנדא בענין בנין ותיקון מקוואות (נדפסה בהוספות לשו"ע אדה"ז [1910] 78, ובכ"מ) ס"ב.

תעט

ב"ה יום ה' ט"ו תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ ומחו' הרה"ג המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה יצחק יואל נ"י

אחדשה"ט.

שבוע העברה הי' אצלי רב א' ממינסק מהנודדי' בתור שליח מהרב דמינסק עם מכתב מאתו בצירוף נוסח הקריאה, ומו"פ הקריאה והעתק תשובתי אליו. בהקריאה יראה כבודו זהירות גדולה מבלי להזכיר ע"ד היהדות והתורה ואדרבה בהתגלות הוא התגברות החומריות. וכאילו הרבנים מעמידים עצמם לעסקנים ציבורים „בכל צרכי האומה". לפ"ד א"א לחתום על קו"ק כזה, כפה"נ יסכימו עַל אספה מוקדמת, אבל מסופק אני אם יהי' במשך זמן נכון קודם הכללית בכדי שיהי' זמן להודיע להרבנים מאנ"ש שיבאו אל האספה אם תהי' רצוי' כו'. חושבים שהאספה וכן המוקדמת תהי' במאסקווא. הרב השליח א"ל שהר"א ממינסק יסע למאסקווא על האספה דהמסורת והחרות. חושב אני שהמה מתאחדים עם הנ"ל.

אחרי כותבי רוב המכתב קבלתי מכתב כבודו מיום ג'. יתן השי"ת אשר עסק בנו יחי' יוגמר לטוב ויהי' כבודו במנוחה בכל פרט.

ביום ד' שבוע העברה הגיעני טע"ג מהירה מהאגודה המסורת וחרות. מבקשים לבוא אל אספה שלהם (לא הודיעו ולא כתבו מאומה מהתיסדות האגודה שלהם, ולא שלחו לי הפראגראמא שלהם, ונפלו פתאום בטע"ג פראשים פרייעכאט. זהו הטאקטיקע שלהם). הושבתי להם בטע"ג שאיננני מסכים על יסוד הפרוגראמא שלהם, ואיני רוצה

תעט

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).

יצחק יואל: ראפאלאוויץ הרב דקרעמענטשוק. אגרות נוספות אליו — לעיל קצב. שעז. שפ. לקמן תפז.

שבוע העברה: השוה לעיל אגרות תעו. תעז.

נוסח הקריאה: לאסיפת הרבנים כדי ליסד אגודת הרבנים. השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

המסורת והחרות: השוה לעיל אגרת תעג, ובהנסמן בהערות שם.

מתאחדים עם הנ"ל: השוה לקמן אגרות תפ. תפה. תפו. תפז. תק — ובהנסמן בהערות שם.

פראשים פרייעכאט: = מיד תבוא.

ליקח חלק בזה, אם הרח״ע נוסע בטח יהי׳ הפאנאוועזשער והרבה רבנים משלהם, וזה אות וסימן שהמה מתאחדים. ולפ״ז מה תועיל אח״כ האספה שלנו, הלא כבר יהי׳ על יסוד החלטתם בהאספה דמאסקווא ובפרט כאשר גם זו תהי׳ במאסקווא, ויכול להיות אשר המה רק מובילים אותנו, מושכים את הזמן, ובין כה יעשה הכל ויהי׳ לאחר המעשה, וכאשר הרח״ע יהי׳ עמהם כעת חושב אני אז ער וועט זיי אפפיהרן מהאספה ע״ד אגודת רבנים, ואם יבטלו כעת את הרעיון הזה, לא ירצו כלל באספה ויסתפקו בהאספות אשר כבר נעשו כו׳. ואם הי׳ פשר הדבר בהקדם, הי׳ עלינו לקרוא רבנים ובע״ב מאנ״ש כאשר דברנו. ושואל אני חוות דעתו אם להמתין עד שיהי׳ מהם איזה ידיעה מבוררת יותר, או לא להמתין ולהזמין את ידידינו יחיו. כפה״נ ממכתבו חושב כבודו לנסוע אי״ה שבוע הבע״ל לקאווקאז, והרש״ג יסע ג״כ ומסת׳ כמוהם עוד יהיו שיסעו בקרוב או כבר נסעו, וג״ז עומד על דרך ההתוועדות.

בדבר גיסו ידי״נ הרצ״ה יחי׳, קבלתי ג״כ מכתב מאתו. ואם כי הושבתי לו בדרך שלילה, מ״מ אם כבודו וידידינו הרא״מ מאדייעווסקי יחי׳ יסכימו, אסכים ג״כ. ויודיעני כבודו מהסכמתם.

לרצ״ג אכתוב אי״ה, ואם הי׳ מזדמן להתראות אתו ולדבר בזה הי׳ יותר טוב.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע ומחו׳ דו״ש מלונ״ח תכה״י.

פאנאוועזשער: הג״ר יצחק ראבינאוויץ, הנ״ל אגרת תסז.
גם זו תהי׳ במאסקווא: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראר׳י.

תפ

ב"ה צום הרביעי (נדחה ליום א') יהי' לב"י לששון ולשמחה
עזר"ת לפ"ק סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם מרומם ונעלה יראת ד'
אוצרו כו' כש"ת מו"ה חיים עוזר גראדזענסקי נרו יאיר
ויזרח

אחד"ש רומעכת"ר יחי'. יקרתו מי"ב תו"ז נכון הגיעני ביום ו' עש"ק, ממאסקווא הגיעני ג"כ טע"ג ובקשוני לבוא, והושבתי להם בשלילה, יען לפ"ד יסוד האגודה אינו מתאים אל הכוונה, ומה אפשר לקוות על הבנין, אמת כי הפרוגראמא הכללית שלהם משכה לבבות הרבה, וביותר אותן שלא יחדרו לעומקן של הדברים, וסיבה גדולה לזה מה שכללות אחינו שאינם באיזה פארטיי' ממששים כעורים באפלה באין להם איזה פרוגראמא מסויימה, אך עוד נראה מה יהי' מהאספה שלהם.

אמנם בדבר אספת רבנים הכללית, בהכרח לפ"ד שתהי' האספה המוקדמת לכה"פ שתי שבועות קודם, כי הפרוגראמא מה להעמיד על האספה דורשת עיון רב, ולא תהי' כדבר טפל, שאז תהי' האספה בלי סדרים, ולא לכבוד תהי', כאשר כבר העיר כת"ר במכתביו, ולא יהי' התועלת והמקווה ממנה – בעזרתו ית'.

גם אם לא תקדים בזמן, יחסרו כמה רבנים אשר השתתפותם נחוצה, ואם נבוא לחשבון הזמן, א"א שתהי' האספה בי"ב מנ"א מפני צום החמישי שיהי' ביום א', רק עפ"ע תהי' בי"ט מנ"א, לפי"ז יכולה להיות המוקדמת בתחלת חדש מנ"א, ויכולה להיות בחארקוב לא במאסקווא. ולא אכחד מכת"ר יחי' שבאם המתעסקים בהאספה לא יתרצו לעשות המוקדמת קודם בזמן, רואה אני בזה שרצונם להעמיד

תפ

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
חיים עוזר גראדזענסקי: אגרות נוספות אליו — לעיל קפח, ובהנסמן בהערות שם.
ממאסקווא: מאגודת המסורת והחירות, כדלעיל באגרת שלפנ"ז.
אספת רבנים הכללית: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.
האספה המוקדמת: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.
לא במאסקווא: ששם תתקיים אסיפת המסורת והחירות. ובמארגני האסיפה שלפנינו נראה נטי' להתאחד עם אגודת המסורת והחירות, כדלעיל באגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.

רק על דעתם במה שתעיין האספה ומה שתחליט, ובאשר לפ"ד האספה הזאת היא רבת האחריות, ועניגה גדול מאד בחיי הרוחנים של אחינו היראים בעתיד, ואדיר חפצי שתהי' מוסכמת מכל ראשי עמנו הדואגים לטובת הכלל כולו, וממנה תצא אורה להאיר – בעזרתו ית' – את הדרך הנכונה לכללות אחינו היראים, ומשו"ז אני מעורר מיום הראשון עד עתה, אל אספה כללית, ידאב לבי מאד אם ח"ו תהי' בלתי מכוונת ובלתי רצוי'.

תפא

ב"ה צום הרביעי (נדחה ליום א') יהי' לב"י לששון ולשמחה
עזר"ת לפ"ק סלאוויאנסק

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו' מו"ה יוסף עלקינד נ"י שו"ב דסימפעראפאל

אחדשה"ט. הגיעני מכתבו ביום ה' העבר, והושבתי לו בטע"ג, ואיני יודע כלל סבת הדבר שכותב הגרח"ע נ"י לשלוח להגי' גאץ, כי מה לו ולסוחרי הפלכים האלו, ואם אפשר יש היכולת לה' גאץ לשלוח אל הסוחרים, גם לנו יש ת"ל היכולת הזה. ובחורף קודם חה"פ שלחנו אל הסוחרים ע"ח המגיע להם. והיום כתבתי אל הרח"ע אודות זה. וע"כ יראה כבודו שלא לשלוח למאסקווא, ובודאי גם הרב דמחנם יחי' לא ירצה שיהי' בזה איזה השגת גבול ח"ו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י.

תפא

מהעתקת הגרי"י לנדא (אוסף מונדשיין).

להגי' גאץ: הי"ר רפאל שלמה גאץ ממאסקווא, ממיסדי אגודת „המסורת והחירות". מהנבחרים לקמן — תצא.

תפב

ב"ה יום ג' כ' תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד נ"ד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה לוי יצחק נ"י

אחדשה"ט.

על מכתבי להרח"ע יחי' מה שהושבתי להרב דמינסק קבלתי מאתו מכתב ביום ועש"ק העבר וכותב בשמם שחושבים שתהי' האסיפה באמצע חדש הבע"ל והמוקדמת תהי' איזה ימים מקודם (והיינו שיהי' שניהם יחד) השליח שהי' מהרב דמינסק א"ל שחושבים שתהי' המוקדמת בערך שתי שבועות מקודם, ועתה כותבים כנ"ל. והנני מסגיר בזה העתק תשובתי להרח"ע ע"ז שהוא כותב שבכל אופן שיהי' צריך אני והנלוים אלי להשתתף בהאספה. אמנם תכלית מכתבי זה הוא שיודיע לי כבודו חוות דעתו באם לא יתרצו לעשות המוקדמת קודם בזמן אם להשתתף בהאספה א"ל.

כבד הדבר להיות בה מבלי דברים מוחלטים מה ואיזה ענינים יבאו על שולחן הנאספים, ומבלי עיון איך להעמיד הדברים, ונגד זה כבד ג"כ לבלי להשתתף. א' אולי יצא ממנה דבר טוב שיהי' איזה פרוגראמא ברורה ומוחלטה לפני אחינו היראים ויהי' כח כללי (אשר זה דברי בכל העת שאנו צריכים לכח כללי), הב' שההמנעות היא התחלקות גלוי, והעולם אינם יודעים סיבת הדבר ויאמרו שאיננו רוצים להיות באחדות, וע"כ איני יודע איך להחליט בזה, נא להודיעני דעתו בזה.

תפב

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין). קטע קטן נדפס במגדל עז ע' כב בשוה"ג.
לוי יצחק: שניאורסאהן מיעקאטרינוסלב, אבי — יבדלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א. אגרת נוספת אליו — לקמן תפח.
מכתבי להרח"ע: הנ"ל — תעז.
שהושבתי להרב דמינסק: הנ"ל — תעו.
האסיפה... והמוקדמת: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.
תשובתי להרח"ע: הנ"ל — תפ.
אם להשתתף בהאספה: ובזה דן רבנו גם לקמן בכמה אגרות (תפג. תפה. תפו. תפז. תפח). וראה גם לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.

הרח"ע כפה"נ לא נסע למאסקווא, פייוולסאן בטח יבוא ימים אלו. נחוץ לידע מה הי' שם בההתועדות ואיזה החלטות הי' שם.

בדבר הפרוגראמא מהאגודה דמחנו, האמת אגיד שהנכתב בל' רוסי' צריך אני יגיעה רבה לידע תוכנה, ואין הזמן מספיק לי ע"ז. כי עמוס עבודה הנני בענינים האלו לכתוב ולהשיב, כי כמעט בכל יום ויום מתקבלים מכתבי שאלה בזה, ויש בזה הרבה עגמ"נ ג"כ, אך לפי ההשקפה אינה מרווחת כ"כ כמו האוסטאוו של האגודה דאדעס שומרי תורה, רק שבשם לא נזכר מעניני א"י, אך אין בה הגבלה בהחברים מכל הפארטיעס, ואבקשו לשלוח לי את הפרוגראמא שני' שעשוה. לפ"ד אין זה נכון מה שעושים הפרוגראמא בל' רוסי' והי' צ"ל הכל בלה"ק ויהי' גם העתקה רוסית. וכבודו יבין שאין כוונתי ח"ו משום שפת האומה, וכמו שדורשים בזה הדרשנים. רק מפני שכל עניני אחינו היראים צריכים להיות נכתבים בלה"ק, וכמו שאנו כותבים מכתבים בלה"ק ולא בל' אחר.

תפג

ב"ה יום ג' כ' תמוז עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה מנחם מענדל נ"י

אחדשה"ט.

שבוע העברה כתבתי לכבודו ושלחתי לו העתק מכתבי להרב דמינסק, בעת ההיא כתבתי גם להרח"ע נ"י ג"כ בסגנון הזה שכתבתי

למאסקווא: לאסיפת המסורת והחירות, הנ"ל אגרות תעט. תפ.
פייוולסאן: הרב אל' מאיר מקופישאק — דלקמן אגרת תקא.
אוסטאוו: ספר התקנות.
שפת האומה: השוה לעיל אגרת תנט.

תפג

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
מנחם מענדל: חן מניעזין. אגרות נוספות אליו — לעיל קצב. שעז. שפ. לקמן תפו.
מכתבי להרב דמינסק: הנ"ל — תעו.
כתבתי גם להרח"ע: לעיל תעז.

להרב הנ"ל, קבלתי מאתו מכתב אח"ז בשם הר' דמינסק, שחושבים שתהי' האספה באמצע חדש הבע"ל. והמוקדמת תהי' באיזה ימים מקודם והיינו שיהי' שניהם יחד, וכותב אם כי אין דעתו נוחה בזה שהקריאה היא בדבר אגודת רבנים, וחושב להכרח שתהי' אספה מוקדמת ביחוד, מ"מ הוא מעיר שצריך אני והנלוים אלי להשתתף בהאספה בכל אופן שיהי', ומסגיר אני בזה העתק תשובתי אליו.

אמנם שואל אני דעת כבודו, באם יעמדו ע"ז ויעשו שניהם יחד כנ"ל, אם נשתתף בזה. כבד הדבר להשתתף בלי להעמיד תחלה במה שתתעסק האספה, מה יעלה על שולחן הנאספים ואיך להעמיד את הדברים. ואם לא יסכימו כלל לעיין בהענינים לבד דבר אגודת הרבנים, הלא אינו כדאי כל טורח הנסיעה. נגד זה כבד ג"כ העדר ההשתתפות, אי כאשר יותר קרוב שיסכימו שתעיין האספה בהענינים הנחוצים (ומסת' אקבל אי"ה תשובה ממינסק על מכתבי), אולי יצא ממנה דבר טוב שיהי' איזה החלטה איך שתהי' ההתאגדות באיזה פרוגראמא ברורה ומוחלטת. ואיך לעמוד (איך להחזיק עצמינו) נגד הזרמים האחרים, והנהגה בהדברים העתידים לבוא. אשר בכ"ז נחוץ שיש דעת וכח כללי, שזה כל מגמתי וחפצי באספה כללית אולי ברצות ה' יהי' החלטה כלולה ומאוחדת שיהי' כחה גדול בעזרתו ית'. הב' שההעדר היא התחלקות גלוי' והעולם אינם יודעים סיבת הדבר ויאמרו שאינו רוצים להתאחד ובכלל שאיפת העולם היא להתאחדות אם כי אלה המעמיקים וחודרים בכל דבר פנימה יודעים שכבד הדבר מאד, אבל אלה יחידים המה. וע"כ בקשתי מכבודו להודיעני חוות דעתו בזה בהקדם האפשרי.

בטח נסע ממחנם ציר או צירים לאספת מאסקווא ייטיב נא כבודו להודיעני מה הי' שם ואיזה החלטות הי' שם. לידידינו הרש"ל מעדאלי' יחי' כתבתי שנכון שיסע וקבלתי טעלג' שנסע.

בדבר הקונגרס העקרי, איני יודע אם כבר קבעו זמן, ולמתי, אבל לבד מה שכתב כבודו שמאספת הר' יהי' בהקונגרס, הנה מהעיירות בטח ישלחו צירים ונחוץ מאד שיהי' אנשים ראוים ונאמנים לתורת ה'

האספה... והמוקדמת: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.
תשובתי אליו: לעיל תפ.
שואל אני... אם נשתתף: השוה לעיל אגרת תפב, ובהנסמן בהערות שם.
לבד דבר אגודת הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.
לאספת מאסקווא: של אגודת המסורת והחירות, הנ"ל אגרות תעט. תפ.
הקונגרס העיקרי: הוא הקאנפערענץ — דלקמן אגרת תפה, ובהנסמן בהערות שם.

ודתו. ידידינו הרשמ״ט יחי׳ כותב שחושבים אשר גרופא מג׳ מאות חברים יהי׳ להם ציר א׳ ויודיעני נא גם אודות זה.

תפד

ב״ה יום א׳ כ״ה תמוז עזר״ת לפ״ק
סלאוויאנסק

כבוד ידידיי הגבירים והנכבדים יר״א בק״ק חארקוב
ד׳ עליהם יחי׳

אחדשה״ט.

ימי הבחירות אל „ההנהגה העירונית״ ממשמשין ובאין, דבר גדול ורב הוא לפני אחינו היראים, אשר אנשי׳ יהיו בההנהגה העירונית, כי מי יגן עליהם, מי יזכה את עניניהם הרוחנים וגם החומרים, אם לא הם בעצמם, חובת חובה וחובת מצוה היא על אחינו היראים להשתדל בכל תוקף ועוז להכניס אנשי׳ בהנהגה העירונית, כאשר כבר עוררתי בזה במכתבי הנדפס.

אגודת „עדת ישראל״ במחנם, הנבנית על יסודי האמונה הנקיה והטהורה, על יסודי התורה הקדושה, העמידה רשימה מיוחדת המסומנת בנו׳ י״א, כל אשר אמונתינו הטהורה ותורתינו הקדושה וכל הקדוש לישראל יקר בעיניו, צריך לחזק ידי האגודה הזאת, ולתמוך את הרשימה נו׳ י״א.

הזמן גרמא, עתה היא השעה המוכשרת לעשות – בעזרתו ית׳ – יסוד ובסיס נאמן, שתסייע לכם בדרככם דרך האמונה ודרך התורה, ואם ח״ו תעזבו את הזמן, לא תוכלו לתקן אח״כ, ותהיו ח״ו מהצועקים כו׳.

חזקו ואמצו, איש את אחיו יעורר ויעודד ליקח חלק בהבחירות

הרשמ״ט: הי״ר שמואל מיכל טריינין מפעט׳ המענה אליו — לקמן תפה.

תפד

מהעתקת הגר״י לנדא (אוסף מונדשיין).
במכתבי הנדפס: לעיל תסט.
אגודת „עדת ישראל״: ראה גם לקמן — תצח.

הזאת, כי בנפשכם היא, התאחדו והתאגדו באגודת „עדת ישראל" ובחרו בהרשימה נו' י"א, ובעזרתו יתי תעשו חיל.

ויהי נועם ד' עליכם, וחפץ ד' בידכם יצליח יראו עינינו וישמח לבנו בהרמת קרן היהדות וקרן התורה וקרן אחב"י ונזכה לביאת גי"צ בב"א.

והנני ידיד נאמן ואוהב דבק ליראי ד' ולחושבי שמו דו"ש מלונ"ח תכה"י וחפץ בהצלחתם.

תפה

ב"ה ער"ח מנ"א עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ ומחו' הג' המפורסם וו"ח נכבד ומרומם יר"א
כו' מו"ה שמואל מיכל נ"י

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו ע"י הנוסע קבלתי תמול. הטעלג' לא קבלתי עד היום.

בדבר הקאנפערענץ, המה קוראים גם מהאבשציסט ארגאניזאציעס

תפה

מצילום כתי"ק [סופה, והשאר — כתב סופר] שבאוסף מונדשיין.

שמואל מיכל: טרייניו. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

בדבר הקאנפערענץ: נזכר גם לעיל באגרת תפג. לקמן אגרות תפז. תצא. תצב. והיא אספת הכנה ל„כנסיה היהודית" הכללית מהנבחרים בבחירות הכלליות, שהתקיימה בפעט' בימים יב־טו מנ"א, ובה הוחלט על סדר היום של ה„כנסיה היהודית" הכללית. ומסופר כ"ז בכרוז שהדפיס „הועד להסתדרות הכנסיה היהודית" בעתון „עת לבנות" (א' מ"ח תרע"ח):

בשעת הועידה, שקטה ב'פטרוגרד מיום השמנה עשר עד יום העשרים והאחד לחודש יולי, בועידה זו השתתפו שלוחי־היהודים מכל הערים המרובות באוכלסי ישראל, בחירי המפלגות וההולכים בשיטות מדיניות שונות, הועידה הזאת החליטה, כי בקרוב תתכנס לפטרוגרד כנסיה יהודית, בה ישתתפו אנשים, אשר כל קהל־היהודים אשר ברוסיה יבחר למטרה זו. ורגש האחריות בפני עתידם של היהודים שוכני רוסיה, שכל אחד מחברי הועידה נשא בלבו, הוא שגרם, כי לסדר היום של הכנסיה הבאה הסכימה הועידה פה אחד.

ואלה המה הסעיפים של סדר־היום:

א) להציב יסודותיה של ההגדרה־הלאומית, אשר היהודים ברוסיה חפצים בה.

ב) להחליט באיזו צורה תערך הערבות־הבטוחה לזכויותנו — זכויותיו של המעוט היהודי.

ג) להגדיר את הסדרים לשעה של הסתדרות הקהילות היהודיות ברוסיה.

ד) למצא בטוחות לזכויותיהם האזרחיות והלאומיות של היהודים אשר א) בפולן, שזה עתה נתפרסם עמדתה ברשות־עצמת, ב) בפלסטינה וג) ברומניה.

ע"ד הכנסיה היהודית — ראה גם לעיל תעד, ובהנסמן בהערות שם.

וכמדומה שזהו האגודות שבכל עיר, וא"כ גם אגודת החרדים המה בכלל זה, ורק צריכים שיהיו נבחרים מהם, וה"ז תלוי בהשתדלות האנשים בעריהם ובד"כ הקאנפרענץ היא רק ההכנה, ובה עוד לא יהי' איזה פסק דבר. ומה שנוגע בה הוא איך יעמדו אופני הקריאה אל האסיפה – הגדולה (כמדומה שראיתי במכ"ע וכן כתב כבודו במכתבו הקודם שכל אגודה בת שלש מאות יהי' לה ציר א' ודרוש שיהי' ג"ז שיוכלו האגודות ממין אחד להתאחד ולשלוח מאתם ציר), עיירות שמספרם עולה נו"ן אלף יש לפי השערתי עד כ' ויותר, ובהם ת"ל הרבה מהיראים וכמו וויטעפסק מאהליב מינסק קיוב קרעמענטשוג יעקאטי' ניקא' חערסאן פעט' מאסקווא, וכדומה, וא"א שעל הקאנפרענץ יהי' נאספים למאות, וע"כ לפ"ד הפראטעסט עתה הוא למותר, רק צריכים להשתדל שבין הנבחרים שמפעט' יהי' א' לכה"פ מאגודה שלכם, ואם לא יאשרו את הנבחר שלהם, צריכים להגיש ע"ז פראטעסט, ולתבוע שבהאספה הגדולה יהיו אופני הבחירה באופן שיהי' בה מאגודת היראים שבהעיירות בפראווינציע וכו' וכאשר גרוזנבער ג"כ מהחתומים על הקריאה, הלא יכול כבודו לעשות על ידו דבר שיהי' להם משמעת.

בדבר אסיפת הרבנים אני מקבל עגמ"נ רב, כפה"נ ראה כ' מכתבי להרה"ג דדוינסק יחי', המה קוראים בדבר אגודת הרבנים, ונוסח הקריאה היא כאלו מעמידים עצמם לעסקנים צבורים בכל צרכי האומה, ונזהרים לבלי להזכיר ענייני התורה והיהדות, וא"א בשו"א לחתום על קו"ק כזה, וכתבתי להרב דמינסק שמ"מ אשתתף אי"ה בתנאי אם יסכימו לדבר בהאספה בעיקרי העניינים, ושיהי' אספה מוקדמת, ושתהי' המוקדמת לכה"פ שני שבועות קודם. כוונתי בזה שיהי' אספה מוקדמת, בכדי לעשות פראגראמע איזה ענינים יעלו על שולחן הנאספים, ושתהי' מוקדמת בזמן למען אוכל להודיע להרבנים מאנ"ש שיבואו על האספה ויהי' לנו דיעות, והמה אינם משימים לב לדברי (מהרב דמינסק לא קבלתי תשובה כלל, ואפשר עוד יהי' אי"ה עד כלות השנה). רק הרח"ע . . . כותב שהוא תמים דעים אתי רק שאין הדבר בידו, ותמול קבלתי מאתו טעלג', שבהעדר שימת לב אל התנאי שיהי' אספה מוקדמת, קבל הזמנה אל האספה על כ' יול במאסקווא, והמוקדמת (נראה שזה דעת עצמו) תהי' י"ג יול במאסקווא. כתבתי לו טעלג' שאני מוסכם גם ע"ז באופן שעל

להרה"ג דדוינסק: השוה לעיל אגרת תסח.
אגודת הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.
להרב דמינסק: הרב אליעזר ראבינאוויץ.

המוקדמת יהי' הוא והפאנאוואשזער והמינסקער, ועכבתי שלוח הטעלג' מפני שקבלתי טעלג' מש"ב הרלוי"צ יחי' ששולח מכתב ע"י נאראצנעם, ועדיין לא בא, ומתי אוכל לקרוא את הרבנים המיוחדים מצדינו להיות בהמוקדמת שזה נחוץ מאד, ואם נראה שהאספה תהי' בהענינים העיקרי' ובאופן הרצוי, מתי אוכל להודיע להר' מאנ"ש שיבואו אל האספה.

ובכללות הענין מה שעושין במאסקווא דוקא, נר' לי שזה מפני שכוונתם להתאחד עם המסורת והחרות (בתחלה הצעתי אני מוסקווא מפני שזה מקום פומבי, והמה רצו רק תארקוב, ועתה נתחלפה השיטה) וכ"ז רק צער ועג"נ, והתוצאות מכללות האספה ח' יודע. ואני אצלם כאלו מתחנן אני לפניהם, והמה אינם משימים לב, וכבר עשו בעצמם פראגראמא לאגודת ישראל ושולחים בכל העיירות, אם גם בפעם הזאת לא יבוא הדבר כראוי, בל"נ לא יהי' לי עוד מו"מ עמהם. ואם מי מאתנו ירצה להוביל ענינים עמהם, יעשה ע"י אחר.

כבודו כותב שעובד הרבה רק כותב בעת שיש מה לכתוב. מ"מ לא כן ראוי הוא שהידיעות יודע אני אחרי שכבר נתפרסמו בעולם, כמו ההתעוררות בדבר חפש הרבנים נדע לי מהרח"ע, וכן עשה בדבר שהממש' דורשת את הר' על הפראנט נדע לי מאתו וממכה"ע, ולי אין איש מודיע.

תפו

ב"ה יום ב' ד' מנ"א עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה מנחם מענדל נ"י
אחדשה"ט

מכתבו מיום כ"ג תמוז הגיעני תמול, והנני ממהר להשיבו. איך

פאנאוועשזער: הרב יצחק ראבינאוויץ.
הרלוי"צ: הרב לוי יצחק שניאורסאהן מיעקטרינוסלב, אבי יבלח"ט כ"ק אדמו"ר שליט"א.
ואני אצלם: מכאן ואילך בכתי"ק.
פראגראמא... העיירות: אולי הכוונה לקול קורא הנדפס בקובץ אגרות „אחיעזר" אגרת קעד.

תפו

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
מנחם מענדל: חן מניעזין. אגרות נוספות אליו — לעיל תסג, ובהנסמן בהערות שם.
מכתבו: מענה לאגרת הנ"ל תסג אליו, והשוה שם לתוכן הענין.

אפשר לחתום קול קורא שאינו בו הזכרה כלל מענין התורה והיהדות (והיא זהירות בכונה למען למצוא חן כו'), ותוכנו אינו מעניני דיומא כלל, ולחתום רק בשביל שיהי' גם שמי ביניהם ושאהי' ג"כ מהקוראים דער באיי האלט איך ניט ח"ו.

ובעצם דבר האספה, זה מאחר הפסח אני כותב ומפציר בהם לעשות אספת הרבנים להשמיע קול הרת קדש התורה והיראה הטהורה לעורר את העם לחיזוק התורה והיהדות, לטכס עצה איך לאגוד את היראים, ולהעמיד פרוגראמא מפורטה להראות דרך אשר בה ילכו כל אחינו היראים, ותכלית כוונתי היא אולי נתאחד ויהי' כח אחד כללי, והמה לא רצו בזה והשמיטו עצמם בתירוצים שונים, ועשו אספת ביניהם והשמיעו קולם ברבים לאגד „אגודת ישראל" עם פרוגראמא מפורטה (בטח ראה הפרוגראמא הנשלחת ממינסק לכל העיירות), ובהיותם בפעט' נתעוררו לעשות אספה כללית לצורך אגודת רבנים, ולולא התעוררות הרח"ע יחי' לא היו מודיעים לי כלל, כאלו אינני מתענין בכללות הענין, וכאשר כתבתי להרב דמינסק שמ"מ אשתתף בהאספה בתנאי אם יעיינו בה בהענינים העיקרים ושתהי' אספה מוקדמת בזמן נכון קודם, לא שם לבו לזה, וקבעו זמן האספה מבלי שום הקדמות (ועד היום לא קבלתי תשובה על מכתבי אליו) וכמו שכותב הרח"ע בטעלג' שלו, „שבהעדר שימת לב אל התנאי קבעו האספה כו'" (בני יחי' שלח לו הטעלג' ותשובתי עלי') רק הרח"ע מצדו כותב בהטעלג' שנתוועד שבוע קודם, וזה בלא ידיעתם. ובטח אם היינו נוסעים לא הי' באים המה ועוד היינו נוחלים כו'. הרח"ע במכתבו האחרון מן כ"ה תמוז כותב שהוא תמים דעים עמי בדבר האספה מוקדמת . . .

והנה כבודו מחליט במכתבו אשר אי ההשתתפות על האספה לא ניתן לחשוב (מש"כ מפני אי שלמותו של הנוסח כו' כד ניים ושכיב אמר כו' והלא כבר הודעתיו שאמרתי להשליח שמ"מ אשתתף בתנאי כו'), הלא עלינו לראות סוף דבר בקדמותו, כאשר נראה בעליל שהם אינם מתחשבים אתנו כלל ועושים רק על דעתם לבד, ובלתי ספק הוא אשר שלחו הקריאות רק לאחדים להר' מאנ"ש, וכאשר נזדמן לא יהי' לנו שמוע כלל ורק להסכים על מה שרוצים המה, וכללות הדבר היא

מאחר הפסח. . . אספת הרבנים: השוה לעיל אגרת תסז, ובהנסמן בהערות שם.
אגודת ישראל: השוה אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.
אגודת הרבנים: השוה לעיל אגרת תעב, ובהנסמן בהערות שם.

שפלות גדולה לפני החסידים בכלל, וגם זאת לדעת שהם רוצים להתאחד לגמרי עם המסורת והחרות, ובשביל זה סבבו את האספה במאסקווא דוקא, הלא מתחלה הצעתי אני מאסקווא מפני שהוא מקום פומבי ולא רצו כ"א בחארקוב, ועתה רוצים הם דוקא במאסקווא מפני המסורת והחרות שנבראה שמה ודעתם שכל העולם יתאחדו באגודה זאת, אשר דעתי אינו כן, ואם כי עוד לא הוחלט אצלי לבלי לנסוע (לע"ע לא קבלתי גם ההזמנה בזו הרגע ממש קבלתי ההזמנה הנדפסה בלי שום מכ') אמנם אם אסע הוא רק מהטעם שכתבתי במכתבי הקודם. ואיני רואה בזה תועלת והלואי שלא יכביד עלי כו'.

ויסוד התחלקות דעותינו בזה הוא, כי כבודו רוצה שיהי' רבים בהתאגדות, וגם אם לא יהי' בטוב כ"כ אך שיהי' אגודת רבים, ואני מסתפק במועט רק שיהי' בעזרתו ית' בטוב. ואנו למידים ממדותיו של הקב"ה דכשהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון בני עשו אמרו מה כתיב בה כו' בני עמון ומואב אמרו כו' בני ישמעאל אמרו כו' ולא קבלוהו כו' (ילקוט בשם הספרי) ולא רצה הקב"ה להקיל ח"ו את התורה למען אשר יקבלוה רבים, ונתנה לעמו בנ"י שהם המעטים מכל העמים. יתבונן נא כבודו בזה ויראה מה היא הדרך הנכונה, ואין עצה ואין תבונה, כ"א עצת ה' היא עצה ותושי'.

בין כה מתקבלים מכתבים בשאלות אם להשתתף בהאספה, ועדיין איני יודע מה להשיב, כי עוד לא הוחלט אצלי. והדבר מיצר ומעיק לי מכל צד. והשי"ת ינחינו בעצה טובה.

לא הוחלט אצלי: בין אגרת זו לשלאחרי החליט רבנו שרבני אנ"ש ישתתפו באסיפה. ולפועל השתתף גם רבנו באספה — כדלקמן תצא.

תפז

ב"ה יום ד' ו' מנ"א עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד ידי"נ ומחו' הרה"ג המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
יר"א כו' מו"ה יצחק יואל נ"י

אחדשה"ט

מכתבי כבודו נכון הגיעני, ובדבר פעט' כבר הושבתי לו בטעלג'. קריאות מיוחדות כפה"נ לא יהי' ע"ז רק מה שנדפס במכ"ע, ולא יאומן לחשוב שקרעמענטשוג לא תשלח צירים. ויותר קרוב שמסתירים הדבר למען ישלחו רק משלהם. ואם גם אינם שולחם כלל, הלא נצרך שיהי' דיעות מהיראים בדבר הכנת האספה כללית מכל יהודי המדינה, מה להעמיד על הפרוגראמא, ואופן בחירת הצירים (אם יעמדו גם על האספה שישלחו רק מעיירות שבהם מספר מרובה או מאגודת שבהם רק ג' מאות, הלא יחסרו כמה עיירות ואגודות מהיראים, וע"כ נוגע איך יהי' אופן הבחירות מהעיירות, ושהאגודות ממין אחד יוכלו להתאחד יחד לשלוח מאתם ציר). וכאשר משארי עיירות הגדולות יהיו צירים, יתוספו אלו על אלו, וע"כ כתבתי בהטעל' שנחוץ להשתדל שיהי' גם מחרדים.

בדבר הבחירות בהדומא, אם בטוח כבודו אשר אם תלכו יחד יהי' להם ארבעה וחמשה מהיראים, והיינו שאלו יעמדו בראש הרשימה, יותר טוב לילך יחד עם כל הקהל, אמנם תנאי זה מוכרח שהנבחרים מהיראים יהיו בראש הרשימה. אם כפה"נ ממכתבו הנה רוב הקהל (שאדותם הדבור אם להתאחד עמהם) רוצים ג"כ בהנוגע לחיזוק הדת, ואם כי ממונם חביב עליהם כו' מ"מ חפצים הם גם בזה, מ"מ תנאי הנ"ל מוכרח הוא. כי מפני חביבת הנ"ל מתוך הבהילות יכול להיות שלא יתענינו לגמור את כל הרשימה, וע"כ אם יעמידו אותם בין הראשונים צריכים להתאחד ברשימה אחת, ולהשתדל בתמיכתה.

תפז

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).

יצחק יואל: ראפאלאוויטש מקרעמנעטשוק. אגרות נוספות אליו — לעיל תעט, ובהנסמן בהערות שם.

פעט': משלוח צירים מהעיירות להקאנפערענץ בפעטרוגראד — הנ"ל באגרת תפה, ובהנסמן בהערות שם.

אמנם בדבר הציונים המתקרבים אליהם להכניסם באגודתם, ע"ז אין דעתי מסכמת בשו"א, כי הציוני יהי' מי שיהי' יש לו שיטה מיוחדה, שאינה מתאמת כלל עם שיטתינו (ובפרט כמה שכותב כבודו שנשרש בקרבו שרש פורה כו', אבל גם כאשר לא נלך למרחוק כ"כ, שיטה מיוחדה יש לו עכ"פ) וכאשר ינוח מההעקה שהעיק לו בחברותו הקודמת, ויבוא אל עצמו, ויתיישב בהחבורה שבא בה, נעלה מכל ספק שירצה להנהיג את שיטתו בתוכה, ולאט לאט תלביש האגודה צורה חדשה ולא תתאים כלל אל כוונתה בתחלה. וע"כ לפ"ד צריכים להרחיק מזה ביותר.

ועתה נדבר בדבר אסיפת הרבנים במאסקווא, אני מסגיר בזה העתק מכתבי להרח"ע יחי' מי"ז תמוז, וע"ז השיב לי שהוא תמים דעים עמי ורואה בזה חששות הרבה, וכתב למינסק, הטע"ג שלו ותשובתי אליו שלח בני יחי' אל כבודו, קבלתי מכתבים מש"ב הרלוי"צ נ"י, והנני מסגירם בזה (וייטיב לשולחם אלי חזרה). והנה כאשר כמה כתבתי ועוררתי בדבר האסיפה ופשוט הפצרתי בהם ולא הטו אזנם ודחו את הדבר ואח"כ כאשר נתעוררו לעשות אספה לצורך אגודת רבנים כמה שכתבתי לשנות נוסח הקריאה, ושתהי' מוקדמת קודם בזמן, לא שמו לב לזה, הנה באמת השתתפותינו בהאספה היא שפלות גדולה אל החסידים בכלל...

ובעצם דבר האספה אין לנו לקוות עלי' באשר המה יהי' הרבים, עוד זאת מתוך מעשיהם ניכר שחפצם להתאחד עם המסורת והחרות, וזה הוא הטעם שעושים האספה במאסקווא (אשר כשהצעתי אני – קודם שנבראה המסורת והחרות – מאסקווא, התנגדו לזה). והלא חברי האגודה הנ"ל יתוספו עליהם ויהיו רוב גדול, וע"כ באמת נאמנה היא עצת הרלוי"צ נ"י לבלי להשתתף כלל.

אך מהצד השני, כאשר עלינו ללמוד ממדותיו ית' וכתי' הן יפעל כו' פעמים שלש כו', אולי יצא מאספה דבר טוב וכאשר יהי' מ"מ גם מאתנו רבנים גדולים בהאספה אולי ימשכו משלהם ויטו ויכריעו (אם כי כבר ראינו מה שהי' בהועידה הרבנית בפעט' בשנת אעת"ר, שהרב דפאנאוואשז הודה לי כמעט מפורש שהי' בזה דבר נצחון), וגם הלא העולם אינם יודעים את הנעשה בפנים, והטענה הרי גם באספת רבנים

מכתבי להרח"ע: הנ"ל — תפ.

הרלו"צ: הרב לוי יצחק שניאורסאהן מיעקאטרינוסלב, אבי — יבדלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א.

בשנת אעת"ר: מ"ח בו — כנ"ל אגרת רעא, ובהנסמן בהערות שם.

א״א להשתתף, וע״כ החלטתי בזה שלפ״ד צ״ל כך, אשר אני לא אשתתף בהאספה, וזה יהי׳ בתור מחאה על דרכם והילוכם (וחושב אני שנכון שאשלח מכתב אל האספה במחאה גלוי׳) והרבנים מאנ״ש ישתתפו בהאספה, ואח״כ נתאסף אי״ה יחד, ונתיישב אם להחזיק בהחלטת האספה הזאת, או נלך בדרך אחרת. וע״כ לפ״ד שיסע כבודו על האספה, וכן כתבתי להרלוי״צ יחי׳ (עפ״ע יהי׳ פה ימים אלו כי דרשתי בואו לפה קודם הנסיעה למאסקווע...), וכן אכתוב אי״ה להרממ״ח נ״י ולש״ב הר״ח מראמען נ״י (ששואל במכ׳ איך להתנהג), וכמו״כ אשיב אי״ה להרבנים שנתקבל שאלות בזה, ואם כי ממכתבי כבודו אני רואה שחושב לנסוע כאשר אסע אני, אמנם לפ״ד צ״ל כנ״ל שיסע כבודו למאסקווע, ואח״כ יבוא אי״ה לפה, ונתיישב אי״ה בכ״ז כנ״ל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע ומחו׳ דו״ש מלונ״ח תכה״י

תפח

ב״ה יום ד׳ ו׳ מנ״א עזר״ת לפ״ק
סלאוויאנסק

כבוד ש״ב ידי״נ המפורסם נכבד ומרומם יר״א כו׳ מו״ה לוי יצחק נ״י

אחדשה״ט.

מכתבו הגיעני, דרכם והילוכם הוא בדרך תמי׳ ואינו מובן כלל, אפשר נסעו לפעט׳ ע״פ דרישת הרב דשם בדבר הענין הקודם, וג״ז מדוע העלים מכבודו ובכלל יותר קרוב שנסעו למאסקווא כאשר אמרו בביתו, וה״ז לא בסוג אנושית כלל נגד כבודו ונגד כללות הענין שמדברים וכותבים כך, ועושים ההיפוך, ובלי דבור כלל, ובאמת צדק

כתבתי להרלוי״צ: באגרת שלאח״ז.
הרממ״ח: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.
הר״ח מראמען: הרב חיים שניאורסאהן מראמען.

תפח

מהעתקת הגר״י לנדא (אוסף מונדשיין).
לוי יצחק: שניאורסאהן. אגרת נוספת אליו — לעיל תפב.

כבודו מאד ועצתו נאמנה שא"צ להשתתף כלל, אך עלינו ללמוד ממדותיו ית' שנא' הן יפעל כו' פעמים שלש כו', אולי מ"מ יצא דבר טוב, והטעמים אשר כתבתי במכתבי הקודם, וכן אכתוב אי"ה לידידינו הריצ"י רפאל' נ"י וכן אכתוב אי"ה לידידינו הרממ"ח נ"י.

ומקווה אני שנתראה אי"ה ימים אלו כאשר בקשתיו במכתבי דתמול, וע"כ אני מקצר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י.

תפט

ב"ה יום ג' י"ב מנ"א עזר"ת לפ"ק
סלאוויאנסק

כבוד תלמידנו הרב המופ' ווח"ס יר"א כו' מו"ה יעקב נ"י אחדשה"ט.

מכתבו קבלתי. לא יאבו ולא ישמעו לקול המסית ולא ישחיתו ח"ו נפש הילדים בעודם באבם ואם אין גדיים כו', בחנוך הילדים תלוי כל מצב הרוחני בהוה ובעתיד, ובהשרשה טובה בנעוריו בעזרתו ית' גם כי יזקין לא יסור ממנה, אמנם זאת טוב וישר לעשות סדר בהחדרים בהכתות ולהשגיח על הלימוד ולנסות את הילדים לעתים קרובים, והשי"ת יחזק לבם וילכו בדרך התורה והמצוה תמיד כה"י.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י.

כתבתי... ראפא': באגרת שלפנ"ז.
הרממ"ח: הרב מנחם מענדל חן מניעזין.

תפט

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
לקול המסית... בהחדרים: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם.

תצ

[סיון־מנ"א עזר"ת]

ההתאחדות עם הציונים (ר"ל אף המזרחים) לא אוכל אני להסכים ע"ז, כי כללות שיטתם והשקפתם אחרת היא, ויכולה להיות ההתאחדות רק בדבר שלא תגרום התערבות בהתכנית הפנימיות.

בין כה לא טוב הדבר שעושים אגודות שונות זו מזו בכל עיר ועיר, ולדעתי צריך להיות אגודת קהל היראים, אחת בכל העיירות. והתכנית של האגודה והפראגראמא, אין זה בכח יחיד להגיד ולהחליט, רק בכח הרבים דוקא, אשר ע"כ אני מוצא לנחוץ ומוכרח שתהי' אסיפה גדולה מרבני מדינתינו וגם בע"ב נכבדים מהיראים, לעיין ולפקח בזה ובכיוצא בזה, בדברים הרבים שנחוץ בהם ההסתדרות, מהאספה יוצא דבר מוחלט וקיים – בעזרתו ית' – ובכל העת הזאת הנני בחילופי דברים בזה עם גדולי הרבנים, ולע"ע יש מניעות ועיכובים, ולא באנו עדין לידי החלטה בזה, והשי"ת יהי' בעזרנו ויתרומם קרן היהדות וקרן התורה וקרן אחב"י ונזכה לביאת גוא"צ בב"א.

תצא

[ב' אלול עזר"ת]

בעזהשי"ת

החלטת הקומיסיה שנבחרה אור ליום ו' כ"ט מנ"א עזר"ת לפ"ק

תצ

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין). בלי תאריך, ומתוכנה נראה שנכתבה בחדשים סיון־מנ"א תרע"ז, שבהם נמשך הדיון ע"ד אסיפת הרבנים, שהתקיימה לפועל בשלהי מנ"א, ויותר נראה להקדימה לחודש סיון, מדאינו מזכיר הפרטים ע"ד האסיפה בחארקוב ומאסקווא.

תצא

דו"ח זה נדפס בשעתו על דף בודד ונתחלק לכל חברי האסיפה.

הדו"ח נעתק בס' "שמועות וסיפורים" ח"א (הוצאה חדשה ע' קל) ובס' נשיאי חב"ד וב"ד ע' 93, ונדפס כאן ע"פ השוואה עם הדף המקורי הנ"ל.

החלטת הקומיסיא שנבחרה: הם שבעת החתומים מטה, שנבחרו בתור הועדה הכללית של האגודה, באור לכ"ט מנ"א, בתום האספה הנכבדה במוסקבה — במשך הימים "כ"ו־כ"ח מנ"א" (כדלקמן בהנעתק בהערות).

ועדה זו בחרה, באור לב' אלול, את נ"ד חברי הועד המארגן של האגודה המנוים להלן, והחליטה את ההחלטות דלהלן. אז גם נכתב ונחתם כרוז זה.

בהאספה הנכבדה במוסקבה, לבחור את חברי הקומיטט האורגניזציוני לארגן ולהוציא לפעולות את דבר הבחירות בהכנסיי הגדולה Всероссійскій Еврейскій Съѣздъ העתיד להיות בקרוב בפטרוגרד אשר ילכו שלובי זרוע עם ארבעת הנבחרים מאת האורתודוקסים להארגנזציאנס־קאמיטעט הכללי, ואת חברי הקומיסיה ע"ד פרוגרמה נכונה של סדרי הקהלה (Община) בעתיד לאחב"י ברוסיה:

ע"ד ההכנות לאסיפה זו והדיונים אם להשתתף בה, ראה לעיל אגרות תסז. תעב, ובהנסמן בהערות שם ושם.

ע"ד אסיפה זו מסופר באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ט"ז מ"ח תרפ"ז, לועידה הדתית בעיר קאראסטען):

„אספת נשיאי ישראל וגאוניו, הפומבית שהיתה בשנת תרע"ז ביום כ"ו־כ"ח מנ"א, בעיר מאסקווא, על פי הוראת וכלכלת נשיא ישראל, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. וכבוד הרבנים הגאונים המפורסמים הרב ר' שמואל, מאסקווא. הרב ר' יצחק יעקב, פאניווזע. הרב ר' אליעזר, מינסק. הרב רבי מנחם מענדיל, נעזין, ועוד, זכר צדיקים לברכה, ויבדלו לחיים טובים וארוכים ונעימים כבוד הגאונים המפורסמים הרב רבי ישראל מאיר הכהן, ראדין. הרב ר' חיים עוזר, וילנא, הרב ר' לוי יצחק, יעקאטערינאסלאוו. הרב רבי שמרי ליב, ויטעבסק, הרב ר' מנחם מענדיל, פאריטש, ועוד, ה' עליהם יחיו.

היא — אספת מאסקווא — היתה הועידה הראשונה, אחר החפש הכללי, שהאיר פני מדינתנו בכלל, ופני אחינו בני ישראל יחיו בפרט. נשיא ישראל וגאוניו ברכו את ה' אלקי ישראל, על גאולתנו ופדות נפשנו מידי שרים עריצים, ועל אשר העמידנו בקרן אורה, להחשב כאזרחי המדינה, וזכות אדם גם לנו ניתן.

לפי מצב היומי אז: הועידה הכינה חומר לאספה כללית שהתעתדה אז, להיות בזמן קרוב, במטרה, לאחד ולאגד, את כל כחות החרדים, הבלתי מפלגתיים — אורתודוכסים בעופארטיינע — לחזק את היהדות, את יסודי הדת, להגדיל את לימוד התורה ולהאדירה, ולהעמיד כל עניני הצבור שיהיו ברוח היהדות המוחלטה.

מועצת הועידה הכינה וגם חקרה, בדבר האמצעים להגיע אל המטרה האמורה, על ידי א) חיזוק קביעות לימודי השיעורים במשנה, גמרה, הלכה ואגדה בבתי כנסיות ומדרש. ב) בחירת אנשים בעלי כשרון לדרוש ברבים, לקרב לב השומעים ולהבינם בארחות חיי היהודי בביתו והנהגתו עם בניו ובנותיו. ג) על דבר טהרת המשפחה וחיזוקה. ד) על דבר הלימוד בחדרים חת הנהגת מורים יראי אלקים ורק באופן המקובל בעמנו במסורת אבות.

מועצת הועידה הכינה חומר של דרישות מאת הממשלה אז. א) לאשר את האומה הישראלית בתור עומדת ברשות עצמה בכל הנוגע לנו להדרישות הדתית, ולתת לנו היכולת ע"י חוקי המדינה להביאן מהכח אל הפועל. ב) להשתדל לפני הממשלה אשר ינתן חוק כי אלה היהודים הסוגרים חנויותיהם ביום השבת, מותרים לפותחן ביום הראשון, וג) כי ינתן חוק הפוטר את תלמידי ותלמידות היהודים מבקרי בתי ספר הכללים מלבקרם בימי השבת והמועדים".

ובשמועות וסיפורים (ח"א הוצ' חדשה ע' קכא): „האדמו"ר ובנו היו שם שבת אחת בלבד, בסך־הכל אחד עשר יום", וא"כ יש לשער שהיו שם מיום ב' כ"ה מנ"א עד יום ה' ה' אלול.

הבחירות בהכנסיי הגדולה: ע"ד הכנסיה הגדולה השוה לעיל אגרות תעד. תפד, ובהנסמן בהערות שם ושם. וע"ד תעמולת הבחירות — לקמן אגרות תצב. תצט. תק. תקא.

ארבעת... הכללי: ע"ד „הועד להסתדרות הכנסיה היהודית" ראה לעיל אגרת תפה, ובהנסמן בהערות שם. ובעת הועידה הפעט' של נציגי היהודים מהערים הגדולות „בחרה הועידה האמורה בועד של ארבעים, אשר ינהל את כל העבודה הרבה". בועדת בחירות זו היו, כנראה, ארבעה נבחרים מאת האורטודוקסים — כנזכר כאן. והשוה אגרת שלאחי"ז „ששה הנבחרים בכח הקומיסי' שלנו".

קומיסי'... סדרי הקהלה: השוה לעיל אגרת תסז ובהנסמן בהערות שם.

קומיסיה זו עדיין לא נבחרה בעת אסיפה זו במאסקווא, אלא בעת שנתכנסו בפעט' (כדלקמן סעיף ב־ג.

וזה אשר החלטנו בהסכם כולנו, לפי שעבודת הארגניזאציה וההסתדרות היא רבה ורבת הסעיפים כידוע לכל הן, ההסתדרות הכללית והן ההסתדרות אח"כ בכל העיירות וצריכים שיפעלו בזה הרבה כחות מעולים, וכן ענין סידור הפרוגרמה ע"ד הקהלות הוא ענין גדול מאד הדורש כחות ועבודת אנשים רבים וידיעות פרטים הרבה בחיי הקהלה בעבר למען דעת איך צריכים להעמיד יסודותי בעתיד, ובשים לב כי רבים מהאנשים הראוים לכל זה טרודים ואי אפשר להם לעבוד בלי הפסק כל העת הדרושה לזה, גם בשים לב שעבודת הועד שלנו צריכה להיות קרובה למקום עבודת הקומיטעט האורגניזציוני הכללי למען נדע ונוכל להודיע כל הידיעות הנחוצות לאחינו החרדים בעלי בלי־מפלגה, ע"כ זאת מצאנו. –

א) הקומיסיה נבחרה אחת אשר בה נכנסים חברים מרבנים ידועים בישראל ומבעלי בתים נכבדים. –

ב) החברים הנבחרים כולם יקראו לבא לעיר פט"ג בערך בחצי חודש אלול שנה זו. –

ג) החברים יחלקו את העבודה ביניהם מי יתעסק בעניין האורגניזציה ומי יתעסק בעניני סדרי הקהלות. –

ד) גם יסדרו ביניהם זמני העבודה כמה מוטל על כל אחד לשבת בהמקום ששם יושב הקומיטט האורגניזציוני הכללי. –

ה) הקומיטט שלנו של החרדים (בעז־פארטיינע) יקח לו גם עובדים וסופרים בשכר אשר תהי' עבודתם ופעולתם תמידית תחת נשיאות השגחת חברי הקאמיטעט. –

ו) להקומיטט נתונה הרשות לבחור עוד חברים הראוים לזה ע"י קאאפטציע בהסכם רוב הנבחרים שיבואו אל האספה.

ז) אם הארגניזציות הכלליות תבחרנה להם מקור אחר לפעולתם שלא בפט"ג אזי גם הקומיטט שלנו ההולך שלוב זרוע עמהם יעתיק מקומו לשם: –

אגרות תצב (ס"ז), תצג, תצד). ועליה הי' להתאסף בחרקוב באמצע מ"ח, לדון בדבר הפרוגרמה בהסתדרות הקהלות (לקמן אגרות תצג, תצד). אך לקמן באגרת תצו (כ"א מ"ח) נראה שעדיין לא הוכנה הפרוגרמה, ולקמן — תצח באה הצעת הפרוגרמה שנכתבה ע"י רבנו.

עובדים וסופרים: נתמנה ע"ז ה"ר משה רוזנבלום. והשוה לקמן אגרות תצב. תצג. תצד. תצה. תק.

ואלה שמות הנבחרים:

הרה"ג אדמו"ר דליובאוויץ.
הרה"ג אדמו"ר דבאברויסק.
הרה"ג אדמו"ר דסקווירא.
הרה"ג ר' אברהם דובער כהנא שפירא. קאוונא
הרה"ג ר' אלי אהרון מיליוקאווסקי. תארקאוו
הרה"ג ר' אברהם חיים קאצענעלבויגען. טאלטשין
הרה"ג ר' אלי' אהרן הלוי גורפינקל. פעטראגראד
הרה"ג ר' אליעזר ראבינאוויץ. מינסק
הרה"ג ר' דוד טובי' קאצענעלבויגען. פעטראגראד
הרה"ג ר' חיים סאלאווייציק. בריסק
הרה"ג ר' חיים עוזר גראדזענסקי. ווילנא
הרה"ג ר' חיים שניאורסהן. ראמען
הרה"ג ר' ישראל מאיר הכהן בעהמ"ח „חפץ חיים" ראדין
הרה"ג ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ. פאנעווועז
הרה"ג ר' יוסף ראהזין. דווינסק
הרה"ג ר' יהודה ליב צירלסאהן. קישינוב
הרה"ג ר' יצחק יואל ראפאלאוויץ. קרעמענצוג
הרה"ג ר' יצחק קאססאווסקי. מאריופאל
הרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן. יעקאטערינאסלאוו
הרה"ג ר' מאיר שמחה כהן
הרה"ג ר' מנחם מענדיל חן. ניעזי'ן
הרה"ג ר' מנחם מענדל גלוסקין. פאריטש
הרה"ג ר' משה מאדאיעווסקי. חאראל
הרה"ג ר' משה מרדכי עפשטיין. סלאבאדקע
הרה"ג ר' פנחם העלמאן. יעקאטערינאסלאוו
הרה"ג ר' שמואל ראבינאוויץ. מאסקווא
הרה"ג ר' שלמה הכהן אראנסאן. קיעוו
הרה"ג ר' שמרי' יהודה ליב מעדאליע, וויטעבסק
הרה"ג ר' שמואל פאלינקאווסקי. אדעססא
הרה"ג ר' שניאור זלמן שניאורסאהן. האמליע
הרה"ג ר' שניאור זלמן שניאורסאהן בהרה"ג ר"ל ז"ל מריגא
הרה"ג ר' שניאור זלמן סיראצקין. זעטיל
ר' אביגדור שור. אדעססא
ר' אברהם ב"ר יואל הארינשטיין. ראדאמישליע

ר׳ בייניש דעניס. חארקאוו
ר׳ בייניש. קיסעלהאף
ר׳ ברוך זעלדאוויץ. מינסק
ר׳ דוף פינעס, מינסק
ר׳ דוד פאטאש. פעטראגראד
ר׳ זלמן זעליקסאהן. חרקאוו
ר׳ חיים משה אלכסנדר. פעטראגראד
ר׳ חנוך העניך וואדיסלאווסקי
ר׳ יהושע זעליג פערסיץ
ר׳ יואל העפנער. קיעוו
ר׳ יוסף מרגלית. ברדיטשוב
ר׳ מאיר יואל שווארצשטיין. פעטראגראד
ר׳ משה ליב גינזבורג. וויטעבסק
ר׳ משה וואלאדארסקי. קרעמענצוג
ר׳ ראובן דעסלער. האמליע
ר׳ רפאל שלמה גאץ. מוסקבה
ר׳ שמואל גור־ארי׳
ר׳ שמואל מיכל טריינין
ר׳ שמואל יצחק לוריא
ר׳ שמרי׳ הכהן מעקלער. וויטעבסק

כל אלה נבחרו מאתנו וזה אשר החלטנו אור ליום ב׳ ב׳ אלול עזר״ת לפ״ק מוסקבה

נאום יצחק יעקב בהר״ש ראבינאוויץ
נאום שלום דובער שניאורסאהן
נאום חיים עוזר גראדזענסקי
נאום אברהם דובער כהנא שפירא
נאום מנחם מענדל שניאורסאהן (בן אדמו״ר מבאברויסק)
נאום איסר זלמן מעלצער חופ״ק סלוצק
נאום שמרי׳ יהודה ליב מעדאליע

תצב

[אלול עזר"ת]

ב"ה

א) הקומיסי' צריכה לעיין איך יהיו אופני הבחירות אל הקונגרס העברי, באופן שיכנסו בו חלק גדול מהחרדים, והחלטתם יראו וישתדלו שתתקבל בהקומיסי' הנבחרת בהפארקופרענץ, אם בכח עצמן או ע"י ששה הנבחרים בכח הקומיסי' שלנו.

ב) הקומיסי' תעמוד ביורא אשר תעבוד בהפלכים בכל המקומות בהסתדרת הבחירות, תשלח **מכתבי חוזר ומאמרים המעוררים** לבחור באנשים כפי כוחנו, וזה דבר נחוץ מאד.

ג) בהביורא צריכים להיות כאלה בר סמכי שביכולתם לפתור השאלות שיהיו בזה מערי המדינה.

ד) הקומיסי' צריכה לבחור אנשים שיסעו על המדינה לדרוש ברבים און אגאטירין בדבר הבחירות.

ה) כאשר ימי היו"ט הבע"ל משמשין ובאין, ורובם של חברי הקומיסי' יסעו לביתם, בהכרח אשר איזה מהרבנים בעלי דעה, ישארו בהקומיסי' בפעט' לבד הסעקריטריום.

ו) בטח תתענין הקומיסי' בהקאמיטעטין הפלכים שלצורך הבחירות, לקרוא בשם מי שיכנס בהקאמיטעט (לבד מה שיוסיפו עליהם במקומן).

תצב

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.

ה.קומיסי'" הנזכרת כאן נבחרה באור לב' אלול. וחברי הקומיסי' נקראו לפעט' לערך חצי אלול, כדי א) להעמיד הביורא, ב) לבחור אנשים שיתעסקו בתעמולת הבחירות, ג) לבחור את הועדה שעליה לדון בדבר הסתדרות הקהלות — כמבואר כ"ז בכרוז שלפנ"ז.

מתוכן הפתקה שלפנינו נראה שנכתבה בין האסיפה במאסקווא — שבתחלת אלול, להאסיפה בפעט' — שבאמצע אלול.

באופן... החרדים: השוה לעיל אגרת תפז — בתחלתה.

קומיסי' הנבחרת בהפארקופרענץ: ועדת הבחירות הנבחרת בועידת ההכנה, הנ"ל אגרת תפה, ובהנסמן בהערות שם.

ששה הנבחרים: השוה כרוז שלפנ"ז „ארבעת הנבחרים", וראה בהנסמן בהערות שם.

ביורא: השוה כרוז שלפנ"ז „עובדים וסופרים", וראה בהנסמן בהערות שם.

ז) נחוץ לבחור את הקומיסרי המיוחדה בדבר הסתדרות הקהילות ותאסף החמר לזה ותעבוד בזה בשקידה.

תצג

[תרע״ח]

ב״ה א׳ נח

לידידי הר״מ יחי׳

אחדשה״ט.

עתה כאשר עברו ימי החג מתחילין ימי עבודה, הביורא צריכה להראות עבודתה בהענינים אשר כבר רשמתי בהצעטיל, נוסף לזה להתענין בדבר האספה המכוננות הכללית, גם לסדר בדבר אספת הרבנים הכללית, והוא להוציא לפועל ההחלטות דאספת מאסקוא, ויקראו את ידידינו הרר״ש לאזאראוו נ״י שיבוא לחארקאוו תיכף ויסייעם בעבודתם, ובימים אלו ישלחו הזמנות לקרוא לאספה את חברי הועד הנבחרה בהיותם בפט״ג, לבוא לחארקאו ליום י״ד מ״ח הבע״ל, לדון בדבר פרוגראמא בהסתדרות הקהילות, וידונו גם ביתר הענינים העומדים על הפרק.

אם נתחדש איזה דבר מצד המתנגדים נעלם ממני, וגם כבודו לא הודעני מזה מאומה. גם מה הי׳ תוצאת נסיעת מערקיל להרח״ע נ״י.

הסתדרות הקהלות: השוה כרוז שלפנ״ז „קומיסר׳... סדרי הקהלה״, וראה בהנסמן בהערות שם.

תצג

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

הר״מ: הי״ר משה רוזנבלום, שנתמנה לנהל הביורא הנ״ל בה„צעטיל שלפנ״ז״, שהוא, כנראה, הצעטיל הנזכר לקמן.

אגרות נוספות אליו — לקמן תצה. תקכה.

האספה המכוננות הכללית: של הממלכה הרוסית, עליה להציב את אופני ההסתדרות של האוטונומיה היהודית.

אספת הרבנים הכללית: לקמן אגרת תק נזכר שכן הוחלט באספת מאסקווא, ולקמן אגרת תצח נזכר שאמורה היתה להתקיים בחארקוב. וראה גם אגרת תצה.

חברי הועד... הקהילות: השוה לעיל — תצא, ובהנסמן בהערות שם.

מערקיל: הנ״ל אגרת שסא.

בחברי הועד בטח גם ידידינו הרש"ל מעדאלי' [נ"י] ובכל אופן יזמינו אותו אל האספה.

ויודיעני לעתים קרובים את הנעשה בהביורא, והשי"ת יצליח מלאכתם,

והנני ידידו דו"ש מלונ"ח

שלום דובער

תצד

ב"ה יום ג' א' דר"ח מ"ח תרע"ח לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם מרומם ונעלה יראת ד' אוצרו כו' כש"ת מו"ה חיים עוזר גראדזענסקי נ"י

אחד"ש רומעכת"ר יחי', יקרתו ממוצאי יוה"כ הגיעני בימי המועד, וגם באותן הימים שאחר כן לא הי' ביכולתי לפנות ולבוא בכתובים.

הודות לד' בעד הטבת בריאת כת"ר יחי' השי"ת יחזקהו ויאמצהו ויהי' בריא אולם תכה"י.

בדבר המועצה הפט"ג שהיתה בלי השתתפות הנבחרים הפט"ג, כותב לי ע"ז הרה"ח הרב דהאמלי' נ"י בזה"ל את הרב קאצינעלינבויגין ואייזינשטאט בקשנו והפצרנו ולא באו. וכן כותב לי הרב דרעציצא. ומוסיף שהם כמתאוננים למה לא מסרנו הדבר להם, שהם יקראו על האספה, וכמובן א"א לצאת ידי כל הדיעות.

אמנם גם אם המועצה היתה מיחידים והנבחרים דפט"ג לא השתתפו, הלא בחיבוק ידים א"א להיות בעת הזאת, והביורא מוכרחת

תצד

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).
חיים עוזר גראדזענסקי: אגרות נוספות אליו — לעיל קפה, ובהנסמן בהערות שם.
המועצה הפט"ג: בחצי אלול תרע"ז, מהחברים הנבחרים באספת מוסקווא.
הרב דהאמי': הרב שניאור זלמן שניאורסאהן.
הרב קאצינעלנבויגין: הרב דוד טעביל מפט"ג.
הרב דרעציצע: הרב שמעון לאזאראוו.

היא שתהי', להביא אי"ה לידי פועל את החלטות האספה המוסקבית. ומפני ימי המועדים לא הי' איש מחברי המועצה בהביורא, רק הסופר ידידי ר"מ ראזנבליום נ"י, אשר התצמצמה מלאכתו רק להדפיס הקול קורא שסדרו בפט"ג ולהפיצו, ולעורר במכתבי' את חברי הועד הנבחר בפט"ג לענין הצעת הסתדרות הקהלות.

כתבתי לו שהביורא תקרא את חברי הועד להתאסף בחארקוב ליום י"ד חו"ז לדון בדבר הנ"ל וביתר העניינים כפי החלטת האספה דמוסקבא, וכוונתי היא שמהם יתמהמהו איזה משך זמן, ואחרים יחליפום כאשר חשבנו בזה.

מה שהח' נצח ישראל משמיע קללה נגד הועד שלנו לא איכפת לי כ"כ, ויותר גרוע מזה אשר לפה"ש יצא ערעור מהחברים הנאספים דמוסקבא, והאם באמת ימצא לטוב להרוס את העשוי בהאספה ולבלי לעשות דבר. נפלא הדבר ממני.

אם כת"ר מוצא לנכון להתועד בחארקוב לסדר הדברים, מצידי לא יבצר, ובכל עת שיקראו אותי הנני מוכן אי"ה בל"נ לנסוע, אפשר נכון שבזמן הנ"ל שיתאספו חברי הועד, יהיו עוד מהנבחרים דמוסקבא. ויטיב כת"ר יחי' להודיעני דעתו בזה.

בדבר תמיכת הרבנים, הנודע לי לע"ע הם רק שנים, והמה הרב הישיש הר' איסר קליטשקין נ"י מליוונהאף, והרב ר' אלי' שואל גינזבורג נ"י מיאקובשטאט. (הר"א קליאטשקין מתגורר בליאזני והראש"ג בויטעפסק).

ויקבל רומעכת"ר החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י.

חברי הועד... הקהלות: השוה לעיל תצא, ובהנסמן בהערות שם.

נצח ישראל: הנ"ל אגרת תעג, ובהנסמן בהערות שם.

תמיכת הרבנים: שנשלח ע"ז להרח"ע מאמריקה — כנ"ל אגרת תסד, ובהנסמן בהערות שם.

הר' איסר קליטשקין: הרב ישראל איסר יעקב קלאצקין. אודותיו אהלי שם ע' 108.

באגרת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, לאחיו — הרב משה צבי הירש קלאצקין (ד' טבת תרפ"ד נעתק חלקה לקמן בהערות לאגרת תקיא): ... ע"ד שהי' רשום בספר העזרה אשר תמך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ... רשום בכי"ק בהנוגע לכבודו (בדף ס"ז) חשבון הר"ר משה צבי קליאצקין נ"י נתתי לו ח"י שבט עטר"ת. על סילוק חובות 3000 דמי חדש 1200.

אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

תצה

[תרע"ח]

ב"ה יום ב' י"ג מ"ח

לידידי הר"מ נ"י

אחדשה"ט.

מכתבו קבלתי. מפט"ג קבלתי ג"כ מכתב מאייזנשטאט, אך ההזמנה לע"ע אינה, ואיך אפשר לנסוע כעת לפט"ג.

סוף דבר מי יקרא אל האספה הכללית, אם הרח"ע אינו רוצה, יעורר את הר' דמינסק אמנם. אם יהי' אספת הועד כעת בתארקוב, יעיינו בזה ויחליטו, ואם יעשו החלטה לשאול אותי וכדומה בהעניינים, אין זה החלטה.

יתיישבו אפשר כדאי שתהי' הביורא ביעקט', באשר אז יעשה בזה ש"ב הרלוי"צ נ"י, ויהי' בה איזה עסקות, ולפ"ד שיהי' גם הר"ש לאזאראוו נ"י, ואם יסודר שבתארקוב יהי' בהביורא מתעסקים ומחליטים דבר, ודאי יותר טוב, אבל אם תהי' כאשר היתה עד עתה, ה"ז כלא הי'.

מהמכתבי' שנתקבלו אליו, נראה שהעולם מכיר את המרכז, וצריך כבודו להשיב לכאו"א בלי המשכת זמן למען להחזיק הדבר, ולהיות בחילופי דברים.

תמול ערב כתבתי לש"ב וידידי הר"ז זעליגסאן נ"י מכתב זאקאזנאי.

תצה

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

הר"מ: ה"ר משה רוזנבלום. אגרות נוספות אליו — לעיל תצג, ובהנסמן בהערות שם.

ההזמנה... לפט"ג: השוה לקמן אגרות תצו. תצז (בהערות). תק.

האסיפה הכללית: אסיפת הרבנים הכללית, שהוחלט עליה באספת מאסקווא, כנ"ל אגרת תצג, ובהנסמן בהערות שם.

ה"ר דמינסק: הרב אליעזר ראבינאוויץ.

אספת הועד כעת בתארקוב: כנ"ל אגרות תצג. תצד.

הרלוי"צ: הרב לוי יצחק שניאורסאהן, אבי — יבדלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הר"ז זעליגסאן: ה"ר זלמן מחארקאוו, א' מהנבחרים — לעיל תצא.

בעת שיהיו הרבנים, אבקשו לכתוב לי בכל יום מהנעשה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח

שלום דובער

תצו

[תרע"ח]

ב"ה אור יום ג' כ"א מ"ח
ראסטוב

כבוד ידי"נ הרב המפורסם ווח"ס נכבד מרומם יר"א כו' מו"ה אליעזר משה נ"י

אחדשה"ט. מכתבו ע"י הציר הגיעני היום בקר ותיכף הושבתי בטע"ג (על שני אדרעסין הריצ"י ראפאל' והביורא) בהסכם על החלטתם, ואם כי זהו כמתחננים אליהם, אבל מה לעשות כאשר אחרנו המועד, וע"ד נסיעת ש"ב הרלוי"צ נ"י לפ"ד אינו כדאי להמשיך הזמן בשביל זה, כי א"א שיסע בו ביומו שיקבל הטע"ג, ודי ומספיק הוא נסיעת הריצ"י עם הר"ש לאזאראוו. אמנם צריכים להכין עצמינו אם לא יסכימו על התנאים שלנו, ולפ"ד צריכים אנחנו לחלק את הנ"ד נבחרים בעיירות שונות ולעורר י־י־ו בהם.

כפה"נ אינו יודעים מי המה בהספיסאק נו' 3, והרי זה נחוץ לידע.

בטח עשו סדר בדבר אספה הכללית, וגם ע"ד הסתדרות הקהילות נחוץ שיהי' דבר מוכן מה להציע לפני האספה הכללית.

תצו

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
אליעזר משה: מאדייעווסקי מחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל לו, ובהנסמן בהערות שם.
הריצ"י ראפאל': הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש מקרעמענטשוק.
הרלוי"צ: שניאורסאהן, אבי — יבדלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א.
נ"ד נבחרים: המנוים לעיל — תצא.
י — י — ו: כ"נ בכתי"ק ברמז.
ספיסאק: רשימה.
הסתדרות הקהלות... להציע: השוה לקמן — תצח.

ע"ד נסיעתי לפע"ט קבלתי יום ב' שבוע העבר את ההזמנה, ושאלתי בטע"ג את הרב קצ"ב ואייזנשטאט וטריינין, מה יבוא בהקאמיסי' אם השאלות הרגילות או שאלות כלליות, ולאחרון כתבתי שישתדל אולי באפשר לדחות הקומיסי' עתה, ותשובתם הי' שהקומיס' היא ע"צ הרגילות אך יכנסו בה שאלות כלליות ושנחוץ בואי, וטריינין כותב בשם הדירעק' שעתה כבר א"א לדחות.

ומפני עצם הכובד להיות עתה בפע"ט לבד כובד הנסיעה כמעט החלטתי מקודם לבלי לנסוע, אך מפני גודל הענין אם יהיו שאלות כלליות הוחלט אצלי לנסוע אי"ה. ואם כי ספק גדול הוא אם יהי' באפשר לפעול דבר, באשר בהקומיססי' יהיו כל האינטל' דפעט', והרבנים רובם ככולם מהמתנגדי' ומשלנו כפה"נ הוא מעט מן המעט, עכ"ז מצאתי לחיוב שצריכים לנסוע והוא בדרך כלי לברכת ה' ולה' הישועה.

בני יחי' נוסע אתי והשגנו הרשיון, וניסע אי"ה מחר, ועדיין איני יודע באיזה פאייעזד נסע אם בהראסטאוועך או עם הקיסלאוואדסקין, וזמן הליכתם מפה ג"כ א"א לי'דע, ומחר אי"ה אודיעם בטע"ג, וא"י מה יגיע קודם אם הטע"ג או המכ' הזה, ואבקש את כבודו להיות על הוואגזאל להוודע אי"ה את הנעשה. אפשר יסע הריצ"י ראפאל' ג"כ עם הפאיעזד הזה, והשי"ת יצליח דרכנו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

נסיעתי לפע"ט: השוה לעיל אגרת שלפנ"ז, ולקמן אגרות תצז (בהערות). תק.
הרב קצ"ב: הרב דוד טעביל קאצינעלינבויגן מפט"ג.
טריינין: הי"ר שמואל מיכל טריינין מפט"ג.
כובד הנסיעה: השוה לקמן אגרות תצז (בהערות). תק.
וואגזאל: תחנת הרכבת (בפט"ג).

תצז

[מאסקווא שלהי מ״ח תרע״ח]

בע״ה

מתנדבים לקבלת מניות (אקציות) כשתאושר מהממש׳ להדפסת ספרים עברים

75 הרש״ג

75 הרשמ״ט

80 הרחמ״א

75 הרא״ג

10 הרמ״ט

10 הרממ״ש

תצח

[כסלו תרע״ח]

ב״ה

הצעת פרוגראמא לאגודת „עדת ישראל״, אשר הוצעה בהקומיסיא

תצז

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין. וראה עד״ז שמועות וספורים ח״א (הוצ׳ חדשה ע׳ קלג): במרחשון תרע״ח...נסע האדמו״ר הרש״ב לאסיפה מרוסטוב לפטרבורג...ובהגיעו למוסקווה לא יכל להמשיך לנסע למחוז חפצו...לאסוף אנשים מעטים מאנ״ש...הציע לפניהם: הואיל וישנם יהודים רבים שהם פליטים...מורגש מאד החסרון בספרים בכלל ובסידורים בפרט, ורצוני להדפיס סידורים כדי שהם יוכלו להתפלל בהם, ובכן, מציע אני לעשות מניות, ערכו של כל פאי (מניה) הוא אלף רובל, כל אחד יקח מספר מניות כפי רצונו. כולם נרשמו. מזה יסד אחר כך האדמו״ר דפוס „עזרא״ ברוסטוב, ויצאו לאור הסידורים הדקים „תהלת ה״ נוסח האר״י ז״ל.

הרש״ג: = ה״ר שמואל גוראר״.

הרשמ״ט: = ה״ר שמואל מיכל טריינין.

הרחמ״א: = ה״ר חיים משה אלכסנדראוו.

תצח

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין [ובו גם צילום כתי״ק מהדו״ק מהצעה זו].

לעיל באגרת תצו (כ״א מ״ח) כותב „ע״ד הסתדרות הקהלות נחוץ שיהי׳ דבר מובן מה להציע לפני האספה הכללית׳ — הרי שעדיין לא נכתבה אז ההצעה שלפנינו. לקמן באגרת תק (ח׳ דחנוכה) כותב „בדבר אסיפת רבנים הכללית...אנני רואה בה תועלת גדולה״; וכאן שכותב שההצעה [שתוכנה דן בעניני

הנבחרה באספת הרבנים במאסקווא, ותשתכלל אי"ה באספת הרבנים הכללית העתידה להיות בחארקאוו.

מטרת האגודה:

מטרת האגודה היא לאחד ולאגד את כל כחות החרדים יושבי ארצנו רוסיא. לחזק את היהדות, לבצר ולחזק את יסודי האמונה והדת, להגדיל את למוד התורה ולהאדירה, ולהעמיד את כל העניינים החומריים של היהודים בארצנו שיהיו ברוח התורה והיהדות.

פעולת האגודה:

בכדי להגיע אל המטרה הזאת, אוחזת האגודה באמצעים האלה.

חיזוק היהדות:

א) להפיח זיק רוח היהדות בכל שדרות העם, באמצעות קביעות למודי אגרות חז"ל – מס' אבות, עין יעקב, מדרש – בבתי כנסיות בכל ערב, ע"י לומדים מובהקים היודעים לפרש ולבאר הדברים על אמיתתם, ע"פ המפרשים הראשונים ואחרונים גדולי המחברים ע"ה המפורסמים בישראל, לקבוע עתים מיוחדים בשבוע ללימוד ספרי מוסר מגדולי המחברים המפורסמים ע"ה, או לימוד ספרי החסידות – כל מפלגה כחפצה ורצונה – ולהעמיד אנשים יראים ושלימים, אשר ידרשו לפני העם בשבתות ובמועדים בדברי מוסר או בדברי חסידות, ברוח דעת והשכל לקרב את לבם לאביהן שבשמים.

ב) בתי הכנסיות והמדרשות, והתפלה בהן בצבור, המה אבן הפנה לחזוקה של אמונת ה' ורוח היהדות האמיתית, ועל כן האגודה נותנת ערך מיוחד לזה, לראות שכל חבר ימלא את המצוה בזה להתפלל תפלות הקבועות שלש פעמים בכל יום, בבית הכנסת. ולמען להשריש בלבות הבנים יסודי קדשי האמונה, יתאמץ וישתדל להביא את בניו אתו לבית הכנסת להתפלל שמה תפלתו בצבור, ובשביל זה בהמקומות שמורגש חסרון בבתי כנסיות מיסדת האגודה במקומה בית תפלה לרבים, למען שהמטרה הזאת תגיע לחפצה.

חיזוק יסודי האמונה והדת:

ג) ימי השבת ומועדי ה' המה ימי המנוחה הנתנים לעמב"י מסיני,

הסתדרות הקהלות] „תשתכלל אי"ה באספת הרבנים הכללית העתידה להיות בחארקאוו" נראה שנכתבה בין שתי האגרות הנ"ל — במשך חודש כסלו. וע"פ האמור בסעיף יד, נראה שנכתבה לפני האיחוד עם האגודות „נצח ישראל" ו„מסורת וחירות" — הנזכר לקמן אגרות תק. תקא.

אספת הרבנים... בחארקוב: השוה לעיל אגרת תצג, ובהנסמן בהערות שם.

בשביתתם תלוי כל קדושת ישראל וקיומו הרוחני והנצחי. האגודה משתדלת בהתאמצות יתירה ומצוינה שכל בתי המסחר, בתי המלאכה וחרושת המעשה, יהיו סגורים בימי השבת והמועד, כנדרש ע"פ משפט התורה. האגודה תשתדל בבתי הנהגת הערים (Городскія самоуправ-ленія) שלאלה היהודים השובתים את שבתם, תנתן להם הרשות לסחור ולעבוד בימי הראשון וחגי הנוצרים. האגודה תשתדל להיות חוק מהממשלה, שתלמידי ותלמידות בתי ספר הכללים, יהיו פטורים מלבקרם בימי השבת ומועד. כן תשתדל להיות לחוק, שהיהודים בצבא, והעובדים במוסדי הממשלה והעירונים, יהיו פטורים מעבודתם בימי השבת והמועד.

ד) החינוך הדתי והשרשת האמונה בלבות הבנים, הוא היסוד הראשי בנצחיותו של עם ישראל ושמירת התורה. תינוקות של בית רבן ובני הנעורים המה בני דור העתיד, בהם תלוי כל תקות עם ישראל ונצחיותו. האגודה תיסד חדרים לילדים ללמדם תורת ה', ולהשריש בלבם שרשי האמונה והיהדות, תשתדל להעמיד מלמדים טובים, יראי אלקים, יודעים ונאמנים באומנתם. ללמוד תנ"ך עם פרש"י, התחלת גמרא, גמרא, כפי הכתות אשר יסודרו בהחדרים בסדר נכון, ע"י המלמדים עם המשגיחים אשר יעמדו ע"ז ביחוד מתוך חברי האגודה, ותעמיד האגודה משגיח מיוחד להשגיח על הנהגת הילדים בהנהגת היהדות, והנהגת דרך ארץ.

רצוי בכלל הדבר, שהחנוך הדתי יעבור מרשות היחיד לרשות הצבור, והוא שתוסד קומסי' מיוחדה מחברי האגודה שתשים את לבה לשאלת החנוך ביחוד, לארגן את כל המלמדים שבעיר לאגודה אחת, ולסדר את הנערים התלמידים לפי הכחות הנדרשות, כל אחד לפי מדריגתו ובחינתו, וכן שהתשלומין להן ינתנו מקופת הצבור, עפ"י מה שיכניסו אבות הנערים לתוך הקופה הכללית להמלמדים, למען שהחנוך לא יהי' תלוי ברשות המלמדים, כ"א ברשות הצבור, ולפקח ע"ז.

הערה: ע"פ דרישת האבות, תקח האגודה מורה ללימוד שפת המדינה בשעה קבועה ביום, לנערים לא פחותים מעשר שנים, תחת השגחת המלמדים או המשגיח.

ה) האגודה תשים את לבה לחנוך הבנות, להשריש בקרבם ע"י למודי תורת ה' – תושב"כ – האמצעים הדרושים לזה, את יסודי האמונה והדת, ולהפיח בקרבם זיק הקדש ורגש אהבת התורה, וידיעת

הדינים המוטלים עליהם ע"פ התורה, וקדושת עם ישראל כי עם קדוש הוא לה' אלקינו.

ו) האגודה תתענין בכשרות הבשר, ע"פ התקנות שתעשה האגודה לצורך זה, האגודה תדרוש שלהיהודים העובדים בצבא ינתן להם מאכל כשר, כן תתענין האגודה בדבר כשרות בתי האכל בערים (ראסטאראנען) ובתי הכללים שגם היהודים באים לשם.

ז) האגודה תתענין בטהרת המקוה, לעורר את העם בהדבר הגדול הזה שהוא יסוד כל היהדות, ובו תלוי גורל כל הדור הבא, ולתקן מקואות טהרה שיהיו בתכלית ההכשר ועל צד הנקיון.

ח) ענין אפית המצות ושמירתן, הוא יסוד גדול בתורתינו, ולדאבוננו הדבר הגדול הזה נעשה בלי השגחה מיוחדת ומדויקת. ועל כן האגודה חיבת להעמיד משגיחים לאפית המצות, הן הנאפה לצורך הקהל, והן אצל האופים למכירה.

ט) האגודה ממצאת להמקומות הדרושים תשמישי מצוה וקדושה, כמו ציצית, תפילין ומזוזות, שהשגחתן כבדה מאד ביותר בזמן האחרון, האגודה מתענינת שיֵעשה הכל בתכלית ההכשר, ולבלי לקנות אחת מאלה רק ע"פ הכשר מרב מובהק.

הגדלת התורה:

יוד) האגודה תתאמץ ותשתדל אשר בכל עיר ועיר יהי' חדר או חדרים ללימוד גמרא, בהשגחה טובה וכאמור לעיל סעיף ד'.

יא) האגודה משימה לבה להרחבת הלימוד העיוני בין בחורי ואברכי ישראל, על ידי התיסדות ישיבות חדשות, או התאחדות אל הישיבות הקימות, המוקדשות ללמודי גפ"ת בעיון ובבקיאות, לפקח בשכלולם והטבתם, בהגדלת והפרחת הלמוד, על ידי בחורי חמד, וראשי ישיבה נעלים, והדרכה טובה, ובהשגחה מעולה, ולבחון את הלומדים בעת קבוע בשנה ע"י רבנים גדולים, ולעיין ולפקח בקיום החמרי של הישיבות.

יב) האגודה תיסד שעורי למודי תורה ברבים. כל חברי האגודה ישתדלו לבוא בזמן קבוע לביהמ"ד ללמוד בחבורה בכל יום ויום. כל חבורה כפום שיעורא דילא, אם בלימוד גמרא ופוסקים, או בלימוד שו"ע וכה"ג, לקבוע שיעורי ערב ללמוד עם בעלי מלאכה שו"ע או קיצור שו"ע. ליסד חברות „תפארת בחורים" מעזרי בתי מסחר,

שיתאספו בכל ערב ללימוד פרשת השבוע ושו״ע בדינים הנוגעים לחיי היהודי.

יג) האגודה תיסד בתי מלאכה וחרושת המעשה לילדי בנ״י, ללמדם מלאכה המפרנסת את בעלי, ותעמוד ע״ז משגיחים מיוחדים להשגיח על טיב לימודם והתעסקם במלאכתם, ועל הנהגת הבתים שיהיו ברוח היהדות, ולקבוע שעה מיוחדת ביום ללמוד עם החניכים פרשת השבוע ומשנה או שו״ע, ושעה מיוחדת ללימוד שפת המדינה וידיעת החשבון, ולקבל בהם נערים מבני י״ג י״ד שנים.

יד) אגודת „עדת ישראל״ הוא מחברים בלתי מפלגתיים (ארתודכסים בעז פארטיינא) חבר האגודה הזאת אין לו הרשות לכנוס אל איזה מפלגה (פארטיי) מיוחדה אשר בקרב ישראל.

טו) בעניני העיר הכוללים, כמו בהסתדרות הקהילה, ובהבחירות במועצות העיר וכדומה, תתאחד אגודת „עדת ישראל״ עם אגודת מפלגה אחרת אשר גם היא יסודה ברוח היהדות, אבל מבלי להתערב כל אחת בחברתה לנגוע אפי׳ במקצת בהפרוגראַ המיוחדה שלה.

טז) האגודה תתענין ותתאחד בכל מוסדות הצבורים החמריים של היהודים, ותשתדל שיהיו ברוח היהדות.

יז) האגודה תתענין בשאלות הכלכליים והצבוריים המקומיים, ותשתדל להכניס חברי׳ בבית מועצות העיר וביתר המוסדות המקומיים והכלליים, למען להגן על ענינים הרוחניים והחומריים.

חי) האגודה מוציאה עתון יומי או שבועי, בעברית ובשזרגון, להפיץ רעיונותי׳ ושאיפותי׳ הרוחניות, ולהפיץ מאמרים וספרים המדברים ברוח היהדות.

תצט

[כסלו תרע״ח]

אחי ורעי, הנה בקרוב יהיו הבחירות אל הכנסי׳ העברית מכל ארץ

תצט

נעתקה מצילום כת״ק. בלי תאריך. ונזכרת באגרת שלאח״ז „ערכתי והדפסתי מכתב דבר הבחירות ושלחתי בכל המקומות״, וא״כ נראה שנכתבה לפני, ובסמיכות, לאגרת שלאח״ז. וממ״ש „להרבות אישים אל

רוסי'. כנסי' כזאת עוד לא היתה מעולם בארצנו, ואפשר גם לא בכל הארץ. אמנם גם תוכנה ועניינה, לא הי' מימות עולם, מאז היינו לעם, ר"ל מאז ניתנה לנו התורה בהר סיני (ע' בגמ' ברכות דס"ג ע"ב ע"פ היום הזה נהיית לעם וכי אותו היום ניתנה תורה לישראל כו', ועמ"ש במד"ר שה"ש פ"ב ובזהר ר"פ חקת).

בין כל השאלות אשר תדין הכנסי' בהנוגע אל המצב החמרי של עמינו, שגם בהם יש נגיעה רבה אל הדת, תדין בדבר הקהילות, אם הקהלה תהי' דתית או חילונית, זאת אומרת: אם על הקהלה חל חובת התעניינות עניני הדתים, בית הכנסת לתפלה, רב, שו"ב, מקוה וכדומה, או זהו דבר פרטי ויחידי, היינו הרוצים להתפלל יבנו להם ביהכנ"ס ויחזיקו אותו על הוצאת עצמן, הרוצה בכשרות יקחו להם רב ושו"ב וכו', והקהלה תתענין רק בהענינים החילונים, כמו עקאנאמי', קולטורי', שמירות הבריאות וכדומה, ולא יהי' לה שום שייכות ברוח ובחמר אל הענינים הדתים, וגם בהכנסת הקהלה מכל אנשי' תחזיק ותכלכל רק הענינים החילונים, וידוע שהכנסת הקהלה תהי' הכרחיית (פרונאריטעלנא) שזה כבר מוסכם מכל, ותוחלט בהכנסי' ההוית.

עוד תדין הכנסי' בדבר החינוך והתיסדות בתי הספר המוטלים על הקהלה. השאלה תעומד בכללותה, אם החינוך צריך להיות ברוח התורה והיהדות, ומה הוא בית ספר עברי, אם עקרו הוא ללמודי קדש, ומהו למודי קדש, אם לימוד התורה הכתובה והמסורה, או רק לימוד השפה וקורות דה"י לבנ"י וכדומה, או כל עקרו הוא ללמודי חול, ובית הספר אשר תכיר הכנסי', הוא אשר יהי' על הוצאות הקהלה.

הדברים אינן דורשים ביאור, ואינן צריכין התעוררות, הדברים מדברים בעצמן, קהלה ישראלית לא דתית. התבוננו, על מה אנחנו עומדים, על קהל עדת ישראל אשר יסודתו בהררי קדש, שיהי' ח"ו בלא דת ובלא תורה. ביהכנ"ס לתפלה, רב ושו"ב, מקוה טהרה, אינן צרכי הרבים רק צרכי היחיד.

ובמה יחזיקו היחידים את כל אלה, כל כוחם ע"פ אומדנא ושומת ראשי הקהלה יתנו על הדברים אשר תיסד הקהלה, ובמה ישארו המה, צרכי חייהם הפנימיים לא יהי' להם במה לנהג, אלה החפצים ללמד בניהם תורה (שהמה הרבים ת"ל במדנתנו) יצטרכו להחזיק ת"ת על

הרשימה הנבחרת הטובה' (ולא פירש איזה) נראה שנכתבה לאחר שנתאחדו שלשת הרשימות הדתיות ב.בלוק אחדות' — כדלקמן באגרת שלאח"ז.

חשבונם, ומה יהי׳ בבני העניים, אשר מהם תצא תורה, ובהכרח יתרופפו ח״ו כל ענינים הדתים ולמוד התורה, והכלל כולו ילביש צורה אחרת, ומי יודע במשך הימים מה יהי׳ מזה, ה״י, ותחת אשר הזמן והמצב דורש לחזק מוסדי הדת והתורה, יכול להיות ח״ו ההיפך.

הדת והתורה הוא האדם פנימי שלנו, הם חיינו ואורך ימינו, בהם אנחנו חיים ובהם אנחנו קיימים, הדת והתורה אינם תלוים בשום דבר וענין, כ״א הכל תלוי בהם, ובלעדם לא יש מציאותינו כלל.

אוי לנו אשר הגיע בימינו לשאול ולדרוש, אם הדת הוא ענין כללי או פרטי, אבל כאשר הגענו לזה, עלינו להשתדל ולהתאמץ להעמיד הדבר על מכונו כפי אשר ה׳ דורש מאתנו.

ועל כן ידידי ה׳, התעוררו נא והתאזרו נא בהבחירות אל הכנסיי הגדולה, לבחור אנשים יראים ושלימים עם ה׳ ותורתו, אשר דעתם ולבם נתונים ומסורים אל אמתתה של הו ורה והיהדות, ואשר כח בהם לעמוד בפרץ, להרים – בעזרתו ית׳ – דגל התורה והיראה.

ובאשר לדאבוני אחינו היראים מצוינים בהתרשלות בכל ענין כללי ע״כ הנני מן המודיעים ולפני ולפנים, שכל אשר יתרשל בענין הזה, עבירה היא בידו, וכל אשר היכולת בידו לפעול ולהרבות אישים אל הרשימה הנבחרת הטובה, מחויב הוא בדבר, חובת מצוה וחובת חובה עליו כלפי שמיא, בשביל ישראל ובשביל התורה, להתאמץ ולהשתדל בכל כחו, כל אחד ואחד שבו הדבר תלוי, הוא יכריע את משקל הכסף, וכל אשר לו הזכות לבחור (היינו מבן כ׳ ומעלה), הוא וכל אשר לו, יבאו אל הבחירות, ויהיו נמנים עם כל חבריהם לדבר מצוה לשם שמים.

התעוררו והתעודדו נא יראי ה׳, להיות לעזרת ה׳ בגבורים, כי השעה צריכה לכך, ואם לא עכשיו אימתי. עליהם לעשות את חובתם לקיום התורה והיהדות, והשי״ת יהי׳ בעזרם ויעשו חיל.

והנני ידיד אמת ליראי ה׳ וחושבי שמו חפץ טובם והצלחתם תכה״י

שלום דובער

אני מבקש להדביק המכתב הזה על כותלי ביהכנ״ס.

תק

ב"ה אור ליום ב' ח' דחנוכה לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידי"נ הרה"ג המפורסם נעלה ונשגב יראת ד' אוצרו
כו' כש"ת מו"ה חיים עוזר גראדזענסקי נרו יאיר ויזרח

אחד"ש רומעכת"ר נ"י.

יקרתו מיום י' כסלו הגיעני, ומפני הימים דהעדר המנוחה פה, אחרתי עד כה, היום ת"ל שבה המנוחה אל מקומה והקולות המפחידים אינם נשמעים עוד. יתן השי"ת שיהי' מנוחה קיימת.

נסיעתי לפעט עכבתי במאסקווא ומפני הש"ק לא יכולתי לחזור לביתי תיכף. ובין כה נעשתה המהומה במאסקווא והוכרחתי להיות שמה איזה ימים, ות"ל שבתי לביתי שלום. והשי"ת ישמור אותנו ואת כל אחב"י בכל מקום שהם מכל צו"צ ונו"מ כו'.

מהבלוק אחדות קבלתי הרשימה שלהם, ובהשקפה כללית ניכר שנעשית רק עפ"י גורל. ובהרבה מהמקומות לא העמידו מהמקומיים, או העמידו אותם בסוף. ומהי"ד הנבחרים דאסיפת מאסקווא מעט אשר נמצא בהרשימה שלהם, אמנם הלא כבר בכל עיר נעשו קאמיטעטין להבחירות, וכבר עשו רשימות שבחרו בעצמם, והבוחרים לפ"ד יסכימו על הרשימה.

רומעכת"ר צדק מאד בדבריו שנחוץ להתעסק בדבר הבחירות, אבל מי יתעסק בזה, אם היתה הביורא שלנו נבנית כמו שחשבנו, היתה היא המתעסקת בזה הן משילוח מאמרים הן בשילוח צירים לעורר בדבר,

---

תק

מהעתקת הגר"י לנדא (אוסף מונדשיין).

חיים עוזר גראדזענסקי: אגרות נוספות אליו — לעיל קפח, ובהנסמן בהערות שם.

העדר המנוחה: מלחמת האחים שהתחילה אז.

נסיעתי לפעט: השוה הערות לרשימה הנ"ל — תצז.

בלוק אחדות: שאיחד את הארגון הבלתי מפלגתי שיסד רבנו, יחד עם הארגונים „נצח ישראל" ו„מסורת וחירות". בלוק זה זכה בכל העת כמעט ברוב קולות בבחירות ל„כנסיה היהודית". ראה גם אגרת שלאח"ז. על האגודות הנ"ל — ראה לעיל אגרת תעג, ובהנסמן בהערות שם.

אבל כאשר נהרס הבנין טרם היותו ממילא אינו נעשה דבר, ערכתי והדפסתי מכתב בדבר הבחירות ושלחתי בכל המקומות, אבל במה נחשב הוא, לידידינו ר״מ ראזנבליום שי׳ אמרתי שישתדל להעריך מאמרים תכופים בדבר הבחירות ולהפיצם, ובכל אלה מסופק אני בפעולתם. אפשר יצאו מאמרים במכה״ע או מגדולי הרבנים יחי׳ נעלם מאתי, אך בד״כ עלינו ליחל רק למעשה ניסים.

ובדבר אסיפת רבנים הכללית, אם כי כשאני לעצמי אינני רואה בה תועלת גדולה [ובפרט] כאשר תהי׳ ע״י קריאה כללית, אך באשר באספת מאסקווא הוחלט שתהי׳ אספה כללית, תובעים אי׳ האספה אפשר תוכל להיות בהזמן שבין הבחירות והנסיעה אל הכנסי׳, והי׳ נכון לפ״ד שיבוא כת״ר יחי׳ בדברים עם רבני מינסק בנידון זה.

ויקבל כת״ר החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונפ״ח מכבדו ומקירו כרום ערכו הנשא.

תקא

ב״ה אור יום ב׳ כ״ג טבת תרע״ח לפ״ק
ראסטוב

כבוד ידידי הרב המפורסם נעלה ונכבד יר״א כו׳ מו״ה
אלי׳ מאיר פייוולזאן נ״י

אחד״ש כת״ר יחי׳.

מכתבו נכון הגיעני, ומפני טרדתי באיזה ענין אחרתי בתשובתי.

בדבר הרשימה מהבלוק כתבתי לידי״נ הגרח״ע נ״י.

ומה נאמר זהו אחד מהדברים היותר גדולים שהיו באספת

מכתב דבר הבחירות: הנ״ל תצט.
רבני מינסק: השוה לעיל אגרת תעא.

תקא

מהעתקת הגר״י לנדא (אוסף מונדשיין).
אלי׳ מאיר פייוולזאן: הרב מקופישאק. נזכר גם לעיל אגרת תפב.
הרשימה מהבלוק: השוה אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

מאסקווא, והייתה ההחלטה להתענין בזה ע"י התיסדות ביורא להפיץ מאמרים ומשלוח צירים וכה"ג, אבל פירוד הדעות [...] מהרס הכל.

כל השתדלותי בדבר האספה הי' כוונתי אולי יעלה בידנו שיהי' כח מאוחד בענינים הכללים. והנה נתערבב הדבר ע"י שההצעה הראשונה שבאה בהאספה, הבלתי אפשרי להסכים עלי' לכן נעשה הפירוד ביותר כמדומה לי. וכ"כ הגיע הדבר שלא זו בלבד שלא עזרו לבנות הביורא ולשכללה עוד השתדלו להרסה, מבלי משים לב להיכן הדברים מגיעים. וכה הולכים כל הענינים בלי סדר ומשטר, מפני העדר האחדות. וכמו"כ דבר הוצאות עתון כשר, דורש התאחדות הכחות ברוח בסופרי' ומבקרי', ובאמת דרוש לזה כסף רב, ומראשית כזאת צריכים לידע אם יהי' דבר של קיימא.

ויקבל החוה"ש מאדה"ש כאוות נפשו וידידו המכבדו כערכו הנעלה.

תקב

[שבט תרע"ח?]

מכתבו נתקבל ש"ק העבר, ואם כי כבר אחרי הבחירות, נצטויתי להשיבו למען הסר לזות שפתים מהרבנים המודיעים, והנני להודיע אשר כנים דבריהם.

והפלא מי יעיז כזאת לדבר סרה על הרבנים המפורסמים, אין זה רק מאלה שמטהרים כל האמצעים למען להגיע למטרת חפצם, אשר כן לא יאתה לעשות,

והשי"ת יעמיד כאחב"י על קרן אמת קרן האורה.

תקב

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין. ומהלשון „נצטויתי להשיבו" נראה שנכתב טופס זה להמזכיר ע"מ שיכתוב בלשון זה, ועד"ז לקמן אגרת תקלח.

לע"ע לא נתברר לנו מתי בדיוק היו הבחירות, ומהאגרות שלפנ"ז נראה שאז עדיין לא היו הבחירות, ושהיו בסמיכות לאח"ז, וא"כ נכתבה האגרת שלפנינו לערך בחדש שבט תרע"ח.

תקג

ב"ה יום ג' כ"ח אדר תרע"ח לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידי"ע הג' המפורסם ווח"ס נכבד יר"א כו'
מו"ה נתן נ"י

אחדשה"ט.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. המצה שמורה עם המכ' הגיעו ת"ל כשורה, ומעומק לבבי אודה לה' אשר לא עזב חסדו מאתנו ונתן לנו את המצוה לקיימה בעזרתו ית', השי"ת יהי' בעזרנו לקיים מצוה זו וכל המצות בשמחה ובטוב לבב, ויאיר נפשנו באור החיים מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא, ונזכה בקרב לביאת מ"צ ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים כו'.

גודל ת"ח לכבודו אשר זכה אתי בדבר הזה, ובזכות זה ישמור השי"ת אותו ואת כב"ב יחיו מכל צו"צ ונו"מ ויחוג את חהמ"צ הבע"ל בדיצה ובכשרות בשמחה ובטוב לבב, ויצליח לו השי"ת בכל ענינין בגו"ר.

חפצי מאד לידע מהנעשה אצלם מהשינוי שהי' במחנם, ואבקשו להודיעני משלומם בטע"ג ובמכ', ובאשר כל זה מוטל בספק, ע"כ אם אפשר הדבר מה טוב שישלחו מכ' ע"י שליח להודיעני מהנעשה אתם, ויעזור השי"ת שיהיו במנוחה בכל פרט.

בפה החרימו כל הבתים, וכולם הבע"ב והשכנים יתנו שכר דירה, וששים פרצ' שייך להם, ומשו"ז עכבנו לע"ע לעשות את הראמאנט. הקופצע אצל המלאצי' נאטריוס כבר נעשה ביאנוואר, ונתתי חמשים אלפים, והמותר ליתן כשיהי' האישור. אם יאשר השטארסי' נאטריוס את הקופצע איני יודע, בהצו הי' שלא לעשות שום קופצעס מעתה,

---

תקג

נדפסה בסה"מ תרע"ח ע' תלט. והוגהה ע"פ גוכתי"ק שבאוסף המכתבים [צילומו לעיל — מבוא ע' 19].
נחן: גוראר'. אגרות נוספות אליו — לעיל רד, ובהנסמן בהערות שם.
מהשינוי שהי' במחנם: בקרעמענטשוק. כנראה הכוונה לכיבוש קרעמענטשוק ע"י אשכנז — השוה ס' הזכרונות לאא"ז ר"מ גורקאוו ע' כט.
ראמאנט: שיפוץ.
הקופצע: שטר הקנין.

העו"ד גו"א בפה אומר שהנאטאריוס יאשר, עתה מייעץ הוא לעשות הראמאנט גם בשביל השמירה כו', ויכול להיות שנתחיל אי"ה הראמאנט אחר ש"ק הבע"ל, ויתן השי"ת שילך הכל כשורה ויהי' בהצלחה.

בליובא' נעשה שערוריות גדולה מהתקרבות האשכנזי', וגם היוקר עלה מאד (פוד לחם ששים ר' ולנו דרוש שני מאות פוד לחדש כן כותב ראי"ק יחי', עתה שמענו שנפל המקח על מ"ה ר' הפוד, וזה עולה ג"כ סכום גדול), ומעות אין אצלם, כי מפה א"א לשלוח ושם אין הפאצט נותנת מעות, ולשלוח ע"י ציר מורה הדבר. וע"י התעוררות ידידינו הר"ז פערסיץ יחי' ויתר ידידינו שם נסע ראי"ק למאסקווא, וקבל ממאסקווא הלוואות בסך ל"ג אלפים (שכבר הי' בע"ח י"ב אלפי' בליובא') והחליטו לנסוע מליובא' משום ב' הטעמים הנ"ל, ובחלופי טע"ג מפה למאסקווא וליובא' כתבתי להם שיעתיקו לקרעמענטשוג, ובדעתי הי' שהתלמידים שבהשיעור יהיו בקרעמנ', ואני חושב אשר ימצאו להם ארוחת ימים, והגדולים נחלוק באיזה עיירות כמו תארקוב (שמבקשים עוד ערך ט"ו) פאלטאווא או תאראל וכדומה, הי' סברה שיעתיקו לפנים

העו"ד גו"א: השוה אגרת שלאח"ז.

ראי"ק: ר' אליעזר קאפלאן מנהל הלשכה.

הר"ז פערסיץ... ראי"ק: בפרטיות יותר מסופר הדבר ברשימת הר"י דזייקאבסאן ע"ה (שנשלח מליובאוויטש לראסטוב להודיע לרבנו את המצב בליובאוויטש, והגיע לראסטוב באור ליום ה' ר"ח ניסן — יומיים לאחר כתיבת אגרת זו): להטבת המצב הכלכלי... נסע הר"ר שילם קוראטין לפ"ב ור' אלעזר קאפלאן לוויטעבסק ונעוועל ואותי שלחו למוסקבה וגם הת' ר' ליב קרסיק ז"ל נסע עמי, יצאנו בליל י"ב אור ליו"ג אדר... סרנו לבית ידידנו ר' ברוך שלום ע"ה כהן... למחר בבוקר [שושן פורים] הלך עמנו ללשכת הגביר ר' זאלקא פערסיץ ע"ה והתחיל לצלצל על הטלפון ובמשך היום נאסף שמונה עשר אלף רו"כ ותפרנו בבגדנו כ"א תשעה אלפים ובאנו לליובאוויטש, גם הר"ש קוראטין בא מפ"ב והר"א קאפלאן בא מוויטבעבסק ונעוועל והביאו ג"כ סכומים מסוימים.

לקרעמענטשוג: השוה לקמן אגרת תקה. ס' הזכרונות לאא"ז ר"מ גורקאוו ע' יח.

תאראל: בארכיון מאדייעווסקי נמצאת אגרת בגוכת"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מ"יום א' וירא פר"ת" בקשר למחלקה שנסתדרה בתאראל:

כבוד ידידי עוז הרה"ג המפורסם נכבד ומרומם וו"ח אי"א
מוהר"א משה שי' מאדיעווסקי
שלום וברכה!

בבוא ידידינו ר"א שי' קאפלאן הרציע מאת אשר פעל ועשה בבוד ידידי לקבוצת התלמידים יחיו מהמוסד תומכי־תמימים יצ"ו הנמצא במחנם. וגודל התענינותי להטבת מצבם ברו"ג. אם כי למותר הוא התודה מצדי בזה. ורק חובתי אקיים ומקרב לבי הנני מגיש תודתי לכת"ר על נועם פעולתו הלזו בה עסק. וגודל הבקשה בהעתיד להתענין בכל הנוגע במעמד ומצב המערכה הלזו. ולעורר הראוים להתעורר לכל דבר טוב ומועיל, אשר יואילו לחזק את המוסד הזה בכל האפשרי. וזכות תוה"ק ולומדי' היקרים תגן עליהם ועלינו להושע בישועה שלמה.

והי' ברכה ושלום כאוות נפשו וידידו עוז
הדו"ש מוקירו ומכבדו ומייחל כי יתמלאו בקשתינו כיאות

יוסף יצחק ש"ס

ראססי׳ כמו בפלך טאמבאוו וכדומה, אבל כבד עלי הדבר שיהיו במקום שאין מכירים כלל, ומי ידאג להם לטובתם, ע״כ החלטנו כנ״ל. אמנם עתה איני יודע אם יוכלו לנסוע דרך קורסק חארקוב ואם יוכלו לכנוס לקרעמנ׳.

תמול הגיעני טע״ג מליובא׳ כאשר אפשר שהמצב נתחלף ממתינים על תשובה (חלק מבני השיעור במספר ל״ב נערי׳ עם הר״י ארש כבר נסעו לאראל) כפה״נ כוונתם על חתימת השלו׳, ואיני יודע אם יש לסמוך ע״ז וימי הפסח הבע״ל ממשמשין ובאין, ולע״ע לא הושבתי להם, והשי״ת יתקננו בעצה טובה ויהי׳ ביכולתנו להתזיק תו״ת כמו שהי׳ ושיהי׳ בהצלחה בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תקד

[אדר תרע״ח?]

צריכים למהר את גו״א בפעולתו כי הבאים באו כעת לשם עוה״פ וכשיבוא לפה ונאמרו להם שבלא מאנדאט כו׳ ימהרו להשיגו, וע״כ צריך להקדים הוא בעזרתו ית׳.

חלק... לאראל: לאח״ז עברו גם הם לקרעמענטשוג.

תקד

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין. ובשוה״ג נרשם ע״י הגר״י ש״ר לנדא: „הפתקא הזאת שלח כ״ק קדה״ק זצוקללה״ה אלי לדפוס „עזרא״, והיא משנת תרע״ח בענין הבית שבנו בעד כ״ק שלא יקחום הבולשביקים, וזה בפעם הב׳ שתקפה יד הבולשביקים באופן זמני״.

את גו״א בפעולתו: השוה אגרת שלפנ״ז: העו״ד גו״א בפה אומר... לעשות הראמאנט.

תקה

ב"ה יום א' י"א ניסן תרע"ח לפ"ק
ראסטוב

כבוד ידי"ע הג' המפורסם וו"ח נכבד יר"א כו'
מו"ה נתן נ"י

אחדשה"ט.

מכתביו צירוף הסך אלף ר' נכון הגיעני, וב"ה אשר הציל אתכם בימי המהפכה – ל"ע –, והשי"ת ישמור אותו ואת כב"ב יחיו מכל צרה וצוקה ומכל צער ונזק ולא יוסיף לדאבה עוד ושום ב"א לא יגע בו לרעה ח"ו, ויהי' במנוחה בכל פרט.

ע"ד קרעמענ' באים ידיעות שונות, ואין להעמיד עליהם שום יסוד, ובכל אופן ישמור אתכם השי"ת שלא יגיע אליהם שום דבר רע ח"ו, ויחזק השי"ת בריאותו ובריאת ב"ב, ויתן לו השי"ת מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל פרט.

מאחיו יחי' קבלתי מכ' מחערסאן ע"י נוסע, מתאר המצב שהי' בו – ל"ע – והוא נורא מאד, והשי"ת ברחמיו הגין עליו. ביום ג' העבר קבלתי מאתו טע"ג שבאלו הימים נוסע לאדעס, שלחתי מכאן טע"ג לחערסאן ולא קבלו, וביום ד' שלחתי לאדעס וקבלו אך כפה"נ נשאר פה, והשי"ת ישמור אותו.

בפה הפקודות התכופות הבאים בתוקף גדול, והשמועות והידיעות שבכל יום מפחדים מאד, ותקותינו להשי"ת והוא ישמור אותנו מכל צו"צ ומכל צעו"נ, ושנהי' במנוחה בכל פרט.

בליל ש"ק ויק"פ נתעורר אצלי – ל"ע – כאב גדול בצד הימיני כמו שהי' באיזה שנים מלפנים בצד השמאל, וע"י הנחת מים רותחים נשקט

תקה

נעתקה מצילום כת"ק.
נתן: גוראראי'. אגרות נוספות אליו — לעיל רד, ובהנסמן בהערות שם.
ע"ד קרעמענ': השוה לעיל אגרת תקג.
מאחיו: ר' שמואל גוראראי'.
בליל ש"ק... כאב: ראה מפתח מאמרי תרע"ח: החודש הזה, רשום בגכתי"ק ממעל למאמר: „ל"נ, מפני הכאב בהצד הימני שנתעורר — ל"ע — בליל ש"ק. והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב.

הכאב, ואח״כ בבקר נתעורר עוד הפעם וע״י התרופה הנ״ל נשקט ת״ל, בס״ה הי׳ הכאב איזה שעות, ומאז עד עתה לא הי׳ יותר, רק לעתים נשמע כאב קל בצד הימין ולפעמים בצד שמאל והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

התלמידים בני השיעור כפה״נ באו כשלושים או יותר, וגם הבחורים כפה״נ באו למחנם, ולפי השמועה נסעו כולם מליובא׳ אם בטע״ג האחרונה יום ה׳ ר״ח ניסן כתבתי להם שיהיו בליובא׳ עד אחר חה״פ הבע״ל, ואז נראה אי״ה. בני שיעור חשבתי שבכל אופן להעתיקם מליובא׳ לקרעמענט׳, רק הגדולים חשבנו אולי יוכל להיות שישארו בליובא׳, לא רציתי להזיזם ממקומם, וכפה״נ נסעו טרם שקבלו הטע״ג הנ״ל, ואי״ה אחר חה״פ נעשה בזה סדר בעזרתו ית׳, ואני כותב בפרטיות לאחיו הרמ״מ יחי׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוג את חהמ״צ הבע״ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו וידי״ע דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

אני מברכו בברכת מז״ט בעד הב״מ של בנו יחי׳, מז״ט, יחזק השי״ת לבו בקיום המצות ובתורה ועבוד״ה ויקבל נחת ועונג מאתו ומכל צאצאיו יחיו בכל פרט ברו״ג.

התלמידים כו׳: השוה לעיל אגרת תקג.

יום ה׳ ר״ח ניסן: באור ליום ה׳ ר״ח ניסן הגיע הר״י דזייקאבטאן לראסטאוו ומסר לרבנו מצב הדברים בליובאוויטש, ושאלתם אם להשאר לחה״פ בליובאוויטש. במוש״ק נכנס ליחידות, וסיפר לו רבנו ע״ד הטע״ג הנזכרת באן, כמסופר כ״ז ברשימתו.

הב״מ של בנו: ר׳ שמרי׳ שיחי׳ מאהי״ק.

תקו

ב״ה אור ליום ד׳ ט״ו מנ״א תרע״ח לפ״ק
סלאוויאנסק

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס ונכבד יר״א כו׳ מו״ה נטע לערנער נ״י

אחדשה״ט.

מכתבו נכון הגיעני. ובדבר הרעזינא ג״א שאלתי מפארמאצעפט וא״ל שהוא שרף היוצא מהאילן. וזאת לא אמר שמערבין בו חול. ואמר שזהו רעזינא האמיתי. ויש ג״כ איסקוסטוונא ונעשית מפסולת הנפט והבטיח לי לעיין בספרים שלהם המדברים בזה.

מ״ש כבודו שאין ע״ז תורת בגד מפני שאינו טווי, הלא כללות הענין שייך בצומח כמו בצמר פשתים או בשאר מינים בשלשה על שלשה או כשאורג בגד בפ״ע כמ״ש הרמב״ם בהל׳ כלים פכ״ב ה״א ופ״א הי״א, וכן צומח שבחי כמש״ש הי״ב, אבל מה שייך זה בשרף של אילן שאין מבינו טווי כלל, והלא נייר שעשוי מן העץ או מעשבים אינו מקבל טומאה כמ״ש הרמב״ם שם פ״ב ה״א.

והנה משום תערובות חול שבו הרי כ״ח שלא נצרף בכבשן ה״ה כלי

תקו

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חט״ז ע׳ קעג.

רעזינא: ראה עוד עד״ז רשימת דברים מהר״י שי׳ לנדא (הוספות לשו״ע אדה״ז קה״ת ([1910] 78) ובכ״מ) סי״א, טהרת מים סנ״א.

פארמאצעפט: = רוקח.

איסקוטוונא: גומי מלאכותית.

מפני שאינו טווי: עד״ז כתב השואל בשו״ת מהרש״ם סי׳ ב׳ ד״ה והנה עוד כתב רו״מ כי בסתימת כו׳. וכן הביא שם סברא זו בשם הגאון מראדזין בסד״ט. אך המהרש״ם פקפק בדבר מהא דהעלה השיבת ציון סימן לט דנייר מקבל טומאה אף שאינו טווי. הובאו בספר טהרת מים שם, — אבל ראה הערה שלאח״ז.

עוד כתב במהרש״ם שם, די״ל דמק״ט אף שאינו טווי, דטווי בעינן דוקא בדבר שאינו ראוי למדרס, משא״כ גומי שעושים ממנו מנעלים. וכתב ע״ז בטהרת מים שם: „על השאלה . . . והרי קי״ל דאין דבר מקבל טומאת מדרס אא״כ יחדו למדרס . . . השיב לי כ״ק אדמו״ר מוהרמ״ש שליט״א מליבאוויץ, דכיון שיש שעושים סתימה של רובער בשולי המקוה ודורסים עלי׳ הרי הוא כמעשה למדרס״.

הרמב״ם שם פ״ב ה״א: כנראה ר״ל דמטעם דאינו טווי אין לטהרן, אך מ״מ יש לטהרן מטעם שעשויין מן העץ — כמו נייר דפ״ב ה״א (ואולי חסר כאן כמה תיבות). ומ״ש בשו״ת מהרש״ם (הובא בהערה שלפנ״ז) מאלו הסוברים דנייר מקבל טומאה, הרי זהו דוקא בנייר העשוי מבלאי בגדים, ולא בהעשויים מהעץ דמפורש ברמב״ם להיתר, כמפורש בדבריהם (נסמנו בפתחי תשובה סי׳ קצ סקי״ח). גם בטהרת מים שם הוכיח מדין זפת העשוי משרף היוצא מעץ ואינו מקבל טומאה.

אדמה ואינו מק״ט כמ״ש במשנה דסף״ד דכלים והרמב״ם שם רפט״ו. ומה שיש לעיין בזה לפ״ד הוא כי השרף והחול ודאי מתבשלים ונרתחים ביותר, אם לא חשיב זה כמצרף בכבשן. ודוגמא לזה בכלי זכוכית שמק״ט מדרבנן משום דתחלת ברייתן מן החול שוינהו רבנן ככלי חרס בגמ׳ שבת דס״ו ע״ב, וגם לפי מה שאמרו שם דט״ז ע״א דשוינהו ככלי מתכות, לא הדר בי׳ ממאי דאמר שוינהו רבנן ככ״ח כמ״ש בתוס׳ שם ד״ה אלא, והרי כלי זכוכית לאחר עשייתו אינו שורפין אותו בכבשן, וצ״ל דרתיחתן בתחלה זהו צירופן (מ״מ מק״ט דוקא בגמר מלאכתן שאז נעשים כלים, וגמר מלאכתן הוא רק עשייתן. ולא נחשבו ככלי אדמה נ״ל משום רתיחתן כנ״ל) וא״כ כמו״כ בנ״ד נא׳ שרתיחתן הוא צירופן וה״ה בכלי חרס. אמנם לבד שמ״מ לא דמי לזכוכית שכל תחלת ברייתן הוא מן החול וגם אח״כ נראה כעין חרס, משא״כ ברעזינא דעיקרא הוא השרף ורק שמים בו חול, וצורתו אח״כ אינו כחרס כלל, הנה לבד זאת גם אם שהוא כחרס, פשוטי כלי חרס אינו מק״ט אפי׳ מדרבנן. ואם עשה כלי קבול מרעזינא ודאי מק״ט, שהרי גם העושה כלי קיבול מנייר מק״ט כמ״ש הרמב״ם שם בפ״ב, וע״כ אם הוא במציאותו כנ״ל לכאו׳ אין בזה שום חשש קבלת טומאה.

והנה מש״כ כבודו דפשוטי כלי עץ שמק״ט לדעת הרמב״ם ז״ל הוא דוקא בפשוטי כלי עץ הרחבים וכדעת התוס׳ בסוכה ד״ה, נ״ל שאינו כן שהרי במשנה דפ״ה דמקואות גבי נוטפים שעשאן זוחלים דהרמב״ם מפרש שעושה את הנוטפים לזוחלים כ׳ שם וכבר ידעת שהמקל מק״ט מדרבנן לפי שהוא פשוטי כלי עץ עכ״ל, ובחיבורו בהל׳ מקואות פ״ט הי״ד כ׳ וכל דבר שמק״ט ואפי׳ מד״ס אין מזחילין בו, והיינו להוציא מקל וקנה וכדעת ר״י במשנה. ונר׳ דפשוטי כלי עץ המק״ט לדעת הרמב״ם הוא גם בשלא תקין ושייפו דכן מוכח מהמשנה דפ״ב דכלים מ״ג מקל שעשאו בית יד לקורדום כו׳ ומיירי שלא התקינו לכך וכדמשמע בגמ׳ שבת דמ״ח ע״ב שא׳ התם שלא בשעת מלאכה אדם עשוי לזורקו בין העצים והיינו משום שלא התקינו לכך, וכ״מ מפרש״י שם שכ׳ מקל של עצים בעלמא עכ״ל, וכ׳ הרמב״ם שם בפי׳ המשנה הנ״ל אולם שלא בשעת מלאכה הנה אינו חבור ואם נגע שרץ במקל לא נטמא הקורדום עכ״ל, משמע שהמקל מ״מ נטמא, והר״ש שם כ׳ שעשאו לקורדום לפי שעה וכ׳ כפרש״י בשבת שם, אך להרמב״ם שם משמע שמק״ט ולא משום שהוא יד לקורדום כמש״ש כי איננו ידו, ורק חתיכת עץ שאין לו צורה כלל אינו מק״ט וכמ״ש בפ״ה מה׳ כלים כלי עץ שאין עליו צורת כלי כו׳, ואפשר דשם הכונה לענין טומאה דאורייתא. והנה

במשנה דס"פ י"ז דכלים כ' הרמב"ם ודע שהקנה בכללן קודם שיעשו בו דבר מזה לא יטמא אפי' מדרבנן לפי שאינה כלי עכ"ל נר' הכונה דהיינו עד שלא חתכו (לא עד שלא נטל מתוכו המוח הלבן), שאז הוא כמו שאין עליו צורה כלל. ובחבורו בפ"ב דכלים ה"ד כ' ואם לא נחתכה לקבלה ה"ה כפשוטי כלי עץ, הרי גם כשלא נטל מתוכו המוח הלבן ה"ה כפשוטי כלי עץ (ומ"ש בתוס' דסוכה, אפשר דדעת התוס' דלא גזרו בפשוטי כלי עץ רק כאלו שיש בהם גם טומאה דאורייתא, והיינו בדפים שיש במינם טומאת מדרס באותן שרחבים כ"כ שראויים למדרס וגזרו גם באינם רחבים כ"כ, ולפי"ז מה שאמרו ב"ב דס"ו ע"א שאני פשוטי כלי עץ דמדרבנן (דמשם מקור דין זה דפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה לדעת הסוברים כן והוא גם דעת התוס' שם) הוא דוקא כמו בדף של נחתומין שהוא רחב, אך גם במקל יש טומאה דאורייתא כשיש לו בית קבול ואין אצלי גמ' סוכה וב"ב לעיין בהם).

אך כ"ז לדעת הרמב"ם ולדידי' הרי במקוה א"צ הוי' בטהרה ולהרא"ש שצריכים הוי' בטהרה הרי סובר שזהו רק בהבאת המים לא במניעת יציאת המים (ועלה בדעתי דהנה גבי צמיד פתיל כ' הרמב"ם בפכ"א מה' ט"מ ה"א ונסרים של עץ שהן פשוטים ואינם כלים, הרי שגם המק"ט מדרבנן מועיל בדבר שהוא דאורייתא, ולהיות דהוי' בטהרה הוא מדאורייתא גם אם הי' סובר הרמב"ם שצריכים הוי' בטהרה לא הי' פוסל פשוטי עץ, וכמו"כ לדעת הסוברים שצריכים הוי' בטהרה. ולפמ"ש בשו"ת צ"צ כמדומה בסי' קס"ד שגם הר"ש סובר דפשוטי כלי עץ מק"ט מדרבנן שכ' בהמשנה דפט"ו דכלים גבי דף של נחתומים להאוקימתא ב"ב שם שהוא בדף של מתכת כו', היינו אף בדף של מתכת, ומ"מ אינו פוסל בענין הוי' בטהרה, ולכן כל הדיבור בענין הוי' בטהרה הוא בסילון של מתכות דפשוטיהן מק"ט מדאורייתא וזה רק סברה וצ"ע). ובכל תפוצות ישראל נהגו לסתום במגופת עץ, וכדומה שלא נמצא בשום מקום השקו"ט בזה משום פשוטי כלי עץ לדעת הרמב"ם ז"ל.

ולמעשה הנה לכאו' בסתימא של רעזינא אין שום חשש כנ"ל רק שזה דבר חדש ואין אנו יודעין בבירור מה היא מציאותה, (וכמדומה שאין להשיג מגופה גדולה כדרוש לענייננו) וע"כ להשתדל בזה איני יודע אם כדאי הדבר, ונעשה כמו שעושין מעולם בכל ערי ישראל במגופה של עץ ועם פאקוליע.

אין אצלי גמ': לרגלי בריאותו שהה אז במעינות הרפואה שבסלאוויאנסק.
בסי' קס"ד: ראה שו"ת צ"צ סי' קעו ח"א סט"ו. וראה הערה שלפנ"ז.

תקז

[תרע"ח?]

א) אם ישאיל לנו הפלאטין, ובדבר השער אם יהי' שלהם.

ב) אם נמצאים אצלו גם אותיות.

ג) אפשר יודע אי' אפשר להשיג אותיות עברים גם נקודות.

ד) עצתו איך יותר טוב אם להדפיס סידור כמו תפלת כל פה או קונט'.

ה) איזה מסכתות נדרשות ביותר ללמוד נערים.

ו) כמה פוד אותיות מוכרח אל הדפוס שיהי' ביכולת להדפיס סידורים גמרות כנ"ל איזה פלאטין, היינו מאיזה סידורים חומשים גמרות.

תקח

[אור ליום ג' ז"ך שבט עטר"ת ראסטוב דאן]

א) באיזה שעה התחיל לקצור החיטים של שמורה אם לאחר שכבר עלה הטל בבירור.

ב) ויא האט ער גידראסן עם רייע הנק' סירא מאַלאָט, אדער ער האט גיטריקנט מקודם.

ג) ויא האט ער גיטריקנט בטח על חום השמש בשבלים או בעמרים, עומדים או מונחים על הארץ. אם לא עבר עליהם לינת לילה ע"פ השדה.

תקז

מהעתקה שבאוסף מונדשיין. ומתוכנה נראה שנכתבה בקשר להדפסת ה"ראסטאווער סידור" שהוא נדפס מהסידור "תפלת כל פה" שלפנ"ז, בתיקונים והוספות. והשוה לעיל — תצז, ובהנסמן בהערות שם.

תקח

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין, ובשוה"ג נרשם (שהיא נכתבה) "אור ליום ג' ז"ך שבט עטר"ת ראסטוב דאן".

ד) אם דש אותם סירא מאלאט מסת' האט ער אח"כ גיטריקנט החיטים על חום השמש.

ה) אם השק הוא חדש.

ו) מאז עד עתה בטח נשמרים בטוב במקום שלא יגיע להם לחות ח"ו.

תקט

ב"ה יום ד' ח"י תמוז עטר"ת לפ"ק

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם יר"א כו' מו"ה שילי"א נ"י

אחדשה"ט.

ת"ל אנחנו כולנו ב"ה בחו"ש. יותר משנה שהישיבה נעתקה לקרעמענ', ומחדש כסלו נפסק כו', וזה איזה שבועות קבלנו ידיעה מאחר חה"פ שת"ל שלו' להם ולומדים ת"ל.

בקיץ העבר אחר חה"פ קבלתי טע"ג מגיסו יחי' שנשלחה לליובא', כמה יגיעות יגענו לשלוח מעות ולא עלה בידינו, בחורף העבר נתקבל טע"ג מהרש"ג שביכולת לשלוח ע"י זלאטאפאל, ואח"כ לא נסע, או' שהרש"ג כעת בקאנ', אם אך יהי' ביכולתו ישלח לו.

ועתה יכתוב נא כבודו מה נעשה עמדו, איך בריאותו ושלומו, אי' הוא כל משך הזמן ואיך מחייתו, ומה נעשה בהישיבה שלו. צמאה נפשי לידע מכבודו ומכל פרטיו, ואם קבל ידיעות מביתו ומאביו ש"ב הרב יחי'.

תקט

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.

שי'ל"א: שלמה יהודא ליב אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

לקרעמענ': השוה לעיל אגרות תקג. תקה.

מגיסו יחי': הרב מנחם מענדל נאה מירות"ו.

מהרש"ג: מהי"ר שמואל גוראר'.

ומאביו: הי"ר אליעזר שמעון קורנובסקי.

אפשר ביכולתו לנסוע לביתו שלו, והשי״ת ישמור אותו ויצליח לו בכל ענייניו בגו״ר ונזכה לביאת ג״צ בב״א כנפשו ונפש תדרשנו לטובה באה״ר מלונ״ח תכה״י

שד״ב

תקי

[תרע״ה־תר״פ]

הקב״ה הטביע בהאדם להיות מדיני בטבע תולדתו ומשום זה הנה הוא נמשך בדעותיו ובהנהגותיו כפי אותן הדיעות וכפי אותם המנהגים השוררים במקום שהוא דר שם, זאת אומרת אשר האדם הוא מושפע בטבע תולדתו ומטעם זה הנה האדם הוא גם משפיע באותה הסביבה שהוא נמצא בה.

ודבר זה, אם האדם מושפע או משפיע תלוי בגזע יחוסו ובמעמדו ומצבו המוסרי ביחוס עצמו במעלות כשרונותיו והעיקר בכשרון מעשיו.

והנה כל אדם, יהי׳ מי שיהי׳ בהיותו בעירו בין בני משפחתו מכיריו ומיודעיו יש לו מעמד קבוע בנאה ומגונה לפי יחס משפחתו, יחס בני גילו ויחוסו בעצמו, לא כן כאשר האדם נודד ממקומו, הנה במדה ידועה אובד את יחוסו הכללי – ביחוס משפחה – ויחוסו הפרטי ביחוס עצמו, וממילא נפחתה הדרגא של הנאה ומגונה שלו אשר עם זה יורד מצבו המוסרי הכללי ומצבם המוסרי של בני ביתו בפרט, ומה גם כאשר הנדידה ממקום למקום היא הכרחית ובאופן מר אשר אז גורמת נמיכת רוח ודורש התעודדות ואז הנה אין מבררים את יחס הסביבה אשר רבים חללים הפילה ר״ל.

תקי

נדפסה בס׳ השיחות תש״ג ע׳ 32. ולפנ״ז שם:

„איך גיב דא אייך איבער א טייל פון א בריף וואס הוד ב״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע האט געשריבן צו איינעם א גרויסן אידישן גביר פון ווייס־רוסלאנד, פון א עכט אידישער שטאט, וואס איז געווארן א עמיגראנט אין דער ערשטער וועלט־מלחמה און האט זיך באזעצט אין א גרויסער שטאט אין צענטראל רוסלאנד״.

ועפ״ז נכתבה בין השנים תרע״ה — תר״פ.

עליו לזכור אשר מבלי הבט על מצבו הכלכלי אשר ת"ל איתן הוא והשי"ת עזרהו להציל את הונו ורכושו כו' הנה פליט הנהו וגם רוח מצוי בשינוי האויר המוסרי מעיר . . . לעיר . . . תוכל לפעול ירידה ח"ו במעמדו הרוחני בתורה ומצות להיות נמשך אחרי הסביבה שהוא נמצא בה כהיום, ומה גם רוע הפעולה ח"ו אשר תוכל לפעול על בני ביתו יחיו.

ובכגון דא אמרו רז"ל זכור בפה ולא תשכח בלב כי ראשית גוים עמלק כתיב, ראשית הירידה הרוחנית ח"ו להיות ככל הגוים הוא עמלק דכתיב בי' אשר קרך בדרך, עמלק הוא המקרר בדרכי התורה והמצוה (עיין בד"ה להבין ההפרש בין קליפת עמלק לז' ומות).

ובהאי עלמא הרי תחתונים למעלה ועליונים למטה לדאבון לבבנו עולם הפוך הוא, אשר בדורות שלפנים היו עליונים למעלה דעיקר הדיעה בכל עניני ההנהגה הי' בידי הרב שהי' יר"ש באמת ובידי המלמדים, והתחתונים למטה שהבע"ב ידעו שצריכים לשמוע בקול הרב ולדברי המלמדים, אבל עתה הנה התחתונים הבע"ב הם למעלה, הם הם המנהיגים וביניהם עמי הארץ קלי הדעת ונמשכים שלא מדעת אחרי הכופרים ופוקרים והעליונים באמת ביראת שמים, הרבנים והמלמדים, הם למטה.

העשירות, אף כי ברכת ה' היא, אבל עם זה הנה עלולה היא לטמטם את הלב ולפעמים גם את המוח להיות לבבו זחה עליו ורוחו טובה עליו מהצלחתו בגשם וגורמים אטימת המוח מבלי הבן כי ברכת ה' היא תעשיר, ועם זה הנה יש – לא עלינו – עושר שמור לבעליו לרעתו ולרעת בני ביתו.

יזכוור בעצמו ויזכיר את בני ביתו כי פליטים המה, ויבחרו בזהירות מדויקת עם מי מאנשי המקום החדש לבא במגע ההיכרות לבלי יבולע ח"ו וח"ו אותן ההרגשים והרגילות בהידור מצוה והמנהגים במסורת אבות המושרשים בלבו ובלבותם של בני ביתו, ויעזור ויצליח לו השי"ת להיות בעל בעמיו בהנהגה טובה וישרה ברוח ישראל סבא בארחות חיי אבותיו החסידים נ"ע.

תקיא

[תר״פ?]

ב״ה ערב חנוכה

לידידי הרב ר׳ משה נ״י

מכתבו קבלתי ואני שולח לו עוד אלף רו״כ עבור ב׳ חדשים כמתבו. למקומות הסמוכים ביכולתו לשלוח משולח על הישיבה.

גם אני שולח עבורו אלף רו״כ כבקשתו. והשי״ת יעזור לו להיות במנוחה על התו״ע. הסך הנ״ל הוא על ב׳ חדשים.

יודעני מהידוע לו מידידנו הרבנים יחיו הנחוצים לתמיכה, ואשר במנוחתם – בעזרתו ית׳ – יתעסקו בהדרוש מאתם.

ואו״ש מנאי ידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תקיא

אגרת זו ושלאחרי׳ נעתקו מצילום כתי״ק שבארכיון הרב משה אקסילרוד ע״ה.

הר״מ הנ״ל נתקבל לרב בעיר זלאבין בשלהי שנת תרע״ז, והתעסק בה ביסוד חדרים, וא״כ אפשר הי׳ לקבוע תאריך האגרות לאחת מהשנים תרע״ח־תר״ם. אך באותו ארכיון נמצאת גם אגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע אליו מד׳ שבט תרפ״א, ובה כותב: „בדבר התייסדות הישיבה... אשר ייסד או שכבר יסדה... מאד נהניתי מהחדרים שיסד כי זה כוונת כ״ק אאמו״ר הרה״ק, הכ״מ, ורצונו הקדוש״, ומלשון זה נראה שלא עבר עדיין זמן רב מדאי מאת התייסדות החדרים והישיבה, ומסתבר יותר לקובעו לערב חנוכה תר״ם.

הרב ר׳ משה: אקסילראד. רב בזלאבין משנת תרע״ז עד שנת תרפ״ז, שאז נתקבל לרב בעיר סוראז. בארכיון הנ״ל ישנה אגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע אליו מד׳ שבט תרפ״א (אגרת נוספת להנזכרת לעיל) ובה כותב: „מכ״ק אאמו״ר הרה״ק, הכ״מ, שמעתי פעם בדברו אתי אודותך, כי הנך עסקן טוב ומסדר, און דורך עם קאן מען דורך פיהרין א ענין, כי יכול להתעכב על דברי״.

כמחבו: כנראה צ״ל: כמכתבו.

הרבנים יחיו הנחוצים לתמיכה: באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (ד׳ טבת תרפ״ד, להרב משה צבי הירש קלאצקין. נעתק חלקה לעיל בהערות לאגרת תצד):

„אמת הדבר, כי הי׳ להוד כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה קופה מיוחדת לתמיכת רבנים, שובי״ם, ובע״ב שנתמוטטו ממצבם כו׳, ואיש לא הי׳ יודע כמה ולמי שהי׳ עוזר, והוא בכלל אשרי משכיל אל דל״.

תקיב

[חורף תר"פ?]

ב"ה

אחדשה"ט. מכתבו ע"י הבחור משצעדרין קבלתי. ע"י ר"א קאפלאן יחי' שלחתי לו חמשה מאות ר', ועתה אני שולח לו אלף ר', ועל להבא אשלח לו אי"ה בל"נ שלשה מאות ר' לחדש, ואתה חזק ואמץ ותשתדל להחזיק החדרים על להבא, ותשגיח עליהם בעינא פקיחא כי זהו העיקר, והשי"ת יהי' בעזרך ותצליח במלאכתך, ותכתוב לי אדרעס איך לשלוח מעות ע"י פאצט.

תקיג

ב"ה אור יום ב' ח"י אדר פר"ת לפ"ק
ראסטוב

כבוד גיסי יקירי חביבי הרה"ח יחי'
אחותי יקירתי חביבתי תי' בניהם ובנותיהם היקרים
והנחמדים יחיו, כולם יעמדו על הברכה.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. שבוע העברה קבלנו טע"ג מאחותי היקרה תי' מהודעת שלומם ת"ל הטע"ג באה ע"י פאצט ממאסקווא, אימתי יצאה מוויטעפסק לא נודע לנו, ובכ"ז התענגתי מאד אשר ת"ל נודעתי מכם, יעזרנו השי"ת להתבשר בשו"ט זמ"ז.

מפה אינו מקבלים טע"ג, אך מכתבים אומרים שמקבלים.

מבריאותינו ת"ל כולנו ב"ה בחו"ש, צרכי החיים כמובן שהן בדוחק היוקר גדול ומתגבר מזמן לזמן, ומ"מ ת"ל שלא סבלנו ח"ו מחסור

תקיב

נעתקה מצילום כתי"ק, והיא להרב ר' משה אקסילראד, וראה אגרת שלפנ"ז ובהערות שם.

תקיג

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

גיסי'... אחותי: הרה"ח ר' משה ארי' ליב גינזבורג מוויטעפסק, וזוגתו מרת דבורה לאה אחות רבנו.

בהדברים המוכרחים, כה יעזור השי״ת על להבא, ואתם יקיריי מה שלומכם ובריאותכם ואיך אתם חיים, אם יש לכם פרנסה, ואם בהמסחרים הקודמים או איזה ענינים אחרים, ואם בניכם ובנותיכם יחיו כולם בוויטעפסק עמכם יחד, מה שלו׳ בתכם מושקא תי׳ ובתכם שיינא תחי׳ אם יש להם פרנסה, מאד מאד רצוני וחפצי לידע מבריאותכם מכאו״א בפרט ואם אתם חיים חיי מנוחה, והשי״ת יעזור לנו כולנו להיות במנוחה ושלווה השקט ובטח.

מה שלו׳ בני משפחתינו הרב ריי״ל מלאדי נ״י הר״ז מוועליז נ״י אם הוא בויטי׳ או נסע לריגא, ומה שלו׳ הרד״ב רייך נ״י אם יש לו פרנסה, ומה שלו׳ ידי״נ הרב מעדאלי׳, אם לא יכבד הדבר נא לכתוב לי מהנ״ל ומידידנו בכלל.

מאחינו הרמ״מ יחי׳ קבלתי מכתב בתחלת החורף ע״י נוסע, ות״ל שלו׳ לו ולכב״ב יחיו בנסיעתו הי׳ ג׳ חדשים ומחצה ובא ת״ל שלו׳ לביתו ומצא כולם ב״ה בחו״ש. כפה״נ יש לו פרנסה ת״ל, וכותב שבדעתו לנסוע על איזה חדשים לניצצא. בנו ישראל דובער יחי׳ בפה.

מאחותינו חי׳ מושקא תי׳ קבלתי מכתב שבוע העברה מחודש דעקאב, המה בקיוב, ות״ל שלו׳ להם הן בתה לאה תי׳ היתה חולה ר״ל בוואספליעני ליאחקי, בעת כתיבת המכ׳ היתה עדיין בהמחלה, וע״ע בטח נתרפאה בעזרתו ית׳.

השי״ת יעזרנו לשמוע אך טוב זמ״ז ולהתראות בחו״ש ובלב שמח.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם וגיסו ואחי׳ ודודם דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הרי״ל מלאדי: הריי״ל שניאורסאן אב״ד וויטעפסק, באדמו״ר מהריי״ד מלאדי.
הר״ז מוועליז: אודותיו — תולדות לוי יצחק ע׳ 127.
הרד״ב רייך: ראה לעיל אגרת סג, ובהנסמן בהערות שם.
הרב מעדאלי׳: הרב שמרי׳ יהודא ליב מוויטעפסק.
מאחינו הרמ״מ: הי׳ גר בפאריז.
ולכב״ב: אשתו מרת יהודית ובניהם.
ישראל דובער: לאחר פטירת אשת הרמ״מ (מרת בתי׳ בת הרב נחום דובער באדמו״ר מוהריי״צ מאוורוטש) נשארו בניו אצל אמו הרבנית רבקה בליובאוויטש. ולאחר פטירתה — אצל בית רבנו.
חי׳ מושקא: אשת הרה״ח ר׳ משה הכהן הארנשטיין.
בחה לאה: נפטרה בנעוריה, אולי ממחלה זו.

תקיד

[שלהי אדר תר"פ]

קטע מהצוואה שכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ימים מספר קודם הסתלקותו

השי"ת בחסדו חסד חנם יאריך ימי ושנותי וישיבני שלום לביתי ושכבתי עם אבותי כו'...

אני מבקש את ידידינו אנ"ש יחיו להחזיק את הישיבה תומכי־תמימים כאשר החזיקו אותה עד כה. וזכות גדול היא לכל התומכים והמחזיקים אותה, ואין רשות לשום אדם לשנות ח"ו את תוכנה הפנימי. והמנהל הראשי יהי' בני הרב שי', וכל התומכים והמתעסקים והמשתדלי' בהחזקת וטובת הישיבה הרוחני והגשמי, יתברכו במתן שכרה שבצדה, אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, ויזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ועבודה...

בני יחי' תשגיח ותשתדל בדבר הישיבה תומכי תמימים, להאדירה בעזרתו ית', בתכלית כוונתה הפנימית בלימוד דא"ח ובעבודה שבלב כו'. וכאשר כתבתי בקונטרס עץ חיים, ויותר מזה כמדומה שכתבתי לך בא' מהמכתבים שהוא – בעזרתו ית' – החזקת העבודה הפנימיות בזמן הזה, וזאת היא הדרוש מאתה, ובזה צריכים להשתדל, ובוודאי צריכי' ג"כ לימוד הנגלה, לימוד טוב, וכמבו' בקונט' הנ"ל, וכשם שא"א להיות גוף בלא נפש, כך א"א להיות נפש בלא גוף. אך האדם פנימי הוא העיקר, והמקבל עליו עומ"ש יוצא ידי שניהם, וזה וזה יתקיימו בידו, וכאשר יש מהדברי' החיצוני' שיש להם שייכו' אל הפנימיו' כל מה שיכול להיות נוגע אל התוכן הפנימי צריכי' להרחיק לגמרי, ולא ליתן ערך כלל אל החיצוניו' יהי' מה שיהי', ואתה בני יחי' בטוב דעתך ושכלך והעיקר במסירתך אל הכוונה הפנימיות, תדע אי"ה לשקול ולהכריע בזה.

תקיד

קטעים נעתקו באגרת בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שנדפסה ב.חכמי ישראל בעש"ט" ע' ל. ונעתקו משם ב.חנוך לנער" (קה"ת תשי"ט) ע' 51. עוד קטעים שרשם הרה"ח ר' משה דובער ריבקין ז"ל מפי הזכרון .כמעט בלשון רנ"ע בדיוק" נדפסו בספרו אשכבתא דרבי ע' 136. כהנ"ל נעתק בסה"מ תר"פ ע' שלו. ומשם נעתקו ההערות דלקמן [רובם של כ"ק אדמו"ר שליט"א].

בקונטרס עץ חיים: ע' 50 ואילך (הוצ' קה"ת, ברוקלין).

בקונט' הנ"ל: ע' 54 ואילך.

גם תשתדל בדבר קביעות לימוד דא״ח בעיירות, אשר התחלתי לעסוק בזה, ות״ל שנתקבל הענין בטוב. ונתיסד בכמה עיירות לימוד ברבי׳ בדא״ח, ונדברו יראי אלקים איש אל רעהו כו׳. הזמן ההוה הפריע את הכל, ויתן השי״ת שבקרב תשקוט המדינה, ואיש את רעהו ידברו, צריכים לחדש ההשתדלות. כן בדבר התייסדות החדרי׳ בעיירות. השי״ת יעזרני ויזכני להתעסק בדברים האלו אשר זיכני להתחיל בהם, והכל כאשר לכל תשתדל ותתעסק בני יחי׳ בהם. וידידינו אנ״ש שיחיו בטח יסייעו על ידך, והשי״ת יהי׳ בעזרך ותצליח במלאכתך.

בחלק הצוואה לבנו כ״ק אדמו״ר (מהוריי״צ) נ״ע:

... בשנה הראשונה תלמוד בכל יום פ׳ משניות לאחר כל תפלה...

...אני דקדקתי לאמר בכל יום – לבד ש״ק ויו״ט – ט״ז קדישים...

...קדיש וברכו אחר תפלת מעריב בליל ש״ק לא לאמר... בענין הי״א חודש, להפסיק ביום האחרון דחודש הי״א, עד״מ אם היא״צ הוא עשרה בשבט, לאמר קדיש עד ט׳ טבת ועד בכלל...

דקדקתי...קדישים: בגוף הצוואה כתי״ק רנ״ע כאן פלפול ארוך בזה עפ״י נגלה ועפ״י קבלה. ולהעיר מוח״א סב, ב: בזמנא דישראל אתיבו בקול רם אישׁ״ר מברך...רווחין ליה שעתא ופלגות שעתא.

בענין הי״א חודש: בגוף הצוואה כתי״ק רנ״ע יש בענין זה פלפול ארוך אם יום הראשון מחדש הי״ב נחשב ליום מיוחד בפ״ע לאמר בו קדיש אף שאינו מהי״א חודש. וכ׳ שם שאחרי אמו הרבנית נ״ע נהג ואמר קדיש גם ביום עשרה בטבת, ומתחרט הוא ע״ז. ומסיק לנהוג כנ״ל.

עשרה בשבט: יאצ״ט של הרבנית אמו של כ״ק אדנ״ע — בעל הצוואה. — בסיום אמירת הקדיש די״א חדש יש אומרים דמונים מיום הקבורה (לבוש מובא בא״ר סקל״ב, נועם מגדים לבעהמ״ס פרמ״ג. קצשו״ע סכ״ו סי״ז. נהרי אפרסמון חיו״ד סצ״ז).

וי״א שמונים מיום המיתה (סידור יעבץ דיני קדיש אות לט. מטה אפרים שער ד׳ ס״א. שומר ציון הנאמן דף שג שכן נהגו כל תפוצותינו. וראה ילקוט דת ודין ע׳ קיט).

והנה רבנו הזקן פסק (שו״ע או״ח רסע״א) דאומרים קדיש מיום המיתה גם קודם הקבורה, כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ הורה שינהגו היא״צ מיום המיתה אף בשנה הראשונה. ולכמה דעות בדינים אלו תלוי ג״כ דין סיום יא״ח שיהי׳ מיום המיתה.

— ידוע דכ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע נצטער על שהוסיף יום א׳ באמירת קדיש די״א חדשים. — כמדומני קרוב לודאי, שכ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ הסכים אמירת קדיש אחרי אמו נ״ע (נפטרה יג שבט ונקברה טו שבט) בש״ק אחד עשר בטבת. — י״א דכשאומר אפילו יום אחד בי״ב חודש — למנהגנו שאין אומרים אלא י״א חודש — הוי בזיון הנפטר דמחזיקו כרשע, ח״ו. — ולכן נ״ל, דאפילו בן דחיובו אלים ימנה מיום המיתה, ובפרט חתנו ותלמידו, ולכאורה טוב שירד לפני התיבה, דאין בזה זילותא כיון שרואים שאינו אומר קדיש, ויוצא גם לדעה הא׳ עפמש״כ ברמ״א סו״ס שע״ז: יתפלל ויותר מועיל מקדיש כו׳. — וצע״ק שלא נמצא באחרונים פשרה זו. וי״ל הטעם דהרי עד שיגיע למקום אמירת הקדיש מתבזה על ידו בעיני ההמון הנפטר. וק״ל. ואכמ״ל. (ממכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א מיום ט׳ טבת תשי״א). ראה בזה ג״כ בהקדמה לקונטרס פח (ספר המאמרים תשי״א, ע׳ 158).

... הזהר בכבוד אמך ... ולא נצרכה אלא להעדפה בעלמא ...

בחלק הצוואה לזוגתו הרבנית נ"ע:

... אבקשך שבשנה הראשונה תתן צדקה בעד נשמתי בכל יום ב' וה' ובעש"ק ובער"ח. ואם יהי' באפשרכם לחלק הצדקה לעניים באותו היום, מה טוב, ומבקש אני להשתדל בזה ...

בחלק הצוואה הכללית ובו גם בענין הנהגה בכלל, והנהגה וחינוך לילד משנולד בפרט:

... לנהג בקטנותו ע"ד הישן, לא מאדערנע כמו מאטראסקע וכה"ג ...

... כ"ק אאמו"ר נבג"מ זצוקללה"ה זי"ע אמר על בני יחי' ... „ער איז א איידיל קינד מי דארף עם ניט פארגרעבין" והולכנו אותו בכתונת משי פשוט ...

... להזהר שיהי' תמיד בכיסוי ראש. ואחר ימי העטיפה (וויקלען) ליטול ידיו נט"י שחרית. וכשיתחיל לילך ברגליו להלבישו ציצית ...

... עד היותו בר מצוה לא ללמדו שום למודים לבד למוד התורה ...

... וע"ז אני מזהיר בתוקף האזהרה שלא ללמדו שום למוד חיצוני קודם שיהי' י"ג שנה, וגם אז ללמדו רק שידע לכתוב ולקרוא ולא יותר ...

... להשגיח ביותר שלא יקרא בספריהם ספרים החיצונים יהי' איזה שיהי', לא עברי ולא רוסיא ...

... בשנת הי"א או הי"ב יתחיל ... ללמוד עמו תניא ולהשתדל להסביר לו דרכי העבודה ... למותר ... דזה מוכרח ...

... מנוחת נפשי בעלמא דקשוט ...

כל הספרים לבד אותן שאפרט בסמוך אני מוריש לבני יחי' ...

ספרי החסידות שלי שאני מעיין בהם בתמידית אני מחלקם לנכדותי יחיו, כמובן כדי שיתנו לבעליהן ללמוד בהם. לקו"א (תניא), תו"א עם הוספות, לקו"ת, עטרת ראש, אמרי בינה, שער האמונה, שער היחוד, לנכדתי חנה תחי'. באורי זהר, תניא דפוס זיטאמיר, תורת חיים, שער האמונה ושער היחוד כפול, פירוש המלות, קונטרס ההתפעלות,

לנכדתי מושקא תחי׳. סדור זיטאמיר, ב׳ דרך החיים שער התשובה והתפלה ח״א, שער התשובה ח״ב, שערי אורה, לנכדתי שיינדל תחי׳. תו״א דפוס קאפוסט לבני יחי׳, המאמר שמע ישראל לכ״ק אאזמו״ר נבג״מ זצוקללה״ה זי״ע בלשון זשארגאן לכלתי תחי׳, הסדור אשר אני מתפלל בו תמיד והתהלים לזוגתי תחי׳ הסדור שלי עם ההגהות על השערי תפלה לבני יחי׳...

מעות מזומן שנשארו מאתי חלק חמשי לצדקה, מזה מחצה לתו״ת ומחצה לעשות איזה תיקון כללי בליובאוויטש, כפי שימצאו לנכון זוגתי ובני יחיו, רצוני הי׳ מכבר שיהי׳ גדר של מתכות סביב הביה״ק בליובאוויטש, וזהו יקרא דשכבי ויקרא דחיי, אבל איני מחליט בזה, וכאשר ימצאו לנכון זוגתי ובני יחיו כן יעשו, ובלבד שלא יקרא שמי ע״ז...

...חלק ד׳ לנכדותי יחיו לחנה 40% למושקא 30% לשיינדל 30%. יתר המעות לזוגתי תחי׳...

כל הכלים דכסף וזהב וכן כל המעות וכל כלי תשמישי הבית לזוגתי תחי׳, וביכולתה לעשות בהם כרצונה. המטבעות של זהב, והמורה שעות שלי, והחנוכה לאמפען, והטאבאקערקע של זהב אשר עם אמיל, אני מוריש לבני יחי׳, החצר עם הבתים דליובאוויטש השייכים אלי עפ״י צוואת אמי מורתי נ״ע, וחלקי בהבתי חומה בוויטעבסק, והבית חומה עם החצר אשר בראסטאוו שייכים לזוגתי תחי׳, ואחר אריכות ימי׳ לבני יחי׳. הבית והחצר דראסטאוו ברשות זוגתי תחי׳ למשכנם ולמוכרם ולהחליפם, כאדם העושה בתוך שלו...

תקטו

[שלחי אדר תר״פז]

בעסק הלעדער אשר לי אם השותפים עלקינד ודונאשעווסקי הנה אחר אריכות ימי המחצה מהקאפטטאל שלי שיהי׳ בהעסק (אשר עתה עולה לסך ארבעה אלפים רו״כ) יהי׳ שייך לישיבת תומכי תמימים,

---

תקטו

נעתקה מגובתי״ק שבאוסף המכתבים.

ורצוני שיתנהל העסק גם לאחר אריכות ימי וכל הריווח אשר יהי' ברצות ד' על חלקי יהי' שייך לתומכי תמימים, ונשיא האגודה דתומכי תמימים ימַנה משגיח על העסק במקומי, וברשות נשיא האגודה לקבל מחצה הקאפיטאל השייך לתו"ת, ואם העסק יתנהל במחצה השני' (היינו אשר יורשיי יתרצו לעזוב את המחצה השייך להם בהעסק, וגם השותפים יתרצו שאהי' שותף בהנחת מחצה הקאפיטאל הנ"ל) יהי' הריווח שיגיע לחלקי שייך לתו"ת.

תקטז

[שלהי אדר תר"פז]

בע"ה

השי"ת יאריך ימי ושנותי ויחייני בחסדו חסד חנם כו'.

בני יחי' אשר מצוך ומזהירך שלא תעסוק בשום עסק מו"מ גם לא בעניני סרסרות לידידינו ובדיסקאנט וכה"ג לשום פרנסה, כ"ד אביך החפץ שלומך וטובך האמיתי והנצחי.

חי"ק

תדבר דא"ח לפני ידידינו על יסודות נאמנים בדברי אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע, ותשתדל להסביר הדברים לזולתך בטוב טעם ודעת והשי"ת יצליח לך ובטח לא יעזבו אתכם ידידי אבותינו נ"ע זיע"א

אביך חנ"ל

תקטז

מהעתקה שבאוסף מונדשיין, ונזכרת במכתב כללי מזקני אנ"ש, שנשלח לאנ"ש באייר תר"ס, בחתימת "נאום יצחק יואל ראפאלאוויטש החוב"ק קרמנצוג נאום שמואל בר"ז גוראר'" נאום ש' זלמן האוולין" (נעתקה ב"אשכבתא דרבי". וב"המשפיע" ע' שנב).

...את כ"ק בנו הרב שליט"א, בהצעטיל המיוחד אשר לו (אשר מפני ענותנותו של הרב ש' אין לנו רשות להעתיקו בשלימות) הנהו דורש מאתו כדברים האלה, "שידבר דא"ח לפני אנ"ש, ולהסביר להם בטוב טעם ודעת על יסודות נאמנים אשר הנחילנו אבותינו רבותינו הקדושים נ"ע, וכי ימסור א"ע לטובת אנ"ש. ובהנהגת המוסד תומכי תמימים עפ"י הכוונה הפנימי' כו' ובטח לא יעזבו אותו אנ"ש וידידי אבותינו", וכ"ק בנו הרב שליט"א החפץ וזהיר מעודו לקיים ולמלאות רצון אביו הקדוש רבנו נ"ע, נאות לקבל עליו ההנהגה מכל המוסדות, ולדבר דא"ח לפני אנ"ש. וכבר שמענו דבריו הטהורים היוצאים מלב טהור בימי השבתות והימים טובים. נפלאים המה וישרים משמחי נפש, ואין להאריך על הגליון את כל הדברים, ולחכימיא ומביני מדע יספיק הקיצור והרמז...

חסרות תאריך

תקיז

. . . היינו שכל פרק תחזור ב׳ או ג׳ ימים ואח״כ תלמד פרק הב׳. אך שתתבונן בכל ענין מה הוא דורש מעמך. והיו הדברים האלה חקוקים על לוח לבך ויפעלו בך בנפשך לאהבה את ה׳ וליראה אותו.

תקוותי אשר תמלא את מבוקשי כי טובתך האמיתי בזה הנוגע בחיי הנפש ממש. והשי״ת יהי׳ בעזרך שתהי׳ מעובדי ה׳ באמת.

ת״ל בעד החוה״ש השוכן אתנו כולנו. כה יתן לימים הבאים לקראתינו לשלום. אבקשך להודיעני משלומך ובריאותך הטוב ויהי׳ לעונג נפשי.

תקיח

ב״ה

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה אהרן שי׳

מכתבו נכון הגיעני, מ״ש בענין המבואר בלקו״ת שה״ש בד״ה ששים המה מלכות דרוה״ר פ״ג, הנה שם הכוונה דבעודם במקורם אין

תקיז

נעתקה מצילום כת״ק, שהתחלתה חסרה (ובסופה — לא בא על החתום), אך בשוה״ג נרשמה הכתובת:

Ст. Бараны—поле Кіев. Губ.
Мовшу Горнштейну
въ Лучанскаго Сахар. заводъ

וא״כ נכתבה אל גיסו של רבנו — הרה״ח ר׳ משה הארנשטיין. אגרת נוספת אליו — לעיל עא. ההזמנה לנשואיו עם אחות רבנו (בי״ד סיון תרנ״ב) — לעיל נה.
מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תר״נ־תרנ״ה.

תקיח

נעתקה מצילום כת״ק. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תרנ״ה־תר״ס.

בהם התרחבות מצד הביטול וביציאתן והתפשטותן חוץ למקורן שם מתרחבים והוא מצד הפירוד ממקורן כו', וזה בין במדות ובין בבחי' בינה כשנמשכת בבחי' מל' ומתלבשת בבי"ע כו', וז"ש עדן הוא בחי' ח"ע כו' בחי' העלם וביטל בתכלית כו' בבחי' אין כו' והבינה ידוע שהיא בחי' יש גילוי ההשגה במורגש בכלים גמורים וכל השגה הוא בריחוק מן העצם כידוע ולכן ממילא מתרבה בהתפשטות יתירה כו'. וכ"נ ממ"ש בסוף הפרק הזה וז"ל אבל חכ' היא בחי' מעין שהוא אינו בבחי' התפשטות כו' והיינו לפי שהוא אצל המקור ממש כו'. ובכתבי כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נ"ע בהדרוש הנ"ל כ' מפורש דסיבת התפשטות המדות לאחר שנמשכין מהשכל וכן התרחבות הבינה לאחר שנמשכ' מהחכ' הוא מצד הריחוק משרשן [ומקורן] ונעשה בבחי' יש ודבר נפרד כו' והמשל בזה כמו עבד מלך לפני המלך גם שבטל במציאות כאשר יתרחק למדינה אחרת יתפשט שם בהתנשאות יתירה מכפי שררה שלו שמקבל מהתנשאות המלך כי התנשאות הזאת באה בהתפשטות וריבוי גדול מצד עצמו דוקא להיותו בבחי' יש נפרד מהמלך כו'. וזהו [דוקא] לאחר שקיבל העלול מהעילה ונעשה בחי' יש אז מתרבה ישותו יותר אבל בעוד שהעלול מקבל עדיין מהעילה בתחלת יניקתו משרשו ה"ה עדיין בלתי התפשטות כלל וכלל גם שמקבל כל השפע אלא דוקא לאחר שגמר מלקבל ונעשה דבר בפ"ע כו'. וזהו"ע משארז"ל אברהם יצא ממנו כו' והיינו כשהמדות בהתגלות בהתפשטות במורגש כו' כמ"ש במ"א וכידוע בענין נט"י כו'. וכמו"כ יובן למעלה דסיבת בחי' היש הגמור דבריאה נמשך מבחי' הגדלת היש דאצי' בבחי' בינה ומדות שבאים במורגש כו' (אלא דשם הוא עדיין בבחי' יש נאצל כו').

ומ"ש דהתגברות המדות הוא מצד מקורם כן מבואר בכ"מ בענין האבות בחי' חג"ת הן המרכבה להעלות בחי' או"א והוא מצד שרשם בעתיקא כו' כמ"ש בתו"א פ' יתרו. אך אין זה כוונת הדרוש דששים המה מלכות ושם הכוונה כנ"ל.

ובענין הבינה מ"ש שנמשך מבחי' חכ' אין הכוונה [בזה] שהבינה מקורה מהחכ' דבאמת יש לבינה מקור בפ"ע והוא [. . .] או"א במזלא אתכלילא דחכ' שרשה ממזל החי' ונוצר הנק' מזל [. . .] ולכן יש מי שהוא בעל הבנה ואינו בעל השגה ויש מי [שהוא בעל השגה ואינו בעל] הבנה בעצמו כו' והוא מפני שחו"ב יש לכ"א מקור מיוחד כו' וכמ"ש באורך באמ"ב שער הק"ש פנ"ט. ובע"ח שער הכללים פ"ב ובשער הולדת או"א ובשמונה שערי' בשער מאמרי רשב"י ז"ל ד[. . .] ע"ד ודנ"ט

ע״ד, כי שחו״ב נאצלו יחד וכמ״ש באדר״ז ד׳ ר״ץ ע״ב כחדא נפקין וכחדא שריין כו׳ (ולכן זיווגי׳ תדיר כו׳ כמ״ש בשער לידת המוחין פ״א) מפני שאצי׳ שניהם הוא [. . .] כמ״ש בעה״מ שער או״א פ״ד [. . .] קה״י בערך [. . .] לד״ה ואני נתתי לך שכם א׳ בהוס׳ [. . .] בחי׳ מוחין חו״ב כו׳ ובמאו״א אות ו׳ ס״ג כי׳ ושט נק׳ הבינה כו׳ וצ״ע [. . .] וע׳ בבה״ז פ׳ שמות בענין תשורי כו׳ ד״ס ע״א שכ׳ שם וז״ל וכן עד״ז מתרחב אור אבא כו׳ מבחי׳ חכ׳ דא״א כו׳ עכ״ל וצ״ע. ובס׳ הדרת מלך סי׳ קלח בשם הרמ״ז ח״ס ובינה דא״א דאיהו כתר לאו״א. ואפשר דע״י יחוד חיך וגרון נעשו הכתרי׳ מ״מ העיקר הוא בחי׳ בינה. וע׳ במק״מ בפי׳ מאמר הזהר בראשית ד׳ נ׳ ע״ב כד נביע בי גרון כשמאירה חכ׳ דאריך לגרון שהוא בינה דאריך כנודע שמחיך וגרון ניתקנה אימא עכ״ל ובע״ח שער הולדת או״א וזו״ן פ׳ א׳ אי׳ שנזדווגו חיך וגרון דא״א להוציא או״א מסוד הגרון ומשם התחיל הכתר שלהם, והטפה היא בחי׳ ג׳ אותיות יה״ו (שהן ג׳ טיפין שכלולי׳ בכל טפה והם ג׳ קוצין דאות יו״ד וכמ״ש בת״ז תי׳ ס״ט דק״ח ע״ב) דע״ב שנתלבשה ביה״ו דס״ג. ומשם ס״ג יצאו או״א חכ׳ מבחי׳ היו״ד והוא בחי׳ שם אהי׳ במילוי יודי״ן (וידוע דיו״ד הוא בחכ׳ וי״ל דהיינו התגברות בחי׳ כח האב בחי׳ מו״ס כו׳) והבינה מאות ה׳ והוא בחי׳ שם אהי׳ במילוי אלפי״ן כו׳ ונמצא מפורש כנ״ל שהוא ע״י היחוד והולדתן מבחי׳ בינה שם ס״ג שם אהי׳ אלא שזה בימין כו׳ ויובן עפי״ז מ״ש בבה״ז).

היוצא מכל הנ״ל דאו״א כחדא נפקין כו׳, ולכאו׳ בכ״מ מבואר דכשנאצלה החכ׳ הייתה הבינה כלולה בה ואח״כ נאצלה כו׳ וכמ״ש בזוהר ח״א ד׳ ל׳ ע״א דכאשר הבינה הייתה כלולה בחכ׳ גם הבינה נק׳ ראשית כיון דנפק כו׳. ובאדר״ז דר״צ ע״א אי׳ דהאי חכ׳ אתפשט ואפיק מיני׳ בינה כו׳ וכן מבואר בכ״מ [. . .]. אך הענין שדקדק ואמר אתפשט וכן [בבה״ז] הנ״ל אמר [. . .] ובפרד״ס שער מהות והנהגה פי״ז וז״ל שאצילות [הבינה לא הי׳ אלא התפשטות] בעלמא [כי החכ׳] והבינה בבת אחת נאצלו ע״י הכתר וכאשר החכ׳ האצילה הבינה לא הי׳ אלא שנתפשט בעלמא. וז״ש האי חכ׳ אתפשטא כו׳ וז״ש בחד מתקלא אתקלו דו״נ פי׳ בנקודה א׳ נאצלו כו׳ עכ״ל ובס׳ פני מלך בביאור ספרא דצניעותא (הוד מלך) בתחילתו וכ״ה בזוהר הרקיע בפי׳ הס״ד מהאריז״ל כי׳ והאי חכ׳ כו׳ לא אתנהיר אלא בדו״נ דבה הוות בינה בגווה סתימא וכד אתפשט אשתכח ואתגלי מה דהוה סתים והיינו יו״ד דאתפשט להאי גיסא ולהאי גיסא ונעשית ד׳ (במאו״א בע׳ ד׳ סל״ח ד׳ רברבא אימא כו׳ ובאמ״ב כי׳ דד׳ רבתי הוא מלי׳ דתבונה שמלבשת

לתנה"י וי"ל שהוא כמ"ש במאו"א שם ד' זעירא תבונה כו' והוא כמ"ש בע"ח בשעה"כ פי"א דבבינה גופא יש ב' דלתות כו', וי"ל דמה שנק' זעירא הוא לגבי עצם הבינה משא"כ לגבי ז"א בינה בכלל נק' רבתי כו' ועמ"ש בקה"י מע' ד' אות ג' וב') ונמצא מבואר מכל הנ"ל דבחי' חו"ב כחדא נפקין דשניהם נאצלו כא' מבחי' דו"נ דא"א ושוין בקומתן ומדריגתן ולכן זיווגי' תדיר כו' אלא שאופן אצילותן הוא שבתחלה נתגלה בחי' החכ' והבינה כלולה בה בסוד הבן בחכ' וכשנתפשט בחי' חכ' נתגלה הבינה כו'.

וביאור הענין ע"ד החסידות יובן במ"ש במ"א בענין אורך ורוחב דחכ' שהרוחב הוא הברק המבריק דחכ', והאורך הוא מה שיש בכח החכ' להשפיל עצם השכלות הענין ולהלבישו בבחי' הסבר דבינה כו', ועמ"ש באמ"ב בפתח השער פ"ב וג', ובבחי' הרוחב בהכרח יש בו בחי' [החכ'] אחר שהוא גילוי בעצמו, אלא שבחי' הבינה בו בהעלם מאד וע"י האורך שהוא התפשטות החכ' נעשה בחי' בינה כו', ומזה יובן ענין התפשטות הבינה מהתפשטות החכ' כו'. וזה הי' בתחילת אצילותן מהמאציל ב"ה ואח"כ בחי' הבינה מקבלת האור ע"י החכ' וטפת החכ' שנמשכת לבינה יש בה ג"כ בהעלם בחי' הבינה וזהו מה שעפ"י הרוב כל נקודה באה לידי השגה והבנה כו' עמ"ש באמ"ב פנ"ט ופ"ס יעו"ש.

ומה שמסתפק בענין בחי' בינה אם שרשה למעלה מהחכ' בודאי כ"ה דשרש הבינה למעלה כו' ומבואר זה באורך בתו"א פ' לך לך בד"ה ענין אברם שכל הנעלם כו' ובהגהות לשם בתו"א והוספות (לקו"ת החדש) ושם בדרוש הנ"ל בהרחב. ומ"ש בדרוש יפה שעה א' דתרכ"ט שמהות כח ההתבוננות נמשך כו' ממזל מו"ס דא"א. אין הכוונה שם למעלות הבינה כ"א שייך [למ"ש] קודם לזה שמן רדל"א עד בינה המה מקוריים שבהעלם ומן הבינה עד המל' המה מקוריים הגלויים כו'. ובכל הנ"ל מתבארים הענינים שראיתי שמסתפק כ' בהם, והכוונה בהדרוש [דששים דרוה"ר כו'] הוא כנ"ל בתחלת הענין כו'.

ויעזרינו השי"ת להבין דברי [רבותינו הקי' זצוקללה"ה נ"ע על . . .] להבין כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו [וידידו עוז] ד"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תקיט

ב"ה

מוסג"פ מה שנתקבל שבוע העברה (ומפני שלא היו המכתבי' בביתי מפני איזה טעם לא שלחתי לו עד כה) והנה הדבר בעצם הוא מבהיל, וכ"ז מנגד לגמרי להרעיון שחשבנו. אמנם יכול להיות אשר הדברים באותות נאמנים היו מתגברים. אמנם ניכר היטיב אשר הרעיון שחשבנו נחוץ מאד ובהקדם האפשרי. הר"י שי' שלח כזאת גם להרשבו"ח שי' וכוונתו השיתוף בההוצ' ומסופקני אם ירצו להשתתף. ייטיב כ' לשלוח לי המוסג"פ חזרה. אם ירצה הר"י להתראות נחוץ מאד שיהי' כבודו ג"כ. וא"י איך אפשר הדבר. והשי"ת יהי' בעזרינו בכל פרט ופרט.

תקכ

ר' זעליג דארמאן נסע (עפ"ע יום א' העבר) לפ"ב (אני שלחתי על הוצ' נסיעתו ק"ן רו"כ) כוונת נסיעתו הוא להוודע בדבר השתדלות הצ' אודות הרשיון מה שנעשה בזה. והי' המדובר אתו שימסור לכבודו מה שיוודע לו. עפ"ע יהי' אצל כ' איזה פעמים מהנכון לתהות על קנקנו אולי הוא ראוי לישב איזה חדשים בדבר הענינים שלנו. מה שימסור לכ' בדבר הצ' בטח יודיעני כבודו.

תקיט

אגרת זו ושלאחריה נעתקו מצילום כתי"ק, שהי' מונח עם אגרת קטו דלעיל — להי"ר מנחם מאניש מאנעסזאן מפטרבורג, גם מהכתב והתוכן נראה קצת, שנכתבה אל הנ"ל בסמיכות לתקופת האגרת הנ"ל; אף, שבכללות, נכתבו שתיהן ברמז.

מוסג"פ... הר"י: אולי הכוונה להמוסגר במכתב הי"ר ישע' ברלין לרבנו — כנ"ל אגרת קלא.

להשתתף: השוה לעיל אגרת קטו.

תקכ

ראה הערה לאגרת שלפנ"ז.

הצ': – הציונים. השוה לעיל אגרת פו. קכב. ובס' בעולם ששקע (ב. צ. דינור. ע' 87־86) מסופר שהרמ"מ מאנעסזאן נדב סכומים הגונים לקרן מיוחדת, שבה השתמש רבנו ללחום נגד חברת הציונים.

הענינים שלנו: אולי הכוונה להענינים המבוארים באגרת קטו דלעיל. וראה גם לעיל אגרת קלה „ונצרך לנו לכה"פ אחד בפה" [פ"ב].

תקכא

. . . יש מטיפים ממין הנ"ל אשר למען לרמאות את אחינו מעיזים לתלות א"ע באילן גדול הוא ניהו כ"ק אדמו"ר הגדול זצוקללה"ה נ"ע זי"ע מ"ש באגה"ק והפליא והגדיל את מצות הצדקה של אה"ק. אמנם כן יש גם מאחינו השלמים והתמימים שחושבים מ"ש כ"ק אדמו"ר הגדול זצוקללה"ה באגרותיו הק' ליסוד לרעיון הישוב דאה"ק כפי המובנו עתה לעבוד את אדמתה כו'. והנה כל בר דעת יבין אשר אמיתית כוונת רבינו הגדול כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה הוא על העוסקים בתורה באה"ק, אשר זהו ישובה האמיתי והעסק התורה באה"ק הוא בודאי גדול ונעלה מאד מבחו"ל ואוירה דא"י מחכים כמ"ש באגה"ק סי' י"ד המתחיל לעורר את האהבה בענין תמיד עיני ה' אלקיך בה. והרואה יראה שכל מ"ש באגה"ק במעלת אה"ק הוא מצד האורות העליוני' והנפלאים הצפונים בה והוא הנותן כח להאדם להיות עבודתו שמה באופן נעלה והבה ועי"ז נמשכים האורות בגילוי ממש, ומשו"ז צדקת א"י היא גדולה ונפלאה מאד שהיא צדקת ה' ממש כענין עיני ה' אלקיך בה (באגה"ק סי' ד'). וכן ממ"ש ענין זריעת הצדקה באה"ק דהזריעה נקלטת תומ"י בארץ העליונה (ססי' ח') ועי"ז מעוררים החסדים העליונים הצפונים בה (ססי' וא"ו) זה מובן לכל שזהו בצדקה וחסד לשם שמים שעושים עם העוסקים שמה בתורה ועבודה (והגע בעצמך וכי הצדקה וחסד באה"ק עם שאינם ראוים לזה תהי' גדולה יותר מצדקת חו"ל. והראוים המה העובדים את ה' באה"ק. לא העוסקים שמה בעבודת האדמה ולא זהו עיקר ישובה של הארץ – אה"ק – כלל. ועמ"ש בסי' ד"א המתחיל אד"ש כמשפט לאוהבי שמו כו' מ"ש וז"ל שפעולתה וסגולתה להמשיך חיים עליונים כו' לארץ החיים היא שכינת עוזינו כו' ובפרט בהתנדב עם להחיות יושבי ארץ החיים ממש וד"ל עכ"ל. ומובן היטיב במושכל ראשון אשר כל כוונת כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע בהפלאת מעשה הצדקה באה"ק הוא דוקא מה שמחזיקים את העוסקים שמה בתורה ועבודה"ה אשר מעשה הצדקה הוא גדולה ונפלאה עד אין קץ שמקרבת את הגאולה כמש"ש. יה"ר שנזכה לזה בב"א.

תקכא

נעתקה מצילום כת"ק, שהתחלתה חסרה. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תר"ס-תרס"ה. בראש הדף נרשם „נכתב", ר"ל, כנראה, שקטע זה כבר נעתק בתוך אגרת ארוכה יותר, שלע"ע לא הגיעה לידינו.

על העוסקים בתורה: השוה לעיל אגרות קיח. קמז. שמא.

(והגע: סיום המוסגר חסר.

תקכב

לא ידעתי למה פסק בסכינא חריפא שאינו דומה כלל למ״ש בשו״ת צ״צ יו״ד סי׳ יו״ד. אפשר כוונתו מצד הספק אולי אינו סרכה כלל. הרי כ׳ שאין לסמוך ע״ז ומהני רק לענין אע״ג שלא ביחנו כו׳. ובסי׳ ג׳ מחזיק מאד בדעת הפר״ח ופר״ת דבב״פ לא הוי חזקה וסגי בקבלת ד״ח (אף אם הי׳ קבלת ד״ח בפ״א) וכ״נ בסי׳ ד׳ מתוך דבריו שדעתו מסכמת להתיר גם בב״פ. (ואין לי זמן לעיין היטיב אבל לפום ריהטא נר׳ שכן דעתו גם בסי׳ ח׳) רק בסי׳ ה׳ מחמיר הרבה (ובאמת צריכים לידע בענינים אלו על מי הי׳ השאלה בפרט. וכמ״ש בשו״ת שואל ומשיב (אינני זוכר עתה באיזה חלק וסי׳) לענין חזקת שו״ב) וגם משם נ״ל שלא להחמיר בנ״ד ביותר.

תקכג

קו״א מרבינו ז״ל.

אם ראינוהו דו״מ מיד כשנודע לו סגי בקבלת ד״ח בלא תשובה בין בדאיכא חימוד ממון בין בדליכא ח״מ. וגם בפ״ב מועיל קבלת ד״ח אם ראינוהו דו״מ מיד ולא קיבל ד״ח בנתיים (ושאינו ממונה על הציבור ג״כ דינא הכי בב״פ) גם באותו טרפה, ואם לא ראינוהו דו״מ מיד בפ״א בדליכא ח״מ סגי בתשובה במקומו לפי ראות עיני הדיין (ומס׳ צריך גם קבלת ד״ח) ובדאיכא ח״מ אפי׳ בפ״א לא סגי לי׳ בתשובה במקומו אלא שילך למקום שאין מכירין כו׳ (כהפר״ח) ובב״פ נראה דבין איכא ח״מ ובין ליכא צריך תשובה דפז״ב שילך כו׳. וכן אם קיבל ד״ח בנתיים

תקכב

נדפסה בקובץ יגדיל תורה נ״י. (חמ״ה סי״ג) מגוכתי״ק, מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תרס״ה־עת״ר.

מתוכן הדברים נראה דמיירי הכא בשו״ב שיצאה טרפה מתח״י ב״פ, דלדעת הת״ש וב״ח לא מהני בזה דואג ומתאנח וקבלת ד״ח, ולדעת הפר״ח מהני, ולדעת אדה״ז באותה טרפה מהני דו״מ וקבלת ד״ח ובטרפה אחרת סגי קבלת ד״ח לחוד, כמבואר כ״ז בשו״ת צ״צ חיו״ד סי׳ יו״ד. ומ״מ כתב בצ״צ שם, בנידון דמיירי התם שהי׳ רק 5פק טרפה, דמה״ט הקיל דסגי בהעברה אחדש א׳ וקבלת ד״ח, אע״ג שלא ביחנו אותו כ״כ אם ראינוהו דואג ומתאנח.

תקכג

נדפסה בקובץ יגדיל תורה נ״י. (חמ״ה סי״ב) מגוכתי״ק. ואפשר שנרשמה בקשר לכתיבת התשובה שלפנ״ז.

קו״א מרבינו ז״ל: ר״ל — קיצור דינים היוצאים מקו״א רבנו ז״ל הל׳ שחיטה סי׳ ב׳ סק״ה.

אף שראינוהו דו"מ מיד, ובאותה טרפה עצמה אף שלא קיבל ד"ח בנתיים אם לא ראינוהו דו"מ מיד לא סגי בקד"ח. אבל בטרפה אחרת אם לא קיבל ד"ח בנתיים סגי בקד"ח. ומי שאינו ממונה על הציבור בפ"א אף אם אינו דואג ומתאנח די בקד"ח לבד.

תקכד

ב"ה יום ג' מטו"מ

כבוד ידידי ומחו' הנגיד המפורסם וו"ח נכבד י"א כו' מו"ה פייוויש יעקב שי'

מכתבו נכון הגיעני. בדבר חתנו שי' לפ"ד יותר טוב לפניו להיות במקומו מלהיות בערי רוסי'. ויתן השי"ת אשר עסק האווטאמביל' יהי' בהצלחה. ובדבר היער יבוא אתו בקרב לידי גמר טוב. ויצליח לו השי"ת בכל ענינו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו ומחו' דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תקכה

פ"ש ידידי ווח"ס יר"א נ"י מו"ה משה ראזנבלוים יחי'

יודיעני אם נסע ידידנו הר"א יחי' לחאטימסק. גם מה נעשה באוסוועט.

תקכד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תרס"ה־עת"ר.
פייוויש יעקב: חפץ. אגרות נוספות אליו — לעיל קנא, ובהנסמן בהערות שם.

תקכה

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים עת"ר־תרע"ה.
משה ראזנבלום: אגרות נוספות אליו — לעיל תצג, ובהנסמן בהערות שם.
הר"א: כנראה, הרב אהרן תומארקין, שהי' רב בחאטימסק.

תקכו

להאברך המופל' י"א כו' כמר שלום שכנא נ"י

מז"ט בעד הקשורי תנאים שלו למז"ט. יתן השי"ת שיהי' בהצלחה ברו"ג בבחו"מ רויחא ושתהי' בקרב החתונה למז"ט בשטו"מ בכל פרט ברו"ג.

כאוות נפשו וידידו החפץ בטובו והצלחתו

שלום דובער

תקכז

ב"ה

לידידי המומ"פ ווח"ס י"א כו' מו"ה אלחנן שי'

אחדשה"ט. יעשה קביעות ללמוד בכל יום בס' תורת חיים. ויתחיל מתחלתו ולא יניח באמצע איזה דרוש כ"א ללמוד כולו. וטוב לחזור כל דרוש. גם ילמוד בכ"י שיעור משניות עם פי' הרע"ב. והשי"ת יחזיק לבו ומוחו לעבדו ית'. ובעניני ביתו יתן השי"ת שיהי' הכל כשורה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלו"נ תכה"י

שלום דובער

תקכו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים עת"ר־תרע"ה.

תקכז

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים עת"ר־תרע"ה.
אלחנן: מארוזוב. אגרת נוספת אליו — לעיל שפז.
ולא יניח באמצע: כעין זה לעיל אגרת קי.

תקכח

ב"ה

מכתבו מכבר וגם עתה קבלתי, בעסק [הבודניק?] אינו כדאי לפניו לכנוס בזה, והשי"ת יזמין לו איזה פרנסה. ויתן לו השי"ת פרנסה והצלחה בגו"ר. ובדבר הנסיעה אם הדרך בטוחה ביכלתו לנסוע והשי"ת ישמור אותו וייטיב לו הכוה"ח בגו"ר בתוך כו'.

תקכט

ב"ה

הרמ"א סי' שס"ח ס"א וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות כו'. נר' דזהו לדעת המתירים בסי' שס"ד ס"א בהג"ה והאיסור דכאן הוא רק משום כבוד המתים, ולזאת לצורך הקברות מותר. אבל לדעת רבינו ישעי' שם דתלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה (מדאורייתא) ה"ה כאן אסור (מדאורייי').

וצ"ע לדעת ר' ישעי' איך יפרש הא דסנהדרין דמ"ז ע"ב קבריה דרב כו'. וראיתי בהגהות מצפה איתן שם דהיינו בקברות שלהם שהיו כוכין והקרקע לא נחפרה כלל, אבל נחפרה אסור דבכי האי גוונא גם אסור בע"ז, כדאי' בע"ז דנ"ד ע"ב וכמו"כ הוא בקבר כו'. וע' בשלטי הגבורים בפ' נגמר הדין שכ' אמנם בקבר יחיד אפי' תימא דדעת מיי' (היינו מ"ש עפר קבר אינו אסור בהנאה שזה מהגמ' דסנהדרין) כדעת הטור, ולא תרצה לפרש דבריו בקרקע עולם כדפי' ר"י כו', נר' דר"י מפרש הא דסנהדרין שלא נחפרה והיינו כנ"ל, ומפרש בהעפר שהיא בחציבת הקבר שהוא קרקע בתולה דהיינו שלא נחפרה.

תקכח

נעתקה מצילום כת"ק. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים עת"ר-תרע"ה.

תקכט

נדפסה בקובץ יגדיל תורה נ.י. (חל"ו סקל"ט) מצילום כת"ק, והוגהה ע"פ גוכת"ק שבאוסף המכתבים. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים עת"ר-תרע"ה.

ליהנות מהעשבים: השוה לעיל אגרת-קעו: במחנינו הביה"ק עזוב מאד ובע"ח רועין בו.

כדעת הטור: רס"י שס"ד, החולק על רבינו ישעיה, וטובר דתלוש ולבסוף חברו מותר.

נר'... כנ"ל: הוספת רבנו, ור"ל שמלשון זה של הש"ג נראה כנ"ל בשם המצפה איתן.

עוד עלה בדעתי כאשר אצלנו עושין את הקברים בולטין מן הארץ ובפרט כשמתקני׳ את הקברים מביאין עפר ממקום אחר ומוסיפין עליהם אולי הוא כקבר של בנין. ובזה יתורץ מה שתמה הב״ח על הרא״ש והב״י איך שייך עשבים בבנין. ומ״מ צ״ע אם כן הוא דכבד לומר שזה כוונת הרא״ש והב״י בפי׳ דברי הר״ן.

והמרדכי בפ׳ בני העיר ס״ל כר׳ ישעי׳ דבעפר שחפרו אסור.

והש״ג שם חילק בין של רבים לשל יחיד דשל רבים אסור כולו גם הקרקע עולם וכ״ש בנין וחפירה. ונר׳ דדעתו שזה לד״ה ואסור בהנאה מדאורייתא (וצ״ל לפ״ז דגם אילנות אסורים אפי׳ שלא במקום הקברים וכבד להעמיד דברי התוס׳ והרא״ש פ׳ בני העיר דמיירי בשל יחיד. גם קשה לדעתו מאי מסיים בברייתא שם מפני כבוד המתים הרי אסור בהנאה. ודוחק לומר שדעתו דהברייתא קאי בשל יחיד). ולפלא שהפוסקים לא הביאו את הש״ג. ובס׳ לחם יהודא פי׳ ד׳ הרמב״ם באו״א וכתב לאפוקי ממה שהאריך הש״ג. וקשה לדחות בקל דברי הש״ג.

והב״ח כ׳ דעשבים אסור מכל ביה״ק מדרבנן.

והחת״ס סי׳ שכ״ז כ׳ דמ״ש הרמ״א כאן הוא גם לדעת האוסרים משום דגדולין מותרים יעו״ש. וצ״ע דזהו לאביי בסנהדרין שם, אבל לרבא דגמר מע״ז, וע״ז גדולי׳ אסורין כדאי׳ בע״ז דמ״ח לענין אילן ובשו״ע סי׳ קמה. ונר׳ דגם באילן שתחתי׳ ע״ז (דאז הוי האילן משמשי׳) אסור הגידולים. וי״ל דבקבר חמיר, דבע״ז הרי גופה של הע״ז אינו מוסיף דבר בהגידולי׳ משא״כ כו׳, ואפשר דמשו״ז יהי׳ איסור בעשבים יותר משא״ד.

ומצאתי בשו״ת שבו״י (הנדפס מחדש בלעמברג) ח״ג סי׳ צ״ד אבל ליקח עפר הקבר מבנין של מעלה שזורקין עפר הוי תלוש ולבסוף חברו דאסור בהנאה עכ״ל. ומסיק להתיר ליקח לחולי הקדחת ר״ל מהקרקע היינו מהצדדים לא מעפר החפירה.

ואם כנים דברי לחלק בין אם שוה לקרקע או בולט כנ״ל הי׳ אפשר

הב״ח: סי׳ שסח, הקשה על הרא״ש והב״י (בדברי הר״ן), שכתבו שעשבים שע״ג הקבר אסור בהנאה, ובודאי מיירי בעשבים שע״ג בנין (שהרי ס״ל שתלוש ולבסוף חברו מותר, דלא כר׳ ישעי׳), וא״כ איך שייך עשבים בבנין, ולפי הנ״ל, שעפר שהביאו ממקום אחר יש לו דין בנין, יתורץ שפיר.

בפ׳ בני העיר: מגילה כט, א.

בס׳ לחם יהודא: מהר״י עייאש, על הרמב״ם פי״ד מהל׳ אבל הי״ג.

להשוות בזה כמה סבוכים בענין זה בגמ׳ ובד׳ פוסקים הראשונים והאחרונים.

תקל

ב״ה יום ג׳

בני יקירי חביבי יחי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

תקנה בשביל האופראוולאיושצע איזה דבר בעד ערך ט״ו־כ׳ רו״כ.

מידידינו הרש״ג יחי׳ אין לי ידיעה אם קבל הטע״ג.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ואביך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

באה״ר הנני פב״ש אחי יקירי חביבי יחי׳.

* * *

מיין הייסגעליבטער קינד יחי׳

זיי הערצליך פיעל מאהל בעגרוסט פון אונז אלע, און זיי רעכט בעגליקט פון ג׳ לאי״ט [. . .].

דיין דיך ליבענדע מ׳

ש״ש

תקל

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. מהניר ומהכתב נראה שנכתבה, לערך, בשנים תרד״ע־תרע״ה.
אופראוולאיושצע: מנהל.
הרש״ג: הי״ר שמואל גוראריי.
מיין... ש״ש: מע״ל — מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

תקלא

ב״ה

מכתבו והפעראוואד קבלתי. בפה לא יש גילדראפאט׳ ולפ״ד טוב שתיסע לאדעס. ולפניו טוב לפ״ד שירחץ בנהר והשי״ת ישלח להם רפו״ש ויחזקם ויזכם בזחו״ק.

שבוע העברה כתבתי לו. ויען כתבתי שם העיר לא כמו שנכתבת, יודיעני אם קבל מכתבי.

תקלב

ב״ה

מכ׳ נכון הגיעני, מסת׳ הכאב הוא באברים החיצוני׳ תעשה משיחה מן שני שליש קאראשין ושליש א׳ חלאריע פארעם לערבם יחד (וצריכים להזהר שלא להריח החלאריע פארעם קודם העירוב) און איין רייבן במקום הכאב פעם א׳ ביום. והשי״ת ישלח לה רפו״ש בקרב, ויזמין לו השי״ת בקרב עסק טוב ויתן לו השי״ת פרנסה והצלחה בגו״ר.

תקלג

עפ״ע יהי׳ אצלו א׳ מפאצעפ הלל זארקאווסקי בנו של מחו׳ ר״מ זארקאווסקי ע״ה. הוא הי׳ על משרה אצל סוחר א׳ על הוואלגא.

תקלא

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין. מהכתב נראה שנכתבה, לערך, בין השנים תרע״ה־תר״ם. וכן הוא בכל האגרות שמכאן עד תקמד. ורובם — „צעטליך״ שרשם במשך שהותו ברוסטוב, בין השנים תרע״ו־תר״פ.

פעראוואד: המחאה.

תקלב

נעתקה מגוכת״ק שבאוסף המכתבים.

קאראשין: נפט.

תקלג

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.

ואומר אשר הוא בקי בסחורות הוואלגא והובלתם על הנהרות דשם. ואומר אשר סאקאלאווסקי מכיר אותו. וע"כ אם נצרך לכבודו איש על עסקי הוואלגא, ישאל עליו אצל סאקאלאווסקי, ואם יאמר עליו טוב, כדאי שיקבל אותו בעזרתו ית'.

תקלד

מכתבו נכון הגיעני. בדבר זוגתו תי' כפה"נ הדאק' ברוידא יודע ומכיר אותה, וע"כ צריכים לעשות מה שהוא מייעץ. והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב, ויתן השי"ת לכבודו מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל עניניו בגו"ר בבחו"מ.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידי"ע דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

תקלה

ב"ה

לידידי הרב המפורסם ווח"ס יר"א כו' מו"ה גרשון חן נ"י

אחדשה"ט.

בעת דחקו ר"ל הסכמתי לו לעשות במסחר קצת. ועתה כאשר שמעתי שהרויח ת"ל סך נכון, ויספיק לו לתשלומי החובות וגם לסיוע על להבא, עצתי נאמנה שלא יעסוק עוד במסחר, ויהי' דעתו ולבו נתונים ומסורים אל ענין הרבנות. כי באמת נפשי מרה לי ע"ז שהרבנים פשטו ידיהם במסחר ואי ספרא כו'. וישתדל נא בדבר עסק

תקלד

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

תקלה

צילום כתי"ק נדפס במגדל עז ע' תרכג.

גרשון חן: הי' רב באלכסנדריה (פלך חרסון), ממלא מקום חותנו הרב חיים ליב איטקין, שנפטר בר"ח אדר תרע"א. בסוף ימיו — רבה של שיכון חב"ד ירושלים ת"ו.

החסידות במחנו באיזה אופן שאפשר להיות. והשי״ת יעזור לו ויצליח בגו״ר בבחו״מ.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

תקלו

מכ׳ נתקבל ובדבר שאלתם צריכים להתייעץ להחליט על אתר בהתוועדות יחד עם הר׳ רפאל יחי׳ ועם השו״ב רז״מ יחי׳ וידונו ע״ז בכובד ראש, לא בהפרזה והפלגה על אחד מצדדי הענין, רק יוציאו לאור את החלטת הדבר לאמיתתו בעזרתו ית׳.

תקלז

מכתבו קבלתי, טוב וישר מאד הדבר שתיקן שיהי׳ קצב יהודי כשר והשו״ב צריך לשחוט רק אצל יהודי ומחויב השו״ב להיות נכנע על התיקון הזה שלא יביא לידי תקלה ח״ו. ובטח יעשה את המוטל עליו לשמור ולעשות כנ״ל.

תקלח

נצטותי להשיבו בדבר השידוך שצריכים להוסיף שם לאחת מהם

תקלו

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין. ונכתבה לנעוויל, מענה לשאלת שנים שאוכלים רק משחיטת שו״ב א׳, ונזהרים מלאכול משחיטת שו״ב הב׳, ונגרם ע״ז היזק להישיבה.

תקלז

נדפסה בקובץ יגדיל תורה נ״י. (חמ״ה סי״א) מצילום כת״ק. ומתוכנה נראה שעד או לא הי׳ קצב יהודי כשר בעיר, והשו״ב הי׳ מוכר בשר כשר אצל הקצב המוכר טרפה.

תקלח

חמשת התשובות דלקמן נדפסו ביגדיל תורה (נ״י.) חמ״א ע׳ ר־רא, מתוך צילום כת״ק.
בצילום הנ״ל באות רק התשובות, אך מצורף להן העתקת הרי״ שי׳ לנדא מתוכן השאלות.
נצטויתי להשיבו: נכתבה, כנראה, להמזכיר, ע״מ שיכתוב בלשון הזה. ועד״ז לעיל אגרת תקב.
בדבר השידוך: לשון השאלה שם: לענין כלה וחמותה שנק׳ בשם אחד.
להוסיף שם: ראה פס״ד הצ״צ ריג, ב. שו״ת צ״צ חאהע״ז סי׳ קמג. תשובת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ יגדיל תורה חוב׳ כה סי׳ קנז. וראה גם תשובת אדמו״ר מהרש״ז מקאפוסט, מגדל עז ע׳ תריא.

ושתהי' נק' בפי כל בשני השמות או בשם הנתוסף. ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה ברו"ג.

תקלט

אי' בספרים שכבר תקנו חז"ל את האמור בסבא משפטים.

[ושאל השואל ביאור הדבר, והשיב:]

ביאר התשובה. החשש שבזוהר בדבר נשואי אלמנה, אי' בספרים שחז"ל תקנו הדבר, וע"כ אין חילוק בין אלמנה לגרושה. והשי"ת יזמין לו ענין טוב ומוכשר.

תקמ

אם רב יסכים ע"ז יכולה לעשות השידוך ונכון שידורו בפ"ע. ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה בבחו"מ ברו"ג.

תקמא

אם אחת מהן נקראת בפי כל בשני שמות יכולים לעשות השידוך. ובדבר הענין השני ששואל אין בזה חשש ח"ו. ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה בכל פרט.

תקלט

ראה בהערה לאגרת שלפנ"ז.
אי'... והשיב: זה נוסף ע"פ העתק הנ"ל.
אי' בספרים: לשון השאלה שם: לענין נשואי אלמנה ר"ל.
בסבא דמשפטים: זח"ב קב, א-ב.

תקמ

ראה בהערה לאגרת תקלח דלעיל. והשאלה שם: בדבר ב' אחים אם כדאי שישאו שתי אחיות.
שידורו בפ"ע: ראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 331: „אבי מו"ר ז"ל ודודי הרה"ח ז"ל נשאו שתי אחיות על פי כ"ק אדמו"ר נ"ע, ובציוויו שלא ידורו בעיר אחת".

תקמא

ראה בהערה לאגרת תקלח דלעיל. והשאלה שם: במה לבחור, אם א) בכלה הנק' רחל ושמה כשם אם החתן ב) או בחלוצה ר"ל.
הענין השני: ראה שו"ת צ"צ חאהע"ז סי' שיט.

תקמב

בנו יחי׳ אינו רשאי להחמיר על עצמו בהנוגע לו לבריאותו. וצריך לשתות חלב (שעה א׳ אחר בשר מותר לחולה לשתות אם סילק ובירך) ולאכול מאכלים טובים. והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

תקמג

ב״ה

מכ׳ נתקבל. וצריך לקבל הרבנות דהאמלי׳ קטנה ויקח גם את ב״ב אתו. ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה ברו״ג. ובטח יעזור לו חותנו יחי׳ שיהי׳ באפשרו להתיישב שם. והשי״ת יצליח לו בכל פרט.

תקמד

כבוד ידידיי קהל עדת ביעלאגראד נגידים ווח״ס ונכבדי יר״א ד׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט. מכ׳ נכון הגיעני. וראוי ונכון שיקבלו לרב את ידידינו מבחר תלמידנו הר״ר שמואל נאטקין מקראסלאווא ובעזרתו ית׳ יפיקו רצון מאתו בכל פרט. ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה ברו״ג.

תקמב

ראה בהערה לאגרת תקלח דלעיל. והשאלה שם: חולה ששוחרר מעבוה״צ מרוב מחלתו. אם סילק ובירך: ראה טוש״ע חיו״ד רס״י פט, ובהגהת רמ״א שם.

תקמג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. והיא אל הרב שמואל ליב לעווין מפאריטש. אגרת נוספת אליו — לעיל תיז.

חותנו: ה״ר מאיר שמחה חן.

תקמד

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

תקמה

כבוד ידידי נגידים ווח״ס ונכבדים יר״א כו׳ בק״ק ניקאלאייעוו ה׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט.

קבלתי מכתב בדבר הפראגראמע בהחדר הכולל שאתם מיסדים, איזה פראגראמע דרוש לכם, כאשר העיר ה׳ את רוחכם לעשות הטוב והישר בעיני ה׳ ללמד את הילדים ע״ד הישן המוסכם מגדולי הראשונים ע״ה, צריך להיות החדר ע״ד הישן בלי שום שינוי אפילו כקוש״י, בלימוד החדרים וביותר בהתחלת הלימוד, הנה לבד הידיעה, עיקר גדול הוא השרשת האמונה והיראה וקדושת התורה הבאה בדרך ממילא מהלימוד, וכל שינוי והתחדשות דבר עושה גרעון בזה ולא ניתן הדבר להשערת בנ״א, יש בזה דברים שהבריות מדמים שהן דברים שאין להם ערך, והרים גדולים תלוים בהם, ודבר שפתיים אך למחסור ולגרעון גדול הוא.

אם תחנכו ותגדלו את בניכם כדרך שהתחנכתם והתגדלתם אתם יהיו אי״ה בניכם כמוכם, ויתן השי״ת שהאבות והבנים יחדיו יהיו תמים אל הכוונה האמיתית וחפץ הש״י יצליח בידכם להשריש בהילדים האמונה הקדושה ויראה הטהורה ויגדיל תורה ויאדיר.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם ויד״ע דו״ש מלונח״פ תכה״י חפץ הצלחתכם בגו״ר.

תקמו

אחדשה״ט ראיתי על כבודו טלית מאנשין ואני שמעתי מכ״ק

תקמה

מהעתקה שבאוסף מונדשיין.

החדר... ע״ד הישן: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם.

תקמו

נדפסה ביגדיל תורה (ירושלים) גליון יא ע׳ 7. בשמועות וספורים ח״א (הוצ׳ חדשה ע׳ עט) מספר ע״ד אגרת זו: ״במוסקוה היה משפיע שכ״ק הרש״ב שלחו לשם בתור משפיע ורב של החסידים ואנ״ש, הרב ר׳ אהרן בעלינקי מבובריויסק (פעם אמר עליו הרש״ב א גישמאקער איד) ר׳ אהרן הי״ נוסע לליובאוויטש לעתים קרובות, פעם כשחזר מליובאוויטש קיבל מכתב מהאדמו״ר נ״ע ובו היה כתוב...״

ע״ד תפקידו של הר״א במאסקווא — ראה גם לעיל אגרת רי.

טלית מאנשין: ראה מה שהעיר וציין בזה ר״י שי׳ מונדשיין ביגדיל תורה (ירושלים) גליון יד ע׳ 101.

אדמו״ר זצוקללה״ה נ״ע בפ״א בחגה״ס שנכנסו אליו הרבה אנשים אחר התפלה לברכו בברכת יו״ט, ובתוך הדברים אמר שהי׳ מכריך את אתרוגי קורפו בהמאשינע טליתים והי׳ משליכם באש. ולזאת מהראוי ונכון להפשיטו ואמר עוד (כמדומה בשם רבינו נ״ע) ומה שהרב מבא״ד זצ״ל בירך דוקא על אתרוג קורפו. הנה בשבילו נפל גרעין מאתרוג וצמח אילן ואתרוג והוא שבא לידו. והביא ראי׳ לזה שהרב המגיד ממעזריטש ז״ל הי׳ ירא מרעם ולא שמע רעם מעולם.

תקמז

למסור להתלמידים שי׳ קיין ליידיק גייער דארפמען ניט, ויתקנו עניניהם בכל הפרטים כפי סדרי הישיבה ותוכנה בלימוד ובעבודה מיט זיך אשר זהו עיקר כוונתי בהתיסדות הישיבה להעמיד בעזה״י בעלי עבודה ולא מתרשלים הולכי בטל. ובעלי אונאה זיך, און מען מיינט אז דאס איז עבודה, והשי״ת ירחמנו בגשמיות וברוחניות.

תקמח

כפי הידוע מכ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע היו מצוים ללמוד בע״פ איזה מס׳ משניות ולחזור בכ״י, ובצ״צ אה״ע בהתשו׳

אתרוגי קורפו: השוה לעיל אגרת כז בסופה, ובהנסמן בהערות שם. ולעיל אגרת מ: „ואני שמעתי מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע ז״ע דברים קשים מאד עליהם״.

תקמז

נדפסה בס׳ תומכי תמימים (ע׳ שסא) בתוך אגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, מיו״ד אייר תש״ז. והקדים לפנ״ז שם: „קדש הקדשים הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ... על אחת ההרצאות שהגשתי ברשימת תלמידי התמימים ומצבם בלימוד בנגלה ובדא״ח וקבלת הוראת המשגיחים, וסדר הזמנים ושמירתם, הואיל לכתוב — על הרצאתי — בכי״ק:״.

תקמח

אגרת זו (ושלאחרי״) — ספק אם היא של רבנו. נדפסה בקובץ יגדיל־תורה נ. י׳. (ח״כ ספ״א), ונעתקה שם מהערות הרי״א קלאצקין על גליון שו״ת הצ״צ חאה״ע ס״י יא, שכותב: „בהמכתב שקיבלתי תשובה מכ״ק שליט״א בזה״ל ...״. ואולי כוונתו לכ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע מליובאוויטש. גם הר״ר חיים ש״ לויבערמאן (שלמד בילדותו — משך שנתיים — אצל מוהרי״א הנ״ל) סיפר, שמוהרי״א הנ״ל הי׳ מתכתב לפרקים עם כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע.

מ״מ מאחר שהי׳ יותר קרוב לליאדי (עכ״פ בתחלה), ממנו קיבל שו״ת הצ״צ וכותב עליו האדמו״ר (כמועתק ביגדיל תורה שם הערה 14) — הרי מסתבר שעכ״פ בנוגע לשו״ת שאל אותו דוקא, ועוד. ועכ״פ מידי ספק לא יצא.

בענין בת כהן לישראל רשום בכי"ק עצה ליתן כל ימי חייו ח"י מטבעות לצדקה בכ"י אפי' מטבעות היותר קטנות וכמדומה שכ' שם כמו רבע ק"כ ובודאי הכוונה הא או הא.

תקמט

מודעה רבה

לאחב"י מאמינים בני מאמינים, היות כאשר נמצאים רבים המקילין לעצמן להשחית פאת זקנם במספרים ותולים א"ע במה שהובא בשו"ע ואומרים שעושים זאת עפ"י דין דשו"ע עלינו החיוב להודיע ברבים כי טועים המה כי איסור גמור הוא מדאורייתא כמו שהוכיחו וביררו הרבה גאונים קדמאי ובתראי שעוברים בזה על כמה לאווין, וכמו שהוכיח כ"ק אדמו"ר נבג"מ הצ"צ וגם הגאון החכם חזקי' דיא מודינא בשד"ח מביא כמה גאונים ובראשם הגאון בעל מעשה רוקח, וגם הגאון חיד"א בספרו הגדול ברכי יוסף החליט לאיסור חמור, ע"כ מחויבים אנחנו להודיע לכל אנ"ש אחב"י מאמינים בנ"מ בה' ותורתו שלא יקילו ראש ח"ו באיסור זה ולהיות נבל ברשות התורה. וכאו"א מחויב להודיע לאנשי ביתו האיסור החמור הזה למען לא יהי' שורש שיצמח ממנו פרה ראש ולענה מב"ב וכל הדברים אשר כתבנו שבוע העברה ידעו שכל הדברים אמורים עפ"י דת תוה"ק ומי שיעבור ע"ז ידע שעון הזה תלוי בראשו, והשומע לדברינו אלה יתברך בברכה מרובה בכט"ס.

רשום בכי"ק: כנראה הכוונה לכ"ק אדמו"ר הצ"צ שרשם על גליון כת"י התשובה (והוספה זו בכתי"ק הצ"צ — לא היתה לפני עיני מדפיסי שו"ת הצ"צ).

כל ימי חייו: ראה מ"ש בזה באגרת כ"ק אדמו"ר שליט"א, הנדפסת ביגדיל תורה שם (ספ"ב), הטעם שאין נוהגים כן.

ק"כ: קאפכעס — ראה שו"ת הצ"צ חיו"ד סרכ"ג.

תקמט

נדפסה בקובץ יגדיל תורה נ"י. (חמ"ה סי"ז) מהעתקה.

הוכיח... הצ"צ: בשו"ת שלו חיו"ד סי' צג. וראה מ"ש בדבריו בס' הדרת פנים-זקן ע' רלז-רמב.

בשד"ח: ראה שם ע' רנד-רנו.

בעל מעשה רוקח: ראה שם ע' קעב-קעג.

ברכי יוסף: ראה שם ע' קצה-ר.

כתבנו שבוע העבר: השוה לעיל אגרת קיח.

מפתח שמות אנשים ומקומות

א

אבראמאוו, זושא: II תלג.
אברהם אבינו: II תשמא.
אברהם המלאך: רצ.
אברהם: II תקמה. תשכז.
אברך, לו״י: רא. רמט. רסב.
רא״ג: II תתעח.
אדעס: ז. כ. כא. סא. קלב. קעב. קצז. רט.
רנג. רנד. שג. II תנו. תקצה. תקצו.
תרכב. תתנד. תתצא. תתקכ.
אהרן: II תשכה. תתקח.
אהרנסאן, שלמה אהרן: רצ. II תמ. תקפד (?). תתסט.
אוואראוויטש: II תעו.
אווערבוך, צבי הירש: צא.
אוואטינאוו: רכב.
אויטיעווסקי: II תרעה.
אולמאן: II תסז. תשכח. תשנג. תשסה. תשעג.
אוסאטין: II תקסא.
אוסווטע: II תתקטו.
אוסטרי: רצד. II תרא. תשצו.
רא״ז (נ״ד): II תסא.
אטוואצק: II תלט. תקפח. תקפט. תרנו.
אטלאס, מאיר: II תתמד.
רא״ט: II תשצג.
איבסאן (עו״ד בפ״ב): II תקב. תקה. תקלב. תקלט. תקמג. תקמט. תקנה. תקנט. תקס. תקסג. תקסח. תקסט. תקעא. תקעט. תקפד. תקצ. תקצב. תרח. תרט. תריא. תרמב. תרמג. תרמד. תרמו. תרמח. תרסב. תרסג. תרצו. תשמג.
איטליא: סב. II תרפט.
איטסאן, יצחק גרשון: II תקנא. תרסד.
איטקין, דבורה מלכה: שמג.
איטקין, חיים ליב: II תקז. תתקכא.
איטקין, יואל: שמג.
איטקין, ישראל ארי׳ ליב: שמג. II תצ.
איטקין, שיימן: שמג.
אייגעש, ר״ח: II תקז.
אייזנשטאט: II תתעג. תתעה. תתעז.
אייטדקונען: II תקסט.
איינהארין: קצא.
אירופה: II תשעו.
אלוסטא: תשצז.
אלטהויז, אלי׳ חיים: שצב. תשלח.
אלטהויז, בנימין: שצב.
אלטר, אברהם מרדכי (האדמו״ר מגור): II תיג. תכא. תלט. תקעג. תרטז. תרסט. תשצד.
אליאנסק: II תקעד.
אליכסנדר, זלמן: שיד.
אליכסנדר, חיים משה: ריח. שיד. II תנט. תקל. תקלב. תשמט. תשסה. תשסו. תשעז. תשעח. תתע. תתעח.
אליכסנדר, חנה חי׳ שרה: שמז.
אליכסנדר (פקיד בפ״ב): II תנט. תקב. תקמח. תקמט. תקסה. תרז. תרח. תרמב. תרמג. תרמד. תרסב. תשמג. תשפ. תשצ. תשצה. תשצז (אליכסאנדראוו).
אליעזרוב, אברהם: II תקמד.
אליעזרוב, דובער: שסז.
אליעזרוב, שלמה יהודה ליב (שילי״א): כד. קסד. קעב. רא. ש. שא. שב. שכה. שכו. שלא. שלב. שלח. שמז. שנה. שנו. שנז. שפט. שצ. תג. II תכה. תמ. תנו. תסב. תעג. תעו. תצט. תק. תקט. תקלט. תקמד. תקנ. תקנז. תקסא. תקסב. תקסו. תקצט. תר. תרה. תרט. תריא. תריט. תרכב. תרכג. תרנג. תרסד. תרסה. תשג. תתכו. תתצז.
אלישר, יעקב שאול (חכם באשי): II תנו. תנז.

אלכסנדריה: II תתקכא.
ר׳ אלעזר בן ערך: יח.
ר׳ אלעזר הקליר: יח.
אלקבץ, שלמה: יח.
אֵם: II תקלט. תקסח. תקעג. תרמו.
אמסטרדאם: פו.
אמריקה: קסא. רסג. II תקנד. תרעג. תרצב. תשעו. תשצב. תתכז. תתמח. תתעד.
אנגליה: רצד. שפח. II תשצח. תתפז.
אנזבאכער, דוד: שנט. II תרצ.
אנזבאכער, יאנים: II תקסח.
אנטווערפן: II תנג. תסח.
אנפינאוו: ריז. ריח.
אנתעבי: תנז.
אסטראגשזק: II תתיד. תתטו.
אסתרמאן, שמואל גרונם: קצט. רו. רל. רלא. רנב. רנט. II תשסט. תשעט.
ר״פ: II תנד.
אפרת, דובער: שכט. שלב.
אקינאוו, שמואל: II תרנח. תרצד.
אקסילראד, משה: קסג. רסב. תתק. תתקא.
אקסילראד, נפתלי הרץ: רסב.
אראל: II תתצ.
אראנאוויטש, אנשיל: ריט. רכא. רכד. II תקסב.
ארי׳ ליב חריף: שמג.
ארלאזאראוו, אליעזר: קיב.
ארלאזערוו, יחזקאל: צד. צה. קד.
א״י; אה״ק: ז. ח. נט. סב. סג. סו. סח. פח. פט. קג. קיב. קכז. רא. רט. רפד. רצד. רחצ. שכו. שלב. שלג. שלה. שלז. שלח. שמ. שס. שפה. שצא. תי. II תכג. תכד. תכה. תמח. תנג. תעה. תפב. תקא. תקט. תקמב. תקמג. תקנ. תקסב. תקצח. תר. תרכו. תרלד. תרסז. תרסח. תשו־תשט. תשמ. תשמא. תשצח. תתז. תתנז. תתקיג.
ארש, ר״י: II תתצ.
ארשא: II תקל.
א. ר.: רנב.
אשכנז (אשכנזים): סג. סד. רצד. שה. שפט. תד. II תכב. תכו. תלז. תלה. תנו. תנח. תסה. תקלה. תקמט. תקנו. תקעא. תקפט. תרנב. תרנג. תרנד. תרנז. תרנח. תרנט. תרסא. תרסג. תרסה. תרסח. תרסט. עתר. תרעא. תערב. תרעג. תרצא. תרצב. תרצז־תשב. תשלו. תשפג. תשצו. תתלא. תתפח. תתפט.
אשעראוו, אברהם אלי׳: II תקצח.
ר״א: II תקמג. תשכד. תשע.

ב

באאס: II תקפב. תקפז.
באבינאוויטש: יב. II תסב. תסד. תעז. תקסג.
באבער: II תשכח.
באבראוו: II תתיד. תתטו.
באברויסק: II תשד.
באגראדסק: II תתכז. תתכח.
באד האל (עסטרייך): נה. נו. נז. נח. נט. צ.
באד האמבורג: רנג. רנד.
באד פאסלאו: נז.
באד קרייצנאך: נז.
באדעגערש: סג. סד.
באדען (הרב מב.): II תקפח.
באזיל: II תרטו.
באיערן: II עתר.
באליווקא (נאות דשא הסמוכה לקראסנא): קעד.
באליטער, ירחמיאל: שסט.
באליטער, סעדי׳: שסט.
באמבערגער: נז.
באס, ר״י: תד. II תנג. תס. תסא. תסו.
באסעראבי׳: II תתלט. תתמה.
באקינסיע: II תקלד.
בארנאוויץ: II תעג.
בארדיטשוב: קפט. קצז.
באריסאוו: II תקצ. תשע.
בודאפעסט: II תקסב. תרלב. תרלג. תשכב־תשכז.
בויאן (בן הרב מב.): II תשעז.
בוכארא: קסד. קעב. רסב. רסג. שנז. II תשמה.
בורג: II תרנב.
ביבערפעלד: שנט.

בייבע, ר״מ: II תקמג.
בייליס (עלילת דם): II תקצב. תרמ. תשעג. תשצא.
ביניש מקיסעלהאף: II תתע.
ביכאווסקי, חיים: שלא.
ביעלאגראד: II תתקכד.
ביעלפאל: II תתכח.
ביעשנקאוויץ: II תעח.
ביק, ר״י: II תקז.
בירגער: ס. פח.
בירזוטש: II תתיד. תתטו. תתכז.
בליומבערג: II תרכח.
בלינר, מיכאל (נעוולער; דער אלטער): רנה. II תשסז.
בנימין חיים מלאדי: יח.
בעזפאלאוו, ברוך שלום: II תקנב.
בעזפאלאוו, דובער ניסן: שיח. II תריז.
בעזפאלאוו, יעקב מרדכי: ב. לב. לג. קיג. קנ. ריט. רכא. שג. שיז. שמא. II תטז. תיז. תכ. תנד. תסא. תקפב. תקפז. תרד. תרטז. תרלה. תרסב. תרפט. תרצג. תשו. תשי. תשמ. תשסז. תשפה. תתיב.
בעזפאלאוו, שמואל: לב, שיח.
בעזפאלאוו, שניאור זלמן: שיח. II תרעד.
בעלגיית: רמא.
בעלינקא, אהרן: II תמח. תתקכה.
בערגער: II תקמז. תקנד. תקנז. תקנט. תקסב. תקעא. תרנז. תרעד.
בערנשטיין, רמ״ב : קעו. רכב. שיט. שכ. II תנ. תנה. תסב. תסז. תסח. תרמב. תרמד. תרנה. תרצג. תשפ (א׳ מבניו).
בערנשטיין: II תקנט.
בערעזין: רו.
בקסט, אהרן: II תתטו.
בראדיצקע: רנט.
ברודסקי ל.: II תקז.
ברוידא, ד״ר: II תתקכא.
ברונשטיין, ר״מ: II תקז.
בריטאניק: II תרצד.
ברייער, יצחק: II תרסט.
ברייער, שלמה זלמן: שנט. II תסה. תרנג. תרנו. תרנז. תרנט. תרסא. תרסב. תרסה. תרסו. תרסז. תרסח. תרסט. עתר. תרעג. תרצ. תרצב. תרצג. תרצט. תש. תשל.
ברין: II תרנב.
ברין, שמואל: II תיד. תיח. תכ. תכא.
בריסל: II תשעו. תשעז. תשפ.
בריסק: קצז. תב. II תס. תקמ. תרסט.
ברלין: סד. סח. שנד. שע. שפה. שפט. II תיג. תכב. תכה. תכו. תלח. תלט. תנג. תנט. תסה. תסח. תע. תעא. תעג. תקלג. תקמג. תקמה. תקמז. תקמט. תקפ. תר. תרטו. תרכה. תרנב. תרנג. תרנה. תרסב. עתר. תערב. תשד. תשל. תשצד.
ברלין, ישעי׳: קצו. ריא. רכה. רכו. רמט. רסה. שו. שיג. שכ. שכה. שצ. II תשא. תשמח. תתב. תתד. תתה. תתקיב.
ברלין, ר״ל: II תשמח. תתג.
ברלין, שלמה זלמן: II תכד. תכה. תרטז.
ברעזנאוואטער, ר״י: II תריד.
ברעסלא: II תמח. תקסג.

ג

גאטליב: II תרעא.
גאלדבערג: II תקצ.
גאליאסין, דוד: II תלד. תלה.
גאליציע: שפה. II תרטו. תרעא. תרעג. תרצט. תש.
גאץ, רפאל שלמה: II תתנב. תתע.
גארעלקין, ליפא: II תקצא.
גארפינקל, אלי׳ אהרן (מפ״ב): II תמ. תנג. תנד. תנט. תסו. תסט. תפ. תקיז. תקלז. תשעה. תתמ.
גוטערמאן: תג. II תס.
גווירץ, רב״צ: II תשצט.
גור (ראה גם אלטר): II תרצג.
גוראר׳, האחים (שמואל; נתן; מנחם מענדל): ריא. תד. II תלז. תקנה (א׳ מהם). תקצג. תרד.
גוראר׳, דובער: II תשפ. תשצה. תשצז.
גוראר׳, מנחם מענדל: II תסה. תסח. תע. תקעד. תרד. תתצב.
גוראר׳, מנחם מענדל (בר״ש): II תקפג. תשעג. תשצט.

גוראריי, נתן: ריח. II תלג. תע. תשלח. תשפח. תשצב (?). תתפח. תתצא.
גוראריי נתן (ברי"ש): II תשצז. תתז.
גוראריי, פאליק: II תקמה.
גוראריי, צבי הירש: II תקנד.
גוראריי, שמואל (מקרעמענטשוק): ריח. רסה. שכ. שצ. תד. II תיז. תלג. תלז. תמ. תמא. תמג. תנ. תנג. תנד. תנט. תסב. תסד. תסז. תסט. תע. תצח. תצט. תקב. תקה. תקכח. תקל. תקלא. תקלה. תקלז. תקלח. תקמג. תקמז. תקמח. תקנא. תקנד. תקסט. תקעא. תקעג. תקעד. תקעט. תקפ. תקפא. תקפה. תקפח. תקצב. תרה. תרז. תרח. תריא. תריט. תרכה. תרכו. תרכט. תרלא. תרלח. תרמ. תרמג. תרמד. תרמו. תרמז. תרמח. תרנ. תרנב. תרסא. תרעד. תרעה. תרפט. תרצג. תרצד. תשכג. תשכח. תשלג. תשמג. תשמז. תשסא. תשסב. תשסה. תשעג־תשפט. תשצד־תתז. תתנ. תתע. תתעח. תתצא. תתצז. תתקז. תתקיט.
גוראריי, שמואל (מחאראל): קנט. II תשו. תשט. תשי. תשצב.
גוראריי, שמריי: II תתצב.
גוראריי: II תתפט. תתצ.
גורעוויץ, מרדכי: II תשכג.
גורקאוו, מאיר: II תתיג. תתפח. תתפט.
גזאטסק: II תלב. תרמט.
גינזבורג, אליי שאול: II תתעד.
גינזבורג, אליכסנדר (ברון): II תתכז.
גינזבורג, דבורה לאה: ג. II תתקא.
גינזבורג, דובער: II תקכו.
גינזבורג, דוד (ברון): II תקז. תקיט. תקכ. תקכד. תקכח. תקכט. תקל. תקלב. תקלח. תקלט. תקמ. תקמו. תקמז. תקנד. תקנז. תרנז.
גינזבורג (משפחת הבארון דוד): II תקמז. תקנט.
גינזבורג, הענריך: II תרמט.
גינזבורג, יוסף (ברון): קצב.
גינזבורג י. ל.: II תשכג.
גינזבורג, מושקא (בת הרמא"ל): II תתקב.
גינזבורג, משה אריי ליב: ג. II תקכו. תשצה. תשצו. תתע. תתקא.
גינזבורג, נפתלי הרץ (ברון): קצ. קצב. קצג. רסה. שיג.
גינזבורג, ר"נ: II תרח. תרכב.
גינזבורג, שיינא (בת הרמא"ל): II תתקב.
גינזבורג: II תקו. תרל. תרלד.
גיני: II תריט.
גירשעוויץ ראיי: II תקז.
גלבשטיין, משה מעשיל: II תריג.
גלוסקין, מנחם מענדל: II תתסז. תתסט.
גנעסין, יהושע נתן (מפאטשאפ): שמג.
געגאווע (יאנעווע): סב. סג. סד. קיב. שנג. II תרטו.
גראדזענסקי, חיים עוזר (מווילנא): רלח. רמז. שדמ. תב. II תיד. תכז. תכח. תעג. תעט. תקז. תקיד. תקטו. תקכא. תרנט. תרסט. תרחצ. תשצ. תתטו. תתכז. תתלב. תתלג. תתלח. תתלט. תתמד. תתעז. תתנ־תתנד. תתנח. תתס. תתסג. תתסז. תתסט־תתעה. תתפה. תתפו.
גראדזענסקי, יעקב מאיר ממינסק: שה.
גראסמאן, אשר (שו"ב מניקאלייעב): יג. ל. קיג. קמה. קמו. קס. קעה. ריד. ריט. רכא. רנא. שצב.
גראי: II תקלז.
גרוזיי: II תתיג.
גרוזנבערג: II תקצב. תשעג. תשעד. תשעה. תתנח (?).
גרויבארט, ריי"ב: II תקז.
גרויבארט, י. ל.: II תכב. תתטו. תתכז. תתמא.
גרינבערג (ראש הקהל דסלאוויאנסק): II תתכו.
גרינפרעס, דובער: שע. II תשסט. תתיב.
גרינפרעס, יחזקאל: שמח. שע. II תריד.
גרליק, ירוחם: II תשסד.
גרעץ: רצז.
גרשון: II תנח.
גרשון דובער מפאהר: קעג. קעז. רכט. II תתיג.

ד

דאהוד (חצר): שפט. II תעב. תרא. תריט.
דובבעלין: II תפ. תשב.
דובער (הרב המגיד ממעזריטש): כג. קצז. רצ. תה. II תתקכו.
דובער (כ״ק אדמו״ר האמצעי): ב. יח. כ. כג. קסא. קסד. קעה. קצז. רצ. שכו. II תכט. תס. תקנז. תרכח. תרכט. תרל. תשטז. תשנח.
דובער מקאליסק: כד. ל.
דובראוונא: קצג. רלח. רמא. II תתי.
דובראוונסקי, יעקב: II תשע.
דווינסק (דענאנבורג): רד.
דוליצקא, נפתלי הערץ: II תרס. תשכג.
דוליצקא, שיינא ברכה: II תרס. תשכג.
דוליצקי, שמואל אבא: II תקנב. תרעד.
דונאשעווסקי: II תתקו.
דזייקאבסאן, ישראל: II תפט. תצא. תקסג. תקעב. תרנז. תשיא. תשלא. תשפא. תשצו. תתפט.
דיטל: נז.
דענים, ביניש: II תתע.
דענישאווקי (דאציש): II תעח. תפ. תקלג. תשמה.
דעסלער, ראובן: II תתע.

ה

האדיענץ: II תקלז. תקלט.
האדין, מנחם מענדל: II תרלג.
האדיץ: קכח. קכט. קס. קסא. קסב. II תרג. תרד. תריג. תריד. תרנה. תשלח.
האוולין, שלמה זלמן: שפט. II תעו. תק. תקצג. תקצד. תקצה. תקצח. תקצט. תרה. תרז. תריט. תרכה. תשנט. תתקז.
האלאנד: ה.
האמבורג: II תקלה. תרסח. עתר. תשכח. תשל. תשעג.
האמיל: שמג.
האמל״ קטנה: II תתקכה.
האפט, ארי׳ ליב: שטז.
האראדישץ: דש. שנ. שסט. II תקצג.
הארנשטיין, אברהם: II תתסט.
הארנשטיין, זלמן שאול: קס.
הארנשטיין, חי׳ מושקא: ג. קנט. קפה. תה. II תקנח (?). תתקב. תתקח.
הארנשטיין, לאה: II תתקב.
הארנשטיין, משה: ג. קס. קפה. קצו. רסז. תה. II תתקב. תתקח.
הארנשטיין, שרה: II תשמט.
הארנשטיין: II תרמח.
הארעוויץ: II תרסז.
הויזמאן, שמעון: שפח. שצ. תד. תי. II תסב. תעב. תק. תקלט. תקמד. תקנ. תקנא. תקצו. תקצט. תרא. תריא. תריט.
הונגרי׳ (אונגארן): II תרסח. תרסט. תערב. תרעג. תרצג. תרצט. תש. תשלו.
הוסטאן: II תשעט.
הופמאן, ליב: קעג. קעד. II תלד. תלה.
הורביץ, דוב נחמן: II תשצו.
הורביץ, יוסף יוזיק: רפט. II תיז. תלט. תע. תרו.
הורביץ, מאיר ליב: שלד. שלו. II תשלא (?).
הייבנטאל: II תשכה.
הייפרין, ר״י: II תקז.
הילדסהיימער, הירש: II תקע.
הילדסהיימער, מאיר: II תקע.
הינדין, ר״י: שכה. שכו.
הינדין, שרי׳: שכה.
הירש, משה (ברון): קצג. רלח. רלט. רמה. II תשעו. תתי.
הירש, שמשון רפאל: II תרסז.
הירשינגער, יעקב: II תשסב.
הלל, הרה״ק מפאריטש: קעג.
הלל מפאטשאפ: II תקצח.
הלפרין, יחיאל: רכב. שטז.
הסטער: II תשצד.
העלמאן, פנחס: II תתסט.
העפנער, יואל: II תתע.
הערצל: רצד. רצה. רצו.
הערשמאן, ר״ד: II תכ.
הרכבי: רסה.

ו

וואגמייסטער: II תקלז. תקלט.

וואדיסלאווסקי, חנוך העניך: II תתע.
וואלאדארסקי, משה: II תתע.
וואלאך, משה: שפג. שפט. שצ.
וואלוקי: II תתיד. תתטו.
וואלין: II תרפב.
וואלף, אליקים: שפב. שפט. שצ. II תמד. תמו. תמח. תנה. תקמז. תקנג. תקנד. תקנו. תקנח. תקסג. תקסה. תקסו. תקסח. תקעא. תרנג. תשל.
וואלשאניק, זלמן יצחק: שכו. שלו. תד. II תיז. תקמה. תשמ. תשסב. תשצא. תת. תתח.
וואסיל': II תד. תסו.
וואראניז': II תתיד. תתטו.
וואריסהאפען: רמח. רמט. רנא. רנב.
וואדשא: צד. רח. רפט. שטו. שלט. II תיג. תלח. תלט. תמא. תמו. תנא. תע. תעא. תקלא. תקלו. תקלז. תקסה. תקעא. תקפ. תקפא. תקפח. תקפט. תרט. תרטו. תרטז. תרל. תרנט. תרצא. תרצג־תשכח. תשעו.
וויאן: II תרפט.
וויטבסק: ג. יג. ס. סב. סו. קלג. קסב. קפה. רד. רמא. רסד. רסה. II תיד. תטו. תיח. תיט. תכ. תכט. תל. תלב. תעא. תקט. תקלא. תקס. תקעג. תקעה. תרסו. תרעד. תשסה. תשע. תשעב. תשצא. תשצו. תתה. תתנח. תתפט. תתקא. תתקב. תתקו.
וויטענבערג, משה: רלז.
וויטענזאן, ר־פ: קצז.
ווילנא: קצא. ריט. שיג. שנח. שפז. חב. II תיג. תכז. תכח. תלט. תמא. תמו. תמט. תנ. תנא. תנד. תנח. תנט. תסו. תעג. תעז. תעט. תצו. תקלא. תקלב. תקמ. תקמג. תקמט. תקנד. תקנז. תקנט. תקס. תקסו. תקפט. תרנב. תרנג. תרנו. תרנז. תרצא. תרצג. תתב. תתג. תתו. תתכז. תתלח.
וילנסקי, חיים דובער: ק. קיג. קפא.
ווילנסקי, מיכאל: כג.
ווינאוור, מכסים: II תקעג. תקעט.
ווינער, שמואל: II תרנו. תשנג. תשסב.
וויעסקער: II תרסד.
ויען: נו. נט. צד. רצט. שטו. שכו. II תקסב. תרטו. תשכד־תשכח. תשלו. תשמח. תשנג. תשעג. תשעו. תשפז.
וויעסבאדען: II תלח. תמ. תמד. תמז. תמט. תנ. תנב. תנה־תנח. תסג. תסד. תסו. תסח־תעב. תקמא. תקמב. תקמה־תקפב. תרכא. תרנב־תרסז. תרפט. תרצה. תשכה. תשפב־תשצד.
וויראוולי'אנסקי, מאניס: רלו.
וויראנה: II תר.
ווירצבורג: שמח. שמט. שנא. שנז. שנח. שפט. שע. שעא. שעט. שפ. שפב. שפו. שפז. שפח. שצ. שצא. שצב. שצג. שצד. II תכה. תקפו. תקפח. תרטו.
וולאדימיר: II תקב. תקו.
וועגסאמ'ליא: II תרטו. תרעה.

ז

זאלשי'ע (דאציע): II תקפב. תקפה. תקפו. תקצ. תרכז־תרלו. תשצד. תשצה. תתח־תתט.
רז־ב: רמט. II תשסב.
רז־ו (מסארקי): קטו.
זאסלאווסקי, ר־ד: קיג.
זארעצקין, שמואל: רמט. רפט.
זארקאווסקי, הלל: II תתקב.
זארקאווסקי, ר־מ: II תתקב.
זוראוויץ: II תרנז.
זיסלין, שאול דובער: II תקסג. תשנט. תשע.
זיעמליאנסקי: II תתטו.
זלאבין: II תתק.
זלטפוק: II תתצז.
זלטפולסקי, הלל: II תקסה.
רז־מ: II תתקכב.
זעלדאוויץ, ברוך: II תתע.
זעליג דראמטן: II תתקיב.
זעליגמאן: II עתר.
זעליגסאהן, זלמן: II תתע. תתעה.
זעליגסאהן, יעקב קאפיל: יז. נט. ס. סא. סב. סד. סה. סו. סז. סח. סט. קכז. קכח. קכט. קל. קלא. קלב. קלג. קלד. קנו. קנז. תו. II תנב. תקנו.

זעליגסאהן. מיכאל: II תלז.
זלמן דוב מדריבין: II תקסג.
זלמן ליב: II תרי.
זלמנואהן. ר״ח: רנד.
זלמנואהן. לוי יצחק: רנד.
זעלצער. ר״י: קסו.
זעמבין: קצט. רה. רו. ריא. רכב. רכד. רכה. רכו. רל. רלא. רנב. דש. שצט. II תפט. תריח.

ח

חאגיז. יצחק: II תרא. תרט. תשח.
חאווקין. ישראל מענדל: II תשצא.
חאטימסק: II תתקטו.
חאראל: צד. קנט. שדמ. II תתפט.
חאראנו״יצקי. ישראל: II תקז.
חאריטאנאוו. אברהם: ריד. רעז.
חאריטאנאוו. האחים אהרן ושלום: רעז.
חארי: II תקמח. תקסח.
חברון: ה. כא. נה. סו. צ. קפד. רלו. ש״שג. שכה. שכו. שכט. של. שלב. שלה. שלו. שם. שס. שפח. שפט. שצ. שצב. תד. תי. II תטז. תכד. תכה. תכו. תם. תמג. תנג. תנו. תסב. תעב. תעו. תקמג. תקמד. תקנ. תקסו. תקצג־תרא. תרז. תרט. תרכג. תרכד. תרלט. תרסד. תשד. תשל. תשנט.
חדרה: שח.
חיימוביץ. ר״א: II תקז.
חייקין. אבינדור: רלח.
חן. גרשון: II תתקכא.
חן. דוד צבי הירש: לד. לה. קמא. קמח. II תטז. תיז. תכ. תעט. תשו. תשי. תשסט.
חן. יצחק: תם. תקמד.
חן. מאיר שמחה: II תתקכד.
חן. מנחם מענדל: II תיז. תכ. תכב. תלח. תלט. תמא. תנא. תנה. תס. תקז. תקטו. תקכד. תתככה (ז). תקכט. תקל. תקלב. תקלד. תקלה. תקלט. תקנה. תקנט. תקסה. תקסט. תקעא. תקעג. תקס. תקסא. תקסד. תקסו. תקסז. תקסט. תקצג. תרכו. תרכט. תרל. תרמח. תרעג. תרעו. תרצג. תרצו. תשו. תשי. תשצה. תשצו. תתכט. תתנד. תתנט. תתסד. תתסה. תתסז. תתסט.
חנן: II תקלט. תקמח. תקסד. תקסח. תקעט. תקפ. תקפד. תרמב. תרסב.
חפץ. פייוויש יעקב: שמא. שמב. שמג. שצד. II תצ. תתקטו.
חריף. הרב מואסלאוו: II תקז.
חרסאן: קיג. קטו. קמה. קעג. רמב. שמג. שצב. II תשלט. תתנח. תתצא.
חרקוב: ח. צה. צט. קצז. ריז. ריח. רכא. רכד. רכה. רכו. רל. רלא. רלב. רלו. שיז. II תמג. תרלח. תרנא. תתז. תתלב. תתלט. תתמד. תתמה. תתנא. תתנו. תתנט. תתסא. תתסו. תתסח. תתעב. תתעד. תתעה. תתעט. תתפט. תתצ.

ט

טאוור״: II תרפב.
טאמבאוו: II תתצ.
טאראפיץ: II תתכה.
טארטאקאווסקי: II תרצג.
טוקעם: II תרכח. תרכט. תרלא. תרלו.
טורקעסטאן: II תשמה.
טיאמקין, ו.: II תקז. תקכב. תקכז.
טיקטינער: II תרסג.
טננבוים. רצ״ה מלומז״ע: II תקז.
טראכטנבערג: II תרנט. תת.
טריווש. הלל דוד: קפד.
טריינין. הירש: II תקפד.
טריינין. פייוול מריגא: II תשלז. תשמח.
טריינין. שמואל מיכל: קעו. ריח. רסא. שיט. תב. II תיז. תכב. תכז. תכח. תלט. תמ. תמה. תמז. תמח. תנד. תנט. תסד. תסו. תעט. תצט. תקמז. תקפו. תרה. תרטו. תרכח. תרלב. תרלג. תרלה. תרמה. תרנה. תרנז. תרנט. תשכב. תשלו. תשמז. תשסא. תשסה. תשעב־תשעז. תשפט. תשצ. תשצג. תשצח. תשצט. תתג. תתו. תתח. תתכה. תתנו. תתנז. תתע. תתעז. תתעח.
טריינין (אחי רש״מ): II תשכב.
טריעסט: סא. סב. קכז. קלא. קלב. קלג. קלד.

טשיגאוואוו: II תתכח.

ו

יאלטע: ה. ו. ז. ח. ט. כט.
יאנובסקי, איסר: קעג. קעד.
יאנובסקי, ישראל ליב (במהרמ"ש): רנא.
יאנובסקי, ישראל ליב (חתן הרא"ד לאוואוט): שמג.
יאנובסקי, מאיר שלמה: ריד. רנא.
יאנושפאל: קפט. תה.
יאנעווע: ראה געגאווע.
יאפאן: שלז. II תתו.
י"ק: רעז.
י"א: רפה.
יבנה: שיט.
ר"ב: II תשנא.
יהודה ליב (מהר"ל, אחי אדה"ז): קג. שע. שעא.
יהודא ליב: רס.
יודל: II תסב. תסז.
יוסף: קה.
יחיאל צבי הירש: II תרמג.
ר"ח: רמט. II תמו. תרי.
ר"י: קנו. קנז. II תקה.
ר"י"ל: II תיג. תיז. תיח. תלט. תמה. תמו. תמז. תנא. תס.
ר"ל: רפט. II תכח. תקה. תשמ.
יעלניא: רסז.
יעלעניק: II תשכח.
יעקאטרינאסלאוו: רמב. שצב. II תע. תתו. תתכז. תתלח. תתמד. תתנח. תתעה.
יעקב אבינו: כז. כט. עב. קה. קיג.
יעקב: II תתסה.
יעקב דוד (ריד"ז): תקמב.
יעקב מאיר (חכם באש"): II תנו.
יעקבסאן, דוד: שו. שמג. שעא. שעט. שפ. שפו. II תקלו.
יפה, זכרי': רכב.
יפה, רו"ד: II תשח.
יפה, ישראל (המדפיס מקאפוסט): כ.
יפו: יג. יד. כא. כב. ל. נה. נו. סא. צ. ק. רלו. שב. II תנו. תקמב. תקצה. תרלט. תרצו.
יצחק (הרב מבואן): II תשעז.
יצחק: II תצ.
ר"י"צ: II תרעד.
י"ק"א: קצג. רלו. רלח. רנט. שנט. שפח. II תרצ. תתי.
ירושלים: ה. קעב. רפב. רצד. ש. שא. שב. שכה. שכט. של. שלב. שס. שפט. II תטז. תכד. תמג. תקצה. תקצו. תרז. תרט. תרלו. תרלט. תרצו. תתקכא.
ירושלימסקי, רמ"ז מקילץ: II תקז.
ישראל (בעש"ט): כג. קצז. רנט. רצ. תה. II תשטז. תתא.
ישראל זלמן מיאנאוויטש: II תקצח.
ישראל נח: II תנח.
ר"י: קיג. קטו. קסב. שכט. II תנ. תעז. תצח. תצט. תקה. תקסו. תריח.

כ

כהן, אל"י יצחק מראסטאוו: II תשמד. תשמה. תשמו.
כהן, ברוך שלום: II תתפט.
כהן, ישראל מאיר (בעל ה"חפץ חיים"): II תיח. תלד. תעט. תקצא. תרצג. תשצד. תתסז. תתפט.
כהן, מאיר שמחה מדווינסק: II תקז. תתסט.
כהן, מיכאל (מפולדא): שנח. שפב. שצח. תו. II תקעז. תרסט.
כהן, פנחס: II תקסג. תרנד. תרעה. תרצב. תרצג. תש.
כהן, שמואל מוירצבורג: II תקסג. תקפח. עתר.
כהן, הרב דאנובאך: II תקלה. תקמז. תקנו. תקעא.
כהנאוויץ: II תקצ.
כולי' האטימסקער: II תשמא.
כותאיס: II תתיג.

ל

לאבאק, מאיר: II תקנג.
לאדז: צד. תו. II תקעא. תקפ. תרט.
לאדי: קטו. שלט. תח. II תסט.

לאוואוט. אברהם דוד: ו, יז, יט, סג, שמג.
לאוראוו. שמעון: II תעו, תתעב, תתעג, תתעה, תתעו.
לאוניא: של. II תקפו.
לאחאוויץ: II תריד.
לאסקער. אשר: סב.
לאסקער. צבי הירש דובער: סב.
לאנגע: II תקנג, תקנד, תקסג, תקעא, תשפח.
לבן הארמי: כז, כט.
לובאנאוו: II תקסט, תקעג.
לובלין: II תשמג.
הלוי. יצחק אייזיק: II תרנד, תרפט, תרצא, תרצב, תרצג, תרצט.
לוי יצחק. הרה"ק מבארדיטשוב: רצ, תתקכו.
לויבא: II תקפז.
לונדון: תי, II תקנג, תקנד, תקפא.
לוריא. יצחק (אריז"ל): יז, יח, כז.
לוריא. שמואל יצחק: II תתץ.
לוריא. ד"ר: II תקמד, תרכב.
ליאזנאוו. ר"ל: II תלב.
ליאזנאוו. מנדל יצחק: II תלב.
ליב הוקן: II תקנא, תרסד.
ליב מלמד: פז.
ליב ציטעס: רנז.
ליבענטאן: תג, תקפב.
ליבערמאן. חיים: II תתקכו.
ליבערמאן: II תקפח.
ליובאוויטש: א, ב, ה, יב, יד, טז, יז, כ, כא, כט, לג, לד, נג, נט, סה, פז, פח, צא, צד, ק, קב, קד, קיג, קכו, קכח, קלב, קמה, קנ, קנה, קס, קסג־קסו, קעב, קעג, קעה, קעו, קעז, קפא, קצג, קצד, קצז, קצ, רא, רד, רו, ריד, ריז, ריט, רכ, רמח, רנ, רנב, רס־רסג, רסה, ער, רפה, רפט, רצ, רצט, שא, דס, שו, שז, שח, שיז, שכא, שכה, שכו, שכז, שלא, שלג, שלה, שלט, שמ־שמג, שמו, שמז, שנז, שס, שסו, שצ, שצז, שצח, תב־תו, II תיג־תכג, תכז, תכח, תכט, תלג, תלד, תלו, תלט, תמ, תמה, תמו, תמח, תנב, תפא, תפב, תסד, תסו, תע, תעד־תעז, תפא, תפב, תצ, תצא, תצז, תצח, תצט, תקב, תקה־תקט, תקלא, תקלג, תקמד, תקנ־תקסו, תקפא־תקפד, תקצד, תקצו, תקצז, תרג, תרד, תרה, תרי, תריא, תריב, תרכו, תרכט, תרל, תרלג, תרמ־תרנא, תרסט, תרצג, תשה, תשח, תשט, תשיא, תשכב־תשכו, תשלג, תשלז, תשמה, תשנג, תשסה, תשצז־תתח, תתלח, תתפט, תתצ, תתצב, תתצז, תתקו, תתקכה.
ליובינסקי ר"ל: II תקג.
ליוויאנט: II תשעט.
ליטא: II תרפב.
לייהמאן: שפג.
ליין. יהושע: II תעח.
ליינער. גרשון חנוך (האדמו"ר מראדזין): שנא.
ליינער. מרדכי יוסף אליעזר (האדמו"ר מראדזין): שנא, II תמא, תקז, תרטז.
ליכטנשטיין. צבי (מטוקעם): II תרכח, תרכט, תרלו.
ליפלאנד: II תרפב.
ליפסאן. ר"י: II תמג, תנא, תקפב (?).
ליפסאן. שמואל: II תמג, תנא.
ליפסקינד. אברהם: II תתטו.
ליפשיץ. יעקב הלוי (מח"ס זכרון יעקב): II תמה, תמו, תמט, תנא, תנג, תנט, תס, תקמ, תקס, תקסז, תקעז, תקעט, תקצ, תרל, תרלה, תרנט, תשסא, תשצ.
ליפשיץ. ר"ז: II תשצד.
ליפשיץ. נטע: II תרל, תרלה.
לנדא. חיים יעקב: II תקז.
לנדא. חיים משה יהודא ליב: II תשה, תשי.
לנדא. יעקב: II תתטו, תתטז, תתלד, תלט־תתטו, תתעו, תתפה, תתפו, תתצ, תתצג, תתקכב.
לנדא: II תשכה, תשכח, תשנג, תשסא, תשפז.
לעוויטין. זאב וואלף: ריט, רכ, רכז, רכט, רנו, רנז, שמט, II תתיג.
לעוויטין. יחזקאל: שסט, II תקסט.
לעוויטין. שמואל: II תתיג, תתיד.
לעוין. אברהם מניקאלאייעוו: שע.
לעוין. בנימין: שפז.
לעוין. זלמן שו"ב דראמאנאווקא: II תשלח.

לעוין, יהודא: II תקם. תקמז. תקנד. תקנז. תקס. תקסב. תקסג. תקסה.
לעוין, יוסף: II תסה (?). תעט.
לעוין, רש"נ: II תקסב.
לעוין, שמואל ליב: II תשע. תשעב. תתקכד.
לעמבערג: II תשעו.
לעמפערט, ברכה צבי' גיטל: נג. נו. נז. נח. פז. שמז. II תקלג. תקמ. תרג. תשלו. תשסו.
לעמפערט, זאב וואלף: נו. נח. פז.
לעמפערט, יצחק: II תצט.
לערנער, נטע: II תתצג.

מ

מאדייעווסקי, אלעזר משה: ע. צד. קה. קיג. קנט. קסא. רג. רי. ריא. ריז. רכג. רסה. רסח. שדמ. תח. II תסז. תיז. תעז. תעח. תפו. תצא. תקו. תקח. תקסה. תקפז. תקפט. תשו. תשי. תשל. תשלא. תשלט. תשמ. תשמח. תשנ. תשסב. תשצ. תשצב. תתנ. תתסט. תתעו. תתפט.
מאדייעווסקי, ר"ח: שע.
מאהליב (מאגילאוו): יג. רכב. רלח. II תעה. תצא. תקעג. תרמז. תשפב. תתנח.
מאטרי: קנו. קנז.
מאני, אהרן: II תקג.
מאני, סולימאן מנחם: II תקג. תקסא (?). תקצט (?). תריט.
מאנעסאון, מנחם מאניש: עא. קצו. ריח. רכג. רסה. שיט. שכ. תג. II תסז. תסח. תע. תפ. תרכז. תשכה. תתג. תתקיב.
מאסקווא: י. יד. צד. קסג. קסו. קפד. קפה. קפט. קצו. קצז. ריא. רמט. רנט. רסב. רסה. רסז. שצ. תי. II תלד. תלה. תלו. תמח. תנה. תסט. תקנה. תקנו. תקסד. תרח. תריא. תרמב. תרמג. תרמד. תרמז. תרנז. תרסג. תרעא. תשלג. תשמ. תשמא. תשמז. תשצט. תתכז. תתכח. תתלב. תתמא. תתמב. תתמג. תתמט־תתעט. תתפה. תתפו. תתפז. תתפט. תתקא. תתקכה.
מאק': II תרסב.
מאראוואו, אלחנן: שצט. תא. II תמו. תקע. תקעב. תשכג. תשכד. תשמט. תשפו. תתקטז.
מארגאלין: שיט. II תנא.
מאריאשין, נחמן הכהן (הגבאי): II תנא. תסה. תקלג. תקנא. תרסד. תשכט. תשמט. תשסג. תשסו.
מאריענבאד: נו. תח. תט. תי. תיא. תיב. II תיג. תיד. תכב. תכו. תלז. תלט. תסה. תרכא.
מאריצע: II תקנד.
מארסיעלי: II תרטו. תרפט.
מארק, יעקב: II תקיז. תתמ.
מגידסאן, פנחס ארי' ליב: נג.
רמ"ג: II תקמג. תקנח. תקסא.
רמ"ד: II תסז.
מדיני, חיים חזקיהו (חחי"מ): קסה. קעה. רצט. שא. שב. שצ.
מונדשיין, יהושע: א. ג. כא. נו. נח. ק. קב. קכט. קמח. קנח. קסב. קסו. קעו. קפד. קצב. רא. רו. רכ. רל. רלא. רמט. רנב. שא. שו. שיח. שכה. שכח. שלא. שלב. שעא. תג. תה. תיא. תיב. II תנו. תעא. תצא. תצט. תקד. תקט. תקכח. תקלח. תקצט. תר. תרכב. תרכח. תרלב. תרלה. תרלט. תרמה. תרנא. תרנט. תרצה. תשג. תשה. תשי. תשכג. תשכד. תשלא. תשלב. תשס. תשצג. תתיב. תתיד. תתכה. תתכז. תתלו. תתלט־תתפז. תתצ. תתצו. תתצז. תתקא. תתקו. תתקטו. תתקכ־תתקכה.
מונק: שנט. II תרנב. תשל.
מורגנשטערן, אדמו"ר מהרי"צ מסוקולוב: II תקו.
מוא"ה, ר' ממוסקווא: II תקו. תקכד.
מוור, משה מקיוב: II תקו.
רמ"ט: II תתעח.
מיחאילס, פראפ': II תקמג.
מייזל, אלי' חיים מלאדז: רלח. רמז. II תקעא.
מייזל, ר': II תקעה.
מייזל: II תשסא.
מיליוקאווסקי, אלי' אהרן: II תתסז.

מילנו (מיילאנד): II תרטו. תשכו.
מילנער, דוד: רכב.
מינכען: II תקעד (הדוד של עהרמאן) תשכח (ש״ס). תשסב. תשעג (ש״ס).
מינסק: סב. סה. סז. פח. קלג. רד. ער. רפה. II תלט. תקה. תקעג. תקעט. תתלח. תתמד. תתנח. תתפו.
מינץ: II תשכח.
מיראן (אה״ק): ק. קא.
מירסקי: II תשכח.
רמ״מ: II תנה. תקה.
רממ״ש: II תתעח.
מנוחין, ליב: שלא.
מנחם נחום (בן הרב מבויאן): II תשעז.
רמ״נ: II תשע.
מ״ס: צא.
מעדאליע, שמרי׳ יהודא ליב: תז. II תיז־תכ. תכב. תכט. תל. תלח. תלט. תנא. תנה. תקז. תקפו. תקפט. תשסה. תשצו. תתו. תתמב. תתנה. תתסז. תתסט. תתע. תתעב. תתקב.
מעלניקאוו: II תקסז. תקפא.
מעלצער, איסר זלמן: II תתע.
מענדל שמש: II תסה. תקמח. תשלב.
מענדלשטאם: רצב.
מענטאן: נח. נט. סה. פו. צ. שנד. II תרב־ תרכד. תרנט. תרסב. תרסג. תרעה. תרפט. תרצו. תרצז. תרחצ. תשג. תשכו־ תשפו.
מענסק: קנו.
מעסטרא: II תרטו.
מעקלער, שמרי׳ הכהן: II תתע.
מעראן: II תשפג.
מערצבאכ׳: רנ. II תשסב.
מערקיל: II תרנט. תתעב.
מק׳: II תקסג.
מרגלית, יוסף: II תתע.
מרקוס, ר״מ: II תקז.
משה (באדה״ו): כ. כג. קפא. שח.
משה בע״נ: II תקכז.
משה טליח׳ניק: II תשכד.
משה ארי׳ ליב: א. II תעה.
משה חיים: II תשסב.
משה ראובן מוועמבין: II תפט.
רמש״ח: II תקא.
משיח: שי.
משכיל איתן: ס. סב. סז. סח. סט. קנו.
מש״ל: II תסב.

נ

נאה (אשכנז), מנחם מענדל: כד. שב. שג. שלא. II תקצו. תרא. תריט. תרלו. תתצו.
נאווא אליקסאנדראווסק: קיג. קטז.
נאוואנאראד־סווערסק: II תסח.
נאוואדעוידצע: II תתטו.
נאסקין, שמואל: II תתקכד.
נאימארק, חיים משלם זלמן: לד. לה. מב.
נארדוי: רצד. רצה.
נ״א: רסב. שיד.
נורדי: II תרו.
נח שאול: II תרי.
נחום, הרה״ק מטשערנוביל: II תשמא.
נחום שו״ב מניקאלאייעוו: קס.
נחום מפאדאבראנקא: II תעז.
ר׳ נחוניא בן הקנה: יח.
נימוטין, יהושע: II תעח. תפו. תשצט (?).
ניסאלאוויטש: II תקל. תקלא. תקלה. תקסה. תקעט. תקפא. תרכח. תרלא.
ניעזין: נג. קכז. קכט. קל. II תמא. תעה. תקפט. תרכח. תרל. תתכו.
ניצצא: II תתקכב.
ניקאלאי׳ (הא׳): II תשעג.
ניקאלאייעוו: יג. יט. ל. קלב. קלג. קעג. רעז. שמג. II תתנח. תתקכה.
נישוניעדעוויצק: II תתטו.
נעווי׳ל: II תתפט. תתקכב.
נעמענאוו: II תקמג.
ר״נ: II תקא.

ס

סאדאווסק׳, שלמה: רל.
סאכשאוו (האדמו״ר דס׳): שה. II תיג.
סאלאנט: סא. פח. פט. קכח.
סאלאנטער, ישראל: קצא.

סאן רעמא: II תשלג. תשלד. תשלה.
סאנדיקאווסקי, נח: II תשלד.
סאסניצא: II תשכט.
סאפראן, השו״ב: II תנה.
סאקאלאווסקי: II תתקכא.
סאראפינקי: II תרצה.
סארקין, אברהם יוסף: שמח. שעא.
סובאלק: II תרפב.
סולובייצ׳יק, ר״א: II תקו.
סולובייצ׳יק, חיים (מבריסק): רלח. רמז. תב. II תכח. תס. תקז. תקיד. תקטו. תקכא. תקכט. תקמ. תקעג. תקצא. תרל. תרנו. תרנז. תרנט. תרסב. תרסו. תרסט. עתר. תערב. תרצג. תרחצ. תרצט. תשצ. תתסט.
סולובייצ׳יק, יוסף דוב: II תקכט.
סוראז: II תתק.
סטאלבערג, אלימלך: II תנח. תקמז. תקמט. תקנו.
סטוטנארט: II תמד.
סטוליפין (רה״מ ושה״פ): II תקטו. תקיז. תקיח. תקיט. תקפ. תרלג.
סימון מהיידלבערג: II תרצב. תשלג.
סימפעראפיל: ח.
סינעלניקאוו: II תעז.
סיראצקין, שניאור זלמן: II תתסט.
סלאוויאנסק: II תתכו. תתלט־תתסה. תתצג. תתצה.
סלאסבערג, ה. ב. : II תקז. תקיד. תקטו. תקיח. תקיט. תקכא. תקכד. תקכז. תקכט. תקל. תקלה. תקלז. תקלח. תקלט. תקעג. תקעט. תשלב. תשעה. תתו.
סלונים (הרבי מס.): רסז. רסח. ער.
סלונים, אליעזר ישראל: סד. קצה.
סלונים, חנה מינא (אשת הרש״ז בזוו״ש): II תרצז.
סלונים, יהודה ליב: ה. י.
סלונים, יעקב יוסף משה: יג. סט. ע. שלז. שצ. II תמד. תמו. תמח. תנד. תקט.
סלונים, לוי יצחק: ד. ה. ז. ט. יא. יב. יד. טו. טז. כ. לא. נה. סט. קלג. קנו. קנז. קסג.
סלונים, מושקא (אשת הרש״ז): נה. ע. קסג.
סלונים, מנוחה רחל: ד. ה. י. טז. נד. נה. קסד. שב.
סלונים, מנחם יוסף יהודה ליב: סד.
סלונים, מנחם מענדל שמואל: יג.
סלונים, מרדכי דובער: ה. יא. יד. טו. טז. כ. לא. נה. נח. נט. סד־סט. פח. צ. ק־קג. קיב. קטו. קטז. קכו. קכח. קכט. קלא. קלב. קלג. קמח. קמט. קנה. קסב. קצד. קצה. רלו. ש־שג. שכט־שלב. שלה. שמז. שנד. שצ. II תכה. תק. תר. תרכג. תרמ. תרמה. תרנא (?). תשט. תשסב.
סלונים, שמקא (אשת הרמד״ס): סח.
סלונים, שניאור זלמן: ה־טז. כ. כא. נד. נה. נו. נט. סד. סה. סט. ע. צ. ק. קב. קיב. קכו־קלב. קמח. קמט. קנה. קנו. קסב. קסג. קצד. קצו. רג. רלו. שב. שלו. שצ. II תמז. תמז. תרלט. תרמ. תרצו.
סמארגאן: ריט.
סמאלנסק: קפט. רנג. רסז. II תעד.
סמאלסקי, לודינג: II תעד. תעה.
סמאלענסקין: רצז.
סמיר: II תיח. תקלז.
סמרקנד: II תתכו.
סעוואסטאפיל: ח.
סענדר: יד. II תשמט.
ספיר ל: II תקז.
ספקטור, יצחק אלחנן: רג. II תקכ.
ספרד: II תקיב.
סקאבלא, ניסן: קסה. II תקנח.
סקווארצאוו: II תקמח. תקסח. תקעט. תקפ. תרמב. תרסב.
סקווירא (האדמו״ר דס״): II תתסט.

ע

עבער, אלי׳: II תשסד.
עהרמאן, ד״ר: II תמד. תמח. תנד. תקסג. תקסה. תקעד. תערב.
עטינגער, ר״נ: II תשפט.
עלקינד, יוסף: II תתנב.
עלקינד: II תתקו.
עמעס: II תקמז.
ענגל: II תקסג. תקעא.

עסטרין, יהודא ליב: קנח.
עפשטיין, משה מרדכי: II תתסט.

פ

פאדאלסק: II תתכז. תתכח.
פאהארעלסק, משה מרדכי: II תקסג. תריח.
פאוולאוו כ׳: II תתכז. תתכח.
פאוועלאוו: II תקלו.
פאזין, יעקב: II תקעא.
פאטאש, דוד: II תתע.
פאטעוש: II תתכח.
פאיינבערג, ר׳: צה. צט. קיא.
פאלטאווא: קכט. שמא. שצב. II תקסב. תשכט. תשצא. תתיב. תתפט.
פאליאקאוו, האחים (יעקב ואליעזר): רלח. רנט. II תקפז (?).
פאליאקאוו, ראזאלי׳: II תשעח.
פאליאקוב, ש׳: II תקו. תקיט. תקכ.
פאנטעבבא: II תרטו.
פאני׳: II תקנז.
פאניזיל, אליהו משה (חכם באשי): II תנו.
פאצעפ: II תריח.
פאריז: ה. כד. כח. פו. רנט. שח. שיג. שיד. שנד. II תשד. תשכה. תשצג. תתקב.
פולין (רבני פ׳): II תיג. תכב. תלח. תלט. תקיב. תקטז. תקפט. תרפב. תשנו (חסידי פ׳). תתמח. תתנז.
פולינקובסקי, שמואל: II תקז. תתסט.
פונדמינסקי, זלמן: כג.
פונדמינסקי, רחל: כג.
פייגין, יחזקאל: II תקצח.
פייגין, שלום: II תשל.
פייגענזאהן (שפ״ן): II תקכח.
פייוולסאן, אלי מאיר: II תתנד. תתפו.
פיינבערג: רסה.
פיינשטיין: II תקז.
פינלאנד: II תרפב.
פינסק: תב.
פינעס, דוף (?): II תתע.
פיעטריקאוו: צד.
פיראטין: II תריד.
פישקאוו: II תתב.
פסח: II תקו.
פעווונער, אברהם ברוך: II תשסד.
פעטערבורג, פעטרוגראד: יט. פט. קעו. קפה. קפט. קצב. קצו. קצז. רג. רד. רה. ריח. ריט. רכ. רכה. רסה. שיח. שכה. II תיג. תיד. תיז. תכא. תכב. תכג. תכז. תלט. תמ. תמה. תמו. תמז. תמט. תנ. תנב. תנג. תנד. תנט. תסו. תסט. תעט. תפו. תצד. תצה. תצח־תקי. תקיד. תקיח. תקכב־תקלא. תקלו־תקמא. תקמז. תקמח. תקמט. תקנד. תקנה. תקנט. תקסב. תקסד־תקעא. תקעג. תקעח־תקפא. תקפד. תקפו. תקפט. תרג־תריא. תרטו־תריט. תרכה. תרכח. תרל. תרלא. תרלד. תרלה. תרמב. תרמד. תרמז. תרנא. תרנז. תרסב. תרעד. תרפט. תרצא. תשא. תשב. תשלב. תשלג. תשלו. תשלט. תשמא. תשמז. תשנ. תשסב. תשסד. תשסה. תשעד־תשצ. תת־תתח. תתכו. תתכז. תתם. תתמא. תתמג. תתמד. תתמז. תתנז־תתעח. תתפה. תתפט. תתקיב.
פערסין, זעליג: תח. II תלו. תמז. תנד. תסט. תעד. תתע.
פערסין, שני׳ (זאלקינד): רנט. II תלו. תלו.
תמז. תנד. תסט. תקב. תקה. תרנ (?). תשכג. תשל (?). תתפט.
פערסאן, אברהם אבלי׳: ע. עא. עב. פא. פו. צד. צה. צט. ק. קד. קיא. קיג. קטו. קטז. קלד. קמ. קמא. קצה.
פראדקין, דובער: II תשנב.
פראדקין, זלמן: II תשנב.
פראדקין, שטרנה: II תשנב.
פראנקפורט: פו. שנט. שפט. II תמ. תמג. תנו. תנז. תקלג. תקלד. תקנ. תקנד. תקסג. תרו. תרטו. תרנג. תרסא. תרסו. תרסח. עתר. תרעה. תרצ. תרצא. תשפב. תשפג. תשפד. תשפט.
פרומקין, ישראל דובער: שנז. שנח. שפט. II תטו. תנז. תשכט.
פרידלענדער: II תפח.
פרידמאן, אליעזר אליהו: רכד.

פרידמאן, דוד (מקארלין): רלח. תב. II תכו. תמב. תמו. תנד. תס.
פרידמאן, יוסף: II תקסט.
פריידבער: II תנג.
פריידנבערג: II תמה. תנ. תנד.
פריינד, ר״י: II תמג.
פרלמאן, פיליפ: II תקז.
פרלמאן, קלמן: II תקז.
פרענקל, קלמן: II תקז.
פרעסבורג: II תקפח.
פתח תקוה: רס.

צ

צבי קצב מהאדיטש: II תקצח.
רצ״ה: II תמד. תתנ.
צוקערמאן, פרומא: שכו.
צוקערמאן: קצא.
צוקערניק: II תשסה. תתטו.
ציכנובצה: II תתטו.
ציראנא רוציא (נאות דשא): שנ.
צירלסון, יהודה ליב: II תס. תמה. תמט. תנ. תנד. תס. תקז. תקטו. תקכ. תקכד. תקלט. תתלח. תתמה. תתסט.
צמח: II תקמה.
צערסקאוו, ר״י: רו.
צרפת: II תרטו. תשכח.
מהר״צ: קסו.

ק

קאבאקאוו, האחים: ער. II תרעה.
קאבורג (האסעל בברלין): II תע. תעא.
קאוואליאווע: שמב.
קאוונא: קצז. שיג. שסט. II תכז. תמח. תנג. תס. תצו. תקיג. תקכ. תקנד. תקסז. תקסח.
קאווקאז: II תשמה. תשצז. תתנ.
קאווראוו: II תתכז. תתכח.
קאטאוויץ: II תרלג. תרלו. תרנו. תרסב. תרסח. תרסט. תרעא. תרצא. תרצב. תרחצ.
קאלאברע: סג. סד. תו.
קאלאניעם: קמו. קעג. קעד.
קאלאץ: II תתטו.
קאליסאוו: II תקטו.
קאליש, הרב דק׳: סד.
קאמינקא (עיר): תה. II תמג. תסז. תקפב. תשלח.
קאמינקא (איש): II תשעה. תשפ.
קאנדיל, ר״ל: נג. II תע.
קאנטאראוויץ, שמעון יהודא ליב: II תתכה.
קאנטר, מנחם מנדל (משרת רבנו): II תסה. תקמח. תשלב. תתב.
קאנ׳: II תתצז.
קאסאווסקי, יצחק: II תתסט.
קאסאווסקי: II תקכט. תקל.
קאסטיניא: רט.
קאפוסט: קסו. רא. שלט.
קאפלאן, אליעזר: שסט. II תנב. תסד. תרי. תרכט. תתפט. תתקא.
קאקאווצאוו: II תרח.
קאקאנד: רסג.
קאקא׳: II תרסב.
קאראלעוויץ: II תיט.
קאראסטען: II תתסז.
קארלסבאד: II תקצט. תר. תרד. תרט. תרטז. תרנב.
קארנבלום: II תרנג. תשד. תשה.
קארפין: II תקמה. תקמח. תקנח. תשפג. תשפו.
קובליץ: רנב. רנה. רנט.
קוגל, חנוך הענדל: רה.
קוזניצאוו: רסג.
קולוניה: II תתטו.
קוסילאוו: II תשע.
קופיאנסק: II תתיד. תתטו.
קוראטין, שילם: II תרסד. תשיא. תשלא. תשצו. תתפט.
קוראטין, שניאור זלמן: II תשלא.
קורלאנד: II תרפב.
קורסק: II תתכח. תתצ.
קורפו: נט. סג. סד. פט. קיב. קלב.
קורנובסקי, אברהם זלמן: II תר.
קזרנובסקי, אליעזר שמעון: טז. כ. כא. נד. קטו. קסד. קעב. קצה. קצו. רא. רכג. II

תק. תקא. תקט. תקי. תרלט. תרמ. תשלח. תתכז. תתצז.
קורנובסקי, שטרנא ריוא (אשת הר״ר שלום): קסד.
קורנובסקי, שלום: נד, קצו.
ק. ז׳: רלא.
קיוב: קפט. קצז. רא. רד. רצט. שפט. תד. II תקו. תקכ. תקצב. תרפב. תשלג. תשלד. תשסב. תשסה. תתז. תתלב. תתלט. תתנח. תתקב.
קינישמא: קסג. רסב.
קיסינגען: II תקלד. תקלה. תקלו. תקפז. תרלג.
קירסאנאוו: II תרלג. תרלד.
קישינוב: שיג. תה. II תרה. תרח. תריא. תריב. תריג. תריח. תריט. תרכא. תרכד. תתלט. תתמה.
קלאנסקי (חצר): II תעג.
קלאצקין, אברהם: II תתקכו.
קלאצקין, ישראל איסר יעקב: II תתעד.
קלאצקין, משה צבי הירש: II תתעד. תתק.
קליגמאן, משה: II תקז. תשעו.
קלעמפערט, ר״ש: שג.
קעמערין: רנג.
קעניגסבערג: ע. II תיד. תלד. תקמג.
קפריסין: רצו.
קצנלבוינ, אברהם חיים: II תתסט.
קצנלבוינ, דוד טבלי (מפ״ב): II תמ. תמה. תשצ. תתעג. תתעז.
קראסני׳: שסט. II תסח.
קראקא: II תלו.
קרולאק: II תס.
קרסיאק: II תתטו.
קריוויראג: קעג.
קרימער, שמעון: II תלב.
קרסיק, דובער: תיט.
קרסיק, יעקב ברוך: II תקסג.
קרסיק, ליב: II תתפט.
קרסיק, מנחם (נאכט): II תקצח.
קרעבס, מ.: תג. II תכו. תכח. תנט. תקו. תקסח. תרמא.
קרעמענצ׳וק: צה. צט. ק. קכו. קכט. קעג. רכב. שה. II תרמד. תשו. תשט. תשצא. תתנח. תתסב. תתפח־תתצב. תתצז.

ר

ראגאצאוו: שלו. שלח.
ראדזימין, האדמו״ר אהרן מנחם מענדל: II תמא. תמו. תקסה. תקעא. תקעג. תקפ.
ראדין: II תרצג.
ראזינקין, יהושע: II תצא. תקסו. תקעה. תקפא. תקפו. תרנז.
ראזענצווייג: II תע.
ראס (בית דפוס, האלמנה): II תקכח. תקלה. תקמ. תקמז. תקמט. תקנד. תקנו. תקנז. תקס. תקסב. תקסה. תקסו. תקסח. תקעא. תרנז. תרעד. תרצה.
ראמנאווקא: שמג. II תשלט. תשפו.
ראמען: קיב. II תריד. תשסח.
ראס: שפג.
ראסטאוו: II תשמד. תשמה. תשנ. תתיב. תתסז. תתכא. תתכה. תתכט־תתמ. תתמד. תתעג. תתעו. תתעח. תתפה־תתצב. תתצו. תתקא. תתקו. תתקכ.
ראפאלאוויץ, יצחק יואל: קצא. קצו. שה. II תסז. תיז. תכ. תמז. תקב. תקז. תקפו. תקפז. תקפט. תרכז. תרמח. תרסב. תרעד. תשו. תשי. תשעה. תשעו. תשצב. תתמט. תתסב. תתסה. תתסט. תתעו. תתעז. תתקז.
רבינאוויץ, אברהם: II תריד.
רבינוביץ, אליהו עקיבא: II תמ.
רבינוביץ, אליעזר (ממינסק): ער. שפז. II תקעט. תתלב. תתלח. תתלט. תתמ. תתמד. תתמה. תתמו. תתעז. תתמט. תתנג. תתנד. תתנה. תתנח. תתנט. תתס. תתסג. תתסז. תתסט. תתעה.
רבינוביץ, ר״נ: II תלו.
רבינוביץ, יצחק יעקב מפונוביץ: II תקז. תרצג. תתלב. תתמד. תתנ. תתנט. תתסג. תתסז. תתסט. תתע.
רבינוביץ, צבי הירש מקאוונא: רג.
רבינוביץ, שמואל ממאסקווא: II תתסז. תתסט.

רובאנאוו, ר״ל: ש. שא.
רובין, משה (מבעריסלאוו): שמג.
רובינשטיין, יצחק: קסג. רסב. שז.
רודניא: קפא. II תקג. תקכו. תקכז. תקפב. תקפו.
רוזין, יוסף (הגאון מרוגוצ׳וב): II תתלג. תתנח. תתסט.
רוזנבוים, אברהם חיים: רסג.
רוזנבלום, משה: רכ. רל. רלא. רנב. II תעז. תקז. תקכח. תקלא. תקלו (?). תקנה. תקנז. תקסג. תקפט. תשד. תשלד. תשלה. תשמב. תשנט. תשסד. תשעט. תשצב. תתסח. תתעב. תתעד. תתעה. תתפו. תתקטו.
רוזנהיים, יעקב: שנט. II תנה. תקג. תקז. תקלה. תקמז. תרנד. תרנז. תרסב־תערה. תרפט־תרצג. תרחצ.
רוטשילד, יאזעף: II תנה. תקנח. תקסג. תרנג. תרסו. תרעה. תרצב. תרצג. תשל.
רומאנו (חצר): שכה. שפח. שפט. שצ. תי. II תעב. תרא. תריא. תריט.
רומי: II תשכז.
רומניה: רט. II תלז. תתנז.
רוסיא: ה. סא. ע. פט. רט. רמב. רמז. רסג. שלז. שדמ. שצא. II תיג. תלז. תנג. תקיב. תקיג. תקלז. תרט. תרמ. תרנט. תרסח. תרעא. תערב. תרעג. תרעו. תרפב. תרצא. תרצב. תרצג. תרצט. תשלב. תשלו. תשמה. תשסה. תשצו. תתו. תתטו. תתכז. תתל. תתלא. תתלב. תתמח. תתנז. תתסז. תתצ. תתקטו.
רוסיא הקטנה; מאלי רוסיא (אוקריינא): קכט. קנו. קנז. קעב. ריח. שצב. II תרפב.
רוקח, ישכר דובער (האדמו״ר מבעלז): II תרצט.
ריבלין (חצר): II תעג.
ריבלין, אלי׳ יוסף (מח״ס אוהלי יוסף): II תתיא.
ריבלין, בנימין: שב. שמז. שנה. שצ.
ריבקין, מנחם צבי: שכא.
ריבקין, משה דובער: II תתקג.
ריגא: קעה. קצו. רד. רנג. רסא. שכה. שלו. שצ. II תסא. תפ. תרכח. תרכט. תרל. תשא. תשב. תשל. תשלא. תשלט. תשמ. תשמח. תשנ. תשסב. תשפט. תשצ. תשצא. תתא־תתד. תתקב.
ריוורע: סג. סד.
רייך, דובער: רד. רנג. רנד. רצט. שכח. II תתקב.
רייך, משולם: קסה. רנג. רנד. רצט. שצג. II תמט.
רייך, רבקה: שצג.
רייכנשטיין, אהרן: II תתט.
ריינין: II תקמז.
רמת־גן: II תריח.
רסקין, חיים בנציון: שפז. II תלב. תקצ. תקצא. תרמט. תרנ. תרנא. תרעה. תרצה. תשג. תשס. תשצג.
רעציצע: II תעו. תעח.
רפאל: II תתקכב.
רפופורט: II תרד. תריד.
רש״ל, חיים יעקב: רסז. II תרכח. תרלא. תרלו. תשסב. תשצא. תתב.

ש

שאול מקובלין: II תשז.
שאנאוויץ: קלב.
רש״א מאדעס: II תתז.
רשבו״ח: II תתקיב.
שוואַרץ: II תקעד. תרמו.
שוואַרצשטיין, מאיר יואל: II תתע.
שור, אביגדור: II תתסט.
שור, מרדכי יצחק: שח.
שזידלאווסקי: II תרנז.
שטרוים, יעקב: II תרנז. תרסו־תרעא.
שטרעשון (הרב דש.): II תסז.
שיווסציאן: שמב.
שין, ישראל שמעון: שלט.
שינפינקל, שלום שמחה: II תקנ. תקנא. תקצו. תקצט. תרא. תרב. תרט. תריט. תרכב. תשח. תשמח. תשנ. תשסב.
שימחאוויץ, אלטר: II תקצח. תשע.
שיפרין, דוד: ריט. דש.

שלאנק, מרדכי: שכט. של. שלב. II תרמה. תשט. תשסב. תשצח.
שלום שכנא: II תתקטז.
שלמה המלך: כט.
שלעזינגער: II תשסא.
שמאקאוו: רסז.
שמואל כותב (סופר): כג. קעז. רסד. שצד.
שמואל מבאריסאוו: II תריב.
שמואל: קעד.
שמואל חנחום: II תע.
שמואלזאן, ר״ח: II תטו.
שמערלינג, חיים שמואל: יג. יד. כ.
שמשון, המלמד: לב.
שניאור זלמן (אדמו״ר הזקן): ו. יז. יח. כב. כג. סב. פד. קס. קצד. קצז. רכא. רכב. רפט. רצ. שלג. שלה. שלו. שמח. שנא. שנג. שנה. שנז. שעא. II תמב. תקמה. תרג. תרנה. תקיג. תתקיד.
שניאור זלמן, בעל ה״תורת חסד״: רלו.
שניאורסאהן, אברהם מקעשינוב (חותן אדמו״ר מוהריי״צ): קצד. קצה. רנ. תה. תו. II תע. תשל.
שניאורסאהן, ר״א: קיא.
שניאורסאהן, בנציון: II תקסח. תשכז. תשל.
שניאורסאהן, הרה״ק ברוך שלום: קסה. שצג. תז.
שניאורסאהן, ברוך שמואל: קצד.
שניאורסאהן, בתי׳ (אשת הרמ״מ): II תתקב.
שניאורסאהן, חי׳ מושקא (הרבנית שתליט״א): רנ. II תקמו. תתקו.
שניאורסאהן, חיים אברהם: קצד.
שניאורסאהן, חיים ישעי׳: II תרד. תשי. תתסד. תתסט.
שניאורסאהן, חנה (גוראר׳): ריח. רכא. רכד. רכו. רלז. II תקמו. תתקה. תתקו.
שניאורסאהן, חנה (בת הרמ״מ): II תרב.
שניאורסאהן, חנה חישיע (אשת אדמו״ר מהריי״ן מנעזין): רצ.
שניאורסאהן, אדמו״ר מהריי״ל מקאפוסט: II תעח.
שניאורסאהן, יהודה ליב (באדמו״ר מהריי״ד מלאדי): תז. II תתקב.
שניאורסאהן, יהודה ליב מוועליז: קסב. קעה II תיז. תכ.
שניאורסאהן, יהודית (אשת הרמ״מ): II תשפג. תתקב.
שניאורסאהן, יוכבד (אשת הר״א מקעשינוב): רנה II תקסח.
שניאורסאהן, אדמו״ר מוהריי״צ מאוורוטש: II תרס. תתקב.
שניאורסאהן, אדמו״ר מוהריי״צ: ב. כ. כב. כג. לב. נז. ע. עב. צד. קא. קיח. קלד. קנד. קנה. קנז. קסא. קסה. קעז. קפה. קצד. קצה. קצט. ריא. ריד־רטז. ריט. רכא. רכד. רכו. רכז. רל. רלא. רלב. רלז. רמח. רנ. רנב. רנט. רסה. רסח. ער. רפו. שג. דש. שיח. שלא שלד־שלז. שלט. שמ. שמט. שנד. שנח. שנט. ששט. שע. שפח־שצא. תה. תי. II תיג־תטז. תיח. תכ. תכא. תכג. תכז. תכח. תכט. תלב. תלד. תלו. תלח. תמא. תמד־תמז. תנ. תנב. תנה. תנח. תסב־תעא. תעג. תעד. תעה. תעז. תפ. תפא. תפב. תפח. תפט. תצא. תצח־תקו. תקיד. תקיח. תקכח־תקלו. תקלט. תקמ. תקמג־תקמו. תקנ. תקנא. תקנב. תקנו־תקפב. תקפו. תקצ. תקצד. תקצה. תקצו. תקצט. תקצו. תרא. תרג. תרו־תריג. תריח־תרלב. תרלה. תרמו. תרמז. תרנב־תרנו. תרסב־תרסו. תרפט. תרצד. תרצז. תשד. תשיג. תשכה־תשמא. תשמט־תשסד. תשסז. תשעב־תתז. תתיג. תתטז. תתכו. תתס. תתסג. תתסז. תתעד. תתעז. תתפט. תתק. תתקג־תתקז. תתקיט. תתקכב. תתקכו.
שניאורסאהן, בנות כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ: תו. II תלח. תמא. תמד. תמז. תנ. תנב. תנה. תנח. תסג. תסד. תסו. תסח. תסט. תעא. תצח. תקיד. תקכג. תקל. תקלד. תקמג. תקמה. תקמו. תקמת. תקנ. תקנא. תקנב. תקנו. תקסב. תקסז. תקסט. תקע. תקעג. תקעה. תקפא. תרי. תריא. תריג. תריח. תרכא. תרכד. תרנב־תרנו. תרסג־תרסו. תרפט. תרצד. תשכה־תשלג. תשלז. תשמ. תשמד. תשנ. תשנב. תשנד.

תשס. תשסא. תשסד. תשסז. תשעא. תשעד. תשעז־תשפח. תשצד.
שניאורסאהן, אדמו״ר מהרי״ד מלאדי: תז. II תמב. תתקב. תתקכו.
שניאורסאהן, ישראל דובער: II תתקב.
שניאורסאהן, אדמו״ר מהרי״ן מנעזין: קנח. קצד. רצ. II תשל.
שניאורסאהן, ר״י מטשערניגאוו: II תקז.
שניאורסאהן, לוי יצחק (אבי כ״ק אדמו״ר שליט״א): רנב. II תשו. תתו. תתנג. תתנט. תתסג. תתסד. תתסז. תתסט. תתעה. תתעו. תתקכג.
שניאורסאהן, לוי יצחק: קצד.
שניאורסאהן, מוסיא (בת הרשצ״ה): קצח.
שניאורסאהן, מנחם מענדל (אדמו״ר ה־צמח צדק״): כג. כד. ל. לא. קג. קיב. קנד. קנח. קסא. קסה. קסו. קעד. רסג. שנא. שנח. שצג. תז. II תמב. תנד. תסא. תפא. תפו. תקנג. תרנח. תשל. תשנד. תשנח. תשפו. תשצו. תתקו. תתקכו. תתקכז.
שניאורסאהן, מנחם מענדל (אחי רבנו): ג. סז. קצו. רסא. רסד. שיד. שטו. II תסה. תסז. תרג. תרכא. תשמא. תשפב. תשפג. תתקב. תתקיט.
שניאורסאהן, מנחם מענדל (באדמו״ר מבא״ב): II תתע.
שניאורסאהן, מנחם מענדל (אדמו״ר שליט״א): כ. כג. קלד. ריא. רנא. רנב. שנא. II תמב. תסג. תקעב. תתו. תתנג. תתנט. תתסג. תתעה. תתעו. תתצג. תתקג. תתקד. תתקכז.
שניאורסאהן, מנחם נחום: קעה. שכו.
שניאורסאהן, מרדכי: תז.
שניאורסאהן, נחום דובער (הרה״ק מאוורוטש): קנד. קנה. II תתקב.
שניאורסאהן, נחמה דינה (אשת אדמו״ר מוהרי״ץ): קצד. ריח. רכא. רכד. רכו. רלז. II תלח. תמא. תמד. תמז. תנ־תנב. תנה. תנח. תסג. תסד. תסו. תסח. תסט. תעא. תצח. תקג. תקכג. תקכז. תקנו. תקסב. תקסז־תקע. תקעג. תקעה. תקפא. תרי. תריא. תריג. תריח. תריט. תרכא. תרכב. תרכד. תרנב־תרנו. תרסג־תרסו. תרסח. תרפט. תרצד. תשכה־תשלג. תשלז. תשמ. תשמד. תשנ. תשנב. תשנד. תשס. תשסא. תשסד. תשסז. תשעד. תשעז־תשפח. תשצד. תתקו.
שניאורסאהן, רבקה (אשת אדמו״ר מוהר״ש נ״ע): ג. ד. ה. יד. טו. טז. כ. כב. נג. נז. נט. סה. סו. סז. סט. פח. צ. קנז. קעד. רלא. רמח. רסד. שיד. שמז. שצח. II תפא. תקג. תקו. תקכב. תקלא. תקלג. תקנז. תרב. תרג. תרכ. תרעה. תשכד. תשכה. תשכז. תשמט. תשנא. תשנב. תשסג. תשסה תשסו. תשפא. תתקב. תתקד. תתקו.
שניאורסאהן, שטרנא שרה (אשת רבנו): ד. נו. נט. ס. סו. סח. ע. קא. קנד. קנה. קנז. קפה. קצד. רלז. II תנב. תנח. תסא. תסז. תסח. תסט. תעא. תפ. תצח. תק. תקג. תקיד. תקיח. תקכב. תקכג. תקכה. תקכח. תקל. תקלג. תקלד. תקמ. תקמא. תקמד. תקמו. תרז. תריב. תרכ. תרכא. תרסו. תרעה. תשכז. תשלד. תשלז. תשעד. תשפב. תשפג. תשפו. תשפז. תתקה. תתקו. תתקיט.
שניאורסאהן, שיינדל (הארנשטיין): II תקכו. תקמו. תשכה. תשסא. תשעא. תתקו.
שניאורסאהן, אדמו״ר מוהרש״ב מרעציצע: II תעח.
שניאורסאהן, אדמו״ר מוהרש״ז מקאפוסט: II תרמט. תתקכב.
שניאורסאהן, אדמו״ר מהר״ש: א. ו. יא. יח. כד. כט. ל. סב. סג. צב. צה. קא. קיב. קיג. קמט. קנג. קנח. קנט. קעד. רסג. שו. II תטו. תטז. תמב. תקנג. תקנח. תשכ. תשנד. תשצו. תתקה. תתקכו.
שניאורסאהן, אדמו״ר מוהרש״נ מבאברויסק: II תקו. תרו. תשד. תתסט. תתע.
שניאורסאהן, שניאור: קעה. שכו.
שניאורסאהן, שניאור זלמן (מסטארדוב; האמיל): II תעח. תתסט. תתעג.

שניאורסאהן, שניאור זלמן (מוועליז; ריגא):
II **תתסט. תתקב.**
שניאורסאהן, שניאור זלמן אהרן (רו"א): **א.**
ג. ד. ז. קסא. קעו. קעז. רסד. II **תקלא.**
שניאורסאהן, שניאור צבי הירש: **קצד. קצז.**
שח.
שניאורסאהן, שרה (בת הרו"א): II **תקלא.**
שניאורסאהן (?): II **תקצ.**
רש"ס: II **תרי.**
שעוועניגען: **ג. ד.**
שערהייא (סערגיי), מנחם מענדל יהודה ליב:
שפח.
שערי צדק (בית רפואה): **שפג. שפט. שצח.**
שעפטל: II **תקנט.**
שפטיל, שמואל בצלאל (רשב"ץ): **יט. ריט.**
רמח. רנז. שכז. שכח.
שפירא, אברהם דובער (כהנא מקאוונא): II
תתמד. תתסט. תתע.
שצעדרין: II **תסד. תקסג. תקפד. תרסד.**
תשנט.
שר הפנים (מניסטער): **שז. שיג. שכ. תב.**
שרגא פייוויש: II **תפט.**
שרייבער, דוד: II **תשכו.**
ששון (אוסף): II **תשכח.**

ת

תומרקין, אהרן: II **תרסד. תתקטו.**
תורכיה (תוגרמה): **רט. תי.**
תל־אביב: **רלו.**

לזכות

שניאור זלמן בן אסתר
וזוגתו חוה בת שרה ברכה
בנו יצחק מאיר בן חוה
בתו אסתר בת חוה
בנו נתן בן חוה
כלתו חנה רבקה בת רחל דוואשע
חתנו מנחם נחום בן גיטל
כלתו צבי' מרים בת שיינא חוה
נכדו מנחם מענדל בן חנה רבקה
נכדתו שרה ברכה בת חנה רבקה
ובעלה יהושע בן עטא דבורה
נכדתו אסתר בת חנה רבקה
נכדו אברהם יהושע העשיל בן חנה רבקה
נכדו צבי הירש בן חנה רבקה
נכדתו נחמה דינה בת חנה רבקה
נכדו נתן בן חנה רבקה
נכדתו פריירא מלכה בת חנה רבקה
נכדו ישראל בן חנה רבקה
נכדתו גיטל בת חנה רבקה
נכדו שמואל בן חנה רבקה
נכדתו רבקה בת אסתר
ובעלה אהרן בן גיטל לאה
ובנם לוי יצחק
נכדתו שרה ברכה בת אסתר
ובעלה מנחם מענדל בן האדא רייזל
ובנם לוי יצחק
נכדתו מלכה בת אסתר
ובעלה אליעזר אלימלך בן אסתר רייזל
נכדתו חנה בת אסתר
נכדו אברהם יהושע העשיל בן אסתר
נכדו יוסף יצחק בן אסתר
נכדו נתן בן אסתר
נכדו שלמה בן אסתר
נכדתו רחל רייזל בת אסתר
נכדו שלום דובער בן אסתר
נכדתו דבורה לאה בת אסתר
נכדו אברהם יהושע העשיל בן צבי' מרים
נכדתו חנה בת צבי' מרים
נכדו משה מרדכי בן צבי' מרים
נכדתו אסתר בת צבי' מרים
נכדתו דבורה לאה בת צבי' מרים
נכדתו רבקה בת צבי' מרים
נכדתו שטערנא שרה בת צבי' מרים